

กระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยชุมชนริมทางรถไฟจังหวัดนครราชสีมา :
กรณีศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนไบลีย์-หลังจวนผู้ว่า

นาย ณัฐพล อัครวิเศษศิริกุล

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเคหศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาเคหการ ภาควิชาเคหการ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2544

ISBN 974-03-1427-9

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

HOUSING SOLUTION FOR RAILWAY TRACK SQUATTER COMMUNITY IN NAKHONRATCHASIMA :
A CASE STUDY OF BILEY-LANGJUANPHUWA COMMUNITY

Natthapon Asswisessiwakul

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Housing Development in Housing

Department of Housing
Faculty of Architecture
Chulalongkorn University
Academic Year 2001
ISBN 974-03-1427-9

ณัฐพล อัครวิเศษวิระกุล : กระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยชุมชนริมทางรถไฟจังหวัดนครราชสีมา : กรณีศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนไบเลย์-หลังจวนผู้ว่า. (HOUSING SOLUTION FOR RAILWAY TRACKS SQUATTER COMMUNITY IN NAKHONRATCHASIMA : A CASE STUDY OF BILEY-LANGJUANPHUWA COMMUNITY)
 อ. ที่ปรึกษา : รศ.ดร.ชวลิต นิตยะ, อ.ที่ปรึกษาร่วม : อ.ดร.กฤษณชาติพิทย พานิชภักดิ์ จำนวนหน้า 303 หน้า. ISBN 974-03-1427-9.

ชุมชนไบเลย์-หลังจวนฯ เป็นชุมชนนุกรุกที่ดินการรถไฟในเขตอำเภอเมืองจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งแขวงบำรุงสะพานและอาคาร นครราชสีมา การรถไฟแห่งประเทศไทย กำหนดให้เป็นชุมชนนาร่องในการแก้ไขปัญหาการนุกรุกที่ดินของการรถไฟฯ โดยมีหน่วยงาน ต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วม การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษากระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมไปถึงการศึกษาสภาพเศรษฐกิจ สังคม กายภาพและการตั้งถิ่นฐานของชุมชนฯ

การศึกษาดำเนินการตามแนวคิดการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยและการวางแผนเชิงปฏิบัติการ ด้วยการที่ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย และร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน โดยผู้วิจัยมีบทบาทเป็นทั้งผู้ ศึกษา กระตุ้น ให้คำแนะนำ ประสานงาน สนับสนุน และร่วมกิจกรรมกับชาวบ้าน เพื่อมุ่งเน้นให้ชาวบ้านเป็นผู้คิดค้นปัญหา หาแนวทาง และดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยตัวเองให้มากที่สุด การวิจัยครั้งนี้ใช้การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ การสังเกต การสัมภาษณ์แบบมี โครงสร้าง การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ การจดบันทึก และการถ่ายภาพ เป็นเครื่องมือในการวิจัย

จากการเข้าร่วมทำงานกับชุมชนตั้งแต่วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2544 จนถึงวันที่ 31 มกราคม พ.ศ.2545 พบว่าการแก้ไข ปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนไบเลย์-หลังจวนฯ เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหาสองแนวทางขึ้นพร้อมกัน คือ 1) การแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการ จัด การของหน่วยงานภายนอก และ 2) การแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการพัฒนาความสามารถของชุมชนในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย โดยปัจจัย หนึ่งที่ทำให้เกิดการแก้ไขปัญหาสองแนวทางพร้อมกัน คือการที่ผู้วิจัยและผู้ใหญ่บ้านได้เข้ามามีบทบาทในการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน

1) การแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการจัดการของหน่วยงานภายนอกเกิดขึ้นจาก หน่วยงานที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับตระหนักถึงปัญหาการนุกรุก ที่ดินของชุมชน ต้องการผลงานที่เป็นรูปธรรมอย่างรวดเร็ว และชุมชนไม่มีความสามารถในการต่อรอง ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินการ ด้วยการจัดการของหน่วยงานภายนอกได้แก่ การกระตุ้นจากผู้มีอำนาจระดับสูง การมีความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการของหน่วยงานที่ มีส่วนเกี่ยวข้อง ส่วนอุปสรรคในการดำเนินการดังกล่าวคือ ความล่าช้าในการดำเนินการของการรถไฟฯ การขาดความเอาใจใส่และ ความกระตือรือร้นของเจ้าหน้าที่ และการขาดบุคลากรที่มีประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาชุมชนนุกรุก

2) การพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย เริ่มต้นขึ้นเมื่อชุมชนเกิดความตระหนักและแก้ไขปัญหาที่ไม่ ยุ่งยากมากร่วมกัน พัฒนาไปสู่การแก้ไขปัญหในระดับที่ยากขึ้น ซึ่งกระบวนการที่เกิดขึ้นจะทำให้ชุมชนเรียนรู้ มั่นใจ และสร้างศักยภาพ ที่จะแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง โดยที่ความรู้สึกไม่มั่นคงในการอยู่อาศัยจะเป็นตัวกระตุ้นให้ชุมชนหันมาแก้ไขปัญหาการถูกไล่หรือ ปัจจัย สำคัญที่มีผลต่อการเกิดและดำเนินของกระบวนการคือ การรับรู้ถึงผลกระทบจากปัญหา ผู้นำชุมชน การเรียนรู้ ทักษะในการแก้ไข ปัญหาของชุมชน ผู้กระตุ้น และผู้ประสานงาน ส่วนอุปสรรคหรือข้อจำกัดได้แก่ ความลำบากในการหาผู้นำที่ชาวบ้านยอมรับ ผู้กระตุ้นต้องทุ่ม เทและทำงานอย่างต่อเนื่อง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เข้าใจแนวคิดการพัฒนาความสามารถของชุมชน

แนวทางในการแก้ไขปัญหามาของชุมชนไบเลย์-หลังจวนฯ ตามแนวคิดของการพัฒนาความสามารถของชุมชน หน่วยงานเจ้า ของที่ดินควรกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักถึงการเป็นผู้ดูแลและให้อากาศชุมชนได้แก้ปัญหาดังกล่าวด้วยตัวเอง ส่วนผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ควรให้การ สนับสนุนข้อมูล และทรัพยากรที่จำเป็น โดยเน้นให้ชุมชนได้เรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว การศึกษาครั้งต่อไป ผู้ที่จะทำการวิจัย ในลักษณะเดียวกันควรมีการฝึกฝนวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และเลือกชุมชนที่มีระดับการพัฒนาแตกต่างจากชุมชนไบเลย์-หลังจวนฯ

ภาควิชา.....เคหการ..... ลายมือชื่อนิติ.....
 สาขาวิชา.....เคหการ..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
 ปีการศึกษา 2544 ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4374128325 : MAJOR HOUSING

KEY WORD: SLUM / NAKHONRATCHASIMA / CAPACITY BUILDING / PARTICIPATION / STATE RAILWAYS OF THAILAND

NATTHAPON ASSWISESSIWAKUL : THESIS TITLE. HOUSING SOLUTION FOR RAILWAY TRACK SQUATTER COMMUNITY IN NAKHONRATCHASIMA : A CASE STUDY OF BILEY-LANGJUANPHUWA COMMUNITY ,THESIS ADVISOR : ASSO.PROF.CHAWALIT NITAYA, Ph.D , THESIS COADVISOR : KULDOLDIBYA PANITCHPAKDI, Ph.D , 303 pp. ISBN 974-03-1427-9.

The Biley-Langjuanphuwa community is a squatted community in the land along the railway tracks and behind the governor of Nakhonratchasima's house. The State Railway of Thailand, Nakhonratchasima Branch aims to this community as a pilot project for solving railway tracks squatter problem by using the participation of involved parties. The aims of this research were to study the housing solution process for the Biley-Langjuanphuwa community, the changes of community participation, the problems, and limitations of the process. Economic and social conditions, physical characteristics and community settlement were also investigated in this research.

The research experimented the concept of "Building Community Capacity" for housing solution. To do the study, the researcher had participated the process of community's housing solution by urging, suggesting, co-operating and supporting in order to encourage community members to identify problems, and to initiate and implement solutions by themselves. Secondary data, observation, semi-structure interview, diary, or memos, and photographing were also applied for this project.

This study, between 24 June 2001 until 31 January 2002, found that there were two types of housing solutions initiated coincidentally: 1) The housing solution by external parties; 2) The housing solutions by community itself. The collaboration of the researcher and the headman of nearby village was a major factors in creating two solutions.

The study found that the external parties became involved because of encroachment, the community's lack of negotiation power and desire for immediately tangible results. An informal relationship between the parties and the persons in authority are the main factor to make the process go forward. The constrains of the process were the delays of procedure of State Railway of Thailand, lack of officer's attention, and lack of understanding person. It showed that the process of Building Community Capacity for housing solution started when community realized that they must solve their problem themselves, Insecurity of eviction was the main reason to motivate the people to solve their housing problem. The effect of problem, community leaders, coordinators, and problem solving skill were essential for this process. The constraints of the process were the difficulty in finding respected community leaders, lack of knowledge about solution process management.

To solve the Biley-Langjuanphuwa housing problem by using concept of the building community capacity, the organization should emphasize the trespass status of the people. In addition, they should have opportunity to solve their problems by themselves, other related organization must support them with information and essential resources. In further studies, the researcher should have more experience in action planning and selected communities with different characteristics from Biley-Langjuanphuwa.

Department.....Housing..... Student's signature.....

Field of study.....Housing..... Advisor's signature.....

Academic year.....2001..... Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้คงไม่สามารถสำเร็จลงได้หากไม่ได้รับความร่วมมือและความช่วยเหลือจากฝ่ายต่างๆ ซึ่งผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณทุกท่าน ไว้ดังนี้

ผู้เขียนขอขอบพระคุณชาวบ้านชุมชนใบเส้-หลังจวนฯ ทุกท่านที่ได้ยินยอมให้ผู้วิจัยเข้าศึกษาชุมชน พร้อมให้ข้อมูลและช่วยกันผลักดันให้เกิดการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรรมการชุมชนทุกท่าน ได้แก่ คุณ บังอร รุ่งคำ/สุข สรงาม/บุญส่ง แสดงฤทธิ์/เื้อน วัฒนาชัยสถิตย์/แสวง เกตุสันเทียะ/ถนอม กล้าหาญ/ดา ผ่องพูน/เย็น เกมเกษม/สมใจ ภัคดี และอีกหลายคนที่เข้ามาร่วมกิจกรรมซึ่งไม่สามารถกล่าวได้หมด ณ ที่นี้ และต้องขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งกับ คุณ อมรรัตน์ ทูดาดิษฐ์/คุณ สัจจะ ทูดาดิษฐ์ ที่ได้เห็นความสำคัญและเข้ามาเป็นแกนนำในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชุมชน พร้อมทั้งต้องขอขอบคุณทุกๆ คนที่ช่วยให้กำลังใจแก่ผู้วิจัย

ขอขอบพระคุณ อาจารย์ที่ปรึกษา รศ.ดร.ชวลิต นิตยะ และ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ดร. กุณทลทิพย์ พานิชภัคดี ที่ทั้งสองท่านได้กรุณาเสนอแนะแนวทางการทำวิจัย และให้คำแนะนำในการปรับปรุงการเขียนวิทยานิพนธ์ รวมไปถึงกำลังใจที่ได้เข้าไปเยี่ยมผู้วิจัยขณะที่กำลังทำงานอยู่ในชุมชน และขอขอบคุณคณาจารย์ภาควิชาเคหกรรมทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิประสาทความรู้รวมไปถึงให้คำแนะนำต่างๆ ตลอดเวลาที่ศึกษาอยู่ในภาควิชา

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆ ที่ได้ให้ข้อมูล ร่วมดำเนินงาน ให้ความช่วยเหลือชาวบ้านและผู้วิจัย และเห็นความสำคัญของการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนฯ ซึ่งได้แก่ คุณ สมาน วงศ์วายุทธ/จินวรา อัครวณิชชา/ทัศนากพรหมดี/สวัน หวายกลาง/วุฒิชัย ศรีประจันต์/ชัยยศ ป.นุกูล/เศกสรรค์ เสาทองกลาง นอกจากนี้ยังขอขอบคุณหน่วยงานต่างๆ ที่เอื้อเฟื้อข้อมูล ได้แก่ เครือข่ายสลัม 4 ภาค/สำนักงานพัฒนาองค์กรชุมชน/การรถไฟแห่งประเทศไทย/การเคหะแห่งชาติ/เทศบาลนครนครราชสีมา/ธนารักษ์จังหวัดนครราชสีมา/มหาวิทยาลัย วังชวลิตกุล

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงกับ ภัตตาหารเสวยเสี้ยว ที่เอื้อเฟื้อด้านที่พัก และให้การดูแลทั้งอาหารและสุขภาพตลอดเวลาการวิจัย และคุณแม่ของผู้วิจัยที่คอยเป็นห่วง ดูแลสุขภาพ ให้กำลังใจ และสนับสนุนทุนการวิจัยตลอดการทำวิทยานิพนธ์นี้

ณัฐพล อัครวิเศษศิวะกุล

มีนาคม พ.ศ. 2545

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญรูปภาพ	ญ
สารบัญตาราง.....	ฐ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฑ
สารบัญแผนที่.....	ฒ

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	3
1.3 ขอบเขตการศึกษา.....	3
1.4 วิธีดำเนินการศึกษา	4
1.5 กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา	4
1.6 ข้อจำกัดในการศึกษา.....	4
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5

บทที่ 2 ทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนแออัด	7
2.2 แนวคิดในการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์และการเลือกที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย	13
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด	16
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	17
2.5 มาตรฐานของพื้นที่ใช้สอยอาคาร	23
2.6 การแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดด้วยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน	27
2.7 ทฤษฎีการวางแผนเชิงปฏิบัติการ	31
2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	33

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ขั้นตอนในการศึกษา	35
3.2 ตัวแปรในการศึกษา	36
3.3 เครื่องมือการวิจัย	37
3.4 กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา.....	38
3.5 การมีส่วนร่วมกับกระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย	39

บทที่ 4 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ

4.1 ท่าเลที่ตั้งของชุมชนและการใช้พื้นที่โดยรอบ	41
4.2 ความเป็นมาของชุมชนฯ	45
4.3 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจของชุมชนฯ	55
4.4 ข้อมูลด้านสังคมของชุมชนฯ	69
4.5 ข้อมูลด้านที่อยู่อาศัยและสาธารณูปโภคของชุมชนฯ	83
4.6 การแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดริมทางรถไฟทั่วประเทศ และ ชุมชนแออัดริมทางรถไฟเขตเทศบาลนครนครราชสีมา	94
4.7 สรุปข้อมูลทั่วไปของชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ	96

บทที่ 5 กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนฯ

5.1 ภาพรวมของการเปลี่ยนแปลง	97
5.2 การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย	109

บทที่ 6 วิเคราะห์กระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยของชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ

6.1 วิเคราะห์กระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ ด้วย การจัดการของหน่วยงานภายนอก	155
6.2 การพัฒนาความสามารถของชุมชน (Capacity Building) เพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย	159

บทที่ 7 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

7.1 สรุปข้อมูลทั่วไปของชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ	169
---	-----

7.2 สรุปผลการศึกษาระบบการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของ ชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ.....	172
7.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษา	177
7.4 ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ ตามแนวคิดของการพัฒนาทักษะในการแก้ไขปัญหาของชุมชน	178
รายการอ้างอิง.....	183
บรรณานุกรม.....	185
ภาคผนวก.....	.....
สรุปบันทึกประจำวันตั้งแต่วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2544 ถึง เดือน มกราคม 2545.....	188
รายละเอียดการออกแบบบ้านของชาวชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ	232
ข้อมูลประชากรชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ เมื่อสิ้นเดือนธันวาคม 2544	251
แผนที่ชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ เมื่อสิ้นเดือนธันวาคม 2544	265
แผนที่แสดงเครือข่ายและการรวมกลุ่มกันของชาวบ้านภายในชุมชน	270
ตารางสรุปการเปลี่ยนแปลงด้านผู้นำและการรวมกลุ่ม	275
ตารางสรุปแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน	279
ตารางสรุปแนวคิดและการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ ของการรถไฟฯ	286
ตารางสรุปแนวคิดและการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	288
ตารางแสดงรายละเอียดการเปลี่ยนแปลงด้านที่ดินและการให้สิทธิ	291
แบบสัมภาษณ์ แนวทางการแก้ไขปัญหชุมชนริมทางรถไฟฯ จังหวัดนครราชสีมา : กรณีศึกษาชุมชนหลังจวนผู้ว่า	295

สารบัญภาพ

ภาพประกอบ	หน้า
ภาพที่ 2.1 เปรียบเทียบระยะห่างของการคิดถึงปัญหาที่อยู่อาศัย	28
ภาพที่ 2.2 การสร้างกระบวนการในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนแออัด	29
ภาพที่ 4.1 ภาพถ่ายทางอากาศชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ ปี พ.ศ. 2519	46
ภาพที่ 4.2 ภาพถ่ายทางอากาศชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ ปี พ.ศ. 2533	47
ภาพที่ 4.3 ภาพถ่ายทางอากาศชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ ปี พ.ศ. 2542	50
ภาพที่ 4.4-4.6 แสดงอาชีพของคนในชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ	57
ภาพที่ 4.7-4.10 แสดงการแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่าย	63
ภาพที่ 4.11-4.13 การกักเก็บน้ำไว้ใช้เพื่อแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่าย	64
ภาพที่ 4.14-4.15 แสดงวิถีชีวิตของคนจนในชุมชนฯ	66
ภาพที่ 4.16-4.18 แสดงที่อยู่อาศัยของคนจนในชุมชนฯ	66
ภาพที่ 4.19-4.21 แสดงที่อยู่อาศัยของชาวบ้านทั่วไปในชุมชนฯ	66
ภาพที่ 4.22 แสดงครอบครัวของพี่ออดกำลังกลับจากการออกไปเก็บขยะ	67
ภาพที่ 4.23 บ้านและอุปกรณ์ในการหาเลี้ยงชีพของครอบครัวพี่ออด	68
ภาพที่ 4.24 ผังบ้านพี่ออด	68
ภาพที่ 4.25 ทางติดต่อระหว่าง 2 ชุมชน	70
ภาพที่ 4.26 แสดงการเคยรวมกลุ่มเรียกร้องเรื่องงบประมาณมิยาซาว่าของชาวบ้าน	72
ภาพที่ 4.27 บรรยากาศการเข้าประชุมของชาวบ้านในช่วงเริ่มเข้าศึกษาชุมชน	73
ภาพที่ 4.28 แสดงการเปรียบเทียบเกี่ยวกับขนาดที่อยู่อาศัย	83
ภาพที่ 4.29 ผังบ้านหมายเลข A 41	85
ภาพที่ 4.30 ผังบ้านหมายเลข A 54	85
ภาพที่ 4.31 ผังบ้านหมายเลข A 58	85
ภาพที่ 4.32 ผังบ้านหมายเลข B 29	85
ภาพที่ 4.33 ผังบ้านหมายเลข B 29	86
ภาพที่ 4.34 ผังบ้านหมายเลข B 29	86
ภาพที่ 4.35-4.38 แสดงการใช้พื้นที่ในการอยู่อาศัย	86
ภาพที่ 4.39-4.42 การใช้วัสดุในการก่อสร้างที่อยู่อาศัย	87
ภาพที่ 5.1-5.2 กิจกรรมโครงการพี่สอนน้อง	99

สารบัญภาพ (ต่อ)

ฎ

ภาพประกอบ	หน้า
ภาพที่ 5.3 การประชุมระหว่างเจ้าหน้าที่การรถไฟฯ กับชาวบ้าน วันที่ 17 สิงหาคม 2544	100
ภาพที่ 5.4 การประชุมของกลุ่มหลังจวนฯ เมื่อวันที่ 17 ส.ค. 44.....	100
ภาพที่ 5.5 ภาพชาวบ้านออกสำรวจพื้นที่	100
ภาพที่ 5.6-5.7 เจ้าหน้าที่การรถไฟฯ เข้ามาตรวจสอบพื้นที่ที่iongช้างในชุมชนฯ 2544	102
ภาพที่ 5.8 การประชุมเพื่อแก้ไขปัญหากลุ่มชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ ที่อำเภอฯ ครั้งที่	102
ภาพที่ 5.9-5.10 การประชุมชาวบ้านหลังจากนายอำเภอฯ เรียกแกนนำชุมชนเข้าร่วมประชุม .	102
ภาพที่ 5.11-5.12 การประชุมชาวบ้านก่อนประชุมร่วมกับนายอำเภอฯ ครั้งที่ 2	103
ภาพที่ 5.13-5.15 การประชุมชาวบ้านหลังจากนายอำเภอฯ เรียกประชุมครั้งที่ 2	104
ภาพที่ 5.16-5.17 เจ้าหน้าที่ลงมาดำเนินงานหลังจากการประชุมกับอำเภอฯ ครั้งที่ 2	104
ภาพที่ 5.18-5.23 การไปร่วมงาน ที่อยู่อาศัยคนจนเมือง ณ จังหวัดอยุธยา	105
ภาพที่ 5.24-5.25 งานอำเภอเคลื่อนที่ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2544	106
ภาพที่ 5.26-5.29 งานอำเภอเคลื่อนที่ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2544	107
ภาพที่ 5.30-5.31 การเข้ามาดำเนินงานของเจ้าหน้าที่หลังจาก “อำเภอเคลื่อนที่”	107
ภาพที่ 5.32-5.33 การเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ	108
ภาพที่ 5.34-5.35 บัญชีกลุ่มออมทรัพย์กลุ่มหลังจวนผู้ว่า	111
ภาพที่ 5.36-5.37 การประชุมในช่วงแรกที่เข้าวิจัยชุมชนฯ	113
ภาพที่ 5.38-5.39 การประชุมกลุ่มออมทรัพย์เดือนธันวาคม พ.ศ.2544	113
ภาพที่ 5.40-5.41 แสดงการปรับปรุงเกี่ยวกับการจัดการด้านการเงินของกลุ่มหลังจวนฯ	114
ภาพที่ 5.42-5.43 บัญชีกลุ่มฌาปนกิจกลุ่มไบลีย์	115
ภาพที่ 5.44-5.46 แสดงการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในกิจกรรมวันแม่แห่งชาติ	118
ภาพที่ 5.47-5.49 การร่วมงานวันที่อยู่อาศัยคนจนเมือง	119
ภาพที่ 5.50-5.52 ร่วมกันทำความสะอาดรับกรม.สัญจร	119
ภาพที่ 5.53-5.55 ชาวบ้านเตรียมงานต้อนรับโครงการอำเภอเคลื่อนที่	119
ภาพที่ 5.56-5.59 การร่วมกันแก้ไขปัญหาของชาวบ้าน ในช่วงใกล้สิ้นสุดการวิจัย	120
ภาพที่ 5.60-5.61 การดำเนินการแก้ไขปัญหาที่ดิน	124
ภาพที่ 5.62-5.63 บ้านที่ชาวบ้านออกแบบเองหลังจากกลับจากงาน “ที่อยู่อาศัยคนจนเมือง” 125	
ภาพที่ 5.64 ตัวอย่างแบบบ้านที่ชาวบ้านออกแบบครั้งที่ 1	125
ภาพที่ 5.65 –5.66 ตัวอย่างบ้านที่ชาวบ้านออกแบบครั้งที่ 1	126
ภาพที่ 5.67 ทดลองนำบ้านมาวางเรียงกันเพื่อสอบถามความคิดเห็นของชาวบ้าน	126

สารบัญภาพ (ต่อ)

ฎ

ภาพประกอบ	หน้า
ภาพที่ 5.68-5.71 แสดงบรรยากาศการออกแบบบ้านครั้งที่ 1	126
ภาพที่ 5.72-5.75 ป้ายสำหรับจับกลุ่มมาลงชื่อ เพื่อวางผังที่อยู่อาศัย	127
ภาพที่ 5.76 การปรับปรุงวิธีการสำหรับให้ชาวบ้านออกแบบ	128
ภาพที่ 5.77 ตัวอย่างบ้านที่ออกแบบในการออกแบบครั้งที่ 2	128
ภาพที่ 5.78 ตัวอย่างบ้านที่ออกแบบในการออกแบบครั้งที่ 2	129
ภาพที่ 5.79-82 บรรยากาศในการทำบ้านจำลองครั้งที่ 2	129
ภาพที่ 5.83 ผังบ้านที่ชาวบ้านร่วมกันออกแบบครั้งที่ 3	130
ภาพที่ 5.84-5.89 บรรยากาศการร่วมกันออกแบบครั้งที่ 3	131
ภาพที่ 5.90-5.93 บ้านที่ชาวบ้านร่วมกันออกแบบครั้งที่ 3	131
ภาพที่ 5.94-5.101 สภาพกายภาพของชุมชนฯ เดือน ม.ค.2545	132
ภาพที่ 5.102-5.109 สภาพกายภาพของชุมชนฯ เดือน มิ.ย.-ส.ค.2544	133
ภาพที่ 5.110 บ้านที่กรรมการกลุ่มหลังจนวนฯ ออกแบบมาเอง	134
ภาพที่ 5.111 ผังพื้นที่ท้องช้างในชุมชนไบลีย์-หลังจนวน	139
ภาพที่ 6.1 แสดงการเปรียบเทียบระหว่าง แนวคิดการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย	154
ภาพที่ 6.2 สรุปกระบวนการพัฒนาความสามารถในการแก้ไขปัญหาของชุมชนไบลีย์- หลังจนวนฯ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย.....	162

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตารางประกอบ

หน้า

ตารางที่ 2.1 การเปรียบเทียบขนาดพื้นที่ใช้สอยต่ำสุดของขนาดห้องนอน	26
ตารางที่ 2.2 การเปรียบเทียบขนาดพื้นที่ใช้สอยต่ำสุดของห้องเอนกประสงค์	26
ตารางที่ 3.1 ขั้นตอนในการวิจัยและวันที่เข้าชุมชน	40
ตารางที่ 4.1 แสดงรายละเอียดอาชีพของชาวบ้านชุมชนฯ	56
ตารางที่ 4.2 แสดงรายได้และรายจ่ายประจำวันของชาวชุมชนฯ	58
ตารางที่ 4.3 สรุปความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานต่างๆ กับชาวบ้านในชุมชน	79
ตารางที่ 4.4 สรุปปัญหาภายในชุมชนในความคิดเห็นของชาวบ้าน	81
ตารางที่ 4.5 แสดงความสำคัญของปัจจัยในการเลือกที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน	92
ตารางที่ 5.1 แสดงการเปลี่ยนแปลงกระบวนการจัดการด้านการเงินของชุมชนหลังจวนฯ	112
ตารางที่ 5.2 สรุปพื้นที่ของการทำบ้านจำลอง	131
ตารางที่ 6.1 สรุปการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย	150

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิประกอบ

หน้า

แผนภูมิที่ 1.1	แสดงกรอบความคิดในการวิจัย	6
แผนภูมิที่ 4.1	แสดงสัดส่วนอาชีพของชาวบ้านชุมชนฯ	56
แผนภูมิที่ 4.2	เปรียบเทียบค่าใช้จ่ายประจำวันของครัวเรือนในชุมชนฯ	59
แผนภูมิที่ 4.3	สัดส่วนการออมของชาวบ้านในชุมชนฯ	60
แผนภูมิที่ 4.4	แสดงสัดส่วนการศึกษาของชาวบ้านในชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ	69
แผนภูมิที่ 5.1	แสดงกระบวนการเปลี่ยนแปลงการจัดการด้านการเงินชุมชนฯ	117
แผนภูมิที่ 5.2	แสดงกระบวนการเปลี่ยนแปลงของการรวมกลุ่มฯและผู้นำชุมชนฯ	122
แผนภูมิที่ 5.3	แสดงกระบวนการเปลี่ยนแปลงของแนวคิดด้านที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน	136
แผนภูมิที่ 5.4	การเปลี่ยนแปลงของแนวคิดและการดำเนินการด้านที่อยู่อาศัยของการรถไฟฯ .	144
แผนภูมิที่ 5.5	การเปลี่ยนแปลงของแนวคิดและการดำเนินการด้านที่อยู่อาศัยของหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง	144
แผนภูมิที่ 5.6	กระบวนการจัดหาที่ดินรองรับการรื้อย้ายและการให้สิทธิ	148
แผนภูมิที่ 6.1	แสดงกระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ	152
แผนภูมิที่ 7.1	แสดงแนวคิดการแก้ไขปัญหาชุมชนบุกรุกด้วยกระบวนการพัฒนา ศักยภาพของชุมชน.....	176
แผนภูมิที่ 7.2	ตัวอย่างประกอบกรณีเสนอแนะเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนฯ	182

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแนบที่

แนบที่ประกอบ

หน้า

แนบที่ 4.1	แสดงที่ตั้งชุมชน และสถานที่สำคัญรอบชุมชน	42
แนบที่ 4.2	แสดงทางเข้าออกชุมชนและสภาพแวดล้อมโดยรอบ	43
แนบที่ 4.3	ผังบริเวณชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ	44
แนบที่ 4.4	แสดงภูมิลำเนาเดิมของชาวบ้านในชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ	52
แนบที่ 4.5	แสดงสถานที่ทำงานของชาวบ้านในชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ	62
แนบที่ 4.6	แสดงเครือญาติและการรวมกลุ่มกันของชาวบ้านในชุมชนฯ	71
แนบที่ 4.7	แสดงตำแหน่งพื้นที่ท้องช้างในชุมชนฯ	91
แนบที่ 5.1	แสดงพื้นที่ที่ร่วมสำรวจที่ดินกับชาวบ้าน	123

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญในการศึกษา

การรถไฟแห่งประเทศไทยมีนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพในการขนส่งสินค้าและผู้โดยสาร ส่งผลให้เกิดนโยบายเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในที่ดินของการรถไฟฯ ทำให้ เมื่อวันที่ 13 กันยายน 2542 คณะกรรมการบริหารการรถไฟแห่งประเทศไทยมีมติเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาชุมชนบุกรุกที่ดินการรถไฟฯ 3 ข้อ¹ คือ

1. ชุมชนที่อยู่ห่างจากแนวศูนย์กลางรางมากกว่า 40 เมตร สามารถเช่าที่ดินได้ 30 ปี
2. ชุมชนที่อยู่ห่างจากแนวศูนย์กลางรางมากกว่า 20 เมตร แต่ไม่เกิน 40 เมตร สามารถเช่าที่ดินได้ 3 ปี
3. ชุมชนที่อยู่ห่างจากแนวศูนย์กลางรางน้อยกว่า 20 เมตร ไม่สามารถอยู่อาศัยได้ และให้จัดหาพื้นที่การรถไฟฯ หรือเอกชนรองรับ ในรัศมี 5 กม.

มติของนโยบายดังกล่าวมีผลกระทบต่อชุมชนแออัดริมทางรถไฟทั่วประเทศ 170 ชุมชน ซึ่งแต่ละชุมชนจะได้รับผลกระทบตามเงื่อนไขที่แตกต่างกันไป ปัจจุบันนี้มีชุมชนแออัดริมทางรถไฟบางชุมชน เช่น ชุมชน เทพารักษ์ จังหวัดขอนแก่น ชุมชนทับแก้ว กรุงเทพมหานคร ฯลฯ กำลังดำเนินเรื่องขอเช่าที่ดินกับการรถไฟตามเงื่อนไขดังกล่าว แต่ทั้งหมดเป็นชุมชนที่อยู่ห่างจากแนวศูนย์กลางรางรถไฟมากกว่า 20 เมตร

สำหรับชุมชนริมทางรถไฟที่อยู่ห่างจากแนวศูนย์กลางรางน้อยกว่า 20 เมตร ที่จะไม่สามารถอยู่อาศัยในที่ดินได้ ปัจจุบันยังไม่ทราบจำนวนที่มีอยู่ทั่วประเทศที่แน่นอน แต่จากข้อมูลเครือข่ายสลัม 4 ภาค ที่มีชุมชนบุกรุกที่ดินการรถไฟเข้าร่วมเป็นสมาชิก 61 ชุมชน มีชุมชนที่อยู่ในเขตระยะ 20 เมตร จำนวน 12 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 19.67 ของชุมชนบุกรุกที่ดินการรถไฟที่เป็นสมาชิกเครือข่ายสลัม 4 ภาค แสดงให้เห็นว่ามีจำนวนผู้ที่จะต้องดำเนินการรื้อย้ายตามนโยบายดังกล่าวเป็นจำนวนมาก และชุมชนเหล่านี้ปัจจุบันยังไม่มีชุมชนใดสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้

นโยบายดังกล่าวทำให้ชุมชนสองข้างทางรถไฟซึ่งอยู่ระหว่าง สถานีรถไฟนครราชสีมาและสถานีรถไฟพระที่นั่งมีชื่อที่ชาวบ้านบริเวณนั้นเรียกว่า “ชุมชนไบเลย์-หลังจวนฯ” อยู่ในข่ายที่จะต้องถูกดำเนินการรื้อย้ายออกไปจากพื้นที่ปัจจุบัน และเป็นโครงการนำร่องในการแก้ไขปัญหาเรื่องการอยู่

¹ ฝ่ายประชาสัมพันธ์กระทรวงคมนาคม. “ข่าวกระทรวงคมนาคม ฉบับที่ 346/2543”.

อาศัยบุญกุศลที่การรถไฟ² งานวิจัยนี้จึงได้เลือกชุมชนโบเล่ย์-หลังจวนฯ เป็นกรณีศึกษาให้กับการรื้อย้ายชุมชนในลักษณะเดียวกันทั่วประเทศ

ส่วนหนึ่งของผู้อยู่อาศัยในชุมชนโบเล่ย์-หลังจวนฯเคยถูกไล่ออกจากพื้นที่ข้างเคียง คือ เมื่อปี พ.ศ. 2524 กลุ่มโบเล่ย์ได้ถูกไล่ออกจากที่ดินเขตทหาร และปี พ.ศ. 2538 กลุ่มหลังจวนฯ ได้ถูกไล่ออกจากที่ดินเอกชนในชุมชนหลังวัดสุทธจินดาจึงต้องย้ายมาบุญกุฎในที่ดินปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นและความต้องการที่จะอยู่อาศัยในที่ดินแปลงนี้ของชาวชุมชนเป็นอย่างมาก และการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงควรจะต้องมีความพยายามหรือต้องการกระบวนการที่เหมาะสมกว่าที่ผ่านมา เพื่อยุติการบุญกุฎของผู้ถูกไล่ออกไปยังที่อื่นๆ อีก

นอกจากนี้การศึกษาชุมชนแออัดในต่างจังหวัด ที่น่าจะมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่และมีวิธีการแก้ไขปัญหาแตกต่างกับกรุงเทพมหานครยังมีอยู่น้อย ดังนั้นเพื่อเป็นการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับชุมชนแออัดและวิธีการแก้ไขปัญหา จึงเห็นสมควรที่จะทำการศึกษาชุมชนดังกล่าวเป็นอย่างยิ่ง

จากเนื้อหาข้างต้นทำให้สามารถสรุปเหตุผลสำคัญที่จะต้องทำการศึกษา 3 ประการ คือ

1. ชุมชนโบเล่ย์-หลังจวนฯ จะเป็นกรณีนำร่องในการรื้อย้ายชุมชนบุญกุฎที่ดินการรถไฟฯ
2. กระบวนการแก้ไขปัญหาชุมชนบุญกุฎโดยการมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยที่ยังจำเป็นต้องมีการศึกษาและพัฒนา เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่อยู่อาศัยแบบยั่งยืน
3. เมื่อเปรียบเทียบการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในต่างจังหวัด ซึ่งเพิ่งเริ่มต้นเมื่อประมาณปี พ.ศ.2535 เห็นว่า เกิดขึ้นหลังการแก้ไขปัญหาในกรุงเทพมหานคร ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ.2500 เป็นอันมาก ทำให้วิธีการแก้ปัญหานั้น่าจะยังมีข้อจำกัดและปัจจัยที่แตกต่างกัน³

จากความเป็นมาดังกล่าวจึงเห็นว่ามีความสำคัญที่จะทำการศึกษาชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ปัญหา เพื่อใช้ในการเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนโบเล่ย์-หลังจวนฯ และชุมชนริมทางรถไฟต่อไป

² ชัยยศ ป.บุญกุล (ผู้ช่วยสารวัตรแขวงบำรุงสะพานและอาคารนครราชสีมา), บันทึกการประชุม 17 ส.ค. 44 ณ แขวงบำรุงสะพานและอาคารนครราชสีมา.

³ “ขบวนการชุมชนกับการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยคนจนในเมือง”. เอกสารประกอบการงานรณรงค์ “ที่อยู่อาศัยคนจนเมือง” วันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544 จังหวัด พระนครศรีอยุธยา.

1.2 วัดอุปประสงค์ของการศึกษา

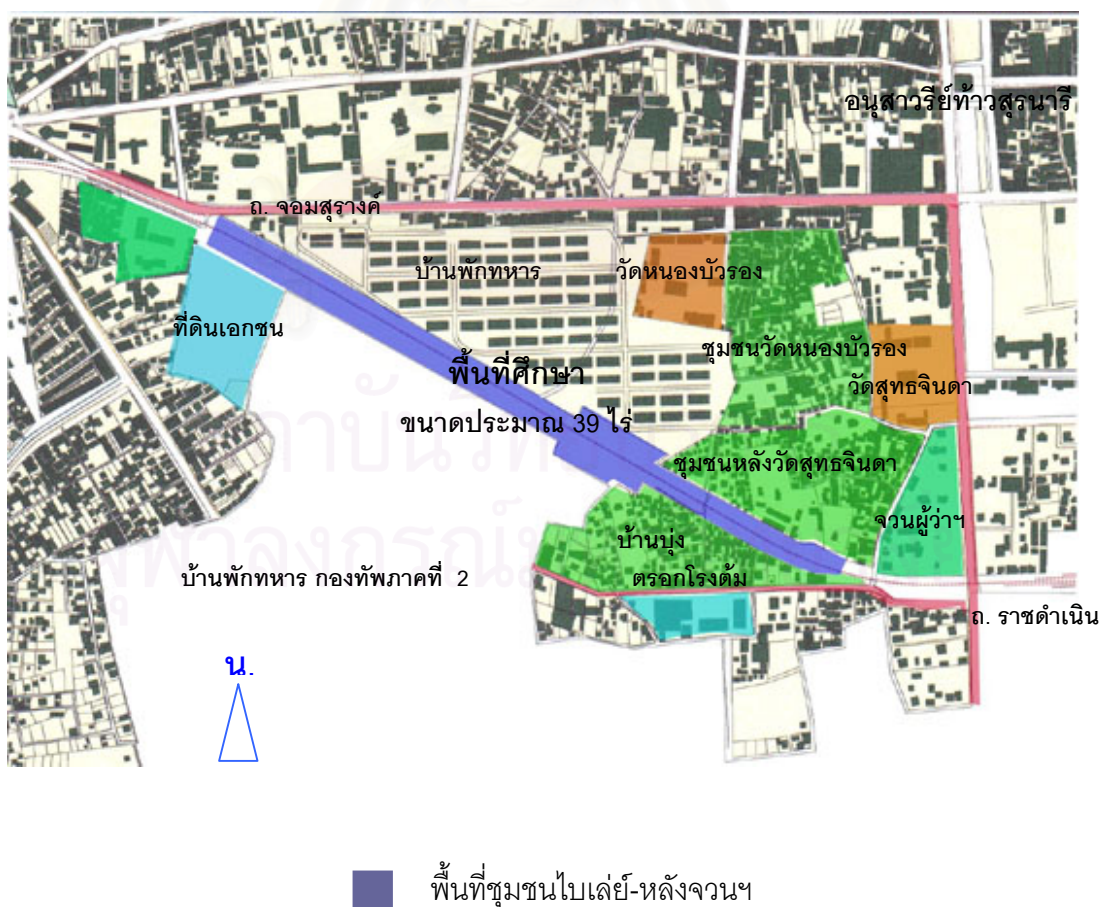
- 1) เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจ สังคม ภายภาพและการตั้งถิ่นฐานของชุมชนไบล่ย์-หลังจวนฯ
- 2) เพื่อศึกษากระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง
- 3) เพื่อศึกษาปัญหาและข้อจำกัดในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยชุมชนฯ

1.3 ขอบเขตการศึกษา

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้มีข้อจำกัดในด้านทรัพยากรและระยะเวลา ทำให้มีการกำหนดขอบเขตในด้านพื้นที่ และระยะเวลาในการศึกษาไว้ดังนี้

- 1) **ขอบเขตในด้านพื้นที่** พื้นที่ทำการศึกษาคือพื้นที่ในชุมชนไบล่ย์-หลังจวนฯ อ.เมือง จ.นครราชสีมา มีพื้นที่ประมาณ 39 ไร่

ภาพที่ 1.1 แผนที่แสดงขอบเขตการวิจัยในด้านพื้นที่

2) **ขอบเขตในด้านระยะเวลา** เนื่องจากกระบวนการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยเกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายๆ ด้าน ทำให้ใช้เวลามากในการดำเนินการแก้ไขปัญหา และยิ่งหากเป็นการแก้ไขปัญหที่เน้นกระบวนการให้คนในชุมชนสามารถพัฒนาสภาพการอยู่อาศัยของตนเองได้ จะยิ่งใช้เวลานานกว่ามาก ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้จึงขอศึกษาเพียงช่วงหนึ่งของกระบวนการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น โดยจะเริ่มตั้งแต่เดือน มิถุนายน พ.ศ.2544 ไปจนถึงเดือน มกราคม พ.ศ.2545 เท่านั้น

1.4 วิธีดำเนินการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยและกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยมีบทบาทเป็นทั้งผู้ศึกษา ผู้กระตุ้น ผู้ให้คำแนะนำ ผู้ประสานงาน ผู้สนับสนุน และผู้ร่วมกิจกรรมกับชาวบ้าน โดยเน้นที่จะให้ชาวบ้านได้ทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตัวเอง และพยายามเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์ให้มากที่สุด และใช้การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ การสังเกต การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ การจดบันทึก และการถ่ายภาพ เป็นเครื่องมือในการวิจัย

1.5 กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา

- กลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ (สมาชิกครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ จำนวน 60 หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ 49 ของจำนวนบ้านที่มีผู้อยู่อาศัยทั้งหมด)
- ตัวแทนเจ้าของที่ดิน (ผู้ช่วยสารวัตรแขวงบำรุงสะพานและอาคารนครราชสีมา)
- นักพัฒนาชุมชนอิสระในท้องถิ่น (อดีตนักพัฒนามูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย และประธานเครือข่ายชุมชนเมืองโคราชพัฒนา)
- ตัวแทนหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น (อำเภอเมืองนครราชสีมา เทศบาลเมืองนครราชสีมา อบต.หนองไผ่ล้อม ผู้ใหญ่บ้านบ้านนุ่ง หมู่ 1)
- ตัวแทนหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชน (สถานีกาชาดที่ 4 จังหวัดนครราชสีมา ศูนย์การศึกษาคนออกโรงเรียนจังหวัดนครราชสีมา ฯลฯ)

1.6 ข้อจำกัดในการศึกษา

1) **ข้อจำกัดด้านความถูกต้องของข้อมูล** ในการศึกษาชุมชนฯ ข้อมูลหลายอย่างเป็นข้อมูลส่วนตัวที่โดยปกติแล้วมักไม่เปิดเผยให้ผู้อื่นรับทราบ เช่น รายได้ ความสามารถในการจ่ายเพื่อที่อยู่อาศัย ปัญหาหนี้สินของครัวเรือน การมีที่ดินส่วนตัวเพื่อรองรับปัญหาการรื้อย้ายไว้แล้ว เป็นต้น แต่ใน

การดำเนินวิจัยได้พยายามแก้ไขปัญหานี้โดยการลงชุมชนให้มากที่สุดเพื่อสร้างความคุ้นเคยกับคนในชุมชน และใช้วิธีการสำรวจและสังเกตเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

2) **ข้อจำกัดในการมีส่วนร่วมในการวิจัยของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง** ความสนใจในการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแต่ละคนมีไม่เท่ากัน ซึ่งภายในระยะเวลาและศักยภาพที่มีอยู่จำกัด ทำให้ทุกฝ่ายไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหอย่างมีส่วนร่วมได้ตลอดกระบวนการ นอกจากนี้การเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ดังนั้นการศึกษาคั้งนี้จะศึกษาเฉพาะผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องโดยตรงเท่านั้น

3) **ข้อจำกัดด้านการประสานงานกับเจ้าของที่ดิน** การวิจัยครั้งนี้บางครั้งผู้วิจัยมีบทบาทในการช่วยประสานงานระหว่างชาวบ้านและหน่วยงานต่างๆ แต่การที่จะประสานงานกับเจ้าของที่ดิน หรือหน่วยงานที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการรื้อย้ายชุมชนฯ โดยตรง อาจจะทำให้เกิดการต่อต้านจากชาวบ้านในชุมชนได้ ดังนั้นผู้วิจัยจะประสานงานกับเจ้าของที่ดินเท่าที่จำเป็นจริงๆ เท่านั้น

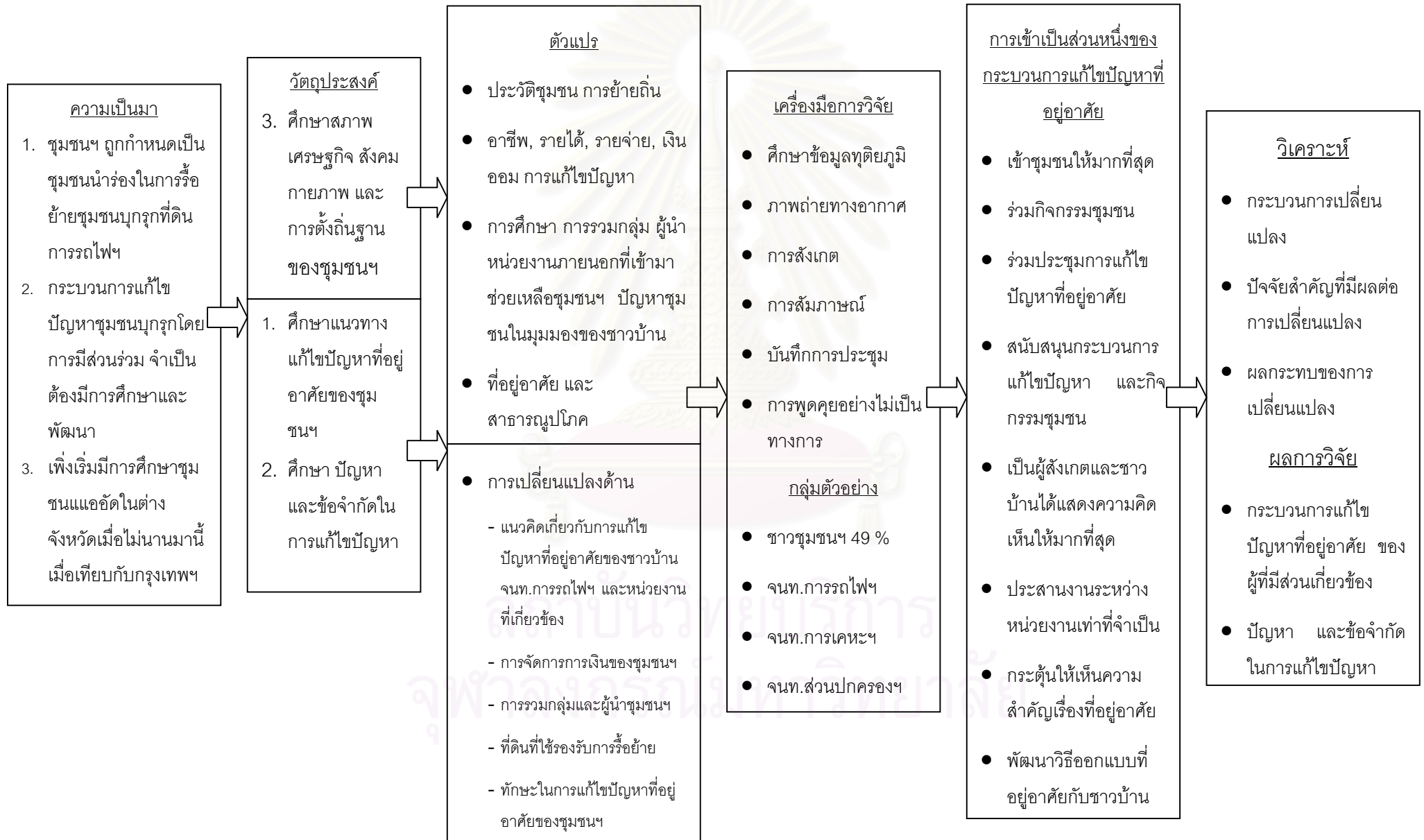
4) **ข้อจำกัดในด้านทรัพยากร** การวิจัยเชิงปฏิบัติการ จำเป็นที่จะต้องมีการสร้างสื่อหรือเครื่องมือที่จะใช้ในการวิจัย ซึ่งบางครั้งการที่จะให้ได้ผลที่ดีอาจจะต้องใช้ทุนในการดำเนินงานสูง เช่น การพาไปศึกษาดูงาน แต่เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดทั้งในด้านบุคลากรและงบประมาณ ทำให้บางครั้งไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้พยายามประสานงานและขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกในการขอความช่วยเหลือต่างๆ เท่าที่ทำได้

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นการศึกษากระบวนการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยพร้อมๆ กับการเกิดกระบวนการจริง
2. เป็นข้อมูลประกอบการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยของชุมชนใกล้เคียง-หลังจวนฯ ต่อไป
3. เป็นตัวอย่างและกรณีศึกษาการแก้ไขปัญหการรื้อย้ายชุมชนบุกรุกที่ดินการรถไฟฯ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 1.1 แสดงขั้นตอนในการศึกษา

บทที่ 2

ทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนแออัด

2.1.1 ประเภทของชุมชนแออัด

Stokes ได้แบ่งประเภทสลัมในเมืองออกเป็น 4 แบบ คือ¹ Type A : Slum of hope เป็นสลัมที่ผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่ย้ายถิ่นมาจากชนบทรอบ ๆ มาอยู่โดยหวังที่จะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น Type B เป็น Slum of Despair เป็นที่อยู่ของพวกที่ไม่สามารถรวมตัวกันกับคนส่วนใหญ่ได้ Type C เป็นสลัมที่มีลักษณะถูกกีดกันทางสังคม มีความแตกต่างระหว่างเชื้อชาติ Type D เป็น Slum of Despair ทำนองเดียวกัน Type B

Stokes สรุปว่า สลัมประเภท A มักเกิดในประเทศด้อยพัฒนา หรือกำลังพัฒนา สลัมประเภท A และ C สามารถยกระดับความเป็นอยู่ของตนเองให้ดีขึ้นได้ เท่ากับเป็นการกำจัดตัวเองให้หมดไป แต่ประเภท B และ D ไม่สามารถทำได้ สำหรับสลัมในกรุงเทพมหานคร น่าจะจัดอยู่ในประเภท A ตามการแบ่งของ Stokes เพราะผู้อยู่อาศัยสามารถพัฒนาให้ตัวเองมีรายได้สูง ยกเว้นระดับความเป็นอยู่ของตนเองได้ และสลัมในประเทศไทยไม่มีปัญหาเรื่องความแตกต่างระหว่างเชื้อชาติ วัฒนธรรม เช่นในต่างประเทศ

Charles Abrams ได้กล่าวถึงประเภทของสลัมบุกรุกที่ดิน (Squatters) ซึ่งในที่นี้นับรวมเป็นส่วนหนึ่งของสลัมว่า ลักษณะอาคารที่สร้างโดยผู้อยู่อาศัยจะมีลักษณะคล้าย ๆ กัน เป็นอาคารชั้นเดียวแต่ต่างกันที่วัสดุ เช่น ทำด้วยโคลน เศษไม้ สังกะสี เป็นต้น แต่ถ้าแยกตามประเภทของความเป็นเจ้าของในสลัมบุกรุกที่ดิน แยกได้เป็น²

- 1) The Owner Squatter ผู้อยู่อาศัยที่เป็นเจ้าของที่อยู่เองแต่ไม่เป็นเจ้าของที่ดิน
- 2) The Squatter Tenant เป็นพวกยากจนที่สุด ไม่ได้เป็นเจ้าของบ้าน แต่เช่าที่อยู่อาศัยจาก Squatter คนอื่น
- 3) The Squatter Holdover เป็นผู้อยู่อาศัยที่เช่าอยู่แต่ต่อมาไม่ยอมจ่ายค่าเช่า
- 4) The Squatter Landlord เป็นผู้บุกรุกอยู่อาศัยที่มีห้องแบ่งให้ผู้อื่นเช่าหากำไรอีกต่อหนึ่ง

¹ พันธดา บุญเหลือหล่อ. การตั้งถิ่นฐานของผู้มีรายได้น้อยในกรุงเทพมหานคร. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .2521 หน้า 23

² เรื่องเดียวกัน . หน้า 26

- 5) The Speculator Squatter เป็นพวกที่เห็นว่าการบุกรุกที่ดินเป็นธุรกิจอย่างหนึ่ง
- 6) The Store Squatter คือ บุกรุกที่ดินเพื่อสร้างเป็นร้านค้าเล็ก ๆ
- 7) The Semi-Squatter คือ บุกรุกสร้างบ้าน ก่อน และต่อมาก็มาสัญญาเช่ากับเจ้าของ
- 8) The Floating Squatter อาศัยในแพหรือเรือเก่า ๆ ตามท่าเรือของเมือง อาจเป็นเจ้าของหรือเช่าก็ได้ และอาจพักแบบถาวรหรือชั่วคราวก็ได้

จากงานวิจัยของ Sholomo Angel โดยศึกษาถึงระบบที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย:กรณีศึกษาของกรุงเทพมหานคร³ เกี่ยวกับ ระบบการจัดการที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยในกรุงเทพฯ ประกอบขึ้นจากระบบย่อย 5 ระบบ ได้แก่

- 1) ที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยที่จัดให้โดยนายจ้าง (The worker's housing subsystem)
- 2) ที่อยู่อาศัยชั่วคราวที่สร้างบนที่ดินที่ไม่ใช่ของตนเอง (the squatter's housing subsystem)
- 3) ที่อยู่อาศัยรอบชานเมืองกรุงเทพมหานคร (the rural commuters subsystem)
- 4) ห้องเช่าราคาถูกที่แบ่งเช่าจากห้องแถว (the filtered housing subsystem)
- 5) ที่อยู่อาศัยจัดสร้างโดยการเคหะแห่งชาติ (the public housing system)

ข้อมูลเกี่ยวกับขนาดของการแบ่งเคหะการ โดยแต่ละระบบย่อยยังไม่ทราบกัน ทราบแต่เพียงว่าเวลารวม ๆ กัน ระบบนี้สามารถจัดให้คนจนทั้งเมืองมีที่อยู่อาศัยได้

ระบบย่อยแรก The Workers Housing Subsystem เป็น ที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยกับครอบครัว ซึ่งถูกจัดไว้ให้โดยนายจ้าง สามารถแบ่งแยกไปได้อีก 5 ชนิด คือ

- 1) Workplace Site House มักเป็นบ้านไม้สร้างจากวัสดุใช้แล้ว อยู่บนที่ของโรงงานหรือ สถานที่ทำงานคนงานจะก่อสร้างบ้านพวกนี้ด้วยตนเอง อาศัยอยู่กับครอบครัว
- 2) Factory Site Dormitories จะเป็นห้องพักคนงานโสดวัยหนุ่มสาวอยู่กันห้องละหลายคน คนคนหนึ่งจะมีเนื้อที่ใช้สอยน้อยมาก และไม่มีความเป็นส่วนตัว
- 3) Domestic and Maintenance Staff Quarters ที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยปานกลาง จะมีห้องหรือเรือนคนรับใช้ หรือยาม และครอบครัวจัดไว้ให้เหมือนสวัสดิการคนงานอย่างสถาบันราชการและบริษัทห้างร้าน ในวัดวาอารามก็จะมีที่พักคนงานวัดด้วยเช่นกัน

³ Sholomo Angel "THE LOW INCOME HOUSING IN BANGKOK" Cannada , June . 1976

- 4) Institutional Housing for Workers ซึ่งเป็นเรือนแถวก่อสร้างสำหรับคนงาน และครอบครัว ครอบครัวของทหารบางแห่งก็ได้รับอนุญาตให้เข้ามาอยู่กับสามีในเรือนแถวครอบครัวคนงานรถไฟ บนที่ดินของการรถไฟซึ่งมีอยู่มากมาย
- 5) Itinerant Construction Worker's Housing โดยปกติคนงานก่อสร้างจะย้ายครอบครัวตามไป สถานที่ก่อสร้าง จะใช้วัสดุก่อสร้างที่มีอยู่มากในบริเวณก่อสร้างปลูกเพิงปลูกบ้านอาศัยอยู่ชั่วคราว จนโครงการสร้างเสร็จสมบูรณ์แล้ว จึงย้ายออกไป

ระบบย่อยที่สอง The Squatters Housing System เป็น ลักษณะที่เห็นเป็นบ้านชั่วคราว สร้างขึ้นมาเองจากเศษไม้บนที่ดินที่ยังไม่ได้ถม โดยผู้มีรายได้น้อยบนที่ดินที่ไม่ใช่ของตนเอง ระบบย่อยนี้แบ่งต่อออกไปอีกได้ 2 ชนิด Pure Squatters คือ สลัมที่ผู้คนปลูกบ้านบุกรุกที่ดินของหน่วยงานรัฐบาล ไม่จ่ายค่าเช่าอย่างใดทั้งสิ้น และ Renting Squatters ผู้คนและครอบครัวสร้างบ้านของตนเองขึ้นบนที่ดินแปลงเล็กมากซึ่งมีเอกชนเป็นเจ้าของ เช่าที่ดินด้วยราคาน้อยนิด ส่วนใหญ่อยู่ในระดับผู้มีรายได้น้อย มักไม่มีสัญญาเช่าที่ดิน อาจจะมีข้อตกลงด้วยวาจาสำหรับการเช่าหนึ่งปีหรือสองปี การตกลงนี้ยอมให้อยู่ได้แต่ห้ามไปให้คนอื่นมาเช่าต่อ และห้ามสร้างด้วยโครงสร้างคอนกรีตถาวร ประมาณ 93% ของประชากรในกลุ่มนี้ไม่มีไฟฟ้าใช้ ผู้คนอาศัยอยู่ในบ้านเรือ (Boat House) ผู้มีรายได้น้อยอาศัยอยู่ในบ้านเรือนซึ่งลอยอยู่ในแม่น้ำ และลำคลองในเขตเทศบาล เรือพวกนี้ปกติใช้ลำเลียงสินค้าในระยะไม่ไกลนัก แต่มักจะจอดถาวรอยู่ในลำคลองของตัวเมือง

ระบบย่อยที่สาม Rural Commuter Subsystem เป็นบ้านที่ผู้คนอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก รอบ ๆ กทม. เป็นที่ที่เขาอาศัยอยู่เพื่อที่จะเดินทางเข้ามาทำงานในตัวเมืองทุก ๆ เช้าผู้มีรายได้น้อยในชนบทชานเมืองกรุงเทพ ฯ ก็จะไปเดินทางเข้ามาทำงานในตัวกทม. จากหมู่บ้านที่เรียงรายตามทางรถไฟตามทางหลวงระหว่างจังหวัด หลายคนก็จะอาศัยเดินทางเข้ามาโดยทางเรือในระบบคลองที่ยาวต่อเนื่องจากชานเมืองเข้ามาถึงกลางเมือง

ระบบย่อยที่สี่ The Filtered Housing Subsystem เป็นห้องอยู่อาศัยราคาถูก สำหรับผู้มีรายได้น้อยที่ได้รับการแบ่งให้เช่าจากห้องแถว ระบบย่อยนี้มีปริมาณมากกว่าในส่วนที่เป็นห้องแถวเก่าของเมือง ห้องแถว 3-4 ชั้นนี้มีห้องว่างชั้นบนอยู่มาก ตำแหน่งที่ตั้งอยู่กลางเมืองทำให้ได้เปรียบในเชิงเศรษฐกิจ

ระบบย่อยที่ห้า Public Housing Subsystem ระบบย่อยของบ้านเคหะสงเคราะห์ เป็น Subsidized Flats จัดสร้างโดยการเคหะแห่งชาติที่จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2516 ระบบนี้สามารถ

จัดหาที่อยู่อาศัยได้เป็นจำนวนมาก เมื่อมีความต้องการผู้คนที่อยู่อาศัยในที่อยู่อาศัยเหล่านั้น มีการจัดการดูแลบำรุงรักษาที่อยู่อาศัยหลังการก่อสร้าง

สมสุข บุญญะบัญชา⁴ ได้จำแนกประเภทและลักษณะของที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยในเมืองออกเป็น 6 ประเภทด้วยกันคือ

- 1) สลัมบนตึก ที่อยู่อาศัยแบบรวมกันในชั้นบนของอาคารแบบห้องแถวกลางเมืองเช่น บริเวณเยาวราช สำเพ็ง มีสภาพอยู่อย่างแออัด ในที่พักอาศัยกลางเมือง
- 2) ชาวเรือ อาศัยอยู่ในเรือริมน้ำ บางกลุ่มเร่ร่อน บางกลุ่มปักหลัก
- 3) ที่อยู่อาศัยในที่ก่อสร้าง คนที่อยูในที่ก่อสร้างนี้จะย้ายไปเรื่อยๆตามที่ก่อสร้างที่อยู่อาศัย จะมีลักษณะชั่วคราวมาก บางแห่งเป็นที่อยู่ของแรงงานที่มาจากต่างจังหวัด
- 4) ที่อยู่อาศัยของคณานก่อสร้างโดยบริษัทและโรงงานมีทั้งลักษณะชั่วคราวและกึ่งถาวร
- 5) สลัมบุกรุก คนบุกรุกเข้าไปตั้งบ้านเรือนโดยมิได้รับอนุญาตจากเจ้าของ สลัมประเภทนี้ส่วนใหญ่มีอายุประมาณ 30-40 ปี
- 6) ชุมชนเก่า เป็นที่อยู่อาศัยเก่า หรือชุมชนใหญ่ที่มีการเช่าที่ดินรวมกัน ชุมชนประเภทนี้รวมไปถึงห้องแถวเก่าที่ให้เช่าในพื้นที่กลางเมืองด้วย

2.1.2 สาเหตุการเกิดชุมชนแออัด⁵

1) สลัมที่เกิดจากการเสื่อมสภาพของที่อยู่อาศัยซึ่งเคยมีสภาพดีมาก่อน เกิดเนื่องจากการลดลงของความต้องการในที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้อ่อนกลาง หรือสูง ทำให้ที่อยู่อาศัยนั้นว่างลงผู้มีรายได้น้อยจึงเข้าไปแทนที่ เช่น ความเสื่อมทางด้านกายภาพของอาคาร เนื่องจากอายุ ความเก่าแก่ ความล้าสมัยของอาคาร อิทธิพลจากภายนอก เช่น การขยายโรงงาน (Manufacturing) ในย่านอุตสาหกรรม หรือความทรุดโทรมของลักษณะกายภาพของอาคารโดยรอบ จึงทำให้ความต้องการที่อยู่อาศัยในบริเวณนี้ลดลง

2) สลัมที่เกิดใหม่ โดยนำวัสดุไม่ถาวรมาสร้างเป็นที่อยู่อาศัย แต่อาจจะมีลักษณะกายภาพทรุดโทรมมากกว่าสลัมในประเภทแรกเสียอีก สลัมพวกนี้มักพบอยู่ทั่ว ๆ ไป ส่วนมากอยู่รอบนอกของเมือง เพราะว่าการพัฒนาที่อยู่อาศัยในเมืองถึงจุดอิ่มตัว ในกรุงเทพฯ ฯ ถ้าพิจารณาตำแหน่งสลัมพบว่าเกิดกระจายทั่วไปในเมือง ทั้งบริเวณชั้นในและชั้นนอกของเมือง แต่ไม่สามารถหาข้อมูลวิเคราะห์

⁴ อ่างอิงอินดิณ รพีพัฒน์ “ชุมชนแออัด องค์ความรู้กับความเป็นจริง” มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาชุมชนเมือง .2542 หน้า298

⁵ พันธุดา บุญเหลือหล่อ “การตั้งถิ่นฐานของผู้มีรายได้น้อยในกรุงเทพมหานคร”. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .2521 หน้า 14

ได้ว่าตำแหน่งของสลัมที่เกิดจากการเสื่อมสภาพของอาคารจะอยู่ในส่วนของเมืองที่ได้รับการพัฒนามานานจนที่อยู่อาศัยในบริเวณนั้นเก่าแก่ทรุดโทรมหรือไม่ หรืออยู่ในบริเวณการใช้ที่ดินประเภทอื่น รุกล้ำเขตพักอาศัย เช่น อุตสาหกรรม หรือ การค้า ตามขบวนการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยาเมือง

2.1.3 ปัจจัยที่ทำให้เกิดชุมชนแออัด⁶

เรื่องยุทธี ตีระวนิชย์ ได้กล่าวถึงปัจจัยสำคัญเนื่องจากการเติบโตของย่านแหล่งงาน โดยเฉพาะโรงงานอุตสาหกรรมเป็นแรงดึงดูดให้เกิดการย้ายถิ่นของแรงงานจากชนบท แรงงานเหล่านี้มักจะเข้ามาอาศัยในบริเวณใกล้ ๆ แหล่งงานโดยสร้างเป็นที่อยู่อาศัยในลักษณะชั่วคราว จนมีสภาพเป็นชุมชนแออัด

เพ็ญพร ธีรสวัสดิ์ ได้กล่าวถึงสาเหตุของการย้ายถิ่นฐานของประชากร มีปัจจัยที่พิจารณาอยู่ 2 ด้าน ซึ่งความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างใกล้ชิด คือ ปัจจัยที่ผลักดันให้คนอพยพออกจากท้องที่ที่มีคนอยู่อาศัย กับปัจจัยที่ดึงดูดคนให้เข้ามาอยู่ที่ใดที่หนึ่ง จากการศึกษาถึงเหตุผลของการย้ายถิ่นปรากฏว่า สำหรับผู้ที่ย้ายถิ่นตลอดชีพเข้ามาสู่กรุงเทพฯ - ธนบุรี นั้น เป็นไปเพื่อหางานทำ และเพื่อทำงาน รองลงมา คือ เพื่อการศึกษาต่อ ติดตามญาติ นอกจากนั้นก็ยังมีเหตุผลอื่น ๆ

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้อ้างถึงการเกิดแหล่งเสื่อม ว่าเกิดขึ้นจากผลการอพยพของชาวชนบทที่มีรากฐานทางเศรษฐกิจต่ำกลุ่มหนึ่ง กับการเคลื่อนย้ายของคนในเมือง ที่มีรายได้ต่ำและไม่แน่นอนอีกกลุ่มหนึ่ง การอพยพของชาวชนบทเข้าสู่กรุงเทพมหานคร เกิดจากหลายสาเหตุแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท⁷

- 1) แรงจูงใจให้คนอพยพเข้าสู่เมืองหลวงมีปัจจัยสำคัญ 2 ประการ ให้คนเข้าสู่เมืองหลวงได้แก่ความเป็นศูนย์กลางความเจริญในทุกสาขา ของกรุงเทพมหานคร และค่านิยมของชาวชนบทที่เปลี่ยนจากสังคมเกษตรมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายมาเป็นความนิยมใช้ชีวิต อย่างคนเมืองซึ่งมีความสะดวกสบายกว่า
- 2) แรงผลักดันให้ชาวชนบทเข้าสู่กรุงเทพฯ เช่น ภัยธรรมชาติ หมายถึงสภาพดินฟ้าอากาศแปรปรวน เกิดภาวะแห้งแล้ง น้ำท่วม ความยากจน เกษตรกรจำนวนไม่น้อย ที่ประสบกับปัญหาเกี่ยวกับการถือครองที่ดิน ปัญหาการคุ้มครองทางด้านกฎหมาย เกิดปัญหาการเสียเปรียบในด้านต่างๆ

⁶ อ้างใน ก้อง ไลยเดช “ที่อยู่อาศัยประเภทชุมชนแออัด เขตคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี” จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2540

⁷ “แหล่งเสื่อมโทรมในกรุงเทพมหานคร” ,สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ . 2524

ส่วนการอพยพของคนกรุงเทพฯ เข้าสู่แหล่งเสื่อมโทรม มีสาเหตุมาจากต้องการปรับระดับรายได้ให้พอเพียงกับรายจ่าย ต้องการหาที่อยู่อาศัยราคาถูกลง การขาดแคลนที่อยู่อาศัยของผู้ที่ถูกรื้อบ้านไฟไหม้ ถูกไล่มาจากสลัมอื่น ๆ ใกล้แหล่งงาน การขาดการวางผังเมืองที่แน่นอนในอดีต

วิญญู วิจิตรวาทการ ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร มีหลายประการ ได้แก่⁸

- 1) ลักษณะเฉพาะทางกายภาพของกรุงเทพมหานคร ที่ไม่ส่งเสริมการเติบโตของเมือง และเป็นอุปสรรคของการพัฒนา เนื่องจากตั้งอยู่บนที่ราบสูงดินดอนสามเหลี่ยมแม่น้ำเจ้าพระยา มีลักษณะเป็นที่ราบและระดับต่ำ ดังนั้นจึงประสบปัญหารุนแรงเกี่ยวกับการระบายน้ำ ทำให้เกิดสภาพน้ำท่วมขัง และเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุง และเชื้อโรค การที่มีน้ำท่วมตลอดทั้งปี ทำให้ทางเดินไปด้วยไม้กระดานยกสูง และบ้านส่วนใหญ่ยกพื้นสูงพอที่จะไม่ให้น้ำท่วม ไม่มีระบบระบายน้ำเสียและท่อระบายน้ำโสโครกออกไปจากบ้าน ทำให้น้ำขังเจิ่งอยู่ใต้ถุนบ้าน จนเกิดน้ำเน่าเสียและสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ
- 2) ราคาที่ดิน ที่ถีบตัวสูงขึ้นมากทำให้คนที่มีฐานะยากจนและปานกลางไม่สามารถซื้อที่ดินที่เหมาะสมเป็นที่อยู่อาศัยได้ ในขณะที่ราคาที่ดินในเมืองมีราคาสูงมาก ยังมีที่ดินจำนวนหนึ่งที่เป็นของรัฐว่างเปล่าอยู่ และมีที่ดินของนักเก็งกำไรอีกหลายผืนที่ทิ้งไว้ให้กร้างว่างเปล่า ทำให้มีผู้อพยพเข้าไปสร้างบ้านเรือนแบบชั่วคราวอยู่อาศัย
- 3) ลักษณะการขยายตัวของที่อยู่ในสังคมไทยและแบบแผนการอพยพ มีส่วนในการก่อตัวของชุมชนแออัด โดยปกติหมู่บ้านในชนบท เมื่อบุตรสาวหรือบุตรชายแต่งงานออกเรือนมักจะสร้างบ้านใหม่ใกล้ ๆ กับบ้านของพ่อแม่ ดังนั้น จึงพบว่าบ้านแต่ละกลุ่มมีความสัมพันธ์เป็นญาติสนิท ในทำนองเดียวกันกรณีของการเกิดของชุมชนแออัดครอบครัวหนึ่งเช่าที่ดินแปลงละ 50 ตารางวา สร้างบ้านอยู่เมื่อบุตรชายหรือบุตรสาวแต่งงาน ก็จะไปสร้างบ้านอีกหลังหนึ่ง บนที่ดินแปลงเดียวกัน และเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนเต็มพื้นที่

⁸ อ่างในกิ่งอง ลายเดช “ที่อยู่อาศัยประเภทชุมชนแออัด เขตคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี” จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540

2.2 แนวคิดในการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์และการเลือกที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย

2.2.1 การตั้งถิ่นฐานมนุษย์ (Human Settlement)

1) ลักษณะและระบบของการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์

โดยทั่วไปการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ เกิดจากการที่ประชากรอพยพเข้าไปตั้งบ้านเรือนจับจองที่ดินทำมาหากินในท้องที่แห่งใดแห่งหนึ่ง โดยการริเริ่มของประชากรเหล่านั้นเอง ซึ่งอาจจะเริ่มจากหมู่บ้านเล็กๆ เพียงไม่กี่หลังคาเรือน แล้วค่อยๆ ขยายตัวมากขึ้นจนกลายเป็นหมู่บ้านใหญ่ เป็นตำบล เป็นอำเภอ หรือเมือง ในภายหลัง⁹

หน่วยการตั้งถิ่นฐานที่เล็กที่สุดคือบ้าน เมื่อครอบครัวมีการขยายเผ่าพันธุ์เพิ่มขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงของเวลา จนกลายเป็นสังคมซึ่งประกอบด้วยหลายครอบครัว โดยประกอบด้วยองค์ประกอบคือ ธรรมชาติ มนุษย์ สังคม อาคาร และโครงข่ายระบบ การตั้งถิ่นฐานมนุษย์จะเป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่ง (Dynamic) มีการเปลี่ยนแปลงสัมพันธ์กับมิติของเวลาและพื้นที่ทั้งในเชิงพฤติกรรมและกายภาพ โดยระบบการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ในเชิงพฤติกรรมจะเน้นความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม ระบบการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ในเชิงกายภาพจะเน้นความสัมพันธ์การเปลี่ยนแปลงทางพื้นที่ แต่ในทางความเป็นจริงทั้งสองระบบจะเกิดขึ้นพร้อมกัน

การตั้งถิ่นฐานมนุษย์ในเชิงพฤติกรรมเป็นระบบที่มีองค์ประกอบหลักคือ ประชากร ที่อยู่อาศัย โครงสร้างงาน การคมนาคม สาธารณูปโภค ที่ดิน ส่วนการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ในเชิงกายภาพจะเกี่ยวกับตำแหน่งที่ตั้งของถิ่นฐาน และภายในแต่ละตำแหน่งก็จะเป็นพื้นที่ซึ่งในพื้นที่นั้นจะถูกจัดแบ่งเพื่อกิจกรรมต่างๆของมนุษย์และสังคม โดยจัดสรรตามมูลค่าที่ดินและผลตอบแทนในการใช้พื้นที่เพื่อกิจกรรมต่างๆ¹⁰

2) ลักษณะการตั้งถิ่นฐานแบบเกิดขึ้นเอง (Spontaneous Settlement)¹¹

ขบวนการ Invasion และ Succession อาจจะมีอิทธิพลต่อการเลือกสถานที่ตั้งของการตั้งถิ่นฐานแบบเกิดขึ้นเอง (Spontaneous Settlement) การตั้งถิ่นฐานแบบนี้จะเกิดในบริเวณที่มีลักษณะมีความหนาแน่นสูง และมีการใช้ที่ดินหลายประเภทรวมกัน เพื่อโอกาสในการหางานทำ J.F.C. Turner ได้แบ่งการตั้งถิ่นฐานแบบ Spontaneous Settlement ของเมืองเป็น 3 แบบ คือ

1) Early Transitional City ได้แก่ เมืองที่มีอัตราการเพิ่มประชากรต่ำมาก คือผู้มีรายได้น้อยทั้งหมดสามารถตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณใกล้ศูนย์กลางเมือง

⁹ กรมประชาสัมพันธ์ "การตั้งถิ่นฐานมนุษย์ในรูปนิคมสร้างตนเอง". กระทรวงมหาดไทย. หน้า 1

¹⁰ อรสา สุกสว่าง "มนุษย์กับสังคม". โครงการวิชาบูรณาการหมวดศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2541 หน้า 26

¹¹ พันธุดา บุญเหลือหล่อ "การตั้งถิ่นฐานของผู้มีรายได้น้อยในกรุงเทพมหานคร". จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2521 หน้า 18

2) Mid - Transitional City ผู้มีรายได้น้อย พวกที่จนสุดมักรวมกันแน่นอยู่บริเวณในศูนย์กลางเมือง โดยพวกที่อยู่ใจกลางเมืองเดิมซึ่งฐานะเริ่มดีขึ้น จะอพยพมาตั้งถิ่นฐานที่รอบนอกของเมือง เพราะสามารถจ่ายค่าเดินทางได้มากขึ้น

3) Late Transitional City ที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยหรือสลัมจะขยายออกไปรอบนอกของเมืองอย่างรวดเร็ว เพราะคนที่ยากจนที่เคยอยู่ใจกลางเมือง เมื่อ 10-20 ปีก่อน ฐานะดีขึ้น จึงสามารถเดินทางได้ไกลขึ้นกว่าเดิม

สำหรับเทศบาลเมืองนครราชสีมา เมื่อพิจารณาดำแหน่งที่ตั้งของชุมชนแออัด พบว่าน่าจะอยู่ในขั้น Early Transitional City ตามที่ J.F.C. Turner กล่าวไว้ เพราะชุมชนแออัดส่วนใหญ่จะอยู่ใกล้ศูนย์กลางเมือง และทั้งประชากรที่มีฐานะดีและผู้ที่ยากจนจะมีระยะห่างของที่อยู่อาศัยกับเมืองไม่แตกต่างกันมากนัก

2.2.2 แนวความคิดในการเลือกที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย ¹²

John F. Kain กล่าวถึงปัจจัยด้านระยะทางไปยังแหล่งงานที่มีผลต่อที่ตั้งของที่อยู่อาศัยว่ามีความสัมพันธ์กับระดับรายได้ กล่าวคือ ระยะทางในการเดินทางไปทำงานจะเพิ่มขึ้นตามระดับรายได้ ผู้มีรายได้สูงที่ทำงานอยู่ในบริเวณศูนย์กลางเมืองมีแนวโน้มในการเดินทางไปทำงานในระยะทางที่ไกลกว่า และจะอยู่อาศัยในเขตชานเมือง ส่วนผู้ที่มีรายได้น้อยจะเดินทางไปทำงานในระยะทางที่ใกล้กว่า และอาศัยอยู่ในบริเวณแหล่งงานโดยไม่คำนึงถึงว่าแหล่งงานจะอยู่ที่ใด

Brain J.L. Berry and Frank E. Horton ได้เสนอว่าปัจจัยที่กำหนดการเลือกที่อยู่อาศัยมี 3 ประการคือ ราคาหรือค่าเช่าที่พักอาศัย ชนิดของที่พักอาศัย และที่ตั้งของที่พักอาศัยปัจจัยทั้ง 3 ประการนี้มีความสัมพันธ์ควบคู่ไปกับเหตุผลส่วนตัวในการเลือกที่พักอาศัยของแต่ละบุคคล เช่น จำนวนเงินที่พอใจที่จะใช้จ่ายสำหรับที่อยู่อาศัย ซึ่งขึ้นอยู่กับรายได้ นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับสถานภาพสมรส และขนาดครอบครัว หรือวิถีทางในการดำเนินชีวิต ซึ่งจะมีผลต่อชนิดของชุมชนที่ต้องการอยู่อาศัย และสถานที่ทำงาน รวมทั้งระยะทางจากบ้านไปยังแหล่งงานด้วย

Brain Goodal กล่าวถึงเกณฑ์การเลือกที่อยู่อาศัย โดยจะพิจารณาคุณสมบัติของที่อยู่อาศัย 3 ประการ ประการแรกคือ ลักษณะของบ้าน ได้แก่ ความเก่าใหม่ของบ้าน , ขนาดของบ้านที่เหมาะสม และคุณสมบัติของส่วนประกอบภายในบ้าน ประการที่สองคือ ลักษณะของชุมชน ผู้อยู่อาศัยมักจะเลือกบริเวณที่อยู่อาศัยที่มีสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม เหมือนกับตนเอง และประการสุดท้ายคือ ความสัมพันธ์ที่ตั้งกับพื้นที่โดยรวม ได้แก่ ความสะดวกในการเดินทางไปยังแหล่งงาน ย่านการค้า อุตสาหกรรม และการติดต่อสัมพันธ์กับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องแต่ในทางปฏิบัติ เขากล่าวว่า ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเลือกที่อยู่อาศัย ได้แก่

¹² เรื่องเดียวกัน . หน้า 17

- 1) รายได้ ความพึงพอใจ และการเลือกที่อยู่อาศัยจะมีความสัมพันธ์กันอย่างไร เมื่อรายได้ของผู้อยู่อาศัยมากขึ้นเท่าใด โอกาสของการเลือกชนิดของบ้านที่พอใจ ก็จะต้องได้รับการตอบสนองมากขึ้น
- 2) การเข้าถึงแหล่งงาน อาจมีอิทธิพลต่อการกระจายตัวของประชากรมากกว่าปัจจัยอื่น ๆ ครอบครัวจะต้องพิจารณาระหว่างความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งงาน กับความเป็นไปได้หลาย ๆ ด้านที่เกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการเดินทางจากบ้านไปทำงาน ราคาที่ดินเหมาะสม
- 3) สภาพครอบครัว การที่มีเด็กในครอบครัวมีผลสะท้อนต่อการใช้พื้นที่ของครอบครัว ยังมีเด็กมากเท่าไรก็ยังเป็นเครื่องกระตุ้นให้ต้องการบ้านที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ นอกจากนี้บริเวณที่มีโรงเรียนที่มีมาตรฐานด้านการศึกษาที่ตั้งอยู่ จะเป็นบริเวณที่ได้รับความสนใจ ในการเลือกเป็นที่ตั้งของที่อยู่อาศัยมากยิ่งขึ้น
- 4) ปัจจัยอื่น ๆ รายได้และการเข้าถึงแหล่งงานไม่ใช่ปัจจัยเดียวเท่านั้นที่จำกัดขอบเขตแน่นอนว่าผู้อยู่อาศัยจะอยู่ในบริเวณพักอาศัยใดโดยเฉพาะการแบ่งแยกผิว เชื้อชาติ และชนชั้น ก็มีผลต่อการเลือกที่อยู่อาศัย

William Alonso กล่าวว่า การเลือกบริเวณที่อยู่อาศัยในเมืองมีความสัมพันธ์กับราคาที่ดินบริเวณใจกลางเมือง ราคาที่ดินที่สูงกว่าบริเวณอื่น ๆ ดังนั้น การสร้างที่อยู่อาศัยในเมืองจึงจำเป็นต้องลงทุนสูงในขณะเดียวกัน ราคาที่ดินจะค่อย ๆ ลดลงตามระยะทางที่ห่างออกไป ทำให้การลงทุนด้านที่อยู่อาศัยลดลงด้วย แต่ราคาที่ดินยังผันแปรกับค่าขนส่ง คือระยะทางไกล แม้ราคาที่ดินจะถูกลง แต่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางสูง ดังนั้น ผู้มีรายได้สูงย่อมมีโอกาสเลือกที่อยู่อาศัยนอกเมือง ในขณะที่ผู้มีรายได้ต่ำ ต้องอาศัยอย่างแออัดในเมือง Alonso ได้สรุปว่า การเลือกที่อยู่อาศัย ควรพิจารณาปัจจัย 3 ประการ คือ ราคาที่อยู่อาศัย ซึ่งสัมพันธ์กับรายได้และความสามารถในการจ่ายที่อยู่อาศัยนั้น รูปแบบของที่อยู่อาศัยที่ก่อให้เกิดความพอใจแก่ผู้อยู่อาศัย ซึ่งจะสัมพันธ์กับขนาดครอบครัว และสถานภาพสมรสด้วย สุดท้ายคือที่ตั้งของที่อยู่อาศัย จะสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและระยะห่างจากที่ทำงาน

จากแนวความคิดในการเลือกที่อยู่อาศัยที่ได้กล่าวมาข้างต้น เมื่อนำมาพิจารณาการเลือกที่อยู่อาศัยของผู้ที่มีรายได้น้อย จะขึ้นอยู่กับปัจจัยทางเศรษฐกิจ และสังคม เช่น ระดับรายได้ ราคาหรือค่าเช่าที่พักอาศัย ราคาที่ดิน ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งงาน หรือการอยู่ใกล้แหล่งงาน และลักษณะของชุมชน เช่น ที่อยู่อาศัยบริเวณเดียวกันผู้อยู่อาศัยจะมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมเหมือนกัน

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหามุมชนแออัด¹³

2.3.1. การจัดสร้างอาคารสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลือคนจน ดำเนินการโดยกรมประชา
สงเคราะห์

2.3.2. แนวคิดในการรื้อล้าง (Clearance) เพียงเพื่อขจัดแหล่งเสื่อมโทรมให้หมดไป โดยมี
ได้จัดหาที่อยู่ใหม่ให้แก่ผู้ที่ถูกรื้อล้าง ผู้อยู่อาศัยเหล่านั้นจึงกระจายไปอยู่ตามชุมชนอื่น ๆ

2.3.3. การรื้อล้างสร้างแฟลต ไม่เปลืองเนื้อที่ และไม่สามารถต่อเติมจนกลายเป็นสลัมได้อีก

2.3.4. การปรับปรุงชุมชนแออัด (Slum Upgrading) ให้ความมั่นคงในการอยู่อาศัยโดย
แบ่งเป็น 2 ประการคือประการที่แรกเป็นการปรับปรุงแบบมีเงื่อนไข เพื่อให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนมีความ
มั่นใจในการอยู่อาศัยต่อไป เช่น เจ้าของที่ดินจะต้องไม่เปลี่ยนสภาพการใช้ที่ดินเป็นอย่างอื่น เป็นเวลา
10 ปี และจะต้องไม่ขึ้นค่าเช่าอย่างน้อย 5 ปี ประการที่สองเป็นการปรับปรุงโดยไม่มีเงื่อนไข ปรับ
ปรุงในลักษณะให้เปล่า ทั้งนี้เพื่อให้เจ้าของที่ดินลงนาม เป็นลายลักษณ์อักษร ยินยอมให้การเคหะเข้า
ทำการปรับปรุงเท่านั้น โดยที่การเคหะแห่งชาติไม่มีเครื่องมือหรือมาตรการที่จะบังคับเอาากับเจ้าของที่
ดินได้ สิ่งก่อสร้างและสาธารณูปโภคที่รัฐสร้างไว้ก็ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของเจ้าของที่ดินทันที

2.3.5. การจัดที่ดินพร้อมสาธารณูปโภคและบ้านสร้างบางส่วน (Sites and Services with
Core Unit) จัดหาที่ดินที่มีราคาถูกแถบชานเมืองจึงจัด โครงการที่อยู่อาศัยแบบค่อยเป็นค่อยไป
สามารถต่อเติมให้สมบูรณ์ขึ้นตามกำลังทรัพย์ที่มีอยู่ นอกจากนี้ยังสามารถใช้แรงงานจากสมาชิกใน
ครัวเรือน หรือญาติมิตรในการปลูกสร้างที่อยู่อาศัยของตนเอง (Self help housing)

2.3.6. โครงการฟื้นฟูที่ดิน (Land Tenure Consolidation project or Land Tenure Security
Project) โครงการฟื้นฟูที่ดินเกิดขึ้นจากข้อจำกัดในการพัฒนาโครงการปรับปรุงชุมชน (Upgrading) ซึ่ง
ไม่สามารถให้ความมั่นคงในการอยู่อาศัย และการมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ให้แก่ผู้อยู่อาศัยได้ โดยการ
นำเอาข้อดีของการดำเนินโครงการต่าง ๆ มาประสานกับการให้ความมั่นคงในการอยู่อาศัย โดยผ่าน
กระบวนการกลุ่มหรือชุมชนให้มีส่วนร่วมในโครงการมากที่สุด (People Participation)

สถาบันวิจัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹³ อ้างในสมศักดิ์ ธรรมเวชวีกิติ "การศึกษาเพื่อเสนอรูปแบบเคหะชุมชนของผู้มีรายได้น้อยในเมือง : กรณีศึกษาสลัมคลองเตย"

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

2.4.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะได้รวบรวมผู้ให้นิยามของ “การมีส่วนร่วม” และสรุปความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้¹⁴

นเรศ สงเคราะห์สุข (2541, น.10) และ (2526, น.253) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา ตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การวิจัย (ศึกษาชุมชน) การวางแผน การตัดสินใจดำเนินงาน การบริหารจัดการ การติดตามและประเมินผล ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

WHO/UNICEF (1978, p.11) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถที่จะแสดงออกซึ่งความต้องการของตน การจัดอันดับความสำคัญการเข้าร่วมในการพัฒนา และได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้น โดยเน้นการให้อำนาจการตัดสินใจแก่ประชาชนในชนบท

Wertheim (1981, pp.3-5) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมคือการที่ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับต่างๆ ทางการจัดการบริหารและทางการเมืองเพื่อกำหนดความต้องการในชุมชนของตน

สายทิพย์ สุคติพันธ์ (2534, น.92) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นการเปลี่ยนแปลงกลไกในการพัฒนา จากการพัฒนาโดยรัฐมาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงหมายถึง การคืนอำนาจ (Empowerment) ในการกำหนดการพัฒนาให้แก่ประชาชน อย่างน้อยที่สุดประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการริเริ่มวางแผน และดำเนินการในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่ และอนาคตของเขา

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (บรรณานุกรม, 2527, น.2) กล่าวว่า การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ ควบคุมการใช้ ทำให้ประชาชนได้พัฒนาการรับรู้ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจ และสังคมในการกำหนดชีวิตของตน โดยภาครัฐจะต้องคืนอำนาจในการกำหนดการพัฒนาให้สังคมได้มีโอกาสในการแสดงความต้องการ แสวงหาทางเลือก หรือข้อเสนอข้อเรียกร้องเพื่อปกป้องผลประโยชน์ร่วมของกลุ่ม และเป็นผู้มีบทบาทหลักในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชน คือ เป็นผู้กำหนดความจำเป็นพื้นฐานของชุมชนและผู้ระดมทรัพยากรต่างๆ เพื่อสนองตอบความจำเป็นพื้นฐาน และบรรลุมิติวัตถุประสงค์บางประการทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง (ปกรณีย์ ปรียากร, 2530. น.64) และ Rudolpho Stavenhagen (1970, p.60)

¹⁴ ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ “กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา” สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) 2543. หน้า 136-139.

จากความหมายของการมีส่วนร่วมดังกล่าวข้างต้น ทำให้ ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ 2 ลักษณะ คือ

- 1) การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากร และเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยโครงการพัฒนาดังกล่าว จะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน
- 2) การมีส่วนร่วมในนัยทางการเมือง แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ
  - 2.1) การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชน หรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้ และการกระจายทรัพยากรของชุมชน อันจะก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตนและได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา
  - 2.2) การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก โดยการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค เพื่อให้ภูมิภาคมีลักษณะเป็นเอกเทศ ให้มีอำนาจทางการเมือง การบริหาร มีอำนาจต่อรองในการจัดสรรทรัพยากรอยู่ในมาตรฐานเดียวกัน โดยประชาชนสามารถตรวจสอบได้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการคืนอำนาจ (Empowerment) ในการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงการพัฒนาที่เท่าเทียมกันของชายและหญิง (Gender) ในการดำเนินงานพัฒนาด้วย

2.4.2 กระบวนการมีส่วนร่วม ปารีชาติ วลัยเสถียรและคณะได้รวบรวมการอธิบายกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาจากนักวิชาการและหน่วยงานต่างๆ และสรุปกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

อคิน รพีพัฒน์ (2531, น.49) ได้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนา ซึ่งมี 5 ระดับ คือ

- 1) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การพิจารณาปัญหา และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
- 2) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา
- 3) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหา และพิจารณาแนวทางวิธีการในการแก้ไขปัญหา
- 4) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา
- 5) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลของกิจกรรมการพัฒนา

Cohen and Uphoff (1980, pp. 213-218) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ คือ

- 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย การริเริ่ม ตัดสินใจดำเนินการตัดสินใจและตัดสินใจปฏิบัติการ
- 2) การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนทรัพยากร การบริหาร การประสานความร่วมมือ
- 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ประกอบด้วยผลประโยชน์ด้านวัสดุ ด้านสังคม และส่วนบุคคล
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

บัทธอร์ อ่อนดำ (อ้างถึงใน ทศพล กฤตยพิสิฐ, 2537, น.13) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนในการพัฒนา ซึ่งเป็นการวัดเชิงคุณภาพ ออกเป็น 5 ขั้นตอนดังนี้

- ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นการริเริ่มการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย
- ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนในการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการ และแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้
- ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นการดำเนินการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหารงาน ประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก
- ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนา หรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ
- ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่า การพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจปรากฏในรูปของการประเมินย่อย (Formative Evaluation) เป็นการประเมินผลก้าวหน้าเป็นระยะๆ หรือกระทำในรูปของการประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอด

WHO/UNICEF (1978, pp. 41-48) ได้เสนอรูปแบบของกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน คือ

- 1) การวางแผน ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีติดตามประเมินผลและประการสำคัญ คือ ต้องตัดสินใจด้วยตนเอง
- 2) การดำเนินกิจกรรม ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และบริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรรควบคุมทางการเงิน
- 3) การใช้ประโยชน์ โดยประชาชนต้องมีความสามารถในการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้
- 4) การได้รับประโยชน์ โดยประชาชนต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่เท่าเทียมกัน

วิรัช วิรัชนิภา (2530, น.61-63) ได้กล่าวว่า กระบวนการในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท มี 4 ขั้นตอน คือ

- 1) การศึกษาชุมชน คือ การค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยนักพัฒนาศึกษาและเรียนรู้สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมต่างๆ ใน ชุมชนร่วมกับประชาชน โดยใช้วิธีการสังเกต และสัมภาษณ์ทั้งทางตรง / ทางอ้อม ข้อมูลบางส่วนอาจหาได้จากเอกสาร / งานวิจัย
- 2) การวางแผนเพื่อแก้ปัญหา โดยมีการรวมกลุ่มกันอภิปราย ถกเถียง แสดงความคิดเห็น นักพัฒนาเป็นผู้ประสานงาน โดยคอยจัดลำดับผู้อภิปรายให้ข้อเท็จจริงและสรุปประเด็นสำคัญเป็นหลัก ส่วนชาวบ้านควรได้มีโอกาสเข้าร่วมอภิปรายแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ และนักพัฒนาต้องกระตุ้น เร่งเร้าให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นให้มากที่สุด
- 3) การลงมือปฏิบัติตามแผน หรือวิธีการที่ได้ร่วมกันตัดสินใจแล้วจากขั้นตอนที่ 2 โดยชาวบ้านมีส่วนร่วม ในขั้นตอนนี้จะต้องได้ร่วมด้วยความศรัทธา และเชื่อมั่นในตนเองที่จะพัฒนาชุมชน
- 4) การประเมินผลงาน โดยชาวบ้าน และนักพัฒนาจะร่วมกันกำหนดขั้นตอนย่อยๆ ต่างๆ ในการทำงานประเมินผล ตลอดจนดูแลปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างประเมินผล เพื่อที่ได้แก้ไขได้ทันที

เดวิท แมทิวส์ (เขียน) จีรูคมิ เสนาคำ (แปล) (2541, น.15-18) ได้เสนอหลักการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน มีดังต่อไปนี้

- 1) การกำหนดประเด็นปัญหาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนขบคิดปัญหา ไม่เพียงแต่จากแง่มุมผลประโยชน์ของตนเท่านั้น แต่รวมถึงผลประโยชน์ของคนอื่นด้วย ซึ่งเท่ากับเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนเกิดสำนึกในชะตากรรมร่วม และเป็นขั้นแรกของการกระตุ้นสำนึกของประชาชน และร่วมแก้ไขปัญหากำลังเกิดขึ้นกับชุมชนของตน
- 2) การสร้างทางเลือกให้กับชุมชน โดยผ่านกระบวนการสนทนาแบบพินิจพิเคราะห์ เป็นกระบวนการตัดสินใจที่เชื่อมโยงใกล้ชิดกับการปฏิบัติ แม้การสนทนาจะยังไม่ตกลงเห็นพ้องต้องกัน แต่เป็นการสร้างแนวกว้างๆ และเผยให้เห็นเป้าหมายที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันของผู้เข้าร่วม นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างสำนึกความเป็นไปได้ของการดำเนินกิจกรรม ซึ่งเป็นตัวช่วยเสริมสร้างพลังรวมหมู่ในการดำเนินกิจกรรมตามที่ตัดสินใจ
- 3) การดำเนินกิจกรรมสาธารณะ เป็นกิจกรรมระดมพลังรวมหมู่ของประชาชน มีความหลากหลาย และเกี่ยวข้องกับประชาชนจำนวนมาก เกิดจากกระบวนการสนทนาแบบพินิจพิเคราะห์ นำมาซึ่งการกำหนดแนวทางทั่วไปของการดำเนินกิจกรรมเผยให้เห็นผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกันของผู้เข้าร่วม และเป้าหมายที่อาจร่วมกันได้ กิจกรรมสาธารณะเกิดจากเป้าหมายร่วมกันของผู้คนจึงก่อให้เกิดการรวมพลังเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แกกันและกัน
- 4) การประเมินผลกิจกรรมโดยสาธารณะ คือ การเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมที่ดำเนินการในชุมชน โดยให้ชาวบ้านตัดสินใจร่วมกันว่าความพยายามและกิจการที่ดำเนินการใดมีประโยชน์และมีคุณค่าอย่างแท้จริงต่อชุมชนพวกเขา เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนประเมิน และปรับเปลี่ยนกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ปาริชาติ วลัยเสถียร และ คณะ ได้พบว่า โดยทั่วไปกระบวนการมีส่วนร่วม มีดังต่อไปนี้

- 1) การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน จะเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้ร่วมกันเรียนรู้สภาพของบุคคล การดำเนินชีวิต ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำงาน และร่วมกันค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา ตลอดจนการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
- 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยมีการรวมกลุ่มอภิปรายและแสดงความคิดเห็นเพื่อกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน และทรัพยากรที่จะต้องใช้

- 3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา โดยการสนับสนุนด้านวัสดุ อุปกรณ์ แรงงาน เงินทุน หรือเข้าร่วมบริหารงาน การใช้ทรัพยากร การประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก
- 4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งด้านวัตถุ และจิตใจ โดยอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันของบุคคล และสังคม
- 5) การมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผลการพัฒนา เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่

2.4.3 ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม

Christian Birkholz บรรยาย ชัยวัฒน์ ธีระพัฒนีย์ แปล ได้สรุปปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมไว้ 5 ปัจจัย¹⁵ ได้แก่

- 1) กระทบตัวตน ซึ่งถ้ากระทบมากก็จะเข้าร่วมมาก
- 2) ความสำคัญต่อตัวเขา
- 3) ความเป็นรูปธรรมชัดเจน และบ่อยมากที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ที่เราอาศัยอยู่ถ้าเกิดในชุมชน ถิ่นฐาน มักจะมีผลมาก
- 4) มองเห็นได้ง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อนจนเกินไปจนเข้าใจยาก และยังมีความเกี่ยวข้องกับเวลา ถ้าเห็นผลชัดจะทำให้มองเห็นผลยาก ไม่ชัดเจน
- 5) มีโอกาสทำให้เป็นจริงสูง

นอกจากนี้ ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะได้สรุปปัจจัยที่เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา แบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

- 1) ปัจจัยด้านกลไกของรัฐ โดยรัฐจะต้อง กำหนดนโยบายที่คำนึงถึงความแตกต่างของวัฒนธรรม สนับสนุนกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกับท้องถิ่น สร้างช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน และติดตามประเมินผลพร้อมทั้งให้การสนับสนุนในภายหลัง
- 2) ปัจจัยด้านประชาชน โดยประชาชนจะต้อง เป็นผู้ตัดสินใจ ริเริ่มและทำกิจกรรม ติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่หรือบุคคลภายนอก ได้รับการฝึกอบรม และข้อมูลข่าวสารต่างๆ อย่างต่อเนื่อง และเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินกิจกรรม

¹⁵ Christian Birkholz (2543) ชัยวัฒน์ ธีระพัฒนีย์ แปล "จิตสำนึกสาธารณะ และการสื่อสาร: กระบวนการสร้างประชาสังคม" สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. 2543 หน้า 7-8

- 3) ปัจจัยด้านนักพัฒนา โดยนักพัฒนาจะต้อง ศึกษาชุมชน มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการการมีส่วนร่วม ค้นหาผู้นำที่มีศักยภาพ รวมกลุ่มชาวบ้านเพื่อหนทางแก้ไขปัญหา สนับสนุนด้านการศึกษาพร้อมทั้งให้ข้อมูลใหม่ๆ ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และมีความจริงใจและผูกพันกับท้องถิ่นเพื่อให้ประชาชนเชื่อถือและศรัทธา
- 4) ปัจจัยจูงใจที่จะช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนา คือ การได้รับประโยชน์จากการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา และโครงการพัฒนาตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน

2.5 มาตรฐานขนาดขั้นต่ำของที่อยู่อาศัย

มาตรฐานที่อยู่อาศัยของการเคหะแห่งชาติ¹⁶ (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

ในการศึกษาถึงมาตรฐานที่อยู่อาศัยประเภทอาคารชุดของการเคหะแห่งชาติได้กำหนดความต้องการในการออกแบบวางผังอาคารไว้ในด้านต่างๆ ในการออกแบบอาคารชุดของการเคหะแห่งชาติได้มีปัจจัยที่ประกอบในด้านต่างๆ ในการกำหนดรูปแบบการวางผังคือ

- ความต้องการในการใช้พื้นที่
- โครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจของผู้ใช้อาคาร
- สภาพทางกายภาพของอาคาร
- มาตรฐานของพื้นที่ใช้สอยอาคาร และวัสดุในการก่อสร้าง

ความต้องการในการใช้พื้นที่ได้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

ก. ความต้องการด้านกายภาพ (Physiological Needs) อันได้แก่องค์ประกอบทางด้านกายภาพ ไม่ว่าจะเป็น

- ตัวมนุษย์ หน่วยที่พักอาศัยจะต้องมีความเหมาะสมกับตัวมนุษย์ องค์ประกอบของมนุษย์ เช่น ไม่ร้อนเกินไป หรือหนาวเกินไป
- กายภาพของมนุษย์ คือ หน่วยที่พักอาศัยต้องเหมาะสมกับขนาดของมนุษย์ เช่น ความสูง ความเตี้ย ขนาดในอริยาบทต่างๆ ที่ต้องการ Space แบบใด

¹⁶ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อ้างถึงใน ราชัย บรรพพงศ์ “การกำหนดขนาดเริ่มต้นที่เล็กที่สุดของที่อยู่อาศัย โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนศิริอำมาตย์ เขต พระนคร” วิทยานิพนธ์ เเคหพัฒนาศาสตรมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2543 หน้า 22-23.

- จำนวนสมาชิกในกิจกรรมต่างๆ นั้น สมาชิกหรือผู้ใช้มีมากน้อยก็คน

ข. ความต้องการทางด้านจิตวิทยา (Psychological Needs) แม้ว่าระบบจิตใจเป็นส่วนประกอบที่กำหนดความต้องการที่จัดตั้งได้ยาก แต่เป็นการแสดงถึงความต้องการที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมทางกายภาพว่าเหมาะสมต่อเขาอย่างไร โดยแบ่งออกเป็น 2 ระดับของความต้องการคือ

- ระดับบุคคลต่อกายภาพ คือ หน่วยพักอาศัยนั้นๆ ต้องตอบสนองความต้องการด้านความปลอดภัย (Safety Needs) ทั้งกายและจิตใจ ความต้องการความมิดชิดเป็นสัดส่วนส่วนตัว ความเป็นระเบียบงดงาม เป็นต้น
- ระดับกลุ่มบุคคลต่อกายภาพ คือ หน่วยพักอาศัยต้องตอบสนองความต้องการ ตอบสนองความปลอดภัย ทางกายภาพ ความโอโถง ความงดงาม สามารถแสดงออกได้ เป็นที่จดจำ และประทับใจ

ความต้องการข้างต้นนี้ถ้าหน่วยที่พักอาศัยตอบสนองไม่เพียงพอจะทำให้ไม่สอดคล้องกับการใช้สอยและพฤติกรรมของผู้อยู่อาศัย ความต้องการเหล่านี้ยังนำไปกำหนดคุณสมบัติของหน่วยพักอาศัยได้ รวมทั้งการจัดเตรียมอุปกรณ์ทางพฤติกรรม (Behavior Mechanism) ไว้ให้เพียงพอ เช่น ห้องเอนกประสงค์ควรจัดเตรียมบริเวณห้องให้เหมาะสม เพื่อให้ผู้ใช้สามารถนำผู้มากันเป็นผนังห้องเพื่อความมิดชิด เป็นสัดส่วน หรือการเตรียมอุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่างๆ อย่างเหมาะสม

ค. ความต้องการด้านสังคม (Social Needs) เนื่องจากอาคารชุดเป็นอาคารที่มีผู้พักอาศัยหลายหน่วยด้วยกัน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเสริมสร้างและตอบสนองความต้องการทางสังคมในระดับการติดต่อกัน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเสริมและตอบสนองความต้องการทางสังคมในระดับการติดต่อขั้นพื้นฐาน (Primary group contact) ความต้องการด้านสังคมแบ่งได้เป็น

- ระดับบุคคลต่อบุคคลหรือกลุ่ม คือ หน่วยพักอาศัยทั้งภายในและภายนอกควรเอื้อให้มีการติดต่อกัน ได้ทั้งระดับชั้นที่พักอาศัยหรือการติดต่อกันระหว่างชั้น
- ระดับกลุ่มต่อกลุ่ม คือหน่วยพักอาศัยภายนอก ควรเอื้อให้เหมาะสมกับกิจกรรมของกลุ่มเหล่านั้น และควรเอื้ออำนวยให้มีพื้นที่พอเหมาะต่อกิจกรรมของกลุ่มนั้นๆ

มาตรฐานของพื้นที่ใช้สอยอาคาร¹⁷

ก. ส่วนพื้นที่ใช้สอยในชีวิตประจำวัน

โดยทั่วไปหน่วยพักอาศัยแต่ละหน่วยจะแบ่งพื้นที่ใช้สอยออกเป็น 2 ส่วน เพื่อใช้สำหรับกิจกรรมในชีวิตประจำวัน คือ

- ส่วนมิดชิด (Private Area) เพื่อใช้สำหรับนอนและทำความสะอาดร่างกาย
- ส่วนเอนกประสงค์ (Multipurpose Area) เพื่อใช้สำหรับรับแขก พักผ่อน ทานอาหาร และประกอบอาหาร

ข. ขนาดพื้นที่ใช้สอยต่ำสุด

พื้นที่ใช้สอยต่ำสุด จะต้องไม่น้อยกว่าที่ระบุดังต่อไปนี้

- หน่วยพักอาศัยแต่ละหน่วยที่ประกอบด้วยห้องนอน พื้นที่รวมพักผ่อน ทานอาหาร ครวห้องน้ำ-ส้วม พื้นที่รวมของแต่ละหน่วยพักอาศัยสำหรับครอบครัวขนาด 5 คน จะต้องไม่ต่ำกว่า 33.00 ตารางเมตร
- ห้องนอนภายในหน่วยพักอาศัย ให้มีส่วนกว้างหรือยาวไม่ต่ำกว่า 2.50 เมตร กับรวมเนื้อพื้นที่ทั้งหมดไม่น้อยกว่า 9.00 ตารางเมตร
- สำหรับส่วนพื้นที่ใช้นอน ซึ่งไม่ได้กั้นเป็นห้องให้มีเนื้อพื้นที่ไม่น้อยกว่า 5.76 เมตร
- ส่วนที่ใช้สำหรับรับแขก-พักผ่อน-ทานอาหาร ให้ส่วนกว้างหรือยาวไม่ต่ำกว่า 2.40 เมตร กับรวมเนื้อพื้นที่ทั้งหมดไม่น้อยกว่า 13.00 ตารางเมตร
- ในกรณีที่แยกพื้นที่ใช้สอย ให้ส่วนที่ใช้ทานอาหารมีเนื้อที่ไม่น้อยกว่า 7.50 เมตร และส่วนที่ใช้รับแขก-พักผ่อน ให้มีเนื้อที่ไม่น้อยกว่า 11.20 ตารางเมตร

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁷ เรืองเดียวกัน หน้า 24-26

ตารางที่ 2.1 การเปรียบเทียบขนาดพื้นที่ใช้สอยต่ำสุดของพื้นที่ห้องนอน

Private Area	(ก)	(ข)	(ค)	(ง)
ห้องนอนที่ 1	8.97	8.64	9.30	9.00
ห้องนอนที่ 2	-	7.20	7.90	9.00
ห้องนอนที่ 3	-	5.76	7.00	9.00
ห้องน้ำ-ส้วม	2.16	2.16	3.20	1.50

- หมายเหตุ (ก) สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย
 (ข) การเคหะแห่งชาติ
 (ค) Office of Housing and Urban Development Washington, D.C.
 (ง) ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง ควบคุมการก่อสร้างอาคาร พ.ศ.2522

ตารางที่ 2.2 การเปรียบเทียบขนาดพื้นที่ใช้สอยต่ำสุดของพื้นที่เอนกประสงค์

Multipurpose	(ก)	(ข)	(ค)	(ง)
รับแขก-พักผ่อน	-	14.40	11.20	-
รับประทานอาหาร	-	3.64	7.50	-
ครัว	4.08	4.32	5.40	-
พื้นที่สำหรับแขก-พักผ่อน-ทานอาหาร	13.81	18.00	18.00	-
พื้นที่รวมสำหรับรับประทานอาหาร-ครัว	-	12.96	7.50	-
ซักล้าง-ตากผ้า	-	1.08	2.16	-
หมายเหตุ ที่อยู่อาศัยแต่ละหน่วยที่ประกอบ ด้วย ห้องนอน พื้นที่รวมสำหรับพักผ่อน รับ ประทานอาหาร ครัว ห้องน้ำ-ส้วม พื้นที่รวม ของแต่ละหน่วยพักอาศัยสำหรับครอบครัว ขนาด 5 คน จะต้องไม่ต่ำกว่า	-	34.00	33.00	-

- หมายเหตุ (ก) สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย
 (ข) การเคหะแห่งชาติ
 (ค) Office of Housing and Urban Development Washington, D.C.
 (ง) ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง ควบคุมการก่อสร้างอาคาร พ.ศ.2522

2.6 การแก้ปัญหาชุมชนแออัดด้วยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน¹⁸

สาเหตุหลักของการเกิดชุมชนแออัดคือ ความต้องการลดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ของผู้มีรายได้น้อย เพราะหากว่าอยู่กลางเมืองหรือในเมืองแล้ว ก็จะต้องอยู่ใกล้แหล่งงาน ลดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง แต่ค่าเช่าบ้านหรือที่ดินในเมืองมีราคาสูง ประกอบกับภาครัฐไม่มีนโยบายในการจัดหาที่อยู่อาศัยให้กับคนกลุ่มนี้ ทั่วๆ ที่สังคมต้องการคนกลุ่มนี้เพื่อทำงานให้กับคนในชนชั้นกลางขึ้นไป ฉะนั้นคนกลุ่มนี้จึงจำเป็นต้องจัดหาที่อยู่อาศัยโดยตนเอง เพราะไม่สามารถจะอยู่ในที่ที่มีอยู่ในสังคมได้ การจัดหาที่อยู่อาศัยให้กับตนเองจึงเป็นการใช้เงินที่น้อยที่สุดในพื้นที่ผืนหนึ่ง และตอบสนองความต้องการที่ชัดที่สุดในการอยู่อาศัยของคนกลุ่มนี้

เนื่องจากปัญหาที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นเกี่ยวกับเรื่องการบุกรุกที่ดินของผู้อื่น จึงทำให้เจ้าของที่ดินทั้งรัฐและเอกชนต้องใช้กฎหมายเพื่อบีบบังคับให้ผู้บุกรุกย้ายออกไปจากที่ของตน ซึ่งการลบสลัมจากที่หนึ่งมิใช่การแก้ปัญหอย่างแท้จริง เพราะชุมชนเหล่านี้จะไปเกิดขึ้นในที่ใหม่อีกที่หนึ่ง ดังนั้นการศึกษาเพื่อหาหนทางแก้ปัญหาที่แท้จริงจึงหันไปสู่การแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ ซึ่งเป็นปัญหาพื้นฐานของชุมชน เป็นการตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน นั่นคือ การแก้ปัญหาโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนก็คือ การให้ชาวบ้านกลุ่มคนที่อยู่ในชุมชนได้แสดงทัศนะและความเห็นของตนกับทุกคนที่อยู่ร่วมชุมชนเดียวกันได้รับรู้ถึงปัญหา อุปสรรค และการแก้ไขต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เพราะผู้ที่รู้เรื่องราว ความต้องการ และเงื่อนไขต่างๆ ในชุมชนที่ดีที่สุดก็คือ ผู้ที่อยู่ในชุมชนนั่นเอง

ดังนั้นการทำงานใดๆ ในชุมชนที่อาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจึงเป็นการรวมพลัง และการสร้างปฏิสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชนนั้นๆ การเริ่มต้นกิจกรรมเล็กๆ เช่น วันกวาดถนน หรือ วันทำความสะอาดคลอง จนสำเร็จ ได้ทำให้เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และทำให้สามารถหาหนทางที่จะขยายไปสู่กิจกรรมที่ใหญ่ขึ้นได้ เช่น การสร้างบ้าน การสร้างศูนย์รวมของชุมชน

กระบวนการมักจะเริ่มต้นที่การศึกษาข้อมูล เรียนรู้การจัดการชุมชน ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น รวมทั้งการพิจารณาโอกาสในการแก้ไขปัญหา ซึ่งทั้งหมดนี้จะนำไปสู่การออกแบบที่อยู่อาศัยให้

¹⁸ ปฐมมา หุ่นรักวิทย์ “การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน” เอกสารการบรรยายในชุดวิชา การออกแบบสถาปัตยกรรมชั้นสูง 2 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อวันที่ 19 และ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544

เพียงพอและตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของผู้อยู่อาศัยได้ โดยสถาปนิกจะมีบทบาทเป็นเพียงผู้แนะนำช่วยเหลือบ้าง จนสุดท้ายแล้ว เมื่อได้ผลลัพธ์ออกมาเป็นบ้านในชุมชนแล้ว ชาวบ้านก็จะรู้สึกว่าชุมชน “ไม่จน” (เพราะอาจไม่ได้หมายความว่าความถึงจนทรัพย์ แต่อับจนโอกาส) และจะไม่กลับไปอยู่อาศัยในลักษณะเดิมอีก ซึ่งเป็นการพัฒนาความเป็นอยู่ให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และชาวบ้านจะรู้ว่าควรทำอย่างไรให้ชุมชนยั่งยืนต่อไป

นอกจากนี้การพัฒนาชุมชนในบทบาทของสถาปนิกยังต้องพิจารณาต่อไปอีกว่า จะพัฒนาให้สภาพแวดล้อมดีขึ้น ซึ่งก็คือบ้านที่ดีขึ้น สวยงามขึ้น หรือจะพัฒนาให้คนอยู่ดีขึ้น (แต่บ้านอาจจะยังโทรมอยู่)

หากจะลำดับความสำคัญของความต้องการหรือปัญหาของคนในชุมชนบุกรุกเทียบกับระยะความห่างที่คิดถึงหรือตระหนักถึงปัญหา จะเห็นได้ว่า ในขั้นต้น สิ่งที่คนในชุมชนต้องการอาจจะเป็นเงินทอง หรือสาธารณูปโภค และจะมองเป็นบ้านที่ถูกกฎหมายเป็นสิ่งที่ไกลเกินเอื้อม และไม่ค่อยได้คิดถึง แต่หากเมื่อเกิดกรณีถูกไล่ที่ บ้านจะเป็นสิ่งที่คนต้องการและคิดถึงมากที่สุด เพราะฉะนั้นเมื่อคนคิดถึงบ้าน จึงทำให้เกิดการสร้างกระบวนการ (Process) ให้คนสามารถมีบ้านอยู่ได้

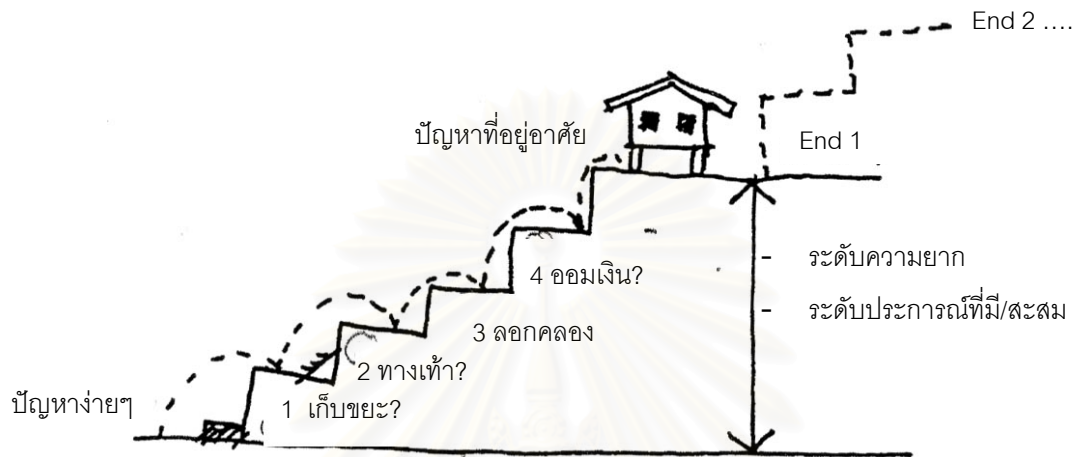
ภาพที่ 2.1 เปรียบเทียบระยะห่างของการคิดถึงปัญหาที่อยู่อาศัยในช่วงเวลาปกติและขณะถูกไล่รื้อ

การสร้างกระบวนการจึงเปรียบเหมือนกับการสร้างขั้นบันได (Steps) ที่จะตอบสนองคนในชุมชนถึงความต้องการในระดับตรงและก้าวสู่ระดับที่สูงขึ้นยากขึ้น เพื่อจะแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นให้บรรลุความสำเร็จ ปัญหาที่เกิดขึ้นมีทั้งปัญหาในครอบครัว และปัญหาในสังคมส่วนรวม ซึ่งชาวบ้านแก้ไขไม่ตก ต้องมีคนมาช่วยแก้ไข คำตอบของปัญหาเหล่านี้ต้องดูที่ระยะทางของบันไดที่จะก้าวไปขึ้นไป จากปัญหาส่วนตัวไปสู่ปัญหาส่วนรวม และปัญหาส่วนใหญ่ในชุมชนสลัมที่สามารถช่วยกันแก้ไขปัญหาได้

ก็คือปัญหาส่วนรวม ดังนั้นประเด็นที่จะต้องหาก็คือ การใช้ปัญหาส่วนรวมมาเป็นตัวสร้างกระบวนการหรือขั้นบันไดนั่นเอง

ภาพที่ 2.2 การสร้างกระบวนการในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนแออัด

โดยทั่วไปแล้ว กระบวนการจะต้องง่าย ไม่ซับซ้อน และทำให้คนในชุมชนเกิดการรวมตัวกันขึ้นมาเพื่อทำกิจกรรมหนึ่งๆ โครงการหนึ่งๆ ให้ได้งานเป็นผลสำเร็จเป็นรูปธรรม เช่น การรวมตัวกันขุดลอกคลอง การเก็บขยะในชุมชนด้วยกัน เป็นต้น ซึ่งจะทำให้ชุมชนได้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน และมีความมั่นใจในหมู่ชาวบ้านกันเองที่จะสร้างกระบวนการขั้นต่อไป (ซึ่งจะยากขึ้นหรือซับซ้อนมากขึ้นตามลำดับ) ดังนี้แล้ว ในฐานะของสถาปนิกก็จะเข้าใจในบทบาทการเป็นผู้สนับสนุนของตนเองได้มากขึ้น

การสร้างกระบวนการหรือขั้นบันไดต่อไป ก็อาจจะเป็นงานของชุมชนที่คิดขึ้นเอง (โดยมิต้องพึ่งภาครัฐหรือใคร) กระบวนการขั้นนี้ก็อาจจะเป็นการสร้างศาลาที่ประชุม มีที่นั่ง ที่พบปะพูดคุยกันได้ ในชุมชน เพราะฉะนั้นกระบวนการขั้นต่อไปก็อาจจะเป็นการปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อจัดหาสาธารณูปโภค โดยการรับรู้วิธีการจากข้อมูลข่าวสารที่แลกเปลี่ยนกันนั่นเอง ในลักษณะเช่นนี้ คนในชุมชนอาจจะจัดตั้งเป็นเครือข่ายขึ้นมาเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับคนในชุมชนอื่นๆ ก็ได้ ซึ่งเป็นการสื่อแฉว่าชุมชนมีลักษณะที่มีศักยภาพยิ่งขึ้น ขั้นบันไดหรือการสร้างกระบวนการเพื่อให้ชุมชนเกิดการพัฒนางานก็จะสามารถดำเนินไปได้เรื่อยๆ เช่น การพิจารณาแก้ปัญหาเรื่องเงินทอง ก็จะมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์กันขึ้น การให้เงินกู้กับสมาชิกในชุมชนโดยคิดอัตราดอกเบี้ยต่ำหรือไม่คิดดอกเบี้ยเงินก็ได้ กลุ่มเช่นนี้จะเป็นการจัดตั้งเองและดูแลพัฒนาตนเองโดยชาวบ้านในชุมชน และขั้นต่อไปอาจเป็นการฝึกอาชีพ ฯลฯ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ระยะห่างของการคิดถึงบ้านที่ดีที่นำอยู่ที่เคยพิจารณาว่าไกลแสนไกล เมื่อมีการสร้างกระบวนการหรือขั้นบันไดแล้ว ระยะทางก็จะสั้นลง ปัญหาต่างๆ ก็สามารถแก้ไขได้ที่ละเล็กที่ละน้อย อย่างไรก็ตามการพัฒนาเช่นนี้ต้องพิจารณาขนาดและปริมาณมีให้มากเกินไปจนคนในชุมชนไม่สามารถควบคุมหรือจัดการได้ด้วยตนเองในระยะเวลาสั้นๆ

ตัวอย่างของการพัฒนาชุมชนโดยใช้การสร้างกระบวนการขั้นบันไดได้แก่ ชุมชนริมคลองที่สงขลา กระบวนการแรกคือการพิจารณาเรื่องน้ำเน่าในลำคลอง จึงจัดให้เกิดกิจกรรมการลอกคลองและเก็บขยะในคลองให้สะอาด ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันครั้งแรกของคนในชุมชน แต่หลังจากที่เก็บขยะแล้ว ปรากฏว่าน้ำยังเน่าเสียอยู่ การสร้างกระบวนการขั้นต่อไปก็คือ การพิจารณาหาสาเหตุที่แท้จริงของน้ำที่เน่าเสีย ซึ่งคนในชุมชนรู้ว่าสาเหตุมาจากอะไร ขั้นตอนนี้จึงจัดให้มีนิทรรศการแสดงรูปถ่ายน้ำเสียที่นำมาจากโรงงานอุตสาหกรรม นิทรรศการนี้ยังได้แสดงถึงความร่วมมือร่วมใจของชุมชนในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น เพราะชุมชนเริ่มปรับปรุงตัวเอง มีการกำจัดปริมาณจำนวนที่อยู่อาศัยที่รูก้ำแนวคลอง ย้ายล้มขึ้นบก ปรับปรุงสภาพแวดล้อม มีการตั้งกฎเกณฑ์ของคนในชุมชน กระบวนการขั้นต่อไปของชุมชนก็คือ การร่วมกันทำทางเดินและเริ่มคิดจัดทำระบบการบำบัดน้ำเสีย ซึ่งก็จะเป็นการช่วยปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นด้วย การสร้างกระบวนการเช่นนี้ทำให้เกิดการพัฒนาสภาพแวดล้อมทั้งในระดับชุมชนและระดับเมืองให้มีสภาพที่ดีขึ้น

ทั้งหมดนี้คือการสร้างกระบวนการขั้นบันได ให้สามารถนำไปสู่การพัฒนาชุมชนได้ เป็นที่น่าสังเกตว่า หากขั้นบันไดไม่สามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นต่อไปได้ หรือการพัฒนาไม่มีการสร้างกระบวนการขั้นต่อไป ชุมชนนั้นๆ ก็อาจจะย้อนกลับมาเป็นชุมชนสลัมได้อีก เช่น การย้ายชุมชนไปอยู่ในที่ตั้งแห่งใหม่โดยที่ไม่มีแหล่งงานรองรับ คนในชุมชนก็จะย้อนกลับมาอยู่ในที่เก่าและเกิดสลัมขึ้นมาอีกเช่นเคย ในที่นี้จะเห็นได้ว่า กระบวนการคือสิ่งที่สำคัญที่สุด มิใช่รูปแบบของการอยู่อาศัย เพราะสถาปัตยกรรมมิใช่จุดสุดท้ายของการพัฒนาชุมชน การเสื่อมถอยของชุมชนหลังจากที่ได้ที่อยู่อาศัยแล้วมิให้เห็นอยู่มากมาย ทั้งนี้หากคนในชุมชนคิดที่จะแยกกันอยู่ มีการกันรั้วรอบบ้าน หรือเลิกเก็บออมกันต่อไปแล้ว เป็นต้น

ฉะนั้น การพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนจึงจำเป็นต้องหวังผลในระดับที่ให้เกิดกระบวนการต่อไปเรื่อยๆ สถาปัตยกรรมมิใช่จุดสุดท้าย แต่เป็นเครื่องมือที่ดีในกระบวนการพัฒนา เพราะหลังจากที่ได้ที่อยู่อาศัยแล้ว ชุมชนก็อาจจะคิดถึงลูกหลานต่อไป การจัดตั้งโรงเรียน หรือศูนย์ชุมชนร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ จนไปถึงการพัฒนาพร้อมกับชุมชนอื่นๆ ให้เกิดเป็นการพัฒนาในระดับเป็นเมืองที่น่าอยู่ต่อไป

2.7 ทฤษฎีการวางแผนเชิงปฏิบัติการ¹⁹

การวางแผนเชิงปฏิบัติการ เป็นการวางแผนที่ใช้ทดแทนการวางแผนแบบเดิมเพื่อตอบสนองกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเมือง โดยการวางแผนแนวนั้นจะไม่มีกำหนดเป็นขั้นตอนตายตัว ไม่ติดยึดอยู่กับความสมบูรณ์แบบ แต่เป็นการวางแผนที่เปิดทางไปสู่การปฏิบัติจริง ภายใต้กรอบการวางแผน (Planning Framework) ที่มีความยืดหยุ่น มีวิธีการวางแผนที่ไม่ซับซ้อนยุ่งยาก เป็นกระบวนการที่มีการปรับเปลี่ยนได้ โดยมีประสบการณ์ที่ได้จากการปฏิบัติเป็นแนวทาง

การวางแผนนี้อยู่ภายใต้กรอบความคิดที่ว่า คนจนมีความคิดสร้างสรรค์และความสามารถที่จะสำรวจวิเคราะห์ปัญหา และวางแผนได้ด้วยตนเอง บุคคลภายนอกเช่นผู้เชี่ยวชาญ ผู้ให้ทุนและเจ้าหน้าที่ทั้งหลาย ควรมีบทบาทเป็นผู้ให้การสนับสนุนและกำหนดนโยบายที่สร้างโอกาสให้ชุมชนได้สร้างแนวทางใหม่ๆ และบทบาทการสร้างความสำเร็จให้เกิดแก่สังคมโดยรวม

หน้าที่ของการวางแผนแนวใหม่คือ การขจัดอุปสรรคในการเรียนรู้ การสร้างโอกาสให้ชุมชนช่วยเหลือตนเอง ปรับปรุงให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการบริการต่างๆ ของรัฐได้ง่ายขึ้น (Cook, 1979) นักวางแผนต้องมีความชำนาญการในแนวทางใหม่ คือ การเป็นผู้สร้างสภาพการ ที่จะทำให้สมาชิกทั้งหลายในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

การดำเนินการตามแนวคิดนี้ต้องมีการปฏิวัติทั้งด้านวิชาการและการปฏิบัติการ จากการวางแผนดั้งเดิมที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง ไปเป็นการนำการวางแผนไปเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทางการเมือง เปลี่ยนแนวคิดการวางแผนโดยหน่วยงานวางแผนของรัฐ ไปสู่แนวคิดการพึ่งพาตนเอง ชุมชนเข้มแข็ง การกระจายอำนาจ การสนับสนุนชุมชน การมีส่วนร่วม และเทคโนโลยีที่เหมาะสม

การวางแผนแนวใหม่นี้จะไม่มุ่งเน้นความถูกต้องอย่างสมบูรณ์ของข้อมูล หรือการคำนวณอย่างถี่ถ้วนทางวิทยาศาสตร์ แต่จะใช้การคาดการณ์สิ่งที่ควรจะเป็นในระดับ “น่าจะถูกต้อง” หรือ “ถูกต้องเพียงพอ” ที่จะมั่นใจในการดำเนินงานขั้นต่อไปเท่านั้น

2.7.1 ลักษณะต่างๆของการวางแผนปฏิบัติการ (Characteristics of Action Planning)

- มีรากฐานมาจากปัญหา และมีโอกาสเป็นตัวผลักดัน (Problem based and opportunity driven)
- มีฐานอยู่บน กระบวนการกิจกรรมต่างๆ ที่สามารถปฏิบัติให้ลุล่วงได้ (Based on achievable action)
- ประกอบด้วย การมีส่วนร่วม การมีความสัมพันธ์แบบสมานฉันท์ และการเป็นหุ้นส่วนกัน (Participatory and transitional wisdom)

¹⁹ Hamdi Nabell "Action Planning Theory : Characteristics, Techniques and Process" Open House International.

- ไม่ขึ้นอยู่กับ ความครบถ้วนสมบูรณ์แบบของข้อมูล (Non reliant on complete information)
- มีรากฐานบนชุมชน มีขนาดเล็ก (Small in scale, Community based)
- มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป มากกว่า การเป็นการวางแผนแบบสมบูรณ์เบ็ดเสร็จ (Incremental rather than comprehensive plan)
- เป็นจุดเริ่มต้นหลายๆ จุด มากกว่า การเป็นผลสุดท้าย (Starting points rather than end states)
- เป็นความรวดเร็ว แต่ไม่ใช่การรีบร้อน (Fast, not rush)
- มีผลที่สามารถมองเห็นได้เป็นรูปธรรม (Visible, Tangible outputs)

2.7.2 รายการการปฏิบัติการ ตามแนวทาง การวางแผนปฏิบัติการ (Action Planning Menu)

กระบวนการในการวางแผนปฏิบัติการ มีรายการของการทำงานและเทคนิคสำหรับผู้ปฏิบัติดังต่อไปนี้

- การสังเกตโดยตรง (Direct Observation)
- การสัมภาษณ์ แบบกึ่งมีโครงสร้างคำถาม (การฟัง) (Semi-Structured Interviews)
- การวัด การเรียนรู้สภาพปัจจุบัน (Measuring, Learning from Precedents)
- การสำรวจทรัพยากร (Resource Surveys)
- การจัดลำดับความสำคัญ (Prioritizing)
- การระดมสมอง (Brainstorming)
- การเขียนแผนภูมิ (Diagramming)
- การทำแผนที่และการสร้างแบบจำลอง (Mapping and Modeling)
- การจำลองบทบาทและการลองเล่น (Gaming and Role Play)
- การทำงานกลุ่ม และการผสมระหว่างกลุ่ม (Group Work and Intermixing)

2.7.3 การวางแผนปฏิบัติการและกระบวนการ (Action Planning and Process)

การวางแผนปฏิบัติการ ที่มุ่งเน้นการปฏิบัติให้เกิดผล โดยไม่ยึดติดกับรูปแบบการทำงานตายตัว มีงานระยะต่างๆ ดังนี้

- ปัญหาและโอกาส (Problem and Opportunity)
- เป้าหมายและลำดับความสำคัญ (Goals and Priorities)
- ทางเลือก และผลได้ผลเสีย (Options and Tradeoffs)

- ทรัพยากรและข้อจำกัด (Resources and Constraints)
- ทีมงานและโครงการและงานที่ต้องทำ (Projects team and Tasks)
- การดำเนินการและการตรวจสอบ (Implementation and Monitoring)

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.8.1 โครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยตัวอย่าง โดยวิธีประสานประโยชน์ทางที่ดิน ชุมชนชอยเซ่งกี²⁰

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ชุมชนชอยเซ่งกี : วิธีชีวิตและกระบวนการพัฒนาสู่การพึ่งพาตนเอง” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงกระบวนการในการสร้างการมีส่วนร่วมและในการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนชอยเซ่งกีกับศูนย์วิชาการที่อยู่อาศัยและการตั้งถิ่นฐานมนุษยการเคหะแห่งชาติ และเพื่อศึกษาถึงองค์ประกอบและปัจจัยที่สำคัญในการจัดตั้งองค์กรเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน รวมไปถึงการศึกษาถึงเงื่อนไข ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในการจัดตั้งองค์กรเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน

งานวิจัยชิ้นนี้อยู่บนแนวคิดที่ว่า ชุมชนมีศักยภาพและขีดความสามารถที่จะแก้ไขปัญหาพื้นฐานของชุมชนร่วมกัน โดยชาวชุมชนชอยเซ่งกีจะต้องมีการรวมตัวกันเป็นองค์กรที่ถูกต้องตามกฎหมายและทำงานร่วมกับสถาบันสนับสนุนหลัก รวมทั้งมีการใช้เครื่องมือต่างๆ ที่จำเป็นเพื่อผลักดันให้เกิดการจัดตั้งองค์กรชุมชนเพื่อเป็นองค์กรกลางในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชนตามที่วางเป้าหมายได้เพื่อบรรลุสู่การพึ่งพาตนเองของชุมชนให้ได้ในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่อยู่อาศัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการเชิงคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการบันทึกประจำวัน (Diary or memo) ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้มีรายได้น้อยในเมือง หรือ ชาวชุมชนชอยเซ่งกี มีศักยภาพและความสามารถในการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของตนเองให้ดีขึ้นโดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ

ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดตั้งสหกรณ์เคหสถานชุมชนชอยเซ่งกีมีอยู่ 8 ประการคือ 1) การจัดรูปแบบการทำงานหรือความสัมพันธ์แบบมีส่วนร่วมระหว่างเคหะแห่งชาติกับชาวชุมชนชอยเซ่งกี 2) ผู้นำที่มีศักยภาพและมีชื่อเสียง 3) ความเป็นอิสระของชาวชุมชน 4) ความต้องการในหลักประกันของชาวชุมชน 5) ความต้องการที่จะดำเนินการด้วยตัวเองของชาวชุมชน 6) ความเชื่อมั่นในศักยภาพและภูมิปัญญาของชาวชุมชนชอยเซ่งกี 7) ผู้กระตุ้นให้ชุมชนเกิดการรวมตัวกัน และ 8) การให้โอกาสและการผ่อนคลายกับกลุ่มผู้ยากจน

²⁰ อรทัย อาจอ่า “ชุมชนชอยเซ่งกี : วิธีชีวิตและกระบวนการพัฒนาสู่การพึ่งพาตนเอง” เอกสารทางวิชาการหมายเลข 17. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. 2351

ส่วนข้อจำกัดหรืออุปสรรคของกระบวนการพัฒนาได้แก่ ความคิดของชาวบ้านที่มีต่อคนจน การเอาประโยชน์ของกลุ่มตนแต่ฝ่ายเดียว วิธีการที่จะได้มาซึ่งคณะกรรมการชุมชนเฉพาะกิจชุดต่างๆ การที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มิสามารถอ่านออกเขียนได้และไม่มีความเข้าใจเรื่องสหกรณ์ กระบวนการพิจารณาสิทธิ การพิจารณาผังและราคาที่ดินแต่ละแปลง การขาดแหล่งเงินสนับสนุน

2.8.2 การวิจัยและพัฒนาความจำเป็นขั้นพื้นฐานในชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมือง : กรณีชุมชนวัดช่องลม²¹

งานวิจัยและพัฒนาความจำเป็นขั้นพื้นฐานในชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมือง กรณีชุมชนวัดช่องลม มีวัตถุประสงค์เพื่อ ทราบถึงความจำเป็นขั้นพื้นฐานของชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมือง และศึกษากระบวนการวิธีการทำงานร่วมกันของชุมชนเพื่อใช้สำหรับเสนอแนะแนวทางการพัฒนาให้แก่ชุมชนวัดช่องลมและชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมืองอื่นๆ

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้วิธีการที่เรียกว่า “การวิจัยและพัฒนา” โดยที่ “ผู้วิจัย” ทำหน้าที่และมีบทบาทเป็น “ผู้สนับสนุน” และ “ผู้อำนวยการความสะดวก” ไปในเวลาเดียวกัน ซึ่งเป็นบทบาทและหน้าที่ ที่จะต้องรับประกันว่าประชาชนหรือชุมชนเข้าถึงหรือได้รับทรัพยากรต่างๆ ที่จำเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลต่างๆ เทคโนโลยีที่เหมาะสม และทรัพยากรทางการเงิน ส่วนการเก็บข้อมูลได้ใช้วิธีการเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การพูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการและการจดบันทึกประจำวัน สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา การวิเคราะห์เชิงเหตุผล และการใช้วิธีการอนุมานหรืออุปนัย

องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ชุมชนสามารถทำงานร่วมกันได้สำเร็จคือ 1) การมีองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง 2) กำลังคนที่ได้รับข่าวสารข้อมูลเชิงวิชาการ และเชิงเทคนิคต่างๆ จาก “ผู้สนับสนุน” ตลอดเวลา 3) การจัดการด้านการเงิน นอกจากนี้ยังมีปัจจัยเสริมได้แก่ ผู้นำและคุณภาพของการนำความต้องการการยอมรับจากสังคมของชุมชน แรงจูงใจทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนความยืดหยุ่นด้านเวลาของโครงการ แนวคิดและหลักการของโครงการ และการที่หน่วยงานต่างๆ นำทรัพยากรของตนเข้ามาประสานกับทรัพยากรของชุมชน

²¹ อรทัย อัจฉริยา “การวิจัยและพัฒนาความจำเป็นขั้นพื้นฐานในชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมือง : กรณีชุมชนวัดช่องลม” สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. 2536.

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ดังนั้นการวิจัยส่วนใหญ่จึงเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แต่มีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณประกอบ เพื่อช่วยเสริมความเข้าใจชุมชน และวิเคราะห์กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยใช้การสังเกต การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ และการจดบันทึก เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการวิจัย

3.1 ขั้นตอนในการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้มีขั้นตอนในการศึกษาดังนี้

3.1.1 กำหนดปัญหาในการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เกิดขึ้นเนื่องการนโยบายการพัฒนาการใช้ที่ดินของการรถไฟแห่งประเทศไทย ที่ส่งผลกระทบต่อผู้บุกรุกที่ดินการรถไฟทั่วประเทศทั้งที่อยู่ในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด อย่างไรก็ตามการศึกษาวินิจฉัยเกี่ยวกับชุมชนแออัดในต่างจังหวัดมีอยู่น้อย และชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ ได้ถูกกำหนดจากแขวงบำรุงสะพานและอาคารนครราชสีมา ให้เป็นชุมชนนำร่องในการแก้ไขปัญหา โดยมีการเชิญหน่วยงานหลายฝ่ายรวมทั้งชาวบ้านเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ทำให้เห็นความสำคัญในการศึกษากระบวนการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อเป็นกรณีศึกษาให้กับการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดริมทางรถไฟต่อไป

3.1.2 กำหนดวัตถุประสงค์ในการศึกษา จากปัญหาในการวิจัยทำให้กำหนดวัตถุประสงค์ในการศึกษาไว้ 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจ สังคม กายภาพ และการตั้งถิ่นฐานของชุมชนฯ 2) เพื่อศึกษากระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนฯ จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และ 3) เพื่อศึกษาปัญหา และข้อจำกัดในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนฯ

3.1.3 ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดและตัวแปรในการศึกษา วัตถุประสงค์ในการวิจัยนำมาซึ่งการศึกษาวรรณกรรมเพื่อกำหนดตัวแปรที่สำคัญในการศึกษา และวิเคราะห์กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมไปถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่ตามมา

3.1.4 เข้าศึกษาชุมชนในเบื้องต้นและแนะนำตัวกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหา เพื่อรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน สร้างความคุ้นเคยกับชาวบ้านและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และใช้ข้อมูลสำหรับกำหนดขอบเขตและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

3.1.5 **สร้างแบบสัมภาษณ์** โดยการสร้างแบบสัมภาษณ์ขั้นต้นและนำไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 5 ครั้วเรือน เพื่อปรับปรุงให้เครื่องมือมีความเชื่อถือได้ (Reliability) และมีความถูกต้อง (Validity) และครอบคลุมประเด็นที่ต้องการ

3.1.6 **สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง** โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured-Interview) กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 60 หลังคาเรือน คิดเป็น 49 เปอร์เซ็นต์ของครั้วเรือนทั้งหมด

3.1.7 **เข้าชุมชนและมีส่วนร่วมกับกระบวนการแก้ไขปัญหา** เพื่อเก็บข้อมูลที่ต้องการ และเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการแก้ไขปัญหา เพื่อให้สามารถเข้าใจการเปลี่ยนแปลง และอุปสรรคที่เกิดขึ้น

3.1.8 **เข้าร่วมประชุมการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดริมทางรถไฟ** ของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในที่ดินของการรถไฟเป็นประจำทุกเดือน หรือเมื่อมีการประชุม เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับนโยบาย และปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนฯ

3.1.9 **วิเคราะห์กระบวนการเปลี่ยนแปลง** โดยการใช้ทฤษฎีที่เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาศักยภาพของชุมชนวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการเปลี่ยนแปลงและปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการแก้ไขปัญหา

3.1.10 **สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้** ซึ่งได้แก่การสรุปข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม กายภาพ และการตั้งถิ่นฐานของชุมชน การอธิบายกระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยที่เกิดขึ้น และการสรุปปัจจัย และปัญหาหรือข้อจำกัดของกระบวนการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

3.2 ตัวแปรในการศึกษา

จากการศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้กำหนดตัวแปรที่จะทำการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

3.2.1 **ตัวแปรด้าน สภาพเศรษฐกิจ สังคม กายภาพ และการตั้งถิ่นฐานของชุมชนไบเลย์-หลังจวนฯ ได้แก่**

- ประวัติความเป็นมาของชุมชนไบเลย์-หลังจวนฯ
- การอพยพย้ายถิ่นของชาวบ้านในชุมชนไบเลย์-หลังจวนฯ
- สภาพเศรษฐกิจในชุมชนฯ ได้แก่ อาชีพ รายได้ ค่าใช้จ่าย เงินออม หนี้สิน การแก้ไข

ปัญหาด้านเศรษฐกิจ

- สภาพสังคมของชุมชน ได้แก่ การศึกษา การรวมกลุ่มและความสัมพันธ์ภายในชุมชน กรรมการชุมชนและทัศนคติของชาวบ้านต่อกรรมการฯ หน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือหรือมีความสัมพันธ์กับชาวบ้านในชุมชน ปัญหาชุมชนในสายตาชาวบ้าน

- สภาพที่อยู่อาศัยและระบบสาธารณูปโภคของชุมชน ได้แก่ การใช้พื้นที่ ค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างที่อยู่อาศัย วัสดุและการก่อสร้าง ระบบสาธารณูปโภคของชาวบ้านในชุมชน ปัจจัยในการเลือกที่ตั้งที่อยู่อาศัย

3.2.2 ตัวแปรเพื่อศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหาของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมไปถึง ปัญหาและข้อจำกัดในการแก้ไขปัญหา ได้แก่

- การเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรสำคัญในการแก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยอย่างมีส่วนร่วม ได้แก่ การบริหารจัดการด้านการเงิน การรวมกลุ่มของชาวบ้านและผู้นำชุมชน ที่ดินที่จะรองรับการรื้อย้าย

- การเปลี่ยนแปลงแนวคิดในการแก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยของชาวบ้านในชุมชน การรถไฟฯ (เจ้าของที่ดิน) และหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนร่วม

- ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการเปลี่ยนแปลง

- ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง

3.3 เครื่องมือการวิจัย

จากลักษณะของตัวแปรที่จะศึกษาที่แตกต่างกันทำให้ ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์ และการสังเกต ในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานด้าน เศรษฐกิจ สังคม และกายภาพ เป็นส่วนใหญ่ ส่วนในด้านการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยได้ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การถ่ายภาพ การจดบันทึกประจำวัน และการจดบันทึกการประชุม เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1 การสัมภาษณ์ (Interview) ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured-Interview) โดยภายในแบบสัมภาษณ์ประกอบด้วยคำถามปลายปิด คำถามปลายเปิด แบบสังเกต และการเขียนผังโครงสร้างครอบครัว (Family Tree) อยู่ในแบบสัมภาษณ์ เพื่อให้ชาวบ้านได้ตอบข้อคำถามอย่างมีอิสระมากที่สุด และมีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับ Key Informance บางคน เกี่ยวกับประวัติบุคคล เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมาของชาวบ้าน

3.3.2 การสังเกต (Observation) ผู้ศึกษาได้มีการแบ่งส่วนการสังเกตไว้ในแบบสัมภาษณ์ และจดบันทึกสิ่งที่เกี่ยวข้องที่อยู่นอกเหนือจากความคาดหมายไว้ในบันทึกประจำวัน

3.3.3 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatorial Observation) ผู้ศึกษาได้เข้าไปมีส่วนร่วมทั้งกับกิจกรรม และการประชุมของชาวบ้านทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาที่อยู่

อาศัยให้มากที่สุด รวมไปถึงเข้าร่วมการประชุม “ประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดริมทางรถไฟ” ซึ่งเป็นการประชุมระหว่างคณะกรรมการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในที่ดินของการรถไฟแห่งประเทศไทย ตัวแทนจากเครือข่ายสลัม 4 ภาค และหน่วยงานต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง พร้อมทั้งจัดบันทึกการประชุม ถ่ายภาพและจัดบันทึกการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรสำคัญและแนวคิดในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

3.4.1 การจดบันทึกประจำวัน (Diary or Memo) ผู้วิจัยได้จดบันทึกประจำวันเกี่ยวกับรายละเอียดเกี่ยวกับตัวแปรที่ต้องการศึกษาการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งประเด็นที่น่าสนใจที่เกิดขึ้นในแต่ละวันเพื่อเสริมความเข้าใจชุมชน

3.4 กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้มีการแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 ประเภท คือ กลุ่มตัวอย่างของชาวบ้านบ้านในชุมชน กับกลุ่มตัวอย่างของหน่วยงานซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้อง

3.4.1 การเลือกกลุ่มตัวอย่างของชาวบ้านในชุมชน จากข้อมูลของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนที่สรุปว่ามีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 136 ครัวเรือน แต่เมื่อผู้วิจัยได้มีการตรวจสอบแล้วปรากฏว่ามีครัวเรือนที่มีผู้อยู่อาศัยอย่างจริงเพียง 124 หลังคาเรือนเท่านั้น ผู้วิจัยจึงได้เลือกตัวอย่างจำนวน 60 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 49 ของครัวเรือนทั้งหมด เพื่อเป็นตัวอย่างในการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยให้สัดส่วนของจำนวนกลุ่มตัวอย่างในชุมชนไบลีย์และชุมชนหลังจวนฯ เท่ากับ 11 : 9 ซึ่งใกล้เคียงกับสัดส่วนจำนวนครัวเรือนของชุมชนไบลีย์และกลุ่มหลังจวนฯ ซึ่งมีค่าเท่ากับ 11 : 8 เพื่อให้สามารถเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างทั้งสองกลุ่มได้ และเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจเป็นปัญหาสำคัญของชาวบ้านในชุมชนแออัดและเป็นข้อจำกัดสำคัญในการแก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้เลือกกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมทุกกลุ่มอาชีพโดยให้สัดส่วนส่วนอาชีพของกลุ่มตัวอย่างใกล้เคียงกับสัดส่วนอาชีพของประชากร เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างสามารถเป็นตัวแทนของประชากรได้มากที่สุด

3.4.2 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เมื่อมีการแนะนำตัวกลับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย แล้วผู้วิจัยได้ศึกษาผู้มีส่วนเกี่ยวข้องตามกระบวนการที่เกิดขึ้นจริง ได้แก่

- เจ้าของที่ดิน ได้แก่ เจ้าหน้าที่การรถไฟแห่งประเทศไทยในท้องที่ที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการรื้อย้ายชุมชนฯ และตัวแทนการรถไฟแห่งประเทศไทยที่เข้าร่วมประชุมกับเครือข่ายสลัม 4 ภาค ในการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดริมทางรถไฟ

- เจ้าหน้าที่จากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ อำเภอเมืองนครราชสีมา เทศบาลนครนครราชสีมา อบต.หนองไผ่ล้อม ผู้ใหญ่บ้านบ้านบึง หมู่ 1
- เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานราชการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานการชาติที่ 4 จ.นครราชสีมา ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน จ.นครราชสีมา
- นักพัฒนาชุมชน ได้แก่ นักพัฒนาอิสระที่อดีตเคยเป็นเจ้าหน้าที่มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัยที่เคยเข้ามาดำเนินการในชุมชน ประธานเครือข่ายชุมชนโคราชพัฒนา

3.5 การมีส่วนร่วมกับกระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย

- แนะนำตัวกับกรรมการชุมชน & ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง
- สร้างความคุ้นเคยและแนะนำตัวกับชาวบ้านในชุมชนฯ ด้วยการพูดคุยและทักทายตามบ้าน โดยที่อาศัยการทำแผนที่ชุมชนเป็นเครื่องมือในการพูดคุยกับชาวบ้านไปด้วยในตัว
- มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านให้มากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย ตามแนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยด้วยกระบวนการสร้างความสามารถในการแก้ไขปัญห (Capacity Building) เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชน ที่ให้ชาวบ้านได้พัฒนาความสามารถในการแก้ไขปัญหและสร้างความเชื่อมั่นให้กับตนเอง ด้วยการทำกิจกรรมที่มาจากความริเริ่มและความต้องการของชาวบ้าน
- เสนอความคิดเห็น และช่วยกิจกรรมพัฒนาชุมชนที่ชาวบ้านต้องการดำเนินการเท่าที่ทำได้ แต่พยายามผู้วิจัยมีบทบาทเป็นผู้สังเกต และให้ชาวบ้านได้คิดและทำกิจกรรมต่างๆ เองให้มากที่สุด
- ช่วยประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ เท่าที่จำเป็น เช่น ที่จังหวัดนครราชสีมาไม่มีเจ้าหน้าที่การเคหะฯ ที่รับผิดชอบการปรับปรุงชุมชนแออัดโดยตรง ผู้วิจัยจึงช่วยประสานงานในขั้นต้นให้หรือ ประสานงานกับสำนักงานพัฒนาองค์กรชุมชนในการนำตัวแทนชาวบ้านร่วมงาน "ที่อยู่อาศัยคนจนเมือง" จ.อยุธยา เมื่อวันที่ 17-18 พฤศจิกายน พ.ศ.2544 เพื่อให้ชาวบ้านได้มีโอกาสเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัย เป็นต้น
- กระตุ้นชาวบ้านให้ตระหนักถึงปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย เช่น ให้ข้อมูลที่ชาวบ้านเมื่อชาวบ้านซักถาม นำตัวอย่างเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัย “โครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย จ.อุตรดิตถ์” ไปพูดคุยกับชาวบ้าน ประสานงานพาตัวแทนชาวบ้านไปร่วมงานเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัย เป็นต้น

ตารางที่ 3.1 แสดงขั้นตอนในการวิจัย และวันที่เข้าชุมชน

เดือน	วันที่																															
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	
มิ.ย. 44																	●							●								
	ศึกษาปัญหา กำหนดวัตถุประสงค์ในการศึกษา ทบทวนวรรณกรรม และนำตัวกับกรรมการชุมชนฯ																															
ก.ค. 44	●				●	●	●	●				●	●	●																		
	ทบทวนวรรณกรรม และนำตัวกับชาวบ้านและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สำรวจชุมชนขั้นต้น																															
ส.ค. 44				●	●							●	●				●		●								●					●
	กำหนดตัวแปรในการศึกษา สร้างความคุ้นเคยและมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของชาวบ้าน ทำแผนที่ เริ่มมีการประชุมเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย																															
ก.ย. 44	●	●						●	●	●																						●
	ออกแบบ-ทดสอบและปรับปรุงแบบสอบถาม																															
ต.ค. 44	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●							●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	
	เก็บแบบสัมภาษณ์ มีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย และกิจกรรมชุมชนฯ																															
พ.ย. 44								●	●	●							●	●	●				●	●	●							
	เก็บแบบสัมภาษณ์ มีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย และกิจกรรมชุมชนฯ																															
ธ.ค. 44	●							●	●								●	●									●	●	●			
	เก็บแบบสัมภาษณ์ มีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย และกิจกรรมชุมชนฯ																															
ม.ค. 45				●	●	●				●	●	●						●	●	●												
	เก็บแบบสัมภาษณ์ มีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย และกิจกรรมชุมชนฯ																															
ก.พ. 45	วิเคราะห์กระบวนการเปลี่ยนแปลง																															

วันที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย หรือมีกิจกรรมร่วมกับชาวบ้าน

วันที่เก็บแบบสอบถามหรือพูดคุยกับชาวบ้านในชุมชนฯ

บทที่ 4

ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ

4.1 ทำเลที่ตั้งของชุมชนฯ และการใช้พื้นที่โดยรอบ

ชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ มีสภาพเป็นชุมชนบุกรุกที่ดินของการรถไฟแห่งประเทศไทย ตั้งอยู่ระหว่างสถานีรถไฟนครราชสีมา และสถานีรถไฟจิระ ห่างจากอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 1 กม. ทิศเหนือของชุมชนติดเขตบ้านพักทหารกองทัพภาคที่สอง ชุมชนวัดหนองบัวรอง และชุมชนหลังวัดสุทธจินดา ทิศใต้ติดเขตหมู่บ้านบ้านบุ่ง และเขตบ้านพักทหารกองทัพภาคที่สอง เหมือนกับทางด้านทิศเหนือ

ชุมชนฯ ไม่มีหน่วยงานปกครองรับผิดชอบพื้นที่ เนื่องจากชุมชนฯ ตั้งอยู่ในที่ดินของการรถไฟฯ ซึ่งเป็นแนวแบ่งเขตการปกครอง ระหว่างเทศบาลเมืองนครราชสีมาและองค์การบริหารส่วนตำบลหนองไผ่ล้อม

ชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ อยู่ใกล้ศูนย์กลางเขตพื้นที่เทศบาลฯ พื้นที่โดยรอบชุมชนส่วนใหญ่เป็นเขตพาณิชยกรรมและเขตพักอาศัยหนาแน่นปานกลาง ในรัศมี 1 กม. รอบชุมชนมี ตลาด วัด ศาลเจ้า โรงเรียนประถม โรงเรียนมัธยม วิทยาลัย ห้างสรรพสินค้า โรงภาพยนตร์ โรงพยาบาล สถานีรถไฟ สถานีราชการ บ้านพักทหาร สนามม้าและสวนสาธารณะ

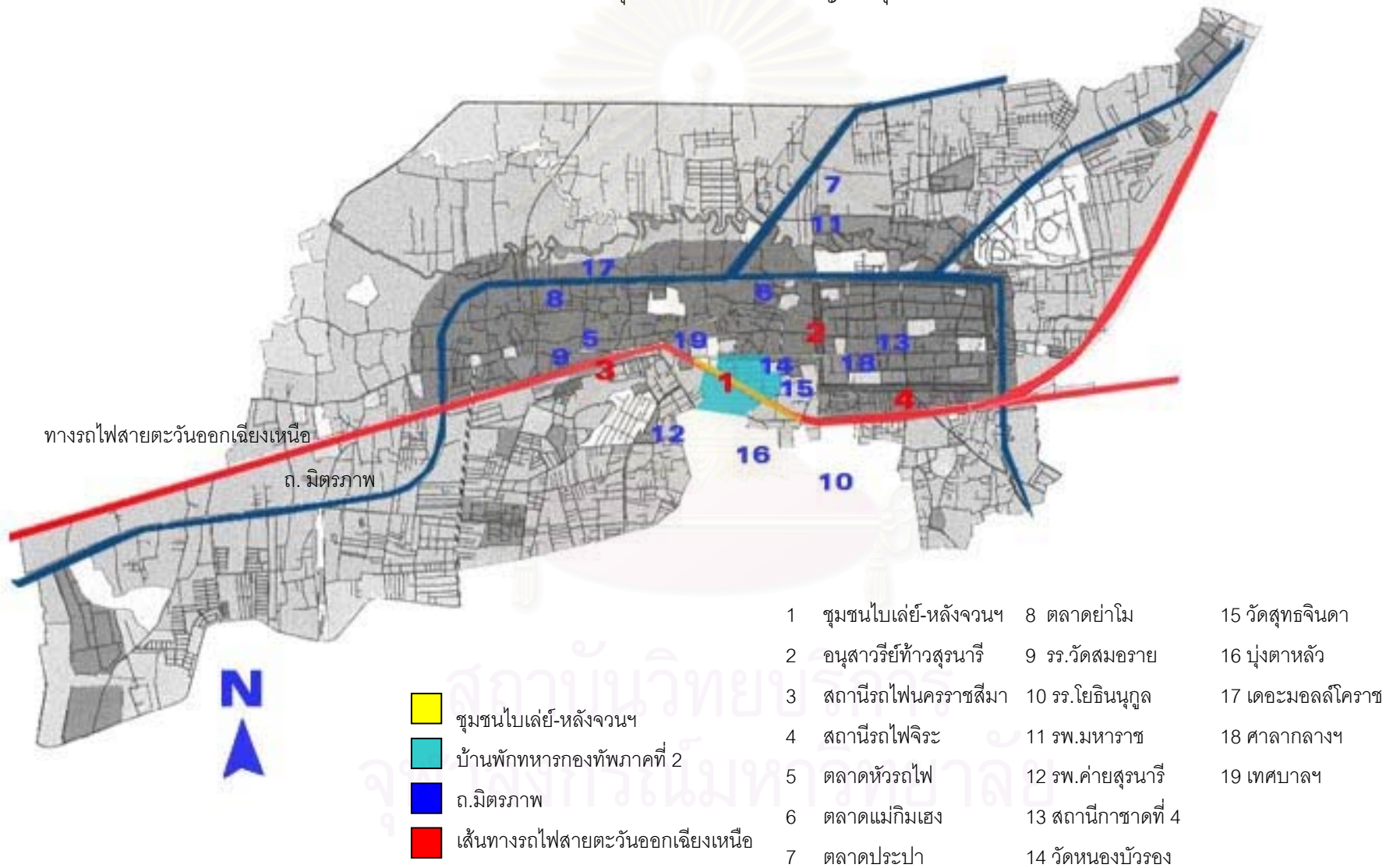
แหล่งงานสำหรับชาวบ้านส่วนใหญ่อยู่บริเวณในเมือง(ในเขตกำแพงเมืองเก่า) ตลาดแม่กิมเฮง ตลาดหัวรถไฟ และสนามม้ากองทัพภาคที่สอง โรงเรียนที่เด็กส่วนใหญ่ในชุมชนไปเรียนหนังสือ ได้แก่ โรงเรียน วัดสมอลาย และโรงเรียนโยธินนุกูล สถานพยาบาลที่ชาวบ้านไปหาเมื่อยามเจ็บป่วยได้แก่ สถานีกาชาดที่ 4 โรงพยาบาลค่ายสุรนารี และโรงพยาบาลมหาราช เมื่อต้องการจะประกอบพิธีกรรมทางศาสนาชาวบ้านมักจะไปที่วัดหนองบัวรอง และวัดสุทธจินดา พื้นที่พักผ่อนสำหรับชาวบ้านได้แก่ บึงตาหลัว เดอะมอลล์โคราช และงานวัดต่างๆ

ชุมชนฯ มีพื้นที่ประมาณ 38 ไร่ กว้างประมาณ 40 ม. และยาวประมาณ 1.5 กม. มีสภาพพื้นที่เป็นที่ลุ่มต่ำและอยู่ใกล้จุดรับน้ำใกล้เขตเทศบาลเมืองฯ (บึงตาหลัว) พื้นที่ต่ำในชุมชนมีน้ำท่วมขังและบางจุดมีดินกกและบอนขึ้น การเข้าออกชุมชนสามารถเข้าออกได้ 4 ทาง ได้แก่ ด้านสำนักงานป่าไม้ จ.นครราชสีมา ด้านชุมชนวัดหนองบัวรอง ด้านตรอกโรงต้ม และด้านหลังจวนผู้ว่า ภายในชุมชนฯ มีบ้านพักอาศัย 146 หลังคาเรือน ศูนย์เด็กเล็ก 1 ศูนย์ ศาลาประชุม 1 ศาลา ร้านโชวห่วย 5 ร้าน

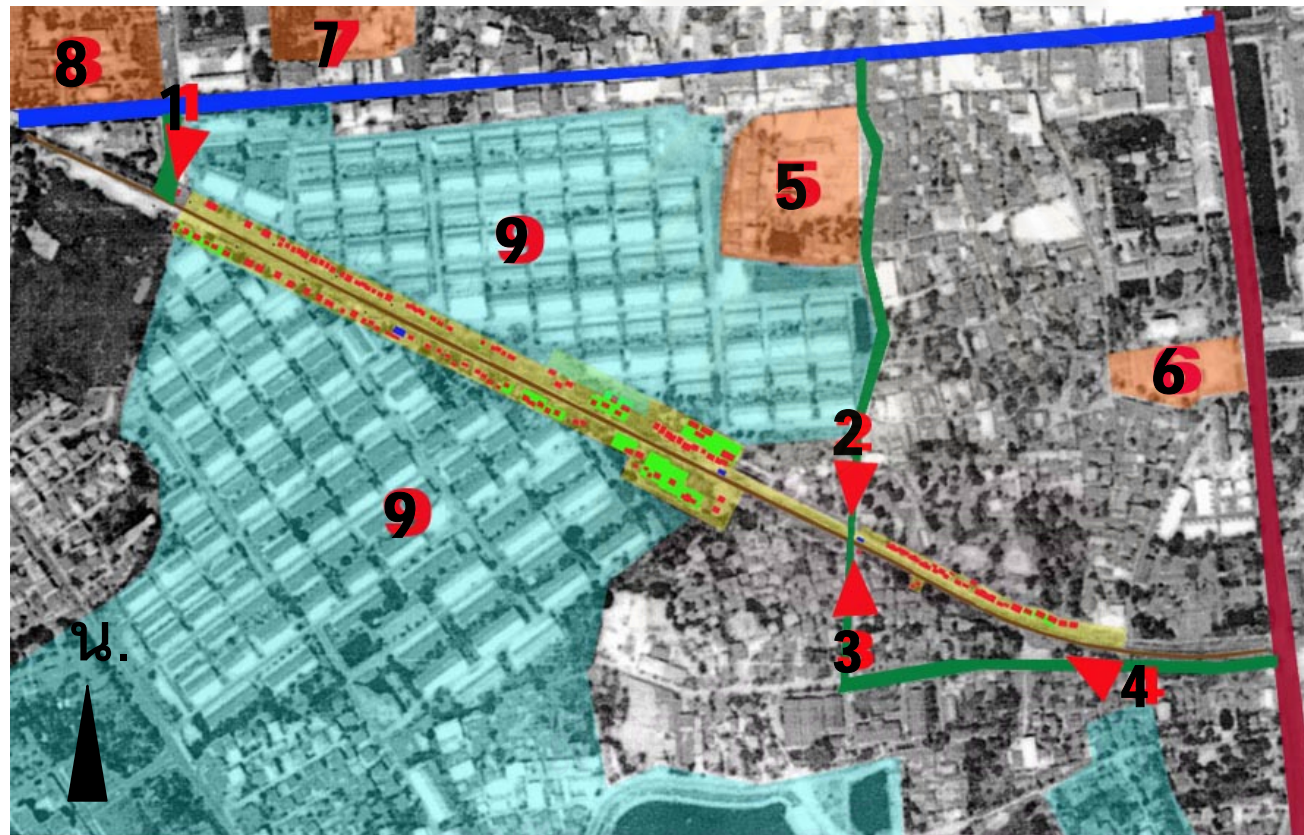
ชาวบ้านในชุมชนแบ่งออกเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มไบลีย์และกลุ่มหลังจวนผู้ว่า กลุ่มไบลีย์มีบ้านที่มีคนอยู่อาศัย 72 หลังคาเรือน ส่วนกลุ่มหลังจวนฯ มี 52 หลังคาเรือน และแต่ละกลุ่มมีคณะกรรมการชุมชนเป็นของตัวเอง

แผนที่ 4.1 แสดงที่ตั้งชุมชน และสถานที่สำคัญรอบชุมชน

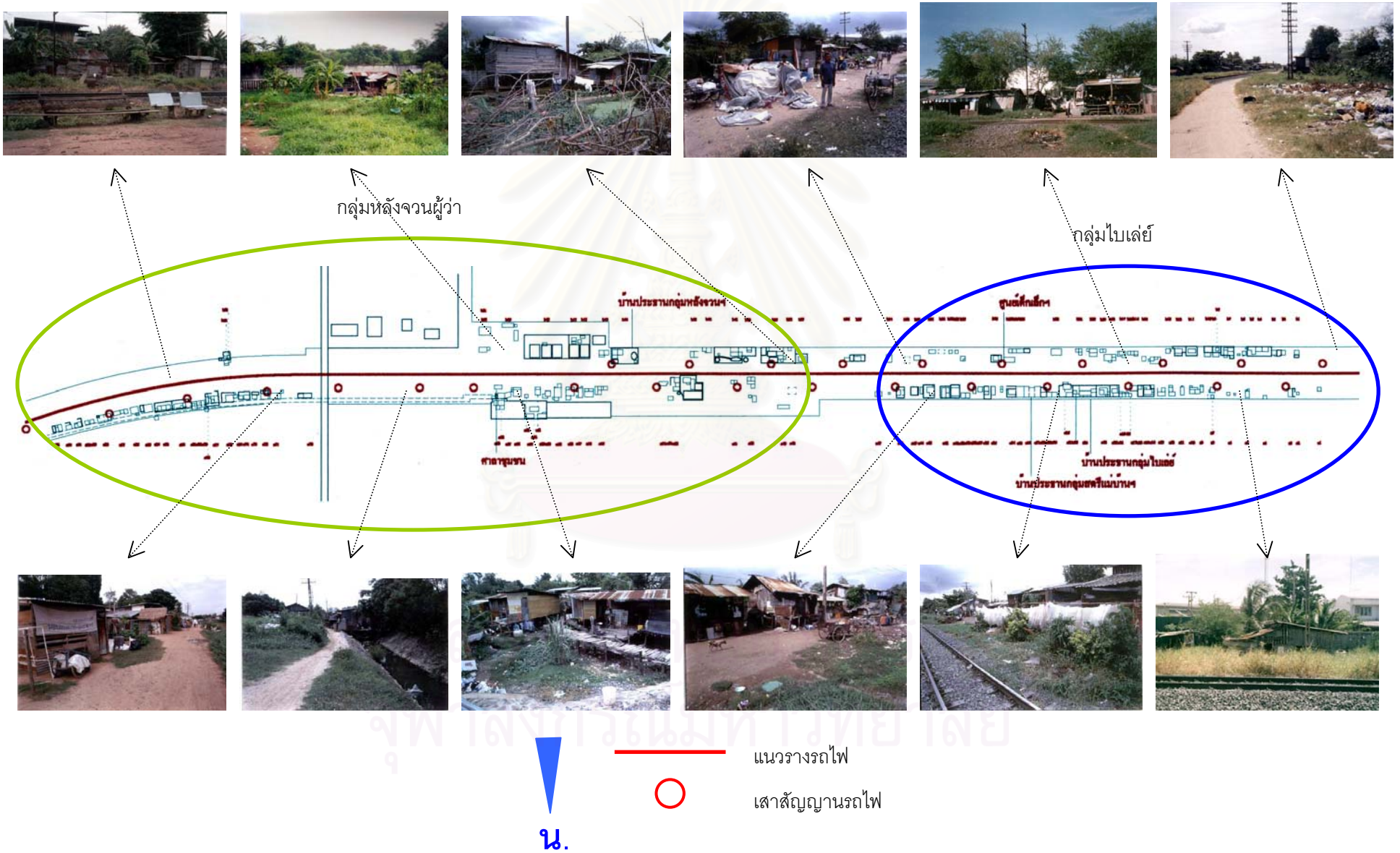
แผนที่ 4.2 แสดงทางเข้าออกชุมชนและสภาพแวดล้อมโดยรอบ

- ถ.จอมสุรางค์
- ถ.ราชดำเนิน
- ถนนย่อย
- พื้นที่ชุมชน

1. ทางเข้าด้านสำนักงานป่าไม้จังหวัด
2. ทางเข้าชุมชนวัดหนองบัวรอง
3. ทางเข้าชุมชนด้านตรอกโรงต้ม
4. ทางเข้าชุมชนด้านหลังจวนผู้ว่า
5. วัดหนองบัวรอง
6. วัดสุทธจินดา
7. วัดแจ้งใน
8. วัดแจ้งนอก
9. เขตบ้านพักทหาร

แผนที่ 4.3 ผังบริเวณชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ

4.2 ความเป็นมาของชุมชนฯ

4.2.1 ความเป็นมาของชุมชน

จากการสัมภาษณ์และพูดคุยกับกรรมการชุมชนและชาวบ้านของทั้งสองกลุ่มตลอดระยะเวลา 8 เดือน ทำให้ทราบว่า ชุมชนไบโলেย์-หลังจวนฯ มีความเป็นมาดังนี้

ก่อนปีพ.ศ 2528 พื้นที่ที่เป็นที่ตั้งชุมชนฯ ในปัจจุบัน (บริเวณ 2 ข้างทางรถไฟ) แทบจะไม่มีผู้อยู่อาศัย เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่ต่ำ น้ำท่วมเป็นประจำ กอปรกับเป็นพื้นที่หญ้าขึ้นรก จึงทำให้ไม่มีชาวบ้านลงมาปลูกบ้านอยู่อาศัย ในทางกลับกัน พื้นที่ทางทิศเหนือของรางรถไฟ ซึ่งเป็นที่ดินของกองทัพภาคที่สอง ซึ่งในขณะนั้นไม่มีคนดูแลมีชาวบ้านปลูกบ้านบุกรุกที่ดินอยู่เป็นจำนวนมาก

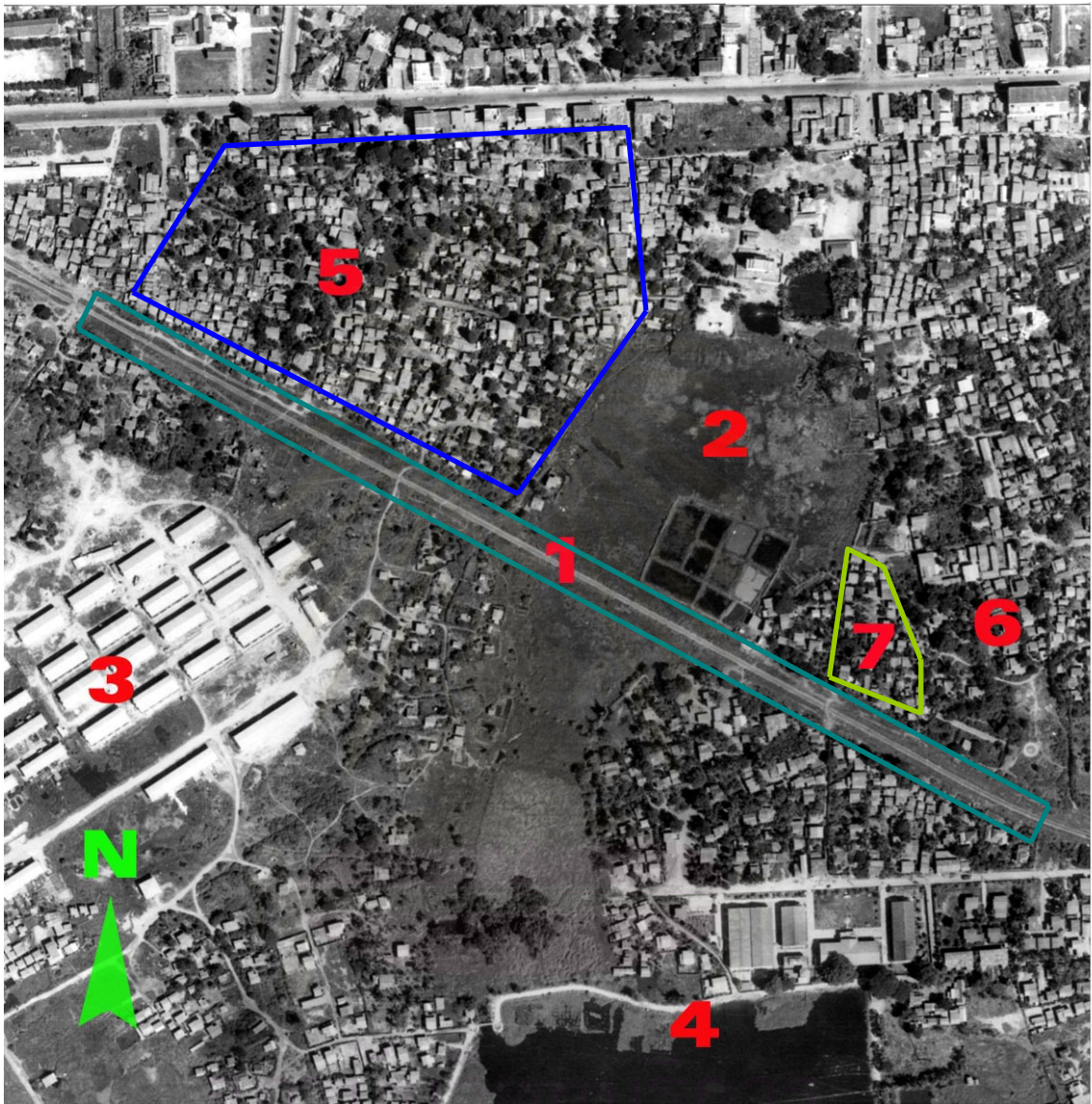
ในบริเวณดังกล่าวมี ทั้งโกดังสินค้า ซ่องโสเภณี บ่อนการพนัน บ้านพักอาศัย และบ้านเช่า ซึ่งส่วนใหญ่สร้างอยู่อย่างผิดกฎหมาย แต่เนื่องจากอยู่ใกล้แหล่งงาน และมีที่พักราคาถูก ทำให้ที่นี่เป็นที่รู้จักกันดีของกลุ่มผู้มีรายได้น้อย และคนที่เดินทางเข้ามาหางานทำบริเวณเมืองโคราช ชาวบ้านหลายคนเล่าให้ฟังว่า “ตอนที่มาโคราชใหม่ๆ มาถึงหัวรถไฟ หรือ บขส.เก่า ก็ไปถามเค้าเอาว่าแถวไหนมีบ้านให้เช่าถูกๆ มั่ง เค้าก็แนะนำให้มาหาเอาแถวนี้”

ในช่วงนั้นที่ดินบริเวณนี้มีชาวบ้านอาศัยแยกเป็นกลุ่มๆ แต่ละกลุ่มก็มีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามลักษณะเด่นของแต่ละกลุ่มนั้นๆ เช่น ตรอกที่อยู่หลังโกดังน้ำไบโলেย์ ก็มีชื่อว่าตรอกไบโলেย์ ตรอกหลังโกดังสุราแม่โขงก็มีชื่อเรียกว่าตรอกแม่โขง กลุ่มที่อยู่หน้าเมรุวัดแจ้งก็เรียกว่า แถบหน้าเมรุ และมีอีกกลุ่มหนึ่งเรียกว่า แถบมอสูง

พื้นที่บริเวณนี้ในช่วงก่อนปี 2528 มีสภาพเป็นแหล่งเสื่อมโทรม ชาวบ้านที่เคยอยู่ในบริเวณนี้ในอดีต เล่าให้ฟังว่า “เมื่อก่อนแถวนี้ยากลำบากจะตาย กลางค้ำกลางคืนไม่กล้าออกไปไหน มีแต่พวกแมงดาพวกกะหรี เคঁสาๆกันก็เอาศพมาโยนทิ้งไว้แถวนี้ บางทีก็มีคนเอาไม้มาไล่ฟันกัน”

ในปีพ.ศ. 2528 กองทัพภาคที่สองได้เข้ามาดำเนินการรื้อย้ายชาวบ้านในบริเวณดังกล่าวออกไปอยู่ที่บ้านโคกกรวด อ.ขามทะเลสอ อยู่ห่างจากชุมชนเดิมประมาณ 20-30 กม. การรื้อย้ายครั้งนั้นมีชาวบ้านย้ายไปอยู่ในบริเวณดังกล่าวประมาณ 300 หลังคาเรือน โดยกองทัพได้จัดเตรียมแค่น้ำประปา กับ ไฟฟ้าให้ ไม่มีการก่อสร้างที่อยู่อาศัย ตอนที่เข้าไปอยู่ในใหม่บางบ้านที่อยู่ลึกๆ ก็ยังไม่มีน้ำประปา กับ ไฟฟ้าใช้

ภาพที่ 4.1 ภาพถ่ายทางอากาศชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ ปี พ.ศ. 2519

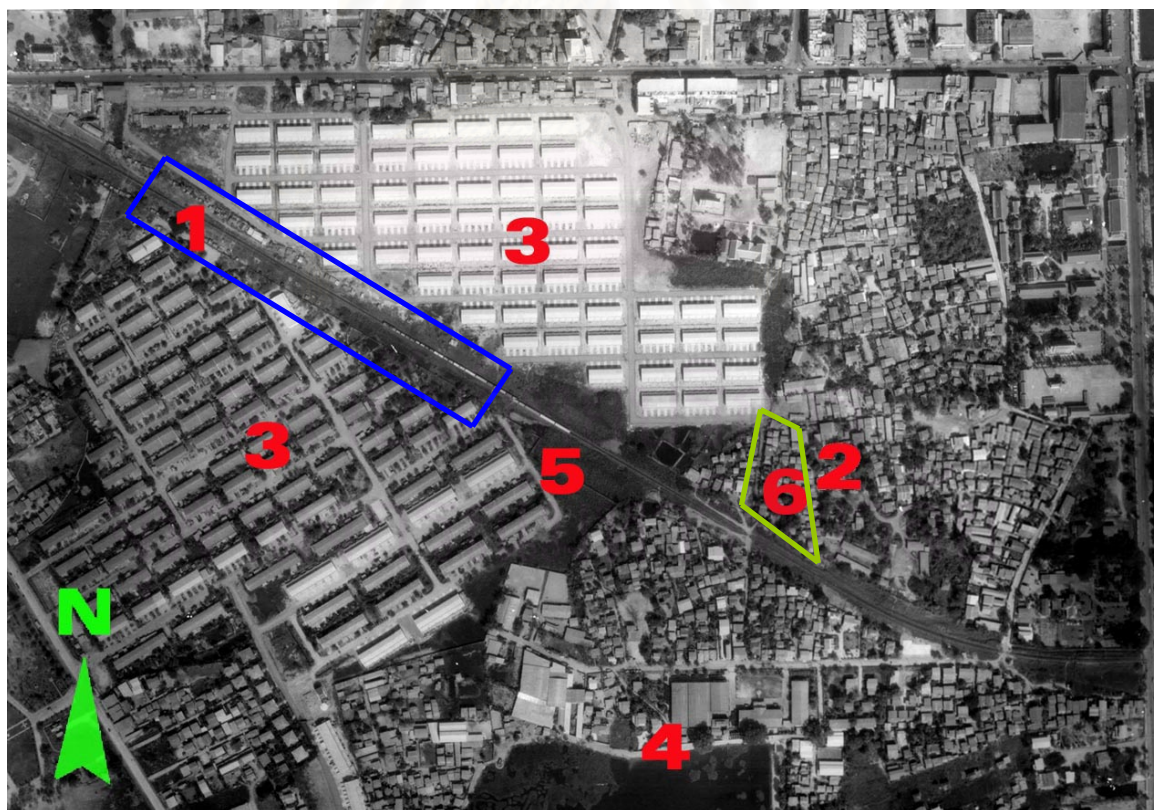
1. เมื่อปี พ.ศ.2519 พื้นที่ริมทางรถไฟยังไม่มีผู้อยู่อาศัย ปัจจุบันเป็นพื้นที่ชุมชน
2. หนองน้ำ
3. บ้านพักทหาร
4. ทุ่งตากลัว
5. ย่านตรอกไบลีย์ หน้าเม่น มอสูง และแม่โขง ปัจจุบันเป็นพื้นที่บ้านพักทหาร
6. ชุมชนหลังวัดสุทธจินดา
7. ย่านที่อยู่อาศัยเดิมของกลุ่มหลังจวนฯ

การไล่อื้อเมื่อปี พ.ศ. 2528 มีชาวบ้านบางส่วนไม่ได้รับการจัดสรรที่ดินให้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชาวบ้านที่มาเช่าบ้านอยู่ ทำให้มีชาวบ้านบางส่วนลงมาปลูกบ้านอยู่บริเวณริมทางรถไฟเนื่องจากอยู่ใกล้กับแหล่งงานที่ทำอยู่เดิม และไม่มีคนดูแล

ในช่วงดังกล่าวชาวบ้านที่อพยพมาหางานทำและอาศัยอยู่ในย่านนี้ จะประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป และถีบสามล้อ ซึ่งอาชีพถีบสามล้อนี้ถือว่าให้รายได้ดีมากในขณะนั้น ชาวบ้านเล่าให้ฟังว่า “ปกติวันหนึ่งหาได้ 300-400 บาท ถ้าใครขยันบางทีก็หาได้ถึง 800-900 บาท”

นายเด่น และลุงแสวง เป็นชาวบ้านรุ่นแรกๆ ที่ย้ายลงมาอาศัยบริเวณริมทางรถไฟ และทั้งสองก็ประกอบอาชีพถีบสามล้อเหมือนกัน จนกระทั่งทั้งสองมีกิจการสามล้อถีบให้เช่านับร้อยคัน นอกจากนี้จะมีธุรกิจสามล้อเช่าแล้ว ทั้งสองยังได้ปลูกบ้านให้ชาวบ้านเช่าวันละ 10 บาท โดยบ้านที่สร้างจะมีลักษณะง่ายๆ ปลูกด้วยเสา 4 ต้น และใช้วัสดุเหลือใช้ทำฝาบ้านและหลังคา ซึ่งบางครั้งชาวบ้านเรียกบ้านเช่าเหล่านี้ว่าบ้าน 4 เสา โดยผู้ที่มาเช่าส่วนใหญ่จะเป็นพวกที่มาเช่าสามล้อถีบ หรือมาหางานทำ ชาวบ้านบางคนหลังจากที่มาอยู่ในชุมชนแล้วพอที่จะหาเงินได้ก็อาจจะซื้อบ้านต่อในราคาประมาณ 1,000-4,000 บาท

ภาพที่ 4.2 ภาพถ่ายทางอากาศชุมชนใบเล้ง-หลังจวนฯ ปี พ.ศ. 2533

1. บริเวณกลุ่มไบลีย์เริ่มมีผู้เข้ามาอยู่อาศัย
2. ชุมชนหลังวัดสุทธจินดา
3. เขตบ้านพักทหาร
4. บุ่งตาวัว
5. บริเวณหนองน้ำที่ยังไม่มีผู้มาอยู่อาศัย
6. ย่านที่อยู่อาศัยเดิมของกลุ่มหลังจวนฯ

ตั้งแต่มีการรื้อย้ายเมื่อปี พ.ศ.2528 ก็มีชาวบ้านลงมาอาศัยอยู่บริเวณนี้มากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งส่วนใหญ่เนื่องมาจากพื้นที่บริเวณนี้สามารถหางานได้ง่ายและมีบ้านหรือที่ดินให้เช่าในราคาถูก แต่ก็ไม่ได้มีบ้านปลูกอยู่ตลอดเรื่อยไปเหมือนอย่างที่เป็นอยู่อย่างปัจจุบัน เนื่องมาจากบริเวณตอนกลางของชุมชนเป็นพื้นที่ต่ำ มีน้ำขังอยู่ตลอดทั้งปี นอกจากนี้ยังมีทหารเข้ามาจับจองพื้นที่ทำเป็นบ่อปลา และจ้างคนมาเฝ้า จนกระทั่งปี พ.ศ. 2538 มีชาวบ้านถูกไล่ที่จากบริเวณชุมชนหลังวัดสุทธจินดา ทำให้มีชาวบ้านบางส่วนย้ายลงมาอยู่ในบริเวณพื้นที่ดังกล่าว

ยายปาน อินทรกำแหง เป็นเจ้าของที่ดินผืนใหญ่ในบริเวณชุมชนหลังวัดสุทธจินดาได้ให้ชาวบ้านเช่าที่ดินของตนปลูกบ้านอยู่ตั้งแต่ประมาณ 30-40 ปี ก่อน โดยเก็บค่าเช่าอยู่ประมาณ 10 บาท/หลัง/เดือน และมีการเพิ่มค่าเช่าขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งก่อนที่จะโดนไล่อื้อเมื่อปี พ.ศ. 2538 ชาวบ้านเสียค่าเช่าอยู่ประมาณ 300 บาท/หลัง/เดือน

ตอนที่มีการไล่อื้อชาวบ้านได้แยกไปอยู่ในหลายพื้นที่ บางครอบครัวย้ายบ้านไปปลูกในเขตบ้านพักทหารปัจจุบัน (ตอนไล่อื้อเมื่อปีพ.ศ. 2528 ยังมีที่ดินบางส่วนไม่ได้ใช้) บางครอบครัวไปหาบ้านเช่า แถวโรงต้ม แถวในเมือง บางส่วนก็ลงมาทางที่อยู่บริเวณริมทางรถไฟ ซึ่งบางครอบครัวก็จับจองที่ได้ แต่บางครอบครัวต้องซื้อที่ดินต่อจากผู้ที่จับจองที่ดินไว้ก่อน

ต่อมาเมื่อกองทัพภาคที่สองต้องการปรับปรุงพื้นที่บริเวณบ้านพักทหาร ทำให้ชาวบ้านที่ย้ายบ้านมาต้องย้ายหนีอีกครั้งหนึ่ง แต่เนื่องจากเห็นว่าบางครอบครัวปลูกบ้านอยู่ริมทางรถไฟได้ จึงทำให้มีการย้ายตามลงมา

ชาวบ้านที่ย้ายลงมาอยู่ในบริเวณริมทางรถไฟนี้ บางคนมีการย้ายที่อยู่อาศัยไปมาอยู่ภายในบริเวณชุมชนอีก อันเนื่องมาจากสาเหตุทั้งด้าน กายภาพ และสังคม บางบ้านย้ายเพราะถูกเจ้าของบ้านเช่าไล่ บางบ้านย้ายน้ำท่วม บางบ้านก็ย้ายเพราะเข้าออกทำบาก เนื่องจากบ้านพักทหารกั้นรั้วรอบเขต ทำให้ไม่สามารถเดินผ่านเขตบ้านพักเพื่อเข้าออกชุมชนได้อีก

นับตั้งแต่ปี 2538 เป็นต้นมา ชาวบ้านในกลุ่มไบลีย์ ได้มีแบ่งแยกออกเป็นกลุ่ม โดยมีการชิงดีชิงเด่นกันระหว่างชาวบ้านที่เป็นเจ้าของบ้านเช่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งนายเด่น ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ที่เข้ามา มักจะต้องมาเช่าบ้านของเขาอยู่ ชาวบ้านเล่าให้ฟังว่านายเด่นที่เป็นผู้ที่มีอิทธิพลมากในชุมชน

ชน ได้เลี้ยงลูกน้องเอาไว้ด้วยการให้อยู่ในบ้านที่สร้างไว้ และถ้าไม่พอใจใครก็จะไล่ออกไปทันที บางครั้งก็มีการเอาข้อกฎหมายมาข่มขู่ชาวบ้าน จนกระทั่งในปี พ.ศ.2541 นายเด่นได้ไปทำร้ายร่างกายชาวบ้านคนหนึ่งในชุมชน และเรื่องดังกล่าวไปถึงตำรวจ ทำให้ตำรวจทราบว่ามีคนมาบุกรุกที่ดินของการรถไฟฯ และทำบ้านให้เช่า จึงได้มีคำสั่งให้ชาวบ้านในชุมชนเลิกทำบ้านเช่ารวมถึงนายเด่นด้วย และจากเหตุการณ์ในครั้งนั้นทำให้นายเด่นต้องย้ายออกไปจากชุมชน

ในปี พ.ศ. 2540 ได้มีเจ้าหน้าที่จากสมาคมร่วมกันสร้าง และนักพัฒนาอิสระอื่นๆ เข้ามาดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชน โดยริเริ่มให้ชาวบ้านไปดูงาน และจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ โดยให้ชาวบ้านจัดตั้งกรรมการชุมชนแยกออกเป็น 2 กลุ่ม ตามสภาพที่ชาวบ้านมีการแยกกันอยู่ในขณะนั้น แต่ละกลุ่มมีกลุ่มออมทรัพย์เป็นของตัวเองให้ชาวบ้านฝากเงินออมเป็นประจำทุกเดือน นอกจากนั้นยังได้จัดตั้งกองทุนเพื่อการไถ่กู้เพื่อไว้เป็นทุนสำหรับดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัย โดยจะเก็บเงินจากชาวบ้านวันละ 1 บาท หรือ เดือนละ 30 บาท

กิจกรรมออมทรัพย์ของทั้ง 2 กลุ่ม ดำเนินมาได้ประมาณปีกว่าๆ ก็มีปัญหาเกี่ยวกับการจัดการด้านการเงิน ทำให้กลุ่มออมทรัพย์ของทั้ง 2 กลุ่ม ต้องเลิกไป แต่ต่อมาได้มีการพยายามจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาใหม่โดยการสนับสนุนของนักพัฒนา ครูจากศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน จ.นครราชสีมา และเจ้าหน้าที่สถานีกาชาดที่ 4 ทำให้กลุ่มไบเลย์ได้จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์สตรีแม่บ้านขึ้น โดยให้สมาชิกออมทรัพย์เป็นรายวัน วันละ 7 บาท ส่วนกลุ่มหลังจวนฯ ก็ได้พยายามตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาใหม่แต่ยังมีรูปแบบการดำเนินการเหมือนเดิม และส่วนใหญ่คณะกรรมการยังคงเป็นชุดเดียวกันกับชุดก่อนหน้านี้ที่เคยล้มไป

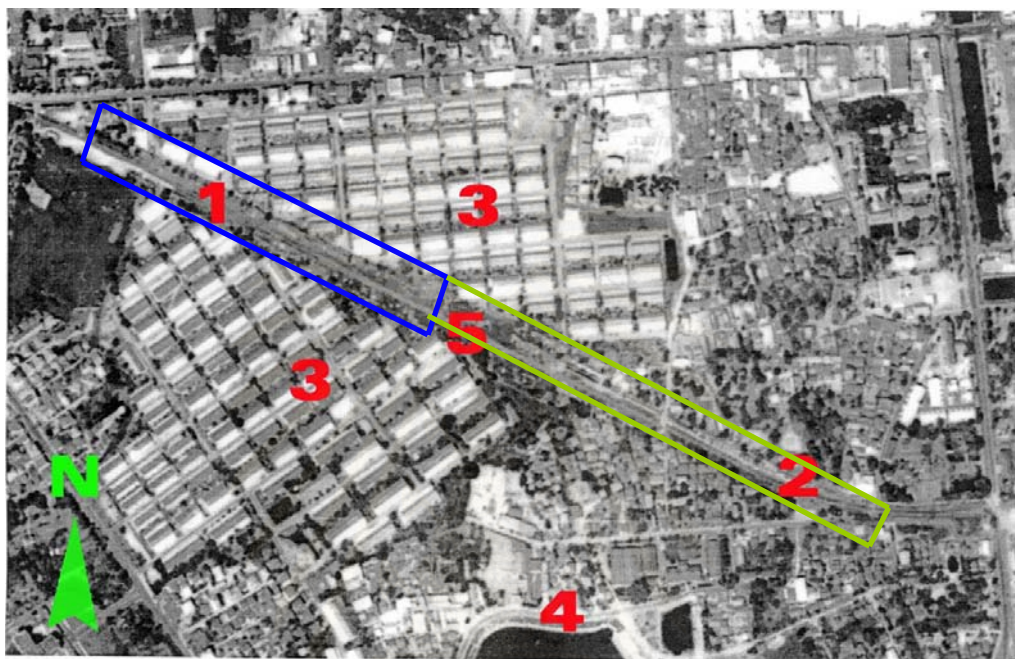
ในช่วงที่นักพัฒนาและหน่วยงานต่างๆ เริ่มเข้ามาในชุมชน คณะกรรมการของแต่ละกลุ่มได้เรียนรู้เกี่ยวกับการเขียนโครงการขอความช่วยเหลือ และงบประมาณต่างๆ ซึ่งชาวบ้านเคยดำเนินการขอความช่วยเหลือในเรื่อง น้ำประปา การจัดสร้างศูนย์เด็กเล็ก การถมทางเดิน และการศึกษา ซึ่งบางอย่างก็ได้รับความช่วยเหลือ เช่น เจ้าหน้าที่สถานีกาชาดที่ 4 ได้ช่วยวิ่งเต้นให้โรงเรียนช่วยรับเด็กในชุมชนเข้าศึกษา และจัดหาเสื้อผ้าและอุปกรณ์ต่างๆ ในการเรียน แต่บางอย่างก็ไม่ได้รับการช่วยเหลือ

หลายๆ ครั้ง ชาวบ้านในชุมชนฯ จะไม่ได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการ เนื่องจากชาวบ้านติดประเด็นปัญหาสำคัญอยู่ 2 ประเด็น คือ 1) ชาวบ้านเป็นผู้บุกรุกที่ดินซึ่งหน่วยงานรัฐมักมองว่าการช่วยเหลือผู้ที่บุกรุกที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยเป็นสิ่งไม่ค่อยถูกต้อง และ 2) พื้นที่ชุมชนตั้งอยู่นอกพื้นที่ของหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาลเมืองนครราชสีมา และองค์การบริหารส่วนตำบลหนองไผ่ล้อม) ทำให้หน่วยงานปกครองเหล่านี้ดำเนินการต่างๆ ได้ไม่สะดวก เนื่องจากการจะดำเนินการนอกพื้นที่ของหน่วยงานเหล่านี้จะต้องได้รับการอนุมัติจากกระทรวงมหาดไทย

การที่ชาวบ้านไม่ได้รับความสนับสนุนในการให้ความช่วยเหลือของหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานราชการอื่นๆ และบางครั้งชาวบ้านรู้สึกว่าถูกขัดขวาง ทำให้ชาวบ้านในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรรมการชุมชน มีทัศนคติต่อหน่วยงานราชการไม่ค่อยดีนัก

ภาพที่ 4.3 ภาพถ่ายทางอากาศชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ ปี พ.ศ. 2542

1. กลุ่มไบลีย์
2. กลุ่มหลังจวนฯ
3. บ้านพักทหาร
4. บึงตาหลั่ว
5. บริเวณหนองน้ำมีผู้เข้ามาอยู่อาศัยแล้ว

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา การรถไฟแห่งประเทศไทย มีนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาการใช้ที่ดินและมีผลต่อชุมชนบุกรุกที่ดินการรถไฟฯ ทำให้มีชุมชนแออัดที่อยู่ริมทางรถไฟหลายชุมชนทั่วประเทศรวมตัวกันเพื่อเจรจาต่อรองกับการรถไฟฯ ซึ่งชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ ได้มีตัวแทนชุมชนฯ เข้าร่วมกลุ่มเพื่อทำการต่อรองด้วยในระยะต้น

ในปี พ.ศ.2543 มีการประชุมระหว่างชุมชนฯ กับเจ้าหน้าที่การรถไฟฯ ในพื้นที่ เกี่ยวกับแนวทางการรื้อย้ายชุมชนฯ โดยเจ้าหน้าที่ได้เสนอพื้นที่บริเวณสถานีหยุดรถบ้านหนองกระโดน ต.จอหอ ซึ่งอยู่ห่างจากชุมชนฯ ไปประมาณ 12 กม. เพื่อรองรับการรื้อย้าย แต่ได้รับการปฏิเสธจากชาวบ้านและนักพัฒนาที่เข้ามาทำงานในชุมชน และยังไม่ได้มีการดำเนินการใดๆ ต่อตั้งแต่นั้นมาจนกระทั่งเริ่มเข้าศึกษาชุมชน (มิถุนายน พ.ศ.2544)

4.2.2 การอพยพย้ายถิ่น

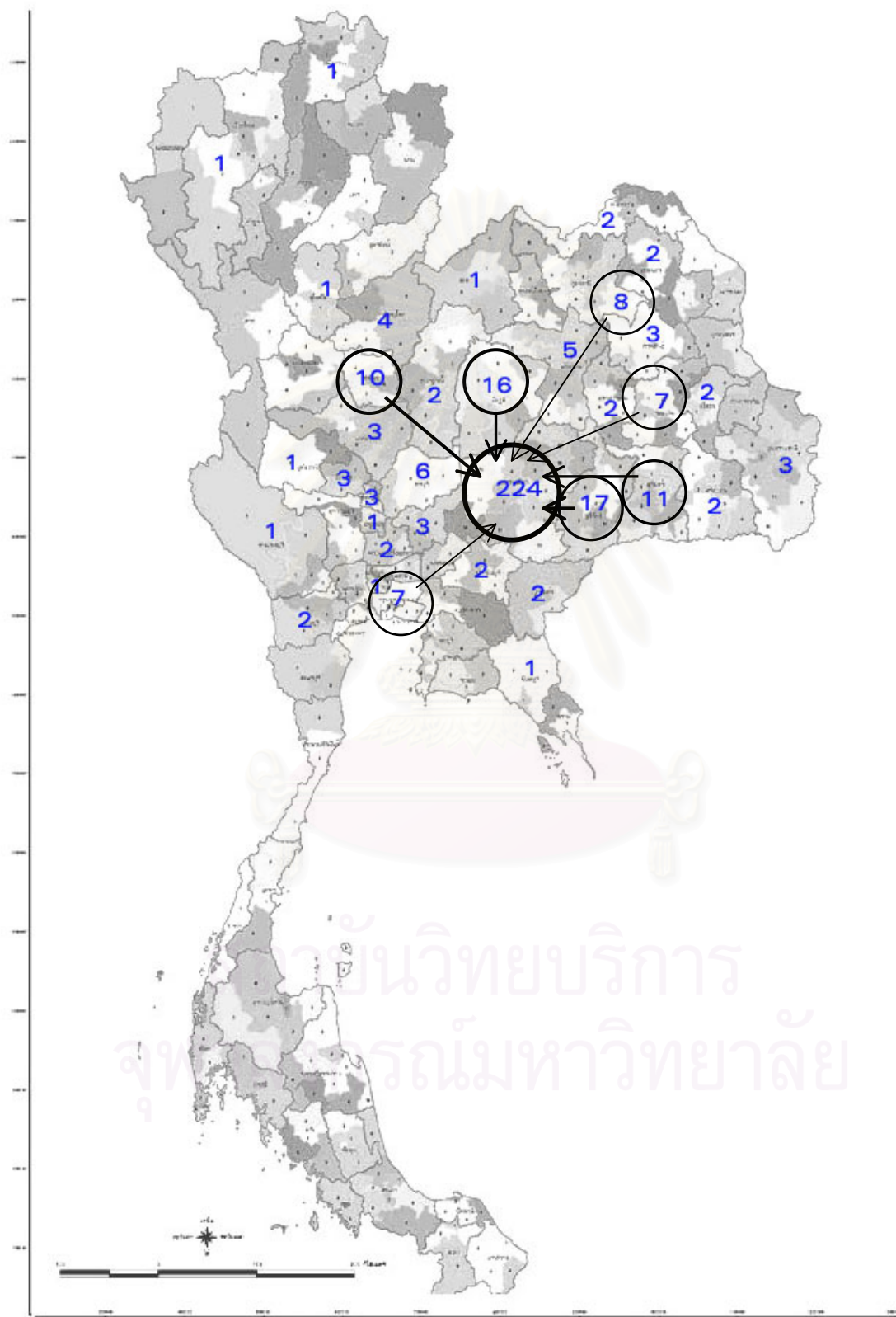
ชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนไบลีย์-หลังจวน เป็นคนจังหวัดนครราชสีมา ส่วนผู้ที่อพยพมาส่วนใหญ่จะมาจากจังหวัดในภาคอีสาน สาเหตุที่ชาวบ้านเหล่านี้ย้ายเข้ามาอยู่อาศัยในชุมชน นอกจากเหตุผลด้านเศรษฐกิจ (อาชีพ รายได้ ค่าใช้จ่าย) แล้ว ยังมีสาเหตุมาจากการถูกไล่ที่ และการมีปัญหาภายในครอบครัว เช่น ครอบครัวแตกแยก หนีออกจากบ้าน ไม่มีผู้ปกครองเลี้ยงดู เป็นต้น ส่วนสาเหตุที่ชาวบ้านเลือกอยู่ที่นี้ส่วนใหญ่เพราะสามารถทำมาหากินได้ และมีค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยต่ำ นอกจากนี้ จากกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษามีครอบครัวเคยย้ายออกไปอยู่นอกชุมชนแล้วย้ายกลับมาร้อยละ 18.33 โดยสาเหตุของการย้ายออกส่วนใหญ่เกิดจากไม่พอใจคุณภาพชีวิตด้านกายภาพและสังคมของชุมชนฯ ส่วนสาเหตุที่ชาวบ้านเหล่านี้ย้ายกลับเข้ามาส่วนใหญ่เนื่องจาก เมื่อออกไปแล้วมีปัญหาด้านอาชีพและค่าใช้จ่ายซึ่งคิดเป็นร้อยละ 10 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด และหวังพ่อแม่ที่อาศัยอยู่ที่นี้ร้อยละ 8.33

ชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนไบลีย์-หลังจวน มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 59.26 ของประชากรทั้งหมด ส่วนผู้ที่อพยพมาจากจังหวัดอื่นส่วนใหญ่จะมาจากจังหวัดในภาคอีสานคิดเป็นร้อยละ 21.43 รองลงมาอพยพมาจากภาคกลางและภาคเหนือซึ่งมีสัดส่วนใกล้เคียงกันคือร้อยละ 6.08 และ 5.82 ตามลำดับ และไม่ปรากฏว่ามีชาวบ้านย้ายมาจากจังหวัดในภาคใต้ ชาวบ้านที่ย้ายมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่จะมาจากจังหวัดที่อยู่ติดกับจังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ บุรีรัมย์ ชัยภูมิ และสุรินทร์ คิดเป็นร้อยละ 4.50, 4.23 และ 2.65 ของประชากรทั้งหมด ตามลำดับ

ปัจจัยที่ทำให้ชาวบ้านเข้ามาอยู่อาศัยในบริเวณชุมชน คือ การทำมาหากินสะดวกและการมีค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยต่ำ ส่วนปัจจัยหลักที่ทำให้ชาวบ้านย้ายออกจากที่อยู่เดิมนอกจากเหตุผลด้านเศรษฐกิจแล้วยังมีปัจจัยอื่นๆ อีก เช่น การถูกไล่ที่ การมีปัญหากับครอบครัวเดิม และบางครอบครัวย้ายมาอยู่ที่นี้เนื่องจากการชักชวนกันมา

ครัวเรือนร้อยละ 43.33 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด เคยถูกไล่หรือจากย่านใกล้เคียง ซึ่งตอนที่อยู่ในที่ดินเดิมได้มีการเช่าบ้านหรือที่ดินปลูกบ้านอยู่ และเมื่อมีการไล่อื้อเมื่อปี 2528 และ 2538 จึงได้ย้ายลงมาอาศัยอยู่ในบริเวณชุมชน ส่วนครอบครัวที่ย้ายมาเนื่องจากมีปัญหากับครอบครัวเดิม (ไม่มีพ่อแม่เลี้ยงดู ถูกทำร้ายร่างกาย ทนพฤติกรรมของสามีหรือภรรยาเอาไม่ได้) ทำให้ต้องหนีออกจากบ้านและมาอยู่อาศัยในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 23.33 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด นอกจากนี้ยังมีบางครัวเรือนที่ย้ายมาเนื่องจากถูกชักชวนมาแล้วพอใจกับสภาพที่นี้มากกว่าที่เดิมเลยย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชน อีกร้อยละ 18.33 ซึ่งความพอใจนี้อาจจะพอใจในด้านค่าใช้จ่าย สภาพแวดล้อม ความเป็นส่วนตัวหรือได้อยู่กับคนรู้จัก เป็นต้น

แผนที่ 4.4 แสดงภูมิลำเนาเดิมของชาวบ้านในชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ

ไม่มีข้อมูล 16 คน คิดเป็นร้อยละ 4.23 ของจำนวนชาวบ้านทั้งหมด

การรู้จักชุมชนก่อนหน้าที่จะเข้ามาอยู่อาศัย ครั้วเรือนกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 48.33 รู้จักชุมชนด้วยตัวเองมาก่อนอยู่แล้ว ร้อยละ 30 และ 15 รู้จักชุมชนจากเพื่อนและญาติ ส่วนอีกร้อยละ 6.7 รู้จักชุมชนโดยการถามเอาเมื่อเข้ามาในจังหวัดโคราช จากข้อมูลดังกล่าว และการพูดคุยกับชาวบ้านทำให้ทราบว่าชาวบ้านที่อยู่อาศัยในชุมชนส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงแถบนี้มาก่อน และชุมชนนี้เป็นที่รู้จักดีของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยในเขตเทศบาลเมืองนครราชสีมา และพอที่จะสามารถหางานทำชั่วคราวได้ไม่ยาก ทำให้มีคนย้ายเข้ามาออกชุมชนเป็นประจำ และในความคิดเห็นของผู้วิจัยชุมชนนี้เป็นที่พึงพอใจให้ผู้มีรายได้น้อยมากๆ ไม่ต้องเร่ร่อน หรือนอนตามทางเท้า

กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 18.33 เคยย้ายออกไปอยู่นอกชุมชน แต่จะต้องย้ายกลับเข้ามาอีก ซึ่งสาเหตุในการย้ายออกเนื่องจากเนื่องมาจากความไม่พอใจด้านความเป็นอยู่ในชุมชนเช่น เข้าออกลำบาก ไม่มีน้ำประปา ไฟฟ้า สภาพแวดล้อมไม่ดี มีปัญหาเกี่ยวกับเพื่อนบ้าน หรือกลัวพวกติดยาเสพติด เป็นต้น แต่บางครอบครัวเคยย้ายออกไปเนื่องจากปัจจัยด้านอาชีพและรายได้ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 5 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด

ส่วนสาเหตุที่ชาวบ้านเหล่านี้ย้ายกลับเข้ามาเนื่องจากเมื่ออยู่ภายนอกก็ยังมีปัญหาด้านอาชีพและรายได้ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 10 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ส่วนอีกร้อยละ 8.33 ย้ายกลับเข้ามาเนื่องจากต้องการกลับมาดูแลพ่อแม่ที่เจ็บป่วยหรือ กลับมาอยู่กับญาติพี่น้อง

ชาวบ้านในชุมชนแห่งนี้เคยถูกกำกับจากนักพัฒนาและเจ้าหน้าที่จากสถานีกาชาดที่ 4 ไม่ให้มีการทำบ้านเช่า และก่อสร้างที่อยู่อาศัยเพิ่มเติม เพื่อควบคุมการบุกรุกพื้นที่ดินของการรถไฟ แต่เนื่องจากไม่มีการควบคุมและติดตามอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถึงแม้บางครั้งจะมีชาวบ้านคอยช่วยสอดส่องดูแล แต่การรวมกลุ่มของชาวบ้านที่นี้ยังไม่เข้มแข็ง จึงทำให้ยังมีบ้านเช่าอยู่ และมีการปลูกบ้านเพิ่มเป็นบางครั้ง ซึ่งจะสังเกตได้จากข้อมูลที่การรถไฟฯ สำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2542 มีจำนวนครั้วเรือนทั้งสิ้น 141 หลังคาเรือน แต่ในปัจจุบันมีจำนวนที่อยู่อาศัย 146 หลังคาเรือน และมีผู้ที่อยู่จริง 127 หลังคาเรือน ซึ่งจากการสังเกตทุกครั้งที่มีผู้เข้ามาเก็บข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนหลังคาเรือนของชาวบ้านในชุมชน จะเห็นว่าตัวเลขที่ได้ไม่ใช่ตัวเลขที่แท้จริง และชาวบ้านมักจะมีการรักษาสีทึบแทนกัน หรือใส่ชื่อผู้อื่นเพื่อเอาสิทธิอยู่เสมอ สิ่งนี้ชี้ให้เห็นว่าหากหน่วยงานของรัฐไม่จริงจัง และไม่ทำความเข้าใจร่วมกับชาวบ้าน ก็จะทำให้การดำเนินการต่างๆ สำเร็จได้ยาก และจะเกิดปัญหาตามมาอีกเมื่อหน่วยงานต่างๆ ไม่เอาใจใส่

ในที่นี้จะขอเล่าประวัติชีวิตของชาวบ้าน 2 คน โดยย่อเพื่อแสดงให้เห็นถึงปัจจัยในการย้ายถิ่นที่อยู่ของชาวบ้าน

พี่น้องอายุ 41 ปี เป็นคนจังหวัดชัยภูมิ คุณแม่พี่น้องเสียชีวิตตั้งแต่ยังไม่เป็นวัยรุ่น ทำให้คุณแม่พ่อแต่งงานใหม่ แต่ว่าแม่เลี้ยงมักจะตีพี่น้องอยู่เสมอ ทำให้พี่น้องหนีออกจากบ้านตั้งแต่อายุได้ 10 ขวบเศษ หลังจากที่หนีออกมาได้มาทำงานที่ทำในร้านอาหารย่าน บขส.เก่าในตัวเมืองโคราช แลกกับการอุปการะเลี้ยงดู ต่อมาพี่น้องได้พบกับแฟนและได้ออกจากร้านอาหารกลับไปทำนาในที่ดินของสามี แต่หลังจากที่อยู่ด้วยกันและมีลูก ครอบครัวของพี่น้องก็เริ่มที่จะมีปัญหา สามีดื่มกาวและไม่ยอมทำงานหาเงิน ส่วนแม่สามีก็ไม่ชอบพี่น้องและชอบด่าว่าอยู่เสมอ ทำให้พี่น้องตัดสินใจหนีสามีมา หลังจากที่หนีมาแล้ว พี่น้องก็ได้กลับมาทำงานรับจ้างในเมืองโคราช บ้างก็ทำงานลูกจ้างแถวชอง โดยเช่าบ้านบ้านพักอาศัยในย่านวัดหนองบัวรอง จนกระทั่งได้มาพบกับพี่สม หลังจากที่ชุมชนเก่าถูกไล่รื้อก็ได้ย้ายมาอยู่บ้านเช่าของนายเด่น เนื่องจากว่าต้องการบ้านราคาถูกที่อยู่ใกล้แหล่งงาน และมาอยู่อาศัยในชุมชนฯ จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

พี่กุง อายุ 41 ปี เกิดที่จังหวัดขอนแก่น คุณแม่ของพี่กุงเสียชีวิตตั้งแต่พี่กุงยังเด็ก หลังจากนั้นคุณแม่พ่อของพี่กุงก็แต่งงานใหม่และพาพี่กุงย้ายมาอยู่ที่ชัยภูมิ แต่ว่าแม่เลี้ยงไม่ค่อยจะชอบพี่กุงเท่าไรนัก บางครั้งพี่กุงก็จะถูกทรมาน เช่น ถูกจับขังแล้วเขย่ามดแดงใส่ ทำให้พี่กุงทนไม่ไหวต้องหนีออกจากบ้านมาตั้งแต่อายุ 13 ปี เมื่อพี่กุงออกมาจากบ้านก็เร่ร่อนขอเขากิน ทำงานรับจ้างเล็กๆ น้อยๆ บ้าง พี่กุงแต่งงานตั้งแต่อายุ 17 ปี และได้เร่ร่อนออกหาทำงานรับจ้างที่กรุงเทพฯกับสามี ซึ่งในระหว่างที่อยู่กรุงเทพฯ นั้นทั้งสองมีลูกด้วยกันถึง 5 คน สภาพชีวิตตอนที่อยู่กับแฟนคนเก่าค่อยๆ แย่ลง จึงต้องกลับไปอยู่บ้านแม่ผัว สามีเก่าก็ไม่ยอมทำงานเอาแต่กินเหล้า แม่สามีก็ดุด่าทุกวัน ทำให้พี่กุงต้องหนีออกจากบ้านมาหางานทำในโคราชโดยทิ้งลูกเอาไว้ และได้มาพบกับแฟนใหม่เพื่อไปทำงานร้านอาหารที่อำเภอปักธงชัย แต่ด้วยที่ทั้งสองคนไม่ชอบเป็นลูกจ้างและถูกดุด่า ทำให้ทั้งสองเข้ามาทำงานในเมืองแทน และได้ย้ายเข้ามาอยู่อาศัยในชุมชนเมื่อปี 2541 เนื่องจากค่าเช่าถูกและอยู่ใกล้แหล่งงาน แต่เมื่อมาอยู่ใหม่ๆ ทั้งสองทนสภาพในชุมชนไม่ไหว ทำให้ย้ายออกไปอยู่บริเวณโรงพยาบาลมหาราช แต่อยู่ได้แค่ 3 วัน ก็ต้องย้ายกลับมาเนื่องจากสู้ค่าเช่าไม่ไหว ครั้งหลังที่กลับมาอยู่พี่กุงก็ได้หันมาประกอบอาชีพเก็บและขายของเก่า ซึ่งทำให้ครอบครัวเริ่มมีฐานะดีขึ้นและได้พาลูกๆ มาอยู่ด้วยกันหลังจากนั้นมา

จากเนื้อหาเกี่ยวกับการอพยพย้ายถิ่นทั้งหมดทำให้สรุปได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้ชาวชุมชนใบเลย์-หลังจวนฯ เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนคือการอยู่ใกล้แหล่งงาน และการมีค่าใช้จ่ายในด้านที่อยู่อาศัยต่ำ แต่สิ่งที่น่าสนใจคือปัจจัยผลึกที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชนย้ายออกจากถิ่นเดิม มีครัวเรือนจำนวนไม่น้อยที่อดีตเคยมีปัญหาเกี่ยวกับครอบครัวทำให้ต้องออกมาเร่ร่อนและมีสถานะเป็นผู้ไม่มีที่อยู่อาศัย การที่ชุมชนแห่งนี้มีบ้านเช่าราคาถูก ทำให้ชาวบ้านสามารถย้ายเข้ามาออกชุมชนได้ง่าย ไม่ต้องดิ้นรนเพื่อค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยมาก และช่วยตอบสนองให้เขาสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ทุกครั้งเมื่อมีปัญหาจากการ

อยู่อาศัยในที่อื่น นอกจากนี้ความผูกพันในพื้นที่ ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม ทำให้หลายครอบครัว กลับมาอยู่ที่นี้ หลังจากที่ได้เคยย้ายออกไปแล้ว

การควบคุมของรัฐที่ไม่ต้องการให้มีการบุกรุกเพิ่มเติมไม่เป็นผล หากทำแต่การจกรายชื่ออย่าง ขาดความละเอียดและไม่ได้ดูแลอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้บางครั้งจะได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านแต่ยังไม่สามารถเอาชนะความเกรงใจกันในชุมชน และชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่มองว่าการกระทำดังกล่าว เป็นปัญหา โดยขอแค่อย่าให้เกินยอดที่เคยสำรวจเดิม

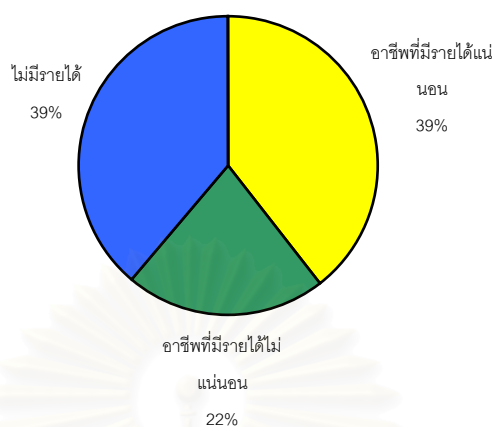
4.3 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจของชุมชนฯ

4.3.1 อาชีพ

จากข้อมูลทุติยภูมิของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดนครราชสีมา และการตรวจสอบ ความถูกต้องของข้อมูลโดยนักวิจัย พบว่า ชาวบ้านในชุมชนฯ ประกอบอาชีพรับจ้างมากที่สุด มีจำนวน 91 คน คิดเป็นร้อยละ 24.01 รองลงมาได้แก่อาชีพ ค่าหรือเก็บของเก่า จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 19.84 ส่วนอันดับที่ 3 ได้แก่อาชีพ ค่าขาย จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 9.79 และมีชาวบ้านไม่มีงาน ทำ 42 คน (แม่บ้าน 32 คน, ว่างงาน 10 คน) คิดเป็นร้อยละ 11.11

จากแหล่งข้อมูลเดียวกันแสดงให้เห็นว่า สัดส่วนประชากรที่ทำงานต่อประชากรที่ไม่ได้ทำงาน เท่ากับ 61 ต่อ 39 แต่จากการลงเก็บข้อมูลภาคสนามเป็นระยะเวลา 6 เดือนทำให้ทราบว่า ชาวบ้าน จำนวนหนึ่งมักจะว่างงานเป็นพักๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะเกิดจากการที่ชาวบ้านมักจะรอผู้ว่าจ้างจากภายนอก มาเรียกไปทำงาน หรือทำงานอิสระที่ให้รายได้ไม่แน่นอนและค่อนข้างน้อย ทำให้หลายคนไม่ยอม ออกไปทำงาน ซึ่งชาวบ้านที่มีรายได้ไม่ค่อยแน่นอนและไม่สม่ำเสมอส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพ รับ จ้างทั่วไป เก็บของเก่า ถีบสามล้อ จับเต่า เป็นต้น ซึ่งตาราง แสดงรายเอียดอาชีพของชาวบ้านในชุมชน แสดงให้เห็นว่า มีชาวบ้านประกอบอาชีพคล้ายลักษณะนี้ถึงร้อยละ 21.69 เมื่อรวมกับตัวเลขของชาว บ้านที่ไม่ได้ประกอบอาชีพแล้วจะเห็นว่า มีสัดส่วนถึงร้อยละ 60.32 ของประชากรทั้งหมด

แผนภูมิที่ 4.1 แสดงสัดส่วนอาชีพของชาวบ้านชุมชนฯ

ตารางที่ 4.1 แสดงรายละเอียดอาชีพของชาวบ้านชุมชนฯ

อาชีพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	อาชีพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	อาชีพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ลูกจ้างประจำ	68	17.99	รับจ้างทั่วไป	12	3.17	แม่บ้าน	32	0.84
ค้าของเก่า	23	6.08	เก็บของเก่า	52	13.76	ขอทาน	2	0.53
รับจ้างเลี้ยงม้า	11	2.91	เล่นลิเก	4	1.06	ว่างงาน	10	2.65
ค้าขาย	37	9.79	ถีบสามล้อ	7	1.85	ไม่ถึงวัยทำงาน	102	29.63
แร่หามู	4	1.06	จับเต่า	5	1.32			
ย้อมผ้า	2	0.53	สับเหร้อ	1	0.26			
นักร้อง	1	0.26	สามล้อเครื่อง	1	0.26			
ขับมอเตอร์ไซด์	2	0.53				ไม่มีข้อมูล	2	0.53
รวม	148	39.15	รวม	82	21.69	รวม	146	38.63

- อาชีพที่มีรายได้ค่อนข้างแน่นอน ไม่ค่อยมีการเปลี่ยนงาน
- อาชีพที่มีรายได้ไม่ค่อยแน่นอน อาจมีการเปลี่ยนงานบ่อย
- ไม่มีรายได้

ภาพที่ 4.4-4.6 แสดงอาชีพของคนในชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ

ชาวบ้านที่รับจ้างแรมหมู เอาเนื้อหมูที่ไล่มาได้จากกระดุกมาจำหน่ายให้ชาวบ้านในชุมชน

ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพรับซื้อของเก่า กำลังแยกของก่อนนำไปจำหน่าย

ชาวบ้านที่รับจ้างเลี้ยงม้า ต้องนำม้าไปว่ายน้ำที่บึงตาดหัวตอนบ่ายทุกวัน

4.3.2 รายได้ และรายจ่าย

ในการศึกษาเกี่ยวกับรายได้และรายจ่ายของชาวบ้านในชุมชนฯ พบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่มีรายได้เป็นรายวัน และสามารถบอกตัวเลขได้เป็นรายได้วันเช่นกัน ดังนั้นการให้ข้อมูลในส่วนนี้เพื่อให้มีความใกล้เคียงกับข้อมูลที่ได้รับมากขึ้น จึงขอแสดงข้อมูลเป็นรายวันเช่นกัน และในกรณีที่ชาวบ้านให้ข้อมูลเป็นรายเดือนก็จะขอแปลงข้อมูลดังกล่าวกลับมาเป็นรายวัน โดยนำรายได้ที่ได้หารด้วย 30

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง 60 หลังคาเรือน ซึ่งให้เห็นว่า ครัวเรือนในชุมชนฯ มีรายได้ต่อวันเฉลี่ยเท่ากับ 181.83 บาท/วัน หรือ (5,568.33 บาท/เดือน) และมีค่ามัธยฐาน และฐานนิยมของรายได้ต่อวันเท่ากับ 142.5 บาท/วัน และ 100 บาท/วัน ตามลำดับ

จากข้อมูลประชากร ชุมชนฯ มีแรงงานเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 1.78 คน/หลังคาเรือน ซึ่งเมื่อนำมาคิดกับรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน พบว่า แรงงานในชุมชนฯ 1 คน มีรายได้เฉลี่ยวันละ 101.93 บาท แต่หากนำค่ามัธยฐานและค่าฐานนิยมของรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนจะเห็นว่า แรงงาน 1 คน จะมีรายได้ประมาณ 57-80 บาท เท่านั้น

ในด้านรายจ่ายครัวเรือนในชุมชนฯ มีรายจ่ายต่อครัวเรือนเฉลี่ยเท่ากับ 142.80 บาท/วัน คิดเป็นร้อยละ 76.94 ของรายได้รายวัน แต่ส่วนใหญ่จะมีรายจ่ายเท่ากับ 100 บาท/วัน ซึ่งเท่ากับรายได้ต่อวันส่วนใหญ่ของชาวบ้านในชุมชนคือ 100 บาท เช่นกัน

เมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนค่าใช้จ่ายแล้ว ค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่จะเป็นค่าอาหาร ซึ่งมีตัวเลขเฉลี่ยเท่ากับ 69.39 บาท/วัน คิดเป็นร้อยละ 37.38 ของรายได้รายวัน ส่วนค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่สูงตามมาได้แก่ ค่าเงินไปโรงเรียนลูก และค่าใช้จ่ายในการคมนาคม ซึ่งกลุ่มตัวอย่างมีครัวเรือนที่ต้องให้เงินลูกไปโรงเรียนร้อยละ 41.67 คิดเป็นร้อยละ 16.38 ของรายได้ทั้งหมด และกลุ่มตัวอย่างมีครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางทุกวันร้อยละ 60 คิดเป็นร้อยละ 14.44 ของรายได้ทั้งหมด แต่บางครัวเรือนจะมีค่าใช้จ่ายอื่นๆ เช่น ค่าขนม ค่าเหล้า ค่าบุหรี่ ในสัดส่วนที่สูง ซึ่งมีครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายอื่นๆ ทุกวันถึงสูงถึงร้อยละ 55 โดยใช้จ่ายเฉลี่ยวันละ 48.58 บาท คิดเป็นร้อยละ 26.50 ของรายได้รายวัน

ตารางที่ 4.2 แสดงรายได้และรายจ่ายประจำวันของชาวชุมชนฯ

ค่าทางสถิติ	รายได้ (บาท)	รายจ่าย (บาท)							
		รวม	อาหาร	บุตรไปโรงเรียน	เดินทาง	ที่อยู่อาศัย	ยา	น้ำ	อื่นๆ
ค่าเฉลี่ย	185.61	142.81	69.39	30.40	26.81	11.67	10.29	9.10	49.18
ร้อยละเทียบกับรายได้		76.94	37.38	16.38	14.44	6.29	5.54	4.90	26.50
มัธยฐาน	142.50	100.00	50.00	20.00	20.00	10.00	10.00	6.00	30.00
ฐานนิยม	100.00	100.00	50.00	15.00	20.00	10.00	10.00	10.00	30.00
N	60	60	57	25	36	3	7	55	33

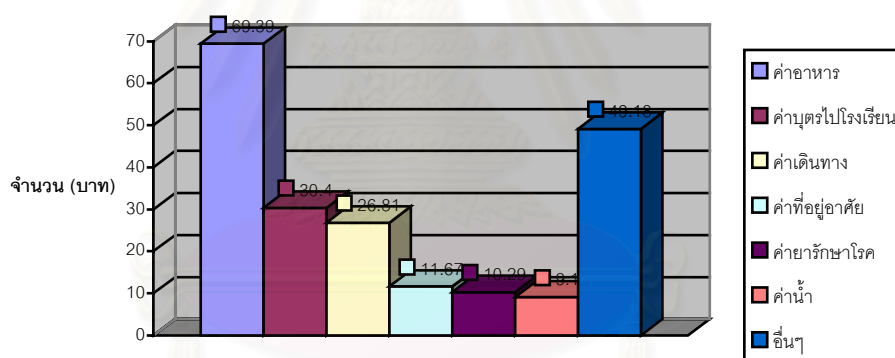
จากตารางแสดงรายได้รายจ่ายประจำวันของชาวชุมชนฯ แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายด้านอาหารและน้ำทุกวันแทบทุกครัวเรือน และประมาณครึ่งหนึ่งมีค่าใช้จ่ายอื่นๆ (ค่าขนม ค่าเหล้า บุหรี่) และค่าเดินทางเป็นประจำ และประมาณร้อยละ 40 ต้องจ่ายเงินไปโรงเรียนบุตร ส่วนค่าที่อยู่อาศัยและค่ายารักษาโรคชาวบ้านแทบจะไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ เนื่องจาก บ้านที่ชาวบ้านอยู่ส่วนใหญ่เป็นของตัวเอง หรือผ่อนหมดแล้ว และในเรื่องการรักษาโรค ชาวบ้านในชุมชนฯ มีเจ้า

หน้าที่สถานีกาชาดที่ 4 ช่วยทำบัตรประกันสุขภาพให้ ซึ่งทำให้ชาวบ้านสามารถรักษาโรคได้ฟรี แต่ก็มีบางส่วนที่เมื่อเจ็บป่วยไม่ยอมไปรักษา และใช้วิธีรอให้หายป่วยเอง

ชาวบ้านในชุมชนต้องเสียค่าใช้จ่ายด้านน้ำประปาแพงกว่าระดับราคาปกติประมาณ 5-10 เท่า โดยที่ชาวบ้านจะซื้อน้ำเป็นบ๊อบ ซึ่งมีการคิดราคาแตกต่างกันแล้วแต่เจ้าของร้านจะขายเช่น บ๊อบละ 1 บาท รดละ 8 บ๊อบ คิดรดละ 12-15 บาท ซึ่งโดยเฉลี่ยแล้วชาวบ้านใช้น้ำจำนวน 9.10 บาท/วัน ส่วนการใช้ไฟฟ้าชาวบ้านที่ใช้ไฟฟ้าส่วนใหญ่ใช้ไฟฟ้าจากหม้อเบตเตอร์ซึ่งมักจะมีค่าใช้จ่ายประมาณ 20 บาท/สัปดาห์ ส่วนชาวบ้านที่พ่วงสายไฟฟ้าจากบ้านอื่นมักเสียตามจำนวนอุปกรณ์ไฟฟ้าที่มี เช่น ขึ้นละ 50-100 บาท/เดือน แต่อุปกรณ์

นอกจากรายจ่ายที่ได้เสนอไปบางครั้งครัวเรือนอาจมีรายจ่ายอื่นๆ ที่ต้องจ่ายทุกวันอีกเช่น ดอกเบี้ยเงินกู้ ซึ่งมีทั้งกู้เข้าจ่ายเย็น หรือกู้เป็นเดือนแต่ผ่อนชำระเป็นรายวัน เป็นต้น

แผนภูมิที่ 4.2 เปรียบเทียบค่าใช้จ่ายประจำวันของครัวเรือนในชุมชน

4.3.3 เงินออมและหนี้สิน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างชาวบ้านในชุมชนร้อยละ 46.66 มีรายได้พอดีกับรายจ่าย หรือมีหนี้สินไม่เกิน 500 บาท ร้อยละ 33.33 มีการออมทรัพย์ โดยมีค่าเฉลี่ยของเงินออมเท่ากับ 1,587 บาท/เดือน และมีครัวเรือนร้อยละ 20 ที่มีหนี้สิน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยของหนี้สินเท่ากับ 7,997 บาท/ครอบครัว

การออมของชาวบ้านส่วนใหญ่จะออมกับธนาคาร ชาวบ้านบางคนอาจจะออมทั้งกับธนาคารและกับกลุ่มออมทรัพย์ ชาวบ้านที่ออมทรัพย์กับกลุ่มออมทรัพย์ส่วนใหญ่มักจะออมไม่เกิน 100 บาท/เดือน เนื่องจากชาวบ้านทั้งสองกลุ่มยังไม่ค่อยไว้ใจกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ของตน และจำนวนเงิน 100 บาทนี้ เป็นเกณฑ์ที่ชาวบ้านตกลงร่วมกันในการเก็บเงินออมทรัพย์

ในด้านการกู้ยืม ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่ฐานะไม่ค่อยดีมักจะกู้ยืมจากร้านค้า หรือเพื่อนบ้านในชุมชน ส่วนคนที่ประกอบอาชีพค้าขายอาจจะกู้จากนายทุนนอกชุมชน หรือธนาคารพาณิชย์

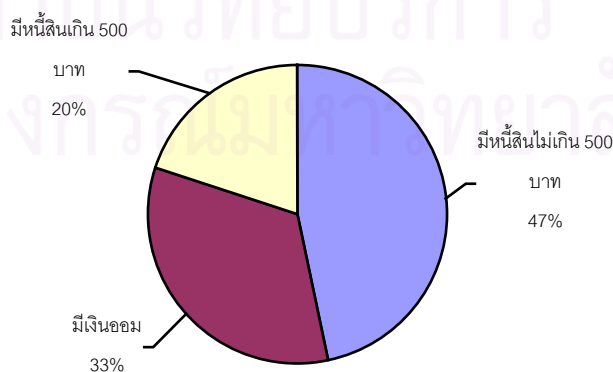
การกู้ยืมร้านค้าหรือเพื่อนบ้าน ชาวบ้านจะมีรูปแบบการชำระเงินและการจ่ายดอกเบี้ยที่ไม่แน่นอน บางครั้งอาจจะร้อยละ 20 บาท/วัน หรืออาจจะร้อยละ 20 บาท/เดือน ซึ่งขึ้นอยู่กับความพอใจระหว่างผู้กู้และผู้ให้กู้ การกู้ดอกเบี้ยร้อยละ 20 บาท/วัน อาจเกิดขึ้นในกรณีที่ชาวบ้านที่มีอาชีพรับซื้อของเก่าไม่มีทุนที่จะใช้ซื้อของ ก็อาจจะขอกู้ร้านค้าโดยสัญญาว่าจะนำทั้งเงินต้นและดอกเบี้ยมาคืนให้ในตอนเย็น ซึ่งมักจะกู้กันไม่กี่ร้อยบาท ส่วนการกู้ดอกเบี้ยร้อยละ 20 บาท/เดือนนั้น อาจจะเป็นการกู้ฉุกเฉินและต้องกู้เป็นจำนวนมาก เช่น กู้เพื่อเป็นค่าเทอมลูก กู้ให้ญาติที่มาเยี่ยม เป็นต้น

นอกจากหนี้สินที่เกิดจากการกู้ยืมแล้ว ชาวบ้านอาจจะมีหนี้สินที่เกิดจากการผ่อน บ้านหรือรถสามล้อกระบะ ซึ่งจะมีราคาราวๆ 2,000-4,000 บาท บางครั้งอาจมีการบวกดอกเบี้ยเพิ่มจากราคาขายบ้านและรถสามล้อกระบะนี้บางครั้งจะถูกใช้นำมาซื้อขาย เมื่อชาวบ้านต้องการเงินก้อน และก็จะขอเช่าบ้านหรือรถเป็นรายวันเอา

การกู้ยืมเงินจากนายทุนนอกชุมชนชาวบ้านจะต้องเสียดอกเบี้ยร้อยละ 20 บาท/เดือน โดยมีการผ่อนชำระเป็นรายวัน บางรายนำเงินไปส่งกับนายทุนเอง ในขณะที่บางรายจะมีเจ้าหน้าที่มาตามเก็บเงินที่บ้าน ชาวบ้านบางครอบครัวต้องส่งหนี้รายวันละมากกว่า 400 บาท

ส่วนชาวบ้านที่กู้ยืมเงินจากธนาคารส่วนใหญ่ชาวบ้านจะกู้จาก “โครงการธนาคารประชาชน” ของธนาคารออมสิน ซึ่งทั้งชุมชนไปเลย-หลังจวนฯ มีชาวบ้านกู้เงินโครงการนี้ไม่เกิน 10 ครั้งเรือน แต่เนื่องจากโครงการนี้ให้วงเงินในการกู้ยืมไม่มากนัก ทำให้มีร้านค้าในชุมชนบางร้านที่ต้องการเงินทุนมากกว่าวงเงินที่โครงการฯ ยินยอมอนุมัติ จึงชาวบ้านในชุมชนกู้และผ่อนชำระเงินโครงการนี้มาให้อีกต่อหนึ่ง

แผนภูมิที่ 4.3 แสดงสัดส่วนการออมเงินของชาวบ้านในชุมชนฯ

4.3.4 ที่อยู่อาศัยกับแหล่งงาน

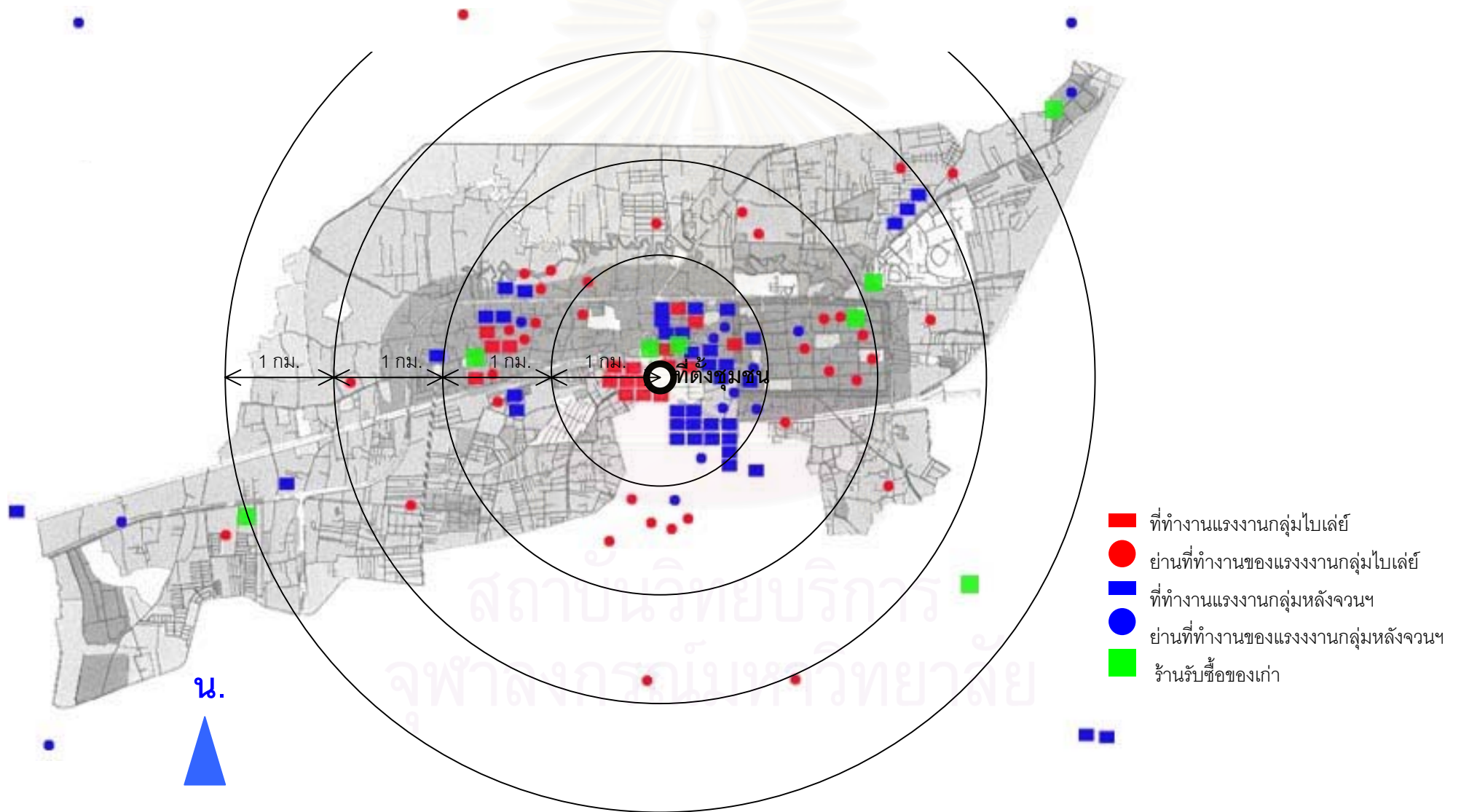
แรงงานในครอบครัวกลุ่มตัวอย่างซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 110 คน มีแรงงาน 88 คน ที่มีแหล่งงานอยู่ในรัศมีไม่เกิน 2 กม. ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 80.00 ของแรงงานในครอบครัวกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด และมีแรงงานทำงานในรัศมี 2-4 กม. จากชุมชนเท่ากับร้อยละ 13.64 และอีกร้อยละ 6.36 ทำงานในรัศมีมากกว่า 4 กม. พื้นที่ที่ทำงานส่วนใหญ่ได้แก่ บริเวณในเมือง ตลาดประปา ตลาดยาโม ตลาดแม่กิมเฮง เป็นต้น

แรงงานส่วนใหญ่ไม่มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปทำงานซึ่งคิดเป็นร้อยละ 57.27 ของแรงงานในครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมด เนื่องจากแรงงานในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเก็บของเก่าซึ่งมักใช้สามล้อถีบและไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทาง นอกจากนั้นชาวบ้านที่ประกอบอาชีพอยู่ในรัศมีไม่เกิน 2 กม. มักจะเดินทางไปทำงานด้วยการเดิน สำหรับแรงงานที่มีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเดินทางไปทำงานส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายไม่เกิน 20 บาท/วัน และมีค่าใช้จ่าย 20-40 บาท/วัน คิดเป็นร้อยละ 27.27 และ 12.73 ของแรงงานในครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมดตามลำดับ

การเดินทางไปทำงานของชุมชนสามารถจำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ อาชีพที่ทำงานแบบเคลื่อนที่คือไม่มีตำแหน่งที่ทำงานที่แน่นอนตายตัว เช่น อาชีพเก็บของเก่า อาชีพค้าของเร่ ซึ่งแรงงานในครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างมีอาชีพที่มีการทำงานเคลื่อนที่ลักษณะนี้ร้อยละ 46.36 อาชีพที่มีแหล่งงานแน่นอนตายตัว เช่น ลูกจ้างประจำหรือเจ้าของร้านค้าในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 44.55 และอาชีพที่รองงานอยู่ในชุมชนและมีคนมาว่าจ้างไปทำงานยังที่ต่างๆ อีก 9.09 เปอร์เซ็นต์ นอกนั้นมีแหล่งงานที่แน่นอนตายตัว ความแตกต่างในการเดินทางไปทำงานของอาชีพทั้งสามนี้ หากมีการรื้อย้ายจะส่งผลกระทบต่อประกอบอาชีพแตกต่างกัน โดยกลุ่มที่มีแหล่งงานแน่นอนน่าจะเกิดผลกระทบมากหากไม่สามารถหาแหล่งงานใหม่ได้ ส่วนพวกที่รองงานในชุมชนจะได้รับผลกระทบมากหากผู้ว่าจ้างไม่ต้องการติดต่อหรือตามไปรับแรงงานที่ย้ายไป และกลุ่มที่ทำงานเก็บขยะหากพื้นที่ใหม่ไม่อยู่ใกล้แหล่งชุมชน จุดรับซื้อขยะ และหากไม่มีอาชีพอื่นรองรับก็จะส่งผลกระทบต่อคนกลุ่มนี้มาก

จากการเปรียบเทียบระหว่างแหล่งงานกับอาชีพของชาวบ้านในชุมชนไบลีย์ และชุมชนหลังจวนผู้ว่า ปรากฏว่าแรงงานในครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างของชุมชนไบลีย์ส่วนใหญ่ทำงานแบบเคลื่อนที่คิดเป็นร้อยละ 65 ในขณะที่แรงงานกลุ่มตัวอย่างในชุมชนหลังจวนฯ มีจุดทำงานตายตัวร้อยละ 72 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ทำเลที่ตั้งใหม่อาจจะส่งผลกระทบต่อสองชุมชนแตกต่างกัน ซึ่งทำเลที่ตั้งสามารถตอบสนองต่อทั้งสองชุมชนได้มากที่สุด น่าจะเป็นทำเลที่อยู่ใกล้กับเมืองหรือใกล้ชุมชนเดิมมากที่สุด

แผนที่ 4.5 แสดงสถานที่ทำงานของชาวบ้านในชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ

4.3.5 การแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจของชาวบ้านในชุมชน

สภาพรายได้ของชาวบ้านที่บางครอบครัวไม่สามารถซื้อปัจจัย 4 ได้ทุกอย่าง ทำให้พวกเขาไม่มีวิธีการแก้ไขปัญหาด้วยตัวของเขาเอง ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นวิธีการแก้ไขปัญหาด้านปัจจัย 4 ของชาวบ้าน ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับพื้นที่ที่ชาวบ้านอยู่อาศัย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นของชาวบ้านที่จะต้องอยู่อาศัยในพื้นที่ใกล้เคียงพื้นที่เดิม ซึ่งวิธีการแก้ไขดังกล่าวมีทั้งการแก้ไขปัญหาเพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัย 4 และการลดรายจ่าย ดังนี้

- อาหาร ชาวบ้านในชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวบ้านในชุมชนไบลีย์ มีการประหยัดค่าใช้จ่ายด้านอาหารหลายวิธีเช่น ปลูกผักสวนครัว เก็บพืชผักที่ขึ้นริมทางรถไฟ ตกปลาบริเวณบึงตาหลัว ขอข้าวกันบาตรจากวัดรอบๆ ชุมชน บางครั้งก็ขอหรือเก็บเศษผักที่ทิ้งในตลาดมารับประทานหรือคนรู้จักกันให้มา แต่ก็มีบางคนที่มีฝีมือได้อาหารจากถังขยะ นอกจากนี้บางครั้งชาวบ้านยังได้รับแจกข้าวสารหรือถุงยังชีพจากศาลเจ้า มุลินี หรือหน่วยงานใกล้เคียง ชุมชน นอกจากนี้บางครอบครัวลดค่าใช้จ่ายด้านอาหารด้วยการรับประทานอาหารเพียง 2 มื้อ/วัน หรือรับประทานอาหารเช้า

ภาพที่ 4.7-4.10 แสดงการแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่าย

เก็บดอกผักตบชวา เพื่อนำมาเป็นอาหาร

เลี้ยงเป็ดไว้รับประทานไข่ และจำหน่าย

ออกตกปลาเพื่อมาใช้เป็นอาหาร

ไม่สวมเสื้อเพื่อลดค่าน้ำในการซักผ้า

- เครื่องนุ่งห่ม ชาวบ้านในชุมชนใบเล้งส่วนใหญ่มักใช้เสื้อผ้าที่ได้จากการบริจาคของหน่วยงานภายนอก เช่น สังคมสงเคราะห์จังหวัดฯ สถานีกาชาดที่ 4 ศูนย์การศึกษาคนพิการนอกโรงเรียน มูลนิธิต่างๆ และบางครั้งจะไม่สวมเสื้อเนื่องจากอากาศร้อนและลดค่าใช้จ่ายในการซักผ้า

- ที่อยู่อาศัย ชาวบ้านในชุมชนที่ยากจนมากๆ และเข้ามาอยู่อาศัยในชุมชนใหม่ๆ จะอาศัยบ้านคนรู้จักหรือเช่าบ้านในชุมชนอยู่ ซึ่งจะมีราคาราวๆ 10 บาท/วัน บ้านเช่าเหล่านี้ส่วนใหญ่ทำจากวัสดุต่างๆ เช่น เสื่อทำจากเศษไม้หน้าสาม ฝาและหลังคาบ้านทำจากเศษไม้อัด สังกะสีหรือป้ายหาเสียง และหากต้องการจะอยู่ในชุมชนถาวรก็อาจจะซื้อบ้านต่อสักหนึ่งหลังในราคา 2,000-4,000 บาท และต่อเติมเอาด้วยวัสดุที่หาได้จากการเก็บขยะหรือมีคนนำมาเป็นต้น

- ยารักษาโรค เนื่องจากชุมชนเคยมีเจ้าหน้าที่จากสถานีกาชาดที่ 4 จังหวัดนครราชสีมา เข้ามาให้ความช่วยเหลือ ทำให้ชาวบ้านรักษาโรคที่สถานีกาชาดได้ ซึ่งสถานีนี้มีการประสานงานกับโรงพยาบาลมหาราชนในการช่วยเหลือชาวบ้านในชุมชน อย่างไรก็ตามเมื่อได้พูดคุยกับชาวบ้าน พบว่าชาวบ้านมักไม่ค่อยกล้าไปหาหมอเนื่องจากชาวบ้านมักจะถูกดูถูกซักถามหลายๆ เรื่อง (โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องเกี่ยวกับบัตรต่างๆ หรือทะเบียนบ้าน) และกลัวว่าไม่มีเงินจะชำระ ทำให้หลายๆ ครั้ง เมื่อเจ็บป่วยชาวบ้านก็จะซื้อยาแก้ปวดกิน หรือทนกับอาการเจ็บป่วยเอาจนกว่าจะหาย

ภาพที่ 4.11-4.13 การกักเก็บน้ำไว้ใช้เพื่อแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่าย

บ่อน้ำหน้าบ้าน B 40

บ่อน้ำหน้าบ้าน B 20

ทางน้ำหน้าบ้าน A 61

4.3.6 คนจนในชุมชน¹

จากข้อมูลข้างต้นชี้ให้เห็นว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ มีสภาพยากจน จากการศึกษาเรื่อง “คนจน : มุมมองจากการศึกษาชาวบ้านและชุมชน” ของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานิยามความยากจน และจำนวนคนจนในมุมมองของชาวบ้าน โดยสถาบันฯ ได้เลือกกลุ่มไบลีย์เป็นหนึ่งในชุมชนตัวอย่างเพื่อทำการศึกษา พบว่าในกลุ่มไบลีย์มีครอบครัวที่ชาวบ้านในชุมชนมองว่ายากจนกว่าครอบครัวอื่น 5 ครอบครัว ซึ่งจากการพูดคุยกับผู้วิจัยคนกลุ่มนี้มักจะคิดว่าตนเองไม่สามารถไปอยู่อาศัยในที่ใหม่ได้เมื่อมีการไล่อื้อ และในกลุ่มหลังจวนฯ ก็มีครอบครัวที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันนี้ ซึ่งกรรมการกลุ่มหลังจวนฯ คิดว่าชาวบ้านกลุ่มนี้อาจจะไม่สามารถรับภาระต่อค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยหากมีการไล่อื้อด้วยเช่นกัน

ลักษณะของคนจนเป็นพิเศษในสายตาของชาวบ้านในชุมชนคือ 1) ไม่สามารถทำมาหากินได้ อันเนื่องมาจาก ป่วย พิการ แก่ชรา และไม่มีคนในบ้านหรือญาติพี่น้องช่วยเหลือ 2) ไม่มีจะกินต้องขอคนอื่นเขา นอกจากนี้ยังมีครอบครัวลักษณะอื่นๆ อีกที่ชาวบ้านมองว่ายากจนกว่าคนอื่นฯ เช่น ไม่มีบ้าน ไม่มีรถสามล้อ มีลูกมาก ไม่มีเงินส่งลูกไปโรงเรียน

ชาวบ้านที่ยากจนที่สุดนี้มีอาชีพเก็บขยะขาย (แต่ไม่ใช่ทุกครัวเรือนที่เก็บขยะขายเป็นกลุ่มที่ยากจนที่สุด) และขอทาน ครัวเรือนที่ยากจนที่สุดนี้บางครัวเรือนมีรายได้วันละไม่ถึง 50 บาท คนกลุ่มนี้เมื่อไม่มีกินก็อาจจะเก็บของเหลือในตลาด ขอเขากิน หรืออาจจะเซ็นร้านค้าได้เล็กๆ น้อยๆ ไม่เกิน 80-100 บาท แต่ส่วนใหญ่พวกเขาจะไม่ค่อยได้เซ็น เนื่องจากไม่แน่ใจว่าจะคืนได้เมื่อไร และเลือกที่จะอดมากกว่า

สาเหตุที่ชาวบ้านกลุ่มนี้ยากจนเนื่องจาก ส่วนใหญ่ยากจนมาตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ หรือไม่กี่ครอบครัวมีปัญหาตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ เช่น พ่อแม่เสียชีวิต หย่าร้าง ต้องออกจากบ้านมาหางานทำ (บางคนก็หนีออกมา) ตั้งแต่ยังเด็ก ไม่มีหลักฐานแสดงความเป็นคนไทย อ่านเขียนหนังสือไม่ได้ ทำให้มีโอกาสในการที่จะมีงานที่มีรายได้มั่นคงทำน้อย และไม่สามารถดิ้นรนออกจากโครงสร้างแห่งความยากจนได้

การเข้าถึงการช่วยเหลือของหน่วยงานต่างๆ ของคนกลุ่มนี้ก็มักจะเข้าถึงได้น้อย เนื่องจากพวกเขาไม่ค่อยสนใจกิจกรรมของชุมชน และกรรมการกลุ่มไบลีย์ไม่ค่อยได้ให้ความสำคัญในการช่วยเหลือกลุ่มคนเหล่านี้ ทำให้พวกเขาไม่ค่อยได้รับข่าวสารจากหน่วยงานต่างๆ และไม่ได้รับการช่วยเหลือ

¹ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย “เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2544, เรื่อง ยุทธศาสตร์จัดปัญหาความยากจน “ วันที่ 24-25 พฤศจิกายน พ.ศ.2544 ณ โรงแรมแอมบาสเดอร์ ซิตี้ จอมเทียน จ.ชลบุรี.

ภาพที่ 4.14-4.15 แสดงวิถีชีวิตของคนจนในชุมชนฯ

น้ำส้มหมดยุที่ชาวบ้านเก็บมาบริโภค

การประกอบอาหารของคนจน

ภาพที่ 4.16-4.18 แสดงที่อยู่อาศัยของคนจนในชุมชนฯ

ที่อยู่อาศัยของครอบครัวยากจน ที่มีสภาพไม่มั่นคงหากเปรียบเทียบกับครอบครัวอื่นๆ ในชุมชน

ภาพที่ 4.19-4.21 แสดงที่อยู่อาศัยของชาวบ้านทั่วไปในชุมชนฯ

ตัวอย่างประวัติของชาวบ้านที่ยากจน

พี่อ้อด (อายุ 38 ปี) อาศัยอยู่กับ พี่ประมวด (ภรรยา ไม่ทราบอายุเนื่องจากเจ้าตัวจำไม่ได้และไม่มีหลักฐานใดยืนยัน) กับชายน้อย(ลูกชายอายุ 15 ปี แต่เป็นเด็กอายุสมองน้อยกว่าอายุร่างกาย) พี่อ้อดป่วยเป็นโรคปอดกับโรคหัวใจ และร่างกายถูกน้ำกรดราด ภรรยาติดสุราอยู่แต่ที่บ้านไม่ได้ช่วยทำมาหากิน ส่วนลูกชายก็มีสมรรถภาพและความสามารถต่ำกว่าเด็กอายุเท่ากัน

พี่อืดถูกเลี้ยงมาจากป่าและลุง เนื่องจากคุณแม่ของพี่อืดเสียชีวิตตั้งแต่ตอนที่คลอดพี่อืดออกมา ส่วนพ่อพี่อืดก็ทำงานขับรถสิบล้อ ทำให้ไม่มีเวลาดูแลลูกๆ คุณพ่อของพี่อืดจึงเอาลูกไปฝากให้คนอื่นๆ เลี้ยง ซึ่งตัวพี่อืดเองก็ไม่ทราบว่าพี่น้องของตนมีอยู่เท่าไร

พี่อืดอยู่กับลุงและป้าจนกระทั่งอายุ 12 ก็เริ่มออกมาหางานทำ โดยทำงานก่อสร้างอยู่ในเมืองโคราช ได้ค่าแรงวันละ 7 บาท หลังจากนั้นก็หันมาถีบสามล้อ ทำให้มีรายได้ดีขึ้น แต่ตั้งแต่พี่อืดออกมาถีบสามล้อแล้ว พี่อืดจะนอนบนรถสามล้อแทนที่จะนอนที่บ้าน

พี่ประมวลตอนเด็กๆ อาศัยอยู่กับแม่และพ่อเลี้ยง เนื่องจากคุณแม่แท้ๆ เสียตั้งแต่ตอนที่พี่ประมวลเริ่มนั่งได้ จนกระทั่งอายุ 15 ปี พี่ประมวลได้หนีออกจากบ้าน เนื่องจากพ่อเลี้ยงพยายามจะข่มขืน ส่วนแม่ของตัวเองก็ไม่ได้ช่วยเหลืออะไร

หลังจากที่หนีออกจากบ้านพี่ประมวลก็ร่อนเร่ไปยังจังหวัดต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรุงเทพฯ ซึ่งระหว่างที่ร่อนเร่อยู่ก็ถูกคนโน้นคนนี้หลอก เช่น สามล้อจะพาไปข่มขืน จนสุดท้ายได้ทำงานอยู่ร้านอาหารด้วยการช่วยเหลือของตำรวจนายหนึ่ง

พี่ประมวลเล่าให้ฟังว่าตัวเองเป็นคนไม่ค่อยมีความอดทนทำงานได้ไม่เท่าไร หากรู้สึกว่าได้รับค่าแรงน้อยหรือถูกบ่นก็จะออกจากงาน และหางานใหม่ทำไปเรื่อยๆ จนกระทั่งมาได้งานรับจ้างที่โคราช และได้มารู้จักกับแฟนคนเก่าซึ่งมีอาชีพถีบสามล้อ หลังจากที่อยู่ด้วยกันจนมีลูก 2 คน แฟนเก่าพี่ประมวลก็ไปมีแฟนใหม่ และแม่ยายก็ส่งเสริม ทำให้สุดท้ายพี่ประมวลและลูกต้องออกมาเร่ร่อนหาเก็บขยะและขอเขากิน

พี่อืดมาอยู่กินกับพี่ประมวลได้ เนื่องจากตาหนูซึ่งรู้จักกับพี่อืดและพี่ประมวล เห็นว่าพี่อืดอยู่ตัวคนเดียว และยังไม่มีแฟน ได้แนะนำให้ทั้งสองคนรู้จักกัน เมื่อรู้จักกัน พี่อืดก็เกิดความสงสารจึงได้พาเอาพี่ประมวลมาอยู่ด้วยกันที่บ้านพี่ชาย แต่พี่ประมวลเป็นคนไม่ทำงานทำการ หลังจากที่ได้อยู่ด้วยกันพี่ประมวลกลายเป็นคนขอบกินเหล่า ทำให้ถูกคนอื่นในครอบครัวของพี่อืดตำหนิว่าเสมอ ดังนั้นพี่อืดจึงได้พาพี่ประมวลแยกครอบครัวมาอยู่ในชุมชนโบเล่ย์

ภาพที่ 4.22 แสดงครอบครัวของพี่อืดกำลังกลับจากการออกไปเก็บขยะ

เมื่อมาอยู่ในชุมชนระยะแรกพี่อืดยังทำงานถีบสามล้อ แต่หลังจากที่เศรษฐกิจตกต่ำพี่อืดก็ได้หันมาประกอบอาชีพเก็บขยะแทน ครอบครัวของพี่อืดมีปัญหาอย่างหนักเมื่อ 2-3 ปีมานี้เนื่องจากพี่อืดประสบอุบัติเหตุถูกน้ำกรดหกท่วมตัว ทำให้ต้องเข้าโรงพยาบาลรักษาตัว และหลังจากนั้นก็ยังมีปัญหา

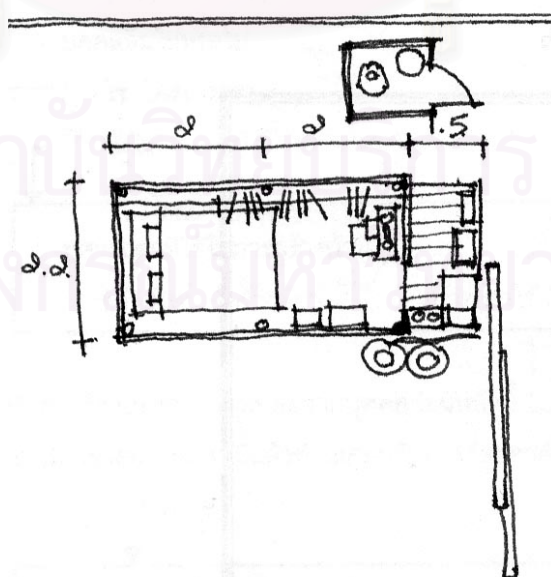
ไม่สบายอยู่เรื่อยๆ ทำให้ไม่สามารถทำงานได้อย่างเดิม ที่ครอบครัวฟืดอดยากจนมากเนื่องมาจากภรรยาฟืดอดไม่ได้ทำงานและมีลูกชายที่มีสภาพไม่ค่อยสมบูรณ์ (ตอนที่อยู่ที่บ้านราษฎรจะได้รับเงินเลี้ยงดูเดือนละ 500 บาท แต่ปัจจุบันไม่ได้รับแล้วเนื่องจากหนีออกมา) จากการพูดคุยกันฟืดอมวลได้ยอมรับตามตรงว่าตัวเองทำงานไม่เป็น และไม่เคยทำงานเนื่องมาจากไม่มีบัตรประชาชนหรือทะเบียนบ้าน

ครอบครัวฟืดอดมีรายได้ประมาณเดือนละ 500-1000 บาท จากการเก็บขยะ ฟืดอดจะต้องออกไปตลาดตั้งแต่ตี 3 ตี 4 เพื่อรอกงานเข็นของในตลาดประปา ซึ่งจะได้รับเงินค่าแรงครั้งละ 10-15 บาท พอสายหน่อยก็จะไปช่วยทำความสะอาดวัดซึ่งก็จะได้อาหารกินบาตรกลับมา หลังจากนั้นก็จะออกหาขยะ ขยะที่หาได้จะเก็บรวบรวมอยู่ประมาณหนึ่งถึงสองอาทิตย์จะนำขยะไปขายครั้งหนึ่ง ซึ่งจะได้เงินราวๆ 200 บาท ทุกวันนี้ฟืดอดไม่ค่อยมีรายจ่ายแม้กระทั่งค่าอาหาร เพราะที่ไม่มีเงินซื้อ ฟืดอดเล่าว่าไม่ค่อยได้ซื้อกับข้าวกิน จะมีเพียงข้าวกับน้ำปลาที่ต้องซื้อเก็บไว้ มีอันไม่มีก็ต้องอดเอา นอกจากนี้ยังมีครอบครัวต้องเสียค่ารักษาพยาบาลเป็นประจำเนื่องจากฟืดอดป่วยมาตลอด การหาหมอบางครั้งอาจมีค่าใช้จ่ายถึงราวๆ 600 – 700 บาท แต่ปัจจุบันนี้หากไม่มีเงินจริงๆ ก็จะขอความช่วยเหลือจากประชาสงเคราะห์เอา

ภาพที่ 4.23 บ้านและอุปกรณ์ในการหาเลี้ยงชีพของครอบครัวฟืดอด

ภาพที่ 4.24 ผังบ้านฟืดอด

บ้านฟืดอดเป็นห้องโล่ง 8.8 ตร.ม. ครุฑอยู่บนระเบียงบ้าน ห้องน้ำอยู่แยกจากตัวบ้าน รอบบ้านมีน้ำท่วมขัง จึงต้องใช้ไม้พาดเป็นทางเดิน

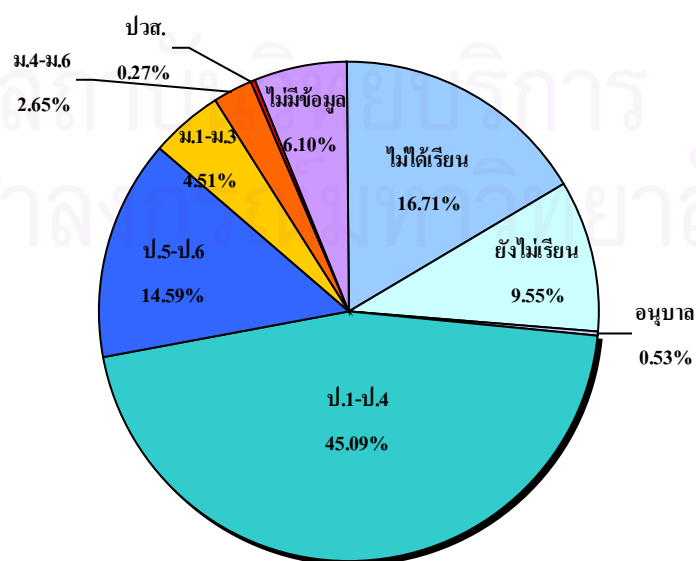
4.4 ข้อมูลด้านสังคมของชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ

4.4.1 การศึกษา

ชาวบ้านในชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ ส่วนใหญ่มีปัญหาในการอ่านและเขียนหนังสือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ ในอดีตเด็กในกลุ่มไบลีย์หลายคนไม่ได้เรียนหนังสือ แต่ 3 ปีที่ผ่านมา มีหน่วยงานเข้ามาให้ความช่วยเหลือด้านการศึกษา ทำให้เด็กๆ ได้เรียนหนังสือมากขึ้น นอกจากการสอนหนังสือเด็กแล้ว ครูจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนยังสนับสนุนให้ชาวบ้านเรียนและสอบเทียบกับศูนย์ฯ (แต่มีผู้เรียนไม่มากนัก) นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานเข้ามาฝึกอาชีพให้กับแม่บ้านในชุมชน ในช่วงที่เข้าไปศึกษาชาวบ้านได้จัดทำโครงการพี่สอนน้อง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ให้เด็กโตสอนหนังสือให้กับเด็กเล็ก เพื่อให้เด็กๆ ได้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และช่วยแก้ไขปัญหาคิดอ่านในชุมชนดมกาว

ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่มีปัญหาในการอ่านและเขียนหนังสือ มีชาวบ้านไม่ได้เรียนหนังสือ 63 คน คิดเป็นร้อยละ 16.67 ของชาวบ้านทั้งหมด และมีชาวบ้านจบการศึกษาในระดับชั้น ป.1-ป.4 170 คน คิดเป็นร้อยละ 44.97 ซึ่งชาวบ้านเหล่านี้ส่วนใหญ่อ่านเขียนไม่ได้เช่นกัน ส่วนชาวบ้านที่จบสูงกว่าชั้น ป.6 มีเพียงร้อยละ 7.41 จากการที่ผู้วิจัยได้ร่วมกิจกรรมกับชาวบ้าน พบว่าแทบจะไม่มีชาวบ้านที่อ่านเขียนได้คล่องเลย ทำให้หลายๆ ครั้ง การทำกิจกรรมทำได้ลำบาก เช่น ชาวบ้านอ่านป้ายประกาศไม่ออก ไม่มีคนทำบัญชีกลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ระดับการรู้หนังสือของชาวบ้านในชุมชนอยู่ในขั้นที่จะต้องได้รับแก้ไข โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเด็กๆ ที่กำลังจะเติบโตขึ้นต่อไป

แผนภูมิที่ 4.4 แสดงสัดส่วนการศึกษาของชาวบ้านในชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ

ที่มา การสำรวจของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จ. นครราชสีมา วันที่ 19-21 ก.ย. 45 และปรับแก้โดยผู้วิจัย

ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมาเจ้าหน้าที่สถานีกาชาดที่ 4 ครูศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน เทศบาลฯ และเครือข่ายชุมชนโคราชพัฒนา ได้มีส่วนในการช่วยเหลือด้านการศึกษากับชุมชน แต่แต่ละหน่วยงานไม่ได้มีการประสานงานกันในการทำงาน เจ้าหน้าที่จากสถานีกาชาดที่ 4 ช่วยติดต่อกับโรงเรียน วัดสมอลาย และโยธินนุกูล ให้ช่วยรับเด็กในชุมชนเข้าเรียนหนังสือถึงแม้ว่าเด็กจะไม่มีหลักฐาน ใบเกิด หรือทะเบียนบ้าน และช่วยจัดสรรชุดนักเรียน และอุปกรณ์การเรียนให้กับเด็กๆ นายกเทศมนตรีเทศบาลนครฯ มีคำสั่งให้โรงเรียนในสังกัดของเทศบาลฯ รับเด็กในชุมชนเข้าศึกษา เจ้าหน้าที่จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนเข้ามาสอนหนังสือและส่งเสริมให้ชาวบ้านเรียนหนังสือกับศูนย์ฯ ส่วนเครือข่ายชุมชนเมืองโคราชพัฒนาช่วยจัดหาทุนการศึกษาให้กับเด็กในชุมชนฯ

4.4.2 การรวมกลุ่มและความสัมพันธ์ภายในชุมชน

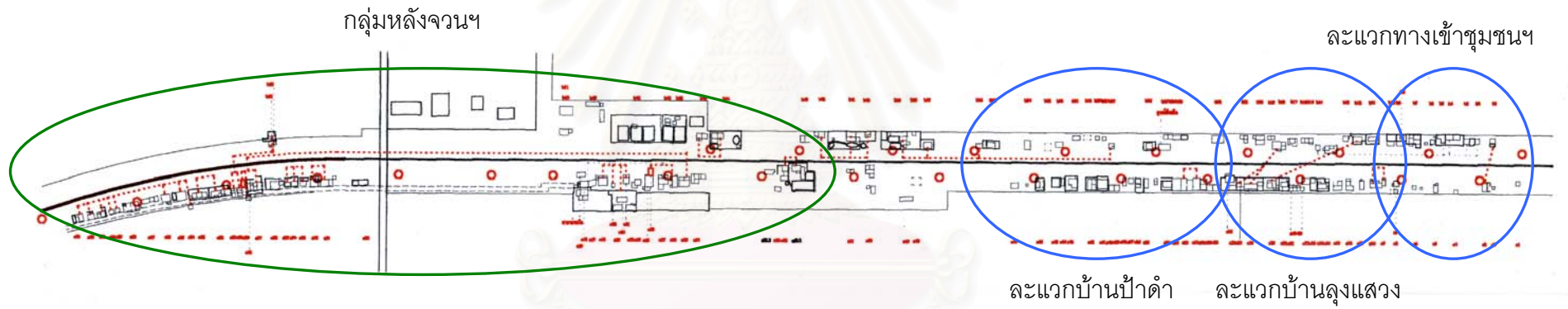
ชาวบ้านในชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ แบ่งออกเป็นสองกลุ่มอย่างชัดเจน คือ กลุ่มไบลีย์ และกลุ่มหลังจวนฯ (ดูแผนที่หน้าถัดไป) กลุ่มหลังจวนฯ มีหลายบ้านที่เป็นญาติพี่น้องกัน ส่วนกลุ่มไบลีย์ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว ทั้งสองกลุ่มมีการรวมกลุ่มกันอย่างเป็นทางการ เช่น กลุ่มกรรมการชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ ก่อนที่จะทำการศึกษากลุ่มทางการไม่ค่อยมีบทบาทกับกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนมากนัก และชาวบ้านไม่ค่อยให้ความร่วมมือ แต่อย่างไรก็ดีชาวบ้านมีการรวมกลุ่มกันอย่างไม่เป็นทางการกับเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้ๆ กัน ซึ่งในกลุ่มที่ไม่เป็นทางการเหล่านี้มีการพึ่งพากัน เช่น การจ้างงาน การแบ่งปันอาหาร การช่วยกันสร้างหรือซ่อมบ้าน เป็นต้น

ชาวบ้านในชุมชนฯ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มอย่างชัดเจน เนื่องจากสภาพภูมิประเทศในชุมชน และความเป็นมาของชุมชนที่แตกต่างกันดังที่ได้กล่าวมาแล้วในส่วนขอความเป็นมาของชุมชน ชาวบ้านทั้งสองกลุ่มต่างไม่ค่อยไว้ใจอีกกลุ่มหนึ่ง สังเกตได้จากการที่ชาวบ้านในกลุ่มหลังจวนฯ จะรู้สึกที่ชาวบ้านในกลุ่มไบลีย์ เป็นพวกขี้เมาชอบดื่มกาบ และติดยาบ้า ส่วนชาวบ้านในกลุ่มไบลีย์เองก็จะรู้สึกที่ชาวบ้านในกลุ่มหลังจวนฯ เป็นพวกนักเลงมั่ว แต่ในช่วงแรกที่เข้าศึกษาชาวบ้านในกลุ่มไบลีย์ จะรู้สึกที่ชาวบ้านในกลุ่มหลังจวนฯ มีฐานะที่ดีกว่า มีการรวมกลุ่มกัน และมีความสามัคคีกันมากกว่ากลุ่มของตัวเอง

ภาพที่ 4.25 ทางติดต่อระหว่าง 2 ชุมชน ที่ต้องเดินไต่รางรถไฟ

แผนที่ 4.6 แสดงเครือญาติและการรวมกลุ่มกันของชาวบ้านในชุมชนฯ (ดูส่วนขยายในภาคผนวก)

..... แสดงความเป็นเครือญาติ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชาวบ้านเองไม่ได้คิดว่าทั้งสองกลุ่มเป็นชุมชนเดียวกันและไม่ค่อยรู้จักชาวบ้านในอีกกลุ่มหนึ่ง แต่ในกลุ่มเดียวกันเอง ชาวบ้านจะรู้จักกันเกือบหมด ในแต่ละกลุ่มชาวบ้านจะมีการรวมกันเป็นกลุ่มย่อยๆ เพื่อพูดคุยและตีพิมพ์ โดยส่วนใหญ่มักเป็นเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้ๆ กัน ชาวบ้านในกลุ่มโบลีย์มีการรวมกลุ่มกันเองเป็นกลุ่มย่อยๆ อีก 3-4 กลุ่ม ได้แก่กลุ่มบริเวณทางเข้าชุมชนหลังสถานบันเทัญนิก กลุ่มบริเวณบ้านลุงแสง กลุ่มบริเวณบ้านป่าดำ ซึ่งชาวบ้านในแต่ละกลุ่มมีการช่วยเหลือกันบ้าง เช่น แบ่งปันอาหารกันกิน ดูแลกันหรือพาไปหาหมอเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย ส่วนในกลุ่มหลังจนวนฯ สภาพความเป็นกลุ่มตามละแวกบ้านไม่ชัดเจนมากนัก เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่รู้จักและเคยอยู่ร่วมกันมากกว่า 30 ปี ตั้งแต่ตอนที่ยังเช่าที่ดินของยายปาน อินทรคำแหง ปลูกบ้านพักพักอาศัย แต่จะมีการจับกลุ่มกันของกลุ่มพวกรับจ้างเลี้ยงม้า กลุ่มแม่บ้านที่เป็นกรรมการชุมชนหรือเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มของจำกิตติ เป็นต้น ส่วนชาวบ้านที่อยู่บริเวณรอยต่อของทั้งสองกลุ่มก็มักจะไม่ค่อยสูงส่งกับชาวบ้านทั้งสองกลุ่ม และไม่แน่ใจเหมือนกันว่าตัวเองอยู่กลุ่มไหน อย่างไรก็ตามก็ดีชุมชนมีชาวบ้านไม่ค่อยสูงส่งกับเพื่อนบ้าน เช่น พวกที่มาเช่าบ้านอยู่ และครอบครัวที่ถือสันโดษ เช่น ครอบครัวลุงอึ้ง ครอบครัวพี่หลอ ครอบครัวพี่อ้อด เป็นต้น

แม้ว่าจะแยกออกเป็นกลุ่มแต่ทั้งสองกลุ่มก็ไม่ได้มีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงแต่อย่างใด กรรมการชุมชนของทั้งสองกลุ่มมีการพูดคุยกันบ้าง เนื่องจากรู้จักกันมาก่อนและเคยทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งการทำกิจกรรมร่วมกันที่มีชาวบ้านทั้งสองกลุ่มเข้าร่วมมากที่สุดคือ การรวมกลุ่มกันเรียกร้องเพื่อของบโครงการมียาชาว่า 270,000 บาท ที่การเคหะฯ ได้อนุมัติให้กับชุมชน แต่หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นไม่อนุมัติต่อให้กับชุมชนเพราะไม่ทราบว่าคุณชุมชนอยู่ในพื้นที่การปกครองของใคร

ภาพที่ 4.26 แสดงการรวมกลุ่มเรียกร้องงบโครงการมียาชาว่าของชาวบ้าน

ในอดีตเจ้าหน้าที่จากสมาคมร่วมกันสร้างเคยแนะนำ ให้ทั้งสองกลุ่มรวมกลุ่มและออมทรัพย์ เพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย แต่กลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนเคยล้มและตั้งขึ้นใหม่ ซึ่งในปัจจุบันมีกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ เพียงร้อยละ 31.67 โดยมีกลุ่มตัวอย่างเพียงร้อยละ 10 เท่านั้นที่ออมทรัพย์เพื่อวัตถุประสงค์เพื่อใช้แก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย นอกเหนือจากนั้น ออมเพราะทำตามเขาหรือผู้นำชักชวนให้ออม ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ออมทรัพย์ให้เหตุผลว่า ไม่ได้ใจกรรมการที่ดูแลเงินถึงร้อยละ 33.33 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดร้อยละ 25.00 ไม่ออมเพราะไม่มีเงินออม

จากการสังเกตของผู้วิจัยช่วงแรกที่เข้าศึกษาชุมชน ชาวบ้านในชุมชนไม่ค่อยให้ความสำคัญกับกิจกรรมต่างๆ การกระจายข่าวเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ก็จะใช้วิธีเดินบอกตามบ้านและเมื่อถึงเวลาที่มีกิจกรรม กรรมการชุมชนจะต้องเดินตามชาวบ้านให้มาร่วมอีกโดยที่กรรมการชุมชนทั้งสองกลุ่มมักจะบ่นให้ฟังเสมอว่า “ชาวบ้านไม่ค่อยสนใจ เรียกประชุมก็ไม่มา ให้ทำอะไรก็ไม่ทำ”

ภาพที่ 4.27 บรรยากาศการเข้าประชุมของชาวบ้านในช่วงเริ่มเข้าศึกษาชุมชน

จากการเก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ พบว่า ชาวบ้านมักจะทำให้เหตุผลที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ว่า ไม่ว่าง ต้องทำมาหากิน หรือไม่ทราบว่ามีกิจกรรม อย่างไรก็ตามข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า มีกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 26.67 ไม่รู้ว่าชุมชนมีกิจกรรมอะไร

เมื่อเปรียบเทียบกับการอธิบายวงจรชีวิตขององค์กรชุมชนที่อธิบายโดย ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ² ข้อมูลดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ชุมชนยังไม่ได้ถือว่าเกิดกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยหรือกลุ่มที่เกิดมีความเสี่ยงที่จะประสบความล้มเหลว เนื่องจากว่า กลุ่มบุคคลในกลุ่มไม่ได้ตระหนักถึงปัญหา และความต้องการที่แท้จริงก่อนที่จะมีการรวมกลุ่ม อย่างไรก็ตามที่ผ่านมากลุ่มได้เริ่มเรียนรู้เกี่ยวกับผู้นำที่สามารถเชื่อถือได้ในการออมทรัพย์ และกลุ่มที่ไม่เป็นทางการในชุมชนยังมีโอกาสที่จะขยายตัวเป็นกลุ่มที่มีพลังเพื่อแก้ไขปัญหาที่พวกเขาเผชิญได้ เช่นเดียวกับที่เคยทำมาแล้วในการเรียกร้องปรับปรุงและพัฒนาชุมชน จากโครงการมियाซาว่า

² ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

4.4.3 กรรมการชุมชนไບเล่ย์-หลังจวนฯ

เมื่อปี พ.ศ. 2541 นักพัฒนาจากมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัยประจำจังหวัดนครราชสีมา ได้ช่วยจัดตั้งกรรมการชุมชนไบเล่ย์-หลังจวนฯ ขึ้น 2 ชุด คือ กรรมการกลุ่มไบเล่ย์ และกลุ่มหลังจวนฯ ทั้งสองกลุ่มมักดำเนินกิจกรรมต่างๆ แยกกันและมีความขัดแย้งกันอยู่บ้าง แต่เคยมีกิจกรรมร่วมบางครั้งเมื่อทั้งสองกลุ่มประสบปัญหาเหมือนกัน ชาวบ้านในชุมชนไม่ค่อยเห็นประโยชน์ที่ได้รับการทำงานของกรรมการฯ และกรรมการฯ ทั้งสองกลุ่มไม่ค่อยได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน เนื่องจากเคยมีปัญหาการดำเนินการด้านการเงิน ณ ปัจจุบัน ชาวบ้านรู้สึกที่ชาวบ้านในชุมชนฯ ไม่มีใครมีความสามารถพอที่จะเป็นผู้นำชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ และมักยอมรับบุคคลภายนอกที่พูดจน่าเชื่อถือ มีการศึกษาและมีฐานะดีกว่าชาวบ้านในชุมชน

เมื่อปี พ.ศ. 2541 นักพัฒนาจากสมาคมร่วมกันสร้างจำนวน 3 ท่าน (คุณ แก่, คุณ เกื้อ, คุณ ตุ่น) ได้เข้ามาเริ่มกิจกรรมพัฒนากับชุมชนไบเล่ย์-หลังจวนฯ ทั้งสามได้พูดคุยกับชาวบ้านและคัดเลือกชาวบ้านที่สนใจกิจกรรมพัฒนาและมีแววที่จะเป็นผู้นำชาวบ้านไปดูงานและริเริ่มกิจกรรมต่างๆ จากนั้นจึงให้กลุ่มตัวแทนกลุ่มเล็กๆ นั้น คัดเลือกกรรมการชุมชนฯ ซึ่งกลุ่มไบเล่ย์ได้ ลุงแสวง ลุงน้อย ป้าดำ ส่วนกลุ่มหลังจวนฯ ได้ ป้าแขก พี่บังอร และยายสม เป็นกรรมการฯ ซึ่งกรรมการเหล่านี้มีบทบาทเป็นผู้ประสานงานระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานภายนอก นอกจากนี้ยังได้ตั้งชื่อเรียกรวมทั้งสองชุมชนเป็นชุมชนเดียวกันว่า “ชุมชนสองข้างทางรถไฟ” อย่างไรก็ตามเมื่อผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาชุมชน พบว่า ชาวบ้านในชุมชนมักเรียกตัวเองว่าชุมชนตรอกไบเล่ย์ หรือชุมชนหลังจวนผู้ว่ามากกว่า

ในครั้งนั้นมีการจัดตั้งกรรมการชุมชนขึ้น 2 กลุ่มเพื่อความสะดวกในการประสานงาน ผู้ที่ได้รับคัดเลือกจะมีลักษณะพูดเก่ง อารุโธ หรือมีฐานะเมื่อเทียบกับชาวบ้านทั่วไปในชุมชน แต่สภาพชุมชนที่เป็นทางขนานบารารถไฟยาวเกือบ 1 กม. และสภาพสังคมของชาวบ้านที่แตกต่างกัน ทำให้กรรมการทั้งสองกลุ่มมักจะไม่ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน และหน่วยงานภายนอกที่เข้ามามักดำเนินการกับกลุ่มไบเล่ย์ เนื่องจากมีความสะดวกในการเข้าถึงและมีพื้นที่รองรับการทำกิจกรรมมากกว่า โดยส่วนใหญ่ไม่ได้รับรู้ภาพของการมีสองชุมชนอยู่ในพื้นที่ที่ต่อเนื่องกันนี้ ทำให้หลายครั้งกรรมการกลุ่มหลังจวนฯ รู้สึกไม่ได้รับความยุติธรรมในการแบ่งปันผลประโยชน์ จากกลุ่มไบเล่ย์

เมื่อแรกเริ่มที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาชุมชนกลุ่มไบเล่ย์มีกรรมการชุมชนได้แก่ ลุงแสวง ป้าดำ น้ำ ล้วน น้ำเพิก และป้าภา ซึ่งกรรมการชุมชนชุดดังกล่าวได้มาจากการที่กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนไบเล่ย์ ซึ่งดูแลโดยกรรมการชุดเก่ามีปัญหา และครูจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดนครราชสีมา ได้แนะนำให้ชาวบ้านจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์สตรีแม่บ้าน เพื่อให้ชาวบ้านออมเงิน ซึ่งกลุ่มดังกล่าวมีสมาชิก 9

คน มีป่าดำเป็นประธานกลุ่ม และมี ป่าเกา น้ำล่วน น้ำเพิก เป็นกรรมการ หลังจากนั้นมาเมื่อกลุ่มไบล่ย์มีกิจกรรม หรือมีหน่วยงานภายนอกมาดำเนินการกับชุมชน กรรมการกลุ่มออมทรัพย์สตรีแม่บ้าน มักจะเป็นผู้ประสานหรือเป็นผู้ดำเนินการ ทำให้กรรมการกลุ่มนี้กลายเป็นกรรมการชุมชนโดยปริยาย

การเก็บแบบสัมภาษณ์ในช่วงเดือนเดือนตุลาคม-ธันวาคม พ.ศ.2544 ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบทัศนคติของชาวบ้านที่มีต่อกรรมการชุมชน โดยการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานและบทบาทของกรรมการชุมชน (ในด้านการบริหารจัดการด้านการเงินและการดูแลทรัพย์สินส่วนรวม การสื่อสารและกระจายข่าว การจัดประชุม การช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหาให้กับชาวบ้าน และความสามารถในการนำชาวบ้านทำกิจกรรมต่างๆ) ซึ่งโดยส่วนใหญ่ ชาวบ้านมักไม่ค่อยแสดงความคิดเห็น โดยให้คำตอบว่า “ไม่รู้ไม่ค่อยสนใจ” (คิดเป็นสัดส่วนมากกว่า 50 เปอร์เซ็นต์ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด) และมีทัศนคติในแง่ลบต่อการดำเนินการด้านต่างๆ อย่างไรก็ตาม ยังมีชาวบ้านบางคนที่ให้ความนับถือกรรมการชุมชนบางคนเป็นการส่วนตัว เนื่องจากมองว่ากรรมการบางคนเสียสละ และช่วยเหลือชาวบ้าน และในช่วงก่อนที่จะสิ้นสุดการวิจัย ชาวบ้านบางคนมองว่า ชุมชนมีการพัฒนาในด้านต่างๆ เหล่านี้ขึ้นเล็กน้อย

จากการศึกษาพบว่าชาวบ้านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการด้านต่างๆ ของกรรมการชุมชนดังนี้

1. *การบริหารด้านการเงินและการดูแลทรัพย์สิน* กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 31.67 คิดว่า กรรมการชุมชนฯ มีปัญหาการจัดการด้านการเงิน โดยมีความเห็นแตกต่างกันได้แก่ กรรมการชุมชนไม่ค่อยบอกชาวบ้านเมื่อได้งบหรือหรือของบริจาคจากภายนอก มีการโกงเงินออมของชาวบ้าน เงินฝากออมทรัพย์เมื่อถอนเงินจะได้ไม่ครบตามจำนวนที่ฝาก

2. *การสื่อสารและการกระจายข่าว* กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 50 มองว่าการกระจายข่าวสารในของกรรมการชุมชนขาดประสิทธิภาพ คือ รู้สึกไม่ค่อยได้รับข่าวสารต่างๆ จากกรรมการชุมชน ใช้การเล่าแบบปากต่อปาก ข่าวที่ได้มักมีความสับสนไม่ตรงกัน กรรมการเอาแต่พูดแต่ไม่ทำ และหอกระจายข่าวที่กลุ่มหลังจวนฯ จัดทำไม่ค่อยได้ยิน

3. *การจัดประชุม* กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 35 คิดว่า มีปัญหาในการดำเนินการประชุม เช่น กรรมการไม่สามารถชี้แจงให้ชาวบ้านเข้าใจเรื่องราวต่างๆ ได้ มักมีการแย่งกันพูดหรือทะเลาะกัน เมื่อมีการประชุม การเรียกประชุมมักเรียกประชุมแบบฉุกเฉิน ไม่มีการบอกล่วงหน้า และชาวบ้านมักไม่มีโอกาสได้พูด อย่างไรก็ตาม กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 23.33 ยอมรับว่า พอจะเข้าใจการประชุมบ้าง แต่ตัวเองไม่ค่อยสนใจหรือเข้าร่วมประชุม

4. *การช่วยเหลือหรือการแก้ไขปัญหาให้กับชาวบ้าน* กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 23.33 คิดว่า กรรมการชุมชน เสียสละและช่วยเหลือชาวบ้าน บางครั้งช่วยหาผู้เข้ามาดำเนินการช่วยเหลือชาว

บ้านในชุมชน ช่วยประสานงานกับหน่วยงานภายนอกและแจ้งข่าวให้ และช่วยพาชาวบ้านที่เจ็บป่วยส่งโรงพยาบาล แต่กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 25 มองว่า ถึงแม้จะมีการช่วยเหลือ แต่ผลที่ได้มักเข้ากับกลุ่มคนสนิทกับกรรมการชุมชน หรือมีแค่บางคนเท่านั้นที่เสียสละจากใจจริง

5. ความสามารถในการนำชาวบ้านทำกิจกรรม กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 35 คิดว่ากรรมการชุมชนสามารถนำชาวบ้านทำกิจกรรมได้เพียงบางส่วนเท่านั้น และคิดว่าชาวบ้านมักเกี่ยงกันทำงาน และชาวบ้านไม่มีเวลาเลยไม่มาร่วมกิจกรรม

อย่างไรก็ตามยังมีชาวบ้านบางส่วนที่มองว่ากรรมการชุมชนมีการทำงานที่ดี เช่น ได้รับการช่วยเหลือจากกรรมการชุมชน บางส่วนได้รับข้อมูลข่าวสารต่างๆ จากกรรมการชุมชน และมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นเล็กน้อยเกี่ยวกับการออมทรัพย์ของกลุ่มหลังจวนฯ และการกระจายข่าวของกลุ่มไปเลยในช่วงที่ผู้วิจัยกำลังศึกษาชุมชน

นอกจากการศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับการดำเนินการของกรรมการชุมชนไปเลย-หลังจวนฯ แล้วนักวิจัยยังได้พยายามที่จะกระตุ้นและหาชาวบ้านมาร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ซึ่งวิธีหนึ่งที่ใช้ในการหาคือ ใช้การสอบถามจากชาวบ้านว่า ใครในชุมชนที่ชาวบ้านคิดว่าน่าจะมาเป็นกรรมการชุมชนและช่วยแก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยได้ ซึ่งชาวบ้านร้อยละ 78.33 คิดว่า ไม่มีใครในชุมชนที่จะสามารถมาช่วยทำหน้าที่ตรงนี้ได้อีก หรือไม่รู้ว่าใคร โดยส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่เป็นพวกไม่ได้เรื่อง อ่านเขียนไม่ได้ พูดจาไม่น่าเชื่อถือ ส่วนรายชื่อที่มีชาวบ้านเสนอซ้ำกัน 2 ครั้ง ได้แก่ พี่ตูร และลุงดา และมีคนที่ชาวบ้านเสนอ 1 ครั้ง ได้แก่ พี่นาง พี่กุง พี่สมเมือง พี่โปย พี่หาญ พี่หนวด ลุงจรรยา และบางคนก็เสนอว่าน่าจะให้ผู้ใหญ่บ้านมาเป็นแกนนำให้ชุมชน

จากข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับความคิดเห็นของอรทัย อัจฉา ที่กล่าวว่า “คนยากจนในชุมชนแออัดส่วนใหญ่มักคิดว่าตัวเองไม่มีความสามารถ และมักปล่อยให้กลุ่มคนที่มีฐานะดีกว่าในชุมชนมีบทบาทเพียงฝ่ายเดียว”³ ซึ่งเมื่อชาวบ้านในชุมชนได้ผ่านกระบวนการพัฒนามาพอสมควรทำให้พวกเขาพอรู้ว่า กรรมการชุมชนของพวกเขาแต่ละคนมีลักษณะอย่างไร

กล่าวโดยสรุปกรรมการชุมชนไปเลย-หลังจวนฯ ได้มาจากการคัดเลือกจากชาวบ้านกลุ่มเล็กๆ และช่วงก่อนเข้าทำการศึกษาคณะกรรมการชุมชนฯ ยังไม่ค่อยได้รับความยอมรับจากชาวบ้าน เนื่องจากเคยมีข้อผิดพลาดที่สำคัญคือเรื่องความโปร่งใสในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์และกรรมการ

³ อรทัย อัจฉา. ชุมชนเชิงก่ : วิถีชีวิตและกระบวนการพัฒนาสู่การพึ่งพาตนเอง. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. 2531.

ไม่ค่อยมีผลงานเป็นรูปธรรม ปัจจุบันชาวบ้านไม่ยอมรับความสามารถของตนเอง และไม่เห็นว่ามิใครในชุมชนเหมาะที่จะมาเป็นผู้นำชุมชนในการแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัย

4.4.4 หน่วยงานที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือ หรือมีความสัมพันธ์กับชาวบ้านในชุมชน

ชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ เพิ่งจะเริ่มมีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาให้ความสนใจเมื่อปี 2541 โดยการเข้ามาส่วนใหญ่จะมาเพื่อให้การช่วยเหลือหรือบริจาคสิ่งของ เนื่องจากหน่วยงานภายนอกส่วนใหญ่มองว่าชาวบ้านในชุมชนฯ เป็นผู้ยากจนและต้องการความช่วยเหลือ แต่มีหน่วยงานที่เข้ามาดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับพัฒนาเช่นกัน อย่างไรก็ตามที่ผ่านมาชุมชนยังไม่มีวามเข้มแข็งในการรวมกลุ่มและไม่สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยชุมชนเอง ซึ่งอาจจะเกิดมาจากความไม่ต่อเนื่องและความไม่จริงจังของหน่วยงานที่เคยเข้ามาดำเนินการ ชาวบ้านมักจะมีทัศนคติที่ดีต่อหน่วยงานที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือ แต่มักจะมีมุมมองที่ไม่ดีต่อหน่วยงานของรัฐเนื่องจากเป็นผู้ที่ถูกรัฐขูดรีด และรัฐมักให้การปฏิเสธเมื่อชุมชนขอความช่วยเหลือ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของรัฐมักจะมองว่าชาวบ้านเป็นผู้บุกรุกที่ดิน และการช่วยเหลืออยู่นอกเหนือหน้าที่และอำนาจการดำเนินการ

ชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ เพิ่งจะเริ่มมีหน่วยงานเข้ามาให้ความสนใจหรือช่วยเหลือเมื่อปี พ.ศ. 2541 เนื่องจากในอดีตยังไม่มีชาวบ้านอาศัยอยู่ในชุมชน และชุมชนเองยากแก่การพบเห็นจากบุคคลภายนอกเนื่องจากไม่มีถนนตัดผ่าน ทำให้ไม่มีใครรู้จักชุมชนมากนัก แต่ในช่วงปี พ.ศ.2541 มีชาวบ้านในชุมชนไปขอการรักษาจากสถานีกาชาดที่ 4 ทำให้เจ้าหน้าที่สถานีฯ (คุณ จินวรา อัครวณิชชา) ได้ทราบว่าชุมชนตั้งอยู่บริเวณนี้ และได้ชักชวนหน่วยงานภายนอกเข้ามาช่วยเหลือและพัฒนาชุมชน ทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จักและมีหน่วยงานสนใจ ซึ่งสมาคมร่วมกันสร้างเป็นหน่วยงานพัฒนาหน่วยงานแรกแรกที่เข้ามาในชุมชน

หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนมีทั้งส่วนที่เป็นของภาครัฐและส่วนที่เป็นองค์กรอิสระต่างๆ โดยหน่วยงานภาครัฐส่วนใหญ่เข้ามาดำเนินการตามบทบาทของแต่ละหน่วยงาน เช่น ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดนครราชสีมา เข้ามาจัดสอนหนังสือและจัดกิจกรรมในวันสำคัญให้กับชาวบ้าน สถานีกาชาดฯ ช่วยทำบัตรสุขภาพ เพื่อให้ชาวบ้านรักษาโรคได้ฟรีเมื่อป่วย อย่างไรก็ตามหน่วยงานเหล่านี้ได้มีการช่วยเหลือด้านอื่นๆ ด้วย เช่น หาโรงเรียนให้รับเด็กในชุมชนเข้าศึกษา จัดตั้งกลุ่มอาชีพ และบริจาคสิ่งของต่างๆ ให้กับชาวบ้านในชุมชน ส่วนองค์กรอิสระมักจะเข้ามาบริจาคสิ่งของต่างๆ เช่น มูลนิธิศุภก 31 ให้การช่วยเหลือเหมือนกับมูลนิธิร่วมกตัญญูในกรุงเทพฯ สโมสรไลออนส์

บริจาคเงินสร้างศูนย์เด็กเล็กให้กับชุมชน หรือศาลเจ้าต่างๆ ที่มักจะแจกสิ่งของต่างๆ ให้กับชาวบ้านเป็นประจำทุกปี

ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านในชุมชนกับหน่วยงานภายนอก ส่วนใหญ่จะออกมาในลักษณะที่หน่วยงานต่างๆ เข้ามาให้การสงเคราะห์ ให้ความช่วยเหลือหรือบริจาคสิ่งของต่างๆ ให้แก่ชาวบ้าน เนื่องจากหน่วยงานเหล่านี้ส่วนใหญ่มองมองว่า ชาวบ้านในชุมชนเป็นผู้ยากจนและต้องการความช่วยเหลือ เว้นแต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโดยตรงเช่น มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย หรือเครือข่ายชุมชนโคราชพัฒนา ที่เข้ามาเพื่อการแก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยและสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านได้พัฒนาตนเอง แต่หน่วยงานพัฒนาเหล่านี้ยังมองว่าชาวบ้านในชุมชน ไม่สนใจกิจกรรมพัฒนา

การดำเนินการของหน่วยงานต่างๆ เหล่านี้มักไม่ประสบผลสำเร็จ ซึ่งน่าจะมีสาเหตุมาจากการขาดความต่อเนื่อง และความเอาใจจริงเอาใจในการทำงาน เช่น ของที่ทำจากกิจกรรมกลุ่มอาชีพขายไม่ได้ ชาวบ้านไม่ได้ร่วมตรวจสอบบัญชีออมทรัพย์และมีปัญหาการโกงกัน เงินที่ได้จากหน่วยงานต่างๆ ไม่ได้ถูกใช้ตามวัตถุประสงค์ ศูนย์เด็กเล็กไม่มีเด็กมาเรียน การบริจาคสิ่งของหรืองบประมาณต่างๆ บางครั้งทำให้ชาวบ้านทะเลาะกัน เป็นต้น ความไม่ต่อเนื่องในการทำงานนี้บางครั้งก็มีผลทำให้ชาวบ้านเชื่อมั่นในหน่วยงานต่างๆ น้อยลง

ชาวบ้านส่วนใหญ่มักจะมีทัศนคติที่ดีต่อผู้ที่เข้ามาช่วยเหลือหรือบริจาคสิ่งของต่างๆ ให้กับชุมชน แต่มักจะมีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อหน่วยงานของรัฐ เนื่องจากชาวบ้านถูกหน่วยงานรัฐผลักดันให้ออกจากพื้นที่ และมักได้รับการปฏิเสธจากรัฐเสมอเมื่อมีการขอความช่วยเหลือต่างๆ เช่น การไม่อนุมัติงบประมาณที่ชาวบ้านได้จากหน่วยงานในส่วนกลาง หรือไม่ยินยอมให้ทะเบียนบ้านชั่วคราวหรือการช่วยเหลือด้านน้ำประปากับชุมชน ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้มีเหตุผลในการปฏิเสธ 2-3 ข้อว่า ชุมชนไม่ชัดเจนว่าอยู่ในพื้นที่ของใครหรืออยู่นอกพื้นที่การรับผิดชอบ ชุมชนบุกรุกที่ดินของการรถไฟ กฎหมายไม่อนุญาตให้สามารถทำให้ความช่วยเหลือหรือดำเนินการได้ ชาวบ้านไม่มีหลักฐานทะเบียนบ้านหรือบัตรประชาชน

สำหรับกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนได้เริ่มก่อตัวเป็นรูปร่างชัดเจนหลังจากที่นายอำเภอเมืองนครราชสีมา ได้รับการกำชับจากที่ปรึกษาเลขาธิการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ.2544 ให้ช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ของชุมชนฯ ทำให้มีการรวมผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ เพื่อที่จะช่วยแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยและปัญหาอื่นๆ ในชุมชน ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้ได้แก่ อำเภอเมืองนครราชสีมา และฝ่ายต่างๆ ที่อยู่ในการดูแลของอำเภอ เช่น เกษตร

อำเภอ สาธารณสุขอำเภอ และมีหน่วยงานอื่นๆ เข้ามาร่วมด้วยได้แก่ เทศบาลเมืองนครราชสีมา อบต.หนองไผ่ล้อม ผู้ใหญ่บ้านบ้านบุงหมู่ 1 ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จ.นครราชสีมา สถานี กาศชาติที่ 4 จ.นครราชสีมา นักพัฒนาอิสระที่อดีตเคยทำงานให้กับสมาคมร่วมกันสร้าง ซึ่งบทบาท และทัศนคติในการแก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเหล่านี้จะขออธิบายในบทต่อไป

ตารางที่ 4.3 สรุปความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานต่างๆ กับชาวบ้านในชุมชน

หน่วยงาน	วัตถุประสงค์ หรือ ลักษณะ หน่วยงาน	ปีเริ่ม ดำเนิน การ	บทบาท ต่อชาวบ้าน	ความคิดเห็น ต่อชาวบ้าน	ความรู้สึกของชาว บ้านต่อหน่วยงาน
สมาคมร่วมกัน สร้าง	แก้ปัญหาที่อยู่อาศัยผู้มี รายได้น้อย	2541	<u>อดีต</u> - ริเริ่มการรวมกลุ่มและ ออมทรัพย์ เพื่อพัฒนา <u>ปัจจุบัน</u> - ช่วยประสานหน่วยงาน ต่างๆ - ที่ปรึกษา	- ไม่เอาอะไร - ต้องช่วยเหลือ - ด้อยโอกาส	- ไม่ค่อยจริงจัง - ขาดความต่อเนื่อง - เป็นผู้ริเริ่มให้ชาว บ้านรวมกลุ่ม
เจ้าหน้าที่สำนัก งานกาชาดที่ 4	ช่วยเหลือด้าน สาธารณสุข	2542	- สาธารณสุข - จัดหาสิ่งของมาบริจาค - ช่วยเหลือเมื่อเดือดร้อน - ที่ปรึกษา	- ฟังตนเองไม่ได้ - คุณภาพชีวิตต่ำ - ต้องช่วยเหลือใน เรื่องเร่งด่วน	- แม่พระ - เป็นผู้คอยให้ความ ช่วยเหลือชาวบ้าน
ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จ.นครราชสีมา	ให้การศึกษา	2542	- ให้การศึกษา - จัดกิจกรรมพิเศษ - ที่ปรึกษา	- ด้อยโอกาส - ต้องช่วยเหลือ	- มาสอนไม่ต่อเนื่อง - ช่วยเหลือชาวบ้าน
เครือข่ายชุมชน โคราซพัฒนา	กลุ่มชาวบ้าน ที่รวมตัวกัน เพื่อกิจกรรม พัฒนา	2542	- จัดหางบและให้คำแนะนำเพื่อสนับสนุนกิจกรรมและการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย	- ต้องให้ทำกิจกรรม เพื่อพัฒนาตนเอง - ไม่ค่อยเอาอะไร - ไม่ตื่นรับ	- สามารถขอความช่วยเหลือด้านการ พัฒนาชุมชน และ ด้านที่อยู่อาศัย
แขวงบำรุง สะพานและ อาคาร (การ รถไฟฯ)	พัฒนากิจการ เติมนรถ-ขนส่ง	2542	- ดำเนินการตาม นโยบายของการรถไฟฯ	- ไม่ทราบ	- เจ้าของที่ดิน
เทศบาลนคร นครราชสีมา	หน่วยงานปกครองท้องถิ่น	2543	- ช่วยเหลือภายใต้เงื่อนไขของกฎหมาย - ช่วยด้านการศึกษา	- ผู้บุกรุกที่ดิน	- ไม่ช่วยเหลือชาวบ้าน

นายอำเภอเมืองนครราชสีมา	หน่วยงานปกครองท้องถิ่น	2544	<ul style="list-style-type: none"> - ประสานและสั่งการหน่วยงานเพื่อพัฒนาและแก้ปัญหาชุมชน - แขนงนำเรื่องการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย - ช่วยเหลือเมื่อชาวบ้านเดือดร้อนหรือร้องทุกข์ 	<ul style="list-style-type: none"> - การช่วยเหลือและการแก้ไขปัญหาชุมชนต้องให้ความสนใจและบางครั้งต้องดำเนินการเป็นกรณีพิเศษ - ต้องแก้ปัญหาด้านอาชีพและรายได้ 	<ul style="list-style-type: none"> - อยากเสนอความเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่อยู่อาศัย
ผู้ใหญ่บ้านบ้านบุง หมู่ 1	หน่วยงานปกครองท้องถิ่นที่ใกล้ที่สุดและเพื่อนบ้าน	2544	<ul style="list-style-type: none"> - ประสานหน่วยงานเพื่อช่วยเหลือชาวบ้าน และแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย - แขนงนำพัฒนาชุมชน - สนับสนุนและเป็นพี่เลี้ยงให้กับกิจกรรมของชาวบ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - ต้องการผู้ช่วยเหลือและดูแล - ด้อยโอกาส - เห็นความสามารถของชาวบ้าน - อยากให้ชาวบ้านพัฒนาตัวเองได้ 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้นำที่ชาวบ้านเชื่อถือ - ช่วยประสานงานและช่วยเหลือเมื่อเดือดร้อน
อบต. หอนงไผ่ล้อม	หน่วยงานปกครองท้องถิ่น	2544	<ul style="list-style-type: none"> - ดำเนินการตามที่ได้รับมอบหมายจากนายอำเภอฯ 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่ทราบ 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่ทราบ
มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย จ.นครราชสีมา	แก้ปัญหาและพัฒนาเด็ก	2544	<ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมและจัดกิจกรรมเกี่ยวกับเด็ก - ช่วยเหลือครอบครัวที่เด็กมีปัญหา 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่ทราบ 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่ทราบ
มูลนิธิศุภ 31	การกุศล	ทั่วไป	<ul style="list-style-type: none"> - บริจาคสิ่งของ - ช่วยเหลือกรณีฉุกเฉิน เช่น นำผู้ป่วยส่งโรงพยาบาล เก็บศพ 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่ทราบ 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่ทราบ
สโมสรไลอ้อน	การกุศล	ทั่วไป	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างศูนย์เด็กเล็ก - บริจาคสิ่งของ 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่ทราบ 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่ทราบ
กองทัพภาคที่ 2	รักษาความมั่นคง-ช่วยเหลือราษฎร	ทั่วไป	<ul style="list-style-type: none"> - ให้ความช่วยเหลือตามที่หน่วยงานรัฐอื่นๆ ขอ เช่น จัดน้ำประปา 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่ทราบ 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่ทราบ
ศาลเจ้าและมูลนิธิต่างๆ	การกุศล	ทั่วไป	<ul style="list-style-type: none"> - บริจาคสิ่งของ 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่ทราบ 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่ทราบ

4.4.5 ปัญหาชุมชนในสายตาของชาวบ้าน

แนวคิดในเรื่องของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ชาวบ้านจะต้องมีส่วนร่วมในการคิดและเสนอปัญหาด้วยตัวของชาวบ้านเอง ซึ่งอาจจะใช้วิธีการระดมความคิด หรือการประชุม การศึกษาในส่วนนี้นักวิจัยศึกษาปัญหาของชุมชนในแนวคิดของชาวบ้าน ซึ่งผู้วิจัยมีสมมติฐานว่า ปัจจุบันชาวบ้านยังไม่เห็นความสำคัญเกี่ยวกับปัญหาด้านที่อยู่อาศัย ซึ่งข้อมูลในส่วนนี้จะใช้ประกอบการวิเคราะห์กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ

การศึกษาเกี่ยวกับปัญหาในมุมมองของชาวบ้านในชุมชน ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามทั้งแบบปลายเปิดและปลายปิด ผลที่ได้จากแบบสอบถามปลายเปิด กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 31.67 คิดว่าชุมชนนี้ไม่มีปัญหาอะไรเลยและมีกลุ่มตัวอย่างคิดว่าชุมชนมีปัญหาที่อยู่อาศัย ปัญหาเกี่ยวกับการรวมกลุ่มในการพัฒนาชุมชน และน้ำไฟ ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันคือร้อยละ 23.33 21.67 และ 20 ตามลำดับ ส่วนแบบสอบถามปลายปิดซึ่งสอบถามปัญหาที่นักวิจัยมักได้ข่าวเกี่ยวกับชุมชนแห่งนี้ ได้แก่ ลักษณะโยธาเสถียร ทะเลาะวิวาท การพนัน โดยให้ชาวบ้านให้คะแนนแบบ Interval scale พบว่า ชาวบ้านคิดว่าชุมชนนี้มีปัญหา ลักษณะโยธาเสถียร และการพนัน อยู่ในระดับน้อยมากถึงไม่มีเลย ส่วนปัญหาทะเลาะวิวาทอยู่ในระดับ น้อยถึงปานกลาง

อย่างไรก็ดีเมื่อลองเปรียบเทียบข้อมูลจากกลุ่มไบลีย์หลังจวน พบว่า ชาวบ้านกลุ่มหลังจวนส่วนใหญ่คิดว่าชุมชนมีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยมากที่สุด คือ ร้อยละ 40.70 ของกลุ่มตัวอย่างกลุ่มหลังจวนฯ และรองลงมาคือปัญหา น้ำไฟ คิดเป็นร้อยละ 33.33 และกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 29.63 คิดว่าชุมชนไม่มีปัญหาอะไร ส่วนกลุ่มตัวอย่างจากกลุ่มไบลีย์ร้อยละ 33.33 คิดว่าชุมชนไม่มีปัญหาอะไร และกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 27.27 คิดว่าการรวมกลุ่มในการพัฒนาชุมชนมีความแตกแยก และมีปัญหา ส่วนกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 9.09 คิดว่าชุมชนมีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย น้ำไฟ และทะเบียนบ้าน

ตารางที่ 4.4 สรุปปัญหาภายในชุมชนในความคิดเห็นของชาวบ้าน

ปัญหา	กลุ่มไบลีย์ (33 ตัวอย่าง)			กลุ่มหลังจวนฯ (27 ตัวอย่าง)			ไบลีย์-หลังจวน (60 ตัวอย่าง)		
	อันดับ	ร้อยละ	ความถี่	อันดับ	ร้อยละ	ความถี่	อันดับ	ความถี่	ร้อยละ
ที่อยู่อาศัย	3	9.09	3	1	40.70	11	2	14	23.33
น้ำใช้-ไฟฟ้า	3	9.09	3	2	33.33	9	4	12	20.00
การรวมกลุ่ม	2	27.27	9	4	14.81	4	3	13	21.67
ทะเบียนบ้าน	3	9.09	3	5	3.70	1	5	4	6.66
ไม่มีปัญหา	1	33.33	11	3	29.63	8	1	19	31.67

จากตารางข้างต้น เมื่อวิเคราะห์กับการสังเกตของนักวิจัย มีสิ่งที่น่าสนใจว่า กลุ่มตัวอย่างของชาวบ้านในกลุ่มไบเลย์คิดว่าตนเองมีปัญหาเกี่ยวกับน้ำใช้และไฟฟ้าเพียงแค่ 9.09 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วกลุ่มไบเลย์มีครัวเรือนเพียงครัวเรือนเดียวที่ต่อไฟฟ้าและน้ำประปาใช้ นอกนั้นต้องเข็นรถน้ำและใช้ไฟฟ้าจากแบตเตอรี่ ซึ่งสิ่งนี้อาจจะสะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านในกลุ่มไบเลย์ปรับตัวให้ยอมรับกับสภาพไม่มีน้ำประปา และไฟฟ้าใช้ ซึ่งการปรับตัวของชาวบ้านอาจจะเกิดจากการบีบคั้นทางเศรษฐกิจและรายได้

เมื่อสอบถามเกี่ยวกับระดับการมีปัญหาเรื่อง ลักษณะโคม ยาเสพติด การทะเลาะวิวาท และการพนัน โดยใช้มาตรวัดแบบ Interval scale เรียงลำดับจาก มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย ไม่มีปัญหา โดยมีคะแนนจาก 5 คะแนน ไปถึง 1 คะแนน ตามลำดับ พบว่าชุมชนมีปัญหาเหล่านี้น้อยมากคือ มีปัญหาการทะเลาะวิวาทอยู่ในระดับน้อยถึงปานกลาง มีค่าคะแนนเท่ากับ 2.3 ส่วนปัญหา ยาเสพติด การพนัน และลักษณะโคม ชาวบ้านคิดว่ามีปัญหาเหล่านี้อยู่ในระดับไม่มีปัญหาถึงมีน้อย โดยค่าคะแนนเท่ากับ 1.61 1.37 และ 1.27 ตามลำดับ ซึ่งจากการพูดคุยกับชาวบ้านมักเกี่ยวกับปัญหาเหล่านี้ ชาวบ้านจะบอกว่าปัญหาทะเลาะวิวาทมักจะเป็นการทะเลาะกันเองภายในครอบครัว ส่วนปัญหาเรื่องยาเสพติดจะมีพวกดมกาวนิดๆ หน่อยๆ ซึ่งบางทีมีพวกนอกชุมชนแอบเข้ามาดม ส่วนปัญหาเรื่องการพนันและลักษณะโคมชาวบ้านส่วนใหญ่มักจะบอกว่าไม่มีแล้ว

จากข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการสังเกตของนักวิจัยที่เห็นว่าชุมชนแทบจะไม่มีปัญหาเกี่ยวกับอาชญากรรม ซึ่งแตกต่างกับความคิดเมื่อได้พูดคุยกับบุคคลภายนอกที่ได้ข่าวเกี่ยวกับชุมชน หรือข่าวหนังสือพิมพ์ที่บรรยายลักษณะของชุมชนเป็นแหล่งมั่วสุม และแหล่งรวมอบายมุขต่างๆ เหมือนกับภาพลักษณ์ในอดีตของพื้นที่แถบนี้ และภาพลักษณ์ของชุมชนแออัดในมุมมองของคนทั่วไป

กล่าวโดยสรุปชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้มองว่าตนมีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะกลุ่มไบเลย์ ส่วนกลุ่มหลังจวนฯ มีชาวบ้านมองว่าตนมีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยอยู่บ้าง และส่วนใหญ่กลุ่มที่คิดว่าตนเองมีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยนี้มีการออมทรัพย์ เพื่อเป็นการเตรียมตัวขั้นต้นในการแก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย ชาวบ้านส่วนมากยังไม่ได้คิดว่าชุมชนมีปัญหาเรื่องน้ำประปาและไฟฟ้า ซึ่งอาจจะเกิดจากชาวบ้านมีการปรับตัวเพื่อแก้ไขและอดทนกับสภาพปัญหาได้แล้วระดับหนึ่ง ส่วนปัญหาอาชญากรรมที่บุคคลภายนอกชุมชนมักคิดว่าชุมชนนี้มีปัญหาดังกล่าว ชาวบ้านคิดว่าชุมชนแทบจะไม่มีปัญหาเหล่านี้เลย

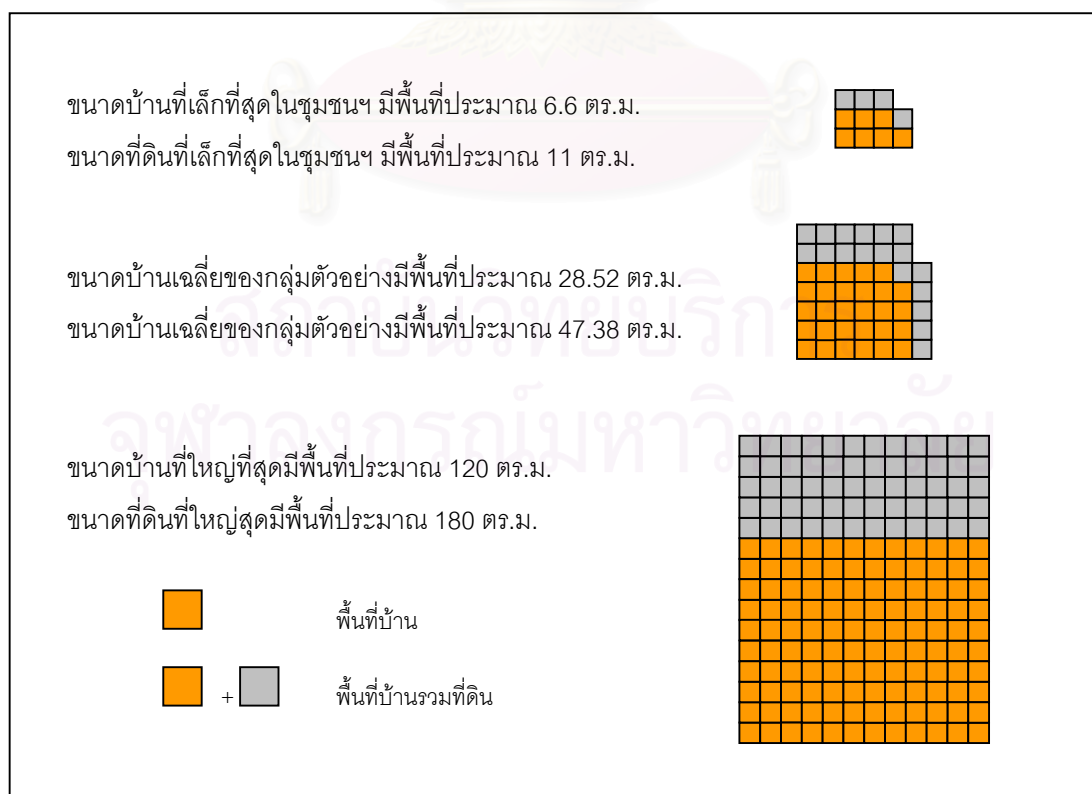
4.5 ข้อมูลด้านที่อยู่อาศัยและสาธารณูปโภคของชุมชนฯ

4.5.1 ที่อยู่อาศัยของชาวบ้านในชุมชน

ชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ มีที่อยู่อาศัยจำนวนทั้งสิ้น 146 หลังคาเรือน แต่มีผู้อยู่อาศัยทั้งสิ้น 124 หลังคาเรือน ใน 146 หลังคาเรือนนี้เป็นบ้านเช่า 10 หลังคาเรือน ที่อยู่อาศัยของชาวบ้านในชุมชนฯ ถือว่ามีความหนาแน่นต่ำเมื่อเทียบกับที่อยู่อาศัยในชุมชนแออัดอื่นๆ บ้านส่วนใหญ่ก่อสร้างด้วยสังกะสีและเศษไม้ มีบางครัวเรือนไม่มีส้วมเป็นของตัวเอง ส่วนค่าใช้จ่ายในการได้มาซึ่งที่อยู่อาศัยมีความหลากหลายตั้งแต่ไม่กี่ร้อยบาทจนถึงสามสี่หมื่นบาท

จากการสำรวจด้วยวิธีการสังเกตและกะประมาณขนาดด้วยสายตาเพื่อสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย เพื่อหลีกเลี่ยงความวิตกกังวลของกลุ่มตัวอย่างที่เกิดจากการวัดจริง ๆ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีขนาดที่อยู่อาศัยเฉลี่ยเท่ากับ 28.52 ตร.ม. และมีค่าฐานนิยมเท่ากับ 16 ตร.ม. และมีขนาดที่ดินเฉลี่ยเท่ากับ 47.38 ตร.ม. โดยมีค่าฐานนิยมเท่ากับ 28 ตร.ม. บ้านที่เล็กที่สุดในชุมชนมีขนาดเท่ากับ 6.6 ตร.ม. และบ้านที่มีขนาดพื้นที่ดินเล็กที่สุดในชุมชนมีขนาดเท่ากับ 11 ตร.ม. หรือ 2.75 ตารางวา ส่วนบ้านที่ใหญ่ที่สุดมีพื้นที่ใช้สอย 120 ตร.ม. และบ้านที่ถือครองที่ดินมากที่สุดมีขนาดที่ดินเท่ากับ 180 ตร.ม.

ภาพที่ 4.28 แสดงการเปรียบเทียบเกี่ยวกับขนาดที่อยู่อาศัย

พื้นที่ภายในบ้านต่อประชากรภายในครัวเรือนหนึ่งคนมีขนาดเฉลี่ยเท่ากับ 9.94 ตร.ม. แต่มีค่าฐานนิยมเท่ากับ 4 ตร.ม. ส่วนขนาดที่ดินต่อประชากรภายในครัวเรือนหนึ่งคนมีขนาดเฉลี่ยเท่ากับ 15.24 ตร.ม. และมีค่าฐานนิยมเท่ากับ 20 ตร.ม.

เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัย “การกำหนดขนาดเริ่มต้นที่เล็กที่สุดของที่อยู่อาศัยโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนศิริอำมาตย์ เขต พระนคร” พบว่าที่อยู่อาศัยในชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ มีขนาดที่อยู่อาศัยกว้างกว่าและมีความหนาแน่นต่ำกว่ามาก โดยที่อยู่อาศัยในชุมชนศิริอำมาตย์มีขนาดพื้นที่ใช้สอยในบ้านเฉลี่ยเท่ากับ 15.39 ตร.ม. แต่กลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุดคือกลุ่มที่มีขนาดบ้าน 5-10 ตร.ม. และมีพื้นที่ใช้สอยเฉลี่ยเท่ากับ 3.25 ตร.ม./คน⁴

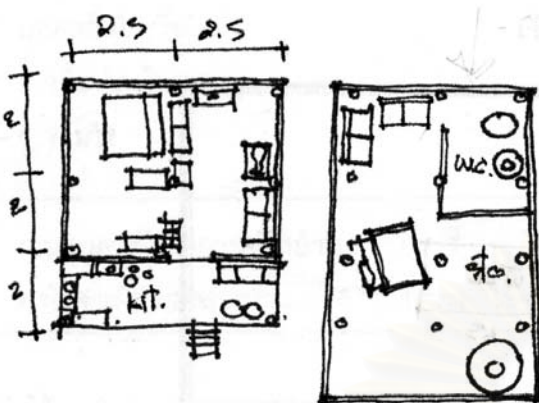
เมื่อเปรียบเทียบระหว่างที่อยู่อาศัยของกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มไบลีย์และหลังจวนพบว่า ขนาดที่อยู่อาศัยและที่ดินของกลุ่มหลังจวนฯ มีขนาดใหญ่กว่ากลุ่มไบลีย์ โดยมีขนาดพื้นที่ใช้สอยและขนาดที่ดินเฉลี่ยเท่ากับ 29.45 และ 61.83 ตามลำดับ ซึ่งกลุ่มไบลีย์มีขนาดเท่ากับ 27.75 และ 35.55 ตามลำดับ แต่เมื่อเปรียบเทียบในเรื่องของความหนาแน่นแล้วปรากฏว่ากลุ่มหลังจวนฯ มีความหนาแน่นมากกว่ากลุ่มไบลีย์ คือ มีกลุ่มหลังจวนฯ มีขนาดพื้นที่ที่อยู่อาศัยต่อหัวเท่ากับ 7.92 ตร.ม. ส่วนกลุ่มไบลีย์เท่ากับ 11.6 ตร.ม.

ลักษณะที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นบ้านชั้นเดียวยกใต้ถุนสูงเล็กน้อยราว 0.3-1 ม. เพื่อป้องกันน้ำท่วมในช่วงที่มีฝนตก คิดเป็นร้อยละ 68.34 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด รองลงมาได้แก่บ้านเดี่ยวยกใต้ถุนสูงประมาณ 1.2-1.8 ม. เพื่อใช้พื้นที่ใต้ถุนสำหรับเก็บของหรือประกอบกิจกรรมต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 21.37 ส่วนอีกร้อยละ 10 เปอร์เซนต์ เป็นบ้านเดี่ยวพื้นติดดิน

การใช้พื้นที่อยู่อาศัยจะมีการใช้พื้นที่ทั้งภายนอกและภายในตัวบ้าน ภายในตัวบ้านส่วนใหญ่จะมักจะจัดแปลนโล่ง และใช้เฟอร์นิเจอร์กันแบ่งพื้นที่ โดยชาวบ้านส่วนใหญ่มักใช้พื้นที่ภายในบ้านสำหรับการนอน เก็บของ บางบ้านที่มีคู่สามีภรรยา ก็อาจจะกันห้องนอนต่างหาก ส่วนที่เป็นส่วนนอนจะวางฟูกไว้โดยที่มักไม่ได้มีการพับเก็บ บ้านส่วนใหญ่จะมีระเบียงสำหรับนั่งเล่น และประกอบอาหาร ส่วนห้องน้ำและห้องส้วมของกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 26.67 ไม่มีห้องส้วมเป็นของตัวเอง และหลายบ้านจะอาบน้ำและซักผ้ากลางแจ้ง

⁴ วาชัย บรรพพงศ์. การกำหนดขนาดเริ่มต้นที่เล็กที่สุดของที่อยู่อาศัย โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนศิริอำมาตย์ เขต พระนคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทพัฒนศาสตร์มหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2543. หน้า 88.

ภาพที่ 4.29 ผังบ้านหมายเลข A 41

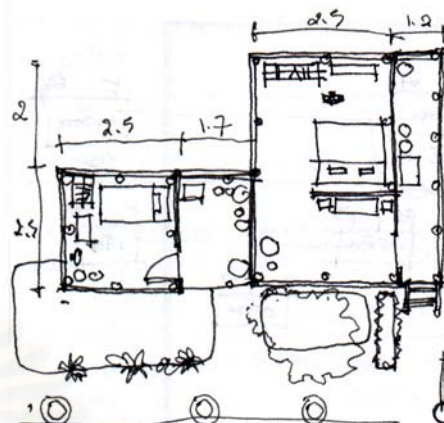

เจ้าของบ้าน : ป้าเกา

จำนวนผู้อยู่อาศัย : 2 คน

ลักษณะที่อยู่อาศัย : บ้านยกใต้ถุนสูงเอาไว้สำหรับเก็บรถเข็น และขยะ บนตัวบ้านประกอบด้วยห้องเอนกประสงค์และระเบียงซึ่งใช้เป็นครัวและที่นั่งเล่น

ภาพที่ 4.30 ผังบ้านหมายเลข A 54

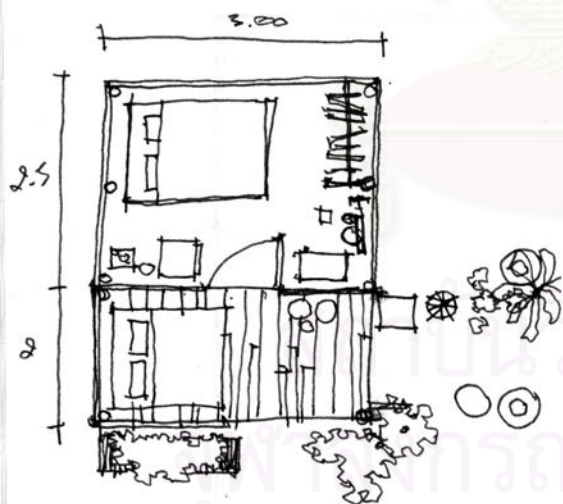

เจ้าของบ้าน : พี่ปรีชา

จำนวนผู้อยู่อาศัย : 4 คน

ลักษณะที่อยู่อาศัย : บ้าน 2 หลัง เชื่อมด้วยครัวตรงกลาง ภายในบริเวณบ้านมีบ่อน้ำสำหรับไว้ใช้อาบน้ำและรดน้ำต้นไม้

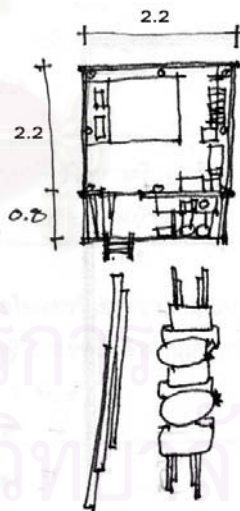
ภาพที่ 4.31 ผังบ้านหมายเลข A 58

จำนวนผู้อยู่อาศัย : 3 คน

ลักษณะที่อยู่อาศัย : ห้องต่อยื่นออกมาจากบ้านอีกหลังหนึ่ง บริเวณระเบียงมีส่วนนอนเล่นตอนกลางวัน และครัวส่วนขอใช้ของเพื่อนบ้าน และอาบน้ำกลางแจ้ง

ภาพที่ 4.32 ผังบ้านหมายเลข B 29

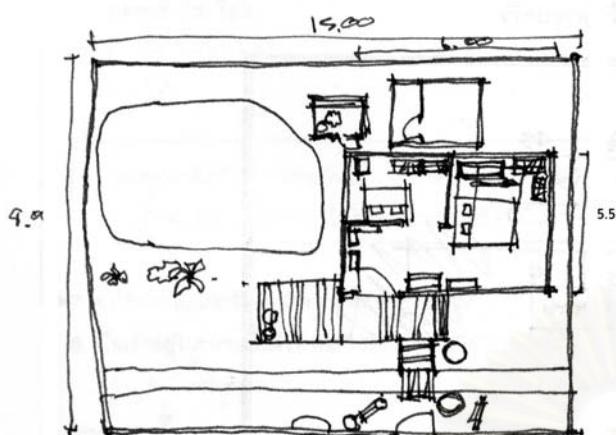

เจ้าของบ้าน : พี่นาง

จำนวนผู้อยู่อาศัย : 3 คน

ลักษณะที่อยู่อาศัย : บ้านยกใต้ถุนเล็กน้อย ประกอบด้วยส่วนนอนกับระเบียง หน้าบ้านมีรางไม้สำหรับใช้เก็บขยะ ไม่มีส้วมและห้องน้ำ

ภาพที่ 4.33 ผังบ้านหมายเลข B 29

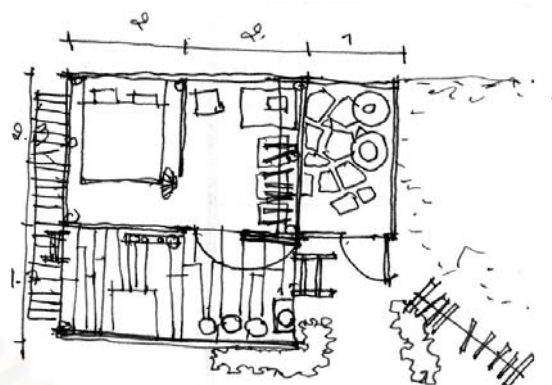

เจ้าของบ้าน : พี่สาม

จำนวนผู้อยู่อาศัย : 5 คน

ลักษณะที่อยู่อาศัย : บ้านเดี่ยว 1 ห้องนอน 1 ส่วนเอนกประสงค์ มีระเบียงสำหรับประกอบอาหารและนั่งเล่น และมีบ่อน้ำไว้อาบน้ำเป็นบางครั้ง

ภาพที่ 4.34 ผังบ้านหมายเลข B 29

เจ้าของบ้าน : พี่สนั่น

จำนวนผู้อยู่อาศัย : 2 คน

ลักษณะที่อยู่อาศัย : บ้าน 1 ห้องนอน มีพื้นที่เก็บของและระเบียง มีห้องน้ำและส้วมแยกออกมาจากตัวบ้าน

ภาพที่ 4.35-4.38 แสดงการใช้พื้นที่ในการอยู่อาศัย

พื้นที่ในบ้านเป็นพื้นที่เอนกประสงค์

ครัวที่อยู่บนระเบียงหน้าบ้าน

ระหว่างส่วนเอนกประสงค์และครัวเชื่อมถึงกัน

ส้วมรวมที่ชาวบ้านมาใช้ร่วมกัน

สำหรับการก่อสร้างที่อยู่อาศัยกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 41.67 ชื้อบ้านต่อจากเจ้าของเดิม โดยมีราคาประมาณ 2,500-4,000 บาท ส่วนบ้านที่ก่อสร้างบ้านเองจะมีค่าใช้จ่ายแตกต่างกันสูงมาก คือระหว่างไม่กี่ร้อยบาทจนถึงสามหรือสี่หมื่นบาท บ้านที่มีค่าใช้จ่ายต่ำจะได้วัสดุในการก่อสร้างบ้านจากการเก็บของเก่าและค่อยๆ ต่อเติมบ้านเอา ส่วนชาวบ้านในกลุ่มหลังจวนฯ ส่วนใหญ่รื้อบ้านเก่ามาสร้าง โดยเมื่อเข้ามาอยู่อาศัยในชุมชนกลุ่มตัวอย่างมีการต่อเติมหรือรื้อแล้วสร้างบ้านใหม่ร้อยละ 46.67

แรงงานที่ใช้ในการก่อสร้าง ในกลุ่มไบเลย์ย์ หากเป็นบ้านหลังเล็กๆ ที่ไม่ต้องการความมั่นคงมากนัก ยังมีการขอแรงเพื่อนบ้านในการก่อสร้าง ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้เวลาประมาณ 1-2 วัน ส่วนในกลุ่มหลังจวนฯ มักใช้การจ้างเพื่อนบ้านหรือญาติพี่น้องในการก่อสร้างและใช้เวลาในการสร้างนานกว่ากลุ่มไบเลย์ย์

วัสดุที่ใช้ก่อสร้างบ้านส่วนใหญ่กลุ่มไบเลย์ย์มักใช้วัสดุทำจากสังกะสีเก่าและเศษไม้ ส่วนกลุ่มหลังจวนฯ มีบางบ้านที่ใช้ไม้เติมแผ่น และใช้ไม้อัดหรือสังกะสีใหม่ในการสร้างบ้าน

ภาพที่ 4.39-4.42 การใช้วัสดุในการก่อสร้างที่อยู่อาศัย

เสาบานที่ทำจากเศษไม้มาต่อกัน

ฝาบานทำจากป้ายโฆษณา

บ้านทำจากไม้ลังและปลูกไม้เลื้อยคลุมตัวบ้าน

บ้านในกลุ่มหลังจวนฯ ที่ทำจากไม้เนื้อแข็ง

4.5.2 ระบบสาธารณูปโภค

เนื่องจากการมีสถานะเป็นผู้บุกรุก ทำให้ชาวบ้านในชุมชนส่วนทั้งหมดไม่มีน้ำประปาใช้ (ยกเว้นบ้านป่าดำ และบ้านนายหาญที่ได้รับความช่วยเหลือจากบ้านพักทหาร) และต้องซื้อน้ำจากนอกชุมชนฯ ชาวบ้านในกลุ่มหลังจวนฯ หลายครัวเรือนมีไฟฟ้าใช้เนื่องจากต่อสายมาจากมิเตอร์เดิมที่มีอยู่เมื่อครั้งอาศัยอยู่ในที่ของยายปาน ส่วนในกลุ่มไบเลย์มักจะใช้ไฟฟ้าจากหม้อเบตเตอรี ส่วนระบบระบายน้ำทั้งสองชุมชนอาศัยการระบายน้ำไปตามหน้าดิน ยกเว้นน้ำจากส้วมที่มีการทำส้วมซึมเอาไว้จากการที่ไม่มีสาธารณูปโภคใช้ถูกต้องทำให้ทั้งสองชุมชนต้องซื้อน้ำและไฟใช้แพงกว่าประชาชนปกติสูงมาก และทำให้สุขอนามัยของคนในชุมชนไม่ดีตามไปด้วย อย่างไรก็ตามได้เจ้าหน้าที่จากสำนักงานกาชาดที่ 4 ได้เคยประสานงานกับกองทัพภาคที่ 2 ให้ช่วยจัดน้ำมาช่วยเหลือชาวบ้านในชุมชน แต่เนื่องจากชาวบ้านไม่สามารถบริหารจัดการน้ำร่วมกันได้และเกิดการทะเลาะกัน ทำให้กองทัพฯ งดนำน้ำมาช่วยเหลือชาวบ้านเพื่อขจัดปัญหา

เนื่องจากชาวบ้านในชุมชนเป็นผู้บุกรุกที่ดินของการรถไฟฯ ทำให้หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถจัดวางระบบน้ำประปาให้กับชุมชนได้ ถึงแม้ว่าชาวบ้านและเจ้าหน้าที่กาชาดจะเคยทำจดหมายขออนุญาตจัดทำระบบประปากับเจ้าของที่ดิน (แขวงบำรุงสะพานและทางนครราชสีมา) แต่ก็ได้รับการปฏิเสธเนื่องจากเกรงว่าจะทำให้กระบวนการซื้อขายชาวบ้านทำได้ลำบากมากขึ้น⁵ ทำให้ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่เกือบทั้งหมด ต้องซื้อน้ำประปาแพงกว่าราคาปกติใช้

ชาวบ้านที่ซื้อน้ำประปาอาจทำได้ 3 วิธี ด้วยกัน ได้แก่ 1) ซื้อจากร้านค้าหรือบ้านพักอาศัยที่อยู่ใกล้ๆ ชุมชน 2) ซื้อจากรถขนน้ำภายนอก และ 3) ต่อสายพ่วงจากบ้านที่อยู่ติดกับชุมชน ซึ่งวิธีที่ 2 และ 3 จะมีเฉพาะชาวบ้านในกลุ่มหลังจวนฯ ใช้เท่านั้น การซื้อน้ำจากร้านค้าหรือบ้านใกล้ๆ ชุมชนชาวบ้านจะซื้อน้ำเป็นรถ หรือเป็นบิ๊ป โดยจะมีราคาประมาณ 12-15 บาท/รถ หรือ 2 บาท/บิ๊ป แล้วแต่ความพอใจของผู้ขาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวบ้านทางกลุ่มหลังจวนฯ ที่มักจะมีปัญหากับคนขายน้ำที่หลายๆ ครั้งไม่ยอมขายน้ำให้อย่างไม่มีเหตุผล ชาวบ้านบางคนอาจจะจ้างเพื่อนบ้านด้วยกันอีกทีเข็นหรือหามน้ำให้อีกทีโดยคิดค่าแรงรถละ 10-20 บาท ส่วนชาวบ้านที่ซื้อน้ำจากรถน้ำจะโทรศัพท์เรียกรถน้ำภายนอกมาส่งให้ โดยคิดราคารถละ 200-300 บาท แต่การซื้อแต่ละครั้งชาวบ้านมักจะมีที่เก็บน้ำไม่พอ ทำให้มีการหุนหันเวลาซื้อน้ำ ส่วนบางบ้านที่มีบ้านอยู่ติดกันกับบ้านนอกชุมชนที่มีน้ำประปาใช้ก็จะขอต่อน้ำมาใช้เป็นรายเดือน โดยเสียค่าน้ำเดือนละ 300 บาท

⁵ สัมภาษณ์ คุณ เสกสรรค์ เสาทองกลาง (พนักงานสถานี นม. การรถไฟแห่งประเทศไทย) เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2544 ณ แขวงบำรุงสะพานและทางนครราชสีมา

จากการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างพบว่า ค่าเฉลี่ยของน้ำประปาที่ชาวบ้านเสียเท่ากับ 273.09 บาท/เดือน ซึ่งนักวิจัยได้คำนวณราคาน้ำประปาคร่าวๆ โดยวัดขนาดของบ่อบนขนาด 30*30*40 ซม. พบว่าชาวบ้านซื้อน้ำในราคาประมาณ 40-50 บาท/ลบ.ม. (ยังไม่รวมค่าขนส่ง) ซึ่งถือว่าแพงกว่าราคาปกติ 5-6 เท่า จากค่าน้ำประปาที่แพงมากนี้บางบ้านจะชุดบ่อน้ำเพื่อเก็บน้ำไว้ใช้ซักผ้าและอาบ น้ำ หรือรองน้ำฝนเก็บไว้เพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย

สำหรับข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ไฟฟ้า มีกลุ่มตัวอย่างต่อไฟฟ้าเข้ามาใช้ภายในบ้านมีเพียงร้อยละ 28.33 และมีกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 46.67 ใช้ไฟฟ้าจากหม้อเบตเตอรี นอกนั้นอีกร้อยละ 25.00 ไม่มีไฟฟ้าใช้ ชาวบ้านที่ต่อไฟฟ้าใช้เกือบทั้งหมดเป็นชาวบ้านในกลุ่มหลังจวนฯ เนื่องจากพวกเขามีมิเตอร์ไฟฟ้าตั้งแต่เมื่อครั้งที่ยังเช่าที่ดินของยายปาน อินทorkำแห่งอยู่อาศัย ส่วนบ้านที่ไม่มีมิเตอร์ก็จะขอพวงสายไฟจากบ้านที่มีโดยจะเสียค่าไฟให้เป็นรายชิ้น ชิ้นละ 50-100 บาท/เดือน หรือบางบ้านอาจจะใช้วิธีหารเอา ส่วนชาวบ้านที่ใช้ไฟฟ้าจากหม้อเบตเตอรีมักจะมีค่าใช้จ่ายในการเติมเบตเตอรีประมาณ 20 บาท/สัปดาห์ ส่วนบ้านที่ไม่มีไฟฟ้าใช้ก็มักจะจุดเทียนเพื่อให้แสงสว่าง โดยบ้านที่ใช้เทียนส่วนมากจะเสียค่าเทียนมากกว่าค่าเติมไฟจากหม้อเบตเตอรีเสียอีก

เมื่อคำนวณค่าใช้จ่ายด้านไฟฟ้าของกลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างเสียค่าไฟเฉลี่ยเท่ากับ 210.17 บาท/เดือน และมีค่าฐานนิยมเท่ากับ 80 บาท/เดือน

สำหรับการใช้ส้วม กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 53.33 มีส้วมใช้เป็นของตัวเอง นอกนั้นอีกร้อยละ 47.67 ใช้ส้วมรวมหรือส้วมของเพื่อนบ้าน โดยส้วมในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นส้วมซีเมนต์ ฝังปล้องซีเมนต์ หรือถังที่เจาะรูเอาไว้ให้น้ำซึมไปกับดิน ส่วนในเรื่องของน้ำทั้งชาวบ้านจะปล่อยให้ระบายไปตามผิวดิน ยกเว้นแต่กลุ่มหลังจวนฯ บริเวณที่อยู่ติดกับชุมชนหลังวัดสุทธจินดาที่จะระบายน้ำในร่องระบายน้ำของเทศบาลฯ การที่ระบายน้ำไปตามผิวดินนี้ทำให้บางจุดในชุมชนที่เป็นที่ต่ำ เช่นบริเวณติดรั้วทางด้านทิศใต้ บริเวณพื้นที่ท้องข้างกลายเป็นจุดที่มีน้ำสกปรกขัง

4.5.3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการแก้ปัญหาการไล่อื้อ และปัจจัยในการเลือกที่ตั้งที่อยู่อาศัย

เนื่องจากชุมชนกำลังจะถูกดำเนินการรื้อย้ายตามนโยบายของการรถไฟฯ แต่ผู้วิจัยมีสมมติฐานที่ว่าปัจจุบันชาวบ้านยังไม่เห็นความสำคัญเกี่ยวกับปัญหาด้านที่อยู่อาศัย ซึ่งอาจจะมีสาเหตุมาจากการยังไม่ทราบนโยบายที่ชัดเจนของการรถไฟฯ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสอบถามเกี่ยวกับการรับทราบนโยบายการไล่อื้อ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาหากไม่สามารถอยู่ในชุมชนได้ รวมไปถึง

ถึงปัจจัยในการเลือกที่อยู่อาศัยใหม่ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์และเสนอทางเลือกในการแก้ไขปัญหานั้น ซึ่งผลที่ได้ทำให้ทราบว่าชาวบ้านไม่ค่อยทราบนโยบายเกี่ยวกับการไล่อื้อ และยังไม่ได้เตรียมตัวเพื่อที่จะแก้ไขปัญหานี้

กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 36.67 เคยคิดที่จะย้ายออกจากชุมชน โดยส่วนใหญ่มีสาเหตุเนื่องมาจากปัจจัยด้านกายภาพมากที่สุด เช่น ไม่มีน้ำประปา ไฟฟ้า ใช้ เข้าออกชุมชนลำบาก สิ่งแวดล้อมไม่ดี รongลงมาได้แก่ปัจจัยด้านสังคม เช่น หนองหูกุ เบื่อคนเมา เบื่อคน วุ่นวาย และมีปัจจัยด้านเศรษฐกิจมีผลเล็กน้อยที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างบางส่วนอยากย้ายที่อยู่ เช่น หากินลำบากขึ้น ซึ่งลำดับความสำคัญของปัจจัยดังกล่าวสอดคล้องกับ สาเหตุที่บางครอบครัวที่ยังอยู่ในชุมชน เคยย้ายออกไปก่อนหน้านี้ คือ ปัญหาด้านกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจ

สำหรับผู้ที่คิดจะย้ายออกยังไม่ได้คิดว่าจะไปอยู่ที่ไหนคิดเป็นร้อยละ 15 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ร้อยละ 13.33 คิดจะไปอยู่กับญาติพี่น้องซึ่งส่วนใหญ่อยู่จังหวัดอื่น ส่วนที่เหลือคิดที่จะไปเช่าบ้าน อยู่ที่ดินตัวเองที่ร้างอยู่ หรืออยู่กับนายจ้าง

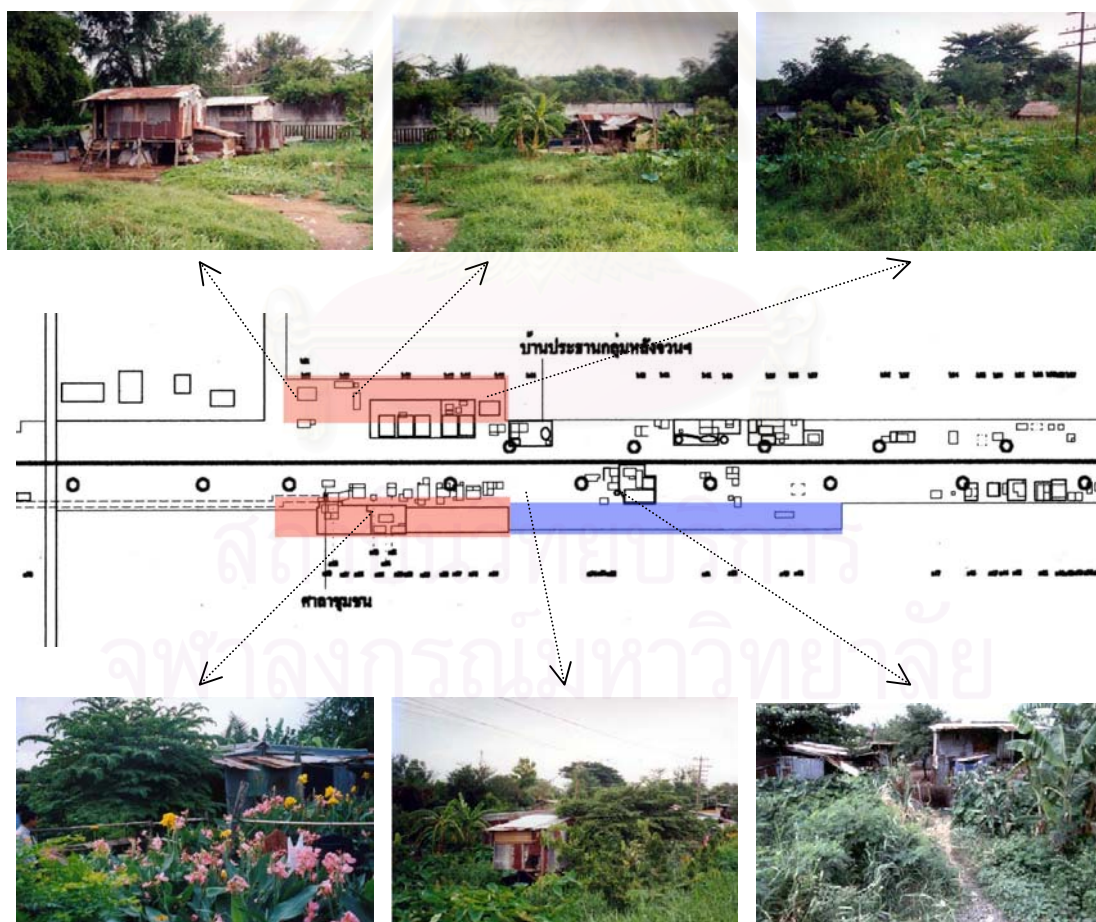
กลุ่มตัวอย่างที่ไม่เคยคิดย้ายออกจากชุมชน ส่วนใหญ่มีสาเหตุเพราะ ทำมาหากินง่าย ค่าใช้จ่ายต่ำ อยู่ที่นี่มานาน รู้สึกสบาย และไม่รู้ว่าจะไปอยู่ที่ไหน

สำหรับการสอบถามเกี่ยวกับการรับทราบนโยบายเกี่ยวกับการไล่อื้อชาวบ้านร้อยละ 81.67 ไม่ทราบว่า การรถไฟ กำลังมีการเจรจากับเครือข่ายสลัม 4 ภาคซึ่งเป็นตัวแทนชาวบ้านที่อยู่ในที่ดินของการรถไฟ เพื่อดำเนินการกับชุมชนที่อยู่อาศัยในที่ดินของการรถไฟทั่วประเทศแล้ว และกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 41.00 ไม่ทราบว่า มีนโยบายไม่อนุญาตให้อยู่อาศัยในระยะ 20 เมตร จากแนวศูนย์กลางรางรถไฟ และกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 65.00 ไม่ทราบว่าขณะนี้ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมกันระหว่างชาวบ้าน เจ้าหน้าที่การรถไฟ และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยของชุมชน

เมื่อมีการสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้ หากชาวบ้านไม่สามารถอยู่อาศัยในที่อยู่ปัจจุบันได้ ปรากฏว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังไม่รู้ว่าจะแก้ปัญหามาอย่างไร ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 43.33 ซึ่งกลุ่มตัวอย่างเหล่านี้คิดว่า อาจจะต้องบุกรุกที่อื่นต่อ หรือยอมไปในที่ที่เขาจัดให้ นอกจากนี้มีชาวบ้านร้อยละ 28.33 คิดว่าจะไปอยู่บ้านญาติหรือกลับไปอยู่บ้านนอก ร้อยละ 16.66 อาจจะไปเช่าบ้านอยู่ใกล้ๆ บริเวณนี้ ส่วนอีกร้อยละ 11.66 คิดว่าจะต้องฟังความคิดเห็นของชาวบ้านในชุมชนและขอร้องให้หน่วยงานของรัฐจัดหาพื้นที่รองรับให้ โดยที่จะอยู่ด้วยกันไปด้วยกัน นอกเหนือจากนั้นอาจจะไปอยู่บ้านนายจ้างหรือประสานงานกับชุมชนอื่นๆ เพื่อแก้ไขปัญหานี้

ในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชน หน่วยงานภายนอกที่เข้ามาร่วมกันแก้ไขปัญหาได้มีความเห็นร่วมกันให้ใช้พื้นที่ท้องช้างในชุมชนเพื่อจัดสร้างที่อยู่อาศัยให้กับชาวบ้าน โดยที่ยังไม่ได้มีการสำรวจความคิดเห็นของชาวบ้านและปัจจุบันกำลังดำเนินการขออนุมัติพื้นที่ดังกล่าวกับการรถไฟฯ ทำให้ผู้วิจัยทดลองตรวจสอบว่าชาวบ้านในชุมชนยินดีที่จะย้ายไปในพื้นที่ดังกล่าวหรือไม่ โดยการแทรกคำถามดังกล่าวไว้ในแบบสัมภาษณ์ ผลที่ได้พบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่จะยังตัดสินใจไม่ค่อยได้เนื่องจากข้อมูลยังไม่เพียงพอ เช่น ไม่ทราบสภาพสิทธิที่จะได้รับ ระยะเวลาในการให้เช่าที่ดิน ค่าใช้จ่ายที่จะต้องเสีย เป็นต้น แต่เมื่อตัดประเด็นเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวออกไปทำให้ได้ผลว่า กลุ่มตัวอย่าง 76.67 เปอร์เซ็นต์ ยินดีที่จะอยู่อาศัยในพื้นที่ดังกล่าวหากไม่สามารถอาศัยอยู่อย่างปัจจุบันได้ โดยกลุ่มผู้ที่ตอบว่ายินดีจะอยู่อาศัยในพื้นที่ดังกล่าว มีค่าเฉลี่ยของค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยที่ตัวเองสามารถรับภาระได้เท่ากับ 656.97 บาท/เดือน แต่โดยส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านคิดว่าตนเองสามารถรับภาระได้ 600 บาท/เดือน หรือ 20 บาท/วัน

แผนที่ 4.7 แสดงตำแหน่งพื้นที่ท้องช้างในชุมชน

- พื้นที่ท้องช้างในชุมชน (ที่ดินของการรถไฟฯ)
- พื้นที่ว่างเปล่า คาดว่าน่าจะเป็นที่ดินของกองทัพภาคที่ 2

นอกจากการสอบถามเกี่ยวกับการยอมรับพื้นที่ที่หน่วยงานภายนอกจะจัดให้เพื่อรองรับการรื้อย้ายแล้ว ผู้วิจัยได้สอบถามเกี่ยวกับการที่จะไปอยู่อาศัยในพื้นที่อื่นนอกจากพื้นที่ที่รัฐจัดให้ โดยสอบถามเกี่ยวกับ ปัจจัยที่ชาวบ้านใช้ในการตัดสินใจเลือกที่อยู่อาศัย ทำเลที่สนใจและความสามารถในการผ่อนชำระหากให้ผ่อนส่งเป็นรายวัน

การศึกษาปัจจัยที่ชาวบ้านใช้ในการเลือกทำเลที่ตั้งหากต้องมีการรื้อย้าย ผู้วิจัยให้ชาวบ้านเปรียบเทียบความสำคัญระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด 8 ตัว (ระยะห่างจากเมือง การที่สามารถประกอบอาชีพที่ทำอยู่ปัจจุบันได้ การอยู่ใกล้ไกลโรงเรียนและโรงพยาบาล การมีสาธารณูปโภครองรับ การได้อยู่ร่วมกับชาวบ้านในชุมชน ราคาที่ดินและที่อยู่อาศัย ความมั่นคงแข็งแรงของตัวที่อยู่อาศัยและสิทธิในการครอบครองที่ดินใหม่ว่าเป็นการเช่าระยะยาวหรือการเช่าซื้อ) โดยใช้วิธีการวัดแบบ Interval Scale ซึ่งผลที่ได้ปรากฏว่า ราคาบ้านหรือที่ดินถูกเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการเลือกที่อยู่อาศัยใหม่ซึ่งมีค่าคะแนนเท่ากับ 4.19 รองลงมาซึ่งมีคะแนนไม่แตกต่างกันนักได้แก่ การอยู่ใกล้เมืองมีคะแนนเท่ากับ 4.10 และอันดับสามได้แก่ การที่สามารถประกอบอาชีพที่ทำอยู่ในปัจจุบันได้มีคะแนนเท่ากับ 3.95 ซึ่งทั้งสามปัจจัยดังกล่าวมีความจำเป็นต่อชาวบ้านอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ส่วนปัจจัยที่สำคัญน้อยที่สุดได้แก่ การได้อยู่ร่วมกับชาวบ้านในชุมชน มีค่าคะแนนเท่ากับ 2.78 ซึ่งอยู่ในระดับจำเป็นปานกลางถึงจำเป็นมาก

ตารางที่ 4.5 แสดงความสำคัญของปัจจัยในการเลือกที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน

ปัจจัย	ไบนารี-หลังจวนฯ		ไบนารี		หลังจวนฯ	
	อันดับ	คะแนน	อันดับ	คะแนน	อันดับ	คะแนน
ราคาที่ดินและที่อยู่อาศัยต่ำ	1	4.19	1	4.34	3	4.00
ความใกล้เมือง	2	4.10	2	4.09	2	4.11
สามารถประกอบอาชีพเดิมได้	3	3.95	4	3.69	1	4.26
การมีน้ำประปา และไฟฟ้า	4	3.86	3	3.75	3	4.00
เป็นการเช่าระยะยาวหรือเช่าซื้อ	5	3.42	5	3.09	5	3.81
ที่อยู่อาศัยมีความมั่นคงแข็งแรง	6	3.14	6	3.06	6	3.22
อยู่ใกล้โรงเรียนและสถานพยาบาล	7	2.92	7	2.81	7	3.04
การได้อยู่ร่วมกับชาวบ้านในชุมชน	8	2.78	8	2.66	8	2.93

จากตารางข้างต้นแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านทั้งสองกลุ่มให้ความสำคัญกับปัจจัยต่างๆ คล้ายคลึงกัน แต่มีความแตกต่างกันเล็กน้อยของปัจจัยด้านราคาที่อยู่อาศัย กับความสามารถในการประกอบอาชีพเดิมได้ ซึ่งชาวบ้านในกลุ่มหลังจวนฯ ให้ความสำคัญต่อราคาเพียงแค่ 4.00 ซึ่งน้อยกว่ากลุ่มไบนารี ซึ่งให้ความสำคัญเท่ากับ 4.34 ในขณะที่กลุ่มไบนารีมีคะแนนเกี่ยวกับการย้ายไปแล้วต้องประกอบอาชีพเดิมได้เท่ากับ 3.95 ในขณะที่กลุ่มหลังจวนฯ ต้องการประกอบอาชีพเดิมถึง 4.26 ซึ่งค่า

คะแนนดังกล่าวเมื่อวิเคราะห์ร่วมกับลักษณะอาชีพแล้วแสดงให้เห็นว่า กลุ่มหลังจวนฯ มีความมั่นคงในการประกอบอาชีพและมีความจำเป็นต้องอยู่ใกล้พื้นที่บริเวณเดิมมากกว่ากลุ่มไบเลย์ เนื่องจากจากชาวบ้านในกลุ่มหลังจวนฯ มีอาชีพที่มั่นคงและต้องอาศัยความคุ้นเคยกับพื้นที่มากกว่ากลุ่มไบเลย์ เช่น อาชีพรับจ้างเลี้ยงม้า อาชีพค้าขาย ที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพไม่มั่นคงและมีรายได้ไม่แน่นอน แต่อย่างไรก็ดี ปัจจัยที่นำมาเปรียบเทียบก็ถือว่ามีความจำเป็นมากต่อชาวบ้านทั้งสองกลุ่ม

นอกจากการศึกษาความสำคัญของปัจจัยที่ชาวบ้านพิจารณาในเลือกที่ตั้งเพื่อรองรับการรื้อย้ายแล้ว ในช่วงหนึ่งนักวิจัยได้ร่วมกับชาวบ้านในการหาที่ดินเพื่อรองรับการรื้อย้าย ซึ่งได้คัดเลือกทำเลที่มีราคาที่ดินอยู่ในช่วง 800,000-2,000,000 บาท/ไร่ ได้แก่ บริเวณ บ้านหนองโสน บ้านเกาะ โคกไผ่ และหลังชุมชนวัดทุ่งสว่างศาลาลอย ซึ่งผู้วิจัยได้นำทำเลดังกล่าวมาสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างว่ามีความสนใจในพื้นที่บริเวณใด โดยมีได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับราคาที่ดิน ผลที่ได้พบว่า กลุ่มตัวอย่างสนใจพื้นที่บริเวณบ้านหนองโสนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 31.66 รองลงมาได้แก่ บริเวณบ้านเกาะและหลังชุมชนวัดทุ่งสว่าง คิดเป็นร้อยละ 16.67 ส่วนลำดับสุดท้ายคือ บริเวณโคกไผ่ คิดเป็นร้อยละ 11.67 นอกเหนือจากนั้นมีความคิดที่แตกต่างจากทำเลที่เสนอให้ เช่น ที่ใดก็ได้ขอให้อยู่ใกล้ที่เดิมที่สุด ไม่สนใจทำเลที่เสนอทั้งหมด หรือต้องการที่จะอยู่ในพื้นที่ท้องข้างภายในชุมชน เป็นต้น

ส่วนค่าใช้จ่ายที่ชาวบ้านคิดว่าจะสามารถรับภาระได้หากต้องซื้อทั้งที่ดินและบ้านในที่ใหม่ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 43.02 บาท/วัน แต่ส่วนใหญ่แล้วคิดว่าตัวเองสามารถจ่ายได้เท่ากับการอยู่อาศัยในพื้นที่ท้องข้างคือเท่ากับ 20 บาท/วัน โดยที่หากเงินที่ให้ไม่ได้เพียงพอที่จะชำระทั้งที่ดินและบ้านชาวบ้านส่วนใหญ่เลือกที่จะผ่อนชำระที่ดินมากกว่าและแก้ปัญหาด้วยการเอาบ้านที่อยู่ปัจจุบันไปปลูกในที่นั้น อย่างไรก็ตามก็มีกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ต้องการหรือคิดว่าตัวเองไม่สามารถซื้อที่ดินหรือบ้านในที่ใหม่ได้เลยเท่ากับ 26.67 เปอร์เซ็นต์

กล่าวโดยสรุปชาวบ้านในชุมชนบางส่วนเคยต้องการที่จะย้ายออกจากชุมชนเองเนื่องจากปัจจัยด้านสาธารณูปโภคและสภาพสังคมในอดีต แต่ไม่สามารถทำได้เนื่องจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และหากมีการเลือกรื้อชาวบ้านส่วนใหญ่ยังมองไม่เห็นแนวทางที่จะแก้ไขปัญหา วิธีที่พอจะทำได้ขั้นต้นคือ อาศัยญาติพี่น้องอยู่ หรือเช่าที่ดินหรือบ้านที่ใกล้เคียงหรือชุมชนอยู่ไปก่อน และมีชาวบ้านบางส่วนที่จะต้องไปบุกรุกที่ดินอื่นเพื่ออยู่อาศัย อย่างไรก็ตามปัจจัยที่ชาวบ้านให้ความสำคัญในการเลือกทำเลรองรับหากต้องถูกรื้อย้าย ได้แก่ ค่าใช้จ่ายที่ชาวบ้านจะต้องรับภาระเมื่อมีการรื้อย้าย ผลกระทบต่ออาชีพ ระยะทางระหว่างเมืองกับพื้นที่รองรับ ระบบสาธารณูปโภค และระยะเวลาในการครอบครองที่ดิน โดยที่ชาวบ้านส่วนใหญ่สามารถรับภาระค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยได้ประมาณ 20 บาท/วัน

4.6 การแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดริมทางรถไฟทั่วประเทศ และชุมชนแออัดริมทางรถไฟเขตเทศบาลนครนครราชสีมา

จากการรวบรวมเอกสารและการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ สามารถสรุปสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลง กระบวนการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในที่ดินการรถไฟแห่งประเทศไทย และชุมชนแออัดริมทางรถไฟเขตเทศบาลนครราชสีมาได้ดังนี้

- ปลายปี พ.ศ. 2541 นาย ชาญชัย อิศระเสนารักษ์ (ผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม) ให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนในการแก้ไขปัญหาการขาดทุนของการรถไฟแห่งประเทศไทย ว่า จะมีการนำที่ดินการรถไฟให้เอกชนเช่าเพื่อหารายได้เข้าการรถไฟ และเริ่มดำเนินการทำแผนการรื้อย้ายชุมชนในที่ดินของการรถไฟฯ และมีการขอความร่วมมือกับทางกรุงเทพมหานครไม่ให้ออกทะเบียนบ้านชั่วคราวให้ชุมชนบุกรุกที่การรถไฟฯ ในระยะเวลา 90 วัน
- 3-4 พ.ย. พ.ศ 2541 เครือข่ายสลัม 4 ภาค จัดประชุมชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายของการรถไฟฯ ทั่วประเทศ และได้ยื่นข้อเสนอไม่ขอย้ายออกจากที่ของการรถไฟฯ พร้อมทั้งขอทำสัญญาเช่าที่ดินราคา 2 บาท/ตร.วา/ปี เป็นเวลา 30 ปี และได้ให้สมาชิกเครือข่ายกระจายข่าวนี้ให้กับชาวบ้านในแต่ละจังหวัดที่ประสบปัญหาเดียวกันทราบ และหาผู้ร่วมขบวนการเพิ่มขึ้น
- 25 ธ.ค. พ.ศ. 2541 เครือข่ายสลัม 4 ภาค ส่งตัวแทน 150 คน ขอให้การเคหะแห่งชาติระงับการทำแผนโยกย้ายชุมชนร่วมกับการรถไฟฯ
- 23-24 ม.ค. พ.ศ.2542 จัดประชุมชุมชนในเขตที่ดินการรถไฟฯ ทั่วประเทศ ได้ข้อสรุป
1. ยืนยันข้อเสนอก่อนที่ยื่นต่อการรถไฟ
  2. กำหนดแผนงานเจรจากับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมภายใน 1 เดือน
  3. สรุปข้อมูลชุมชนแออัดในที่ดินการรถไฟ 16,189 ครอบครัว 84 ชุมชน 23 จังหวัด
- 9 ก.พ. พ.ศ.2542 เครือข่ายสลัม 4 ภาค เจรจากับ นาย ชาญชัย อิศระเสนารักษ์ เพื่อสอบถามนโยบายของการรถไฟฯ ที่จะส่งผลกระทบต่อชุมชนแออัด ได้ผลดังนี้
1. ภายใน 5 ปี การรถไฟฯจะมีโครงการวางคู่อื่นทั่วประเทศ ชุมชนที่อยู่ 2 ซ้ำง ที่ห่างจากแนวศูนย์กลางรางไม่เกิน 40 ม. ไม่สามารถอยู่ได้อย่างแน่นอน

2. จะมีการรื้อย้ายชุมชนไปอยู่ในพ.ท. ใกล้เคียงโดยร่วมมือกับการเคหะแห่งชาติ ซึ่งรูปแบบที่อยู่อาศัยจะขึ้นอยู่กับสภาพที่ดินที่จัดหาให้ ถ้ายังหาที่ดินไม่ได้จะยังไม่ทำการรื้อย้ายชุมชน
3. ที่ดินใหม่ที่หาได้จะให้เช่าเป็นระยะเวลา 10 ปี
- 23 มี.ค. พ.ศ.2543 งานเดินรถแขวงนครราชสีมา ได้รับนโยบายจากคณะกรรมการการแก้ไข ปัญหาชุมชนแออัดในที่ดินของการรถไฟฯ ให้จัดทำโครงการนำร่องเพื่อพัฒนา ชุมชนบุกรุกที่ดินการรถไฟฯ
- 13 ก.ย. พ.ศ.2543 คณะกรรมการการรถไฟฯ มีมติให้ชุมชนที่อยู่ในที่ดินการรถไฟฯ สามารถ ดำเนินการขอเช่าที่ดินการรถไฟฯ ได้ตามเงื่อนไขดังนี้
1. ชุมชนที่อยู่ห่างจากแนวศูนย์กลางรางมากกว่า 40 เมตร สามารถเช่าที่ดิน ได้ 30 ปี
  2. ชุมชนที่อยู่ห่างจากแนวศูนย์กลางรางมากกว่า 20 เมตร แต่ไม่เกิน 40 เมตร สามารถเช่าที่ดินได้ 3 ปี
  3. ชุมชนที่อยู่ห่างจากแนวศูนย์กลางรางน้อยกว่า 20 เมตร ไม่สามารถอยู่ อาศัยได้ และให้จัดหาพื้นที่การรถไฟฯ หรือเอกชนรองรับ ในรัศมี 5 กม.
  4. หากไม่สามารถจัดหาพื้นที่รองรับได้ จะไม่สามารถทำการรื้อย้ายชุมชน
- 8 มี.ค. พ.ศ.2544 มีการประชุม ระหว่างสภารั้วตรแขวงบำรุงสะพานและอาคารนครราชสีมาและ ตัวแทนชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ ณ แขวงบำรุงสะพานและอาคารนครราชสีมา เกี่ยวกับการรื้อย้ายชุมชนฯ ซึ่งการประชุมดังกล่าวไม่สามารถหาข้อยุติได้ เนื่องจากแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เสนอของเจ้าหน้าที่การรถไฟฯ ไม่เป็นที่ ยอมรับของชาวบ้าน⁶

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶ บุญส่ง แสดงฤทธิ์(ประธานกลุ่มหลังจวนฯ), บันทึกสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 24 มี.ย. 2544, ณ ชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ

4.7 สรุปข้อมูลทั่วไปของชุมชนไบเล่ย์-หลังจวนฯ

ตารางที่ 4.6 สรุปข้อมูลทั่วไปของชุมชนไบเล่ย์-หลังจวนฯ ในช่วงแรกที่เข้าศึกษาชุมชน (มิ.ย.-ส.ค.44)

ประเด็น	หัวเรื่อง	สรุป
ความเป็นมา	การครอบครองที่ดิน พื้นที่ จำนวนที่อยู่อาศัย จำนวนประชากร	บุกรุกที่ดินการรถไฟฯ ประมาณ 39 ไร่ 146 หลังคาเรือน (มีผู้อยู่อาศัย 124 หลังคาเรือน) 378 คน
เศรษฐกิจ	ทั่วไป อาชีพ รายได้ รายจ่าย เงินออม-หนี้สิน การเดินทางไปทำงาน	ส่วนใหญ่ยากจน ส่วนใหญ่มีอาชีพที่มีรายได้ไม่แน่นอน เช่น เก็บขยะ รับจ้างทั่วไป เฉลี่ย เท่ากับ 185.61 บาท/ครอบครัว/วัน (ส่วนใหญ่ 100 บาท/ครอบครัว/วัน) เฉลี่ย เท่ากับ 142.80 บาท/ครอบครัว/วัน ครัวเรือนร้อยละ 33.33 ออมเงินรายเดือน ร้อยละ 20 มีหนี้สิน ครัวเรือนร้อยละ 57.27 ไม่มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปทำงาน และร้อยละ 80.00 มี แหล่งงานอยู่ห่างจากชุมชนไม่เกิน 2 กม.
สังคม	การรวมกลุ่ม กรรมกรชุมชน ความสัมพันธ์กับหน่วยงาน ภายนอก การศึกษา ปัญหาสังคม	การรวมกลุ่มยังไม่เข้มแข็ง และแบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่คือ กลุ่มไบเล่ย์และกลุ่มหลัง จวนฯ แต่ละกลุ่มมีการรวมกลุ่มย่อยๆ ได้มาจากการคัดเลือกของกลุ่มเล็กๆ ชาวบ้านยังไม่ค่อยยอมรับกรรมกรฯ เนื่องจาก จากเคยมีปัญหาเรื่องการเงินและผลประโยชน์ และชุมชนยังไม่มีผู้นำธรรมชาติ ไม่มีหน่วยงานปกครองยอมรับ เนื่องจากเป็นผู้บุกรุกและอยู่บริเวณรอยต่อของเขต การปกครอง มีหน่วยงานเข้ามาการสงเคราะห์และพัฒนาบ้าง ส่วนใหญ่อ่านเขียนไม่ได้ มีคนจบสูงกว่าชั้น ป.6 เพียงร้อยละ 7.41 ชาวบ้านคิดว่าชุมชนมีปัญหา เด็กดมกาวเล็กน้อย
กายภาพ	ผังชุมชน ทางสัญจร การระบายน้ำ ที่อยู่อาศัย - วัสดุ - พื้นที่ใช้สอย - รูปแบบ - แรงงาน สาธารณูปโภค - บ้านเลขที่ - น้ำประปา - ไฟฟ้า - หียงน้ำ-ห้องส้วม	ความหนาแน่นต่ำ สร้างเป็นแถวตามแนวรางรถไฟ ทางดิน บางช่วงต้องเดินบนรางรถไฟ ระบายไปตามหน้าดิน ส่วนใหญ่ใช้วัสดุไม่ถาวร เช่น สังกะสีเก่า เศษไม้ ป้ายโฆษณา มีความแตกต่างกันมาก ที่อยู่อาศัยมีพื้นที่เฉลี่ย 28.52 ตร.ม. และที่ดินมีพื้นที่เฉลี่ย 47.38 ตร.ม. (11.90 ตร.วา) คล้ายบ้านในชนบท ยกได้ดินเล็กน้อย มีพื้นที่เอนกประสงค์หน้าบ้าน บ้านเล็กๆ อาจมีการขอแรงเพื่อนบ้านช่วยกันสร้าง ไม่มีบ้านเลขที่ เกือบทั้งหมดต้องซื้อน้ำจากรอบชุมชน ราคาสูงกว่าปกติประมาณ 5 เท่า กลุ่มไบเล่ย์ไม่มีมิเตอร์ไฟฟ้าใช้ กลุ่มหลังจวนฯ มีการลากไฟมิเตอร์เดิม ครัวเรือนมีส้วมเป็นของตัวเองร้อยละ 53.35
การแก้ปัญหาที่ อยู่อาศัย	การรับรู้ปัญหา วิธีแก้ไขปัญหา การยอมรับพื้นที่ที่รัฐเสนอ ปัจจัยในการเลือกที่ตั้งใหม่	ไม่ค่อยได้รับข้อมูล และยังไม่ค่อยรู้สึกตัวเองมีปัญหาที่อยู่อาศัย ยังไม่ได้วางแผนแก้ไขปัญหากฎใดหรือ เคยมีการขอทรัพย์สินแต่ล้ม ยังไม่ได้ต่อต้าน และอยากได้ข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อประกอบการตัดสินใจ ราคาถูก ใกล้เมืองหรือที่อยู่เดิม ประกอบอาชีพเดิมได้

บทที่ 5

กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนฯ

จากการที่ผู้ทำวิจัยได้เข้าไปศึกษาชุมชน ในช่วงตั้งแต่เดือน มิถุนายน 2544 ถึงเดือน มกราคม 2545 โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรมชุมชนที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งคอยประสานงานระหว่าง ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ ทำให้สามารถสังเกตเห็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่อยู่อาศัยที่เกิดขึ้น ซึ่งในบทนี้จะกล่าวถึงภาพรวมของการเปลี่ยนแปลง และการเปลี่ยนแปลงของ ปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนฯ ซึ่งได้แก่ การบริหารจัดการการเงิน การรวมกลุ่มและผู้นำชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และที่ดินที่จะใช้รองรับการรื้อย้ายและการ ให้สิทธิ

5.1 ภาพรวมของการเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงของชุมชนฯ ในช่วง 8 เดือน ตั้งแต่เดือน มิถุนายน 2544 ถึงเดือน มกราคม พ.ศ. 2545 สามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ช่วง ดังนี้

1. ช่วงก่อนทำการศึกษา (ก่อนมิถุนายน 2544)
2. ช่วงนี้เฉยๆไม่มีการกระตือรือร้น (มิถุนายน 2544 – กรกฎาคม 2544)
3. ช่วงเริ่มให้ความสนใจเกี่ยวกับเรื่องการไล่อื้อ และช่วงกลุ่มหลังจนวนฯ เริ่มรื้อฟื้นกลุ่มออมทรัพย์ฯ (สิงหาคม - กันยายน 2544)
4. ช่วงเจ้าหน้าที่ราชการเริ่มให้ความสนใจ (ตุลาคม 2544 – พฤศจิกายน 2544)
5. ช่วงกลุ่มไปเลยได้กลุ่มผู้นำใหม่ และชาวบ้านเริ่มมีส่วนร่วมในกิจกรรม (ธันวาคม 2544)
6. ช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนด้านกายภาพ และการร่วมมือกันทำกิจกรรมของชาวบ้าน (มกราคม 2545)

1) ช่วงก่อนทำการศึกษา (ก่อนมิถุนายน 2544)

ก่อนหน้าที่ผู้วิจัยจะลงมาทำการศึกษาในชุมชนฯ ชาวบ้านได้ข่าวมาว่าชุมชนของตนถูก กำหนดให้เป็นชุมชนนำร่องในการรื้อย้ายชุมชนบุกรุกที่ดินของการรถไฟฯ และเคยมีการประชุมเรื่องการรื้อย้าย ระหว่าง สรรวัตรบำรุงทางนครราชสีมา กับชาวบ้าน ตั้งแต่เดือน มีนาคม พ.ศ. 2544 ในการประชุมครั้งนั้น เจ้าหน้าที่การรถไฟฯ ได้เสนอพื้นที่บริเวณบ้านหนองกระโดนซึ่งอยู่ห่างชุมชนประมาณ 12 ก.ม. เป็นพื้นที่รองรับการรื้อย้าย และให้ชาวบ้านที่ต้องการจะย้ายไปลงชื่อ โดยที่มิได้มีการให้ราย

ละเอียดอื่นๆ เพิ่มเติมเลย ในการประชุมดังกล่าว เจ้าหน้าที่ฯ เกิดการโต้เถียงกับชาวบ้านและนักพัฒนาอิสระ (NGO) ทำให้ไม่สามารถหาข้อสรุปใดๆ ในการประชุมได้¹

หลังจากนั้นมาเจ้าหน้าที่การรถไฟฯ ก็ไม่ได้มีการติดตามความคืบหน้า มีเพียงแต่มาบอกให้ประธานชุมชนใบเลี้ยง รวบรวมรายชื่อผู้ที่ต้องการจะย้ายเป็นครั้งคราวเท่านั้น ในขณะที่ชาวบ้านในชุมชนฯ ก็ได้รับการแนะนำจากนักพัฒนาอิสระให้ปฏิเสธเสมอมา จนกระทั่งข่าวดังกล่าวเงียบหายไปและชาวบ้านไม่ได้ให้ความสนใจกับเรื่องการรื้อย้ายอีก²

2) ช่วงนิ่งเฉยไม่มีการกระตือรือร้น (มิถุนายน 2544 – กรกฎาคม 2544)

ในช่วงแรกที่ลงทำการศึกษานักวิจัยได้แนะนำตัวเอง และเก็บข้อมูลพื้นฐานรวมถึงแนวคิดของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนฯ พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ค่อยรู้สึกเดือดร้อนกับปัญหาการไล่อื้อเท่าไร เนื่องจากข่าวการไล่อื้อได้เงียบหายไปกว่า 1 ปี ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น

ในช่วงนี้เมื่อผู้วิจัยสอบถามเกี่ยวกับการรับรู้นโยบายการไล่อื้อของการรถไฟฯ ปรากฏว่าทั้งชาวบ้านและเจ้าหน้าที่รถไฟในท้องถิ่นเองไม่ทราบว่า นโยบายในการรื้อย้ายหรือให้เช่าของชุมชนที่บุกรุกที่ดินของการรถไฟฯ มีว่าอย่างไร ไม่ทราบว่ากรรถไฟฯ ใช้เกณฑ์อะไรเป็นตัวกำหนดให้ชาวบ้านสามารถเช่าที่ดินได้หรือไม่ได้ มีการได้ข่าวมาผิดๆ หลายเรื่อง เช่น ชาวบ้านที่เป็นกรรมการชุมชนฯ เข้าใจว่าการรถไฟฯ ยอมให้เช่าพื้นที่แล้วในอัตรา 2 บาท/ตร.ม. โดยที่จริงแล้วเป็นข้อเสนอของเครือข่ายสลัม 4 ภาค ต่อการรถไฟฯ เท่านั้น ยังไม่ได้เป็นข้อตกลงแต่อย่างใด

สิ่งที่กรรมการชุมชนฯ ให้ความสนใจในช่วงที่นักวิจัยเริ่มเข้าศึกษาชุมชนมีอยู่ด้วยกัน 2 เรื่อง ได้แก่ ปัญหาไม่มีน้ำประปาใช้ และ ปัญหาการไม่ได้รับเงินพัฒนาชุมชน จากโครงการมียาชาว่า ซึ่งชาวบ้านได้รับการปฏิเสธที่จะให้ความช่วยเหลือในประเด็นดังกล่าวจากหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น ด้วยเหตุผล 2 ประการคือ ชุมชนบุกรุกที่ดินของการรถไฟฯ และชุมชนตั้งอยู่ใกล้แนวแบ่งเขตการปกครองที่ไม่ชัดเจนระหว่าง เทศบาลนคร นครราชสีมา กับ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองไผ่ล้อม ทำให้ไม่มีหน่วยงานปกครองรับผิดชอบดูแลชุมชนฯ

3) ช่วงเริ่มให้ความสนใจเกี่ยวกับเรื่องการไล่อื้อ และช่วงกลุ่มหลังจวนฯ เริ่มรื้อฟื้นกลุ่มออมทรัพย์ฯ (สิงหาคม 2544)

เมื่อวันที่ 12-13 กรกฎาคม พ.ศ.2544 กรรมการชุมชนฯ ได้ไปดูงานพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ที่จังหวัดจันทบุรี ซึ่งมีเครือข่ายฯ เป็นผู้ประสานงานให้เกิดโครงการ โดยมีวัตถุประสงค์ในการดูงานเพื่อที่

¹ สัมภาษณ์ นาง บุญส่ง แสดงฤทธิ์ (ประธานชุมชนกลุ่มหลังจวนฯ) เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2544

² เรื่องเดียวกัน

จะให้ตัวแทนชุมชนที่เป็นสมาชิกของเครือข่ายฯ ได้เรียนรู้การจัดการและการบริหารกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนของตนเอง หลังจากที่ได้จบจากการดูงานแล้ว กรรมการกลุ่มหลังจวนฯ ได้เกิดความกระตือรือร้นที่จะจัดทำโครงการร้านค้าชุมชน เพื่อเป็นการช่วยเหลือสมาชิก และสร้างผลกำไรจากเงินที่สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ได้นำมาออมไว้ นอกจากนี้ยังได้คิดที่จะทำโครงการต่างๆ ที่ได้รับการแนะนำจากเครือข่ายฯ เช่น โครงการพี่สอนน้อง ที่เป็นโครงการให้เด็กโตในชุมชนสอนหนังสือให้กับเด็กเล็ก เป็นต้น

ภาพที่ 5.1-5.2 กิจกรรมโครงการพี่สอนน้อง

กลุ่มหลังจวนฯ เพิ่มกิจกรรมเข้าจังหวะ ลงในโครงการพี่สอนน้อง นอกเหนือจากการสอนหนังสือ

ชาวบ้านทำอาหารเลี้ยงเด็กที่มาเรียนหนังสือ หลังจากที่ได้รับทุนสนับสนุนกิจกรรมจากเครือข่ายฯ

เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ.2544 ผู้ช่วยสารวัตรแขวงบำรุงสะพานและทางนครราชสีมา การรถไฟฯ (ผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนฯ แทนสารวัตรแขวงฯ) ได้เชิญชาวบ้านในชุมชนฯ ร่วมประชุม เพื่อสอบถามความคืบหน้าเกี่ยวกับการไล่อื้อ ในการประชุมดังกล่าวผู้ช่วยฯ ต้องการทราบจำนวนชาวบ้านที่จะย้ายไปในพื้นที่รองรับที่จัดให้ ซึ่งนักพัฒนาอิสระและผู้วิจัยได้เสนอข้อที่ประชุมว่า ที่ที่เคยเสนอให้น่าจะไกลเกินไปสำหรับชาวบ้านที่ต้องเดินทางมาเก็บขยะในเมือง และการที่จะให้ชาวบ้านตัดสินใจย้ายไปยังพื้นที่รองรับหรือไม่ น่าจะต้องมีการให้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจมากกว่าเป็นการให้ทราบแต่ชื่อพื้นที่ที่จะไปเท่านั้น อย่างไรก็ตามกลุ่มหลังจวนฯ ได้เล่าให้ผู้ช่วยฯ ฟังว่า ปัจจุบันชาวบ้านในชุมชนฯ ไม่ได้มีใครเตรียมตัวเพื่อรองรับการรื้อย้าย นอกจากนี้ยังได้เสนอพื้นที่ท้องช้างในชุมชนให้เจ้าหน้าที่การรถไฟฯ พิจารณา เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในเงื่อนไขที่สามารถให้ชุมชนเช่าได้เช่นกัน ซึ่งหลังจากที่ผู้ช่วยฯ ได้ทราบสถานการณ์และฟังความคิดเห็นของทุกฝ่ายแล้ว การประชุมดังกล่าวจึงมีการสรุปผลออกมาเป็น 2 ประเด็น คือ 1) ชาวบ้านยังไม่สามารถตัดสินใจได้ว่าจะย้ายไปอยู่ที่บ้านหนองกระโดนหรือไม่ ซึ่งส่วนใหญ่จะไม่ค่อยอยากไปเพราะคิดว่าไกล และ 2) มีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อหาแนวทางการรื้อย้าย โดยมีชาวบ้าน 6 คน มีชื่ออยู่ในคณะกรรมการชุดนี้ และจะมีการเชิญหน่วยงานภายนอกเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการดังกล่าวด้วย

ภาพที่ 5.3 การประชุมระหว่างเจ้าหน้าที่การรถไฟฯ กับชาวบ้าน วันที่ 17 สิงหาคม 2544 ณ แขวงบำรุงสะพานและอาคารนครราชสีมา

ในช่วงปลายเดือนกรกฎาคม จนถึงช่วงต้นเดือนกันยายน กรรมการชุมชนและชาวบ้านบางคน เริ่มมีการพูดถึงประเด็นการรื้อย้าย และกลุ่มหลังจวนฯ มีการริเริ่มกิจกรรมต่างๆ เพื่อที่จะสร้างความพร้อมในการรองรับการรื้อย้าย ซึ่งน่าจะเกิดจากการได้รับแรงกระตุ้นจาก 2 เหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้น

ด้านการเตรียมตัวเพื่อรองรับการรื้อย้าย ชาวบ้านบางคนได้ออกสำรวจพื้นที่ว่างใกล้เมืองและหาหรือเกี่ยวกับที่ดินรองรับร่วมกับนักวิจัย ซึ่งส่วนใหญ่จะติดปัญหาเป็นที่เอกชนที่ชาวบ้านเกรงว่าอาจจะไม่มีเงินซื้อ นอกจากนี้ได้มีการประชุมชาวบ้านเกี่ยวกับกิจกรรมชุมชนต่างๆ พร้อมทั้งแจ้งข่าวและข้อมูลเกี่ยวกับการไล่ออกจากการรถไฟฯ ที่นักวิจัยได้ทราบมาให้ชาวบ้านทราบ แต่ก็ยังมีชาวบ้านมาร่วมกิจกรรมชุมชนน้อย ซึ่งส่วนใหญ่ผู้ที่ให้ความร่วมมือกับกิจกรรมต่างๆ จะเป็นผู้ที่เคยร่วมงานกันมาก่อนอยู่แล้วซึ่งมีอยู่เพียง 7-8 คนเท่านั้น

ภาพที่ 5.4 การประชุมของกลุ่มหลังจวนฯ เมื่อ วันที่ 17 ส.ค. 44 หลังจากประชุมกับเจ้าหน้าที่การรถไฟฯ

ภาพที่ 5.5 ภาพชาวบ้านออกสำรวจพื้นที่บริเวณป่าช้าจีน เพื่อรองรับการรื้อย้าย เมื่อ วันที่ 8 ก.ย.44

จากการที่พี่บั้งอร (กรรมการชุมชนหลังจวนฯ) มองว่ากลุ่มออมทรัพย์ฯ เป็นเครื่องมือหนึ่งที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย จึงทำให้พี่บั้งอรพยายามที่จะชักชวนชาวบ้านให้กลับมาออมทรัพย์ และจากการที่นักวิจัยได้ลงไปมีส่วนช่วยเหลือเรื่องนี้อยู่บ้างทำให้ทราบว่า การดำเนินกิจกรรมออมทรัพย์ของกลุ่มหลังจวนฯ มีปัญหาสำคัญ 2 ประเด็น คือ 1) ชาวบ้านทั่วไปไม่เชื่อถือกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ เนื่องจากชุมชนเคยจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และมีปัญหากรรมการบางคนแอบเบิกเงินไปใช้ ทำให้กลุ่มฯ ล้มไป ซึ่งปัจจุบันแม้จะมีการตั้งกลุ่มฯ ขึ้นมาใหม่ แต่ยังมีคนที่มีความเคยชินในคณะกรรมการด้วย ทำให้ชาวบ้านไม่เชื่อถือและไม่มาออมเงิน 2) ไม่มีคนที่ทำบัญชีเป็น เนื่องจากว่าชุมชนฯ มีคนอ่านเขียนหนังสือได้อยู่บ้าง และคนที่พอจะอ่านเขียนได้ก็ไม่ค่อยมีเวลาที่จะลงมาทำงานให้ ทำให้บัญชีกลุ่มออมทรัพย์ที่ผ่านมาไม่สามารถตรวจสอบยอดเงินได้ ทำให้เมื่อสรุปยอดขึ้นมาจริงๆ จึงทราบว่าเงินกลุ่มบางส่วนถูกพี่บั้งอรนำไปใช้โดยไม่ได้ตั้งใจ

ในช่วงเดือนกันยายนและตุลาคมที่ผ่านมา นักวิจัยจึงได้พยายามช่วยแนะนำการทำบัญชีแบบง่ายๆ ให้กับสมาชิกกลุ่มที่พอจะเสียสละเวลาช่วยทำบัญชีได้ ซึ่งก็ทำให้บัญชีสามารถตรวจสอบและสรุปยอดได้ง่ายขึ้น และจัดทำสมุดออมทรัพย์ใหม่ ซึ่งหลังจากนั้นมาก็มีสมาชิกออมทรัพย์เพิ่มขึ้นเล็กน้อยประมาณ 5-6 คน แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนก็ยังไม่เชื่อมั่นกับกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ และไม่กระตือรือร้นที่จะออม

4) ช่วงเจ้าหน้าที่ราชการเริ่มให้ความสนใจ (ตุลาคม 2544 – พฤศจิกายน 2544)

เมื่อวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2544 นายอำเภอเมืองนครราชสีมา (คุณ สมาน วงศ์วรายุทธ) และคณะ ได้ลงมาเยี่ยมชาวบ้านเป็นครั้งแรก หลังจากที่ย้ายมารับตำแหน่งใหม่ และในวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ.2544 ทางอำเภอก็ได้มีการจัดประชุมเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาชุมชนฯ ซึ่งมีปัญหาที่อยู่อาศัยเป็นประเด็นสำคัญในการแก้ไขด้วย โดยทางอำเภอได้เชิญผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ และตัวแทนชาวบ้านเข้าร่วมประชุม ซึ่งการประชุมดังกล่าวผู้ช่วยสารวัตรแขวงบำรุงสะพานและทางได้แจ้งกับที่ประชุมว่ากำลังสนใจที่จะใช้พื้นที่ท้องข้างในชุมชนสำหรับรองรับการรื้อย้ายแทนพื้นที่ที่เคยเสนอไป ซึ่งในที่ประชุมไม่มีใครขัดข้อง ทำให้การประชุมดังกล่าวสรุปให้ผู้ช่วยสารวัตรแขวงฯ ทำเรื่องขอใช้พื้นที่ท้องข้างในชุมชนฯ เพื่อรองรับการรื้อย้ายเสนอไปยังการรถไฟฯ นอกจากนี้นายอำเภอยังได้มอบหมายให้หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องดำเนินการแก้ไขปัญหาคือ เรื่องที่ชุมชนไม่มีหน่วยงานปกครองดูแลได้มอบหมายให้เทศบาลนคร นครราชสีมาและอบต.หนองไผ่ล้อม ร่วมกันหาแนวแบ่งเขตปกครองว่าชุมชนอยู่ในพื้นที่รับผิดชอบของใคร หรือให้ปลัดอำเภอรับผิดชอบเรื่องชาวบ้านในชุมชนไม่มีทะเบียนบ้าน เป็นต้น

ภาพที่ 5.6-5.7 เจ้าหน้าที่การรถไฟฯ เข้ามาตรวจสอบพื้นที่ที่iongข้างในชุมชน 2544

เจ้าหน้าที่การรถไฟฯ เข้ามาตรวจสอบพื้นที่ที่iongข้างในชุมชนเมื่อวันที่ 8 ต.ค. 2544

ชาวบ้านบางคนมาช่วยเจ้าหน้าที่รถไฟฯ วัดพื้นที่ที่iongข้างในชุมชน

ภาพที่ 5.8 การประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ ที่อำเภอฯ ครั้งที่ 1

บรรยากาศการประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย วันที่ 9 ตุลาคม 2544 ณ ที่ว่าการอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ภาพที่ 5.9-5.10 การประชุมชาวบ้านหลังจากนายอำเภอฯ เรียกแกนนำชุมชนเข้าร่วมประชุม

ชาวบ้านกำลังมารอการประชุม เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2544 ที่ศูนย์เด็กเล็กชุมชนฯ

ครูจากศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนช่วยกรรมการชุมชนชี้แจงผลการประชุมกับนายอำเภอฯ

หลังจากการประชุมดังกล่าว หนังสือพิมพ์ “โคราชรายวัน” ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ได้ลงข่าวเกี่ยวกับ การบุกรุกที่ดินของชาวบ้าน และการให้ความสนใจต่อประเด็นดังกล่าวของนายอำเภอ กอปรกับมีการจัดประชุมชาวบ้านทั้งก่อนและหลังการประชุมเมื่อวันที่ 9 ตุลาคม ทำให้ชาวบ้านเริ่มมีคำถาม และตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับการรื้อย้ายหลายประเด็น ดังนี้

1. เขาจะให้ย้ายออกเมื่อไร และเขาจะถมที่ให้ด้วยหรือไม่
2. ใครจะมีสิทธิอยู่บ้าง พวกบ้านเช่า พวกมาอยู่ใหม่ได้ด้วยหรือไม่
3. บ้านที่มีอยู่จะเอาไปไว้ไหน ขอย้ายบ้านไปสร้างในที่ที่เค้าให้ได้หรือเปล่า
4. จะต้องเสียค่าเช่าเท่าไร แล้วถ้าต้องผ่อนบ้านต้องผ่อนเดือนละเท่าไร
5. แล้วพวกคนแก่ หรือคนที่จนมากๆ ดูไปไม่ไหวแน่จะทำอย่างไร
6. ให้ไปอยู่เป็นแฟลต หรือให้อยู่เป็นแถวใช้ผ้าบ้านร่วมกับคนอื่นอาจจะไม่อยู่
7. ให้ไปอยู่ร่วมกับอีกกลุ่มหนึ่งคงไม่ไหว พวกคตทาว พวกลักขโมย พวกอันธพาล
8. มีข่าวลือเกี่ยวกับการให้ค่ารื้อถอน

นอกจากชาวบ้านจะเริ่มแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมมากขึ้นแล้ว เจ้าหน้าที่กลุ่มต่างๆ ที่เคยลงมาทำงานในชุมชนก็เริ่มมีการพูดคุยและทำงานร่วมกันมากขึ้น มีการลงมาร่วมชี้แจงผลการประชุมกับชาวบ้าน พร้อมทั้งกระตุ้นชาวบ้านให้คิดถึงเรื่องปัญหาที่อยู่อาศัย และเก็บอ้อมเพื่อไว้ใช้เมื่อต้องมีการรื้อย้าย

ภาพที่ 5.11-5.12 การประชุมชาวบ้านก่อนประชุมร่วมกับนายอำเภอครั้งที่ 2

ผู้ใหญ่บ้านอธิบายผังที่ผู้วิจัยทดลองจัดแบ่งพื้นที่ เพื่อสอบถามความคิดเห็นของชาวบ้าน

ชาวบ้านจากทั้งสองกลุ่มมาร่วมประชุมมากขึ้น เนื่องจากผู้ใหญ่บ้านให้ตามมาประชุมร่วมกัน

เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544 อำเภอได้จัดประชุมครั้งที่ 2 เพื่อติดตามความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหาชุมชนฯ ของฝ่ายต่างๆ ซึ่ง นายอำเภอได้ตำหนิ ผู้ที่ไม่ได้ดำเนินการตามที่ได้รับมอบหมาย และกระตุ้นให้หน่วยงานต่างๆ พยายามรับผิดชอบให้มากขึ้น ทำให้หลังจากนั้นเป็นต้นมา หน่วย

งานต่างๆ ที่ได้เข้าร่วมประชุม เร่งดำเนินการต่างๆ มากขึ้น เช่น มีการเข้าไปสำรวจแนวเขตปกครอง มีการดำเนินโครงการสาธารณสุขเคลื่อนที่ มีการติดตามเรื่องการขออนุมัติพื้นที่จากการรถไฟ เป็นต้น

ภาพที่ 5.13-5.15 การประชุมชาวบ้านหลังจากนายอำเภอเรียกแกนนำชุมชนเข้าประชุมครั้งที่ 2

ภาพที่ 5.16-5.17 เจ้าหน้าที่ลงมาดำเนินงานหลังจากการประชุมกับอำเภอครั้งที่ 2

เจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนฯ สํารวจรายชื่อชาวบ้าน ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 8 พ.ย. 44

ชาวบ้าน ช่วยช่างโยธา อบต. หนองไผ่ล้อมสำรวจแนวเขตการปกครอง เมื่อวันที่ 9 พ.ย. 44

5) ช่างกลุ่มไบเล่ย์มีกลุ่มผู้นำใหม่ และชาวบ้านเริ่มมีส่วนร่วมในกิจกรรม (ธันวาคม 2544)

จากการที่ผู้วิจัยได้พยายามประสานงานกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(พอช.) ในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนฯ ทำให้ผู้วิจัยได้รับการช่วยเหลือให้พาชาวบ้านไปร่วมงาน “ที่อยู่อาศัยคนจนเมือง” เพื่อให้ชาวบ้านได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยกับชาวบ้านที่ประสบปัญหาเดียวกันคนอื่นๆ ทำให้เมื่อวันที่ 17-18 พฤศจิกายน 2544 ตัวแทนชุมชนฯ 10 คนและนักวิจัย ได้เดินทางไปร่วมงานดังกล่าว ณ จังหวัดอยุธยา ซึ่งตัวแทนชาวบ้านครั้งนั้นมีชาวบ้านที่ไม่เคยไปร่วมงานมาก่อน และบางคนมีปัญหาเกี่ยวกับการทำงานของกรรมกรชุดเดิมรวมอยู่ในกลุ่มด้วยการร่วมงานดังกล่าวชาวบ้านและผู้วิจัยได้หารือกันเกี่ยวกับการชี้แจงเรื่องการเดินทางมาดูงานในครั้งนี้

ให้ชาวบ้านในชุมชนฟัง ซึ่งหลังจากกลับจากการร่วมงานแล้ว ปรากฏว่า ชาวบ้านทั้ง 2 ฝั่ง มีการติดต่อประสานงานกันมากขึ้น และคนที่ไปร่วมงานเมื่อกลับมาแล้วส่วนใหญ่ก็กลับมาช่วยกิจกรรมชุมชน

ภาพที่ 5.18-5.23 การไปร่วมงาน ที่อยู่อาศัยคนจนเมือง ณ จังหวัดอยุธยา

ชาวบ้านกำลังดูตัวอย่างการปรับปรุงชุมชน

ชาวบ้านกำลังดูบ้านตัวอย่างของชุมชนที่มีการรื้อย้าย

ร่วมเดินรณรงค์ที่อยู่อาศัยเพื่อคนจน

หารือกันเพื่อดำเนินงานเมื่อกลับไปชุมชน

พี่บ๊องขึ้นไปกล่าวบนเวทีเพื่อเชิญชวนชาวบ้านให้มาร่วมลงชื่อ ยื่นเสนอ พรบ.ชุมชนแออัด

การทำงานที่ต้องมีการเตรียมตัวตั้งแต่เข้ามือ

เมื่อกลับมาแล้วกรรมการชุมชนได้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ หลากอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มไบเล่ย์ เนื่องจากกลุ่มไบเล่ย์มีป่าชุมชนและลุงดามาช่วยเป็นแกนในการทำกิจกรรมต่างๆ การทำงานเริ่มมีความโปร่งใสมากขึ้น มีการชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งของและเงินบริจาค ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม

มากขึ้น จัดทำหอกระจายข่าวชุมชน จัดตั้งอาสาสมัครรักษาความปลอดภัย ทำความสะอาดชุมชน ประจำเดือน

การทำงานของแกนนำกลุ่มไบลีย์ในขณะนั้นเป็นการร่วมมือกันระหว่างกรรมการชุดเก่าที่ได้ ได้รับความเกรงใจจากชาวบ้าน 2 คน และแกนนำใหม่ที่มีความกระตือรือร้นและมีความซื่อสัตย์ 2 คน ซึ่งถึงแม้ว่าการจะทำกิจกรรมต่างๆ ดังกล่าว จะไม่ได้ดำเนินการอย่างมีแบบแผนหรือสมบูรณ์แบบ แต่ ถือว่ามีการเปลี่ยนแปลงมากจากเดิมที่เคยเป็นอยู่ และกรรมการกลุ่มไบลีย์สามารถประสานงานกับ ชาวบ้านได้อย่างทั่วถึงมากยิ่งขึ้น

ในประเด็นที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ชาวบ้านกลับไม่ค่อยเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรง มีเพียงแต่ผู้วิจัย ได้จัดทำป้ายให้ชาวบ้านจับกลุ่มผู้ที่ต้องการจะอยู่ร่วมกันในที่ใหม่มาลงชื่อ เนื่องจากก่อนหน้านี้มี ปัญหาชาวบ้านไม่อยากอยู่ร่วมกับคนที่เมาเหล้า ติดยาหรืออันธพาลหากมีการรื้อย้ายชุมชน และมี ปัญหารายชื่อที่ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนสำรวจไม่ตรงกับการอยู่อาศัยจริง ซึ่งทั้งสองกลุ่มมีผู้ที่มา ลงชื่อเองเพียงร้อยละ 47.58 ของครัวเรือนทั้งหมดเท่านั้น อย่างไรก็ตามในความคิดของผู้วิจัยสาเหตุที่ ชาวบ้านมาลงชื่อที่ป้ายน้อยส่วนหนึ่งอาจจะมาจากความวิตกกังวลว่าผู้ที่ลงชื่ออาจจะถูกไล่ที่

6) ช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนด้านกายภาพ และการร่วมมือกันทำกิจกรรม

เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2544 ได้มีการจัดงานอำเภอสัญจร ซึ่งมีนายอำเภอเมือง นครราชสีมา นายกเหล่ากาชาดจังหวัดนครราชสีมา นายกเทศมนตรีนครราชสีมา และหน่วยงานราชการ ต่างๆ มาร่วมงานดังกล่าวประมาณ 50 คน ซึ่งในวันดังกล่าวที่บึงอรและผู้ใหญ่บ้านบ้านบุงได้มี โอกาสเสนอปัญหาชุมชน และนำหน่วยงานราชการเดินสำรวจชุมชนและพื้นที่ที่จะรองรับการรื้อย้าย ทำให้หน่วยงานดังกล่าวเริ่มมองเห็นความพยายามบางส่วนของชาวบ้านที่พยายามจะทำให้ชุมชนน่า อยู่ขึ้น เช่น การทำความสะอาด การทำแปลงปลูกผักสวนครัวเพื่อบริโภคกันเองภายในครัวเรือน หรือ การปลูกดอกไม้ประดับรั้วและบริเวณบ้าน และแสดงให้เห็นว่ามีความคิดที่จะพัฒนาชุมชนต่างๆ เพิ่มขึ้น เช่น การจัดทำโครงการเกษตรริมราง การตัดถนนเลียบริมรางไฟ เป็นต้น

ภาพที่ 5.24-5.25 งานอำเภอเคลื่อนที่ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2544

นายอำเภอฯ กล่าวเปิดงานกับนายกเหล่ากาชาด

บรรยากาศงานเมื่อมองจากภายนอก

ภาพที่ 5.26-5.29 งานอำเภอเคลื่อนที่ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2544

ชาวบ้านนำเด็กมาต้อนรับหน่วยงานราชการ

แกนนำชาวบ้านพูดคุยกับเจ้าหน้าที่หลังงานเลิก

ชาวบ้านนำเจ้าหน้าที่ที่มาร่วมงานสำรวจชุมชน

ร่วมถ่ายภาพหมู่บริเวณหน้าพื้นที่ท้องช้าง

หลังจากกิจกรรมวันดังกล่าว ชุมชนฯ ก็เป็นที่รู้จักของหน่วยงานที่ได้ลงมาร่วมงาน และการดำเนินกิจการต่างๆ กับหน่วยงานของรัฐก็เริ่มงายขึ้น ผู้ใหญ่บ้านบ้านบุงช่วยประสานงานกับหน่วยงานราชการต่างๆ และกับแกนนำชุมชนจนเกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มไบเล่ย์ที่มีชาวบ้านหลายครัวเรือนทำแปลงปลูกผักสวนครัวตามแนวรางรถไฟ ร่วมกันจัดงานศพให้กับเพื่อนบ้านในชุมชนที่เสียชีวิต ประสานงานกับหน่วยงานภายนอกมาช่วยเหลือเด็กกำพร้าในชุมชน ร่วมกันออกเสียงและลงมตินำเอาทรัพย์สินร่วมของชุมชนมาเก็บไว้ที่ศูนย์เด็กเล็กจากเดิมที่เคยเก็บไว้ในบ้านกรรมการชุมชน และจัดตั้งกองทุนฌาปนกิจชุมชน เพื่อเป็นเงินสะสมและช่วยเหลือสมาชิกที่มีคนในครอบครัวเสียชีวิต เป็นต้น

ภาพที่ 5.30-5.31 การเข้ามาดำเนินงานของเจ้าหน้าที่หลังงาน “อำเภอเคลื่อนที่”

สาธารณสุขอำเภอฯ มาจัดทำบัตรทองให้ชาวบ้าน

การรถไฟฯ ชุดร่องทำรางระบายน้ำริมทางรถไฟ

ภาพที่ 5.32-5.33 การเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ

กลุ่มไบนเลย์จัดทำสนามตระกร้อ และหอกกระจายข่าว

ชาวบ้านเริ่มทำแปลงผักหน้าบ้าน

ในขณะที่กลุ่มไบนเลย์เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก แต่กลุ่มหลังจวนฯ กลับไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างกลุ่มไบนเลย์กับกลุ่มหลังจวนฯ แล้ว นักวิจัยคาดว่าส่วนหนึ่งน่าจะมาจากกลุ่มหลังจวนฯ ยังไม่สามารถหาแกนนำที่ชาวบ้านยอมรับ เชื่อถือ และกล้าแสดงออกมาช่วยทำงานและประสานงานกับชาวบ้าน นอกจากนี้ผู้ใหญ่บ้านที่ช่วยประสานงานก็มักจะไปเยี่ยมและพูดคุยกับชาวบ้านกลุ่มไบนเลย์มากกว่า ทำให้ชาวบ้านกลุ่มไบนเลย์เข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรม มากกว่ากลุ่มหลังจวนฯ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.2 การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย*

การศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ ครั้งนี้ ได้แบ่งตัวแปรที่เป็นปัจจัยสำคัญในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยออกเป็นสองกลุ่ม เพื่อศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงของแต่ละปัจจัย คือ ปัจจัยในด้านของชาวบ้าน และปัจจัยในด้านของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องภายนอก

ปัจจัยในด้านของชาวบ้าน เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับทักษะในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนตามแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งพาตนเอง ได้แก่

- การจัดการการเงินของชุมชนฯ
- การรวมกลุ่มและผู้นำชุมชน
- แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน

ปัจจัยในด้านของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องภายนอก เป็นปัจจัยที่เกิดจากบุคคลภายนอก ซึ่งมีผลต่อการดำเนินการในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนฯ

- แนวคิดและการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของหน่วยงานเจ้าของที่ดิน (การรถไฟฟ้า)
- แนวคิดและการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของหน่วยงานที่มีส่วนร่วม
- กระบวนการจัดหาที่ดินเพื่อรองรับการรื้อย้ายและการให้สิทธิ

ในการศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงนี้ จะทำการศึกษาและดำเนินการวิจัยโดย การศึกษาสภาพที่เป็นอยู่ของแต่ละปัจจัยก่อนที่จะเข้าศึกษาชุมชน มีส่วนร่วมกับกิจกรรมและการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชาวบ้านพร้อมทั้งศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงของแต่ละปัจจัย สรุปปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากกระบวนการ

* อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมในสรุปบันทึกประจำวันภาคผนวก

5.2.1 การเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการการเงินของชุมชนฯ

ก) การบริหารจัดการการเงินช่วงก่อนเข้าศึกษาชุมชน

ก่อนที่ผู้วิจัยจะเข้าศึกษาชุมชน การบริหารจัดการด้านการเงินของชาวบ้านในชุมชนฯ มีการแบ่งแยกอย่างชัดเจนระหว่างกลุ่มกลุ่มไบลีย์และกลุ่มหลังจวนฯ ซึ่งทั้งสองกลุ่มมีประเด็นสำคัญเกี่ยวกับเรื่องการเงิน 2 ประเด็น คือ

1) ชาวบ้านไม่ให้ความเชื่อถือกับกลุ่มออมทรัพย์ที่มีอยู่ เนื่องจากกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เดิม (เป็นชุดเดียวกับกรรมการชุมชน) เคยมีปัญหาการนำเงินกลุ่มไปใช้ และการบริหารด้านการเงินไม่โปร่งใส และปัจจุบันเมื่อมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาใหม่ คณะกรรมการชุดใหม่ก็มีกรรมการที่เคยอยู่ในชุดเก่าที่มีปัญหาร่วมอยู่ด้วย ทำให้ชาวบ้านไม่สนใจที่จะฝากเงินกับกลุ่มออมทรัพย์ฯ ซึ่งจะเห็นได้จาก ในเดือนกรกฎาคม กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนหลังจวนฯ มีสมาชิกอยู่ประมาณ 20 คน มีเงินกองทุน ประมาณ 12,000 บาท และกลุ่มไบลีย์มีกลุ่มออมทรัพย์อยู่ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนไบลีย์ มีสมาชิก 6 คน มีเงินกองทุนประมาณ 5,300 บาท และกลุ่มออมทรัพย์สตรีแม่บ้าน มีสมาชิก 9 คน แต่ไม่ทราบจำนวนเงินกองทุน

2) ชุมชนฯ ขาดทักษะในการจัดการด้านการเงิน และขาดผู้เสียสละที่สามารถทำบัญชีได้ เนื่องจากว่าขณะที่กำลังศึกษาอยู่นี้ กลุ่มออมทรัพย์ทุกกลุ่มที่มีในชุมชนฯ ผู้ที่ทำบัญชียังไม่สามารถทำบัญชีได้คล่อง และกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนหลังจวนฯ กับกลุ่มออมทรัพย์สตรีแม่บ้านชุมชนไบลีย์ กำหนดเงื่อนไขการชำระเงินเป็นรายวัน ทำให้ไม่มีชาวบ้านในชุมชนที่อ่านเขียนได้คล่องยอมเป็นผู้ทำบัญชี ทำให้เมื่อจะตรวจสอบบัญชีจึงเกิดปัญหาบัญชีไม่สามารถตรวจสอบได้ และเสี่ยงต่อการที่เงินกลุ่มจะสูญหาย

ข) การดำเนินการและกระบวนการเปลี่ยนแปลง

ในช่วงต้นเดือนกรกฎาคม 2544 กรรมการชุมชนหลังจวนฯ ผู้ว่า ได้ไปร่วมดูงานการบริหารกลุ่มออมทรัพย์ ณ จังหวัดจันทบุรี ที่ประสบความสำเร็จในการบริหารเงินกองทุนของชุมชน ทำให้ที่บึงอรและสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์บางคนเกิดความต้องการที่จะให้ชาวบ้านออมทรัพย์เพื่อที่จะใช้แก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย และขยายขนาดเงินกองทุนด้วยการนำเงินออมทรัพย์มาปล่อยกู้และขยายขนาดเงินกองทุน การทำกิจกรรมกรรมร้านค้าชุมชนยังติดปัญหาไม่มีเงินทุนสำหรับริเริ่มโครงการ ผู้วิจัยจึงได้แนะนำให้ผู้ที่ต้องการจะริเริ่มโครงการระดมทุนเพื่อเริ่มกิจกรรมกันเอง สุดท้ายชาวบ้านได้นำเงินจากบัญชีวันละบาท จำนวน 1,500 บาท ที่เก็บจากชาวบ้านเอาไว้สำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยมาดำเนินการ โดยก่อนที่ชาวบ้านจะนำเงินดังกล่าวมาใช้ได้มีการขอความเห็นชอบจากสมาชิกกลุ่ม

ช่วงปลายเดือนกันยายน พ.ศ.2544 สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนหลังจวนฯ เริ่มรู้สึกว่ามีสมาชิกที่กู้เงินไม่ชำระคืนเงินกู้ และบัญชีไม่สามารถสรุปตัวเลขใดๆ ได้ (ไม่ทราบว่ามีเงินรวมอยู่เท่าไร ไม่ทราบว่าสมาชิกแต่ละคนมีเงินอยู่เท่าไร ค้างชำระเงินกู้อยู่คนละเท่าไร) ทำให้ชาวบ้านจัดประชุมหาทางแก้ไขปัญหาพร้อมกัน และได้ข้อสรุปให้ยุติการปล่อยกู้ และเรียกให้ผู้กู้ชำระเงินคืนให้หมด หลังจากนั้นมาผู้วิจัยจึงได้ช่วยชาวบ้านปรับปรุงการทำบัญชีเงินออมทรัพย์ฯ ซึ่งทำให้กลุ่มสามารถสรุปตัวเลขบัญชีต่างๆ ได้ง่ายขึ้น

ภาพที่ 5.34-5.35 บัญชีกลุ่มออมทรัพย์กลุ่มหลังจวนผู้ว่า

เดือน	ก.ย.	ต.ย.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.
1	✓	✓	✓	✓	✓
2	✓	✓	✓	✓	✓
3	✓	✓	✓	✓	✓
4	✓	✓	✓	✓	✓
5	✓	✓	✓	✓	✓
6	✓	✓	✓	✓	✓
7	✓	✓	✓	✓	✓
8	✓	✓	✓	✓	✓
9	✓	✓	✓	✓	✓
10	✓	✓	✓	✓	✓
11	✓	✓	✓	✓	✓
12	✓	✓	✓	✓	✓
13	✓	✓	✓	✓	✓
14	✓	✓	✓	✓	✓
15	✓	✓	✓	✓	✓
16	✓	✓	✓	✓	✓
17	✓	✓	✓	✓	✓
18	✓	✓	✓	✓	✓
19	✓	✓	✓	✓	✓
20	✓	✓	✓	✓	✓

เดือน	ก.ย.	ต.ย.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.
1	✓	✓	✓	✓	✓
2	✓	✓	✓	✓	✓
3	✓	✓	✓	✓	✓
4	✓	✓	✓	✓	✓
5	✓	✓	✓	✓	✓
6	✓	✓	✓	✓	✓
7	✓	✓	✓	✓	✓
8	✓	✓	✓	✓	✓
9	✓	✓	✓	✓	✓
10	✓	✓	✓	✓	✓
11	✓	✓	✓	✓	✓
12	✓	✓	✓	✓	✓
13	✓	✓	✓	✓	✓
14	✓	✓	✓	✓	✓
15	✓	✓	✓	✓	✓
16	✓	✓	✓	✓	✓
17	✓	✓	✓	✓	✓
18	✓	✓	✓	✓	✓
19	✓	✓	✓	✓	✓
20	✓	✓	✓	✓	✓

ช่วงเดือน ก.ย.-พ.ย. มีสมาชิกมาออมเดือนละ 7-8 คน ช่วงเดือน ธ.ค.-ม.ค. มีสมาชิกมาออมเดือนละ 10-14 คน
 ช่วงเดือน ก.พ.-มี.ค. มีสมาชิกมาออมเดือนละ 4-5 คน

ในช่วงตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน กรรมการชุมชนเริ่มมีการจัดประชุมเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เป็นประจำทุกเดือน เพื่อชี้แจงผลการทำงานและให้ชาวบ้านร่วมตรวจสอบการจัดการด้านการเงินของกลุ่ม พร้อมทั้งชักชวนให้ชาวบ้านมาร่วมออมทรัพย์เพิ่ม เนื่องจากเห็นว่าปัจจุบันการทำบัญชีของกลุ่มมีความน่าเชื่อถือขึ้นกว่าแต่ก่อน แต่ก็ยังมีชาวบ้านมาสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพิ่มขึ้นเล็กน้อย โดยผู้ที่ไม่มาออมส่วนใหญ่มักให้เหตุผลว่าที่ไม่มาออมเพราะไม่ไวใจกรรมการชุมชน

ตารางที่ 5.1 แสดงการเปลี่ยนแปลงกระบวนการจัดการด้านการเงินของชุมชนหลังจวนฯ

เดือน	กิจกรรมและการเปลี่ยนแปลง	กลุ่มออมทรัพย์หลังจวนฯ			กองทุนอื่นๆ
		เงินกลุ่ม	สมาชิก ค้างชำระ	สมาชิก รวม	
มิ.ย. 44	- ทำบัญชีแบบชาวบ้าน ไม่สามารถตรวจสอบได้ ตัวเลขทุกอย่างเป็นตัวเลขคร่าวๆ - ยังไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการการเงิน	ไม่แน่ 12,000	ไม่มี	เข้าๆ ออกๆ	
ก.ค. 44	- ดูนานที่จันทบุรี เกิดความกระตือรือร้น ต้องการขยายผลเงินกองทุน - สอบถามสมาชิกออมทรัพย์ที่สนใจโครงการ ร้านค้าชุมชน และเงินกู้จากกลุ่มออมทรัพย์ฯ	ไม่แน่ 12,000	ไม่มี	ประมาณ 20 คน	
ส.ค. 44	- เริ่มกิจกรรมร้านค้าชุมชน มีกำไร 426 บาท - เริ่มนำเงินออมทรัพย์มาให้กู้ กำไร 775 บาท - พี่บิ่งอรเป็นคนทำบัญชี แต่ตรวจสอบไม่ได้ - เอาบัญชีทุกอย่างมาปนกัน	ไม่แน่ 12,000	ไม่ทราบ	ประมาณ 20 คน	ร้านค้า ฯ ใช้เงินบัญชีวัน ละบาท ทุนเริ่มต้น 1,500
ก.ย. 44	- ยังดำเนินกิจกรรมอยู่ตามปกติ ใช้บัญชีเดิมที่ ไม่เป็นระเบียบ ตรวจสอบไม่ได้	ไม่แน่ 12,000	6,300 (6 คน)	20	- ร้านค้าฯ มีเงินรวม 2,560 บาท
ต.ค. 44	- มีปัญหาสมาชิกขาดส่งเงิน จัดประชุมเอง - เคลียตัวเลขเงินกลุ่มครั้งแรก พบปัญหา - เรียกเงินกู้คืนทั้งหมด แต่ยังรับฝากต่อไป - พี่บิ่งอรและนักวิจัยศึกษาการทำบัญชีออม ทรัพย์ และสอนเหรียญิกทำบัญชี - กลุ่มร่วมกันกำหนดระเบียบ-ทำป้ายประกาศ	16,115	5,830 (5 คน)	20	- ค้างหนี้เครือข่าย 16,000 อยู่ที่ชาว บ้าน 2,500-5,600 ที่ เหลืออยู่กับกรรมการ - มีปัญหาการเงิน จึง หยุดร้านค้าชุมชน
พ.ย. 44	- แยกผู้ทำบัญชีออมทรัพย์ และบัญชีร้านค้าชุม ชน และตรวจสอบเงินได้ง่ายขึ้น - จัดทำบัญชีใหม่ ออกสมุดออมทรัพย์ใหม่ให้ กับสมาชิก แยกคนที่ไม่ได้ออมทรัพย์นานออก - เลือกตั้งกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ใหม่	17,615	3,600 (4 คน)	17	- ได้เงินโครงการที่สอน น้อง 2,000 บาท แต่ บัญชีไม่ชัด - ชี้แจงหนี้เครือข่ายฯ
ธ.ค. 44	- ประชุมกลุ่มออมทรัพย์เอง เลือกกรรมการใหม่ - คนนอกเข้าร่วมประชุม เสนอต่างคนต่างฝาก ธนาคาร แต่กลุ่มลงประวัติ ออมวันละ 5 บาท - อยากกระตุ้นชาวบ้านว่า ถ้าไม่ออมจะไม่มี สิทธิในที่อยู่ใหม่ แต่ผู้วิจัยไม่เห็นด้วย	18,680	-	19	- ป้าแขกขอเงินร้าน ค้าฯ ไปขอเครดิตจาก เครือข่ายมาทำร้าน ค้าชุมชน แต่ชุมชนไม่ ยอม
ม.ค. 45	- ป้าแขกเริ่มโครงการฝากรายวันเอง ไม่แจ้งให้ กรรมการฯ ทราบ มีคนใหม่ฝากด้วย 6-7 คน	19,980	850 (2)	20	

ภาพที่ 5.36-5.37 การประชุมในช่วงแรกที่เข้าวิจัยชุมชนฯ

ชาวบ้านยังร่วมเข้าประชุมบ่อย และไม่ค่อยมีความตื่นตัวในการประชุม

ภาพที่ 5.38-5.39 การประชุมกลุ่มออมทรัพย์เดือนธันวาคม พ.ศ.2544

นักพัฒนามาช่วยชาวบ้านชี้แจงผลการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์

บรรยากาศการประชุม มีชาวบ้านทั้ง 2 กลุ่ม นักพัฒนา ผู้ใหญ่บ้านฯ ร่วมประชุม

ถึงแม้ว่าจะมีชาวบ้านมาสมัครเป็นสมาชิกออมทรัพย์เพิ่มเติมในแต่ละ 2-3 คน* แต่ในการประชุมชาวบ้านได้มีการแสดงความคิดเห็นกันมากขึ้น เช่น น่าจะมีการเปลี่ยนระบบการออมด้วยการนำเงินไปฝากไว้กับธนาคาร แต่ให้กลุ่มเป็นผู้ถือสมุดบัญชีไว้ เป็นต้น ซึ่งแม้ว่าจะไม่ค่อยได้มีการนำเอาข้อตกลงไปปฏิบัติ ยกเว้นแต่ข้อตกลงที่จะไม่ให้มีการนำเงินมาปล่อยกู้ต่อ ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์อยู่แล้ว ก็ฝากเงินออมทรัพย์ต่อเนื่องมากขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากขนาดของเงินกลุ่มฯ ที่เพิ่มขึ้นทุกเดือน

* จำนวนสมาชิกรวมไม่เพิ่มขึ้นเพราะชาวบ้านคัดคนที่ไม่มาออมนานออก

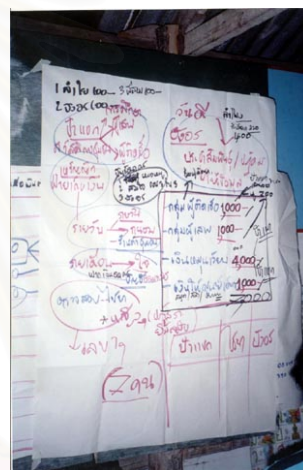

ในช่วงปลายเดือนพฤศจิกายน หลังจากทีกลุ่มไบเลย์ได้ป่าสุขและลงตามาร่วมทำงานกับกรรมการชุดเก่าแล้ว ชาวบ้านในกลุ่มไบเลย์ก็เริ่มมีการดำเนินกิจกรรมที่มีการเกี่ยวข้องกับการเงินโดยตรง ได้แก่ การเรียไรเงินทำหอกระจายข่าว ซึ่งชาวบ้านมีการจดรายชื่อและจำนวนเงินผู้บริจาคเอาไว้ทั้งหมด และเก็บใบเสร็จรับเงินเอาไว้เป็นหลักฐานค่าใช้จ่าย นอกจากนี้กลุ่มที่เกิดขึ้นใหม่ยังพยายามบริหารทรัพย์สินให้มีความโปร่งใสมากขึ้น เช่น ช่วยหน่วยงานภายนอกแจกผ้าห่มให้ถึงมือผู้เดือดร้อนในชุมชนจริงๆ และนำเอาทรัพย์สินส่วนกลางของชุมชนมาไว้เก็บเอาไว้ที่ศูนย์เด็กเล็กแทนที่จะเก็บไว้ที่บ้านของกรรมการชุมชน

5.40-5.41 แสดงการปรับปรุงเกี่ยวกับการจัดการด้านการเงินของกลุ่มหลังจวนฯ

แสดงรายชื่อผู้ได้รับบริจาคสิ่งของไว้ในที่สาธารณะ

เลือกตั้งกรรมการชุมชนใหม่ แต่ได้กรรมการเดิมด้วย

ปลายเดือนมกราคมกลุ่มไบเลย์กำลังจะเริ่มโครงการฅาปนกิจชุมชน เนื่องจากชาวบ้านรู้สึกดีที่ชุมชนได้ร่วมกันจัดงานศพให้กับเพื่อนบ้านในชุมชนที่เสียชีวิตครั้งแรกตั้งแต่เคยมีการจัดตั้งชุมชนมา โดยทีกลุ่มฅาปนกิจที่จะจัดตั้งนี้มีผู้ใหญ่บ้านบ้านบุงกำลังจะเข้ามาเป็นแกนนำและเป็นพี่เลี้ยงให้ แต่ในช่วงที่ผู้วิจัยยังเก็บข้อมูลอยู่ในชุมชน ขณะนั้นยังไม่ทราบว่ากลุ่มดังกล่าวจะมีการจัดการด้านการเงินและผลการดำเนินงานอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยมาทราบภายหลังว่ากลุ่มฅาปนกิจดังกล่าวสมาชิกได้ร่วมออกความคิดเห็นเกี่ยวกับกฎกติกาต่างๆ ในการดำเนินการ เช่น จำนวนเงินที่จะเก็บกับสมาชิก วิธีการจัดเงินช่วยเหลือ เป็นต้น ซึ่งกลุ่มดังกล่าว ณ ปัจจุบันนี้มีชาวบ้านทั้งสองกลุ่มเข้าร่วมเป็นสมาชิกประมาณ 60 คนเรือน

ภาพที่ 5.42-5.43 บัญชีกลุ่มฌาปนกิจกลุ่มไบลีย์

บัญชีรายชื่อกลุ่มฌาปนกิจชุมชนไบลีย์

บัญชีกองทุนฌาปนกิจกลุ่มไบลีย์

ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง

1) ผู้นำชุมชนหรือผู้รับผิดชอบเงินกองทุน การที่กลุ่มออมทรัพย์ฯ จะมีการขยายตัว ผู้เก็บรักษาเงินจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้าน เหมือนอย่างเช่น การที่กลุ่มไบลีย์มีผู้ใหญ่บ้านเข้ามาเป็นแกนนำในการจัดตั้งให้ ทำให้ชาวบ้านยอมรับและมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่วนการที่ผู้เก็บรักษาเงินเคยมีประวัติเสื่อมเสีย จะทำให้การรื้อฟื้นกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นใหม่ทำได้ยาก

2) ผู้กระตุ้น การที่ชาวบ้านกลุ่มหลังจวนฯ เริ่มที่จะบริหารกลุ่มออมทรัพย์ ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่ผู้วิจัยกระตุ้นให้แกนนำชุมชน ลองดำเนินกิจกรรมชุมชน และทำให้ชาวบ้านได้เริ่มกระบวนการที่จะเรียนรู้การบริหารการเงินให้มีความถูกต้องมากขึ้น

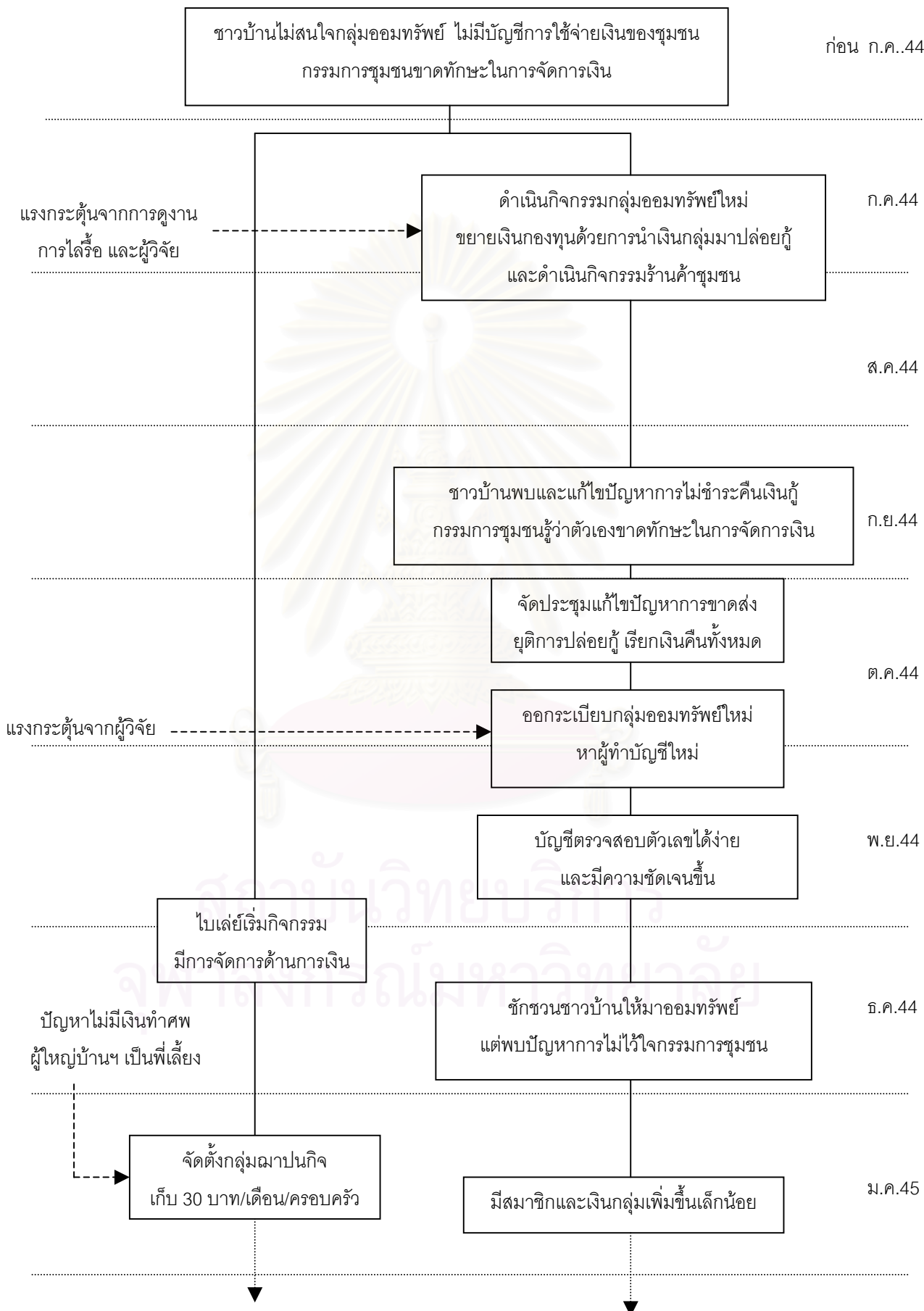
3) การเห็นปัญหา กลุ่มไบลีย์เริ่มจัดตั้งกลุ่มฌาปนกิจชุมชน เพราะชาวบ้านได้เห็นประโยชน์ของการที่จะมีเงินรวมกันเพื่อช่วยเหลือครอบครัวผู้เสียชีวิต เนื่องจากในอดีตเมื่อชาวบ้านในชุมชนเสียชีวิต ครอบครัวของผู้เสียชีวิตไม่มีโอกาสจัดพิธีกรรมทางศาสนา ทำให้เมื่อชาวบ้านได้มีโอกาสเห็นสิ่งที่ดีครั้งหนึ่งแล้ว ชาวบ้านก็ได้ร่วมกันบริจาคและบริหารจัดการด้านการเงิน หรือการที่ชาวบ้านกลุ่มหลังจวนฯ กลุ่มหนึ่งรวมตัวกันเพื่อจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ก็เพื่อเก็บไว้ใช้เป็นเงินทุนในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยต่อไป

4) การเรียนรู้และประสบการณ์ การไปดูงานและการที่ทั้งสองกลุ่มเคยดำเนินกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์มาก่อน ทำให้ชาวบ้านได้เห็นปัญหาของการดำเนินการที่ผ่านมา และพยายามที่จะปรับปรุงแก้ไข ซึ่งทำให้บัญชีออมทรัพย์ของกลุ่มหลังจวนฯ สามารถตรวจสอบได้ง่ายขึ้น และบัญชีฌาปนกิจชุมชนของกลุ่มไบลีย์มีสมาชิกมาก และดำเนินการได้ต่อเนื่องและโปร่งใสขึ้นกว่าการทำบัญชีของกรรมการชุดเก่า

ผลกระทบจากการดำเนินการ

- 1) ชาวบ้านได้เรียนรู้ถึงคุณสมบัติของผู้รับผิดชอบเงินที่พวกเขาสามารถเชื่อถือได้มากขึ้น และรู้ถึงความจำเป็นที่จะต้องร่วมกันตรวจสอบเงินออมและบัญชีของกลุ่ม
- 2) ได้เรียนรู้และฝึกฝนการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ถึงแม้ว่าชาวบ้านในกลุ่มหลังจนวนฯ จะไม่ประสบความสำเร็จมากนักในการจัดการกลุ่มออมทรัพย์ แต่ชาวบ้านก็ได้ฝึกฝนทักษะในการแก้ไขปัญหาด้วยการได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็น และแก้ไขปัญหาชาวบ้านไม่ส่งเงินกู้คืน หรือการที่ผู้นำกลุ่มไปเลยก็ได้เคยบริหารเงินเพื่อจัดทำหอกระจายข่าว และการจัดงานศพ ทำให้ชาวบ้านกล้าที่จะจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้น และได้มีการร่วมกันคิดที่จะเสนอกฎระเบียบในการดำเนินการร่วมกัน
- 3) ได้เริ่มต้นการออมเพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย ชาวบ้านในกลุ่มหลังจนวนฯ ที่เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ส่วนใหญ่เริ่มเข้าใจว่า การออมนี้ทำเพื่อวัตถุประสงค์ในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย
- 4) บางครั้งเกิดการแบ่งแยกพวกออมทรัพย์ไม่ออมทรัพย์ การที่ชาวบ้านหลังจนวนฯ รวมกลุ่มออมทรัพย์ บางครั้งทำให้เกิดการแบ่งแยกระหว่างพวกออมทรัพย์และพวกที่ไม่ออมทรัพย์ เนื่องจากการดำเนินกิจกรรมบางครั้งชาวบ้านนอกกลุ่มเห็นว่าชาวบ้านในกลุ่มออมทรัพย์ได้รับผลประโยชน์ แต่บางครั้งตัวเองต้องการความช่วยเหลือเช่นกัน แต่เนื่องจากเงื่อนไข หรือกฎระเบียบของกลุ่ม ทำให้ชาวบ้านที่ไม่ได้เป็นสมาชิก ไม่สามารถได้รับสิทธิประโยชน์ต่างๆ ได้ ทำให้เกิดความไม่พอใจที่บางครั้งเพื่อนบ้านกันไม่สามารถช่วยเหลือกัน และทำให้เกิดการแบ่งแยก

แผนภูมิที่ 5.1 แสดงกระบวนการเปลี่ยนแปลงการจัดการด้านการเงินชุมชนฯ

5.2.2 การเปลี่ยนแปลงเรื่องการรวมกลุ่มและผู้นำชุมชน

ก) การรวมกลุ่มและผู้นำชุมชนช่วงก่อนเข้าศึกษาชุมชน

จากการตรวจสอบทัศนคติของชาวบ้านที่มีต่อผู้นำชุมชนทำให้ทราบว่า ชุมชนไม่ค่อยให้การยอมรับกลุ่มผู้นำชุมชนที่มีอยู่ และคิดว่าการดำเนินการของกรรมการชุมชนส่วนใหญ่มีปัญหา ส่วนการรวมกลุ่มของชาวบ้านเองก็พบว่า มีอยู่น้อยซึ่งทราบได้จากตัวเลขของจำนวนผู้ร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้มีการจดบันทึกไว้ในช่วงแรก และจากการพูดคุยกับกรรมการชุมชนที่คิดว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ยอมมาร่วมทำงานหรือกิจกรรม นอกเสียจากว่ามีการบริจาคสิ่งของ

ข) การดำเนินการและกระบวนการเปลี่ยนแปลง

ในช่วงแรกที่นักวิจัยเริ่มเข้าไปศึกษาชุมชน (มิถุนายน – กรกฎาคม พ.ศ.2544) ชาวบ้านทั้งสองกลุ่มมีส่วนร่วมกับการกิจกรรมชุมชนต่างๆ น้อย สังเกตได้จากจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม และการมีส่วนร่วมของชาวบ้านที่ส่วนใหญ่จะเป็นแค่ผู้รับฟังความคิดเห็นหรือรับฟังคำสั่งจากผู้จัดกิจกรรมเท่านั้น นอกจากการไม่สนใจกิจกรรมชุมชนของชาวบ้านแล้ว ในช่วงแรกของการศึกษา ผู้วิจัยยังพบว่า กรรมการของทั้งสองกลุ่มไม่ค่อยพอใจกันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรรมการกลุ่มหลังจนวนฯ ที่รู้สึกว่าจะถูกกรรมการของกลุ่มไบลีย์เอาเปรียบเสมอเมื่อมีหน่วยงานภายนอกเข้ามาช่วยเหลือ หรือบริจาคทรัพย์สินหรือเงิน

ต่อมาในช่วงเดือนสิงหาคม – ตุลาคม พ.ศ.2544 หน่วยงานของรัฐมีการจัดประชุมเกี่ยวกับการได้รื้อ โดยได้เชิญตัวแทนชาวบ้านเข้าร่วมประชุมและรับทราบนโยบาย ทำให้ผู้นำชุมชนทั้งสองกลุ่มมีการไปมาหาสู่และปรึกษาหารือกันมากขึ้น เพื่อปรึกษาปัญหาเกี่ยวกับเรื่องที่อยู่อาศัย เนื่องจากนอกจากนี้ผู้วิจัยเองได้พยายามดึงให้ทั้งสองกลุ่มมีกิจกรรมร่วมกันเช่น ร่วมกันหาที่ดินสำหรับรองรับการรื้อย้าย ซึ่งถึงแม้ในช่วงนี้กรรมการชุมชนของทั้งสองกลุ่มเริ่มมีการปรึกษากันมากขึ้น แต่ก็ยังคงแยกกันดำเนินกิจกรรมอยู่ และถึงแม้จะมีจำนวนชาวบ้านเข้าร่วมประชุมมากขึ้น แต่ชาวบ้านกลับยังให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ น้อย

ภาพที่ 5.44-5.46 แสดงการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในกิจกรรมวันแม่แห่งชาติ

ชาวบ้านกลุ่มไบลีย์ช่วยเตรียมงาน

แม่บ้านกลุ่มไบลีย์ช่วยกันเตรียมอาหาร

เจ้าหน้าที่กล่าวกับชาวบ้าน

ตลอดระยะเวลา 4 เดือนที่ผ่านมา นี้ จากการที่ผู้วิจัยทราบว่าชุมชนยังไม่ค่อยมีการรวมกลุ่มกัน และยังขาดกลุ่มผู้นำที่จะมาช่วยผู้นำเดิมในการพัฒนาชุมชน ทำให้ผู้วิจัยพยายามกระตุ้นชาวบ้านให้เข้ามาช่วยกิจกรรม และประสานงานกับหน่วยงานภายนอกจนสามารถพาชาวบ้านกลุ่มหนึ่งจำนวน 10 คน ที่มีทั้งกลุ่มผู้นำเก่า และชาวบ้านใหม่ที่ไม่จะต่อต้านการทำงานของกรรมการชุดเดิม ให้ไปร่วมงาน “ที่อยู่อาศัยคนจนเมือง” ด้วยกัน และได้หารือร่วมกันเพื่อที่จะให้ทุกคนได้ดำเนินกิจกรรมต่อหลังจากที่กลับจากการไปร่วมงาน ซึ่งหลังจากที่กลับจากการร่วมงาน กรรมการทั้งสองกลุ่มได้มีการหารือ และดำเนินกิจกรรมร่วมกันมากขึ้น เช่น การจัดประชุมร่วมกัน ช่วยกันจัดงานต้อนรับโครงการ “อำเภอเคลื่อนที่”

ภาพที่ 5.47-5.49 การร่วมงานวันที่อยู่อาศัยคนจนเมือง

การพักผ่อนหลังงานวันแรก

ลงนามสนับสนุน พรบ.ชุมชนแออัด

ศึกษารูปแบบบ้าน

ภาพที่ 5.50-5.52 ร่วมกันทำความสะอาดบริเวณ.สี่แยก

ภาพที่ 5.53-5.55 ชาวบ้านเตรียมงานต้อนรับโครงการอำเภอเคลื่อนที่

เขียนป้ายขอบคุณ

จัดทำป้ายรายชื่อยามชุมชน

ห้องสองกลุ่มมาช่วยกันจัดเตรียมสถานที่

ชุมชนเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน หลังจากที่ชาวบ้านในกลุ่มไบเลย์ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน และเกิดกลุ่มผู้นำใหม่ที่ชาวบ้านให้การยอมรับที่เป็นการรวมกลุ่มกันระหว่างกลุ่มผู้นำเก่าและกลุ่มผู้นำใหม่ คือ ผู้ใหญ่บ้านบ้านบึงหมู่ 1 บ้าสุข ลุงดา และป้าดำ ทำให้ภาพรวมของกลุ่มผู้นำใหม่มีคุณสมบัติที่แตกต่างจากกรรมการชุดเก่า คือ มีความเป็นผู้นำ ตรงไปตรงมา เปิดเผย สนใจประเด็นปัญหาของชาวบ้าน และกระตุ้นชาวบ้านให้ทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง กอปรกับในขณะนั้นมีเหตุการณ์หลายอย่างที่มีผลกระทบต่อชาวบ้าน ทำให้มีชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น นอกจากนี้ยังได้เริ่มแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจที่จะแก้ปัญหาต่างด้วยตัวชาวบ้านเอง เช่น จัดตั้งยามชุมชนเพื่อดูแลเรื่องความปลอดภัย และคอยไล่เด็กที่มาดมกาวในชุมชนตอนกลางคืน จัดตั้งกลุ่มฌาปนกิจชุมชนฯ และร่วมกันออกกฎระเบียบ เพื่อแก้ไขปัญหาไม่มีเงินทำศพเมื่อมีชาวบ้านในชุมชนเสียชีวิต ออกมติเพื่อแก้ไขปัญหาชาวบ้านไม่ชำระหนี้กลุ่มออมทรัพย์

ภาพที่ 5.56-5.59 การร่วมกันแก้ไขปัญหาของชาวบ้าน ในช่วงใกล้สิ้นสุดการวิจัย

ร่วมกันจัดงานศพให้กับเพื่อนบ้านเป็นครั้งแรก

ร่วมกันพาเด็กกำพร้าไปส่งยังมูลนิธิที่กรุงเทพฯ

ร่วมกันแก้ไขปัญหา
เด็กถูกผู้มีอิทธิพลในชุมชนข่มขืนฯ

ทำรั้วกันเขตชุมชนกับเขตทิ้งขยะ
เพราะคนภายนอกกล่าวหาชุมชนทำสกปรก

นอกจากนี้ในช่วงก่อนที่จะสิ้นสุดการวิจัย (ธันวาคม พ.ศ.2544 – มกราคม พ.ศ. 2545) ชาวบ้านทั้งสองกลุ่มมีการทำกิจกรรมร่วมกันมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรรมการชุมชนของทั้งสองกลุ่ม ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจาก การมีผู้ใหญ่บ้านฯ เข้ามาเป็นตัวประสานให้ชาวบ้านทำกิจกรรมร่วมกัน และการมีปัญหาที่เหมือนกันของชาวบ้านทั้งสองกลุ่ม

ค) ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง

1) การมีปัญหาร่วมกัน การมีปัญหาร่วมกัน เช่นการมีปัญหาถูกดำเนินการไล่อื้อ การมีคนในชุมชนถูกทำร้าย การที่ครอบครัวผู้เสียชีวิตเพียงลำพังไม่สามารถประกอบกิจการตนเองได้ ทำให้ชาวบ้านเกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหา

2) ผู้นำชุมชน จะสังเกตได้ว่าในอดีตชุมชนก็มีปัญหาเหล่านี้อยู่แล้วในชุมชน แต่ชาวบ้านไม่สามารถที่จะรวมตัวกันเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาได้ แต่หลังจากที่กลุ่มโบลีย์ได้มีกลุ่มผู้นำใหม่ การรวมชาวบ้านเพื่อทำกิจกรรมหรือแก้ไขปัญหาก็สามารถทำได้ง่ายขึ้น จากการสังเกตผู้นำชุมชนที่ชาวบ้านให้การยอมรับ มักจะต้องมีสถานะทางเศรษฐกิจ และสังคมดีกว่าชาวบ้านทั่วไปในชุมชน และชาวบ้านจะยอมรับมากขึ้นหากผู้นำชุมชนมีความเสียสละและใส่ใจในกับความต้องการของชาวบ้าน

3) การได้ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ผู้นำชุมชนยังไม่ได้แสดงตัวและการรวมกลุ่มของชาวบ้านก็ยังไม่มีความเข้มแข็งในทันที แต่การที่ได้ทำกิจกรรมมากขึ้น และได้แก้ไขปัญหาต่างๆ ร่วมกันมากขึ้นก็ทำให้ผู้นำชุมชนเริ่มแสดงตัวชัดเจนและชาวบ้านก็เริ่มมีการรวมกลุ่มกันมากขึ้น เนื่องจากส่วนหนึ่งผู้นำชาวบ้านจนสามารถทำกิจกรรมหนึ่งๆ สำเร็จ จะเกิดความมั่นใจที่จะดำเนินกิจกรรมอื่นๆ ต่อไป

ง) ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง

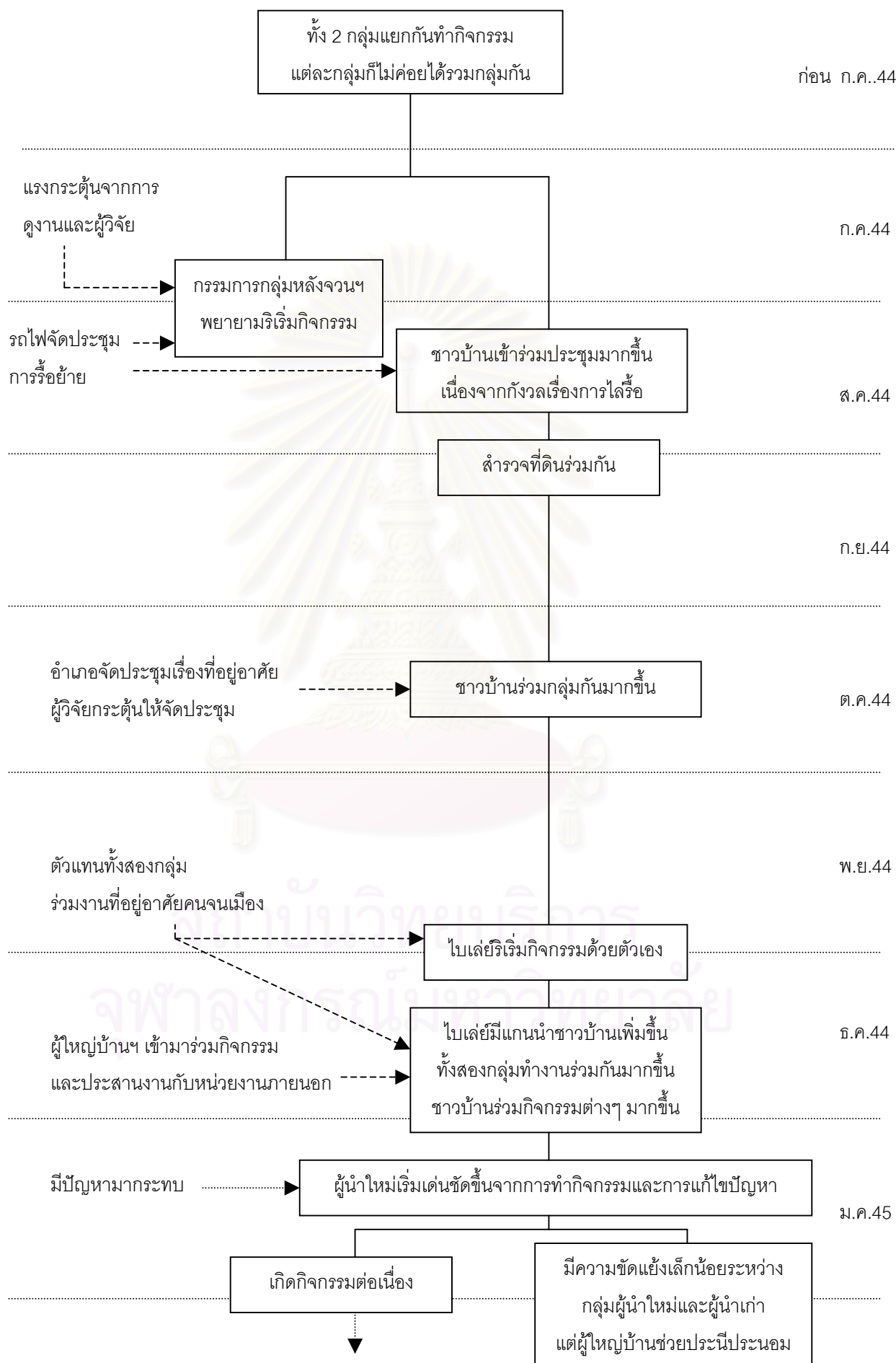
1) ความขัดแย้งกับกลุ่มผู้นำเดิม จากการที่ชุมชนมีผู้นำเดิมอยู่แล้ว เมื่อมีผู้นำใหม่เกิดขึ้นและทั้งสองกลุ่มมีแนวคิดและวิธีการทำงานที่แตกต่างกัน ทำให้บางครั้งทั้งสองกลุ่มเกิดความขัดแย้งกัน และบางครั้งทำให้ชาวบ้านเกิดการแบ่งออกเป็นกลุ่มด้วย อย่างไรก็ตามการที่ชุมชนฯ มีผู้ใหญ่บ้านฯ ที่ผู้นำทั้งเก่าและใหม่ให้การยอมรับ และเป็นผู้ที่คอยประนีประนอมระหว่างทั้งสองฝ่าย ทำให้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นไม่รุนแรงมากนัก

2) เกิดความเป็นชุมชนมากขึ้น จากเดิมที่ชาวบ้านในชุมชนต่างๆ คนต่างๆ อยู่ และมีการสนิทสนมกันเฉพาะในกลุ่มละแวกบ้าน หลังจากที่มีชุมชนมีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรม และมีกลุ่มผู้นำใหม่ ชุมชนก็เริ่มเกิดความเป็นชุมชนขึ้น เช่น รู้สึกหวงแหนชุมชนด้วยการที่ชาวบ้านร่วมกันจัดทำป้ายกันเขตระหว่างชุมชน กับกองขยะหน้าชุมชนที่ชาวบ้านถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้นำมาทิ้งไว้ มีการแสดงความคิดเห็นร่วมกันในเรื่องที่มีผลสำคัญต่อชุมชน เช่นการลงมติเรื่องทรัพย์สินของชุมชน การกำหนดกฎระเบียบในการจัดทำกลุ่มฌาปนกิจ

3) หน่วยงานภายนอกให้การยอมรับชุมชนมากขึ้น เช่น การที่หน่วยงานภายนอกหรือนายอำเภอ ได้รับทราบกิจกรรมที่ชาวบ้านร่วมกันดำเนินการ ก็ทำให้ชุมชนได้รับการสนับสนุนหรือช่วยเหลือมากขึ้น เช่น จะมีการจัดอบรมให้กับกลุ่มยามชุมชน หรือให้เกษตรอำเภอฯ ลงมาช่วยสนับสนุนการปลูกผักของชาวบ้าน เป็นต้น

แผนภูมิที่ 5.2 แสดงกระบวนการเปลี่ยนแปลงของการรวมกลุ่มฯและผู้นำชุมชนฯ

5.2.3 การเปลี่ยนแปลงแนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาคือที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน

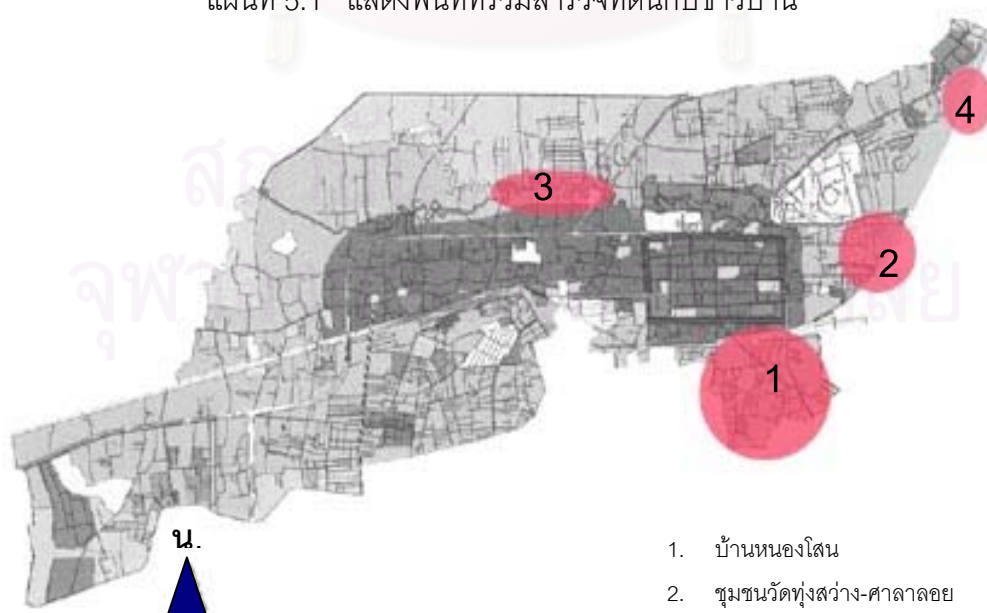
ก) แนวคิดเกี่ยวกับด้านที่อยู่อาศัยช่วงก่อนเข้าศึกษาชุมชน

ในช่วงแรกที่เข้าทำการศึกษา ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความตระหนักถึงปัญหาที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน ซึ่งผลที่ได้พบว่าครัวเรือนตัวอย่างคิดว่าชุมชนมีปัญหาคือที่อยู่อาศัยเพียงร้อยละ 23.33 และมีครัวเรือนเพียงร้อยละ 59 ที่ทราบถึงนโยบายของการรถไฟ นอกจากนี้ในการสอบถามเกี่ยวกับวิธีการแก้ไขปัญหากว่าชุมชนต้องมีการรื้อย้าย ซึ่งกลุ่มตัวอย่างส่วนถึงร้อยละ 43.33 ไม่ทราบว่าแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างไร นอกนั้นมีวิธีการในการแก้ไขปัญหาคือ อาจจะไปอาศัยญาติอยู่ หาบ้านใกล้ๆ บริเวณชุมชนเช่าอยู่ หรือรอฟังความเห็นของคนส่วนใหญ่

ข) การดำเนินการและกระบวนการเปลี่ยนแปลง

ในช่วงต้นผู้วิจัยได้พยายามพูดคุยกับชาวบ้านเกี่ยวกับนโยบายของการรถไฟ ทั้งผ่านทาง การพูดคุยเป็นการส่วนตัว และสื่อสารผ่านการสัมภาษณ์ เพื่อให้ชาวบ้านได้รับรู้ถึงปัญหาที่อยู่อาศัย แต่ชาวบ้านเริ่มให้ความสนใจเรื่องการไล่อ้อยอย่างชัดเจน หลังจากที่มิเจ้าหน้าทีการรถไฟ เรียกประชุมเพื่อสอบถามความคืบหน้าในการรื้อย้าย แต่แทนที่จะมีการต่อต้านจากชาวบ้าน กลับทำให้แกนนำชุมชนฯ ยอมรับที่พิจารณาที่ดินที่การรถไฟ เคยเสนอให้ และเริ่มพิจารณาที่ดินอื่นๆ ซึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากเจ้าหน้าที่รถไฟ คนใหม่ประนีประนอมในการเจรจา และผู้วิจัยคอยสนับสนุนในการพาชาวบ้านไปสำรวจที่ดิน จนกระทั่งการดำเนินการต่างๆ เริ่มเงียบหายไปหลังจากที่เจ้าของที่ดินไม่ได้ติดตามเรื่องต่อ

แผนที่ 5.1 แสดงพื้นที่ที่ร่วมสำรวจที่ดินกับชาวบ้าน

1. บ้านหนองโสน
2. ชุมชนวัดทุ่งสว่าง-ศาลาลอย
3. ประโดก-โคกไผ่
4. บ้านเก่า บ้านเกาะ

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกครั้งหนึ่งเกิดขึ้นหลังจากที่นายอำเภอฯ จัดประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนฯ และได้ผลสรุปเรื่องที่ดินที่จะใช้รองรับการรื้อย้าย ทำให้ชาวบ้านเริ่มสนใจเรื่องสิทธิที่ดินที่จะได้รับ และยังต้องการทราบความชัดเจนในการรื้อย้าย ในด้านสิทธิที่ดินชาวบ้านบางคนเริ่มต้องการได้สิทธิมากขึ้น บางคนคิดว่าน่าจะให้ชาวบ้านเป็นผู้ร่วมสำรวจชุมชนใหม่เนื่องจากทราบว่ารายชื่อที่ครูจากศูนย์การศึกษาชนบทโรงเรียนสำรวจได้ มีรายชื่อเกินกว่าความเป็นจริง และเห็นปัญหาที่ตามมาจากการมีรายชื่อเกิน ส่วนในด้านความชัดเจนในการรื้อย้ายชาวบ้านได้ถามคำถามเกี่ยวกับ เวลาที่จะดำเนินการรื้อย้าย จะให้เช่าอยู่หรือผ่อน จะพัฒนาที่ดินให้หรือไม่ ใครจะเป็นคนสร้างบ้าน แต่หลังจากนั้นกระแสต่างๆ ก็เริ่มเงียบลง เนื่องจากชาวบ้านเริ่มไม่ได้ข่าวเกี่ยวกับการรื้อย้าย ใดๆ ทั้งสิ้น ในช่วงที่การสรุปที่ดินที่จะใช้รองรับเริ่มมีความชัดเจนมากขึ้น ได้มีชาวบ้านบางส่วนเริ่มมีความคิดเห็นเพื่อแสดงการต่อต้านการรื้อย้าย เช่น ที่ดินที่จะให้ไม่น่าจะพออยู่ ถ้าให้อยู่เป็นแถวๆ ก็ไม่เอา ถ้าให้ไปก็ต้องให้ไปพร้อมกันหมดทั้งประเทศ ฯลฯ

เนื่องจากชาวบ้านเริ่มสนใจเรื่องสิทธิที่ตัวเองจะได้รับ เช่น มีการพูดคุยกันถึงความเพียงพอของที่ดิน สิทธิที่แต่ละครอบครัวจะได้รับ ผู้วิจัยจึงได้ทดลองแบ่งผังที่ดินเพื่อนำมาพูดคุยกับชาวบ้าน เพื่อที่จะให้ชาวบ้านคิดหาวิธีที่จะทำที่ที่ดินเล็กๆ ที่มีอยู่ สามารถอยู่อาศัยได้พอเพียงพอต่อทุกครัวเรือน แต่ชาวบ้านกลับแสดงความต้องการสิทธิที่ดินมากขึ้น ความต้องการลดผลกระทบด้านค่าใช้จ่าย เช่น ขอย้ายบ้านที่อยู่ปัจจุบันไปปลูกก็พอไม่จำเป็นต้องมาสร้างบ้านให้ บางคนก็เสนอว่าชุมชนไม่จำเป็นต้องมีพื้นที่ส่วนกลางหรือพื้นที่สีเขียว ขอให้แต่ละคนได้รับที่ดินกว้างขึ้นก็เพียงพอ ทำให้เห็นว่าในช่วงนี้ชาวบ้านยังไม่เกิดการร่วมมือกันเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาคือที่อยู่อาศัย และยังสนใจเฉพาะผลกระทบที่เกิดขึ้นกับครอบครัวตัวเองเท่านั้น

นอกจากการจัดทำผังให้ชาวบ้านร่วมพิจารณาแล้ว ผู้วิจัยยังได้นำความคิดเห็นของหน่วยงานที่จะเข้ามาดำเนินการแก้ไขปัญหาที่อยากจะจัดสร้างห้องแถวให้ชาวบ้านอยู่ ซึ่งเท่าที่ได้ยินเสียงตอบรับ ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ต้องการจะอยู่บ้านแถว และไม่ขอใช้ฝ้ายบ้านร่วมกับบ้านอื่น

ภาพที่ 5.60-5.61 การดำเนินการแก้ไขปัญหาที่ดิน

สำรวจที่ดินการรถไฟฟ้า บริเวณบ้านมะขามเต่า

การประชุมเกี่ยวกับการวางผังในที่ห้องข้าง

ชาวบ้านเริ่มได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่อยู่อาศัยมากขึ้น หลังจากที่กรรมการชุมชนได้ไปร่วมงาน “ที่อยู่อาศัยคนจนเมือง” ซึ่งชาวบ้านได้เห็นบ้านตัวอย่างที่จัดแสดงในงาน รวมไปถึงราคาบ้าน และค่าผ่อนส่งในแต่ละเดือน ซึ่งหลังจากกลับมาจากการดูงาน ตัวแทนชาวบ้านที่ได้ไปร่วมงานได้ทำบ้านจำลองของตัวเองขึ้น และมีการพูดถึงราคาและค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัย ผู้วิจัยจึงได้ถือโอกาสดังกล่าวชักชวนแกนนำชุมชนที่ไปดูงานร่วมกัน มาร่วมออกแบบที่อยู่อาศัย และให้เหตุผลว่าผู้วิจัยจะนำไปใช้เป็นข้อมูลในการออกแบบ หากว่าผู้วิจัยต้องเป็นผู้ออกแบบที่อยู่อาศัยให้กับชุมชน ซึ่งผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าชาวบ้านรู้สึกลำบากและกลัวที่จะต้องออกแบบ เพราะไม่รู้ว่าจะเริ่มต้นอย่างไร ชาวบ้านยังไม่เข้าใจเรื่องมาตราส่วน และบางคนคิดว่าการออกแบบเป็นเรื่องยุ่งยาก ควรจะมีการนำแบบบ้านพร้อมทั้งราคามาให้ชาวบ้านเลือกมากกว่า

ภาพที่ 5.62-5.63 บ้านที่ชาวบ้านออกแบบเองหลังจากกลับจากงาน “ที่อยู่อาศัยคนจนเมือง”

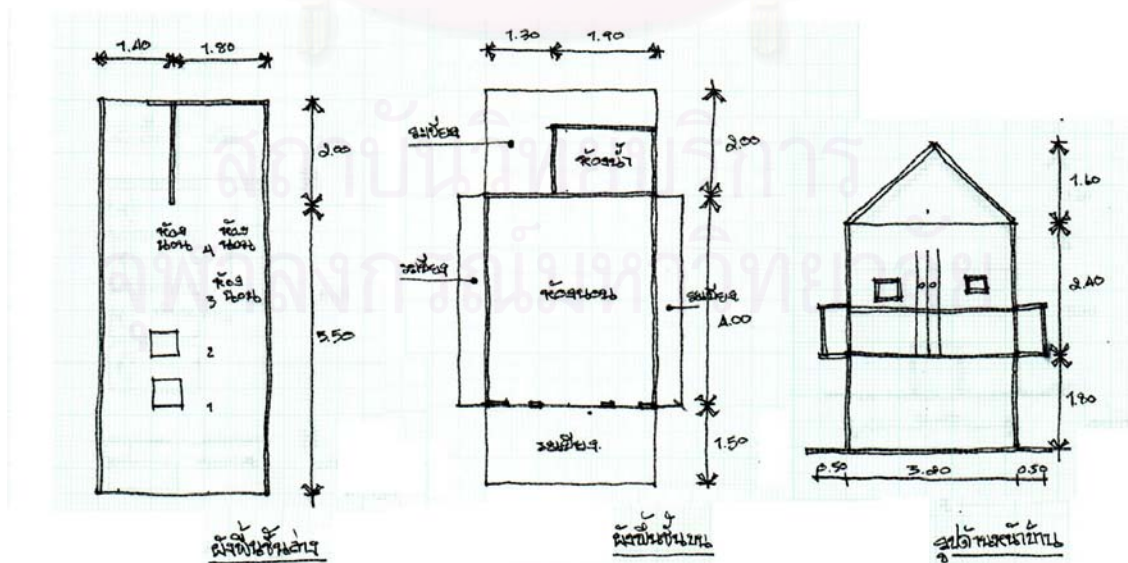

บ้านพี่หยา มีสมาชิก 4 คน สร้างในพื้นที่ 4*8 ม.

บ้านป้าสุข มีสมาชิก 4 คน ทำด้วยอิฐรูปหลอด

ภาพที่ 5.64 ตัวอย่างแบบบ้านที่ชาวบ้านออกแบบครั้งที่ 1

ชาวบ้านมีปัญหาเรื่องมาตราส่วน และไม่รู้ว่าจะเริ่มทำบ้านอย่างไร อย่างไรก็ตามที่ชาวบ้านทำออกมาสามารถสื่อถึงความต้องการการใช้พื้นที่ได้ เช่น พื้นที่หลักที่ต้องการได้แก่ ส่วนนอน และส้วม ห้องนอนส่วนใหญ่สามารถนอนร่วมกันได้ ไม่จำเป็นต้องกั้นห้อง ต้องการบ้านที่มีพื้นที่รอบบ้าน

ภาพที่ 5.65 –5.66 ตัวอย่างบ้านที่ชาวบ้านออกแบบครั้งที่ 1

ป่าชกต้องการระเบียบรอบบ้าน

ป่าดำและป่าเถาต้องการบ้านสองชั้นสำหรับเก็บของ

ภาพที่ 5.67 ทดลองนำบ้านมาวางเรียงกันเพื่อสอบถามความคิดเห็นของชาวบ้าน

ชาวบ้านบางคนรู้สึกว่ามีพื้นที่ที่มีคนข้างน้อย ทำให้หลังคาบ้านต้องเกยกัน
บางคนรู้สึกว่าจะถ้าให้ต่างคนต่างสร้าง บ้านจะไม่เป็นระเบียบ อย่างน้อยควรจะทำหลังคาให้เท่าๆ กัน

ภาพที่ 5.68-71 แสดงบรรยากาศการออกแบบบ้านครั้งที่ 1

ทดลองนำบ้านมาวางเรียงกัน

กำลังหารือว่าจะเริ่มอย่างไร

ชาวบ้านที่ไม่ทำก็ช่วยคิด

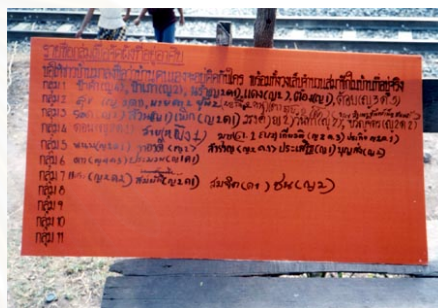
บ้านพี่หามูแต่เจ้าตัวไม่มา

จากการที่ชาวบ้านเริ่มให้ความสนใจเรื่องสิทธิ และการอยู่อาศัยร่วมกันมากขึ้นเช่น ไม่อยากจับฉลาก และต้องไปอยู่ร่วมกับคนเมา อยากให้บ้านเป็นระเบียบ ทำให้ผู้วิจัยได้จัดทำป้ายเพื่อให้ชาวบ้านจับกลุ่มครอบครัวที่ต้องการจะอยู่ใกล้กันและให้เขียนจำนวนสมาชิกในครอบครัวติดไว้ที่เสา ถานะ เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวและเพื่อให้ชาวบ้านได้ร่วมตรวจสอบจำนวนผู้อยู่อาศัยจริงในชุมชน แต่ปรากฏว่ามีครัวเรือนมาลงชื่อร้อยละ 49 ทำให้ทราบได้ว่า มีชาวบ้านที่ยอมรับการรื้อย้ายแน่นอนอยู่จำนวนหนึ่ง

ภาพที่ 5.72-5.75 ป้ายสำหรับจับกลุ่มมาลงชื่อ เพื่อวางผังที่อยู่อาศัย

ป้ายกลุ่มหลังจนวนฯ ติดไว้ที่ทางเข้าออกชุมชน

ป้ายกลุ่มไม้เลี้ยเก็บไว้ที่ศูนย์เด็กเล็กฯ

ป้าสุขเดินสำรวจให้ชาวบ้านจับกลุ่มลงชื่อ เพื่อนำไปให้ผู้วิจัยออกแบบ

ป้ายจับกลุ่มของกลุ่มไม้เลี้ยหลังจากที่ป้าสุขเดินสำรวจ มีครอบครัวลงชื่อ 72 ครอบครัว

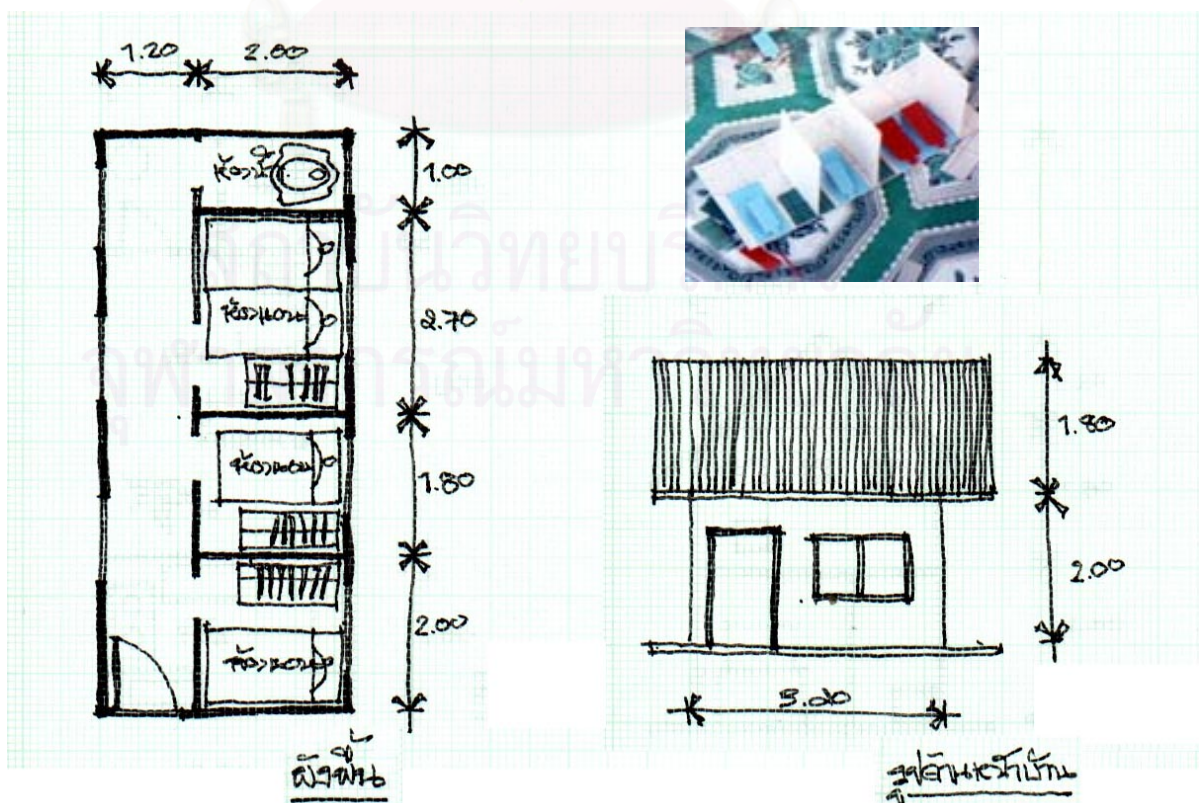
จากการออกแบบครั้งแรกที่ชาวบ้านมีปัญหาเรื่องมาตราส่วน ทำให้ผู้วิจัยตัดกระดาษเป็นเฟอร์นิเจอร์ เพื่อให้ชาวบ้านสามารถเข้าใจเรื่องสเกลและให้สามารถออกแบบได้ง่ายขึ้น จากนั้นจึงนำไปทดลองกับชาวบ้าน 3 ครอบครัว เพื่อปรับปรุงวิธีการให้ชาวบ้านสามารถออกแบบได้ง่ายขึ้นต่อไป ซึ่งการออกแบบบ้านครั้งนี้ เริ่มพบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับพื้นที่หน้าบ้าน โดยที่ ต้องการพื้นที่ดังกล่าวไว้ทำกิจกรรมหรือพักผ่อน

ภาพที่ 5.76 การปรับปรุงวิธีการสำหรับให้ชาวบ้านออกแบบ

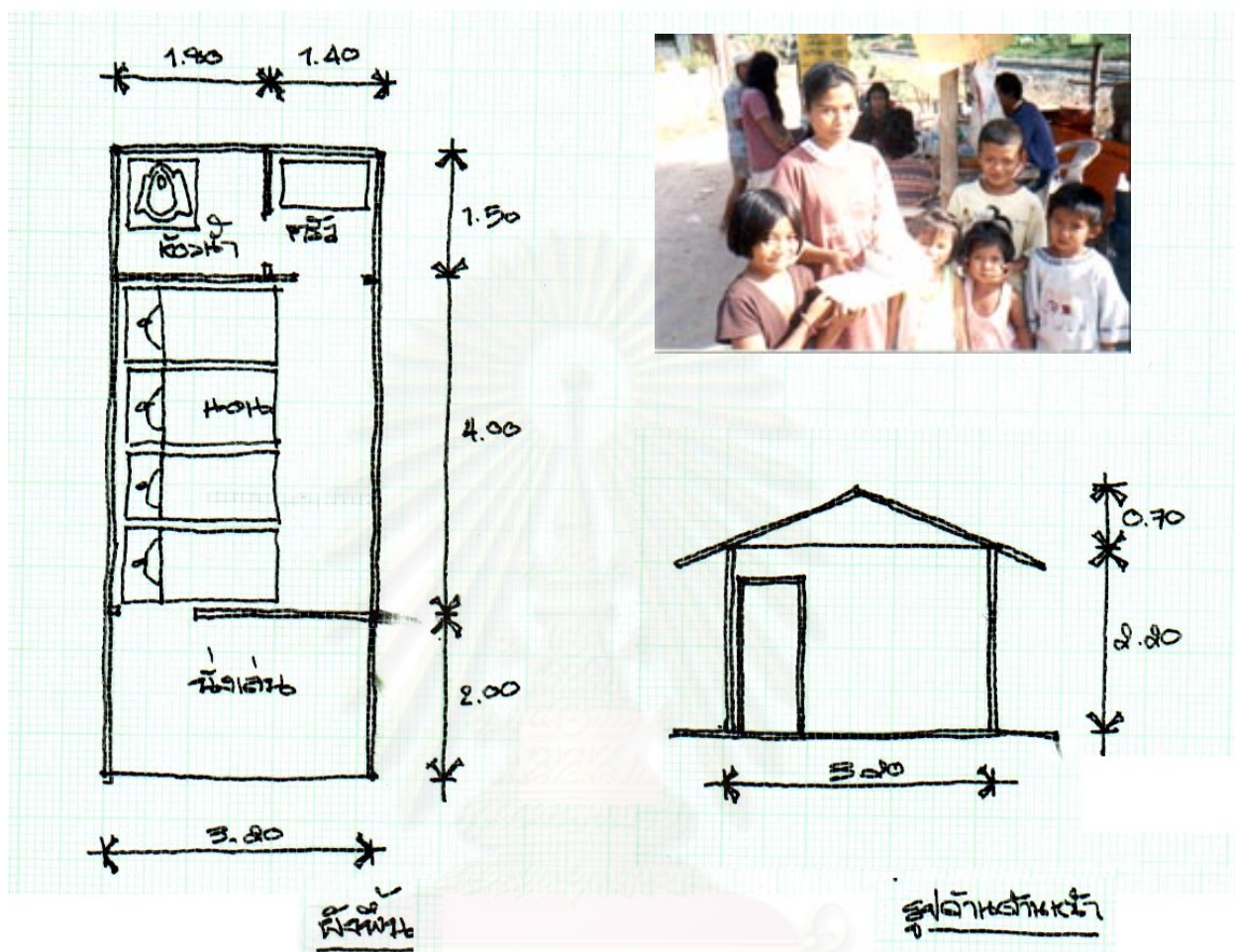

อุปกรณ์ที่ใช้ในการออกแบบได้แก่ แผ่นแปลงที่ดิน ขนาด 3.2*7.5 ม.
กระดาษตัดเฟอร์นิเจอร์ที่จำเป็น เช่น ตู้ เตียง ส้วม ชั้นวางของ และคนจำลองทั้งเด็กและผู้ใหญ่

ภาพที่ 5.77 ตัวอย่างบ้านที่ออกแบบในการออกแบบครั้งที่ 2

ภาพที่ 5.78 ตัวอย่างบ้านที่ออกแบบในการออกแบบครั้งที่ 2

ชาวบ้านสามารถออกแบบได้ง่ายขึ้น และเห็นได้ว่าส่วนใหญ่จะออกแบบให้เป็นบ้านชั้นเดียว ถึงแม้ว่าจะแออัด และชาวบ้านไม่ค่อยให้ความสำคัญกับพื้นที่ครัว เนื่องจากสามารถประกอบอาหารหน้าบ้านได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 5.79-82 บรรยายภาคในการทำบ้านจำลองครั้งที่ 2

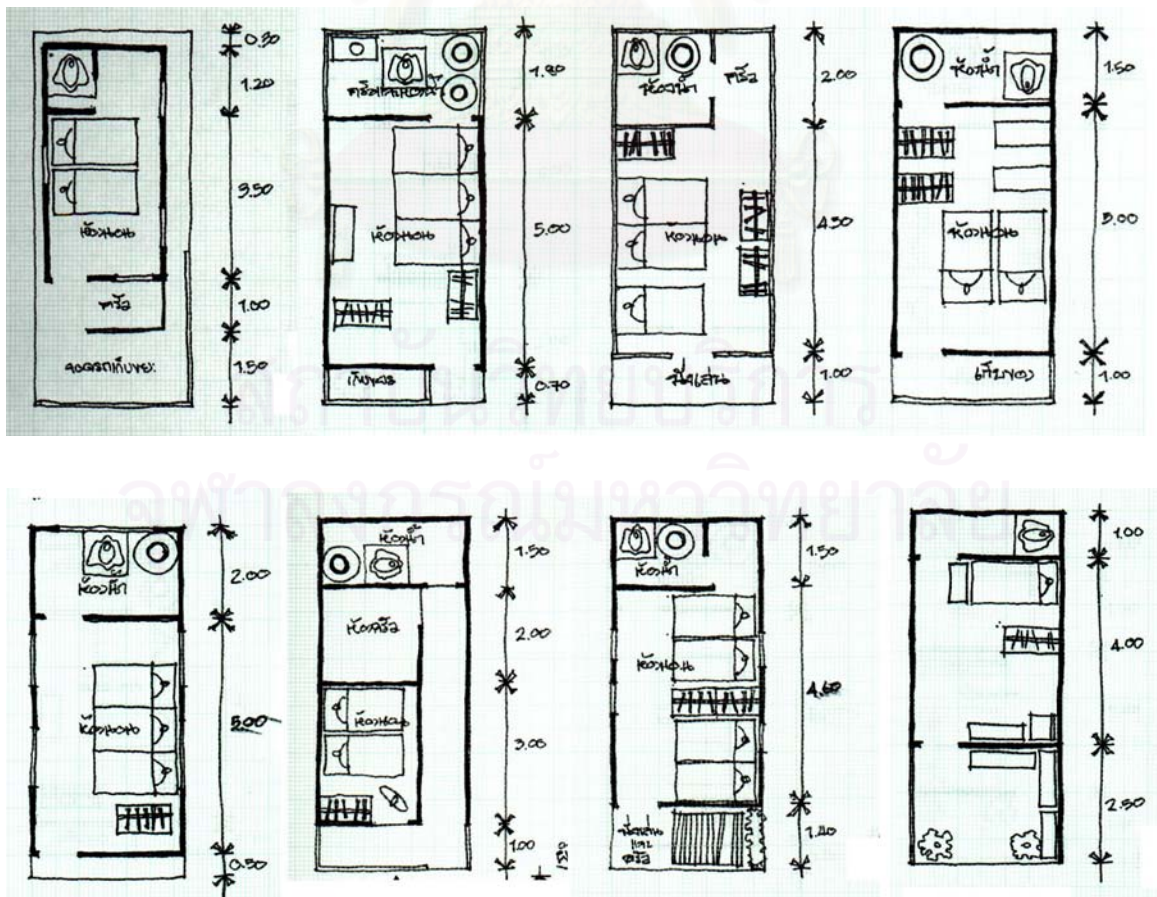

ทดลองนำบ้านมาวางเรียงกัน	ขณะกำลังออกแบบ	บ้านของพี่ปูก	พี่ปิงอรขอเดิมพื้นที่ข้างบ้าน
--------------------------	----------------	---------------	-------------------------------

ช่วงสุดท้ายก่อนที่จะสิ้นสุดการวิจัย ผู้วิจัยได้ปรับปรุงวิธีการให้ชาวบ้านออกแบบบ้านได้ง่ายขึ้น ซึ่งในการออกแบบพบว่า ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมออกแบบมากกว่าครั้งก่อน ซึ่งอาจจะเนื่องมาจากผู้วิจัยกำลังจะสิ้นสุดการวิจัยในชุมชน การออกแบบบ้านครั้งนี้พบว่า บ้านทุกบ้านมีห้องเอนกประสงค์หรือห้องนอน ห้องน้ำ พื้นที่หน้าบ้าน พื้นที่นอนเฉลี่ยต่อคนเท่ากับ 5.75 ตร.ม. ส่วนพื้นที่ห้องน้ำเฉลี่ยเท่ากับ 3.67 ตร.ม. และมีพื้นที่หน้าบ้านเฉลี่ยเท่ากับ 4.35 ตร.ม. และบางบ้านไม่มีพื้นที่ห้องครัว ซึ่งสอดคล้องกับสภาพชีวิตที่ชาวบ้านเป็นอยู่จริงคือ บางครัวเรือนจะประกอบอาหารหน้าบ้าน สิ่งหนึ่งที่น่าสนใจในการออกแบบบ้านครั้งหลังสุดคือ ชาวบ้านเริ่มมีการตกแต่งบ้านด้วยต้นไม้หรือระบายสี ซึ่งไม่พบสิ่งเหล่านี้ในการออกแบบครั้งแรกๆ ซึ่งน่าจะแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านไม่ได้ออกแบบอย่างขอไปที แต่เริ่มมีความสุขในการออกแบบและอาจจะหวังในที่อยู่อาศัยใหม่ที่เขาจะได้อยู่จริงมากขึ้น หรือเรียกได้ว่าเกิดความตระหนักถึงเรื่องที่อยู่อาศัย และยอมรับการรื้อย้ายมากขึ้น นอกจากนี้ที่ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้านการออกแบบที่อยู่อาศัยมากขึ้นแล้ว ชาวบ้านยังได้เริ่มปรับปรุงสภาพชุมชนปัจจุบันให้มีความน่าอยู่มากขึ้น เช่น ทำความสะอาดหน้าบ้าน ปลูกผัก จัดวางชุมชน จัดทำหอกระจายข่าว และมีกิจกรรมชุมชนร่วมกันมากขึ้น

ภาพที่ 5.83 ผังบ้านที่ชาวบ้านร่วมกันออกแบบครั้งที่ 3

ภาพที่ 5.84-5.89 บรรยายการออกแบบครั้งที่ 3

ภาพที่ 5.90-5.93 ผังบ้านที่ชาวบ้านร่วมกันออกแบบครั้งที่ 3

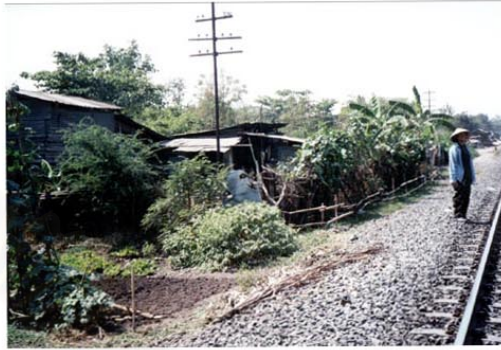

ตารางที่ 5.2 สรุปพื้นที่ของการทำบ้านจำลอง

รายชื่อ	จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	บ้าน			ส่วนนอน			ห้องน้ำ			พื้นที่หน้าบ้าน		
		กว้าง	ยาว	พื้นที่	กว้าง	ยาว	พื้นที่	กว้าง	ยาว	พื้นที่	กว้าง	ยาว	พื้นที่
เหม่ง	3	3.2	7	22.4	3.2	5	5.33	3.2	2	6.4	3.2	0.5	1.6
ถนอม	8	3.2	13	42.24	3.2	11	4.28	1.8	1.5	2.7	3.2	1.5	4.8
บังอร	1	3.2	5	16	3.2	4	12.8	3.2	1	3.2	3.2	2.5	8
ชายน้อย	3	3.2	6.8	21.76	3.2	5	5.33	2	1.8	3.6	3.2	0.7	2.24
เปิ้ล	2	3.2	6.5	20.8	3.2	5	8	3.2	1.5	4.8	3.2	1	3.2
หญิง	2	3.2	6.5	20.8	2.2	3	3.3	3.2	1.5	4.8	3.2	1	3.2
แสวง	4	3.2	9.9	31.68	3.2	7	5.6	2.5	1.2	3	3.2	1.5	4.8
นาง	3	3.2	6.5	20.8	3.2	4.5	4.8	2	2	4	3.2	1	3.2
หลอด	2	2.5	4.7	11.75	2.5	3.5	4.38	1	1.2	1.2	3.2	2.5	8
สมศักดิ์	4	3.2	6.1	19.52	3.2	4.6	3.68	1.5	2	3	3.2	1.4	4.48
พื้นที่เฉลี่ย				22.78			5.75			3.67			4.35

หมายเหตุ เมื่อชาวบ้านออกแบบแล้วทุกบ้านมีพื้นที่ เอนกประสงค์หรือห้องนอน ห้องน้ำ และพื้นที่หน้าบ้าน

ภาพที่ 94-101 สภาพกายภาพของชุมชนฯ เดือน ม.ค.2545

ภาพที่ 102-109 สภาพกายภาพของชุมชนฯ เดือน มิ.ย.-ส.ค.2544

ภาพที่ 5.110 บ้านที่กรรมการกลุ่มหลังจวนฯ ออกแบบมาเอง

นอกจากนี้ชาวบ้านเริ่มรู้สึกยอมรับการสร้างบ้านเป็นแถว และมองว่าหากสร้างบ้านตามแต่ที่แต่ละคนอยากสร้าง จะทำให้เกิดความไม่น่าดู และทำให้เกิดปัญหาขึ้นเช่น หลังคาเกยกัน ซึ่งสิ่งนี้เริ่มแสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านเริ่มมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และยอมรับที่จะอยู่อาศัยร่วมกันมากขึ้น และเริ่มสนใจการแก้ไขปัญหาให้สามารถอยู่ร่วมกันได้

จากขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับแนวคิดในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ชุมชนเริ่มต้นจากการไม่ได้ให้ความสนใจเรื่องที่อยู่อาศัย และเริ่มมีความตื่นตัวมากขึ้นเมื่อได้รับการกระตุ้นจากเจ้าของที่ดิน แต่ในช่วงต้นชาวบ้านจะสนใจเฉพาะเรื่องของตัวเองเท่านั้น คือ สิทธิในการอยู่อาศัยของตนเอง และค่าใช้จ่ายที่ตัวเองจะต้องรับภาระ ต่อมาเมื่อชาวบ้านได้มีโอกาสเรียนรู้ และทำกิจกรรมชุมชนร่วมกัน รวมถึงมีโอกาสในการพิจารณาที่อยู่อาศัยของตนเอง พวกเขา ก็เริ่มยอมรับที่จะอยู่ร่วมกันและมองหาวิธีการที่จะอยู่อาศัยร่วมกัน และการที่หน่วยงานภายนอกมีวิธีการเข้าถึงชุมชนอย่างไม่รุนแรง และหลาย ๆ ครั้งเป็นผู้เข้ามาให้ความช่วยเหลือชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านยอมรับฟังความคิดเห็นของหน่วยงานต่างๆ มากขึ้น

ค) ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง

กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ผ่านมาทำให้สามารถสรุปปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังนี้

1) ความรู้สึกไม่มั่นคงในการอยู่อาศัย มีผลต่อการกระตุ้นให้ชาวบ้านเริ่มหาทางออกในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย

2) เจ้าของที่ดิน เจ้าของที่ดินที่ประนีประนอมในการเจรจา และให้โอกาสกับชาวบ้าน สามารถลดผลกระทบจากการต่อต้านได้ และทำให้ชาวบ้านรับฟังความคิดเห็นของเจ้าของที่ดินด้วยเช่นกัน

3) การได้รับข้อมูลและเพียงพอ ทำให้ชาวบ้านสร้างทางเลือกในการแก้ไขปัญหาได้มากขึ้น เช่น ชาวบ้านที่ไปร่วมงานที่อยู่อาศัยกลับมาดำเนินการพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องรูปแบบบ้าน เหมือนกับที่ชาวบ้านได้เห็นจากการศึกษาดูงาน หรือการที่ชาวบ้านไม่สามารถตัดสินใจเกี่ยวกับการยอมรับพื้นที่ที่รัฐจัดให้ทุกครั้ง ส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากการขาดข้อมูลที่เพียงพอ

4) การได้ทำกิจกรรมร่วมกันหรือเกิดความเข้าใจกัน ทำให้ชาวบ้านพยายามลดการกระทบกระทั่งและหาวิธีการที่จะอยู่อาศัยร่วมกันมากขึ้น เช่น ชาวบ้านที่ทำกลุ่มออมทรัพย์ของกลุ่มหลังจวนร่วมกันคิดที่จะปลูกบ้านด้วยกัน หรือชาวบ้านที่เคยคิดว่ายังไงก็ยังไม่ขออยู่บ้านแถวก็เริ่มยอมรับรูปแบบบ้านดังกล่าวมากขึ้น

ง) ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลง

1) ชาวบ้านเริ่มให้ความสำคัญกับเรื่องที่อยู่อาศัยมากขึ้น และมีการปรับปรุงที่อยู่อาศัย และสภาพแวดล้อมของชุมชนให้ดีขึ้น

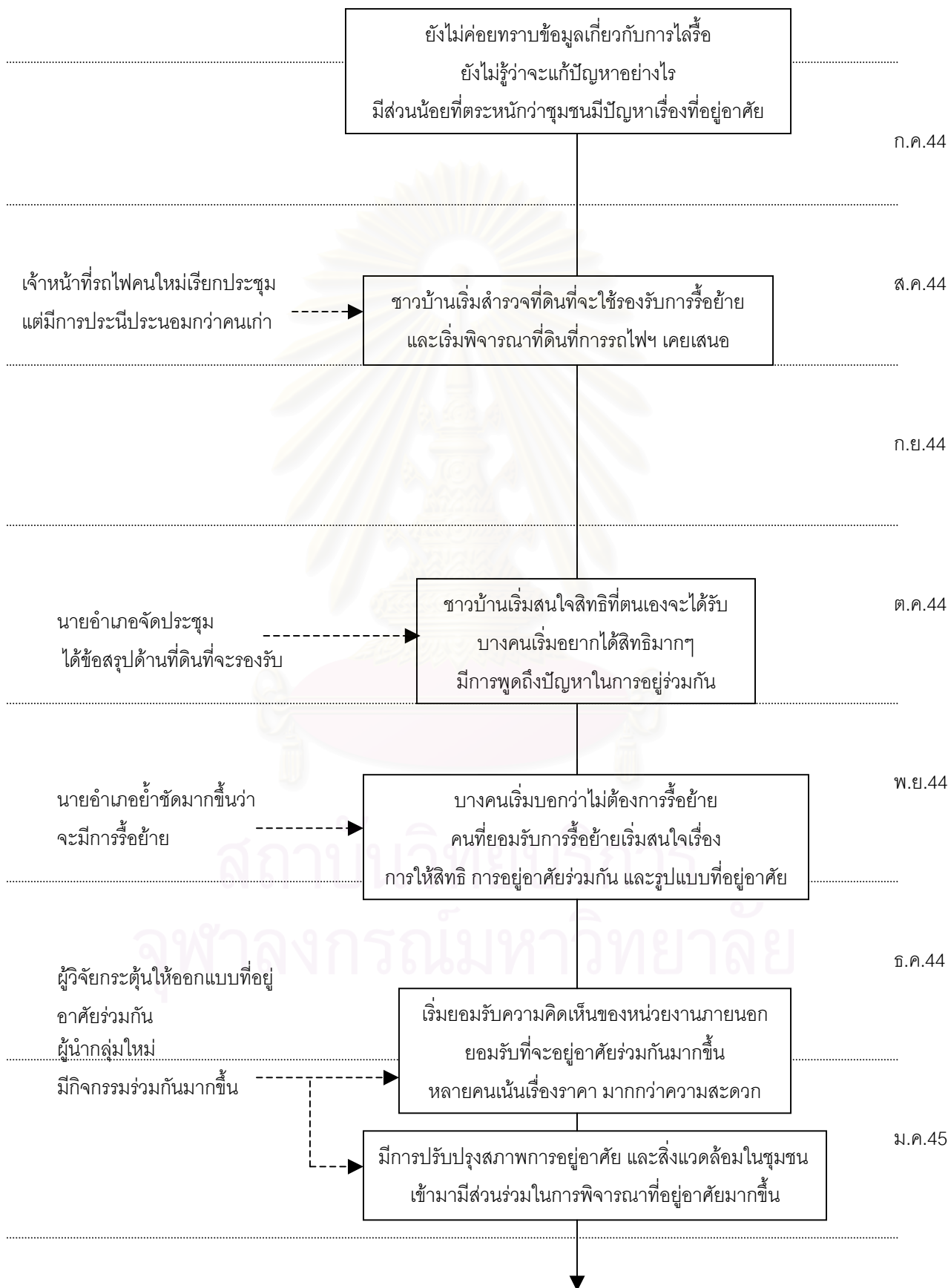
2) สามารถสร้างทางเลือกในการแก้ไขปัญหาได้มากขึ้น ดังตัวอย่างในเรื่อง การออกสำรวจที่ดิน การออกความคิดเห็นเรื่องรูปแบบที่อยู่อาศัย

3) ยอมรับในกันและกันและรับฟังความคิดเห็นจากหน่วยงานภายนอกมากขึ้น

4) บางคนขอสิทธิที่จะไม่อยู่โดยที่ไม่ได้มีการเรียกร้องใดๆ เนื่องจากยังคิดว่าตัวเองไม่มีความสามารถที่จะได้มาซึ่งที่อยู่อาศัยเอง

แผนภูมิที่ 5.3 แสดงกระบวนการเปลี่ยนแปลงของแนวคิดด้านที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน

ก่อน ก.ค.44

5.2.4. แนวคิดและการดำเนินการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของหน่วยงานเจ้าของที่ดิน (การรถไฟฯ)

ก) การแก้ไขการบุกรุกของชุมชนไบเล่ย์-หลังจวนฯ ของการรถไฟฯ (เจ้าของที่ดิน) ช่วงก่อนเข้าศึกษาชุมชน

การรถไฟแห่งประเทศไทยได้มีการปรับเปลี่ยนนโยบายเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาชุมชนบุกรุกที่ดินของการรถไฟฯ มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 จากเดิมที่มองชุมชนว่าเป็นเพียงผู้บุกรุก และต้องการให้ชาวบ้านย้ายออกไปจากที่ดินที่อาศัยอยู่ หลังจากที่ได้มีการเจรจาต่อรองกับกลุ่มผู้อยู่อาศัย (เครือข่ายสลัม 4 ภาค) และรับทราบถึงความจำเป็นในการอยู่อาศัยในที่ดินของการรถไฟฯ ของชุมชนเหล่านี้ จนกระทั่งได้มีนโยบายที่เกิดจากการประนีประนอมกันระหว่าง 2 ฝ่าย ทำให้มีเพียงชาวบ้านที่อยู่ห่างจากแนวศูนย์กลางรางไม่เกิน 20 ม. เท่านั้นที่จะต้องย้ายออกจากพื้นที่ โดยการรถไฟฯ จะจัดหาพื้นที่ที่อยู่ห่างจากพื้นที่เดิมไม่เกิน 5 กิโลเมตรรองรับ

ช่วงก่อนหน้าและช่วงเริ่มต้นที่ผู้วิจัยเข้าศึกษาชุมชนไบเล่ย์-หลังจวนฯ การรถไฟฯ นอกจากจะกำหนดนโยบายแก้ไขปัญหาคารบุกรุกที่ดินยังได้มอบหมายให้สารวัตรแขวงบำรุงสะพานและอาคารนครราชสีมา เป็นผู้รับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของชุมชนไบเล่ย์หลังจวนฯ ซึ่งชาวบ้านได้เล่าให้ฟังว่า ชาวบ้านในชุมชนมีปัญหาเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่รถไฟคนนี้มาตลอดตั้งแต่เริ่มมีข่าวของการไล่อื้อ เนื่องจากการประชุมเกี่ยวกับเรื่องการรื้อย้ายเจ้าหน้าที่ท่านนี้ จะยื่นคำขาดให้ย้ายไปอยู่ในที่ที่รถไฟจัดให้เท่านั้น ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวอยู่ห่างจากที่อยู่ปัจจุบันประมาณ 12 กิโลเมตร นอกจากนี้ชาวบ้านยังรู้สึกว่าได้ได้รับการปฏิบัติอย่างไม่ยุติธรรมเช่น ในจังหวัดนครราชสีมา มีผู้บุกรุกรายอื่นที่อยู่อาศัยใกล้รางรถไฟมากกว่าในชุมชนฯ แต่ทำไมการปลูกสร้างเป็นอาคารพาณิชย์อย่างถูกต้อง ทำไมถึงไม่โดนไล่อื้อ ซึ่งชาวบ้านได้รับคำตอบว่า “อันนั้นเป็นกรณีพิเศษ” ทำให้ชาวบ้านในชุมชนรู้สึกไม่พอใจเป็นอย่างมาก และทำให้ชุมชนกับเจ้าหน้าที่การรถไฟฯ ในพื้นที่ ไม่เคยสามารถหาข้อสรุปในการเจรจาได้

ข) การดำเนินการและกระบวนการเปลี่ยนแปลง

ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2544 การรถไฟฯ ได้เปลี่ยนผู้รับผิดชอบในการรื้อย้ายชุมชนไบเล่ย์-หลังจวนฯ ใหม่ ซึ่งเป็นผู้ที่เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับชุมชนผู้มีรายได้น้อยที่อยู่ริมทางรถไฟที่จังหวัดนครสวรรค์มาบ้าง ทำให้พอที่จะเข้าใจและรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้าน ซึ่งทำให้เจ้าหน้าที่เห็นทางออกอื่นเพิ่มเติมในการรื้อย้ายชุมชน คือ การจัดระเบียบชาวบ้านในพื้นที่ห้องข้างในชุมชน นอกจากนั้นในการพูดคุยระหว่างผู้วิจัยกับเจ้าหน้าที่การรถไฟฯ ในพื้นที่ทำให้ทราบว่าบางครั้งเจ้าหน้าที่สนใจ

อยากที่จะให้ชาวบ้านอยู่อาศัยในลักษณะเดิม โดยให้จัดทำรั้วระหว่างชุมชนกับวางรถไฟ หรือปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้เป็นระเบียบ แต่ไม่สามารถที่จะดำเนินการได้เนื่องจากไม่สอดคล้องกับนโยบาย

การดำเนินการครั้งต่อมาที่สำคัญของหน่วยงานเจ้าของที่ดินคือ เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2544 นายอำเภอเมือง จ.นครราชสีมา เข้ามาให้ความสนใจที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชน ซึ่งในการประชุมดังกล่าว นายอำเภอฯ ต้องการทราบนโยบายที่ชัดเจนของการรถไฟฯ ทำให้ที่ประชุมที่มีหน่วยงานหลายฝ่ายเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง รวมทั้งตัวแทนชาวบ้านเข้าร่วมประชุม ทำให้เจ้าหน้าที่การรถไฟฯ ในพื้นที่ เสนอพื้นที่ที่ห้องข้างให้ชุมชนพิจารณา ซึ่งที่ประชุมดังกล่าวได้ตัดสินใจที่จะใช้พื้นที่ห้องข้างในชุมชนเพื่อรองรับการรื้อย้าย และเริ่มดำเนินการขออนุมัติเพื่อใช้พื้นที่

หลังจากที่มีการดำเนินเรื่องขออนุมัติใช้พื้นที่ห้องข้างในชุมชนเพื่อรองรับการรื้อย้ายแล้ว บางครั้งผู้วิจัยจะได้ข่าวจากเจ้าหน้าที่ว่าจะมีชาวบ้านที่บุกรุกที่ดินของการรถไฟฯในพื้นที่ใกล้เคียงอื่นๆ มาขออยู่ร่วมกับชุมชนด้วย แต่เจ้าหน้าที่คิดว่าพื้นที่ดังกล่าวไม่น่าจะรองรับชาวบ้านจากชุมชนอื่นได้อีก นอกนั้นหลังจากที่ได้มีการดำเนินการขออนุมัติพื้นที่จากหน่วยงานการรถไฟฯ ส่วนกลางแล้ว เจ้าหน้าที่ในพื้นที่ได้รับคำสั่งให้ตรวจสอบความเพียงพอของพื้นที่ดังกล่าว หลังจากนั้นการขออนุมัติใช้พื้นที่ก็ไม่ได้มีความคืบหน้าใดๆ จนกระทั่งสิ้นสุดการศึกษาชุมชน

ค) ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง

1) ลักษณะและประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาชุมชนบุกรุกของเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ เจ้าหน้าที่ที่มีประสบการณ์ และมีการประนีประนอมในการเจรจา ทำให้เจ้าของที่ดินได้รับทราบถึงเงื่อนไขหรือความจำเป็นของชาวบ้าน และทำให้สามารถเลือกทางออกในการแก้ไขปัญหาได้ดีกว่าเจ้าหน้าที่ขาดประสบการณ์

2) การเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องของหน่วยงานปกครอง การที่หน่วยงานปกครองเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ที่แสดงความตั้งใจที่จะแก้ไขปัญหา ทำให้เจ้าหน้าที่การรถไฟฯ ในพื้นที่เร่งรัดในการดำเนินการ และทำให้ได้ข้อสรุปในด้านที่ดิน

3) ปฏิภานตอบโต้ของชาวบ้าน การตอบโต้ของชาวบ้านต่อการดำเนินการของการรถไฟฯ มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของแนวคิดและการดำเนินงานของเจ้าของที่ดิน เหมือนเช่น การที่ชาวบ้านรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งเพื่อต่อรองกับการรถไฟฯ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบาย

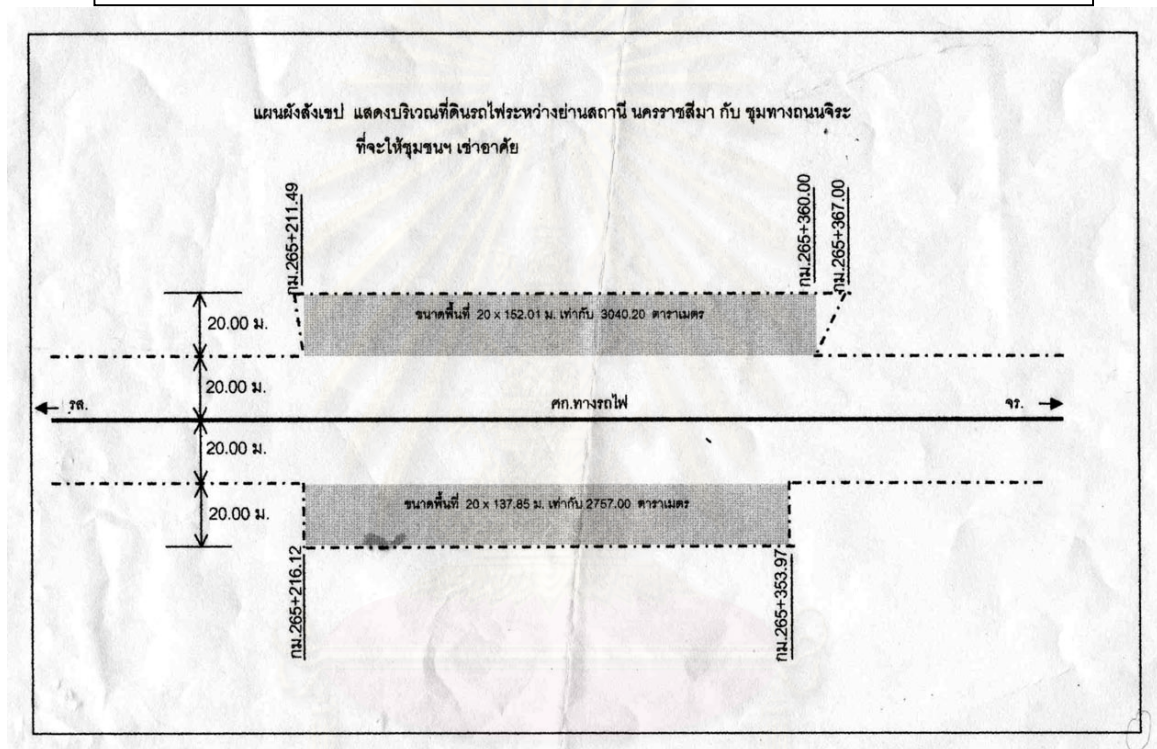
ง) ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง

1) ชาวบ้านในชุมชนเคยชินและไม่กระตือรือร้นเท่าที่ควรเมื่อทราบข่าวการไล่รื้อ จากการที่การดำเนินงานเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาการบุกรุกของชาวบ้านของหน่วยงานเจ้าของที่ดินมักขาดความ

ต่อเนื่อง ทำให้ชาวบ้านเคยชินและไม่สนใจเมื่อทราบข่าวการไล่อื้อ เหมือนกับเซ่นที่หลายๆ ครั้งผู้วิจัยจะได้ยินชาวบ้านพูดว่า “ก็เห็นบอกจะรื้อจะรื้อตั้งหลายที แต่ก็ไม่เห็นมีอะไรซักที”

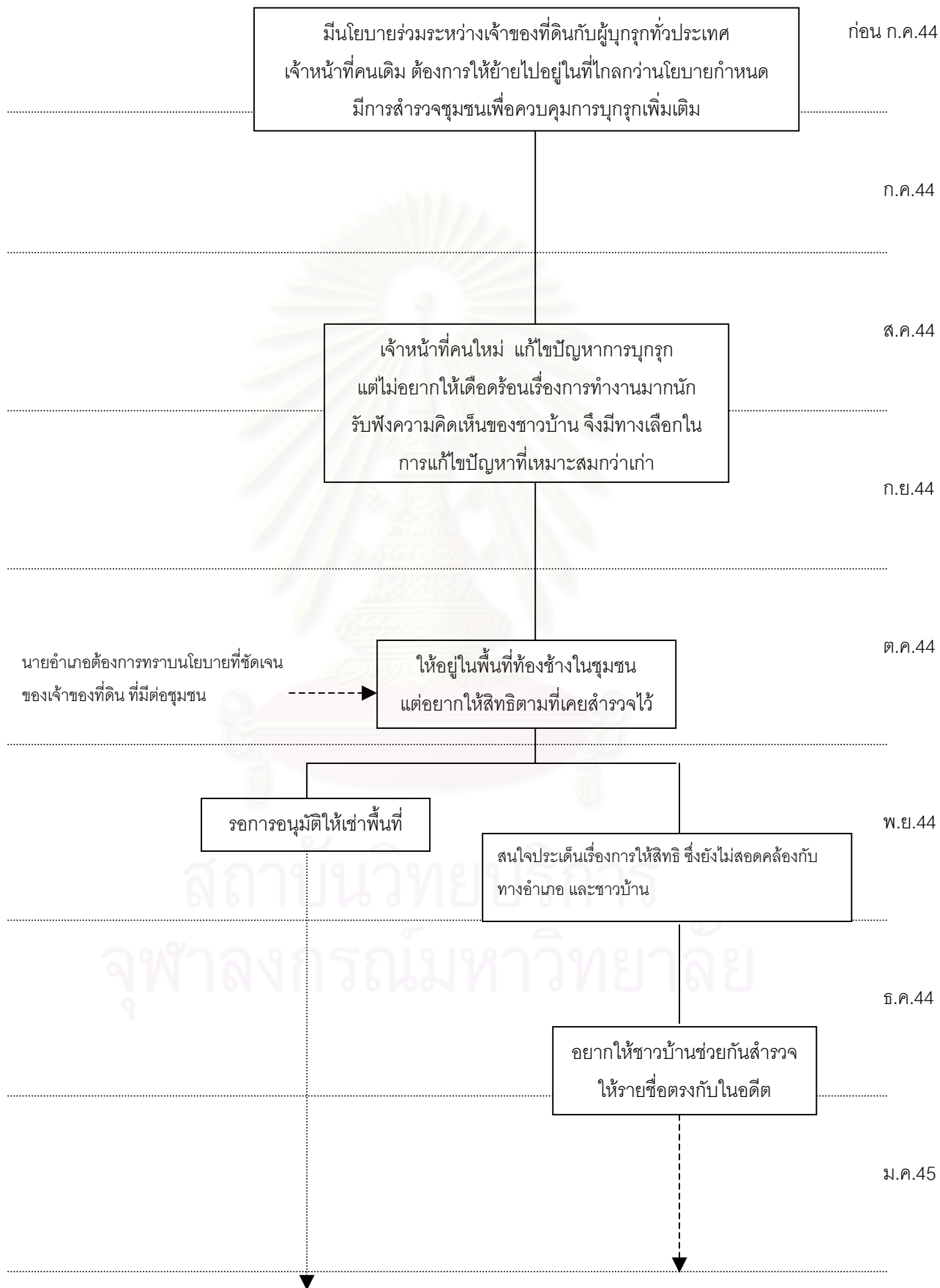
2) หน่วยงานอื่นๆ ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินการ เนื่องจากความล่าช้าในการอนุมัติใช้ที่ดินของการรถไฟฯ ทำให้หน่วยงานอื่นๆ เริ่มไม่ได้ใส่ใจที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหาคือ

ภาพที่ 5.111 ผังพื้นที่ห้องข้างในชุมชนไบลีย์-หลังจวน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 5.4 การเปลี่ยนแปลงของแนวคิดและการดำเนินการด้านที่อยู่อาศัยของการรถไฟฯ

5.2.5. แนวคิดและการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของหน่วยงานที่มีส่วนร่วม

ก) แนวคิดและการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องช่วงก่อนเข้าศึกษาชุมชน

ก่อนหน้าที่จะเข้าศึกษาชุมชน หน่วยงานที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชน คือ นักพัฒนาจากมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย และเครือข่ายชุมชนโคราชพัฒนา โดยเน้นให้ชาวบ้านได้มีการรวมกลุ่มกันพัฒนาตัวเองและออมทรัพย์เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย แต่การรวมกลุ่มของชาวบ้านยังไม่มีความเข้มแข็งมากนัก สืบเนื่องจากการบริหารกลุ่มออมทรัพย์ที่มีสมาชิกอยู่น้อย ปัญหายังขาดความชัดเจน ชาวบ้านยังไม่ได้รู้จักตรวจสอบ และการรวมกลุ่มของชาวบ้านในการดำเนินกิจกรรมที่ไม่ค่อยมีชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม นอกจากนี้ นักพัฒนายังเคยช่วยเหลือชาวบ้านในการต่อรองกับเจ้าหน้าที่การรถไฟฯ คนเก่าว่า ที่ดินที่เคยเสนอให้ที่บ้านหนองกระโดน ไกลเกินไปและอาจจะส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงต่อการประกอบอาชีพของชาวบ้าน

ข) การดำเนินการและการเปลี่ยนแปลง

ในช่วงแรกของการเข้าศึกษาผู้วิจัยทราบว่า ชุมชนไม่มีนักพัฒนาดำเนินการอยู่ในชุมชน ทำให้ผู้วิจัยพยายามที่จะประสานงานให้มีนักพัฒนามาดำเนินงานในชุมชน อย่างไรก็ตามผู้วิจัยไม่สามารถหานักพัฒนามาดำเนินการได้ นอกจากนั้นหน่วยงานอื่นๆ ที่เข้ามาดำเนินกิจกรรมอยู่ในชุมชน มักเป็นหน่วยงานที่ลงมาสงเคราะห์หรือช่วยเหลือชาวบ้านมากกว่า

ต่อมาเมื่อนายอำเภอเมืองนครราชสีมา ต้องการที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่มีในชุมชนฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการอยู่อาศัยอย่างแออัด ทำให้หน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องต้องเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องที่อยู่อาศัย และทำให้เจ้าหน้าที่การรถไฟฯ เสนอพื้นที่ท้องช้างในชุมชนเพื่อรองรับการรื้อย้ายซึ่งหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ แม้แต่นักพัฒนาอิสระที่เคยมีความขัดแย้งกับเจ้าของที่ดินเองก็ยอมรับ เนื่องจากเห็นว่ามีความผลกระทบต่อประกอบอาชีพของชาวบ้านน้อย

เมื่อมีการยอมรับพื้นที่ที่จะใช้รองรับการรื้อย้ายชุมชนแล้ว นายอำเภอฯ จึงเริ่มมองถึงการหาหน่วยงานเข้ามาพัฒนาที่ดินและจัดสร้างที่อยู่อาศัย และการแก้ไขปัญหาความยากจนของชาวบ้าน ในด้านการพัฒนาที่ดินและจัดสร้างที่อยู่อาศัย นายอำเภอฯ มีแนวคิดในการขอการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการต่างๆ เช่น กองทัพอากาศที่ 2 สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา การเคหะแห่งชาติ และอาจจะมีการระดมทุนจากภายนอกในการให้ความช่วยเหลือในการจัดสร้างที่อยู่อาศัยให้กับชาวบ้าน ซึ่งประเด็นสำคัญที่นายอำเภอฯ มองว่าเป็นปัญหาในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนฯ คือ ความล่า

ซ้ำ และความไม่เอาใจใส่ในการปฏิบัติงานของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ส่วนในด้านการแก้ไขปัญหาความยากจนของชาวบ้านอำเภอมีแนวคิดที่จะให้ชาวบ้านฝึกอาชีพ และฝึกอบรมล้าจำหน่ายสินค้าจากโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

ในขณะที่กำลังรอการถไฟฟ้า อนุมัติให้ใช้พื้นที่ท้องช้างในการจัดระเบียบชุมชน ทางอำเภอและหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องก็ได้ให้ความช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาเร่งด่วนในชุมชน เช่น ปัญหาทะเบียนราษฎร์ ปัญหาสาธารณสุข ปัญหาความแร้นแค้น ซึ่งการแก้ไขปัญหาดังกล่าวส่วนใหญ่มักจะให้หน่วยงานของรัฐเข้ามาดำเนินการให้กับชาวบ้าน หรือบริจาคสิ่งของเพื่อแก้ปัญหา ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นที่พอใจของชาวบ้าน แต่จะมีกรรมการชุมชนบางคนเห็นว่า บางครั้งการบริจาคทำให้ชาวบ้านเกิดความแตกแยก

หลังจากที่ผู้ใหญ่บ้านฯ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมชุมชนร่วมกับชาวบ้าน ทำให้นักวิจัยทราบว่าผู้ใหญ่บ้านเริ่มมีแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนว่าจะต้องเน้นให้ชาวบ้านเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาด้วยตนเองได้ จากการที่ผู้ใหญ่บ้านแสดงความชื่นชมเมื่อชาวบ้านมีการแสดงความคิดเห็นและอภิปรายเมื่อเกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นในชุมชน เช่น เมื่อมีปัญหาชุมชนขาดความสะดวกในการใช้หอกระจายข่าวเนื่องจากอุปกรณ์ถูกเก็บไว้ในบ้านผู้นำชุมชน หรือเมื่อมีการเลือกซื้อผู้ที่จะถือบัญชีกลุ่มฅนปณกิจชุมชนและการออกกฎระเบียบของกลุ่ม ซึ่งนอกจากการพัฒนาชุมชนแล้วผู้ใหญ่บ้านเองก็เริ่มให้การยอมรับที่จะต้องให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยมากขึ้น เช่น ให้ชาวบ้านเป็นผู้สำรวจชุมชน หรือต้องให้ชาวบ้านพัฒนากลุ่มออมทรัพย์และจัดการด้านการเงินและทรัพย์สินได้ด้วยตัวเอง

ค) ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง

1) หน่วยงานปกครองระดับสูง หน่วยงานปกครองระดับสูงมีอิทธิพลต่อแนวคิดและการดำเนินงานของหน่วยงานอื่นๆ และยังทำให้หน่วยงานอื่นๆ เริ่มสนใจปัญหาความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัยของชุมชนฯ

2) การได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมกับชาวบ้าน ผู้ใหญ่บ้านฯ ที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เริ่มเกิดความเข้าใจและมีมุมมองต่อชาวบ้านเปลี่ยนไป เริ่มมองเห็นศักยภาพของชาวบ้าน และมองเห็นปัญหาของการขาดโอกาสของชาวบ้านในชุมชน และยังทำให้เริ่มมองเห็นความจำเป็นที่จะต้องสร้างความเข้มแข็งของชาวบ้านเพื่อเป็นฐานในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย

ง) ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง

1) ช่วยให้ชาวบ้านได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เนื่องจากมีหน่วยงานให้การสนับสนุนมากขึ้น นอกจากนี้ชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จากการมีหน่วยงานลงมาสงเคราะห์ และมีกำลังใจดีขึ้นในการอยู่อาศัย

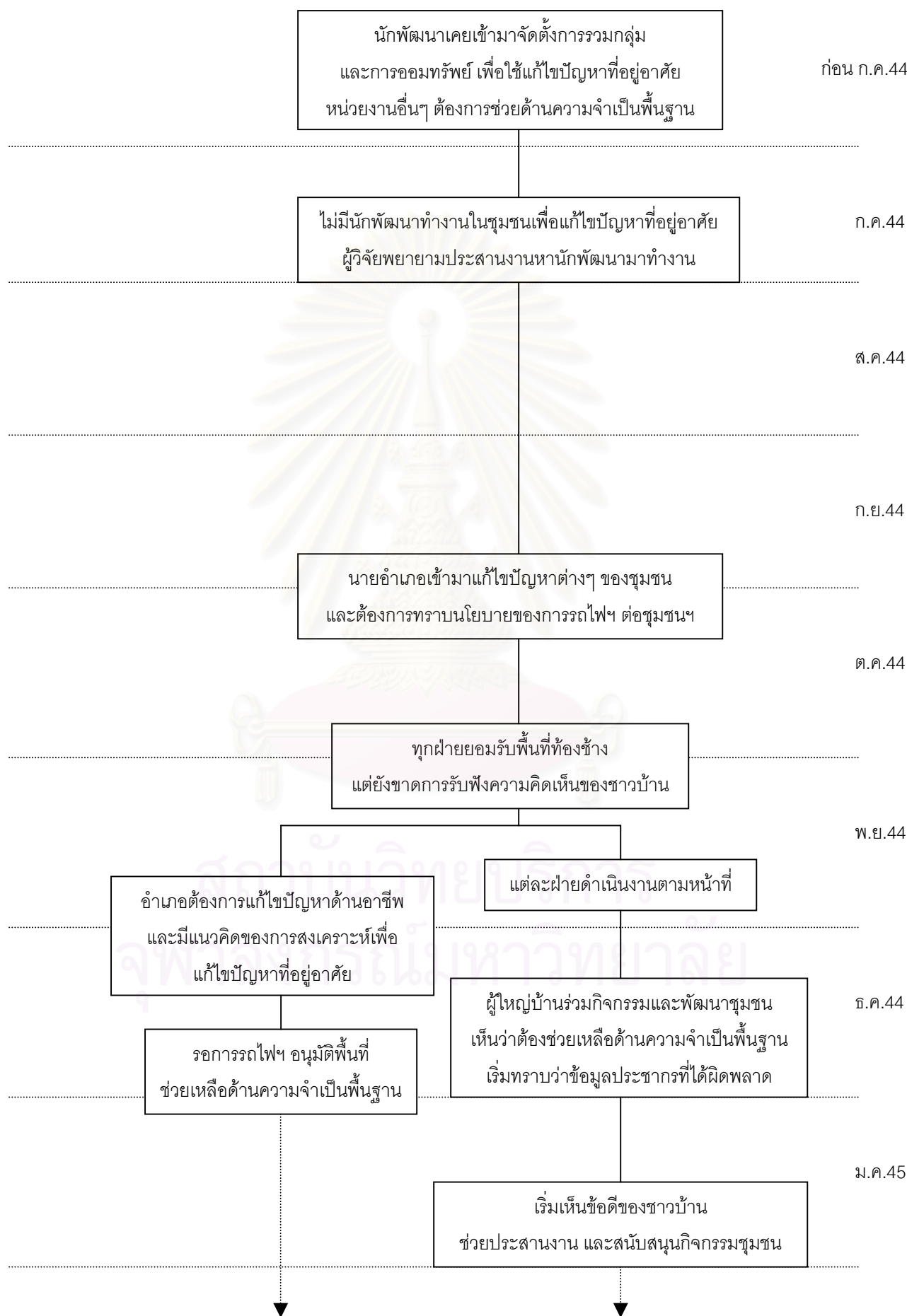
2) ทำให้ชาวบ้านตื่นตัวในด้านที่อยู่อาศัย เนื่องจากการได้ข้อสรุปด้านที่ดินที่จะใช้รองรับชัดเจนขึ้น ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้ชาวบ้านรู้สึกว่าจะไม่สามารถอยู่อาศัยอย่างเดิมได้

3) สร้างความคุ้นเคยระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานภายนอกมากขึ้น เนื่องจากชาวบ้านได้มีการประสานงานและทำงานร่วมกับหน่วยงานภายนอกเป็นประจำ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 5.5 การเปลี่ยนแปลงของแนวคิดและการดำเนินการด้านที่อยู่อาศัยของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5.2.6. กระบวนการจัดหาที่ดินเพื่อรองรับการรื้อย้ายและการให้สิทธิ

ก) กระบวนการจัดหาที่ดินเพื่อรองรับการรื้อย้ายและการให้สิทธิช่วงก่อนเข้าสู่ศึกษาชุมชน

การรถไฟฯ ได้มีนโยบายในการจัดหาที่ดินในระยะ 5 กิโลเมตร เพื่อรองรับการรื้อย้าย ในปี พ.ศ.2542 สารวัตรแขวงบำรุงสะพานและอาคารนครราชสีมาสำรวจจำนวนครัวเรือนผู้บุกรุกในชุมชน ไบเล่ย์หลังจนวนฯ ได้ 141 หลังคาเรือน และได้เสนอที่ดินบริเวณบ้านหนองกระโดนซึ่งอยู่ห่างจากชุมชนประมาณ 12 กิโลเมตร ให้กับชุมชน โดยไม่ได้มีการรับฟังความคิดเห็น ทำให้เกิดการต่อต้านจากชาวบ้านและนักพัฒนา จนกระทั่งประเด็นเรื่องการรื้อย้ายเริ่มเงียบหายไป

ข) การดำเนินการและการเปลี่ยนแปลง

ในช่วงแรกที่ผู้วิจัยได้ทราบว่าชาวบ้านไม่ทราบนโยบายของการรถไฟฯ และยังไม่มีแนวคิดในการแก้ไขปัญหา ทำให้ผู้วิจัยให้ข้อมูลชาวบ้านเพื่อกระตุ้นให้ชาวบ้านเริ่มดำเนินการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย ต่อมาหลังจากที่การรถไฟฯ เปลี่ยนผู้รับผิดชอบในการรื้อย้ายชุมชนใหม่ ทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสเสนอที่ดินที่ตนเองพอที่จะยอมรับได้ในการแก้ไขปัญหา

หลังจากที่ชาวบ้านเริ่มรู้สึกถึงความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัย ซึ่งเกิดจากการจัดประชุมของเจ้าหน้าที่การรถไฟฯ และการให้ข้อมูลของผู้วิจัย ทำให้แกนนำชุมชนและผู้วิจัยได้มีโอกาสสำรวจที่ดินเพื่อรองรับการรื้อย้ายร่วมกัน ทั้งที่ดินที่การรถไฟฯ เคยเสนอให้ ที่ดินราชพัสดุ ที่ดินวัด และที่ดินเอกชน

หลังจากที่หน่วยงานปกครองเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ได้มีการสำรวจจำนวนครัวเรือนในชุมชนใหม่ได้ 136 หลังคาเรือน และได้ข้อสรุปด้านที่ดินที่จะใช้ในการรองรับชัดเจนขึ้น แต่เริ่มเกิดการขัดแย้งในด้านการให้สิทธิ เนื่องจากรายชื่อที่สำรวจได้ ไม่ตรงกับที่สำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2542 และเจ้าหน้าที่การรถไฟฯ ในพื้นที่ต้องการให้สิทธิตามเฉพาะครอบครัวที่มีรายชื่อตามที่ได้มีการสำรวจไว้เมื่อปี พ.ศ.2542 เท่านั้น

หลังจากที่เริ่มมีความชัดเจนด้านที่ดินที่จะใช้ในการรองรับการรื้อย้าย ซึ่งมีพื้นที่อยู่อย่างจำกัดมาก ทำให้ชาวบ้านเริ่มสนใจสิทธิที่ตัวเองจะได้รับ และบางครัวเรือนเริ่มต้องการได้สิทธิมากๆ นอกจากนี้ การมีบ้านเช่า และมีชาวบ้านย้ายเข้าออก หรือปรับเปลี่ยนที่อยู่อาศัยเป็นประจำ ทำให้ต้องมีการสำรวจชุมชนอยู่เสมอ ความสนใจในด้านสิทธิและการที่ผู้วิจัยให้ข้อมูลว่ารายชื่อที่มีการสำรวจไปบางบ้านไม่ได้มีผู้อยู่อาศัยอยู่จริง ทำให้ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และผู้ใหญ่บ้าน บางคนเริ่มต้องการที่จะให้ชาวบ้านร่วมกันสำรวจชุมชนเอง แต่เนื่องจากชาวบ้าน ยังเกรงใจผู้นำชุมชนบางคนที่ได้รับสิทธิมากเกินไป ความจริงอยู่ ทำให้ยังไม่ได้มีการเริ่มสำรวจ

นายอำเภอฯ มีแนวคิดเกี่ยวกับการกำหนดผังชุมชนว่าหลังจากที่มีการวางผังชุมชนแล้ว จะให้ชาวบ้านทำการจับฉลากเพื่อเลือกแปลงที่ดิน อย่างไรก็ตามก็มีความคิดตั้งกล่าวไม่สอดคล้องกับความคิดของผู้ที่เคยมีประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหการรื้อย้าย (ประธานเครือข่ายชุมชนโคราชพัฒนา) และตัวผู้วิจัย ผู้วิจัยจึงได้ถือโอกาสจัดทำป้ายติดในที่สาธารณะเพื่อให้ชาวบ้านจับกลุ่มมาลงชื่อ เพื่อเสนอ นายอำเภอฯ ในการวางผังและเป็นการตรวจสอบจำนวนครอบครัวที่อยู่อาศัยจริงในชุมชนไปด้วยในตัว โดยที่หลีกเลี่ยงการกระทบกระทั่งจากผู้ได้รับประโยชน์จากการสำรวจใหม่ แต่ปรากฏว่ามีผู้มาลงชื่อเพียงร้อยละ 48 เท่านั้น ซึ่งอาจจะเกิดจากชาวบ้านยังรู้สึกเสี่ยงที่จะลงชื่อในป้าย หรือไม่ทราบว่ามี การดำเนินการดังกล่าว

ทุกครั้งที่มีการประชุม และมีการพูดถึงปัญหาในการให้สิทธิ ทั้งจำนวนชาวบ้านที่ไม่ได้อยู่จริง และรายชื่อที่ไม่สอดคล้องกับการรถไฟฯ แต่ไม่ได้มีการดำเนินการใดๆต่อมา ทำให้นายอำเภอฯ กำหนดสิทธิตามรายชื่อที่สำรวจได้ 136 ครัวเรือน ในขณะที่กำลังรอการอนุมัติที่ดิน เริ่มมีชาวบ้านนอก ชุมชนต้องการมาอยู่อาศัยที่นี้ด้วย เช่น ชุมชนหน้าสถานีรถไฟจิระ และมีชาวบ้านในชุมชนจะไม่เอา สิทธิ ขายสิทธิ

ค) ปัจจัยที่กำหนดการเปลี่ยนแปลง

1) ลักษณะการดำเนินการของหน่วยงานภายนอก การดำเนินของหน่วยงานภายนอกที่ใช้ การตัดสินใจจากผู้มีอำนาจเป็นหลัก และต้องการผลในทางปฏิบัติอย่างรวดเร็ว ทำให้มีการกำหนดที่ ดินที่จะใช้ในการรองรับการรื้อย้ายอย่างรวดเร็ว

2) การได้มีโอกาสเรียนรู้และเสนอความคิดเห็นของชาวบ้าน จากการทำชาวบ้านในชุมชนได้ มีโอกาสสำรวจและเสนอพื้นที่ที่ตัวเองพอที่จะยอมรับได้ ทำให้การได้ข้อสรุปด้านที่ดินมีความรวดเร็ว มากขึ้น

ง) ผลกระทบจากกระบวนการ

1) ชาวบ้านบางกลุ่มเริ่มสนใจเรื่องสิทธิ และปัญหาที่อยู่อาศัย เหมือนเช่นที่ชาวบ้านเริ่ม ต้องการให้มีการสำรวจใหม่ด้วยกลุ่มชาวบ้านเองเพื่อให้รัฐได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง นอกจากนี้ยังได้มีการ แสดงความคิดเห็นที่มีความเกี่ยวกับการอยู่อาศัยในที่ดินที่รัฐเสนอ

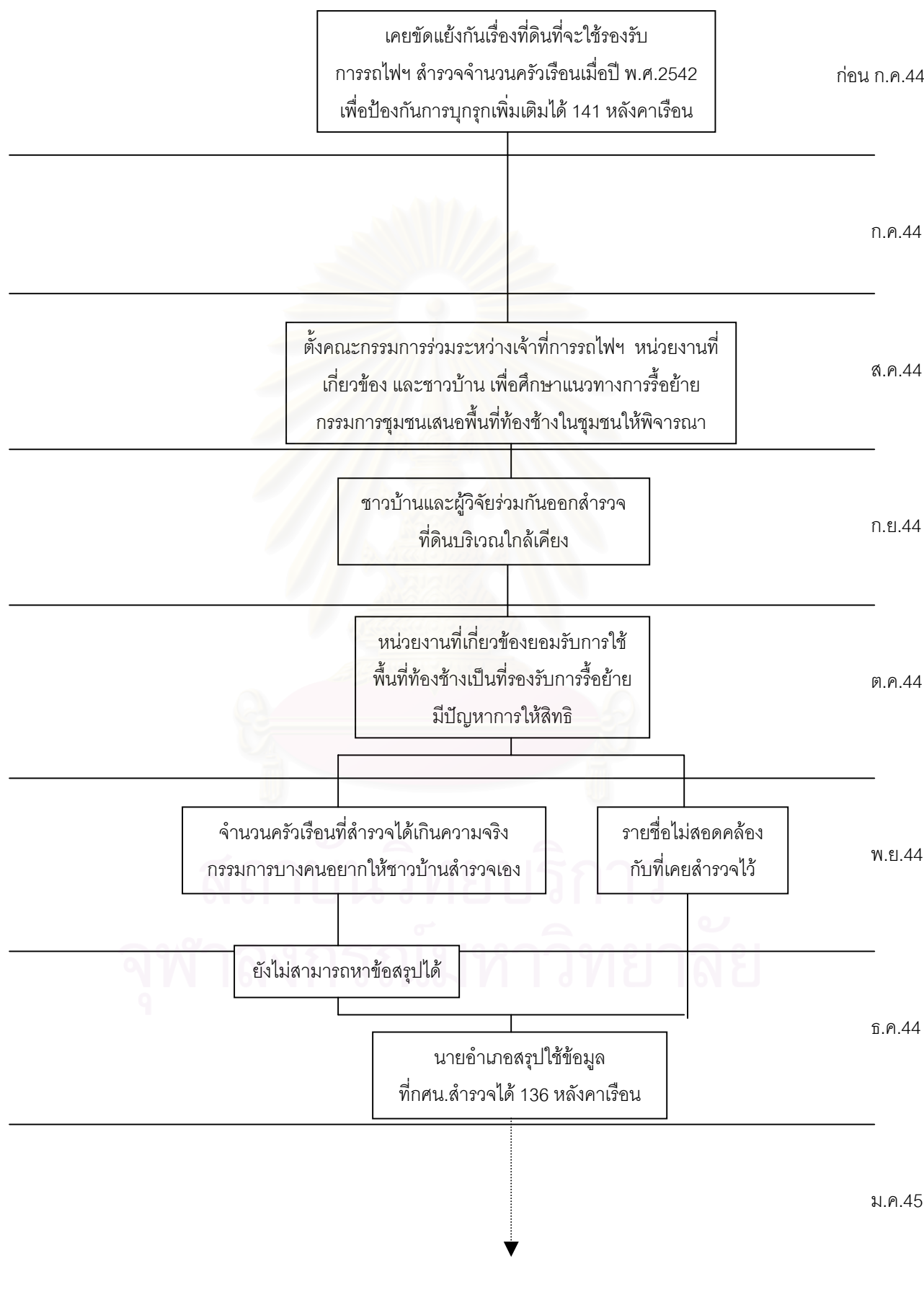
2) ชาวบ้านทั้งสองกลุ่มได้รวมตัวและทำงานร่วมกัน เนื่องจากการเริ่มมีความชัดเจนขึ้นที่ จะมีการรื้อย้าย เช่น การจัดเรียกประชุมเพื่อพูดคุยเรื่องการยอมรับที่ดินที่การรถไฟฯ เคยเสนอให้ หรือการได้ข้อสรุปด้านที่ดินที่จะใช้รองรับการรื้อย้ายชัดเจนขึ้น ทำให้ชาวบ้านเริ่มรวมตัวกันเพื่อแก้ไข ปัญหาเช่น ออกสำรวจที่ดินเพื่อเสนอต่อการรถไฟฯ

3) ปัญหาที่อาจเกิดจากการยังไม่ได้มีการศึกษาความเป็นไปได้ของที่ดิน ถึงแม้ว่าที่ดินดังกล่าวจะอยู่ในชุมชนเดิม แต่ยังไม่มีการศึกษาในด้านอื่นๆ เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ของที่ดิน เช่น ปัญหาด้านระบบการระบายน้ำ ปัญหาโครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมือง ความเป็นไปได้ทางด้านกฎหมาย เป็นต้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 5.6 กระบวนการจัดหาที่ดินรองรับการรื้อย้ายและการให้สิทธิ

บทที่ 6

วิเคราะห์กระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยของชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ

จากข้อมูลทั่วไปของชุมชน และการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยที่เกิดขึ้น ในบทนี้จะเป็นการวิเคราะห์กระบวนการเปลี่ยนแปลง สาเหตุหรือปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง รวมถึงข้อจำกัดและปัญหาที่เกิดขึ้น ด้วยการชี้แจงภาพสรุปภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงและแนวคิดเกี่ยวกับแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยด้วยการพัฒนาศักยภาพของชุมชน พร้อมทั้งแสดงให้เห็นถึงผลกระทบต่อการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยที่เกิดขึ้น ด้วยการวิเคราะห์ระดับการพัฒนาของปัจจัยสำคัญในการพัฒนาที่อยู่อาศัย (การจัดการการเงิน การจัดหาที่ดินและการกำหนดสิทธิ การรวมกลุ่ม และแนวคิดในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน)

ตารางที่ 6.1 เป็นการสรุปถึงการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ และแผนภูมิที่ 6.1 เป็นการสรุปกระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยในชุมชน ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วนคือ 1) ส่วนแสดงกระบวนการเปลี่ยนแปลงในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนฯ 2) ส่วนแสดงปัจจัยภายนอกที่เข้ามามีผลกระทบต่อกระบวนการ และ 3) ส่วนแสดงระดับการพัฒนาของปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยในส่วนของชาวบ้าน ซึ่งส่วนที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาของปัจจัยสำคัญที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย มีเกณฑ์ชี้วัดการพัฒนาของปัจจัยแต่ละตัวดังนี้

1) **การจัดการการเงิน** : บัญชีมีความชัดเจนและสามารถตรวจสอบได้ ขนาดเงินและจำนวนสมาชิกกองทุนของชุมชน วัตถุประสงค์ในการออม ความซื่อสัตย์ของผู้ดูแลและจัดทำบัญชี การร่วมกันตรวจสอบการดำเนินงานของสมาชิก

2) **การจัดหาที่ดินและการกำหนดสิทธิ** : ความชัดเจนด้านที่ดินที่จะใช้รองรับการรื้อย้าย ความเหมาะสมของที่ดินต่อกรอยู่อาศัย ความชัดเจนถูกต้องของผู้ได้รับสิทธิ

3) **การรวมกลุ่ม** : วัตถุประสงค์ในการรวมกลุ่ม ขนาดของกลุ่ม จิตวิญญาณของกลุ่ม ความสามารถในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม การมีส่วนร่วมของกลุ่ม

4) **แนวคิดในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย** : ความตระหนักถึงปัญหาที่อยู่อาศัย การพิจารณาลักษณะที่ดินและที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมกับตนเองอย่างมีเหตุผล

ตารางที่ 6.1 สรุปการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง		ก่อน ก.ค. 44	ก.ค. 44	ส.ค. 44	ก.ย. 44
เจ้าของที่ดิน		- เสนอที่ดินไม่สอดคล้องกับนโยบาย		- เปลี่ยนผู้รับผิดชอบร้อยย้าย - ประชุมถามความคืบหน้า - ตั้งคณะกรรมการศึกษาแนวทางการร้อยย้าย	- รออนุมัติจัดตั้งกรรมการ - สนใจพื้นที่ที่ห้องข้าง
นายอำเภอ					- ลงเยี่ยมชุมชนเป็นครั้งแรก
ผู้วิจัย		- แนะนำตัว - ศึกษาข้อมูล	- ศึกษาชุมชน - ให้ข้อมูลด้านนโยบายของการรถไฟฯ - แนะนำการทำกิจกรรม	- ศึกษาชุมชน - ให้ข้อมูล - ร่วมและเสนอในที่ประชุม	- ให้ข้อมูล - กระตุ้นรถไฟ - สำรวจที่ดินกับชาวบ้าน - ทดลองแบ่งผังที่ดินห้องข้าง
หน่วยงานอื่นๆ		- เคยมีหน่วยงานมาพัฒนาแต่หายไปแล้ว	- เครือข่ายฯ พากกรรมการชุมชนดูงานออมทรัพย์จันทบุรี	- NGO และผู้ใหญ่บ้านช่วยเจรจาในที่ประชุม - ร่วมกันจัดกิจกรรมวันแม่	
ชาวบ้าน	การเงิน	- กลุ่มเคยล้ม - มีคนออมน้อย ตรวจสอบบัญชีไม่ได้	- หารือและเริ่มกิจกรรมเพื่อขยายเงินกองทุน ไว้แก้ปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย	- ดำเนินกิจกรรมเงินกู้ และร้านค้าชุมชน - กระตุ้นการออมทรัพย์	- ดำเนินกิจกรรมเงินกู้ และร้านค้าชุมชน - รู้ว่าการทำบัญชีมีปัญหา
	ที่ดิน-สิทธิ	- ไม่รับข้อเสนอของแขวงฯ - แขวงฯ สำรวจเมื่อปี 42 มี 141 หลัง		- ยกเลิกที่ที่เสนอเดิม - ชาวบ้านสำรวจพื้นที่ที่การรถไฟฯ เคยเสนอ(บางคนสนใจ)	- กรรมการทั้งสองกลุ่มร่วมกันสำรวจที่ดิน - กคน.สำรวจชุมชนได้ 136 หลัง
	แนวคิดในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย	- ยังไม่เห็นเรื่องที่อยู่อาศัยเป็นปัญหา		- เตรียมความพร้อมด้านข้อมูล เพื่อเจรจากับแขวงฯ	- คิดเรื่องที่ดิน อาจเช่า หรือหาซื้อที่เป็นของตัวเอง - บางคนอาจไม่อยู่ - มีเสียงต่อต้านบ้าง
	การรวมกลุ่ม	- แยกกลุ่มไบเลย์-หลังจวนฯ - ในกลุ่มเองไม่ได้รวมกัน - คนทำก็ทำไป		- กรรมการทั้งสองกลุ่มติดต่อกันมากขึ้น - แต่ละกลุ่มประชุมเกี่ยวกับปัญหาการไถ่เรือ	- สองกลุ่มร่วมกันสำรวจที่ - ชาวบ้านช่วยรถไฟสำรวจพื้นที่ห้องข้างในชุมชน

 การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มหลังจวนฯ

 การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มไบเลย์

ตารางที่ 6.1 (ต่อ) สรุปการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง		ต.ค. 44	พ.ย. 44	ธ.ค. 44	ม.ค. 44
เจ้าของที่ดิน		- ตรวจสอบพื้นที่ที่ขังข้าง	- รออนุมัติขอใช้ที่ดิน - ได้รับมอบหมายให้ยืนยันผู้ ได้สิทธิ	- รออนุมัติขอใช้ที่ดิน - มีข่าวเกี่ยวกับความไม่โปร่ง ใสในการเช่าที่ดินใกล้เคียง	- รอคำสั่งอนุมัติ - ให้ข่าวชุมชนอื่นจะมาอยู่ ด้วย แต่คิดว่าคงไม่ได้ - ทำการระบายน้ำริมราง
นายอำเภอฯ		- จัดประชุมเพื่อแก้ไขปัญหา ที่อยู่อาศัย	- จัดประชุมฯ - กระตุ้นหน่วยงาน - วางแผนด้านการจัดสร้าง งบประมาณ พัฒนาอาชีพ	- จัดโครงการอำเภอเคลื่อนที่ - รู้จักชุมชนมากขึ้น - มีแนวคิดในการการแก้ไข ปัญหาเพิ่มขึ้น	- รอคำสั่งอนุมัติ - อาจจะหางบมาช่วยในการ จัดสร้างด้วยการทอดผ้าป่า
ผู้วิจัย		- กระตุ้นกรรมการให้ชี้แจง ผลการประชุมที่อำเภอ - วางผังคร่าวๆ ดูความเพียงพอ และใช้พุดคุย - แนะนำการทำบัญชี	- พาชาวบ้านไปงาน “ที่อยู่ อาศัยคนจนเมือง” - กระตุ้นด้านรูปแบบบ้าน - เป็นที่ปรึกษาในการทำกิจ กรรมของชาวบ้าน	- พัฒนาวีธีการเก็บข้อมูลใน การออกแบบ - สนับสนุนการทำกิจกรรม ของชาวบ้าน	- พัฒนาวีธีการเก็บข้อมูลใน การออกแบบ - สนับสนุนการทำกิจกรรม ของชาวบ้าน
หน่วยงานอื่น ๆ		- ประชุมร่วมกันเพื่อแก้ไข ปัญหาที่อยู่อาศัย	- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเริ่ม ปฏิบัติงาน - ผู้ใหญ่บ้านให้ความสนใจ ชุมชนมากขึ้น	- ได้ทำงานร่วม และรู้จักชุม ชนมากขึ้น - มีแนวคิดในการการแก้ไข ปัญหาเพิ่มขึ้น	- ช่วยเหลือตามที่ได้รับคำสั่ง หรือมีผู้ประสานงาน
ชาวบ้าน	การเงิน	- วางแผนแก้ไขปัญหาคืนไม่ ยอมคืนเงินกู้ - ปรับปรุงการทำบัญชี	- ออมทรัพย์ตรวจสอบง่ายขึ้น - เริ่มบริหารเงินจากการจัด ทำหอกระจายข่าว	- มีการจัดการทรัพย์สินที่ โปร่งใส และชัดเจนขึ้น	- ได้คนทำบัญชีใหม่ - พัฒนาการออมทรัพย์ ตั้ง กลุ่มฌาปนกิจร่วม 2 กลุ่ม
	ที่ดิน-สิทธิ	- ได้ข้อสรุปด้านที่ดิน - ชาวบ้านยุติการพิจารณา และสำรวจที่ดิน	- กรรมการอยากให้พิจารณา สิทธิใหม่ โดยให้ชาวบ้าน ร่วมกันสำรวจ - เริ่มสนใจสิทธิของตัวเอง	- มีคนนอกจะมาขอสิทธิใน การอยู่ในที่ใหม่ด้วย	- รวมกลุ่ม ลงชื่อสำหรับวาง ผังที่อยู่อาศัย - เห็นความไม่โปร่งใสของ กรรมการบางคน
	แนวคิดใน การแก้ไข ปัญหา ที่อยู่อาศัย	- ถ้ามคำถามตรวจสอบ ความชัดเจนในการรื้อย้าย - แสดงความเห็นด้านที่อยู่ อาศัย	- เริ่มมีเสียงขออยู่อย่างเดิม - พิจารณารูปแบบที่อยู่อาศัย - คิดถึงการอยู่อาศัยหลังการ รื้อย้าย	- คิดถึงรูปแบบการวางผัง เอกกลุ่มออมทรัพย์อยู่ด้วย กัน บ้านสวยๆ ไว้ข้างหน้า	- ชาวบ้านร่วมออกแบบบ้าน ส่วนใหญ่ต้องการห้องนอน ห้องน้ำ และพื้นที่หน้าบ้าน - ยอมรับบ้านแถวมากขึ้น
	การรวมกลุ่ม	- ประชุมเพื่อรับฟังข้อมูล และแสดงความเห็น	- 2 กลุ่มได้ทำกิจกรรม และ วางแผนการทำงานร่วมกัน - ลดความขัดแย้งระหว่างกัน	- กลุ่มผู้นำใหม่ชัดเจนขึ้น - เริ่มกิจกรรมพัฒนาชุมชน - ร่วมกันแก้ไขเรื่องเด็กถูกข่ม ขู่	- ร่วมกันจัดงานศพ - ร่วมกันทำกิจกรรมที่ยาก และมีความต่อเนื่องขึ้น - 2 กลุ่มมีกรรมการกลุ่มฌา ปนกิจร่วมกัน

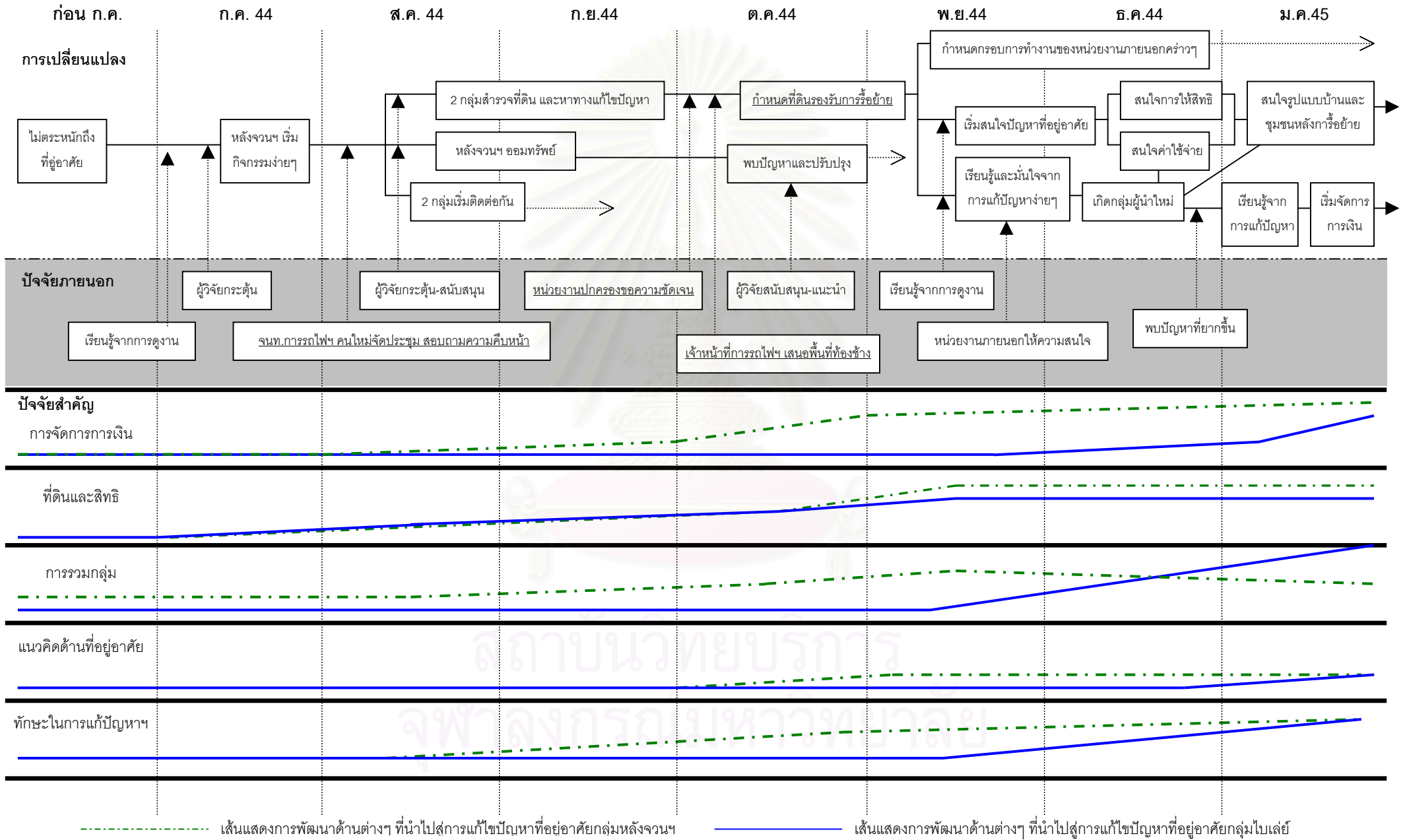

การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มหลังจนวนฯ

การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มไปเลย

แผนภูมิที่ 6.1 แสดงกระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ

แผนภูมิที่ 6.1 แสดงกระบวนการสร้างความสามารถในการแก้ไขปัญหามาเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย ซึ่งประกอบด้วยส่วนต่างๆ 3 ส่วน คือ

1. แผนภูมิแสดงการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยที่เกิดขึ้น แสดงให้เห็นถึงกระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย และการเปลี่ยนแปลงด้านความสามารถที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน
2. แผนภูมิแสดงปัจจัยภายนอกที่เข้ามามีผลกระทบต่อกระบวนการ แสดงให้เห็นถึงปัจจัยภายนอกที่สำคัญที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
3. แผนภูมิเส้นแสดงระดับการพัฒนาของปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยในส่วนของชาวบ้าน และส่วนสรุปด้วยแผนภูมิเส้นแสดงระดับการพัฒนาของทักษะในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชน ซึ่งเกิดจากการรวมระดับการพัฒนาของปัจจัยอื่นๆ เข้าด้วยกัน

ในส่วนของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จะเห็นได้ว่ากระบวนการต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในช่วงเดือน สิงหาคม และเดือนพฤศจิกายน เนื่องจากชาวบ้านเริ่มรู้สึกถึงความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัย อันเกิดจากการที่เจ้าของที่ดินเชิญชาวบ้านเข้าประชุมเพื่อขอทราบความคิดเห็นในการรื้อย้าย (เดือนสิงหาคม) และหน่วยงานภายนอกเข้ามาร่วมแก้ไขปัญหามุมชน และได้มีการกำหนดที่ดินที่จะใช้รองรับการรื้อย้าย (เดือนพฤศจิกายน)

การเปลี่ยนแปลงหลังจากที่การรถไฟฯ (เจ้าของที่ดิน) ต้องการทราบความคิดเห็นในการรื้อย้าย แกนนำชาวบ้านทั้งสองกลุ่มได้เริ่มหาวิธีแก้ไขปัญหามา ด้วยการสำรวจที่ดิน และกลุ่มหลังจวนฯ ได้เริ่มปรับปรุงกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งปัจจัยที่ทำให้ชาวบ้านเริ่มแก้ไขปัญหามาด้วยวิธีการดังกล่าว มีอยู่ 2 ประการ คือ 1) ชาวบ้านเคยได้เรียนรู้จากการดูงานหรือการรวมกลุ่มกับเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยนอกชุมชนฯ และ 2) การที่ผู้วิจัยได้ช่วยกระตุ้นด้วยการเล่าตัวอย่างการแก้ไขปัญหามาของชุมชนต่างๆ และจัดหารถสนับสนุนการออกสำรวจพื้นที่

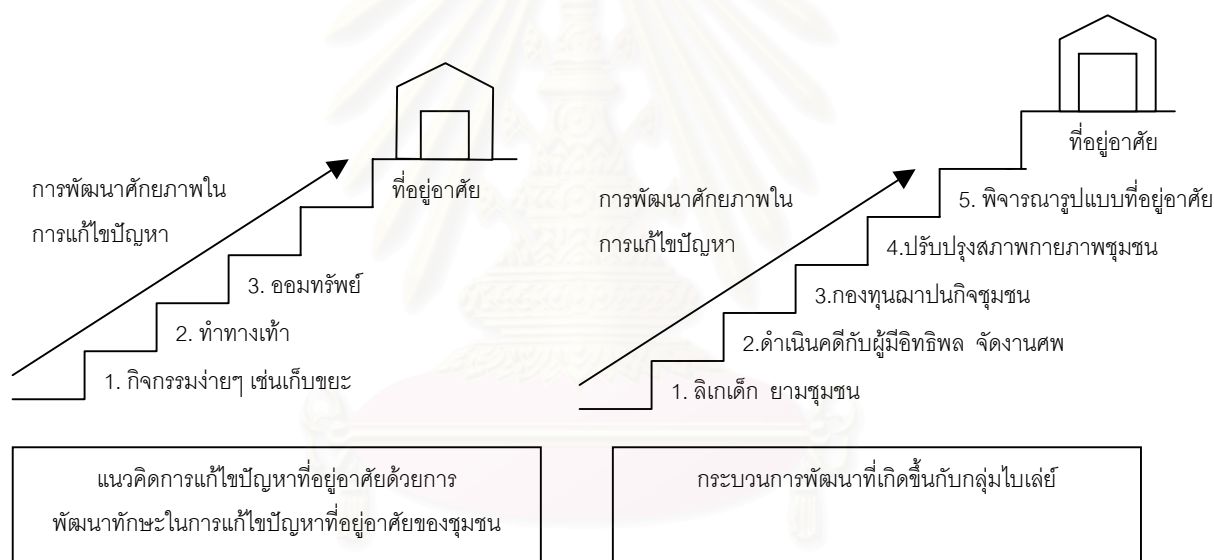
หลังจากที่ชาวบ้านเริ่มหยุดที่จะหาวิธีแก้ไขปัญหามาเพราะข่าวการไล่รื้อจากเจ้าของที่ดินเริ่มเงียบหายไป การเปลี่ยนแปลงครั้งที่สองกลับเกิดขึ้นเพราะหน่วยงานปกครองเริ่มให้ความสนใจชุมชนฯ และต้องการทราบความชัดเจนด้านนโยบายที่มีต่อชุมชนจากเจ้าของที่ดิน ซึ่งส่งผลให้ได้ข้อสรุปเรื่องที่ดินที่จะรองรับการรื้อย้าย การได้ผลสรุปด้านที่ดินทำให้ชาวบ้านเริ่มรู้สึกถึงความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัย และส่งผลให้หน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามารวมตัวกันมีกรอบการทำงานคร่าวๆ หลังจากที่มีการกำหนดที่ดินที่จะใช้รองรับการรื้อย้าย ชาวบ้านก็เริ่มให้ความสนใจปัญหามาของชุมชนฯ และด้วยปัจจัยหลายประการทำให้กลุ่มไม่เลยได้เกิดกลุ่มแกนนำชาวบ้านใหม่ที่เข้ามารวมตัวเพื่อทำกิจกรรม และแก้ไขปัญหามาทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัย ได้แก่ การจัดตั้งยามชุมชน การจัดทำหอ

กระจายข่าว การฝึกเด็ก การร่วมกันดำเนินคดีกับกลุ่มผู้มีอิทธิพล การจัดงานศพให้กับเพื่อนบ้าน ในชุมชนที่เสียชีวิตเป็นครั้งแรก การจัดตั้งกลุ่มฅาปนกิจชุมชน การออกแบบที่อยู่อาศัย การปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในชุมชน

กระบวนการที่ชาวบ้านกลุ่มไบลีย์เริ่มเข้ามาช่วยกันแก้ไขปัญหาและดำเนินกิจกรรมชุมชนร่วมกัน ได้เกิดลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับ แนวคิดของการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยด้วยการพัฒนาศักยภาพในการแก้ไขปัญหาให้กับชุมชนดังกล่าว

ภาพที่ 6.1 แสดงการเปรียบเทียบระหว่าง แนวคิดการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยด้วยการพัฒนาศักยภาพในการแก้ไขปัญหาของชุมชน (Capacity Building) กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของกลุ่มไบลีย์

แผนภูมิเส้นแสดงระดับการพัฒนาของปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยในส่วนของชาวบ้าน แสดงให้เห็นว่าชุมชน มีการพัฒนาทักษะในการแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มไบลีย์ที่ความสามารถในการจัดการด้านการเงิน การรวมกลุ่ม และการตระหนักถึงที่อยู่อาศัยดีขึ้นอย่างชัดเจน (จากจำนวนผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบบ้าน และการปรับปรุงสภาพกายภาพของชุมชน) หลังจากที่กลุ่มมีผู้นำที่ชาวบ้านยอมรับและเริ่มดำเนินกิจกรรม

จากเนื้อหาข้างต้นทำให้เห็นว่า กระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยที่เกิดขึ้นในชุมชนไบลีย์-หลังจวนะ มีกระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย 2 แนวคิดเกิดขึ้นพร้อมกัน คือ กระบวนการแก้ไข

ปัญหาด้วยการจัดการของหน่วยงานภายนอก และกระบวนการแก้ไขปัญหาด้วยการพัฒนาทักษะในการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยให้ของชุมชน ซึ่งสาเหตุของการเกิดการแก้ไขปัญหา 2 แนวคิดขึ้นพร้อมกัน เนื่องจาก การที่กลุ่มไบเลย์เกิดกลุ่มผู้นำใหม่ที่เป็นผู้นำที่ชาวบ้านยอมรับมากกว่าในอดีต (ผู้ใหญ่บ้านฯ ป้าสุข ลุงดา ป้าดำ ลุงแสง) ซึ่งการวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง รวมไปถึงปัญหาหรือข้อจำกัดที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยจะวิเคราะห์แยกตามแนวคิดการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัย 2 รูปแบบที่เกิดขึ้นเช่นกัน

6.1 วิเคราะห์กระบวนการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยชุมชนไบเลย์-หลังจบจบด้วยการจัดการของหน่วยงานภายนอก

การแก้ไขปัญหของหน่วยงานภายนอก(หน่วยงานปกครอง) เกิดขึ้นจากการได้รับการมอบหมายตามอำนาจหน้าที่ หรือการได้รับการกำชับจากหน่วยงานระดับบน ทำให้ผู้ดำเนินการมุ่งหวังให้เกิดการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมโดยเร็ว ดังนั้นเมื่อเจ้าของที่ดินเสนอที่ดินที่คาดว่าจะมีผลกระทบต่อ การประกอบอาชีพของชาวบ้านน้อย ทำให้หน่วยงานที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องยอมรับแปลงที่ดินดังกล่าวโดยทันที และยังไม่มีความเสี่ยงต่อต้านจากชาวบ้านมากนัก

จากสภาพที่ชุมชนมีหน่วยงานในพื้นที่คอยให้ความช่วยเหลืออยู่บ้าง และสภาพสังคมในต่างจังหวัดยังมีเครือข่ายความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการอยู่สูง ทำให้หน่วยงานปกครองยังมีศักยภาพในการขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆ ได้ง่าย ทำให้ผู้ที่เข้ามาดำเนินการกำหนดกรอบกว้างๆ ให้กับหน่วยงานต่างๆ เข้าร่วมแก้ไขปัญหอย่างรวดเร็ว แต่การขาดประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหชุมชน บุกรุกและการมีมุมมองต่อชาวบ้านในชุมชนว่าเป็นผู้ที่ต้องให้การสงเคราะห์ ทำให้กรอบความคิดในการทำงานออกมาในลักษณะที่หน่วยงานภายนอกเข้ามาดำเนินการทุกอย่างให้กับชุมชน (เช่น การขอ การสนับสนุนจากกองทัพภาคที่สองในการจัดหาดินเพื่อถมที่ การวางแผนจัดงานทอดผ้าป่าเพื่อหาทุนในการช่วยเหลือชาวบ้าน การกำหนดให้ช่างโยธาของอำเภอฯ และผู้วิจัยออกแบบที่อยู่อาศัย การให้นักพัฒนาเขียนโครงการเพื่อหางบแก้ไขปัญหาด้านอาชีพของชาวบ้าน) และบ้านมักมีบทบาทเป็นผู้รับทราบหรือรอรับการช่วยเหลือ

จากการเก็บข้อมูลในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการประชุมแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ รวมถึงการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง ทำให้สามารถสรุปปัจจัยที่มีผลต่อการกระบวนการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยด้วยการจัดการของหน่วยงานภายนอกดังนี้

6.1.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินการ

1) **การกระตุ้นจากผู้มีอำนาจระดับสูง** หลังจากที่หน่วยงานปกครองเริ่มให้ความสนใจและประกาศนโยบายชัดเจนว่าจะมีการเข้ามาแก้ไขปัญหามุมชนไบเลย์-หลังจวนฯ ได้ทำให้เกิดการรวมตัวกันของหน่วยงานภายในอำเภอฯ และหน่วยงานภายนอกที่ไม่เคยมีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนฯ มาก่อน รวมทั้งทำให้การกำหนดที่ดินที่จะใช้ในการรองรับและกอบการแก้ไขปัญหามีความชัดเจนมากขึ้น นอกจากนี้การกล่าวต่าหนิหน่วยงานที่มีความล่าช้าในการดำเนินงานในการประชุมครั้งที่สอง ทำให้หน่วยงานภายนอกดำเนินการตามที่ได้รับมอบหมายทันที ได้แก่ มีการเข้ามาตรวจสอบแนวแบ่งเขตที่ดิน การสำรวจจำนวนครัวเรือนใหม่ การเข้ามาให้ความช่วยเหลือด้านสาธารณสุข การจัดทำวางระบายน้ำข้างทางรถไฟ เป็นต้น

2) **การมีความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการระหว่างหน่วยงานต่างๆ และชาวบ้าน** หน่วยงานภายนอกที่เข้ามาดำเนินการในชุมชน ส่วนใหญ่มักไม่ได้เข้ามาดำเนินการโดยลำพัง มักมีหน่วยงานอื่นๆ เข้ามาให้ความร่วมมือหรือให้ความช่วยเหลือด้วย ซึ่งส่วนใหญ่การขอความร่วมมือมักไม่ได้เริ่มต้นจากการดำเนินงานแบบเป็นทางการระหว่างหน่วยงาน แต่มักเริ่มต้นจากความสัมพันธ์ส่วนบุคคล เช่น ทุกครั้งที่มีการประชุมเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยหรือการดำเนินกิจกรรมร่วมกับชุมชน มักจะมีการชักชวนหน่วยงานอื่นๆ เช่น ผู้ใหญ่บ้านฯ สถานีกาชาดฯ ครูศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนฯ นักพัฒนาอิสระ ให้เข้ามาร่วมดำเนินการด้วย หรือเมื่อต้องการเข้าหาหน่วยงานอื่นๆ เพื่อขอการสนับสนุน ก็มักจะเริ่มต้นด้วยการเข้าหาผู้ที่มีความรู้จักมักคุ้นกันมาก่อน ทำให้การดำเนินการต่างๆ มีความสะดวกและความคล่องตัว

6.1.2 อุปสรรคหรือข้อจำกัดในการดำเนินการของหน่วยงานภายนอก

1) **ความล่าช้าในการดำเนินการของการรถไฟฯ** การรอความคืบหน้าในการดำเนินการของการรถไฟฯ สองครั้ง ได้แก่ (การขออนุมัติจัดตั้งคณะทำงานเพื่อแก้ไขปัญหการรื้อย้ายเมื่อเดือนสิงหาคม และการขออนุมัติการใช้พื้นที่ห้องข้างสำหรับรองรับการรื้อย้ายตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ.2544 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ.2545) ทำให้การดำเนินการในขั้นต่อมาหยุดชะงัก และทำให้ความกระตือรือร้นที่จะร่วมแก้ไขปัญหามุมชนของหน่วยงานอื่นๆ ลดลงตามไปด้วย โดยที่ ณ ปัจจุบันนี้ทางนายอำเภอฯ กำลังขอเป็นผู้ประสานงานกับการรถไฟฯ ส่วนกลางเพื่อชี้แจงว่าจะเป็นผู้เข้ามาแก้ไขปัญหการรื้อย้ายที่ดินของชุมชน และขออนุมัติพื้นที่ดังกล่าวเพื่อใช้รองรับการรื้อย้ายด้วยตนเอง ซึ่งชี้ให้เห็นว่าสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การดำเนินการแก้ไขปัญหโดยหน่วยงานภายนอกไม่มีความคืบหน้าเท่าที่ควรเนื่องจากความล่าช้าในการดำเนินการของการรถไฟฯ เมื่อประกอบกับข้อมูลที่ผู้วิจัยได้จากการเข้ารับฟังการประชุมของคณะกรรมการแก้ไขปัญหามุมชนแอ็ดริมทางรถไฟ ซึ่งจัดตั้งโดยอดีตรัฐมนตรีว่าการ

กระทรวงคมนาคม และคณะกรรมการรถไฟแห่งประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ.2542 ทำให้ได้รับทราบ ปัจจัยที่ทำให้การทำงานของกรรรถไฟ มีการล่าช้าดังนี้

ก) การซ้อนทับในการทำงานระหว่างคณะกรรมการ กับกรรรถไฟแห่งประเทศไทย เนื่องจากการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดริมทางรถไฟ เมื่อปี พ.ศ. 2542 ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการทำงานแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ 1) คณะกรรมการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดริมทางรถไฟ มีประธานบริหารกรรรถไฟ เป็นประธาน 2) คณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดริมทางรถไฟ มีรองผู้ว่ากรรรถไฟ เป็นประธาน และ 3) คณะกรรมการพื้นที่ 4 ชุด คือ หัวหน้ากองเทคนิคโยธาแต่ละภาคเป็นประธาน ซึ่งการพิจารณาแก้ไขปัญหาหากคณะกรรมการในพื้นที่ไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาได้ จึงค่อยนำเรื่องเสนอต่อคณะกรรมการที่สูงขึ้นพิจารณาต่อไป แต่จากการสังเกตการประชุม ทุกกรณีจะต้องให้ชุดคณะอนุกรรมการฯ เริ่มดำเนินการใหม่ทั้งหมด และต้องเริ่มกระบวนการพิจารณาใหม่ทุกครั้งตามขั้นตอนการพิจารณาให้เช่าที่ดินของกรรรถไฟ ทั้งๆ ที่บางขั้นตอนชาวบ้านและเจ้าหน้าที่กรรรถไฟ ในพื้นที่ได้ดำเนินการไปแล้วแต่กลับต้องมาตรวจสอบใหม่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของกรรรถไฟ ยังดำเนินการในลักษณะการออกคำสั่งจากหน่วยงานระดับบน ทั้งๆ ที่การแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดที่แท้จริงต้องริเริ่มจากระดับชุมชน และยังต้องการความรวดเร็วและความต่อเนื่องในการดำเนินการ

ข) การขาดประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด ทำให้ขั้นตอนการทำงานหลายๆ อย่าง เจ้าหน้าที่กรรรถไฟ ต้องเริ่มเรียนรู้กันใหม่ เช่น กรรรถไฟ ไม่เคยมีการทำสัญญาเช่ากับชุมชนแออัดมาก่อน ทำให้ต้องมีกรรร่างสัญญาเช่าใหม่ โดยที่ต้องเป็นสัญญาที่ให้การเคหะเข้ามาทำสัญญาเช่าจากชาวชุมชน แล้วการเคหะ จึงค่อยดำเนินการเช่ากับกรรรถไฟ อีกทอดหนึ่ง หรือในการทำสัญญาระหว่างกรรรถไฟ กับผู้ที่เข้ามาสนับสนุนในการรื้อย้าย กรรรถไฟ ได้มีการทำสัญญากับบริษัทอิตาเลียนไทยให้จัดสร้างที่อยู่อาศัยชั่วคราวในขณะที่มีการรื้อย้ายให้กับชาวบ้าน โดยไม่ได้ทำการเจรจาร่วมกับชาวบ้านก่อน ซึ่งหลังจากที่ชาวบ้านทราบก็ได้ขอให้บริษัทอิตาเลียนไทยช่วยดำเนินการพัฒนาระบบระบายน้ำแทนการจัดสร้างที่อยู่อาศัยชั่วคราว ทำให้ทุกฝ่ายต้องกลับมาพิจารณาสัญญากันใหม่ และบริษัทอิตาเลียนไทยเองต้องกลับไปพิจารณาว่าจะสามารถดำเนินการดังกล่าวให้ได้หรือไม่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ณ ปัจจุบัน กรรรถไฟ กำลังเริ่มเรียนรู้วิธีการที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหาชุมชนบุกรุกที่ดินของตน ซึ่งทำให้ยังขาดความคล่องตัวในการดำเนินงาน

ค) ระบบข้อมูลของกรรรถไฟ ยังไม่เป็นระเบียบ ทำให้ผู้ที่เข้าร่วมแก้ไขปัญหาไม่ทราบข้อมูลเพียงพอ และทำให้การตัดสินใจเกิดความล่าช้า ยกตัวอย่างเช่น กรณีที่กรุงเทพมหานครกำลังจะดำเนินการตัดถนนในพื้นที่กรรรถไฟบริเวณเขตตลิ่งชัน จนกระทั่งชาวบ้านในชุมชนรวมตัวกันเพื่อมาทำการต่อรอง แต่ผู้บริหารหลายท่านกลับไม่ทราบเรื่อง และเจ้าหน้าที่กรรรถไฟ ในท้องที่ก็ไม่ทราบด้วยเช่นกัน จนกระทั่งรองผู้ว่ากรรรถไฟ ต้องทักว่า “ต่อไปนี้กรรรถไฟ จะทำโครงการอะไรขอให้

พิจารณาความเป็นไปได้ของพื้นที่ก่อน อย่างกรณีที่มีการขอพื้นที่แล้วลงไปกระทบชาวบ้านที่อาศัยอยู่ การแก้ไขปัญหายุ่งยากมาก”

2) การขาดความเอาใจใส่และกระตือรือร้นของเจ้าหน้าที่ จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่าเจ้าหน้าที่ที่เข้าเข้ามามีส่วนร่วมบางคน ขาดความกระตือรือร้นที่จะดำเนินการตามที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งบางครั้งทำให้เกิดปฏิกิริยาจากหน่วยงานอื่นๆ อย่างชัดเจน เช่น การถูกนายอำเภอฯ ตำหนิในการประชุมครั้งที่สอง หรือการถูกหน่วยงานอื่นๆ กล่าวถึงลับหลัง ซึ่งการขาดความเอาใจใส่ของเจ้าหน้าที่ นอกจากจะมีผลต่อการดำเนินงานแล้ว ยังมีผลให้ผู้บังคับบัญชาเกิดความระอา และทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเหนียวหรือกำลังใจในการทำงานลดลง

3) การขาดบุคลากรที่มีประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาชุมชนนุกรุก เจ้าหน้าที่ที่ร่วมแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ ส่วนใหญ่มาจากหน่วยงานที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหามุมชนแออัดหรือการนุกรุกที่ดินโดยตรง ทำให้หลายๆ ครั้งการดำเนินการต้องติดขัดหรือมีความล่าช้าเนื่องจากการไม่ทราบขั้นตอน ไม่เห็นภาพรวมของวิธีการแก้ไขปัญหา หรือไม่ทราบรูปแบบและแนวคิดต่างๆ ของการแก้ไขปัญหาชุมชนนุกรุก รวมถึงไม่ทราบถึงบทบาทหรือวิธีการทำงานของหน่วยงานที่มีบทบาทแก้ไขปัญหาชุมชนนุกรุกโดยตรงอื่นๆ ซึ่งมีผลให้การดำเนินการล่าช้า หรือไม่สามรถหลีกเลี่ยงปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในการดำเนินงานได้ เช่น ปัจจุบันนี้ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาผู้บุกรุกเพิ่มเติม หรือการรักษาสิทธิแทนกัน หรือการเอาสิทธิจากบ้านว่างที่ไม่มีผู้อยู่อาศัยได้ เนื่องจากหน่วยงานภายนอกไม่ทราบว่าปัญหาขึ้นอยู่กับใคร และให้สิทธิตามรายชื่อที่หน่วยงานราชการสำรวจได้ การแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีนี้ผู้ที่มีประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย (ประธานเครือข่ายชุมชนโคราชพัฒนา) ที่ไม่ได้มีชื่ออยู่ในคณะกรรมการและไม่ได้ร่วมทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาการนุกรุกที่ดินของชุมชนฯ ทราบอยู่แล้วว่าจะต้องมีปัญหานี้เกิดขึ้น ได้แนะนำวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่แจ้งให้ทราบถึงข้อเสียของการที่รายชื่อไม่ตรงกับการอยู่อาศัยจริง ให้ชาวบ้านรับทราบ และจะต้องให้ชาวบ้านที่จะเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหานี้โดยตรงเป็นผู้ร่วมกันตรวจสอบ และวางแผนควบคุมการนุกรุกเพิ่มเติมกันเอง ซึ่งจะทำให้สามารถควบคุมจำนวนผู้บุกรุกเพิ่มได้ หน่วยงานไม่ต้องตรวจสอบจำนวนครัวเรือนหลายครั้ง และการดำเนินการต่างๆ ก็สามารถทำได้ง่ายขึ้น

6.2 การพัฒนาความสามารถของชุมชน (Capacity Building) เพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย

การแก้ไขปัญหาด้วยการพัฒนาความสามารถในการแก้ไขปัญหาของชุมชนเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยหรือการบุกรุก ในเบื้องต้นอาจจะดูไม่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยโดยตรง แต่โดยธรรมชาติแล้วเมื่อชาวบ้านเริ่มรู้สึกถึงความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัย พวกเขาจะต้องหาทางออกในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง ซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์และการเรียนรู้ที่ผ่านๆ มาของพวกเขา ดังนั้นกระบวนการที่ทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ที่จะสามารถแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยได้ด้วยตนเอง จะเห็นผลชัดเจนเมื่อชาวบ้านถูกดำเนินการไล่อหรือรู้สึกไม่มั่นคงในการอยู่อาศัย

ชาวบ้านจะเริ่มต้นดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาการบุกรุกของตนเอง เมื่อชุมชนเกิดความตระหนักถึงความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัยร่วมกัน ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นจากการดำเนินการของหน่วยงานเจ้าของที่ดิน การดำเนินงานของหน่วยงานภายนอก หรือการตระหนักถึงความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัย และผลเสียของการอยู่อาศัยในลักษณะที่เป็นผู้บุกรุกได้ด้วยตนเอง ทำให้ชาวบ้านเริ่มที่จะแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา เหมือนอย่างเช่นที่กรรมการกลุ่มหลังจนวนฯ เริ่มปรับปรุงการบริหารกลุ่มออมทรัพย์ หลังจากที่ได้ศึกษาดูงาน และได้รับทราบนโยบายการไล่อหรือของการรถไฟฯ

จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่าวิธีการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยของชุมชน จะขึ้นอยู่กับประสบการณ์และการเรียนรู้ รวมไปถึงศักยภาพของคนในชุมชน ดังนั้นในกรณีของชุมชนไบเลย์-หลังจนวนฯ เมื่อกลุ่มหลังจนวนฯ เริ่มรู้สึกถึงความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัยจากการเรียกประชุมของหน่วยงานเจ้าของที่ดิน และได้เห็นวิธีการที่จะแก้ไขปัญหด้วยการนำเงินออมทรัพย์ของกลุ่มมาใช้ให้เกิดประโยชน์และขยายเงินกองทุนจากการได้ดูงานที่จังหวัดจันทบุรี ทำให้แกนนำชุมชนต้องการที่จะดำเนินกิจกรรมเพื่อขยายเงินทุนของตนเพื่อใช้แก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยเช่นกัน แต่ในกลุ่มไบเลย์ซึ่งชาวบ้านคุ้นเคยกับการเร่ร่อน และกลุ่มผู้นำไม่เห็นความสำคัญของการร่วมกันแก้ไขปัญห ทำให้ไม่มีการดำเนินแก้ไขปัญหใดๆ และบางคนก็อาจจะมีวิธีต่างๆ ในการแก้ไขปัญหของตัวเอง เช่น อาจจะไปบุกรุกที่อื่นหรือไปอาศัยญาติพี่น้องอยู่ไปก่อน

กระบวนการพัฒนาความสามารถในชุมชนสามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจนเมื่อมีเหตุการณ์หลายอย่างเข้ามากระทบกับกลุ่มไบเลย์ คือ การที่นายอำเภอเข้ามาสนใจชุมชน การที่ผู้ใหญ่บ้านเริ่มให้ความสนใจในการแก้ไขปัญห การมีผู้วิจัยช่วยกระตุ้นให้ชาวบ้านเห็นทางเล็อกและเห็นความสำคัญของการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัย และการเกิดเหตุการณ์ที่ชาวบ้านต้องร่วมมือกันแก้ไขปัญห (คนในชุมชนถูกทำร้าย การมีปัญหการกระจายข่าวสาร การอยากมีกิจกรรมที่เป็นหน้าเป็นตาของ

ชุมชน) เมื่อกลุ่มไบลีย์สามารถดำเนินกิจกรรมเหล่านี้ได้สำเร็จในระดับที่พวกเขาต้องการ ทำให้ชุมชนมีกลุ่มผู้นำชุมชนชัดเจนขึ้นและเกิดความมั่นใจในการรวมตัวกันทำกิจกรรม ต่อมาเมื่อชาวบ้านได้พบกับปัญหาที่มีความยากขึ้น (เด็กในชุมชนถูกผู้มีอิทธิพลข่มขืน เพื่อนบ้านเสียชีวิต) พวกเขา ก็กล้าที่จะเผชิญ แก้ไขปัญหา และรู้จักที่จะสร้างทางเลือกในการแก้ไขปัญหาได้มากขึ้น ซึ่งจะเห็นได้ชัดหากเปรียบเทียบกับอดีตที่ชาวบ้านต้องยอมรับปัญหาหรือตอบโต้ปัญหาด้วยความรุนแรง เช่น การเลือกยอมรับที่จะถูกผู้มีอิทธิพลในชุมชนเอาเปรียบ หรือการต่อต้านเมื่อมีการประชุมเพื่อให้ดำเนินการหรือย้ายเมื่อปี พ.ศ. 2543

ในช่วงก่อนที่จะสิ้นสุดการวิจัย (มกราคม พ.ศ.2545) กลุ่มไบลีย์เริ่มมีการบริหารจัดการด้านการเงิน (จัดตั้งกลุ่มฅาปนกิจชุมชน) ด้วยการออกความคิดเห็นในการตั้งกฎระเบียบต่างๆ และเริ่มมีการดูแลสุขภาพการอยู่อาศัยของตัวเอง (ดูแลความสะอาด จัดทำแปลงปลูกผักสวนครัวหน้าบ้าน) เริ่มมีส่วนร่วมกับผู้วิจัยในการพิจารณารูปแบบที่อยู่อาศัย และหลังจากที่สิ้นสุดการวิจัย กลุ่มผู้นำชุมชนไบลีย์เริ่มมองหาวิธีการที่จะแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจและการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของตนเอง ด้วยการเริ่มประสานงานกับมูลนิธิศุภนิมิตรในการหาทางจัดตั้งร้านรับซื้อขยะชุมชน และเริ่มประสานงานกับหน่วยงานการเคหะแห่งชาติด้วยตัวเอง เพื่อที่จะขอทราบความชัดเจนในการทำงานและหาวิธีแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย

จากที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดแสดงให้เห็นว่า กลุ่มไบลีย์เกิดกระบวนการพัฒนาความสามารถของชุมชนขึ้นจริง ซึ่งสอดคล้องและช่วยสร้างความชัดเจนของแนวคิดของการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย ด้วยการพัฒนาศักยภาพของชุมชน(Capacity Building) ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะเริ่มต้นจากการที่ชาวบ้านได้ริเริ่มกิจกรรมที่เป็นปัญหาร่วมของชาวบ้านที่สามารถดำเนินการได้ง่าย ไปสู่กิจกรรมที่ชาวบ้านคิดขึ้นเอง ซึ่งการดำเนินกิจกรรมเหล่านี้จะทำให้ชาวบ้านเรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหาาร่วมกัน และหากว่าการทำกิจกรรมและการแก้ไขปัญหาเกิดความสำเร็จก็จะช่วยสร้างความมั่นใจให้กล้าทำกิจกรรมที่มีความยากและซับซ้อน และขยายผลไปสู่การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยต่อไป

ความง่ายของกิจกรรมที่ว่าเป็นคือความง่ายเมื่อเทียบกับศักยภาพของคนในชุมชน ซึ่งแต่ละชุมชนอาจจะมี ความแตกต่างกัน กิจกรรมง่ายๆ เริ่มแรกของกลุ่มไบลีย์คือ การจัดตั้งยามชุมชน โดยมีลักษณะการทำกิจกรรมที่ผู้ชายในชุมชนบางคน ออกมานั่งเป็นกลุ่มๆ ผลัดกันเดินไปมาตอนกลางคืน และคอยไล่เด็กที่แอบเข้ามาดมกาวในชุมชน แต่ก็ช่วยสร้างความแตกต่างจากอดีตและสร้างกำลังใจให้กับผู้ริเริ่มกิจกรรม ในการทำกิจกรรมง่ายๆ นี้ ทำให้ชุมชนที่แต่ละคนต่างคนต่างอยู่ได้รวมกลุ่มที่

จะทำและแก้ไขปัญหาร่วมกัน และเมื่อบุคคลที่ชาวบ้านยอมรับ (นายอำเภอฯ ผู้ใหญ่บ้านฯ ผู้วิจัย) ชื่นชมกับกิจกรรมของชาวบ้าน ทำให้พวกเขาเกิดกำลังใจที่จะพัฒนากิจกรรมให้ดีขึ้น

โดยปกติชุมชนฯ มีปัญหาบางอย่างอยู่แล้ว เช่น ปัญหาคุณภาพชีวิตในการอยู่อาศัย ปัญหาเศรษฐกิจ ซึ่งชาวบ้านหลายคนมองเห็นปัญหาเหล่านี้อยู่ แต่พวกเขาเลือกที่จะยอมรับปัญหาโดยที่ไม่ได้ทำการแก้ไข ซึ่งสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พวกเขาต้องยอมรับกับปัญหา เนื่องจากพวกเขามองไม่เห็นหนทางว่าจะแก้ไขปัญหานั้นได้อย่างไร จนกระทั่งกิจกรรมง่ายๆ หรือเหตุการณ์บางอย่างทำให้พวกเขาเริ่มรู้สึกว่าตนเองเริ่มมีศักยภาพหรือมีโอกาสพอที่จะเผชิญกับปัญหาเหล่านั้นได้ พวกเขาก็จะเริ่มกล้าที่จะทดลองแก้ไขปัญหา เหมือนอย่างในกรณีที่ ในอดีตเมื่อมีคนในชุมชนเสียชีวิต ครอบครัวผู้เสียชีวิตจะไม่มีโอกาสได้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แต่หลังจากที่ชาวบ้านกลุ่มไปเลยได้รวมกลุ่มกันทำกิจกรรมมาระยะหนึ่ง และเมื่อมีชาวบ้านในกลุ่มเสียชีวิต ชุมชนก็ได้ร่วมกันจัดพิธีศพให้กับเพื่อนบ้าน และทำให้ชาวบ้านในกลุ่มได้มีโอกาสที่จะช่วยเหลือกัน เหตุการณ์ดังกล่าวได้ทำให้ชาวบ้านเริ่มเห็นว่าพวกเขาสามารถที่จะช่วยเหลือกันเมื่อมีผู้เสียชีวิตและสนใจที่จะจัดตั้งกลุ่มฌาปนกิจชุมชน

กระบวนการพัฒนาความสามารถของชาวบ้านจะเกิดในลักษณะเช่นนี้เรื่อยไป คือ การที่ชุมชนได้แก้ไขปัญหาร่วมกัน จะเป็นตัวที่ทำให้พวกเขาได้ประสบการณ์ เรียนรู้ สร้างความเชื่อมั่น และพัฒนาทักษะในการแก้ไขปัญหานั้นๆ ต่อไป

ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง กำลังใจ และการรับรู้ถึงผลกระทบของปัญหาที่พวกเขาได้รับ จะเป็นตัวกำหนดว่าพวกเขาจะดำเนินการแก้ไขปัญหานั้นหรือไม่ เหมือนอย่างเช่นที่ แกนนากลุ่มไปเลยกล้าที่จะต่อต้านและขับไล่ผู้มีอิทธิพลในชุมชน และจัดตั้งกลุ่มฌาปนกิจชุมชนเมื่อพวกเขามีความเชื่อมั่นหรือมีกำลังใจดีขึ้น หรือการที่ชาวบ้านยังไม่ค่อยออกอาการต่อต้าน เมื่อพวกเขาทราบว่าจะมีการจัดพื้นที่ห้องข้างในชุมชนเพื่อให้ชาวบ้านได้อยู่อาศัย

ประสบการณ์ การเรียนรู้จากอดีต และทรัพยากรที่ชาวบ้านมี จะเป็นตัวกำหนดวิธีการที่ชาวบ้านใช้แก้ไขปัญหานั้นๆ เหมือนอย่างเช่น หลังจากที่ชาวบ้านเห็นตัวอย่างการปลูกผักจากบ้านอื่นๆ และมีผู้ใหญ่บ้านช่วยประสานงานให้เกษตรอำเภอจัดหาเมล็ดพันธุ์ผักให้กับชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านเริ่มที่จะปลูกผักเพื่อแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจและปรับปรุงสภาพแวดล้อมของชุมชนแทนการเก็บผักกินเหมือนในอดีต

จะเห็นได้ว่าหลังจากที่ชุมชนเริ่มเกิดกระบวนการพัฒนาความสามารถของตัวเองแล้ว การเชื่อมโยงระหว่างกระบวนการดังกล่าวกับการแก้ไขปัญหานั้นๆ จะเกิดขึ้นเมื่อชุมชนสามารถตระหนักหรือรับรู้ถึงผลกระทบของปัญหาที่อยู่อาศัย เหมือนกับที่พวกเขาเริ่มหาวิธีแก้ไขปัญหานั้นๆ เมื่อพวกเขาได้รับรู้

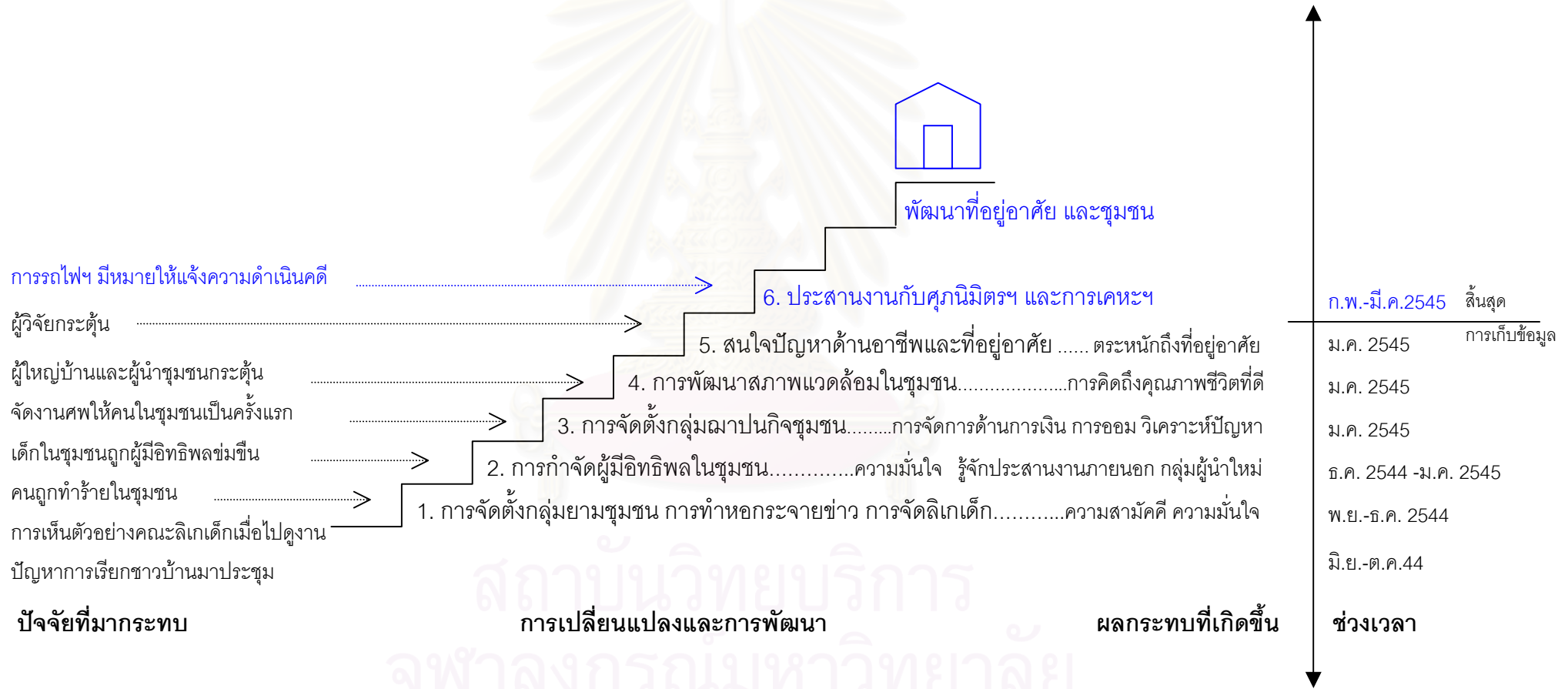
ถึงปัญหาอื่นๆ ในช่วงใกล้สิ้นสุดการเก็บข้อมูลของผู้วิจัยในชุมชน ชาวบ้านบางส่วนเริ่มรวมกลุ่มมาลงชื่อเพื่อที่จะใช้ในการวางผังที่อยู่อาศัย และบางคนเริ่มออกแบบบ้านเพื่อพิจารณารูปแบบที่อยู่อาศัยที่ตัวเองต้องการ และเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยในการออกแบบ ถึงแม้การริเริ่มของกิจกรรมเหล่านี้จะไม่ได้เริ่มขึ้นจากชาวบ้านโดยตรง แต่ก็ยังเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านเริ่มมีการยอมรับพื้นที่ที่หน่วยงานของรัฐเสนอให้สำหรับใช้ในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน กระบวนการที่เกิดขึ้นหลังจากที่ผู้วิจัยสิ้นสุดการเก็บข้อมูลในชุมชนเป็นสิ่งยืนยันว่าชาวบ้านจะเริ่มหาวิธีการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยโดยใช้วิธีที่พวกเขาได้จากการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ผู้นำชุมชนได้ทราบข่าวจากเจ้าหน้าที่การรถไฟฯ ในพื้นที่ว่า “มีคำสั่งให้ดำเนินการแจ้งความดำเนินคดีกับผู้บุกรุกที่ดินของการรถไฟฯ” ทำให้ผู้นำชุมชนขอคำปรึกษาจากหน่วยงานที่เคยเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ ทั้งทางนายอำเภอฯ ผู้ใหญ่บ้านฯ ผู้วิจัย หรือแม้แต่เจ้าของที่ดินเอง หลังจากที่ได้มีการรวบรวมข้อมูลชาวบ้านก็ตัดสินใจที่จะติดต่อการเคหะแห่งชาติด้วยตัวเอง เพื่อขอทราบโอกาสและวิธีการที่จะแก้ไขปัญหาการไล่รื้อ และหลังจากที่เจ้าหน้าที่การเคหะได้ลงมาพูดคุยกับชาวบ้านในชุมชนร่วมกับหน่วยงานที่เคยเข้ามาเกี่ยวข้อง ชาวบ้านในชุมชนก็เริ่มรู้สึกมีกำลังใจที่จะแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย และชาวบ้านบางคนก็คิดว่าตนเองไม่มีความสามารถในการเป็นเจ้าของบ้านมาก่อน ก็เริ่มรู้สึกมีความหวังและอยากอดทนเพื่อที่จะให้มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง

กระบวนการพัฒนาความสามารถในของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของกลุ่มไบลีย์สามารถสรุปได้ดังภาพที่ 6.1

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 6.2 สรุปกระบวนการพัฒนาความสามารถในการแก้ไขปัญหา (Capacity Building) ของชุมชนไบลีย์-หลังจวน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากเข้าศึกษาชุมชนและการวิเคราะห์กระบวนการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น ทำให้สามารถสรุปปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลง และอุปสรรคหรือข้อจำกัดของกระบวนการที่เกิดขึ้นได้ดังนี้

6.2.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินการ

1) **ผู้นำชุมชน** ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านในกลุ่มไบเลย์เกิดการรวมตัว และเกิดกระบวนการพัฒนาความสามารถของชุมชนขึ้นอย่างชัดเจนคือ กลุ่มไบเลย์มีผู้นำชุมชนที่ชาวบ้านให้การยอมรับ ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มและชักชวนชาวบ้านให้มาร่วมกิจกรรมต่างๆ รวมไปถึงเป็นผู้ทำให้ชาวบ้านกล้าที่จะแก้ไขปัญหในระดับที่ยากขึ้น ทำให้กระบวนการต่างๆ เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว การเปรียบเทียบกับกลุ่มหลังจนวนฯ ทำให้เห็นความสำคัญของผู้นำชุมชนที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการมากขึ้น ทั้งสองกลุ่มได้รับอิทธิพลจากภายนอกชุมชนคล้ายคลึงกัน แต่มีความแตกต่างกันในด้านของพื้นหลังทางเศรษฐกิจและสังคม กลุ่มหลังจนวนฯ เป็นกลุ่มที่ชาวบ้านมีอาชีพและฐานะดีกว่ากลุ่มไบเลย์ และสังคมส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน แต่การแก้ไขปัญหาหรือการดำเนินงานต่างๆ หลังจากทีกลุ่มไบเลย์มีผู้นำชุมชนกลุ่มใหม่ กลับมีประสิทธิภาพมากกว่า ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนหลังจากทีกลุ่มไบเลย์มีกลุ่มผู้นำชุมชนกลุ่มใหม่ และความแตกต่างของประสิทธิภาพในการทำงานระหว่างทั้งสองกลุ่ม เป็นสิ่งที่พิสูจน์ให้เห็นว่าผู้นำชุมชน มีอิทธิพลอย่างมากต่อกระบวนการพัฒนาความสามารถหรือศักยภาพในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ผู้นำชุมชนจะต้องเป็นผู้ที่สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชนได้ และจะต้องมีความสามารถในการนำชาวบ้านให้ดำเนินกิจกรรมหรือชักชวนชาวบ้านให้เข้าร่วมในการแก้ไขปัญหา ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ยังยอมรับผู้นำจากบุคลิกลักษณะภายนอก เช่น มีฐานะดี มีการศึกษา พูดจน่าเชื่อถือ อย่างไรก็ตามชาวบ้านจะค่อยๆ เรียนรู้ถึงลักษณะของผู้นำที่พวกเขาควรจะให้ความนับถือขึ้นเรื่อยๆ จากกระบวนการที่พวกเขาได้ทำงานด้วยเช่นกัน เหมือนกับทีกลุ่มไบเลย์เลิกให้ความนับถือกับผู้นำชุมชนที่ขาดความโปร่งใส ถึงแม้ว่าจะมีฐานะดีกว่าชาวบ้านทั่วไปในชุมชนก็ตาม

2) **ความรู้สึถึงหรือการรับรู้ถึงผลกระทบที่จะได้รับจากปัญหา** จากภาพที่ 6.1 และสังเกตได้ว่า การริเริ่มหรือการดำเนินกิจกรรมทุกครั้งจะเกิดจากการรู้สึกถึงปัญหาหรือความต้องการที่มาจากตัวของชาวบ้าน การเกิดปัญหาหรือผลกระทบต่อชาวบ้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อส่วนรวม จะทำให้ชาวบ้านเข้ามาแก้ไขปัญหาร่วมกัน ปัญหาที่มีผลกระทบต่อชาวบ้านยิ่งมาก ก็ยิ่งสร้างโอกาสให้ชาวบ้านรวมตัวกันมากยิ่งขึ้น และมีโอกาสมากขึ้นที่ชาวบ้านจะพยายามที่จะแก้ไขปัญหา แต่การจะตัดสินใจแก้ไขปัญหาหรือไม่ก็จะขึ้นอยู่กับความบีบคั้นของปัญหา และความมั่นใจหรือกำลังใจที่มีของชุมชน ปัญหาที่ชาวบ้านรู้สึกว่าเกินความสามารถที่จะแก้

ไข ชาวบ้านอาจจะใช้วิธีอดทน หรือหนีปัญหาเอา เหมือนกับที่ผู้วิจัยได้สอบถามถึงความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน และแสดงให้เห็นว่ามีชาวบ้านจำนวนมากไม่รู้ว่าจะแก้ไขปัญหาอย่างไร และอาจจะหนีไปบุกรุกที่อื่น อย่างไรก็ตามก็มีความเชื่อมั่นในตัวเองของชุมชนและกำลังใจสามารถเสริมสร้างได้จากกระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้น ถึงแม้ว่าปัญหาความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัยจะเป็นปัญหาของชาวบ้านทุกคนในชุมชน การมีปัญหาเฉพาะหน้าอย่างปัญหาด้านรายได้รายจ่าย และการมองไม่เห็นโอกาสที่จะมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ทำให้ชาวบ้านละเลยที่จะเข้ามาแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย แต่ถ้าหากพวกเขาเริ่มรู้สึกว่าไม่สามารถอยู่อาศัยอย่างเดิมได้ต่อไป ชาวบ้านก็จะเริ่มหันมาให้ความสนใจกับเรื่องที่อยู่อาศัย ซึ่งวิธีการแก้ไขปัญหาก็จะขึ้นอยู่กับการสนับสนุนและการเรียนรู้เหมือนกับที่เกิดขึ้นกับการแก้ไขปัญหาอื่นๆ ของชาวบ้าน ดังเช่นในช่วงเดือนมกราคม ที่ชาวบ้านบางคนเริ่มตื่นตัวและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย ชาวบ้านที่เคยผ่านการดูงานก็มักจะคิดถึงเรื่องการรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อแก้ไขปัญหา ส่วนชาวบ้านที่ไม่เคยมีประสบการณ์ใดๆ มาก่อนก็คิดว่าจะขออยู่อย่างเดิมลักษณะนี้โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง หรือซักถามถึงคำร้องถอนในการรื้อย้าย

3) การเรียนรู้และทักษะในการแก้ไขปัญหาของชาวบ้าน ในทุกๆ ครั้งที่ชาวบ้านได้มีการแก้ไขปัญหาหรือดำเนินกิจกรรมร่วมกัน จะทำให้พวกเขาได้เรียนรู้จากการกระทำนั้นๆ ซึ่งจะส่งผลต่อความมั่นใจและการสร้างทักษะการแก้ไขปัญหาในครั้งต่อไป ซึ่งกระบวนการในลักษณะนี้เป็นกระบวนการที่สะสมและเสริมพลังในตนเอง ดังเช่นในปัจจุบันนี้เมื่อชาวบ้านในชุมชนต้องเผชิญกับปัญหาที่ยากขึ้น ถึงแม้ว่าบางปัญหาพวกเขาไม่สามารถดำเนินการแก้ไขได้ด้วยตัวเองได้ทั้งหมด แต่ชาวบ้านก็เริ่มทราบว่าพวกเขาจะต้องประสานงานกับคนภายนอกอย่างไร และในขณะเดียวกันพวกเขาก็สามารถร่วมกันวิเคราะห์และจัดการกับปัญหาที่ไม่ยากนักด้วยตัวเองได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นเนื่องจากพวกเขาได้เรียนรู้สิ่งเหล่านี้จากการดำเนินงานที่ผ่านมาของพวกเขานั้นเอง อย่างไรก็ตามก็ดีที่ประสบการณ์ที่ได้รับเป็นสิ่งสำคัญมากต่อวิธีการแก้ไขปัญหที่ชาวบ้านจะเลือกใช้ ชาวบ้านอาจจะเลือกใช้วิธีที่สร้างสรรค์ หรือเอาเปรียบก็ได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ที่เขาได้รับ เหมือนอย่างเช่นที่มีผู้นำบางคนเริ่มรู้สึกอยากให้ชาวบ้านร่วมกันสำรวจผู้อยู่อาศัยจริงในชุมชนด้วยชาวบ้านเอง เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและก่อให้เกิดประโยชน์กับชาวบ้านโดยรวมของชุมชน แต่ก็มีผู้นำชุมชนบางคนที่จะดำเนินการตามสิทธิที่เจ้าหน้าที่ราชการสำรวจได้ เนื่องจากตัวเองจะได้รับผลประโยชน์มากกว่าการสำรวจตามจำนวนผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนจริง

4) ผู้กระตุ้นและผู้ประสานงานกับหน่วยงานภายนอก ก่อนหน้าที่จะชาวบ้านจะเกิดการรวมกลุ่มกัน และเริ่มมีผู้นำชุมชนในการแก้ไขปัญหา ผู้กระตุ้น (Acculator) เป็นผู้ที่สืบบทบาทที่ทำให้กระบวนการเหล่านี้เกิดขึ้น ดังเช่นการที่ผู้วิจัยได้ชักชวนและประสานงานจนกระทั่งชาวบ้านได้ไปร่วมงาน “ที่อยู่อาศัยคนจนเมือง” และกระตุ้นให้ชาวบ้านกลับมาดำเนินงานร่วมกันหลังจากที่ได้ไปร่วมงานมาแล้ว (ชี้แจงการประชุม ดำเนินการจัดทำหอกระจายข่าว) ซึ่งหลังจากนั้นมา ชาวบ้านที่ได้ไปร่วมงานก็เริ่มริเริ่มแก้ไขปัญหา หรือดำเนินกิจกรรมอื่นด้วยตัวเอง (ยามชุมชน ลีเกเด็ก) แต่บทบาทของผู้กระตุ้นและประสานงานยังคงมีอยู่เพื่อให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ และสามารถเข้าถึงหน่วยงานภายนอกอื่นๆ ได้มากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ชาวบ้านมีทางเลือก และเข้าถึงทรัพยากรในการแก้ไขปัญหาของชาวบ้านได้มากขึ้น เหมือนอย่างเช่นที่ผู้ใหญ่บ้านฯ และผู้วิจัยได้ร่วมกันพาชาวบ้านไปประสานงานกับหน่วยงานภายนอกในการดำเนินคดีกับผู้มึนพิษที่ข่มขืนเด็กในชุมชน ซึ่งหลังจากนั้นเป็นต้นมา ชาวบ้านก็กล้าที่จะเข้าหาหน่วยงานต่างๆ มากขึ้น และเริ่มรับรู้ว่าเขาควรจะขอความร่วมมือจากหน่วยงานไหนในเรื่องอะไร ผู้กระตุ้นและผู้ประสานงานจะเริ่มมีบทบาทน้อยลง เมื่อชุมชนมีความสามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตัวเองมากขึ้น ซึ่งในขณะนั้นชาวบ้านจะสามารถมองเห็นปัญหา วิเคราะห์ ดำเนินการ และขอความร่วมมือจากนอกชุมชนได้ด้วยตัวเอง

6.2.2 อุปสรรคหรือข้อจำกัดในการดำเนินการ

1) ความลำบากในการหาตัวผู้นำที่เสียสละและชาวบ้านยอมรับ ชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ เริ่มมีการรวมกลุ่มและจัดตั้งกรรมการชุมชนมาตั้งแต่ก่อนที่ผู้วิจัยจะเข้าศึกษาชุมชนถึง 3 ปี ซึ่งขณะที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาชุมชนและทำการสำรวจทัศนคติของชาวบ้านที่มีต่อผู้นำชุมชน ทำให้ทราบว่าทั้งสองกลุ่มยังไม่มีผู้นำชุมชนที่ชาวบ้านยอมรับ ตลอดระยะเวลาในการการศึกษาครั้งนี้ที่กินเวลาเวลากว่า 8 เดือน ผู้วิจัยได้พยายามที่จะชักชวนชาวบ้านให้เข้ามาร่วมดำเนินกิจกรรมร่วมกัน และในขณะเดียวกันก็พยายามหากกลุ่มผู้นำที่ชาวบ้านยอมรับ 4 เดือนหลังจากที่ผู้วิจัยเข้าศึกษาชุมชน ทั้งสองกลุ่มมีผู้ใหญ่บ้านฯ เข้ามาช่วยเป็นแกนนำและที่ปรึกษาในการทำกิจกรรมต่างๆ แต่ในช่วงแรกผู้ใหญ่บ้านฯ ได้ให้ความสำคัญกับกลุ่มหลังจวนฯ ส่วนในช่วงหลังได้ให้ความสำคัญกับกลุ่มไบลีย์มากกว่า ในส่วนของกลุ่มไบลีย์เอง กว่าจะเกิดการรวมตัวกันของผู้เฒ่าและผู้นำใหม่และทำให้ชาวบ้านเกิดการยอมรับ กินเวลากว่า 6-7 เดือน ในขณะเดียวกันกลุ่มหลังจวนฯ กลับยังไม่มีกลุ่มชาวบ้านที่จะสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในลักษณะเดียวกันได้จนกระทั่งสิ้นสุดการวิจัย สิ่งนี้เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าการได้มาซึ่งผู้นำชุมชนที่ชาวบ้านให้การยอมรับและสามารถนำชาวบ้านในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นได้โดยง่าย

2) **ต้องอาศัยการทำงานแบบทุ่มเทและต่อเนื่องโดยเฉพาะผู้กระตุ้น** จากกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (สังเกตแผนภูมิที่ 6.1) จะเห็นได้ว่าผู้กระตุ้นจะต้องเข้าไปมีบทบาทเสมอเพื่อให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้น และกระตุ้นหรือประสานงานให้กระบวนการดำเนินต่อไป จากการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการทำให้ทราบว่าการทำงานแบบทุ่มเทของผู้ใหญ่บ้านและผู้วิจัย ซึ่งชาวบ้านมองเห็นความแตกต่างจากหน่วยงานต่างๆ ที่เคยเข้ามาดำเนินการ ทำให้ชาวบ้านหลายคนยินดีที่จะให้ความร่วมมือ และเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของชุมชน อย่างไรก็ตามก็มีการสร้างกระบวนการพัฒนาเพื่อให้ชุมชนมีความสามารถแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัย ไม่ได้เป็นเพียงแค่การทำให้ชาวบ้านยินดีให้ความร่วมมือกับกิจกรรมเท่านั้น แต่สิ่งที่สำคัญบางอย่างคือจะต้องทำให้ชาวบ้านเกิดความตระหนักในปัญหาที่อยู่อาศัย และเกิดความกล้าหรือมั่นใจที่จะแก้ไขปัญหา ซึ่งการสร้างสิ่งเหล่านี้เป็นกระบวนการที่จะต้องค่อยๆ สะสม ซึ่งต้องการความต่อเนื่องและใช้เวลานาน นอกจากนี้ในกระบวนการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยหรือปัญหาผู้บุกรุกเอง ก็เป็นกระบวนการที่ใช้ระยะเวลาาน ทำให้ชาวบ้านอาจเกิดความท้อแท้ได้ง่าย ดังนั้นผู้กระตุ้นที่ทำงานอย่างทุ่มเทและต่อเนื่องจึงมีความจำเป็นต่อกระบวนการ

3) **ทัศนคติและความไม่เข้าใจแนวคิดดังกล่าวของหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง** เนื่องจากกระบวนการดังกล่าวมุ่งพัฒนาทักษะและทำให้ชาวบ้านมองศักยภาพของตนเอง ซึ่งการจะสร้างสิ่งดังกล่าวชาวบ้านจะต้องได้รับโอกาสที่จะดำเนินกิจกรรมและพึ่งพาตนเอง โดยหน่วยงานภายนอกมีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนเท่าที่จำเป็นเท่านั้น แต่การที่หน่วยงานภายนอกมองว่าชุมชนขาดความสามารถ ต้องการความช่วยเหลือ และดำเนินการบริจาคหรือให้สิทธิพิเศษจนเกินไปแก่ชุมชน จะทำให้ชาวบ้านขาดโอกาสในการที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยตัวเอง ซึ่งจะไม่ทำให้เกิดกระบวนการพัฒนาศักยภาพของชุมชน การขาดโอกาสนี้้นนอกจากจะเกิดขึ้นจากการบริจาคหรือช่วยเหลือของหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ยังอาจเกิดจากการต้องการเร่งรัดที่จะดำเนินการของหน่วยงานภายนอก เช่น รีบไล่อื้อ หรือรีบระดมทุนและจัดสร้างที่อยู่อาศัยให้กับชาวบ้าน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้ชาวบ้านข้ามขั้นตอนหรือขาดโอกาสที่จะเรียนรู้จากการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

บทที่ 7

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษากระบวนการแก้ไขปัญหาคืออยู่อาศัยชุมชนริมทางรถไฟ (ชุมชนโบเล้ง-หลังจวนผู้ว่า) มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษากระบวนการแก้ไขปัญหาคืออยู่อาศัยของชุมชนฯ ที่ถูกจัดให้เป็นชุมชนนำร่อง ในการแก้ไขปัญหาคืออยู่อาศัยชุมชนบุกรุกที่ดินริมทางรถไฟ โดยมีแนวคิดที่จะให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาคืออยู่อาศัย และเพื่อศึกษาว่ามีปัจจัยอะไรที่ส่งเสริมและเป็นข้อจำกัดหรืออุปสรรคในกระบวนการแก้ไขปัญหาคืออยู่อาศัยดังกล่าว พร้อมทั้งเป็นการศึกษาชุมชนแออัดในส่วนภูมิภาคที่มีการศึกษาอยู่น้อย

การศึกษานี้ใช้ระยะเวลาในการศึกษาทั้งสิ้น 8 เดือนระหว่างเดือน มิถุนายน พ.ศ.2544 ถึงเดือน มกราคม พ.ศ. 2545 โดยผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหาคืออยู่อาศัย และกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ตามแนวคิดของการใช้กระบวนการพัฒนาความสามารถของชุมชนเพื่อแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย และการวางแผนเชิงปฏิบัติการ การดำเนินการวิจัยผู้วิจัยมีบทบาทเป็นทั้งผู้ศึกษา ผู้กระตุ้น ผู้ให้คำแนะนำ ผู้ประสานงาน ผู้สนับสนุน และผู้ร่วมกิจกรรมกับชาวบ้าน เท่าที่สามารถจะทำได้ โดยเน้นที่จะให้ชาวบ้านได้ทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตัวเองให้มากที่สุด และใช้การศึกษาข้อมูล ทฤษฎี การสังเกต การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ การจดบันทึก และการถ่ายภาพ เป็นเครื่องมือในการวิจัย

การวิเคราะห์ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาของชุมชน สภาพเศรษฐกิจ สังคม กายภาพ และที่อยู่อาศัยของชุมชน ผู้วิจัยได้ใช้หลักทางสถิติในการคำนวณ เพื่อบรรยายร้อยละ ความถี่ฐานนิยม และค่าเฉลี่ย ของตัวแปรที่ศึกษา พร้อมทั้งใช้ข้อมูลจากการจดบันทึกที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อขยายความเข้าใจและเพิ่มความชัดเจนในการอธิบาย ส่วนการวิเคราะห์กระบวนการแก้ไขปัญหาคืออยู่อาศัยของชุมชน ผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาคืออยู่อาศัยที่เกิดขึ้นในชุมชน (การบริหารจัดการการเงิน การรวมกลุ่มและผู้นำชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาคืออยู่อาศัยของชาวบ้าน แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาคืออยู่อาศัยของหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และที่ดินที่จะใช้รองรับการรื้อย้ายและการให้สิทธิ) และวิเคราะห์ด้วยแนวคิดของการแก้ไขปัญหาคืออยู่อาศัยด้วยการสร้างทักษะในการแก้ไขปัญหาคืออยู่อาศัยให้ชุมชน รวมทั้งวิเคราะห์ปัจจัยสำคัญและข้อจำกัดหรืออุปสรรคที่มีผลต่อกระบวนการ

การวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดที่สำคัญอยู่ 5 ประการ คือ 1) ระยะเวลาที่มีอยู่อย่างจำกัด แต่กระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยในชุมชนแออัดบุงรุกเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลานาน ทำให้ไม่สามารถศึกษาได้จนกระทั่งจบกระบวนการหรือจนกระทั่งย้ายเข้าไปอยู่อาศัยในพื้นที่แห่งใหม่ 2) ข้อจำกัดด้านความถูกต้องของข้อมูล ข้อมูลในการศึกษาบางอย่างเป็นข้อมูลส่วนตัว และในขณะที่ทำการศึกษาชุมชนกำลังมีปัญหาเกี่ยวกับการไล่อื้อ ทำให้ข้อมูลบางอย่างชาวบ้านอาจจะไม่กล้าเปิดเผยเนื่องจากเกรงว่าอาจจะมีผลกระทบต่อการอยู่อาศัย 3) ข้อจำกัดในการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมต่อกระบวนการแก้ไขปัญหาหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ หลายประการ ซึ่งไม่สามารถควบคุมได้ทั้งหมดตลอดกระบวนการวิจัย 4) ข้อจำกัดด้านการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากปัจจุบันชุมชนกำลังประสบปัญหาการไล่อื้อ การประสานงานหน่วยงานภายนอกโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเจ้าของที่ดิน บางครั้งอาจสร้างความไม่ไว้วางใจในตัวผู้วิจัยให้แก่ชาวบ้านได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงไม่ติดต่อกับเจ้าของที่ดินให้มากนักและพูดคุยกับชาวบ้านก่อนที่จะมีการประสานงานกับเจ้าของที่ดิน 5) ข้อจำกัดด้านทรัพยากร การวิจัยเชิงปฏิบัติการจำเป็นต้องใช้ทุนในการดำเนินงานสูง ทำให้การดำเนินการบางอย่างในการวิจัยครั้งนี้ไม่สามารถทำได้อย่างเต็มที่

7.1 สรุปข้อมูลทั่วไปของชุมชนใบเล้ง-หลังจวนฯ

7.1.1 ความเป็นมา

ชุมชนใบเล้ง-หลังจวนฯ มีสภาพเป็นชุมชนบุงรุกที่ดินการรถไฟฯ ตั้งอยู่ติดกับเขตเทศบาลเมืองนครราชสีมา ชุมชนมีพื้นที่ 39 ไร่ มีที่อยู่อาศัย 146 หลังคาเรือน แต่มีผู้อยู่อาศัยเพียง 124 หลังคาเรือน มีประชากร 378 คน โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่กลุ่มใบเล้งและกลุ่มหลังจวนฯ

ชาวบ้านในชุมชนฯ ส่วนใหญ่โดนไล่อื้อมาจากพื้นที่ใกล้เคียงโดยกลุ่มใบเล้งโดนไล่อื้อมาจากที่ดินทหารเมื่อปี พ.ศ.2528 และกลุ่มหลังจวนฯ โดนไล่อื้อมาจากที่ดินเอกชนปี พ.ศ.2538 นอกจากชาวบ้านที่ย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชนเนื่องจากโดนไล่อื้อแล้ว มีครอบครัวที่เข้ามาบุงรุกพื้นที่ชุมชนเนื่องจากมีปัญหาครอบครัวถึงร้อยละ 23.33 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด

7.1.2 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

ชุมชนฯ เป็นชุมชนที่ชาวบ้านมีความยากจนมาก ชาวบ้านในชุมชนฯ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างและเก็บขยะ ซึ่งรวมกันคิดเป็นร้อยละ 43.85 ของประชากรทั้งหมด และมีประชากรไม่ได้ทำงาน (รวมเด็ก) คิดเป็นร้อยละ 38.63 ของประชากรทั้งหมด อาชีพที่ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นอาชีพที่มีรายได้ไม่แน่นอนและไม่สม่ำเสมอ เช่น เก็บขยะ รับจ้างทั่วไป ซึ่งหากรวมจำนวนของชาวบ้านที่ประกอบอาชีพที่มีงานและรายได้ไม่แน่นอนนี้กับชาวบ้านที่ไม่ได้ทำงานจะมีตัวเลขสูงถึง ร้อยละ 60.32

รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนของชาวบ้านเท่ากับ 185.61 บาท/วัน/ครัวเรือน แต่ครัวเรือนจำนวนมากจะมีรายได้ประมาณ 100 บาท/วัน รายได้เฉลี่ยต่อแรงงาน 1 คนเท่ากับ 104.08 บาท/วัน ในด้านรายจ่าย ครัวเรือนมีรายจ่ายเฉลี่ยเท่ากับ 142.80 บาท/วัน โดยค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่จะเป็นค่าอาหาร ค่าเงินไปโรงเรียนลูก และค่าใช้จ่ายอื่นๆ เช่น ค่าขนม ค่าเหล้า ค่านูหรี

แรงงานในครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 57.27 ไม่มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางเพื่อการประกอบอาชีพ เนื่องจากส่วนใหญ่จะเดินหรือถีบสามล้อกระบะไปทำงาน เพราะชาวบ้านที่ทำงานประจำส่วนใหญ่มีแหล่งงานอยู่ห่างชุมชนไม่เกิน 2 กม. ส่วนชาวบ้านที่เก็บขยะส่วนใหญ่มีรัศมีในการเก็บขยะไม่เกิน 3 กม.จากชุมชน

ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ไม่มีการเก็บออม จากกลุ่มตัวอย่างมีชาวบ้านออมเงินรายเดือนร้อยละ 33.33 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดและมีครัวเรือนมีหนี้สินร้อยละ 20 การออม ชาวบ้านมักจะออมเงินกับธนาคาร ส่วนการกู้ยืม ชาวบ้านมักจะเป็นกู้เงินกับร้านค้า หรือนายทุนปล่อยกู้นอกชุมชน ซึ่งดอกเบี้ยจะไม่แน่นอน แต่ส่วนใหญ่จะอยู่ราวๆ ร้อยละ 20 ต่อเดือน

บางครอบครัวโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวบ้านในกลุ่มไบลีย์ ลดค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันด้วยการเก็บผัก หรือหาของจากตลาดหรือวัดมารับประทาน บางคนไม่ได้อาบน้ำทุกวัน เสื้อผ้าที่ใส่ก็อาจจะใส่หลายๆ วันแล้วจึงค่อยซักซักครั้งหนึ่ง เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยก็อาจจะขอความช่วยเหลือจากสังคมสงเคราะห์

7.1.3 ข้อมูลด้านสังคม

ความสัมพันธ์ของชาวบ้านในชุมชนแบ่งออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มไบลีย์และกลุ่มหลังจวนฯ ชาวบ้านในกลุ่มหลังจวนฯ ส่วนใหญ่รู้จักกันมานานกว่า 30 ปี และมีหลายครอบครัวเป็นญาติพี่น้องกัน ส่วนในกลุ่มไบลีย์ส่วนใหญ่จะสนิทสนมเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้กัน ชุมชนนี้เคยมีนักพัฒนาจากสมาคมร่วมกันสร้างเข้ามาแนะนำให้ชาวบ้านรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย เช่น จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ แต่ปัจจุบันกิจกรรมดังกล่าวไม่ได้มีการดำเนินงานต่อ เนื่องจากกรรมการชุมชนเคยเกิดปัญหาเกี่ยวกับการจัดการด้านการเงิน และปัจจุบันไม่มีนักพัฒนาเข้าช่วยผลักดันให้ชาวบ้านทำกิจกรรมเหมือนในอดีต

ทั้งสองกลุ่มมีกรรมการชุมชนเป็นของตัวเอง ตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ. 2541 ซึ่งเกิดขึ้นจากการคัดเลือกจากกลุ่มคนเล็กๆ ที่ได้ทำงานพัฒนาร่วมกับนักพัฒนา ก่อนหน้าที่ผู้วิจัยจะเข้าศึกษาชุมชนชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยยอมรับกรรมการชุมชน โดยผู้วิจัยได้ตรวจสอบความคิดเห็นของชาวบ้านต่อ

การดำเนินการของกรรมการชุมชนด้านต่างๆ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 31.67 มองว่ากรรมการชุมชนมี ปัญหาในการบริหารเงินของชุมชน ร้อยละ 50 มองว่าการสื่อสารและการกระจายข่าวของกรรมการ ชุมชนมีปัญหา เช่น ใช้วิธีการบอกแบบปากต่อปาก ทำให้ได้รับข่าวสารไม่ตรงกัน ร้อยละ 33 มองว่า เวลาจัดประชุมมักมีปัญหาผู้ชี้แจงไม่สามารถสื่อสารให้ผู้ร่วมประชุมเข้าใจได้ และมักไม่มีการบอกล่วงหน้าก่อนที่จะมีการประชุม และมีกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 23 มองว่ากรรมการชุมชนมีการช่วยเหลือหรือ สร้างประโยชน์ให้กับชาวบ้านในชุมชน นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจความคิดเห็นของชาวบ้าน เพื่อหาผู้ที่ชาวบ้านยอมรับในการมาช่วยดำเนินกิจกรรมหรือเป็นกรรมการชุมชน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 78.32 มองว่าชาวบ้านในชุมชนด้วยกันไม่มีใครเหมาะสมที่จะเป็นกรรมการชุมชน

ชุมชนแห่งนี้มีหน่วยงานภายนอกเข้ามาให้ความช่วยเหลือบ้าง เช่น สำนักงานกาชาดที่ 4 ศูนย์การศึกษาคนพิการโรงเรียน และอดีตนักพัฒนาที่เคยเข้ามาทำกิจกรรมกับชาวบ้านในชุมชน แต่ไม่ค่อยได้เข้ามาสม่ำเสมอ อย่างไรก็ตามชาวบ้านมีทัศนคติที่ดีต่อผู้ที่เข้ามาช่วยเหลือเหล่านี้ ส่วนหน่วยงานปกครองแทบจะไม่ได้เข้ามาดูแลหรือให้ความช่วยเหลือชุมชน เนื่องจากหน่วยงานเหล่านี้มีทัศนคติ ว่าชุมชนเป็นชุมชนบุกรุก และอยู่นอกพื้นที่การทำงาน(พื้นที่การรถไฟฯ) ทำให้ไม่มีหน่วยงานปกครอง โดยยอมรับชุมชนว่าอยู่ในพื้นที่รับผิดชอบของตน

ในความคิดเห็นของชาวบ้านส่วนใหญ่คิดว่าชุมชนไปเลย-หลังจวนฯ ไม่มีปัญหาอะไร ซึ่งคิด เป็นจำนวนร้อยละ 31.67 แต่มีชาวบ้านบางส่วนคิดว่าชุมชนมีปัญหาด้านที่อยู่อาศัย น้ำประปา ไฟฟ้า และปัญหาเกี่ยวกับการรวมกลุ่มในการทำกิจกรรมหรือไม่สามัคคีกัน ส่วนปัญหาที่บุคคลภายนอกมองว่าชุมชนแห่งนี้แหล่งอาชญากรรมเช่น เป็นแหล่งยาเสพติด การพนัน ชาวบ้านกลับมองว่า ที่นี่แทบจะไม่มีปัญหาดังกล่าวเลย

7.1.4 ที่อยู่อาศัยและสาธารณูปโภค

ชุมชนมีที่อยู่อาศัยทั้งสิ้น 146 หลังคาเรือน มีผู้อยู่อาศัย 124 หลังคาเรือน เป็นบ้านเช่า 10 หลังคาเรือน ความหนาแน่นของชุมชนประมาณ 3.84 หลังคาเรือน/ไร่ บ้านส่วนใหญ่มีลักษณะไม่มั่นคง เป็นบ้านยกใต้ถุนสูง 0.30-1.00 ม. วัสดุที่ใช้มักสร้างด้วยสังกะสีและไม้เก่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 41.67 ชื้อบ้านต่อจากคนอื่น ซึ่งส่วนใหญ่จะมีราคาอยู่ประมาณ 2,000-4,000 บาท

ครัวเรือนในชุมชนมีพื้นที่ที่ดินเฉลี่ยเท่ากับ 47.38 ตร.ม. พื้นที่บ้านเฉลี่ยเท่ากับ 28.52 ตร.ม. และพื้นที่บ้านเฉลี่ยต่อสมาชิกในครัวเรือน 1 คน เท่ากับ 9.94 ตร.ม. อย่างไรก็ตามเนื่องจากสถานะของ ชาวบ้านในชุมชนมีความแตกต่างกันพอสมควร ทำให้บ้านที่เล็กที่สุดในชุมชนมีพื้นที่ประมาณ 6.66 ตร.ม. ส่วนบ้านที่มีพื้นที่มากที่สุดมีพื้นที่ประมาณ 120 ตร.ม.

ชาวบ้านในชุมชนมีปัญหาด้านสาธารณสุขโรค เนื่องจากไม่ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานปกครองในท้องที่ ชาวบ้านทั้งชุมชนมีเพียงบ้านเดียวที่มีน้ำประปาใช้ เป็นของตนเอง ที่เหลือทั้งหมดจะซื้อน้ำด้วยการใช้รถเข็น เรียกให้รถมาส่ง หรือขอต่อสายยางมาจากนอกชุมชน ซึ่งราคาน้ำที่ชาวบ้านซื้อแพงกว่าปกติประมาณ 5 เท่า ส่วนในด้านการใช้ไฟฟ้ามีกลุ่มตัวอย่างเพียงร้อยละ 28.33 ที่มีมิเตอร์ไฟฟ้าเป็นของตัวเอง นอกนั้นอาจจะใช้ไฟจากแบตเตอรี่หรือใช้เทียนในการให้แสงสว่าง ค่าใช้จ่ายด้านสาธารณสุขโรคของครัวเรือน เป็นค่าน้ำประปาเฉลี่ยเท่ากับ 273 บาท/เดือน และค่าไฟฟ้าหรือค่าเทียนเฉลี่ยเท่ากับ 210 บาท/เดือน นอกเหนือจากปัญหาราคาสาธารณสุขโรคแพง ชาวบ้านยังมีปัญหาด้านระบบสุขภาพ คือ กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 46.66 ไม่มีส่วนร่วมเป็นของตนเอง ซึ่งจะแก้ปัญหาด้วยวิธีใช้ส่วยของเพื่อนบ้านหรือมีส่วนร่วม ส่วนวิธีการระบายน้ำชุมชนใช้วิธีระบายน้ำไปตามหน้าดิน

ชาวบ้านในชุมชนบางส่วนเคยต้องการที่จะย้ายออกจากชุมชนเองเนื่องจากความยากแค้นด้านสาธารณสุขโรคและสภาพสังคมในอดีต แต่ไม่สามารถทำได้เนื่องจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และหากมีการไล่ออกจากบ้านส่วนใหญ่ยังมองไม่เห็นแนวทางที่จะแก้ไขปัญหา วิธีที่พอจะทำได้ขั้นต้นคืออาศัยญาติพี่น้องอยู่ หรือเช่าที่ดินหรือบ้านที่อยู่ใกล้เมืองหรือชุมชน นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านบางส่วนที่คิดว่าตนเองจะต้องไปบวชที่อื่นเพื่ออยู่อาศัยอย่างแน่นอน

ปัจจัยสำคัญที่ชาวบ้านให้ความสำคัญในการเลือกทำเลรองรับหากต้องถูกรื้อย้าย ได้แก่ ค่าใช้จ่ายที่จะต้องรับภาระเมื่อมีการรื้อย้าย ผลกระทบต่ออาชีพ ระยะทางระหว่างเมืองกับพื้นที่รองรับระบบสาธารณสุขโรค และระยะเวลาในการครอบครองที่ดิน โดยที่ชาวบ้านส่วนใหญ่สามารถรับภาระค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยได้ประมาณ 20 บาท/วัน

7.2 สรุปผลการศึกษาระบบการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนใบเล้ง-หลังจวนฯ

กระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนใบเล้ง-หลังจวนฯ ที่เกิดขึ้น มีกระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยสองแนวทางเกิดขึ้นพร้อมกัน คือ การแก้ไขปัญหาด้วยการจัดการของหน่วยงานภายนอก และการแก้ไขปัญหาด้วยการพัฒนาทักษะในการแก้ไขปัญหาของชุมชน

การแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการจัดการจากหน่วยงานภายนอกเกิดขึ้นเนื่องจาก เจ้าของที่ดินในพื้นที่ละเลยการป้องกันที่ดินตัวเองถูกบุกรุก และมีหน่วยงานปกครองต้องการเข้ามาแก้ไขปัญหาสภาพการอยู่อาศัยของชุมชน แต่เมื่อพบว่าชุมชนมีปัญหาเกี่ยวกับสภาพสิทธิในการอยู่อาศัย ทำให้หน่วยงานปกครองเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชน เนื่องจากหน่วยงาน

ดังกล่าวต้องการผลในการปฏิบัติงานให้เป็นรูปธรรมอย่างรวดเร็ว กอปรกับก่อนหน้านี้มีการเจรจา ระหว่างชาวบ้านกับเจ้าของที่ดินเกี่ยวกับที่ดินที่จะใช้รองรับการรื้อย้ายมาพอสมควร ทำให้หน่วยงาน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ข้อสรุปด้านที่ดินที่จะใช้รองรับการรื้อย้าย เมื่อได้ข้อสรุปด้านที่ดินแล้ว จากสภาพ สังคมในจังหวัดที่มีความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการยังมีอยู่สูง และการใช้วิธีการดำเนินการแบบสั่ง การ ทำให้มีการกำหนดกรอบการทำงานและประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกอื่นๆ อย่าง รวดเร็ว แต่ปัจจุบันกระบวนการแก้ไขปัญหามีเริ่มเจียบหายไป เนื่องจากหน่วยงานต่างๆ เริ่มขาดการ ดำเนินงาน เพราะกำลังรอการรถไฟฯ อนุมัติให้ใช้พื้นที่สำหรับรองรับการรื้อย้ายมากกว่า 5 เดือน (ต.ค.2544 – ก.พ. 2545)

จากการสังเกต จุดบันทึกในการมีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหา และการวิเคราะห์ กระบวนการแก้ไขปัญหาคือดำเนินการอยู่ได้แนวคิดของการจัดการจากหน่วยงานภายนอก ทำให้เห็น ว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวคือ

1. การกระตุ้นจากผู้มีอำนาจระดับสูง
2. การมีความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการระหว่างหน่วยงานต่างๆ และชาวบ้าน

ส่วนอุปสรรคของการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีการดังกล่าวมีอยู่ 3 ประการได้แก่

1. ความล่าช้าในการดำเนินงานของการรถไฟแห่งประเทศไทย
2. การขาดความเอาใจใส่และความกระตือรือร้นของเจ้าหน้าที่
3. การขาดบุคลากรที่มีประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหามุมชนบุกรุก

ปัญหาของกระบวนการแก้ไขด้วยวิธีการดังกล่าวคือ ชาวบ้านส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหของ ตนเองน้อย ถึงแม้ว่าจะมีการรับฟังความคิดเห็นจากชาวบ้านบ้าง แต่เท่าที่ผ่านมายังไม่ได้สร้างเสริม ให้ชาวบ้านมีส่วนคิด และดำเนินการแก้ไขปัญหา ซึ่งการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการจัดสร้างที่อยู่อาศัยให้ จากภายนอก จะทำให้การแก้ไขปัญหามุมชนบุกรุกครั้งนี้อาจจะต้องเจอกับปัญหาซ้ำๆ เหมือนกับที่ การไล่รื้อชุมชนแออัดในอดีตเคยประสบมาแล้ว เช่น ชาวบ้านขายสิทธิเนื่องจากรับภาระค่าใช้จ่ายด้าน ที่อยู่อาศัยไม่ไหวหรือต้องการเงินเพื่อแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจ เกิดการย้ายไปบุกรุกในพื้นที่อื่นๆ ของเมือง โครงการได้ผู้อยู่อาศัยอื่นที่เป็นผู้มีฐานะดีกว่ามาอยู่แทน และการแก้ไขด้วยวิธีดัง กล่าวยังไม่เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ และการพัฒนาตนเองของชุมชน

การแก้ไขปัญหาด้วยการพัฒนาความสามารถของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย เริ่มต้นขึ้นเมื่อชาวบ้านในชุมชนเกิดความตระหนักถึงปัญหาหรือเกิดความต้องการร่วมกัน และเริ่มรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมหรือแก้ไขปัญหาที่นั้น ซึ่งมักจะเป็นปัญหาง่ายๆ และไม่ต้องการความซับซ้อนในการทำงานก่อน การร่วมกันทำงานหรือแก้ไขปัญหาจะทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ที่จะทำงาน แก้ไขปัญหา และสร้างความมั่นใจร่วมกัน จากนั้นชุมชนจะเริ่มแก้ไขปัญหาในระดับที่ยากขึ้นได้ โดยมีความมั่นใจ มีความรู้ที่ได้สั่งสมจากการดำเนินการที่ผ่านมา และมีการลำดับปัญหาจากผลกระทบจากปัญหาที่ชุมชนได้รับ เป็นตัวกำหนดปัญหาที่ชาวบ้านจะเลือกมาทำการแก้ไข กระบวนการที่ดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชาวบ้านจะเกิดการเรียนรู้ และเสริมสร้างความมั่นใจที่จะนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาอื่นๆ ซึ่งเป็นกระบวนการสะสมความรู้และประสบการณ์ที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

ชุมชนจะเริ่มร่วมกันแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย เมื่อชุมชนรับรู้ถึงปัญหาที่อยู่อาศัย เช่น เมื่อถูกดำเนินการไล่อื้อ เหมือนกับที่พวกเขาเริ่มต้นแก้ไขปัญหาคือ โดยวิธีการที่ชาวบ้านเลือกใช้ในการแก้ไขปัญหาจะขึ้นอยู่กับ ประสบการณ์ การเรียนรู้จากอดีต ทรัพยากรที่มี และโอกาสในการสร้างทางเลือกและดำเนินการในการแก้ไขปัญหา ชุมชนที่ไม่มีประสบการณ์และมีทางเลือกน้อยอาจจะเลือกแก้ไขปัญหาด้วยความรุนแรงหรือหนีปัญหา เหมือนเช่นที่ชุมชนนี้เคยต่อต้านเจ้าของที่ดินที่ไม่ประนีประนอมในการเจรจาและกดดันให้ชาวบ้านย้ายไปอยู่ในพื้นที่ที่ห่างไกลแหล่งงาน ในขณะที่เมื่อชุมชนมีประสบการณ์ในการทำงาน มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหา มีโอกาสที่จะสร้างทางเลือก และมีผู้นำชุมชนที่ดี การแก้ไขปัญหาจะดำเนินการอย่างสร้างสรรค์กว่าในอดีต เหมือนอย่างเช่นปัจจุบันที่ชุมชนเริ่มปรับปรุงและพัฒนาตนเอง และเป็นผู้กระตุ้นหน่วยงานของรัฐให้เข้ามาช่วยกันแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยอย่างสันติวิธีกับชุมชน

การที่ชุมชนต้องใช้เวลาในการสั่งสมประสบการณ์และความรู้เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยเนื่องจาก กระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยมีความยากและซับซ้อนกว่าปัญหาอื่นๆ ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ และทรัพยากรในหลายๆ ด้าน เช่น เงินทุน ที่ดิน ความรู้ด้านการก่อสร้าง ฯลฯ ซึ่งจะเห็นว่ามีแตกต่างจากปัญหาเล็กๆ ทั่วไป

ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินกระบวนการได้แก่ ผู้นำชุมชน ความรู้สึกถึงหรือการรับรู้ผลกระทบที่จะได้รับจากปัญหา การเรียนรู้และทักษะในการแก้ไขปัญหาของชาวบ้าน ผู้กระตุ้นและผู้ประสานงานกับหน่วยงานภายนอก ส่วนอุปสรรคหรือข้อจำกัดในการดำเนินกระบวนการได้แก่ ความลำบากในการหาตัวผู้นำที่ชาวบ้านยอมรับ ต้องอาศัยการทำงานแบบทุ่มเทและต่อเนื่องของผู้กระตุ้น และมุมมองของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่ยังไม่เข้าใจแนวคิดดังกล่าวในการแก้ไขปัญหา

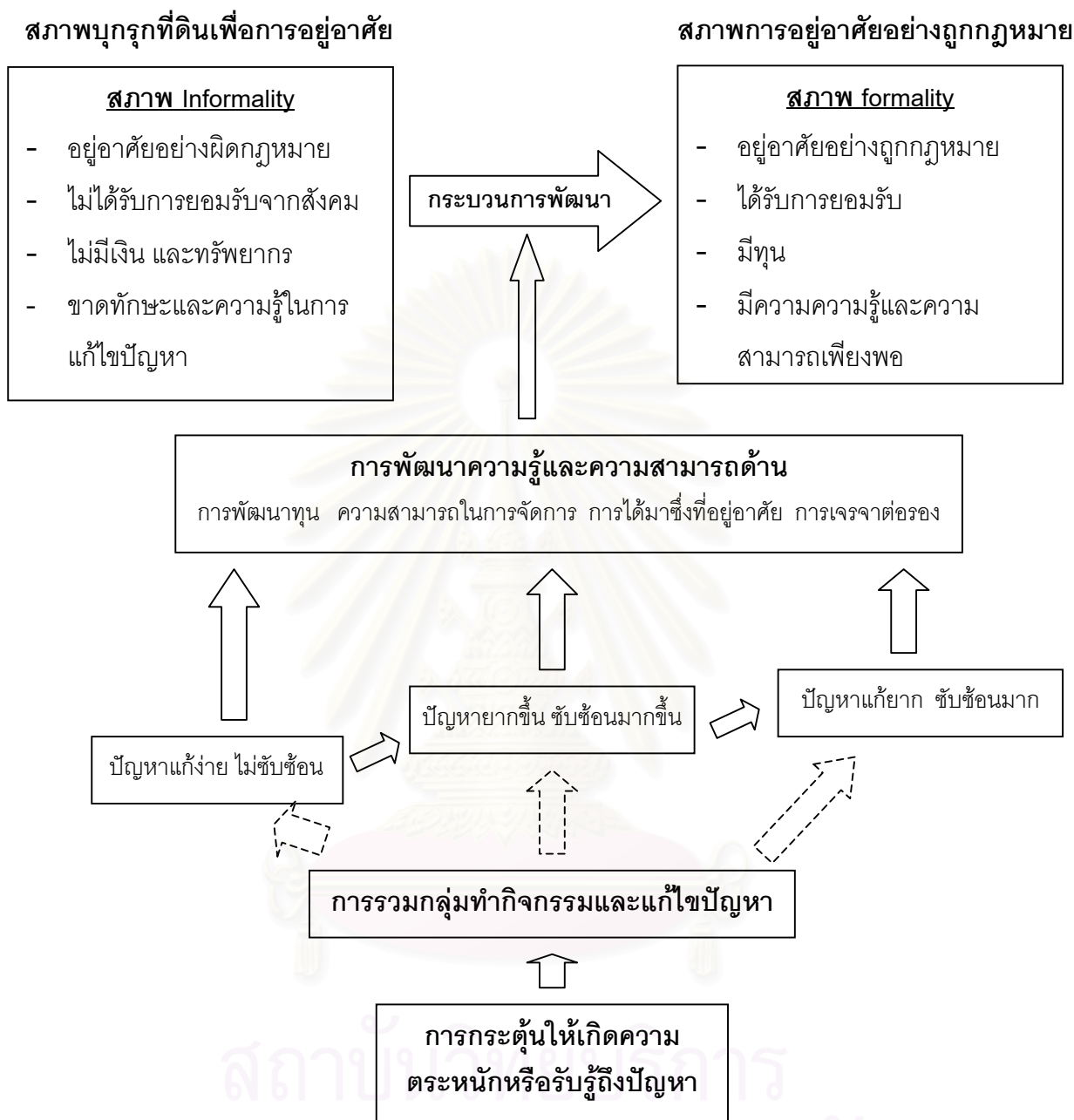
การแก้ไขปัญหาชุมชนนุกรุก ด้วยการเปลี่ยนสภาพคนที่ไม่ได้รับการยอมรับทางสังคมไปเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับและอยู่อาศัยอย่างถูกกฎหมาย

กระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยสำหรับชุมชนนุกรุก คือ การเปลี่ยนสภาพผู้อยู่อาศัยในชุมชนที่เป็นผู้อยู่นอกการยอมรับของกฎหมายและสังคม (Informality) ไปเป็นผู้มีสิทธิในการอยู่อาศัยและสังคมให้การยอมรับ (Formality)¹ สภาพการไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมเกิดขึ้นเพราะ ชุมชนมีลักษณะเป็นผู้อยู่ผิดกฎหมาย อันมีสาเหตุมาจาก ความยากจน และการไม่มีความสามารถที่จะคืนเงินให้ตนเองมีสิทธิการอยู่อาศัยที่ถูกต้องตามกฎหมาย และมีคุณภาพชีวิตที่เหมาะสม ดังนั้นการแก้ไขปัญหาด้วยการสร้างที่อยู่อาศัยให้แล้วย้ายชุมชนเข้าไปอยู่ ถึงแม้ว่าจะทำให้ชาวบ้านกลายเป็นผู้มีสิทธิในการอยู่อาศัยอย่างถูกต้อง แต่สาเหตุที่แท้จริงที่ทำให้ชาวบ้านมีปัญหาด้านที่อยู่อาศัย คือ การขาดทักษะในการแก้ไขปัญหาของตนเองไม่ถูกแก้ไขตามไปด้วย จึงเป็นไปได้ว่าอย่างไรก็ตามชุมชนจะมีปัญหาในด้านอื่นๆ ตามมา ทั้งในด้านสภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ และยังคงอาจทำให้ชาวบ้านบางคนต้องขายบ้านเพื่อแก้ไขปัญหาเมื่อครบครวัณเผชิญปัญหาด้านการเงิน

การที่จะแก้ไขปัญหาคารนุกรุกที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย ต้องการกระบวนการที่ทำให้คนที่ยากจนขาดทักษะในการแก้ไขปัญหา ขาดความรู้ ที่เพียงพอจะแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของตนเอง และอยู่อาศัยอย่างผิดกฎหมาย พัฒนาเป็นคนที่มีความรู้ ความสามารถ มีทรัพยากรเพียงพอที่จะสามารถแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยด้วยตนเอง จากข้อมูลที่ได้ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้กระบวนการดังกล่าว คือ การพัฒนาความสามารถในการจัดการ การพัฒนาทุน การเจรจาต่อรอง และการมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่อยู่อาศัย ซึ่งการพัฒนาสิ่งต่างๆ เหล่านี้ ถูกดำเนินการผ่านการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมหรือการแก้ไขปัญหาง่ายๆ พัฒนาไปสู่ปัญหาที่ยากและซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งหากชุมชนสามารถดำเนินการได้สำเร็จจะทำชุมชนเกิดความเชื่อมั่นในตนเองและกล้าที่จะแก้ไขปัญหายากขึ้นต่อไป

¹ สมสุข บุญยะปัญญา. ข้อเสนอแนะการสอบวิทยานิพนธ์ เมื่อวันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2544 ณ ห้อง 210 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แผนภูมิที่ 7.1 แสดงแนวความคิดการแก้ไขปัญหาชุมชนนุกรุกด้วยกระบวนการพัฒนาศักยภาพของชุมชน

กระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยที่ด้วยการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเริ่มต้นจากที่ชุมชนได้ศึกษาดูงาน และทำกิจกรรมร่วมกัน การดูงานและการทำกิจกรรมร่วมกันนี้ได้ทำให้ชุมชนเกิดแรงบันดาลใจ และเกิดความรู้ใหม่ ที่ทำให้ชุมชนรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหาของตนเอง ซึ่งในขั้นตอนของการรวมกลุ่มและการทำกิจกรรมนี้ ชุมชนได้ค่อยๆ สร้างผู้นำของตนเอง เพื่อเป็นผู้ชี้แนะ หรือชักชวนให้ชาวบ้านร่วมมือกันแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ในการแก้ไขปัญหาหรือการทำกิจกรรม ชาวบ้านจะมีการประสานงานกับบุคคลฝ่ายอื่นๆ ทั้งในและนอกชุมชน ตามความจำเป็นของแต่ละกิจกรรม ทำให้

ชุมชนเกิดพันธมิตรที่ชุมชนสามารถขอความร่วมมือและเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาให้มีศักยภาพมากขึ้น จากกิจกรรมที่ชุมชนได้ร่วมกันทำส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย อันได้แก่ การพัฒนาทุน ความสามารถในการจัดการ ความรู้ด้านที่อยู่อาศัยและการได้มาซึ่งที่อยู่อาศัย และการเจรจาต่อรอง

การพัฒนาทุน การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย เงินทุนเป็นปัจจัยที่ชาวบ้านต้องมี ซึ่งการพัฒนาทุนนี้ชาวบ้านจะต้องรู้จักบริหารเงินทุนในชุมชนให้มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ รู้วิธีขยายเงินกองทุน และใช้เงินทุนในชุมชนให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งในช่วงที่มีการศึกษานี้ ชุมชนได้มีการเรียนรู้มากขึ้นในการรวบรวม ใช้และสร้างความโปร่งใสในการจัดการเงินทุนของชุมชน จากกิจกรรมต่างๆ ที่ต้องมีการดำเนินการเกี่ยวกับการเงิน เช่น การจัดทำหอกระจายข่าว การจัดตั้งกลุ่มฌาปนกิจชุมชน การบริหารกลุ่มออมทรัพย์ นอกจากนี้การทำกิจกรรมร้านค้าชุมชน หรือการปล่อยกู้ด้วยเงินทุนชุมชน ได้ทำให้ชาวบ้านเรียนรู้เกี่ยวกับการขยายเงินกองทุน ถึงแม้ว่าการดำเนินการดังกล่าวจะยังไม่ประสบผลสำเร็จก็ตาม

ความสามารถในการจัดการ การในการดำเนินการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยหรือชุมชนนุรูก ซึ่งเกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายด้าน ต้องการความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การแบ่งหน้าที่ การดำเนินการ การประเมินผลและการปรับปรุงแผนและวิธีการดำเนินงาน เพื่อจัดการกับปัจจัยต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม การดำเนินกิจกรรมทุกกิจกรรมของชุมชนล้วนต้องใช้ทักษะในการจัดการ แต่อาจจะเล็กน้อยแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความซับซ้อนและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับแต่ละปัญหา นอกจากนี้การดำเนินกิจกรรมที่ต้องการความต่อเนื่องสูงต้องการทักษะในการจัดการที่ดีด้วยเช่นกัน ซึ่งจะเห็นได้จาก การที่ชุมชนสามารถริเริ่มกิจกรรมยามชุมชนได้ แต่ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากความรู้สึกถึงความไม่ปลอดภัยยามค่ำคืนเริ่มหมดไป และความสามารถในการจัดการให้กิจกรรมดำเนินได้อย่างต่อเนื่องยังไม่เพียงพอ อย่างไรก็ตาม กิจกรรมยามชุมชนที่เกิดขึ้นและดำเนินการได้ดีในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ได้ทำให้ชุมชนได้แสดงความคิดเห็น และร่วมกันแก้ไขปัญหาพร้อมทั้งยังทำให้เกิดความเชื่อมั่นใจการแก้ไขปัญหาที่มีความยากขึ้นต่อไป

ความรู้ด้านที่อยู่อาศัยและการได้มาซึ่งที่อยู่อาศัย การพัฒนาที่อยู่อาศัยของชุมชนนุรูก ชุมชนจะต้องเรียนรู้วิธีการก่อสร้าง จัดการ และการได้มาซึ่งที่อยู่อาศัยที่มีความเหมาะสมต่อชุมชนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สาธารณสุข ที่อยู่อาศัยของชุมชนในปัจจุบันสามารถตอบสนองความต้องการด้านเศรษฐกิจ แต่ยังมีปัญหาในด้านสาธารณสุข และความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัย ซึ่งชุมชนจะต้องเรียนรู้วิธีการวางแผน การก่อสร้าง การบริหารทรัพย์สินส่วนกลางของชุมชน และวิธีการดำเนินการให้ชุมชนมีสิทธิในการอยู่อาศัยอย่างถูกต้อง การเรียนรู้สิ่งดังกล่าวต้องความร่วมมือของนักเทคนิค ในการให้ความสนับสนุนชุมชนได้เรียนรู้ถึงรูปแบบที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมร่วมกับชุมชน ซึ่งกระบวนการ

อาจจะเกิดจากการร่วมกันออกแบบ การศึกษาปัญหาที่อยู่อาศัย หรือการแลกเปลี่ยนความรู้กับชุมชน ในลักษณะเดียวกัน เหมือนกับเช่นที่ชุมชน เริ่มมีความเห็นเรื่องที่อยู่อาศัยเปลี่ยนไปหลังจากศึกษาดูงาน และการร่วมกันออกแบบบ้าน

การเจรจาต่อรอง การแก้ไขปัญหาคารบูกrukที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยเกี่ยวข้องโดยตรงระหว่างเจ้าของที่ดินและผู้บุกรุก ชุมชนจะต้องรู้จักพิจารณาความต้องการของทั้งชุมชนและเจ้าของที่ดิน พร้อมทั้งสามารถประนีประนอมที่จะหาแนวทางที่สามารถเป็นที่ยอมรับของทั้งสองฝ่ายได้ ในการประนีประนอมกันนั้นนอกจากความสามารถในการเจรจาแล้ว ยังต้องการทัศนคติที่เป็นกลางที่ยอมรับถึงปัญหาและข้อจำกัดของแต่ละฝ่ายที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งจะช่วยให้การดำเนินการสามารถเจรจาสามารถทำได้ง่ายขึ้น เหมือนกับเช่นปัจจุบันที่ทุกฝ่ายสามารถยอมรับพื้นที่ที่หน่วยงานภายนอกจัดให้ได้ในระดับหนึ่ง และยังไม่มีการต่อต้านจากชุมชน

สรุป การเปลี่ยนสถานภาพของชุมชนจากผู้ที่ไม่เป็นที่ยอมรับทางกฎหมาย (Informal) ไปเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากสังคม (Formal) ต้องการกระบวนการสั่งสมความรู้ และพัฒนาทักษะในด้าน การพัฒนาทุน การบริหารจัดการ ที่อยู่อาศัย และการเจรจาต่อรอง เพื่อพัฒนาให้คนในชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาคารบูกrukได้ด้วยตัวของเขาเอง ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะเกิดขึ้นจากการแก้ไขปัญหาคารบูกruk และการทำกิจกรรมง่ายๆ ร่วมกัน และพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากการแก้ไขปัญหาคารบูกrukในระดับที่ยากขึ้น

7.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

การศึกษาในครั้งนี้นี้ยังมีสิ่งซึ่งควรจะได้รับการพัฒนาในการศึกษาดังนี้

1. การศึกษากระบวนการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาคารบูกruk มีอุปสรรคอยู่ที่การไม่สามารถจำกัดเวลาในการศึกษาที่แน่นอน เนื่องจากสถานการณ์สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เข้ามามีผลกระทบ นอกจากนี้การศึกษายังต้องลงทุนในการดำเนินการสูงมาก ดังนั้นการวิจัยในครั้งต่อไป ควรจะศึกษาชุมชนที่มีระดับการพัฒนาแตกต่างกัน เพื่อให้เห็นขั้นตอนอื่นๆ ของกระบวนการพัฒนา และทำให้เกิดความคุ้มค่ากับเวลาและทุนในการศึกษา

2. วิธีการดำเนินการศึกษาบางครั้งผู้วิจัยเสียเวลาไปกับการเก็บข้อมูลที่ไม่จำเป็น และประเมินสถานการณ์ผิดพลาด ทำให้ใช้เวลาในการศึกษามากและสิ้นเปลืองทรัพยากร ซึ่งผู้ที่จะดำเนินการศึกษาวิจัยในลักษณะเดียวกันกับงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยควรฝึกฝนทักษะในการเก็บและประเมินผลข้อมูลอย่างรวดเร็ว การออกแบบวิธีดำเนินการหรือแก้ไขปัญหาคารบูกrukได้จากข้อมูล การประสาน

งานกับหน่วยงานภายนอก การสร้างมนุษย์สัมพันธ์ ซึ่งจะทำให้การดำเนินการวิจัยมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ควรหาความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยให้มาก เนื่องจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่แท้จริงควรมีผู้เชี่ยวชาญจากหลายด้านเพื่อเข้ามาร่วมประเมินและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา ซึ่งในกรณีที่ผู้ทำวิจัยมีความรู้รอบด้าน เช่น ทั้งด้านการเงิน กายภาพ สังคม จะทำให้สามารถดำเนินการวิจัยได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

3. เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้หน่วยงานภายนอกไม่ได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งวิธีการดำเนินการแบบมีส่วนร่วมนั้น ผู้ร่วมดำเนินการจะต้องมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน และประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหาไปจนถึงการประเมินและรับผลประโยชน์จากการพัฒนา ดังนั้นการศึกษาครั้งต่อไปผู้วิจัยควรเลือกชุมชนที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยตามหลักการการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

4. สืบเนื่องจากการที่ควรมีการศึกษาการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยในระดับที่ชุมชนควรได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามากขึ้น แต่การวิจัยครั้งนี้ชุมชนที่ทำการศึกษามีปัญหาบางประการเช่น อ่านเขียนหนังสือไม่ค่อยได้ สื่อสารกันไม่เข้าใจหรือคลาดเคลื่อนเป็นประจำ จัดการปัญหาร่วมกันยังขาดประสิทธิภาพ เป็นต้น ซึ่งน่าจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ยังทำให้กระบวนการมีส่วนร่วม และการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร ดังนั้นเพื่อให้เกิดความประหยัดในด้านงบประมาณและเวลาที่ใช้ในการศึกษา พร้อมทั้งให้เห็นปัญหาที่มีความหลากหลายมากขึ้น การศึกษาครั้งต่อไปอาจเลือกชุมชนที่มีทักษะเหล่านี้แตกต่างกัน

7.4 ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ ตามแนวคิดของการพัฒนาทักษะในการแก้ไขปัญหาของชุมชน

จากข้อสรุปที่ว่าชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ ได้เกิดกระบวนการพัฒนาทักษะในการแก้ไขปัญหาของชาวบ้าน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นจากการที่ชาวบ้านได้ร่วมกันแก้ไขปัญหาที่ง่ายและมีความซับซ้อนน้อย และพัฒนาจนสามารถแก้ไขปัญหาที่ยากและซับซ้อนได้มากขึ้น โดยที่ชุมชนจะเริ่มให้ความสำคัญหรือหันมาแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยเมื่อเริ่มรู้สึกถึงความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัย หรือปัญหาการอยู่อาศัยที่ตัวเองประสบอยู่ และในปัจจุบันชุมชนกำลังอยู่ในสภาพที่พร้อมจะแก้ไขปัญหาการเป็นผู้ถูกกดขี่เพื่อการอยู่อาศัยให้กลายเป็นการครอบครองอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ดังนั้นข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ ตามแนวคิดการพัฒนาความสามารถของชาวบ้านในการแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง จึงมี หลักการ วิธีปฏิบัติ และขั้นตอนการแก้ไขปัญหา ดังนี้

7.4.1 หลักการในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนโบเล่ย์-หลังจวนฯ

หลักการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนด้วยแนวคิดการพัฒนาความสามารถในการแก้ไขปัญหาประกอบด้วย

1. การทำให้ชุมชนตระหนักถึงปัญหาที่อยู่อาศัยที่ตนเองมีอยู่
2. การจัดระบบให้ชุมชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและเรียนรู้การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยในด้าน การควบคุมทางการเงิน การบริหารจัดการชุมชน การวางผังและการออกแบบที่อยู่อาศัย เทคนิคและวิธีการก่อสร้าง หน่วยงานที่สนับสนุนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย อย่างเพียงพอ ซึ่งการได้รับข้อมูลหรือการได้เรียนรู้สิ่งเหล่านี้ ควรจะเกิดจากการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติหรือการดูงานจากของจริง
3. การปรับแนวคิดของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ให้ยอมรับในการพัฒนาความสามารถของชาวบ้าน เข้าใจหลักการ วิธีการ และบทบาทตนเองในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยด้วยการพัฒนาความสามารถในการแก้ไขปัญหาของชุมชน
4. การแก้ไขปัญหาและอุปสรรคของกระบวนการที่มีอยู่ในชุมชน ได้แก่ การหาตัวผู้นำที่ชาวบ้านยอมรับและสามารถกระตุ้นชาวบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา คัดสรรหรือกระตุ้นบุคลากรให้มีความทุ่มเทในการทำงาน สร้างความเข้าใจกระบวนการให้กับทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

7.4.2 การปฏิบัติการหรือบทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

1. ชุมชนจะต้องร่วมคิด ริเริ่ม และดำเนินการในการแก้ไขปัญหาของตนเอง
2. เจ้าของที่ดินควรคอยกระตุ้นชุมชนให้ตระหนักถึงปัญหาที่อยู่อาศัย และปรับเปลี่ยนเงื่อนไขขององค์กรให้เอื้อต่อการดำเนินการแก้ไขปัญหาของชุมชน
3. นักพัฒนาเป็นผู้ให้คำแนะนำ กระตุ้นการทำงาน ให้กำลังใจ และช่วยประสานงานกับหน่วยงานภายนอกที่ชุมชนยังเข้าไม่ถึง
4. นักวิจัย สนับสนุนข้อมูลด้านวิชาการ และเทคนิค
5. หน่วยงานปกครองท้องถิ่น จัดสรรและสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นต่อการพัฒนากระบวนการ เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการคิดและแก้ไขปัญหาดังด้วยตัวเอง พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนเงื่อนไขให้เอื้อต่อการดำเนินการแก้ไขปัญหาของชุมชน
6. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ที่กำลังดำเนินการอยู่ในชุมชน ควรค่อยๆ ลดบทบาทการเป็นผู้บริจาคและสงเคราะห์ชุมชน และสนับสนุนทรัพยากรในการพัฒนากระบวนการ

7.4.3 ขั้นตอนในการแก้ไขปัญหา

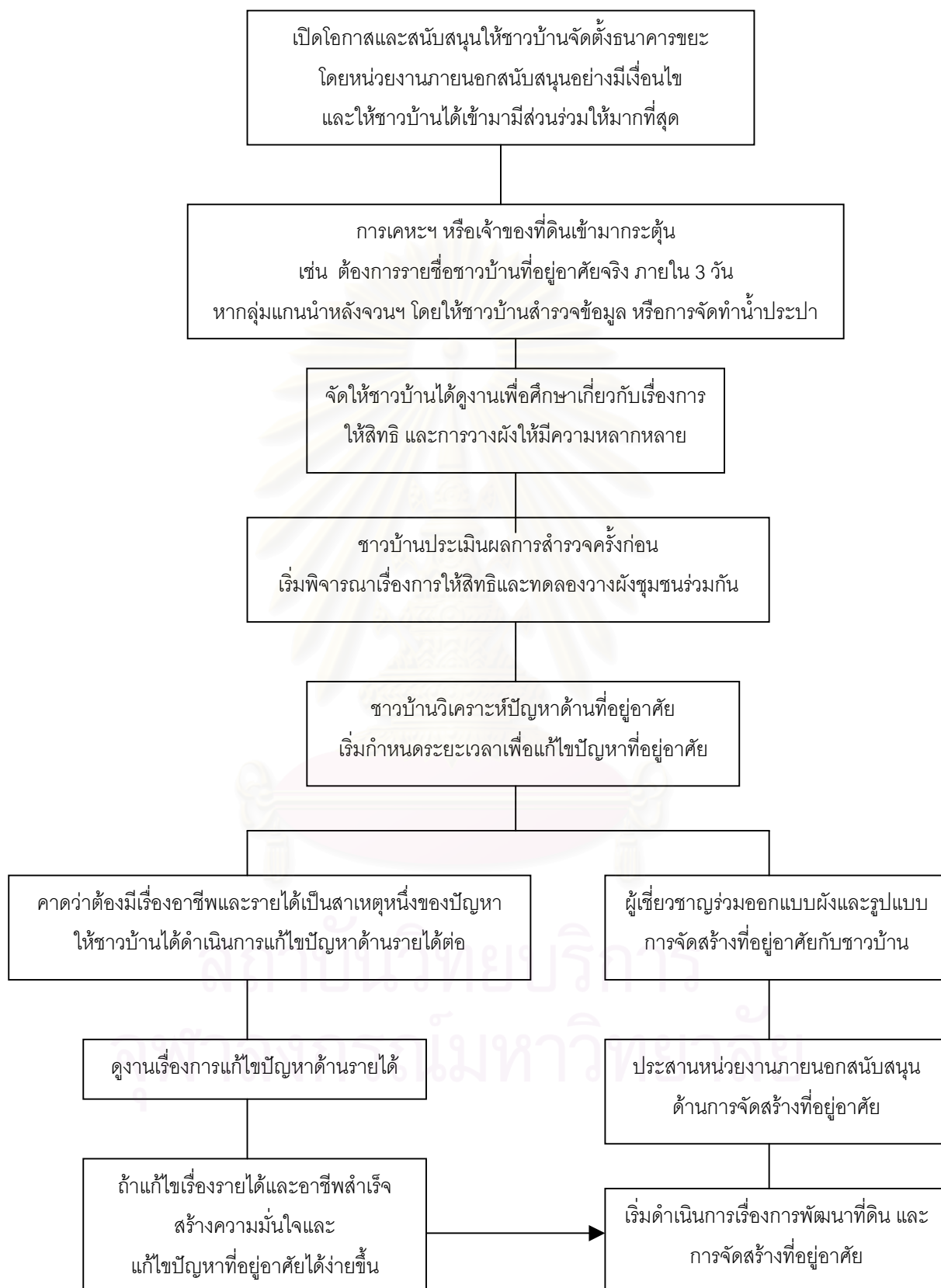
เมื่อทุกฝ่ายยอมรับที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนโบเล่ย์-หลังจวนฯ แล้ว ผู้วิจัยขอเสนอขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

1. กระตุ้นให้ชาวบ้านตระหนักถึงปัญหาที่อยู่อาศัย ซึ่งน่าจะให้เจ้าของที่ดินเป็นแกนนำในการกระตุ้นชุมชน
2. จัดให้ชุมชนได้ดูงานเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยทั้งที่ประสบความสำเร็จ และล้มเหลว เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในภาพกว้าง และสร้างกำลังใจในการแก้ไขปัญหา และควรรีให้โครงการที่ได้ดูมีความหลากหลาย พร้อมทั้งมอบหมายให้มีการดำเนินการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากการดูงานแต่ละครั้ง
3. เจ้าของที่ดิน ชาวบ้าน และหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง ร่วมกันกำหนดกรอบและระยะเวลาในการทำงานกว้างๆ เช่น ระยะเวลาที่จะเริ่มมีการพัฒนาโครงการ และกำหนดขั้นตอนการทำงานในระยะสั้นไว้ด้วย เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ชาวบ้านมีความตื่นตัวในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย พร้อมทั้งปรับปรุงขั้นตอนการทำงาน ให้เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการ
4. ให้ชาวบ้านได้ระดมความคิด เพื่อวิเคราะห์สาเหตุของการที่ตัวเองขาดความมั่นใจในการอยู่อาศัย วางแผนคร่าวๆ ในการแก้ไขปัญหา และออกแบบแนวทางขั้นต้นในการพัฒนาไปสู่การมีความมั่นใจในการอยู่อาศัย และมีสภาพชุมชนในแบบที่ชุมชนต้องการ
5. ดำเนินการตามแผนโดยมีนักพัฒนาที่มีประสบการณ์ และมีคุณธรรมเป็นผู้ให้คำแนะนำ กระตุ้น และประสานงาน กับหน่วยงานภายนอกเพื่อสนับสนุนการพัฒนากระบวนการเท่าที่จำเป็น
6. ทุกฝ่ายร่วมกันประเมินผลและปรับปรุงวิธีการทำงานอย่างต่อเนื่อง
7. เจ้าของที่ดิน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง คอยกระตุ้นให้มีการดำเนินงานไปตามแผน แต่ให้มีการปรับตัวได้ตลอดเวลา โดยมียึดวัตถุประสงค์ให้ชุมชนได้เกิดการพัฒนาศักยภาพของตนเองและมีเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยเป็นหลัก

7.4.4 ตัวอย่างของการดำเนินกระบวนการ

หลังจากที่ผู้วิจัยสิ้นสุดการศึกษา (มี.ค. 2545) ผู้นำชุมชนโบเล่ย์ ได้ดำเนินการประสานงานกับมูลนิธิศุภนิมิตฯ เพื่อหาทางจัดทำร้านศูนย์รับซื้อขยะชุมชน และได้เป็นผู้ประสานงานติดต่อการเคหะฯ ลงมาชี้แจงเรื่องวิธีการและเงื่อนไขในการช่วยเหลือชุมชนที่มีปัญหาบุกรุกที่ดินแล้ว ซึ่งขณะนี้ชาวบ้านส่วนหนึ่งกำลังมีขวัญและกำลังใจในการแก้ไขปัญหา ขั้นตอนในการดำเนินการต่อมา อาจจะมีการดำเนินการดังนี้

แผนภูมิที่ 7.2 ตัวอย่างประกอบการเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาชุมชน

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมประชาสัมพันธ์. การตั้งถิ่นฐานมนุษย์ในรูปแบบโครงสร้างตนเอง. กระทรวงมหาดไทย ก້อง ภายเดช. ที่อยู่อาศัยประเภทชุมชนแออัด เขตคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ เหน พัฒนศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2540.

ขบวนการชุมชนกับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยคนจนเมือง. เอกสารประกอบงานรณรงค์ “ที่อยู่อาศัยคนจนเมือง” วันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544 จ.พระนครศรีอยุธยา

คุณวิทย์ ติกุล. การจัดประโยชน์ที่ดินของวัดดอนเพื่อที่อยู่อาศัยของชุมชนแออัดวัดดอนพม่า.

วิทยานิพนธ์ เหนพัฒนศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

ปฐมา หุ่นรักวิทย์. การมีส่วนร่วมของคนใจชุมชน. เอกสารการบรรยายในชุดวิชา การออกแบบ สถาปัตยกรรมชั้นสูง 2 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. วันที่ 19 พฤศจิกายน 2544.

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543.

พันธุดา บุญเหลือหล่อ. การตั้งถิ่นฐานของผู้มีรายได้น้อยในกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2521

ราชัย บรรพพงศ์. การกำหนดขนาดเริ่มต้นที่เล็กที่สุดของที่อยู่อาศัย โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนศิริอามาตย์ เขต พระนคร. วิทยานิพนธ์ เหนพัฒนศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. ยุทธศาสตร์ขจัดความยากจน : เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2544. วันที่ 24-25 พฤศจิกายน พ.ศ.2544 ณ โรงแรมแอมบาสเดอร์ ซิตี จอมเทียน ชลบุรี. 2544.

สภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา และ องค์กรเซเบโม (CEBEMO) ประเทศเนเธอร์แลนด์. การดำรงอยู่ของชุมชน : กระบวนการต่อสู้และการพัฒนา กรณีศึกษากลุ่มพัฒนาเขตจอมทองศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่. 2533.

สมศักดิ์ ธรรมเวชวิที. การศึกษาเพื่อเสนอรูปแบบเคหะชุมชนของผู้มีรายได้น้อยในเมือง : กรณีศึกษา สลัมคลองเตย. วิทยานิพนธ์ สถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

อคิน รพีพัฒน์. ชุมชนแออัด องค์ความรู้กับความเป็นจริง. มุขนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาชุมชน
เมือง, 2542.

อรรถัย อากอ้า และ โรเซ่ ซีกาล. การวิจัยและพัฒนาความจำเป็นขั้นพื้นฐานในชุมชนผู้มีรายได้น้อย
ในเมือง : กรณีชุมชนวัดช่องลม. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
2536.

อรรถัย อากอ้า. ชุมชนเชิงกี : วิถีชีวิตและกระบวนการพัฒนาสู่การพึ่งพาตนเอง. นครปฐม : สถาบัน
วิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. 2531.

อรสา สุกสว่าง. มนุษย์กับสังคม. โครงการวิชาบูรณาการหมวดศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์. 2541.

ภาษาอังกฤษ

Hamdi Nabell. Action Planning Theory: Characteristic, Technique and Process. Open
House International. Vol.24 no.3, 1999.

Sholomo Angel. The Low Income Housing in Bangkok. Canada. 1976.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

จำเนียร วรรัตน์ชัยพันธ์ และคณะ. แนวทางการพัฒนาชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเขตเมือง. กรุงเทพฯ :

สำนักงานพัฒนาเมือง กรมการปกครอง และองค์การ UNICEF (ประเทศไทย), 2532.

ชัยวัฒน์ ธีระพัฒน แปล. จิตสำนึกสาธารณะ และการสื่อสาร : กระบวนการสร้างประชาสังคม.

กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2543.

ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์ และ ปาริชาติ สถาปิตานนท์. การประชุมอย่างสร้างสรรค์ : ศิลปะแห่งการสร้าง

พลังเพื่อการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม, 2543.

ประเวศ วะสี. ธรรมมิกสังคัม : พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2542.

ประเวศ วะสี. ประชาคมตำบล : ยุทธศาสตร์เพื่อ เศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรม และสุขภาพ.

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2541.

พรนพ พุกกะพันธ์. การบริหารความขัดแย้ง. กรุงเทพฯ : บริษัท ว.เพ็ชรสกุล จำกัด, 2542.

พรรณทิพย์ เพชรมาก. ความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานนอกระบบในชุมชนแออัด กับระบบเศรษฐกิจ

เมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีอาชีพเก็บขยะและรับซื้อของเก่าในเขตกรุงเทพมหานคร. ฝ่ายข้อมูลเผยแพร่ มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย, 2533.

พรรณี ประจวบเหมาะ. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนแออัดและชุมชนชานเมือง. กรุงเทพฯ : สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development), พิมพ์ครั้งที่ 6.

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2542.

สภาพาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา และ องค์การเซเบโม (CEBEMO) ประเทศเนเธอร์แลนด์. การดำรงอยู่ของชุมชน : กระบวนการต่อสู้และการพัฒนา กรณีศึกษาจากกลุ่มพัฒนา

เขตจอมทองศูนย์สังคัมพัฒนาเชียงใหม่, 2533.

สมพงษ์ พัดปุย. สภาพลัทธิของสลัม : มองจากแง่เศรษฐกิจสังคัมและการพัฒนา. กรุงเทพฯ :

สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. มูลนิธิโครงการตำราสังคัมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2527.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทเอมีเทรตติ้ง,

2541.

สุวัฒน์ คงแป้น (บรรณารักษ์). พลังร่วมสร้าง. กรุงเทพฯ : มูลนิธิชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

ชน, 2544.

สุวัฒน์ คงแป้น (บรรณารักษ์/เรียบเรียง). คนค้ำชชะ : จากกองขยะอ่อนนุช...ปฏิวัติมุมมองการ

- จัดการขยะ. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และ มูลนิธิชุมชนเมือง, 2544.
- โสภณ พรโชคชัย. บทคัดย่อ 195 หนังสือชุมชนแออัด. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2526.
- อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อัจฉา. การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย : พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2541.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุปบันทึกประจำวัน ตั้งแต่ 24 เดือน มิถุนายน พ.ศ.2544 ถึง เดือน มกราคม พ.ศ.2545*

24 มิ.ย.44 แนะนำตัวกับ พี่บิ่งอร รุ่งคำ (กรรมการชุมชนหลังจวนผู้ว่า)

ชุมชนเคยโดนไล่อื้อเมื่อปี 2538 จากชุมชนหลังวัดสุทธจินดา และปัจจุบันกำลังโดนไล่อื้อจากการรถไฟฯ และยังไม่สามารถหาข้อตกลงกับการรถไฟเรื่องทำเลที่อยู่ใหม่ได้ เนื่องจากทำเลที่การรถไฟฯ เสนอไกล และมีกลุ่มผู้บุกรุกที่การรถไฟฯ กลุ่มอื่นสามารถอาศัยอยู่บนที่การรถไฟฯ ได้

- บุคลากรเดิมไม่ประนีประนอมในการเจรจา
- มีชาวบ้านบางส่วนชอบทำเลที่การรถไฟฯ จัดให้ แต่ที่ปฏิเสธตั้งแต่ตอนต้นเพราะไม่เคยมีการนำชาวบ้านไปดูว่าพื้นที่ดังกล่าวอยู่ที่ใด เป็นอย่างไร ประกอบกับการเจรจากันด้วยอารมณ์ทำให้กลุ่มผู้นำชาวบ้าน และ NGO ปฏิเสธพื้นที่นั้นโดยให้เหตุผลว่าไกลเกินไป หน่วยงานปกครองท้องถิ่นเดิมไม่ยอมรับและให้ความช่วยเหลือชุมชน
- ไม่ใส่ใจการแก้ปัญหาชุมชนบุกรุก
- ชุมชนตั้งอยู่บนรอยต่อของเขตรับผิดชอบระหว่างเทศบาลเมืองนครราชสีมา และอบต.หนองไผ่ล้อมพอดี ถึงแม้ว่าจะเคยมีการตรวจสอบหมุดหรือแนวแบ่งเขตพื้นที่แล้วตั้งแต่ปี 2541 แต่ก็ยังไม่สามารถระบุได้ว่าอยู่ในเขตรับผิดชอบของใคร

1 ก.ค. 44 แนะนำตัวกับ ลุง แสงวง เกตสันเทียะ (ประธานชุมชนฝั่งไบเลย์)

ประธานชุมชนไม่ทราบข้อมูลชุมชน ทั้งที่ในระยะ 2-3 ปี มาแล้ว มีการสำรวจชุมชนอยู่ทุกปี ประธานชุมชนทั้งสองชุมชนเคยเข้าร่วมกับเครือข่ายสลัม 4 ภาค เพื่อเจรจาแก้ไขปัญหาคารไล่อื้อชุมชนบุกรุกที่ดินการรถไฟฯ

- ชุมชนได้หลุดออกจากการเป็นสมาชิกเครือข่ายเรียบร้อยแล้ว เนื่องจากขาดการติดต่อเป็นเวลานาน ซึ่งลุงแสงวงได้ให้เหตุผลที่ขาดการติดต่อกว่า NGO ไม่สามารถหางบสนับสนุนการเดินทางไปร่วมกิจกรรมได้ และปิดปัญหาดังกล่าวเงียบเอาไว้ ซึ่งการเก็บปัญหาเงียบไว้และทำให้ชุมชนหลุดออกจากการเป็นสมาชิกเครือข่ายสลัม 4 ภาค สร้างความไม่พอใจให้กับกรรมการชุมชนฝั่งหลังจวนฯ เกิดความไม่พอใจ

มีข้อตกลงระหว่างเครือข่ายสลัม 4 ภาค กับการรถไฟฯ ว่า รถไฟยินยอมให้เช่าพื้นที่แล้ว โดยคิดค่าเช่าในอัตรา ตารางวาละ 2 บาท/ปี

* ข้อมูลที่พิมพ์ด้วยตัวอักษรสีแดง หมายความว่า เป็นข้อมูลที่ทราบหลังจากวันที่บันทึก แต่นำมาเขียนเพื่อให้ง่ายในการเข้าใจ

- ข้อตกลงดังกล่าวมีการผิดเพี้ยน และประธานชุมชนเข้าใจข่าวสารและสื่อสารผิดอยู่เสมอ ทำให้ชาวบ้านเกิดความสับสน

แนะนำตัวกับคุณเสกสรร (นายตรวจสะพานและอาคารนครราชสีมา)

สารวัตรบำรุงสะพานและอาคารไม่อยู่จึงได้พูดคุยกับนายตรวจฯ แทน แต่ให้ข้อมูลได้ไม่มากเท่าไร เนื่องจากไม่ทราบนโยบายและข้อมูล

คุณ เสกสรร เข้าใจว่า นโยบายต้องการรื้อย้ายชุมชนเนื่องจากความไม่ปลอดภัย และต้องการให้ชุมชนใบเลี้ยงเป็นโครงการนำร่องในการรื้อย้าย

จนท.การรถไฟในพื้นที่เคยเสนอพื้นที่บริเวณ สระธรรมจันทร์ ต.จอหอ อ.เมือง จ.นครราชสีมา ให้ ซึ่งอยู่ห่างชุมชนประมาณ 10 กว่า กม. แต่ได้รับการปฏิเสธเนื่องจากว่าไกล

เจ้าหน้าที่การรถไฟฯ ในพื้นที่ เคยสำรวจคร้วเรือนในชุมชนใบเลี้ยงและหลังจนวนฯ เมื่อปี 2541 มีจำนวนคร้วเรือนทั้งสิ้น 141 หลังคาเรือน

เมื่อต้นปี 2544 ชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่กาชาด 4 เคยยื่นเรื่องขอให้ทางเทศบาลช่วยดำเนินการจัดทำน้ำประปาชุมชน ให้ชาวบ้าน แต่ทางการรถไฟฯ กำลังมีโครงการจะย้ายชาวบ้านออกภายในไม่กี่เดือน หากมีการจัดทำแล้วอาจจะทำให้การรื้อย้ายทำได้ลำบาก

4 ก.ค. 44 ขอข้อมูลกับคุณอุทิศ (เจ้าหน้าที่แผนกบริหารทรัพย์สินการรถไฟ)

คุณอุทิศไม่ค่อยทราบข้อมูล เนื่องจากคุณ จุฬา ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับชุมชนบุกรุกริมทางรถไฟไม่อยู่

พื้นที่ของการรถไฟฯ ไม่ได้มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้เช่า แต่เพื่อประโยชน์ด้านการเดินรถและการขนส่ง

ผู้ที่อยู่ในระยะ 20 ม. จากศูนย์กลางรางจะต้องย้ายออกจากพื้นที่โดยการรถไฟฯ จะหาพื้นที่รองรับไว้ในรัศมีไม่เกิน 5 กม.

นโยบายการไล่อ้อและการดำเนินการให้เช่าที่ดินยังไม่ได้มีการกำหนดแผนปฏิบัติที่แน่นอน

5 ก.ค. 44 แนะนำตัวกับผู้นำกลุ่มออมทรัพย์สตรีแม่บ้านชุมชนใบเลี้ยง เนื่องจากกลุ่มใบเลี้ยงไม่ได้จัดประชุมตามที่ได้นัดไว้

ความเป็นมาของชุมชนใบเลี้ยง

- ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนมีคนเข้ามาอยู่อาศัยมากขึ้นคือ การไล่อ้อชุมชนจากที่อื่น และการทำบ้านเช่าของกลุ่มผู้ลงมาอยู่ก่อน

ชุมชนมีการรวมกลุ่มออมทรัพย์รายวันวันละ 7 บาท เพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย

- กลุ่มออมทรัพย์ที่จัดตั้งยังไม่มีประสิทธิภาพ มีสมาชิกเพียง 9 คน จาก 6 คร้วเรือน สมาชิกส่วนใหญ่เข้าร่วมกลุ่มเนื่องจากทำตามๆ กัน (เขาบอกให้ฝากก็ฝาก) ไม่มีการชี้แจงผลการดำเนินการ ไม่มีการตรวจสอบ
- กลุ่มเกิดขึ้นเนื่องจากเจ้าหน้าที่จากกรมการศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานกาชาด 4 และ NGO สนับสนุนให้จัดตั้ง เพื่อให้ชาวบ้านได้ออมทรัพย์เพื่อแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย หลังจากที่กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนใบเล้งล้ม เพราะมีปัญหาด้านการจัดการและความไม่ไว้วางใจกรรมการ
- ไม่มีเจ้าหน้าที่คอยให้ความแนะนำและช่วยเหลือเกี่ยวกับการทำกลุ่มออมทรัพย์อย่างใกล้ชิดกับทั้งผู้ดำเนินการและชาวบ้าน ทำให้ผู้ดำเนินการปัจจุบันยังไม่เข้าใจหลักการและวิธีการดำเนินกิจการกลุ่มออมทรัพย์

การประกอบอาชีพของชาวชุมชนใบเล้งกว้างๆ

- ชาวบ้านในชุมชนอดีต(ตั้งแต่อยู่ในชุมชนมอสูง หน้าเม่น) มักจะประกอบอาชีพเก็บสามล้อ และหลายส่วนเปลี่ยนมาทำงานรับจ้างก่อสร้างในช่วงที่มีการขยายตัวของธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ แต่หลังจากที่เศรษฐกิจตกต่ำ ชาวบ้านส่วนใหญ่หันมาประกอบอาชีพเก็บขยะ
- การดำรงชีพต้องพึ่งพาเมืองอย่างมาก เช่น หลายครัวเรือนต้องเก็บของที่เหลือจากตลาด วัด มาบริโภค หรือมีการช่วยเหลือจากผู้รู้จักมักคุ้น

ชาวบ้านในชุมชนใบเล้งหลายครัวเรือนเคยผ่านการไล่ออกแล้วเมื่อปี 2528 ซึ่งถูกไล่ออกจากบริเวณหน้าเม่น มอสูง ไปอยู่บริเวณโคกเพชร ซึ่งอยู่ห่างจากที่ตั้งเดิม มากกว่า 20 กม.

- มีชาวบ้านขายสิทธิที่ดินที่โคกเพชร แต่ส่วนใหญ่เป็นคนละกลุ่มกับชาวบ้านในชุมชนใบเล้ง เนื่องจากชาวบ้านที่ย้ายลงมาอยู่ในชุมชนใบเล้งไม่ได้รับสิทธิในการรื้อย้ายครั้งนั้น เนื่องจากขณะที่อาศัยอยู่ในหน้าเม่น และมอสูง ไม่ได้เป็นเจ้าของบ้าน เป็นเพียงผู้มาเช่าบ้านอยู่

7 ก.ค. 44 แนะนำตัวกับคุณ จินวรา อัครวณิชชา (เจ้าหน้าที่สำนักงานกาชาด 4 นักพัฒนาที่เข้ามาทำงานในชุมชน)

เจ้าหน้าที่สำนักงานกาชาด 4 ที่เข้ามาทำงานในชุมชนมีความขัดแย้งกับบุคคลภายนอก เนื่องจากกลุ่มผู้ที่ขัดแย้งด้วยเห็นว่าเป็นการทำงานนอกหน้าที่ และขณะนี้กำลังต้องการประเมินผลการทำงานของตัวเองที่ได้เข้ามาทำงานในชุมชน

- ชาวบ้านได้รับประโยชน์อย่างมากด้านการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย
- ชาวบ้านได้รู้จักและริเริ่มกิจกรรมเกี่ยวกับชุมชน

เจ้าหน้าที่สำนักงานกาชาด 4 ต้องการให้ชุมชนได้อยู่ที่นี้ชั่วคราวอย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดีก่อน
ที่การรถไฟต้องการใช้พื้นที่

ชุมชนเคยมีธุรกิจบ้านเช่า ซึ่งได้กำชับชาวบ้านไว้แล้วว่าให้เลิก และไม่ให้มีการสร้างบ้านเพิ่ม
เต็ม

- ยังมีบ้านเช่าเหลืออยู่ในชุมชน และยังมีการรื้อและก่อสร้างบ้านเพิ่มอยู่

ควรมีการช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนเรื่องน้ำประปา และสาธารณสุข เนื่องจากคุณภาพชีวิตที่ต่ำ
มาก

เจ้าหน้าที่มองว่าหน่วยงานอื่นไม่ค่อยจริงจังในการช่วยเหลือชาวบ้าน

การพูดคุยระหว่างเจ้าหน้าที่กาชาดกับชาวบ้าน

มีการฝึกอาชีพ เช่น การทำกระเป๋าลูกบิด ถูการบูร ให้กับชาวบ้าน

กลุ่มอาชีพดังกล่าวไม่ประสบผลสำเร็จ ไม่มีตลาด ชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือ ประธานกลุ่ม
นั่งทำกับคนสนิท 2-3 คน และกรรมการชุมชนไม่ได้ขยายผลกับชาวบ้าน

เมื่อชาวบ้านมีปัญหา ก็มักจะปรึกษากับเจ้าหน้าที่กาชาด เนื่องจากให้ความช่วยเหลือชุมชน
มานาน

ในอดีตเจ้าหน้าที่กาชาดจะคอยให้ความช่วยเหลือต่างๆ เช่น น้ำใช้ เรื่องการศึกษาของเด็ก
แต่ปัจจุบันจะให้แต่คำแนะนำ เนื่องจากถูกย้ายไปอยู่กรุงเทพฯ และไม่มีฝ่ายอื่นๆ เข้ามาร่วมมือ

8 ก.ค. 44 การพูดคุยระหว่าง อ.ชวลิต นิตยะ กับชาวบ้าน

การสร้างบ้านของชาวบ้านจะขอแรงงานจากเพื่อนบ้าน

- จะขอแรงงานได้เฉพาะบ้านที่มีฐานะยากจน และบ้านมีขนาดไม่ใหญ่นักเท่านั้น ซึ่ง
สามารถสร้างให้เสร็จได้ภายใน 1-2 วัน

เสนอแนะกรรมการชุมชนเกี่ยวกับการนำเอาซีเมนต์มาใช้ในการสร้างรายได้ให้กับชาวบ้าน

การประชุมชาวบ้านกลุ่มหลังจวนฯ

นัดประชุมตั้งแต่ตอนบ่าย แต่ไม่ได้มา กรรมการชุมชนจึงไปตามมาประชุมตอนเย็น

ชาวบ้านไม่สนใจการประชุมเท่าไร มีคนเข้าร่วมประชุมเพียง 6 คน ผู้ร่วมประชุมเดินเข้า
ออก และไม่ได้แสดงความคิดเห็น

ชาวบ้านฝั่งหลังจวนฯ มีการออมทรัพย์ เรียกว่า กองทุนเพื่อการไถ่กู้ โดยให้สมาชิกออม
ทรัพย์เดือนละ 100 บาท แต่สมาชิกออมไม่สม่ำเสมอ และสมาชิกบางคนเดี๋ยวก็นำเงินไปใช้เดี๋ยวก็นำออก

- การบริหารจัดการไม่ชัดเจน ผู้ดูแลยังเขียนหนังสือไม่ค่อยคล่อง และบัญชีที่ทำไม่สามารถบอกสถานะทางการเงินของกลุ่ม และสมาชิกแต่ละคนได้
- ชาวบ้านรู้สึกว่าการฝากเงินกับกลุ่มเสี่ยง เนื่องจากประธานกลุ่มคนเก่าได้แอบเบิกเงินของสมาชิกไปใช้ ซึ่งถึงแม้ว่าปัจจุบันจะเปลี่ยนชื่อผู้ถือบัญชีแล้ว ชาวบ้านก็ยังไม่ไว้วางใจ
- ชาวบ้านไม่ค่อยเข้าใจวัตถุประสงค์ของกลุ่มออมเพื่อกู้ มีเพียงส่วนน้อยที่เข้าใจว่า ออมเพื่อเป็นทุนสำรองสำหรับแก้ปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย และมักจะไม่ได้ปฏิบัติตามระเบียบของกลุ่มที่ได้จัดตั้งขึ้น
- ชาวบ้านคิดว่าฝากธนาคารปลอดภัยกว่า และมีดอกเบี้ย

พี่บั้งอรต้องการนำเงินจากบัญชีวันละบาท มาเริ่มกิจการร้านค้าชุมชน เพราะไปดูงานมาแล้วเห็นว่าควรนำเงินในกลุ่มมาบริหารให้เกิดประโยชน์ จึงมาขออนุมัติจากชาวบ้าน แต่ยังไม่ได้ผลสรุป แต่นักวิจัยแนะนำให้เริ่มต้นกันเอง

กรรมการชุมชนต้องการเริ่มโครงการที่สอนน้อง เพื่อให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างมาเรียนหนังสือ แทนที่จะไปติดยาเสพติด

- โครงการที่สอนน้องไม่ค่อยประสบความสำเร็จ เนื่องจากไม่มีพี่เลี้ยง เด็กโตลงมือลงถูกกันเอง และขาดผู้กระตุ้นให้กิจกรรมดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง โครงการจึงสิ้นสุดภายในเวลาไม่นาน

ชาวบ้านไม่ชอบทำงานร่วมกับชุมชนไบเลย์ เนื่องจากคิดว่าผลประโยชน์หรือของพัฒนาต่างๆ ที่ได้รับมักจะถูกกรรมการทางฝั่งไบเลย์กักเอาไว้

10 ก.ค. 44 สัมภาษณ์ คุณ จุฬา (เจ้าหน้าที่แผนกบริหารทรัพย์สินการรถไฟ)

ชุมชนบุกรุกที่ดินการรถไฟทั่วประเทศมีจำนวนทั้งสิ้น 129 ชุมชน มี 61 ชุมชน เข้าร่วมกับเครือข่ายสลัม 4 ภาค ซึ่งนโยบายเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดริมทางรถไฟขึ้นอยู่กับ คุณ นิยม เดียววิไล (รองผู้ว่าการรถไฟฯ) ทั้งหมด

การรถไฟฯ กำลังจะจัดหาพื้นที่รองรับให้กับชุมชนทั้งหมด ตามเงื่อนไขที่ได้มีการตกลงกับเครือข่ายสลัม 4 ภาค เอาไว้

มีคณะทำงาน แก้ไขปัญหาชุมชนแออัดริมทางรถไฟ 3 ชุด

- 1) ชุดคณะกรรมการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดริมทางรถไฟ (ชุด ประธานบอร์ด) ประกอบด้วยสมาชิก 7-8 คน ซึ่งเป็นระดับหัวหน้าของแต่ละฝ่าย โดยมี คุณ วีระ มุสิกพงษ์ (ประธานบอร์ดการรถไฟฯ) เป็นประธาน
- 2) ชุดคณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดริมทางรถไฟ (ชุด รวก1) ประกอบด้วยสมาชิกประมาณ 20 คน จาก หัวหน้าฝ่ายต่างๆ และตัวแทนจากเครือข่ายสลัม 4 ภาค มีรองผู้ว่าการรถไฟฯ คุณ นิยม เดียววิไล (รวก1) เป็นประธาน

- 3) ชุดกรรมการพื้นที่ (ชุด กทน.) ภาคเหนือ อีสาน กลาง ใต้ แบ่งตามพื้นที่ 4 จุด คือ เหนือ อีสาน ใต้ กรุงเทพฯ มีหัวหน้ากองเทคนิคโยธาของแต่ละภาคเป็นประธาน

กำลังมีการรื้อย้ายชุมชนทับแก้ว (ชุมชนริมทางรถไฟ) กรณีเร่งด่วน เพราะต้องการพื้นที่สำหรับ ทำถนน

สาเหตุส่วนใหญ่ที่แก้ไขปัญหามุกรุกพื้นที่ไม่สำเร็จเพราะ 1) ผู้มีอำนาจไม่เอาจริง 2) นักการเมืองเข้ามาแทรกแซง 3) ชาวบ้านมักขัดแย้งกันเอง

สอบถามเงื่อนไขเกี่ยวกับเช่าที่ดินของการรถไฟ โดยราคาค่าเช่าจะเท่ากับ 1.5% ของราคาประเมิน ต่อปี และขนาดที่ดินห้ามเกินหน่วยละ 50 ตารางวา

ไม่มีแผนการใช้และพัฒนาพื้นที่ทั้งหมดของการรถไฟ ต้องติดต่อแต่ละฝ่ายเอาเองว่าฝ่ายใดมีโครงการจะใช้ที่ดินตรงไหนหรือไม่

11 ก.ค. 44 พูดคุยกับชาวบ้านในชุมชน

มีข้าราชการทหารจับจองและหาประโยชน์จากที่ดินของการรถไฟ ทั้งบุกรุกเอง เช่น ทำบ่อปลา ทำที่อยู่อาศัย และขายที่ดินให้กับชาวบ้าน โดยไม่มีเอกสารสิทธิ

ชาวบ้านเองก็มีการจับจองและขายที่เช่นกัน

ชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนหลังจวนฯ ส่วนใหญ่อยู่ในย่านนี้มากกว่า 30 ปี เพราะเคยอาศัยอยู่ในชุมชนหลังวัดสุทธจินดา ก่อนที่จะถูกเจ้าของที่ดินซึ่งเป็นเอกชนสั่งให้ย้ายออก

ชาวบ้านในชุมชนหลังจวนฯ ส่วนใหญ่จะมีอาชีพค้าขาย (รถเข็นหรือขายของเร่ตามงาน) และอาชีพรับจ้างเลี้ยงม้า

ชาวบ้านที่รับจ้างเลี้ยงม้าส่วนใหญ่จะเลี้ยงม้ามาเป็นสิบปี ทำงานทุกวันตั้งแต่ ตี 4 - 2 ทุ่ม บางครั้งก็มีรายได้เสริมจากการวิ่งไต่ดม้า(ช่วยวิ่งซื้อตัวแทงม้า) และรับจ้างก่อสร้าง

ในอดีตชุมชนทั้งฝั่งไบเลย์และหลังจวนฯ มีปัญหายาเสพติดและอาชญากรรมมาก

- **ปัญหาดังกล่าวลดลงเพราะมีการดำเนินการของเจ้าหน้าที่อย่างจริงจัง และมีการร่วมมือจากชาวบ้าน**

บ้านบางบ้านทำครัวหรือประกอบอาหารบนชานหรือภายในตัวบ้าน

บ้านที่พอมีบริเวณก็อาจจะปลูกพืช หรือเลี้ยงสัตว์ไว้เป็นอาหารเล็กๆ น้อยๆ

12 ก.ค. 44 พุดคุยกับชาวบ้าน และ นาง บุญส่ง แสดงฤทธิ์ (ประธานชุมชนหลังจวนฯ)

การไปดูงานช่วยกระตุ้นชาวบ้านให้อยากจะทำกิจกรรมพัฒนาชุมชน เห็นได้จาก กรรมการชุมชนกลับมาจาก การดูงาน การบริหารกลุ่มออมทรัพย์ ที่จังหวัด จันทบุรี ซึ่งเริ่มต้นด้วยคน 7-8 คน จนกระทั่งมีเงินกลุ่มหลายล้านบาท และเห็นตัวอย่างว่าเงินกลุ่มที่เก็บไว้จะต้องถูกนำมาบริหารให้เกิดประโยชน์ และขยายผล

พี่บั้งอร (กรรมการชุมชน) คิดที่จะจัดทำโครงการร้านค้าชุมชน โดยใช้เงินจากบัญชีวันละบาท และใช้เงินในบัญชีออมทรัพย์เป็นตัวค้ำประกันการซื้อสินค้า และเลือกให้เฉพาะผู้ที่เคยส่งเงินกู้ของโครงการ SIF ดี

ป้าแขกเริ่มสนใจที่ที่การรถไฟฯ เสนอที่สรรธรรมขันธุ์ บ้านหนองกระโดน โดยมองว่าในระยะยาวที่นั่นอาจจะเจริญก็ได้

พี่บั้งอรอยากฟื้นฟูกลุ่มออมทรัพย์ แต่ประสบปัญหาชาวบ้านไม่ไว้วางใจเนื่องจากประธานกลุ่มนำเงินไปใช้ แต่ก็ได้นำเงินมาคืนหมดแล้ว และอยากให้ชาวบ้านให้อภัยเพราะประธานก็ทำความดีกับชุมชนมามาก

- แต่ภายหลังหลังจากที่มีการจัดทำโครงการร้านค้าชุมชนแล้ว ประธานชุมชนก็ยังมีปัญหา ขำระเงินช้ากว่ากำหนดเป็นเวลาหลายเดือนอีก รวมถึงตัวพี่บั้งอรเองด้วย (เนื่องจากว่าตัวพี่บั้งอรเป็นคนถือเงิน แต่ทำบัญชีไม่เป็น ทำให้ไม่ทราบว่ามีเงินของกลุ่มอยู่ที่ตัวเองเท่าไร และได้ผลถอนเงินไปใช้ แต่ก็มีภาระแจ้งให้สมาชิกทุกคนรับทราบ และปัจจุบันก็ได้ใช้หนี้คืนทั้งหมดแล้ว)

4 ส.ค. 44 พุดคุยกับชาวบ้าน และประเด็นการแบ่งแยกกลุ่มในชุมชน

ที่ผ่านมามีการแจ้งข่าวสารจากหน่วยงานภายนอก มักจะแจ้งให้ทราบเฉพาะฝั่งใบเลี้ยง ซึ่งประธานชุมชนฝั่งใบเลี้ยงมักจะไม่ค่อยได้นำข่าวสารมาบอกต่อกับฝั่งหลังจวนฯ และมักจะก่อให้เกิดปัญหา

ทั้งสองกลุ่มมองว่าไม่ได้เป็นชุมชนเดียวกัน มีคณะกรรมการแยกของแต่ละฝั่ง แยกบัญชี และการทำงาน เมื่อมีทหารให้ชาวบ้านฝั่งใบเลี้ยงทำแผนที่ชุมชนเสนอ แผนที่ก็มีเฉพาะบ้านเรือนฝั่งใบเลี้ยงเท่านั้น

คุยกับพี่บั้งอรและป้าแขกเกี่ยวกับ เรื่องที่จะพูดในการประชุมชุมชนครั้งต่อไป

คุณ วัลลวุฒิ (เจ้าหน้าที่ อาศรมความรู้ ม.เทคโนโลยีสุรนารี) เข้าแนะนำตัวกรรมการชุมชน

เข้ามาพุดคุยกับชาวบ้านว่ากำลังจะทำกิจกรรมอะไรบ้าง และจะให้การสนับสนุน

ต้องการนำชาวบ้านไปออกรายการวิทยุชุมชน เกี่ยวกับการที่ชาวบ้านไม่ได้เงินโครงการมียา ชาวว่า

5 ส.ค. 44 ร่วมกันทำความสะอาดชุมชนเนื่องในโอกาสวันแม่ และโครงการฟีสอนน้องครั้งที่ 2

กรรมการชุมชนได้นำชาวบ้านฝั่งหลังจวนฯ ทำความสะอาดชุมชนเนื่องในโอกาสวันแม่ แต่มีชาวบ้านประมาณ 7-8 มาทำความสะอาดทางเดินและถ่างหญ้า บริเวณพื้นที่ส่วนกลาง เท่านั้น

โครงการฟีสอนน้องมีเด็กมาร่วมเรียน 13 คน และมีเด็กโต (ป.6-ม.3) 3 คน เป็นคนสอน ให้เด็กหัดบวกลบเลข และอ่าน ก ข ซึ่งจากการสำรวจ เด็กๆ ส่วนใหญ่จะชอบพลละมากกว่า

การจัดทำน้ำประปาชุมชน

พี่บังอรเล่าให้ฟังว่าชุมชนเคยมีขอให้เทศบาลช่วยบรรเทาความเดือดร้อนเรื่องน้ำประปาให้ แต่ยังไม่ได้รับการแก้ไขเนื่องจากได้ขาดการติดต่อไป และกำลังจะดำเนินการต่อ โดยพี่บังอรได้พูดคุยกับนายกเทศมนตรี ซึ่งได้มอบหมายให้ประสานงานกับ เจ้าหน้าที่ประปาเทศบาล

- ภายหลังเจ้าหน้าที่ประปาของเทศบาล ได้แนะนำให้ชาวบ้านที่มีทะเบียนบ้านในเขตเทศบาล ถึงแม้จะไม่มีตัวบ้าน มาขอติดตั้งมิเตอร์น้ำประปาหลักได้

12 ส.ค.44 กิจกรรมฟีสอนน้องครั้งที่ 3 และการสรุปผลกิจกรรมร้านค้าชุมชนและออมทรัพย์ชุมชน

กิจกรรมฟีสอนน้องไม่มีเด็กนักเรียนมาร่วมแล้ว เด็กโตที่เป็นคนสอนบอกว่าเค้าไม่มาเรียนกัน แต่สุดท้ายประธานชุมชนก็ได้ไปตามเด็กๆ มาร่วม มีเด็กมาทั้งหมด 11 คน

ตอนเย็น พี่บังอร และพี่สมใจ ได้ช่วยกันสรุปผลการทำร้านค้าชุมชน และกำไรที่ได้จากการนำเงินออมทรัพย์มาปล่อยกู้ ซึ่งร้านค้าชุมชนได้กำไร 426 บาท จากทุน 1,500 บาท ส่วนโครงการเงินกู้ชุมชนได้ดอกเบี้ยเงิน 775 บาท แต่ชาวบ้านยังไม่สามารถสรุปเงินทั้งหมดที่กลุ่มออมทรัพย์จะต้องมีได้

นอกจากนี้พี่บังอรกับป้าแขกยังบอกว่าได้ค้างชำระเงินกับเครือข่ายชุมชนเมืองโคราชพัฒนา อีกหมื่นกว่าบาท ซึ่งเงินส่วนนี้จะต้องผ่อนชำระเป็นรายเดือน เดือนละ 900 กว่าบาท ซึ่งพี่บังอรกับป้าแขกจะเป็นผู้รับผิดชอบเอง

พูดคุยกับผู้ใหญ่บ้านบ้านบุง เรื่องชุมชนอยู่ในเขตรับผิดชอบของเทศบาลเมืองนครราชสีมา หรืออบต.หนองไผ่ล้อม

ปลัดอำเภอกับเทศบาลเคยมาวัดพื้นที่แล้วกำหนดให้จากแนวเขตรั้วทหารขึ้นไปทางทิศเหนือเป็นเขตเทศบาลเมื่อปี 2543 แต่ในช่วงปลายปี 2543 ได้กำหนดใหม่ให้เอาแนวรางรถไฟเป็นตัวแบ่ง แต่สุดท้ายแล้วกลับไม่มีการยืนยันแนวการแบ่งเขตนี้อย่างเป็นทางการ ทำให้ชุมชนไม่สามารถหาผู้รับผิดชอบได้

เมื่อวันที่ 6 ธ.ค. 43 ปลัดอำเภอและนายอำเภอคนเก่าได้รับปากกับผู้ใหญ่บ้านแล้วว่า จะออกทะเบียนบ้านชั่วคราวให้กับชาวบ้านในชุมชน ซึ่งชาวบ้านจะต้องติดตามขอทำตรงนี้กันเอง

- เมื่อพี่บั้งอรไปสอบถามเกี่ยวกับเรื่องการจัดทำทะเบียนบ้านชั่วคราวกับอำเภอภายหลังได้รับคำตอบว่า ไม่สามารถออกทะเบียนบ้านชั่วคราวให้ได้ เนื่องจากไม่ได้รับความยินยอมจากการรถไฟ

แนะนำตัวกับอาจารย์ทัศนา พรหมดี (ครูอาสาสมัครกรมการศึกษาออกโรงเรียน อ.เมือง จ.นครราชสีมา)

ตอนเย็นได้พบกับอาจารย์ทัศนา ซึ่งเข้ามาสอนหนังสือชาวบ้านในชุมชนตั้งแต่ปี 2542 กำลังเตรียมสถานที่สำหรับจัดงานวันแม่ในวันพรุ่งนี้อยู่คนเดียว ตอนหนึ่งจึงมีน้ำล้นวน กับน้ำเอนกมาช่วย

- ปัจจุบันนี้ กศน. ได้เลิกเข้ามาสอนหนังสือในชุมชนแล้ว แต่คนที่เรียนกับกศน.อยู่จะไปเรียนที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สังกัดกรมการศึกษาออกโรงเรียน บริเวณวัดป่าสาละวัน

13 ส.ค. 44 กิจกรรมงานวันแม่ (ชาวบ้านร่วมกิจกรรมประมาณ 20 คน เป็นชาวบ้านฝั่งหลังจวนฯ 4 คน และมีเด็ก ๆ อีกประมาณ 15-20 คน ครูจากกรมการศึกษาออกโรงเรียน เจ้าหน้าที่สำนักงานกาชาด 4)

ครูจากกศน.ต้องเดินตามชาวบ้านให้มาร่วมกิจกรรมถึง 3 ครั้ง ก่อนจะเริ่มกิจกรรมชาวบ้านไม่ค่อยให้ความสนใจเท่าไร แต่จะมากันมากตอนที่มีการแจกของเมื่อเลิกกิจกรรม

มีการจัดกิจกรรมวาดรูประบายสี สอนธรรมะเรื่องแม่ กราบแม่ แจกรางวัลแม่ตัวอย่าง

17 ส.ค. 44 การประชุมเรื่องที่อยู่อาศัยระหว่างชาวชุมชนฯ กับเจ้าหน้าที่การรถไฟฯ (มีชาวบ้านเข้าร่วม 28-30 คน เจ้าหน้าที่การรถไฟฯ NGO 2 ท่าน และนักวิจัย)

การประชุมดังกล่าวได้ข้อสังเกตจากการประชุม 2 ประเด็น และได้ข้อสรุป 3 ข้อ ดังนี้

ข้อสังเกตจากการประชุม 1) แขวงบำรุงสะพานและอาคารนครราชสีมา การรถไฟแห่งประเทศไทย มีผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยคนใหม่ คือ คุณ ชัยยศ ปวิชัย (ผู้ช่วยสารวัตรบำรุงทางนครราชสีมา) 2) การประชุมครั้งนี้จัดขึ้นเพื่อต้องการทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชุมชนและสถานการณ์เกี่ยวกับการรื้อย้ายว่า มีผู้ที่ต้องการย้ายไปในที่ที่การรถไฟฯเสนอให้เท่าไร ซึ่งปรากฏว่าไม่มี แต่ทางรถไฟทราบจากการแจ้งของชาวบ้านว่า ปัจจุบันนี้ ชาวบ้านเริ่มพยายามที่จะมีการพัฒนาชุมชนบ้าง เช่น จัดทำร้านค้าชุมชน โครงการที่สอนน้อง กองทุนเพื่อการไถ่กู้ 3) ชาวบ้านส่วนใหญ่พอใจกับการประชุมเนื่องจาก การประชุมครั้งนี้ได้ข้อสรุปชัดเจน ไม่มีการโต้เถียงกันเหมือนครั้งก่อนๆ และส่วนหนึ่งเจ้าหน้าที่การรถไฟฯคนใหม่ยอมฟังความคิดเห็นชาวบ้าน 4) พี่บั้งอรได้เสนอพื้นที่

ห้องข้างในชุมชนซึ่งอยู่ห่างจากแนวศูนย์กลางวางรถไฟเกิน 20 ม. ให้เจ้าหน้าที่พิจารณาว่าเป็นไปได้หรือไม่ 5) หลังจากประชุมได้ไปดูที่ดินบริเวณบ้านมะขามเฒ่า กับ ป่าแขก พี่อ้วน พี่สาม และพี่บงอร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เจ้าหน้าที่การรถไฟฯ เสนอ มีขนาดประมาณ 5 ไร่ อยู่ห่างจากชุมชนประมาณ 7-10 กม. ซึ่งชาวบ้านค่อนข้างพอใจกับที่ดินแปลงนี้เช่นกัน ถึงแม้ว่าจะไกลเล็กน้อย

ผลการประชุม 1) ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการพหุภาคีเพื่อดำเนินการศึกษาและแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย 2) การเสนอข่าวสารของการรถไฟฯ จะต้องดำเนินการให้ถึงกรรมการทุกคน 3) ผู้ช่วยฯ จะเสนอผลการประชุมนี้ในวันจันทร์ และจะแจ้งการจัดประชุมครั้งต่อไปให้ทราบ แต่เมื่อสอบถามชาวบ้านที่เข้าร่วมประชุมว่าเข้าใจผลการประชุมอย่างไรบ้าง ปรากฏว่าส่วนใหญ่จะตอบแต่ว่า “ถ้าได้อยู่ที่เดิมก็จะดี”

- **นับตั้งแต่การประชุมครั้งนี้ การรถไฟฯ ก็ไม่ได้จัดประชุม เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยอีกเลย**

เย็นวันนี้ได้มีนักวิจัยจากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDR) เข้ามาหาชุมชนสำหรับวิจัยเกี่ยวกับเรื่องความยากจน

19 ส.ค. 44 การประชุมชุมชนหลังจวนฯ (มีชาวบ้านเข้าร่วมประมาณ 12 คน กับนักวิจัย)

การประชุมประกอบด้วยประเด็นสำคัญ 5 เรื่อง คือ 1) ร้านค้าชุมชน 2) กลุ่มออมทรัพย์และโครงการเงินกู้ 3) ผลการประชุมเรื่องที่อยู่อาศัยกับการรถไฟฯ 4) การแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำประปา 5) ต้องการผู้ร่วมทำงานพัฒนาชุมชนเพิ่ม

แจ้งผลการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ ร้านค้าชุมชน โครงการเงินกู้ชุมชน พร้อมทั้งแจ้งกฎระเบียบในการใช้บริการและกฎระเบียบในการเข้าร่วมของแต่ละกิจกรรม ซึ่งกฎระเบียบต่างๆ ได้มาจากการเตรียมการของกลุ่มผู้ดำเนินการอยู่แล้ว และมีการเสนอและเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบเพิ่มเติมในที่ประชุม

แจ้งผลการประชุมกับการรถไฟฯ เกี่ยวกับเรื่องการรื้อย้ายชุมชน แต่ยังไม่มีการขอสรรพเกี่ยวกับการรื้อย้าย และชาวบ้านส่วนหนึ่งได้เข้าร่วมประชุมกับการรถไฟฯ ด้วยแล้ว ทำให้ประเด็นนี้ไม่ค่อยมีชาวบ้านให้ความสนใจ

ชาวบ้านให้ความสนใจเกี่ยวกับประเด็นเรื่องน้ำประปามากที่สุด มีการแสดงความคิดเห็น ขอทราบรายชื่อชาวบ้านที่ต้องการจะเดินท่อประปาไปที่บ้าน รวมทั้งวิธีการเก็บค่าใช้จ่ายในการวางท่อและการใช้น้ำ

26 ส.ค. 44 การประชุมชุมชนไบเลย์ (มีชาวบ้านเข้าร่วมประชุมประมาณ 20 กว่า คน กับนักวิจัย)

การประชุมประกอบด้วยประเด็นสำคัญ 4 เรื่อง คือ 1) ผลการประชุมกับเจ้าหน้าที่การรถไฟฯ 2) ความคิดเห็นของชาวบ้านในการแก้ไขปัญหาคืออยู่อาศัย 3) การเตรียมความพร้อมของชุมชน

การชี้แจงผลการประชุมส่วนใหญ่ชาวบ้านที่มารับทราบอยู่แล้ว เนื่องจากมีผู้ที่ไม่ได้ไปประชุมในวันนั้นมาเข้าร่วมประชุมด้วยเพียง 4 คน ทำให้เนื้อหาที่พูดคุยส่วนใหญ่เป็นการพูดคุยถึงเรื่องปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชน ซึ่งสรุปความเห็นที่ชาวบ้านเสนอได้เป็น 3 ประเด็นได้แก่ 1) ไม่ต้องการจะย้ายไปไหนแต่กรรมการชุมชนส่วนใหญ่ก็คิดว่าจะต้องมีเหตุผลไม่ใช่ข้ออ้าง 2) ชาวบ้านมองว่าตนเองไม่มีความสามารถที่จะมีบ้านหรือที่ดินเป็นของตนเองได้ 3) ต้องการที่ดินที่อยู่ไม่ไกลจากที่เดิมมากนักและขอให้ชาวบ้านสร้างบ้านกันเอง 4) กลุ่มออมทรัพย์ใน 2 ชุมชนนี้เคยมีปัญหาและทุกวันนี้ยังไม่ได้แก้ไข 5) ชาวบ้านไม่ต้องการอยู่บ้านแถว หรือแฟลต

นักวิจัยได้พยายามกระตุ้นให้ชาวบ้านเตรียมพร้อมรับปัญหาการไล่อื้อ โดยการเก็บออม การมองหาทำเลที่ดิน และวางแผนเกี่ยวกับเรื่องที่อยู่อาศัย

31 ส.ค. 44 ประชุมกรรมการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดริมทางรถไฟ ณ ห้องประชุมชั้น 4 นพวงศ์

การประชุมเน้นไปที่การแก้ปัญหาคือย้ายเร่งด่วนของชุมชนทับแก้ว กทม. ซึ่งได้ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาคืออยู่อาศัยของชุมชนหลังจนวนฯ ดังนี้

การทำสัญญาเช่าที่ดินการรถไฟสำหรับอยู่อาศัยชุมชน การรถไฟฯ ต้องการให้การเคหะฯ เป็นผู้ทำสัญญาเช่าที่ดินกับการรถไฟฯ และให้การเคหะฯ ทำสัญญาเช่าที่ดินกับชาวบ้านอีกที(การรถไฟฯ ไม่อยากทำสัญญากับกลุ่มที่ไม่ใช่นิติบุคคล)

ในการทำสัญญาเช่าที่ดิน การรถไฟฯ ต้องการให้ชาวบ้านดำเนินการตามขั้นตอนของการรถไฟฯ พร้อมทั้งใช้สัญญาและเงื่อนไขของการรถไฟฯ

ยังไม่เคยมีการทำสัญญาเช่าที่ดินระหว่างกลุ่มผู้บุกรุกกับการรถไฟฯ มาก่อน ซึ่งชาวบ้านต้องการให้ การเคหะฯ การรถไฟฯ และชาวบ้าน มาร่างสัญญาเช่าร่วมกัน โดยไม่ใช้สัญญาเช่าที่ดินของการรถไฟฯ

ชาวบ้านต้องการความเท่าเทียมในการให้เช่าที่ดินการรถไฟฯ เหมือนกับที่เอกชนได้

มีผู้บุกรุกใหม่เข้ามาในชุมชน เนื่องจากภายในชุมชนที่รื้อย้ายเองชาวบ้านก็แยกออกเป็น 2 กลุ่ม และชาวบ้านไม่สามารถควบคุมได้ ขอให้การรถไฟฯ ช่วยทำประกาศแจ้ง และดำเนินการตรงจุดนี้ให้เด็ดขาดด้วย

1 ก.ย. 44 ขอความร่วมมือชุมชนหลังจวนฯ สํารวจประชากร และสํารวจที่ดินสําหรับการย้ายชุมชน

นักวิจัยได้มอบตารางสํารวจข้อมูลประชากร สรุปรายชื่อประชากรที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลเก่าๆ และแผนที่ชุมชนให้กับพี่บั้งอรและป้าดำ เพื่อให้ชาวบ้านช่วยกันสํารวจข้อมูลประชากร เนื่องจากปัจจุบันยังไม่มีใครทราบตัวเลขนี้

- นักวิจัยไม่ได้กำชับว่าข้อมูลนี้จะต้องได้ ซึ่งสุดท้ายแล้วก็ได้ข้อมูลมาจากทางฝั่งหลังจวนฯ บ้าง

ชาวบ้านบางส่วนเริ่มสงสัยว่า ครอบครัวที่จวนมากๆ จะสามารถรับภาระค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยเมื่อไปอยู่ในที่แห่งใหม่ได้หรือไม่

ก่อนที่จะออกไปหาสำรวจพื้นที่ว่างที่อยู่บริเวณใกล้เมืองได้ไปพบพี่ อมรรัตน์ ทูดาดิษฐ์ (ผู้ใหญ่บ้านบ้านนุ่ง หมู่ 1) ได้เล่าเกี่ยวกับผลการประชุมกับเจ้าหน้าที่การรถไฟฯ การจะออกไปสำรวจพื้นที่ ซึ่งผู้ใหญ่บ้านเสนอว่า น่าจะให้ชาวบ้านอยู่ในที่ห้องข้างที่อยู่ในชุมชน แต่ไม่แน่ใจว่าจะพอสำหรับทุกคนหรือไม่

ผลการสำรวจที่ดินร่วมกับพี่บั้งอร

ที่ดิน	ระยะห่าง	ราคา	ขนาด	สภาพที่ดิน	เจ้าของที่ดิน
หลังโรงเรียนโยธิน ติดนุ่ง ตาหลัว	800 - 1 กม.	ไม่แน่ชัดต้องปรึกษาพี่น้องก่อน แต่เคยมีคนมาเสนอซื้อ 80 ล้านแต่ไม่ขาย	10 - 12 ไร่	ต่ำกว่าระดับถนน ~1.5 ม. มีขี้ม้ามาถมจนสูงบางส่วน	ตระกูลพรหมภูเบศ มีชื่อเจ้าของ 6-7 คน ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ บางคนปัจจุบันอยู่ต่างประเทศ (สัมภาษณ์ เจ้าของที่ดินซึ่งเป็นลูกคนที่ 91 กย. 44)
บึงนอกประตูฝี่	1.5 - 2 กม.	400 ล้าน (สัมภาษณ์ชาวบ้าน, 1 กย. 44)	~ 50 ไร่	ต่ำกว่าระดับถนน 1.5 - 2 ม. บริเวณกลางที่ดินไม่แน่ชัดว่าลึกเท่าไร	เป็นคนกทม. ไม่ได้พูดคุยกับเจ้าของแต่ชาวบ้านแถวนั้นบอกว่า จะมาวันเสาร์อาทิตย์
ชุมชนหนองโสน1	3 - 3.5 กม.	26 ล้าน (ไม่แบ่งขาย)	~18 ไร่	ต่ำกว่าระดับถนน ~1 ม. (ถมแล้วประมาณ 2 ไร่)	ชาวบ้านในชุมชน (อายุ~60-65 ปี)
ชุมชนหนองโสน2	3 - 3.5 กม.	-	~3 ไร่	บ่อปลา	พี่ตี๋ (ชาวบ้านชุมชนหนองโสน อายุ ~35 ปี)

ชุมชนหนอง โสน3	3 - 3.5 กม.	-	~3 ไร่	บ่อปลา	พี่ตี๋ (ชาวบ้านชุมชนหนองโสน อายุ ~45 ปี)
ชุมชนหนอง โสน4	3 - 3.5 กม.	-	~1 ไร่กว่า	ถมแล้วใช้เผาถ่าน	ธนาคาร
วัดศาลาทอง	1.5 - 2 กม.	-	~5-6 ไร่	ถมแล้ว 60 % สระ น้ำ 40 %	กรมการศาสนา วัดศาลาทอง ดู แล (มีโครงการโรงเรียน) ต้อง เจรจากับเจ้าคณะจังหวัด

2 ก.ย. 44 รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานของชาวชุมชนไบเลย์ และร่วมสำรวจที่ดินกับ ประธานชุมชนไบเลย์ และหลังจวนฯ

ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่จะมีอาชีพเก็บขยะ ซึ่งมีรัศมีการออกหาประมาณ 3 กม. (บริเวณตลาด และในบริเวณเมือง) แต่บางรายก็จะออกไปถึง 5 กม. โดยชาวบ้านที่รับซื้อของเก่าด้วยมักจะมีเจ้าประจำที่เอาของมาขายให้ วันหนึ่งรายได้ก็อยู่ราวๆ 100 บาท อาจจะมากหรือน้อยกว่าแต่ถ้าซื้อเกี่ยวพอได้ค่าข้าว 30-50 บาท ก็พอแล้ว นอกจากนี้ NGO และชาวบ้านยังเคยคิดจะทำโครงการธนาคารขยะในชุมชน แต่ไม่มีงบเลยเงียบไป

ชาวบ้านบางคนพูดว่า ถ้าให้ผ่อนบ้านหรือเช่าบ้านอยู่คิดว่า ถ้าจ่ายเดือนละ 500 บาท ก็คงจ่ายไหวได้แค่ 10-15 ครั้วเรือน

บาย 2 ได้ ออกไปสำรวจพื้นที่ร่วมกับ ลุงแสวง ป้าดำ พี่อ้วน และพี่บั้งอร บริเวณวัดทุ่งสว่าง ซึ่งที่ดินที่เป็นสวนผักมีชาวบ้านแถวนั้นบอกว่าราคาอยู่ราวๆ 200,000 บาท และที่ดินแถวบ้านหนองโสน ขนาด 3 ไร่ 1 งาน 90 ตารางวา ราคา 9.5 ล้านบาท

7 ก.ย. 44 แนะนำตัวกับเจ้าหน้าที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)

พี่อืดให้ความเห็นว่าจากประสบการณ์ การรื้อย้ายชุมชนหากชาวบ้านต้องรับภาระทั้งการผ่อนที่และผ่อนบ้านด้วยจะไม่สามารถทำได้ ควรจะหาเช่าที่ดินของรัฐในราคาถูก และรับภาระเฉพาะการผ่อนบ้านเท่านั้น

คิดว่าชุมชนนี้เป็นชุมชนที่การรวมกลุ่มของชาวบ้านยังไม่เข้มแข็งนัก มีความจำเป็นที่จะต้อง มีเจ้าหน้าที่ หรือพี่เลี้ยงช่วยลงไปช่วยจัดกระบวนการให้ ซึ่งแนะนำให้ติดต่อไปกับเจ้าหน้าที่ พอช. ประจำสำนักงานภาคอีสาน ที่จังหวัดขอนแก่น

- เมื่อนักวิจัยได้ติดต่อไปแล้วเจ้าหน้าที่ พอช. ประจำสำนักงานภาคอีสาน ได้แนะนำให้ประสานงาน กับ นาย สวัน หวายกลาง (ประธานองค์กรเครือข่ายชุมชนเมืองโคราชพัฒนา) ซึ่งเดิมชุมชนฯ ได้ประสานงานกับเครือข่ายฯ นี้อยู่แล้ว ในการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนต่างๆ ส่วนในด้านที่อยู่อาศัยก็ได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการออมทรัพย์ และการแบ่ง

กลุ่มวางผังคร่าวๆ เท่านั้น และไม่ได้มีการส่งเจ้าหน้าที่มาช่วยแนะนำหรือจัดกระบวนการชาวบ้านแต่อย่างใด

การที่จะทำให้ชาวบ้านสามารถแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยได้อย่างยั่งยืน จะต้องให้ชาวบ้านมีการเรียนรู้ ซึ่งอาจจะได้จากการศึกษาดูงาน หรือได้พบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์ กับผู้รู้ หรือผู้ที่เคยมีหรือประสบปัญหาเดียวกัน

แนะนำให้นักวิจัยพาชาวบ้านเดินสำรวจหาที่ดินของการรถไฟที่อยู่รัศมี 5 กม. ตามเงื่อนไขที่การรถไฟได้ตกลงกับเครือข่ายสลัม 4 ภาค และแนะนำว่าจะต้องให้ชาวบ้านยืนยันพื้นที่ที่ต้องการ

การขอทราบเงื่อนไขการให้สินเชื่อเพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของ พอช.

ประเภทสินเชื่อ	วัตถุประสงค์	อัตราดอกเบี้ย	ระยะเวลาคืน	หลักประกัน
ที่อยู่อาศัยเป็นโครงการ	เพื่อองค์กรนำไปให้สมาชิกได้แก้ปัญหาที่อยู่อาศัยร่วมกัน โดยองค์กรชุมชนเป็นผู้ดำเนินการเอง เช่น การจัดซื้อที่ดิน การพัฒนาสาธารณูปโภค หรือสร้างที่อยู่อาศัยสำหรับสมาชิก หลายนาย รวมถึงการก่อสร้างสำนักงานสหกรณ์ภายใต้โครงการเดียวกัน	จำนวนเงินสินเชื่อไม่เกิน 150,000 บ. ร้อยละ 3 ต่อปี จำนวนเงินสินเชื่อที่เกิน 150,000 แต่ไม่เกิน 300,000 บ. ร้อยละ 8 ต่อปี	ภายใน 15 ปี	คณะกรรมการทั้งคณะ อสังหาริมทรัพย์ (ที่ดินที่ซื้อ, บ้าน)
ที่อยู่อาศัยไม่เป็นโครงการ	เพื่อองค์กรชุมชนนำไปให้สมาชิกได้แก้ปัญหาที่อยู่อาศัย โดยสมาชิกแต่ละรายเป็นผู้ดำเนินการเอง เช่น การซ่อมแซม ต่อเติม หรือปรับปรุงที่อยู่อาศัย หรือปลดปล่อยหนี้สินอันเกิดจากที่อยู่อาศัย	ร้อยละ 10 ต่อปี (ร้อยละ 8 ต่อปีกรณีการปลูกสร้างบ้านที่ย้ายไปชุมชนแห่งใหม่	ภายใน 15 ปี	คณะกรรมการทั้งคณะ สมุดเงินฝาก ธนาคารประเภทประจำที่มีเงินฝากไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ของเงินฝากที่ได้รับอนุมัติ

8 ก.ย. 44 พุดคุยกับชาวบ้านและสำรวจที่ดินบริเวณป่าช้าจีนและที่ดินบริเวณหนองพวง

สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เริ่มนึกถึงชาวบ้านที่ไม่มีความสามารถในการจ่ายค่าที่อยู่อาศัยหลังการไถ่รื้อ และผู้ที่ไม่เข้ามาร่วมกลุ่มออมทรัพย์ ชาวบ้านบางคนเริ่มคิดว่าจะเป็นไปได้หรือไม่ที่ชาวบ้านที่มีกำลังจ่ายจะรวมกันหาซื้อที่ดินเป็นของตนเองเลยโดยไม่ต้องเช่า และไม่ต้องสนใจผู้ที่ไม่ยอมออมทรัพย์ฯ

พี่บังอรได้ไปดูที่ดินบริเวณหนองโสน และพี่ควรได้ไปดูที่ดินบริเวณวัดหนองไผ่ และได้มาเสนอกับนักวิจัย แต่พี่สมควรถูกประธานชุมชนไปเลยที่ว่ายุ่งไม่เข้าเรื่อง เขาจะให้ไปเช่าที่ดินอยู่

ตอนบ่ายได้ไปดูที่ดินกับชาวบ้าน 4 คนได้แก่ ป้าแขก ยายสม พี่บังอร พี่วัน ได้รายละเอียดดังนี้

ที่ตั้ง	เจ้าของที่ดิน	ขนาดที่ดิน	ราคา	ระยะทาง	สภาพพื้นที่
บริเวณป่าช้าจีน บ้านหนองโสน 1	นางชะอุ่ม	3 ไร่ 3 งาน 87 ตารางวา	1,200,000 บาท/ไร่	3-3.5 กม.	ส่วนใหญ่ถมแล้วมี ไฟฟ้าและประปา ถึง
บริเวณป่าช้าจีน บ้านหนองโสน 2	ธนาคารไทย พาณิชย์	3-5 ไร่	-	3-3.5 กม.	ที่ยังไม่ถม สาธารณูปโภคถึง อยู่ติดกับ ทาว์นเฮาส์จัดสรร
บริเวณหนอง พวง	-	-	400,000- 600,000 บาท/ ไร่	4-5 กม.	-

9 ก.ย. 44 เก็บแบบสอบถาม และสำรวจข้อมูลประชากรชุมชนฝั่งโบาย

มีการย้ายเข้าออกของคนต่างถิ่นอยู่แม้กระทั่งทุกวันนี้ โดยจะมาเช่าบ้านเช่าในชุมชนอยู่

ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เริ่มกังวลว่าอาจจะมีคนในชุมชนมีความเห็นขัดแย้งกันว่าที่อยู่ใหม่ที่จะอยู่จะอยู่เป็นที่เช่าหรือที่ซื้อดี นอกจากนี้ยังมีความคิดเห็นเกี่ยวกับชาวบ้านที่ไม่สนใจจะมาออมทรัพย์ว่า บางคนมีที่ดินหรือที่อยู่อื่นสำรองไว้แล้ว และเริ่มมองว่าพวกที่ออมและมีกำลังจ่ายอาจจะรวมตัวกันและไปกันเองก่อน ส่วนพวกที่ไม่ไหวก็อาจจะไปรวมกับชุมชนอื่นในเขตเทศบาลที่โดนไถ่รื้อเหมือนกัน เช่น หนองแก้งช้าง ตะแบกลาย กลุ่มโชคดี เป็นต้น แล้วค่อยย้ายไปที่หลัง

14 ก.ย. 44 **คุณ สมาน วงศ์ราษฎร์ (นายอำเภอเมือง จ.นครราชสีมา) และคณะได้ลงมาในชุมชนฯ**

นายอำเภอฯ เพิ่งจะย้ายมารับตำแหน่งใหม่ ได้รับการกำชับจากผู้ใหญ่ให้ช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชนฯ ทำให้ลงมาสำรวจชุมชนขั้นต้น และได้มอบหมายให้ผู้อำนวยการการศึกษาออกโรงเรียน จ.นครราชสีมา ช่วยสำรวจข้อมูลพื้นฐานของชุมชน แต่การเดินทางก็ได้ทำเฉพาะกับชาวบ้านทางฝั่งไปเลยเท่านั้น

19-21 ก.ย. 44 **อ.ทัศน และผู้ช่วยทำการเก็บข้อมูลประชากรชุมชนทั้งสองชุมชน**

การสำรวจได้ใช้ข้อมูลเก่าที่กศน. เคยเก็บเมื่อปี 2543 เพื่อนำไปใช้จัดการศึกษาให้กับชุมชนเป็นฐาน และแก้ไขเพื่อให้ตรงกับข้อมูลประชากรปัจจุบัน โดยมีกรรมการชุมชนในแต่ละฝั่งช่วยเดินสำรวจได้ผลสรุปดังนี้

ฝั่ง	ชาย	หญิง	เด็ก	ประชากรรวม	จำนวนครัวเรือน	ทะเบียนบ้าน	
						มี	ไม่มี
ฝั่ง เอ	110	107	67	284	88	26	52
ฝั่ง บี	43	67	43	153	48	14	345
รวม	153	174	110	437	436	50	86

22 ก.ย. 44 **นำเอกสารโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย จังหวัด อุตรดิตถ์ ของพอช. ให้ชาวบ้านดู**

จากการที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มักจะคิดว่าตนเองไม่มีศักยภาพพอที่จะมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองได้ นักวิจัยจึงได้นำเอกสาร “โครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย จังหวัด อุตรดิตถ์” ซึ่งเป็นเอกสารพิมพ์เผยแพร่โดยสำนักพัฒนาองค์กรชุมชน ไปให้ชาวบ้านดู ซึ่งเป็นชาวบ้านที่รื้อย้ายชุมชนช่วยกันก่อสร้างที่อยู่อาศัยมีรูปแบบเป็นบ้านแถว ขนาด 4*8 เมตร ขนาด 1 ชั้นครึ่ง มีราคาผ่อนส่งหลังละ 15 บาท/วัน เป็นเวลา 12 ปี ไปให้ชาวบ้านดูประมาณ 11 คน ซึ่งส่วนใหญ่ยอมรับกับสภาพบ้านของโครงการ และค่าใช้จ่าย

พี่กึ่งเล่าให้ฟังว่า ตน ป้าดำ และเพื่อนบ้านบางคนในชุมชนกำลังสนใจที่ดินบริเวณหนองหญ้างาม ราคาประมาณ ไร่ละ 100,000 บาท โดยจะซื้อสัก 1 ไร่ แบ่งกันประมาณ 10 คน แต่ถ้าไม่ได้ซื้อก็อาจจะไปเช่าที่ดินปลูกบ้าน โดยเจ้าของที่ดินคิดเป็นหลัง หลังละ 300 บาท/เดือน

มีกลุ่มคนที่กรรมการชุมชนไม่กล้ายุ่งหรือพูดเรื่องการรื้อย้ายชุมชนด้วย คือ จำ กิตติ จำกิตติ เป็นทหารที่มาจับจองที่ปลูกบ้านและทำบ่อเลี้ยงปลาในชุมชน ชาวบ้านค่อนข้างจะเกรงกลัวเนื่องจากเป็นข้าราชการ และจำกิตติได้บอกว่า “ถ้าจะไล่ชุมชนนี้ก็ต้องไล่ชุมชนอื่นที่อยู่ริมทางรถไฟพร้อมกันให้หมดทั้งประเทศ”

30 ก.ย. 44 ประเด็นปัญหาการออมทรัพย์ โครงการพี่สอนน้อง และการวางแผนพัฒนาร้านค้าชุมชน

ชาวบ้านบางคนส่งเงินกู้จากกลุ่มออมทรัพย์ช้ากว่ากำหนด 2 อาทิตย์แล้ว ทั้งๆที่คนกลุ่มนี้เคยส่งดีมาตลอด นอกจากนี้เงินกู้ที่กู้จะให้ผ่อนชำระเป็นรายวัน ซึ่งพี่บั้งอรคนเดียวรับภาระทั้งการชำระเงินกู้ การส่งเงินออมทรัพย์ และเงินร้านค้าชุมชน กอปรกับเป็นคนอ่าน เขียนไม่ได้ ทำให้เกิดปัญหาไม่ทราบยอดเงินที่มีอยู่ ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้ก็วิจัยแนะนำให้แจ้งให้กลุ่มทราบ และปรึกษาหาวิธีการแก้ไขกับกลุ่ม

โครงการพี่สอนน้อง ระยะเวลาหลังไม่มีเด็กมาเรียน ทั้งๆที่ ระยะเวลาหลังมีกิจกรรมในการเรียนมากขึ้น เช่น บวกลบเลข เขียนไทย คัดภาษาอังกฤษ วาดรูป เต้นรำ เมื่ออาทิตย์ที่ผ่านมาชุมชนได้รับเงินสนับสนุนโครงการพี่สอนน้อง 2,000 บาท จากเครือข่ายฯ ทำให้มีอาหารกลางวันเลี้ยงเด็กๆ และซื้ออุปกรณ์การเรียนการสอนเพิ่มเติม

ร้านค้าชุมชนก็มีปัญหาการไม่ชำระหนี้เหมือนกัน แต่ตอนนี้เครือข่ายฯ มีโครงการสนับสนุนกิจกรรมร้านค้าชุมชนของชุมชนสมาชิก ซึ่งถ้ามีเงินค้าประกัน 2,000 บาท ตอนปลายเดือนตุลาคม ก็จะได้สินค้ามาดำเนินกิจการ 7,000 บาท แต่พี่เล็กได้เสนอว่า หากร้านค้าในปัจจุบันซึ่งใช้ทุนน้อยกว่าบางคนยังมีปัญหาการชำระเงินคืน ก็ยังไม่ควรที่จะนำเงินก้อนใหญ่มาให้ เพราะอาจจะทำให้มีปัญหามากขึ้น

1 ต.ค. 44 สอบถามความคืบหน้าในการแก้ปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยกับ คุณ ชัยยศ ป.นุกูล (เจ้าหน้าที่การรถไฟฯ)

คุณ ชัยยศ ได้รับแฟ้มชี้ เมื่อเช้าวันนี้ ซึ่งส่วนหนึ่งได้ระบุให้เร่งรัดดำเนินการ “จัดหาพื้นที่รองรับให้ผู้ที่อยู่อาศัยในเขต 20 ม. ในรัศมี 5 กม. แล้วรายงานผลให้ศูนย์ฯ ทราบ” ซึ่งคุณ ชัยยศ ยอมรับว่าไม่เคยทราบนโยบายเกี่ยวกับผู้ที่อยู่อาศัยในแนวเขตพื้นที่ 20 ม. นี้มาก่อน

คุณ ชัยยศ เห็นความจำเป็นที่ชาวชุมชนต้องอยู่อาศัยใกล้พื้นที่เดิม แต่ติดปัญหาเรื่องนโยบายจากส่วนกลางที่กำหนดว่าไม่ยินยอมให้มีการอยู่อาศัยในพื้นที่ห่างจากแนวศูนย์กลางรางไม่เกิน 20 ม. เท่านั้น และการขาดเงินทุนในการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดของการรถไฟ ทำให้การจัดระเบียบชุมชนฯ นี้ ทำได้ยากลำบากยิ่งขึ้น

ปัจจุบันยังมีตัวอย่างของการเช่าพื้นที่ที่ไม่ตรงตามนโยบายที่กำหนดไว้ ทำให้เกิดความไม่เข้าใจระหว่างเจ้าหน้าที่รถไฟด้วยกันเอง และเป็นข้ออ้างที่ชาวบ้านใช้เมื่อมีการเจรจาการรถไฟฯ อีกด้วย

2 ต.ค. 44 ประชุม อนุกรรมการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดริมทางรถไฟ ณ ห้องประชุมชั้น 4 นพวงศ์

เนื้อหาการประชุมส่วนใหญ่เกี่ยวกับเรื่องความคืบหน้าในการรื้อย้ายชุมชนทับแก้ว จ. กรุงเทพมหานคร

จากกรณีตัวอย่างของชุมชนทับก๊กและชุมชนหลัก 6 ที่ชาวบ้านคิดว่าจะมีการไม่ซื้อสัตย์ต่อหน้าที่ของเจ้าหน้าที่การรถไฟฯ ชาวบ้านจากเครือข่ายฯ จึงได้เสนอว่า หากการรถไฟฯ ไม่มีมาตรการเข้มเด็ดขาดกับเจ้าหน้าที่การรถไฟฯ ที่ทุจริต การรถไฟฯ ก็ยังจะมีปัญหาในการดูแลพื้นที่ต่อไป

ชาวบ้านจากชุมชนหลัก 6 สอบถามเกี่ยวกับเรื่องการทำทะเบียนบ้านชั่วคราว ที่เจ้าหน้าที่ทะเบียนได้บอกว่าต้องขออนุญาตการรถไฟฯ ก่อนจึงจะสามารถออกทะเบียนบ้านได้ ซึ่ง เจ้าหน้าที่กรมการปกครองที่อยู่ในที่ประชุมได้ชี้แจงว่า “เจ้าหน้าที่เขตจะต้องออกทะเบียนบ้านชั่วคราวให้ แม้จะอยู่อาศัยในลักษณะการบุกรุก” แต่ก็มีคนกล่าวในที่ประชุมว่า “ระเบียบในการออกทะเบียนบ้าน เจ้าหน้าที่จะต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของที่ดินด้วย” ซึ่งทำให้เห็นว่าประเด็นนี้ยังมีความคลุมเครืออยู่

นาย วีระ มุกลิกพงษ์ กล่าวว่ “เจ้าหน้าที่การรถไฟฯ ส่วนใหญ่ไม่มีวิญญูณในการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด”

5 ต.ค. 44 แนะนำตัวกับ คุณ สมาน วงศ์วรยุทธ์ (นายอำเภอเมือง จ.นครราชสีมา)

นายอำเภอยังไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน และกำลังต้องการทราบนโยบายการดำเนินการแก้ไขปัญหาชุมชนนี้ของการรถไฟฯ ว่าจะให้ชาวบ้านอยู่ที่นี้หรือไม่ และถ้าไม่ให้อยู่จะดำเนินการอย่างไร ซึ่งการแก้ไขปัญหชุมชนนี้นายอำเภออยากจะให้เป็นการดำเนินการร่วมกันระหว่างหลายๆ หน่วยงาน ได้แก่ การรถไฟฯ อบต.หนองไผ่ล้อม เทศบาล กศน. ผู้นำชุมชน สจ.ที่เป็นเจ้าของพื้นที่ นอกจากนั้นยังต้องการหาผู้มีหน้าที่ดูแลชุมชนระหว่างเทศบาลและอบต. เนื่องจากเห็นว่าชุมชนนี้มีปัญหาความไม่ชัดเจนว่าอยู่ในเขตพื้นที่การปกครองของใครมานาน

6 ต.ค. 44 การจัดการด้านการเงิน เมื่อได้รับเงินโครงการมาจาก NGO ของป่าแขก

ป่าแขกได้รับเงินจากคุณ ณัฐวุฒิ มา 4,900 บาท โดยแบ่งเงินกู้ฉุกเฉิน 2,400 บาท และเงินสวัสดิการ 1,500 บาท เงินโครงการที่สอนน้อง 1,500 บาท แต่เงินที่แบ่งนี้ป่าแขกได้ให้ลูกชายแล้ว 2,000 บาท เป็นเงินกู้กลุ่มอาชีพสำหรับซื้อเบ็ด ไก่ มาเลี้ยง และได้ให้ป่าเถา 1,600 บาท สำหรับให้ไปปล่อยกู้ให้คนอื่น ซึ่งชาวบ้านที่ทราบเกี่ยวกับเงินช่วยเหลือนี้ มีเพียงชาวบ้านที่ได้ไปร่วมประชุมที่บ้านคาบเฉลิมเมื่อเดือนกันยายน เท่านั้น

- ป่าแขกนำเงินไปใช้เอง และแบ่งเงินส่วนหนึ่งให้คนที่รับทราบโครงการไปดำเนินกิจกรรม ทำให้ชาวบ้านหลายคนมองว่ากรรมการชุมชนทำงานไม่โปร่งใส และสร้างความไม่พอใจกับกรรมการชุมชนคนอื่นๆ ที่ได้รับผลกระทบด้วย โดยเฉพาะที่บึงอรไม่พอใจที่เงินจำนวนเล็กน้อย กลับสร้างความแตกแยกให้กับชาวบ้าน
- เมื่อนักวิจัยได้คุยกับ NGO ที่เป็นประสานงานโครงการนี้ให้กับชาวบ้านว่า “ได้มีการตรวจสอบหรือไม่ว่าเงินที่ชาวบ้านได้ มีการนำไปใช้ตามวัตถุประสงค์หรือไม่ และได้แนะนำวิธีการจัดการเงินก้อนนี้ให้กับชาวบ้านหรือไม่” ก็ได้คำตอบว่า “ชาวบ้านจะต้องเป็นผู้เรียนรู้และตรวจสอบกันเอง” ซึ่งสุดท้ายเงินดังกล่าวก็มีปัญหา ชาวบ้านส่งเงินคืนไม่ครบ และไม่ได้นำเงินไปใช้ตามโครงการครบตามที่ได้กำหนดไว้

7 ต.ค. 44 ประชุมหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยก่อนเข้าร่วมประชุมกับนายอำเภอฯ ที่ศูนย์เด็กเล็กชุมชนสองข้างทางรถไฟ (มีชาวบ้านเข้าร่วมประมาณ 30 คน โดยมีกรรมการชุมชนฝั่งหลังจวนฯ มาเข้าร่วมด้วย)

จากการที่นายอำเภอจะจัดประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนฯ ในวันที่ 9 ต.ค. 44 ทำให้กรรมการชุมชนและนักวิจัยนัดชาวบ้าน เพื่อทราบความต้องการของชาวบ้านเบื้องต้น ซึ่งได้ประเด็นดังนี้

1. ชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องการอยู่ในที่ดินเดิมโดยอยากจะได้ระเบียบชุมชน โดยขอเสนอทำรั้วกัน ระหว่างรางรถไฟกับชุมชน และดูแลความสะอาดบ้านใครบ้านมัน
2. ชาวบ้านต้องการทราบว่าที่ที่จะจัดให้จะพอสำหรับชาวบ้านทั้งหมดหรือไม่
3. นักวิจัยได้ลองแบ่งแปลงที่ดินในบริเวณที่ท้องช้างในชุมชนฯ มาให้ชาวบ้านดู และได้อธิบายให้ชาวบ้านฟังว่า “หากแต่ละบ้านอยู่ในที่ดินขนาดประมาณ 3.5*8 ม. และมีถนนกว้างประมาณ 4 ม. ก็อาจจะพออยู่ทุกหลัง แต่อาจจะไม่มีพื้นที่ส่วนกลางหรือพื้นที่สีเขียวเลย” ชาวบ้านคนหนึ่งเสนอว่า “พื้นที่สีเขียวไม่จำเป็น ขอให้ได้อยู่แถวๆ นี้” โดยส่วนใหญ่จะให้เหตุผลเกี่ยวกับเรื่องการทำมาหากิน
4. ถ้าย้ายไปอยู่ชาวบ้านอยากให้รัฐถมที่และพัฒนาที่ดินให้ ส่วนบ้านอาจจะสร้างเองได้ และจะขออยู่ในที่ดินเดิมจนกว่าโครงการใหม่จะเสร็จเรียบร้อย

5. นักวิจัยได้ขอความเห็นจากชาวบ้านว่า มีอะไรที่ชาวบ้านเสนอจะพัฒนาชุมชน ต่อนายอำเภอ หรือไม่ เพื่อให้ชาวบ้านได้อาศัยอยู่ที่นี้อย่างที่ชาวบ้านต้องการได้ แต่ก็ไม่มีใครคิดอะไร ออก

6. พี่บุญช่วยได้ถามว่า (มีชาวบ้านเหลือเพียงประมาณ 15 คน) หากพวกเราเสนอโครงการอะไรออกมา คนอื่นที่ไม่ได้เข้าร่วมประชุมจะยอมรับหรือไม่ และจะดำเนินการกับผู้ที่ไม่ให้ความสนใจเลยอย่างไร

7. คุณ วุฒิชัย ศรีประจัน (NGO ที่เข้ามาทำงานในชุมชนตั้งแต่ปี 2540) ค่อนข้างยอมรับ หากชาวบ้านจะได้อยู่ในพื้นที่ท้องช้าง และคิดว่า การที่ชาวบ้านขอเพียงแค่ปรับปรุงชุมชน จะไม่ช่วยให้ชาวบ้านได้อยู่อาศัยในระยะยาว และการเสนอปรับปรุงก็ต้องมีการเสนอเป็นรูปธรรมด้วย

8 ต.ค. 44 การวัดเขตพื้นที่ท้องช้างในเขตชุมชน และการไปดูที่ดินบริเวณสระธรรมขันธุ์ (ที่ดินที่การรถไฟเคยเสนอ)

การสำรวจทั้งหมด และวัดหาพื้นที่ท้องช้างของการรถไฟ มีชาวบ้านประมาณ 4 คน มาช่วยเจ้าหน้าที่รถไฟวัด และมีชาวบ้านมาดูอีก 2 คน จากการวัดพื้นที่พบว่า นอกจากมีบ้านของชาวบ้านสร้างอยู่ในพื้นที่ที่ทหารแล้ว ยังมีคอกม้าถาวร และมีทหารสร้างบ้านอยู่ในพื้นที่ท้องช้างด้วย

ภายในบริเวณชุมชนยังมีพื้นที่ที่รกร้างที่เป็นพื้นที่ท้องช้างยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ขนาดประมาณ 128*20 ม. ซึ่งคาดว่าน่าจะเป็นที่ดินของกองทัพ ซึ่งคุณเสกสรร(เจ้าหน้าที่การรถไฟ) และนักวิจัยมองว่า หากพื้นที่ที่การรถไฟมีไม่เพียงพอกับชุมชนจะนำที่ดินแปลงนี้มาใช้ด้วยได้หรือไม่ เนื่องจากบุคคลภายนอกก็ไม่สามารถใช้ที่ดินนี้ได้อยู่แล้ว

หลังจากที่วัดพื้นที่เสร็จแล้วชาวบ้าน 4 คน ได้คุยกับเจ้าหน้าที่การรถไฟ มีประเด็นดังนี้

คุณเสกสรรบอกว่า “หลังจากรื้อย้าย ชาวบ้านจะอยู่ได้นานจนไม่อยากจะอยู่” และยังสามารถบอกอีกว่า “อยากให้ชาวบ้านรีบทำสัญญาเช่า เพราะถ้าไม่มีสัญญาเช่า คนอื่นจะลงมาพัฒนาพื้นที่ไม่ได้”

ป้าแขกบอกว่า “ถ้าจะจัดให้อยู่ตรงนี้ก็จริง ๆ ก็ไม่มีปัญหาขอให้ถมที่ ทำน้ำ ทำไฟให้” แต่พี่วันบอกว่า “ทุกคนที่นี่ก็ไม่ได้คิดเหมือนกัน บางคนจะไป บางคนก็จะอยู่”

ป้าแขกได้ถามถึงว่า “ถ้าตรงนี้จัดแบ่งออกมาแล้วแอด จะอยู่ตรงนี้ส่วนหนึ่ง และไปอยู่ในที่รถไฟอีกส่วนหนึ่งได้หรือไม่” ซึ่งคุณเสกสรรบอกว่า “น่าจะทำได้ แต่ไม่ค่อยอยากให้ทำ และถ้าจะทำก็อยากให้ระบุตัวเลขให้ชัดเจน”

พูดคุยกับ คุณ วุฒิชัย (NGO) เกี่ยวกับแนวคิดในการพัฒนาชุมชน

ชุมชนนี้ถือว่าเป็นชุมชนที่สวยๆ จริงๆ พัฒนาไม่ได้ รวมกันยากมาก มากันร้อยพ่อพันแม่

ประเด็นสำคัญในการพัฒนาชุมชนนี้คือเรื่องที่อยู่อาศัย กับเรื่องธนาคารชยะ เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่มีทักษะน้อย ที่อื่นไม่เอาเลยต้องมาเก็บชยะ เพราะฉะนั้นเลยน่าจะเอาจุดนี้มาเป็นจุดแข็ง

การจัดการด้านการเงินยังมีปัญหา ต้องมีพี่เลี้ยง และอาจจะต้องแบ่งชาวบ้านเป็นคุ่มๆ หาตัวแทนมาทำงาน อำนาจจะได้ไม่ผูกติดเฉพาะบางคน

ชุมชนรวมกันไม่ติด ส่วนหนึ่งเป็นเพราะพื้นที่ยาวมาก และคนเดินเข้าออกก็จะผ่านเฉพาะจุด เลยมีกลุ่มเฉพาะของตัวเอง

9 ต.ค. 44 ประชุมเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาชุมชน 2 ช้าง ทางรถไฟ ณ ห้องประชุมชั้น 2 ที่ว่าการอำเภอเมืองนครราชสีมา (ตัวแทนชาวบ้าน 6 คน การรถไฟฯ 5 คน อำเภอยศ 3 คน จังหวัดฯ 1 คน สำนักงานกาชาด 4 1 คน กศน. 2 คน เทศบาลนครฯ 2 คน อบต. 1 คน NGO 1 คน นักวิจัย)

การประชุมวันนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบว่า การรถไฟฯ จะเอาอย่างไรกับชุมชน และหาคนรับผิดชอบระหว่าง เทศบาลเมืองนครราชสีมา และ อบต.หนองไผ่ล้อม

คุณ ชัยยศ (เจ้าหน้าที่การรถไฟฯ) ได้เล่าถึงการดำเนินการที่ผ่านมาทั้งหมดให้ฟัง โดยได้ลงแบ่งที่ดินในพื้นที่ห้องข้างเป็นแปลงขนาด 3*8 ม. ได้ 152 ครอบครั้ว และขณะนี้กำลังรอให้ชาวบ้านมายื่นเรื่องขอเช่า

นายอำเภอได้เสนอให้คุณ ชัยยศ แจ้งต่อส่วนกลางว่า ทางอำเภอจะลงมารับผิดชอบตรงส่วนนี้ และให้ช่วยตรวจสอบด้วยว่าตกลงจะสามารถเช่าพื้นที่ห้องข้างได้หรือไม่ พร้อมทั้งให้ร่วมกับ กศน. ยืนยันตัวเลขประชากรอีกครั้ง หลังจากที่ตัวเลขของทั้ง 2 กลุ่มไม่ตรงกัน แต่จะต้องไม่เกิน 141 หลังคาเรือน

กำหนดให้ เทศบาลฯ และ อบต.ฯ ดำเนินการตรวจสอบแนวเขตว่าชุมชนอยู่ในเขตรับผิดชอบของใคร และแจ้งให้ทราบภายใน 10 วัน

เทศบาลเคยจะจัดทำน้ำประปาชุมชน แต่ติดระเบียบเรื่องการทำงานนอกพื้นที่ ที่จะต้องได้รับอนุญาตจากกระทรวงมหาดไทย และหากเป็นกรณีที่ดินคนอื่นจะต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของพื้นที่ด้วย

นายอำเภอไม่สนับสนุนการจัดตั้งธนาคารชยะ เพราะทุกโรงเรียนในอำเภอกำลังจะทำโครงการริชเคิลชยะ และคิดจะให้ชาวบ้านปันสามล้อขายสินค้าจากโครงการ 1 ผลิตภัณฑ์ 1 ตำบล ของจังหวัด

เมื่อมีการตกลงสิทธิจะให้ชาวบ้านทำการจับฉลากแปลงที่ดินเพื่อความยุติธรรม

ให้นาย แสง เบื้องกลาง (ปลัดอำเภอเมืองนครราชสีมา) รับผิดชอบเรื่องปัญหาทะเบียนบ้าน

การประชุมชาวบ้านที่ศูนย์เด็กเล็กฯ เพื่อชี้แจงเรื่องการประชุมที่อำเภอ (ชาวบ้านประมาณ 30-40 คน เจ้าหน้าที่ กศน. 2 คน นักวิจัย)

เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการแจ้งผลการประชุมเมื่อเข้าไปให้ชาวบ้านฟัง และ ลุง แสง ได้ขอร้องให้ชาวบ้านมาฟังและมาร่วมคิดเกี่ยวกับเรื่องค่าเช่า และต่อไปจะต้องอยู่ร่วมกับทางฝั่ง หลังจวนฯ อย่าทะเลาะกัน ต้องมาช่วยกัน

ชาวบ้านเสนอเกี่ยวกับโครงการที่น่าจะทำให้มีในชุมชนใหม่ ได้แก่ โครงการธนาคารขยะ โครงการสหกรณ์ร้านค้า โครงการฝึกอาชีพ และอยากให้รัฐช่วยจ้างชาวบ้านเป็นแรงงานในการก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่

การสร้างบ้านชาวบ้านบางกลุ่มไม่ต้องการให้รัฐสร้างบ้านให้ เพียงแต่พัฒนาที่ดินและสาธารณูปโภค และจะนำบ้านที่อยู่ปัจจุบันไปปลูกเอง

10 ต.ค. 44 ข้อสังเกตจากชาวบ้านในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย

ชาวบ้านบางคน เช่น ยายละออ ยายซาม พี่บุญรอด บอกว่าถ้าจะให้ผ่อนบ้านอยู่ ต่อให้ผ่อนเป็นรายวันวันละ 15 บาท ก็คงจะผ่อนไม่ไหว เพราะวันหนึ่งหาได้ไม่พอจะกิน แถมคนในบ้านบางคนก็ทำงานไม่ได้เพราะไม่ค่อยเต็ม หรือไม่มีหลักฐาน

ชาวบ้านสงสัยว่าจะอยู่ที่นี้ได้อีกนานเท่าไร ซึ่งนักวิจัยไม่สามารถตอบได้ แต่ได้อ้างคำพูดของนายอำเภอฯ ว่า “ถ้ารถไฟพอนุมัติให้อยู่ในพื้นที่ได้เมื่อไร ก็จะดำเนินการพัฒนาที่ดินทันที”

ลุงดา พยายามชักชวนให้เพื่อนบ้านเสนอผู้ที่จะเข้ามารับผิดชอบว่า จะขอเอาบ้านเก่าไปปลูกในที่ใหม่ ซึ่งก็มีชาวบ้านเห็นด้วยอยู่จำนวนมากพอสมควร

ชาวบ้านในชุมชนหลังจวนฯ จัดประชุมกันเอง (ชาวบ้านประมาณ 25 คน)

ชาวบ้านเรียกคืนเงินที่ปล่อยกู้ทั้งหมดภายในสิ้นเดือน เนื่องจากไม่รู้จำนวนเงินคงเหลือ และมีชาวบ้านค้างชำระ ทำให้กลัวว่าเงินกลุ่มจะหาย

แจ้งให้ชาวบ้านทราบว่าอำเภอฯ จะจัดระเบียบให้ชาวบ้านอาศัยอยู่บริเวณท้องช้างภายในชุมชน แต่ยังไม่ทราบรายละเอียด และพี่บังอรอยากจะให้ชาวบ้านเป็นคนบริหารชุมชน และวางกฎระเบียบกันเอง

โครงการที่สอนน้องที่ทำอยู่ในปัจจุบันกำลังจะมีการพัฒนาลานกีฬา มีการจัดกิจกรรมร่วมระหว่างชุมชน และการจัดอาหารกลางวันเลี้ยงเด็ก ๆ ที่มาเรียน แต่เงินทุนที่ได้จากเครือข่าย 2,000 บาท กำลังจะหมด ขอความเห็นผู้ปกครองที่ให้เด็ก ๆ มาเรียนว่าจะยินยอมเสียค่าใช้จ่าย 5-10 บาท ได้หรือไม่ ซึ่งยังไม่มีการสรุป

ชาวบ้านคิดที่จะหยุดโครงการร้านค้าชุมชนที่ชาวบ้านทำกันเองก่อน โดยจะนำเงินกองทุนร้านค้าชุมชน 2,000 บาท ไปใช้เป็นเงินประกันกับเครือข่ายฯ เพื่อจะเป็นสมาชิกโครงการร้านค้าชุมชนของเครือข่ายฯ เพื่อให้สามารถนำสินค้าจำนวน 5,000 บาท มาจำหน่ายเชื่อให้กับชาวบ้านภายในชุมชน

พี่บั้งอรหาคอนมาช่วยทำงานชุมชน และดูแลเรื่องเงิน แต่ยังไม่มีความเหมาะสม

11 ต.ค. 44 แจกแจงรายละเอียดด้านการเงินของกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนหลังจวนฯ

จากการที่นักวิจัยร่วมแจกแจงรายละเอียดการเงินของชุมชนหลังจวนฯ ทำให้ทราบว่า บัญชีการเงินของชุมชนยังไม่เป็นระบบ ไม่สามารถตรวจสอบและสรุปผลได้ บางครั้งใช้วิธีจำเอา ชาวบ้านในชุมชนไม่ค่อยปฏิบัติตามระเบียบที่ได้ตกลงกันไว้ตอนต้น เช่นไม่ส่งเงินตามเวลา ไม่มีผู้ค้าประกันเวลาผู้สรุปข้อมูลด้านการเงิน (ตัวเลขที่ถูกต้อง 100% ไม่สามารถหาได้)

- ชุมชนยังมีหนี้ค้างเครือข่ายอยู่อีก ประมาณ 16,000 บาท อยู่กับป่าแขกประมาณ 4,500 บาท ชาวบ้านประมาณ 2,500 – 5,600 บาท และไม่ทราบว่าใครค้างอยู่อีกประมาณ 6,000 – 9,000 บาท ซึ่งถ้าไม่สามารถตรวจสอบได้ พี่บั้งอรก็จะเป็นผู้รับผิดชอบ

- เงินออมทรัพย์ชุมชนตอนนี้มียอดอยู่ประมาณ 12,000 บาท ยังตามเก็บเงินชาวบ้านไม่ได้อยู่อีก 3,600 บาท และพี่บั้งอรต้องชำระอีกประมาณ 2,700 บาท

- เงินร้านค้าชุมชนยังอยู่ครบ 2,530 บาท

- เงินทุนโครงการที่สอนน้อง แบ่งเก็บที่พี่บั้งอรและป่าแขก คนละ 1,000 บาท และส่วนที่อยู่พี่บั้งอรนำไปใช้แล้วประมาณ 700 กว่าบาท และมีการลงบัญชีเรียบร้อย ส่วนที่อยู่กับป่าแขกยังไม่ทราบรายละเอียด

แนวคิดเกี่ยวกับการวางผังชุมชนของยายสมและพี่บั้งอร

ชาวบ้านหลายคนไม่ขอใช้ฝ้ายบ้านร่วมกับบ้านอื่น

ให้บ้านที่อยู่ด้านหน้าสวยกว่าบ้านที่อยู่ด้านหลัง

ยายสมคิดว่าคนทำงานควรจะได้สิทธิพิเศษ จะได้มีกำลังใจ

ชาวบ้านหลายคนคิดว่าไม่ควรจะให้สิทธิกับพวกบ้านเช่า

อยากรู้ขนาดแปลงที่ดิน และบ้านก็อาจจะมีขนาดเล็กลงเล็กน้อย เพื่อจะได้มีพื้นที่ส่วนกลางบ้าง

มีชาวบ้านเริ่มบ่นอยากที่ได้อีก โดยได้ให้เหตุผลต่างๆ เช่น บ้านตัวเองมีคนเยอะ ที่อยู่คนเดียวน่าจะบ้านเล็ก แต่บางคนก็จะบอกจะเอาใหญ่ๆ เลย ดื้อๆ แต่ก็มีหลายคนที่ชอบเพียงแค่ว่าพออยู่ก็พอ

หนังสือพิมพ์โคราชรายวันลงข่าวการรื้อย้ายชุมชน พาดหัว “นอภ. สมาน รับเป็นกาวใจรื้อโกโรโกโสเป็นวิมาน ยุติปัญหาบุกรุกรถไฟ”

หนังสือพิมพ์ลงข่าว เกี่ยวกับเรื่องที่น่าอัศจรรย์ จะเข้ามาแก้ไขปัญหาค่าเช่าที่ดินของชุมชนฯ และแนวคิดที่จะให้การเคหะแห่งชาติเป็นผู้จัดสร้างที่อยู่อาศัยให้ พร้อมทั้งเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับการประชุมเมื่อวันที่ 9 ต.ค. 44 และกล่าวว่าชาวบ้านพอใจในการก่อสร้างที่อยู่ใหม่ และพร้อมให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

เนื้อหาของข่าวที่ลงหนังสือพิมพ์กล่าวถึงชุมชนว่า โกโรโกโส เป็นแหล่งมั่วสุมของมิจฉาชีพ แหล่งค้ายาเสพติด เจ้าหน้าที่รัฐไม่สามารถเข้าไปจัดการขั้นเด็ดขาดได้ เนื่องจากเข้าไม่ถึงตัวการใหญ่ที่อยู่ด้านในชุมชนฯ

12 ต.ค. 44 ศึกษาวิธีการทำบัญชีเงินออมทรัพย์ชุมชน

ปกติเครือข่ายฯ มีการอบรมการทำบัญชีให้กับตัวแทนชุมชนฯ ที่เป็นสมาชิกของเครือข่ายฯ ปีละ 2 ครั้ง ซึ่งขณะนี้ที่บัญชีของกลุ่มมีปัญหา พี่บ๊องและนักวิจัยจึงได้ไปขอความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีกลุ่มออมทรัพย์จากเครือข่ายสหยูนิยโคราชพัฒนา และกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ชุมชนประสพสุข ซึ่งการทำบัญชีของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์มีความง่ายและน่าจะเหมาะสมกับของชุมชนหลังจวนฯ มากกว่า ซึ่งได้หลักการคร่าวๆ ของการทำกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ดังนี้

1. สมาชิกจะต้องมีสัจจะปฏิบัติตามระเบียบและส่งเงินกู้รายวันด้วยตนเอง
2. ผู้ดูแลบัญชีจะต้องมีความซื่อสัตย์
3. การทำบัญชีเน้นแบบง่ายๆ ที่ชาวบ้านเข้าใจ
4. เงินที่ส่งจะต้องแยกเงินกู้กับดอกเบี้ย และแยกใบนำฝากเมื่อนำเงินไปเข้าบัญชีธนาคาร
5. มีการปันผลปลายปี และให้ดอกเบี้ยเงินฝากกับสมาชิก
6. มีมาตรการกับสมาชิกที่ไม่ปฏิบัติตามระเบียบ เช่น หากสมาชิกส่งเงินกู้ล่าช้ากว่ากำหนดการให้กู้ครั้งต่อไปก็จะให้เงินช้าเท่ากับจำนวนวันที่ส่งเงินล่าช้า

เมื่อได้เรียนรู้แล้ว นักวิจัยจึงได้ออกแบบ สมุดบัญชีให้กับเหรียญชุมชนหลังจนวนฯ

แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของ ลุงแสวง

ต้องมีการเปลี่ยนแปลงความคิดชาวบ้านที่คิดจะซื้อขออาศัยในลักษณะเดิม

ประเด็นสำคัญสำหรับที่อยู่อาศัยใหม่คือ ความถูกต้องของสิทธิในการอยู่อาศัย และการมีความพร้อมด้านสาธารณูปโภค

เมื่ออยู่ในที่ใหม่แล้วอยากให้ชาวบ้านได้รับการฝึกอาชีพที่เป็นที่ต้องการของตลาดเพิ่มเติม เนื่องจากเห็นว่าอาชีพเก็บขยะเป็นอาชีพที่ลำบาก และปัจจุบันการประกอบอาชีพเก็บขยะก็ลำบากมากขึ้น

13 ต.ค. 44 แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของลุง สวัน ทรายกลาง (ประธานเครือข่ายฯ)

การออมทรัพย์และการบริหารจัดการทางการเงินเป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้ชุมชนสามารถแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย และพึ่งพาตนเองได้

นักวิจัยได้นำรูปแบบการทำบัญชีที่ออกแบบสำหรับชาวชุมชนฯ ให้ลุงสวัน ดู ซึ่งประกอบด้วย บันทึกการเงินประจำวัน บัญชีรับ-จ่ายเงินประจำวัน บัญชีเงินออมทรัพย์ และบัญชีเงินกู้ ซึ่งลุงสวันคิดว่าค่อนข้างครบถ้วน และลุงสวันยังได้แนะนำว่า ควรจะมีสมุดออมทรัพย์ที่มีรูปแบบด้วย เพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นให้กับสมาชิก และช่วยกระตุ้นให้ผู้ฝากอยากฝากเงินมากขึ้น

สมาชิกจะต้องหาข้อตกลง และกำหนดระเบียบร่วมกันในการบริการกลุ่มออมทรัพย์และให้กู้ยืมเงิน

หน่วยงานที่สนับสนุนเงินกู้เพื่อที่อยู่อาศัย จะเน้นความสำคัญในเรื่อง ความสม่ำเสมอในการออมของสมาชิก บัญชีจะต้องสามารถตรวจสอบกระแสเงินและแหล่งเงินได้ ระยะเวลาที่ดำเนินกิจกรรมและขนาดของเงินกองทุน

การจัดวางผังทุกครัวเรือนไม่ควรได้ที่ดินขนาดเท่ากัน ควรแบ่งแปลงที่ดินให้เล็กหน่อย เพื่อให้เหลือให้กับครอบครัวที่มีขนาดใหญ่ และผู้จัดทำผังมีอำนาจตัดสินใจที่จะกำหนดจำนวนแปลงให้แต่ละครัวเรือน โดยยึดจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเป็นเกณฑ์สำคัญ และให้ชี้แจงกับชาวบ้าน หากครัวเรือนใดข้อมูลผิดชาวบ้านจะทักตัวเอง

การที่ชาวบ้านจะอยู่ในที่ดินแปลงใดไม่ควรใช้วิธีการจับฉลาก แต่ใช้วิธีให้ชาวบ้านจับกลุ่มกันมาเองว่าใครต้องการจะอยู่กับใคร แล้วค่อยจับฉลากเลือกตำแหน่งของกลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มให้มีกรรมการชุมชนอยู่ด้วย

การจะสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม จะทำง่ายกว่าหากทำตั้งแต่ก่อนรื้อย้าย หากรื้อย้ายไปแล้วชาวบ้านจะรวมกลุ่มกันยาก

หรือกับชาวบ้านเกี่ยวกับการพัฒนาระบบบัญชีออมทรัพย์ของชุมชน

พี่บ๋องและนักวิจัยได้ขอร้องให้พี่ถนอมและพี่สมใจซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ฯ ช่วยรับหน้าที่ทำบัญชีของชุมชนหลังจวนฯ เนื่องจากคิดว่าทั้งสองคนค่อนข้างซื่อสัตย์ ส่งเงินตามกำหนดตลอด และพี่สมใจพอที่จะเขียนหนังสือได้

น่าจะดำเนินการให้คู่ตามปกติกับคนที่ผ่อนชำระดีมาตลอดไปก่อน เพื่อที่จะได้ฝึกฝนการทำบัญชีไว้ ส่วนผู้ที่มีปัญหาในการส่งก็ต้องส่งเงินเข้าได้อย่างเดียวให้หมดภายในสิ้นเดือน ห้ามมีการกู้หรือการตัดยอด

แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย

พี่ถนอมคิดว่า คนที่อยู่บ้านเช่าไม่ควรจะได้สิทธิ เพราะอาจจะสร้างปัญหาด้านการเงิน และหากคนพวกนี้ย้ายออก ก็จะต้องมีคนนอกเข้ามาอาศัยในชุมชน ซึ่งการที่คนย้ายเข้าย้ายออก บ่อยๆ จะสร้างปัญหาเรื่องความปลอดภัย และอาจจะนำมาซึ่งปัญหาอื่นๆ เช่น ยาเสพติด และคิดว่าหากเมื่อมีการอยู่อาศัยจริงแล้ว ถ้ามีชาวบ้านย้ายออกก็อยากให้ชาวบ้านในชุมชนมีสิทธิที่ขอเข้าอยู่ได้ก่อนคนภายนอก

อยากให้ชุมชนใหม่มียามชุมชนตรวจตรายามค้ำคืน และไม่อยากให้มีบ้านเช่า

พี่ถนอมกลัวที่จะอาศัยอยู่ร่วมกับชาวบ้านฝั่งไบเลย์ เพราะเคยอยู่กับฝั่งไบเลย์มาก่อนเมื่อ 3-4 ปี ก่อน และคิดว่าฝั่งไบเลย์มียาเสพติด และอันธพาลมาก

19 ต.ค. 44 นำอาจารย์จากมหาวิทยาลัย วงศ์สวัสดิกุล และ อ.คมกฤษ วงศ์อกนิษฐ์ เยี่ยมชุมชนและพูดคุยกับชาวบ้าน

ลุงดาและพี่จุกมาออกกับนักวิจัยและอาจารย์ว่า จะขอเช่าที่ดินอยู่ตรงนี้และจะไม่ยอมไปไหนแล้ว ซึ่ง อาจารย์จากมหาวิทยาลัยวงศ์สวัสดิทบอกว่าการทำอย่างนี้อาจจะไม่ถูก เพราะการแก้ปัญหาไม่ควรจะจุดประนีประนอมระหว่างทั้งสองฝ่าย เมื่อเขาจะพัฒนาที่ให้แล้ว ชาวบ้านก็ควรจะขยับไปอยู่ ซึ่งลุงดาก็บอกว่าถ้าหากเขายอมให้ย้ายบ้านที่มีอยู่ไปปลูกก็จะไป

อาจารย์จากมหาวิทยาลัยวงศ์สวัสดิทเสนอว่า เมื่อย้ายไปแล้วควรจะทำที่ดินที่จะวางลงนี้มาใช้ แต่อาจจะไม่ต้องปลูกสร้างอาคารถาวร เพื่อป้องกันกรบุกกรุกใหม่ เช่น ทำแปลงปลูกผัก

ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับเรื่องกลุ่มออมทรัพย์ และการแบ่งแยก

ชาวบ้านบางคนรู้สึกไม่ดีกับกลุ่มออมทรัพย์ เพราะบางคนที่ออมทรัพย์มักจะได้สิทธิพิเศษ มักได้ยินชาวบ้านบางคนที่เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์พูดว่า คนไม่ออมไม่มีสิทธิ

พี่ผู้ดูแลกับยายใจแล้วว่า สาเหตุที่ชาวบ้านไม่ออมทรัพย์เนื่องจาก กรรมการชุมชนเคยเอาเงินออมทรัพย์ไปใช้ กรรมการไม่มีความน่าเชื่อถือ พูดจาไม่มีหลักการ ไม่ค่อยชี้แจง และการฝากเงินกับกลุ่มออมทรัพย์ฯ ไม่มีดอกเบี้ย

พี่ผู้ดูแลและชาวบ้านฝั่งหลังจวนฯ หลายคนไม่อยากอยู่ร่วมกับชาวบ้านฝั่งไปเลย เพราะห่วงเรื่อง ลักขโมย ยาเสพติด ความปลอดภัย ทะเลาะเบาะแว้ง

20 ต.ค. 44 ชาวบ้านบางคนอยากขายบ้านและกลับไปอยู่อาศัยกับญาติ

ตอนนี้ยายจะออกกำลังหาทางที่จะขายบ้านโดยเสนอราคาไว้ที่ 1,500 บาท แต่ไม่มีใครซื้อ ยายจะออกพยายามที่จะขายบ้านหลังนี้คืนให้ลุงแสง (คนที่ขายบ้านให้) ซึ่งเมื่อตอนซื้อขึ้นมา 4,000 บาท แต่ลุงแสงก็ไม่ซื้อ เหตุผลที่ยายจะออกต้องการขายบ้านคือ ต้องการจะได้ค่ารถเพื่อเดินทางกลับไปอยู่กับพี่สาว ที่จังหวัดบุรีรัมย์

ชาวบ้านในชุมชนไม่เชื่อใจกันและกัน ไม่มีใครที่พอที่ชาวบ้านเชื่อถือและเป็นผู้นำชุมชนในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยได้

ปัจจุบันนี้กรรมการชุมชนไม่ได้รับความเชื่อถือจากชาวบ้าน ถูกมองว่าทุจริต และไม่มีความสามารถ เมื่อสอบถามชาวบ้านในชุมชนมาเป็นเวลาหลายวันก็ไม่มีใครที่ชาวบ้านต้องการอยากให้มาทำงานเป็นกรรมการชุมชน แต่เมื่อได้ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ เช่น คุณ โสภณ พรโชคชัย หรือ ลุงสวน ก็ได้นแนะนำว่าการที่จะหาผู้นำชุมชนธรรมชาติได้จะต้องเริ่มจากกิจกรรมเล็กๆ ที่ให้ชาวบ้านชุมชนคนไหนก็ได้เข้ามาช่วยกิจกรรม และผู้ที่สามารถนำชาวบ้านได้ก็จะเริ่มแสดงตัวออกมา

21 ต.ค. 44 ประชุมชุมชนไปเลยหลังจวนฯ เรื่องที่อยู่อาศัย ณ ศาลาร่วมใจ (ชาวบ้านทั้งฝั่งไปเลย และหลังจวนฯ รวมประมาณ 40-50 คน นักวิจัย ผู้ใหญ่บ้านบ้านบุง หมู่ 1 สมาชิกสภาอบต. หนองไผ่ล้อม)

ผลการประชุมสรุป 3 เรื่อง คือ 1) การแจ้งเรื่องการที่ทางอำเภอฯ จะจัดระเบียบชุมชนในพื้นที่ห้องข้าง ซึ่งชาวบ้านของปลุกบ้านเอง แต่ทางอบต.คิดว่าควรจะต้องมีระเบียบพอสมควร 2) แจ้งเรื่องการจะนำตัวแทนชาวบ้านไปร่วมงาน วันที่อยู่อาศัยคนจนเมือง จ.อยุธยา 3) แจ้งเรื่องการปรับปรุงการทำบัญชีกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนหลังจวนฯ 4) มีการตั้งคำถามว่าชาวบ้านจะช่วยชาวบ้านที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองอย่างไรเมื่อรื้อย้าย

มีชาวบ้านมาร่วมประชุมมากเป็นพิเศษ ซึ่งอาจเนื่องมาจาก มีผู้ใหญ่บ้านมาร่วมประชุม และมีชาวร้อยย้ายชุมชนลงหนังสือพิมพ์ และที่สำคัญมีชาวบ้านมาร่วมมากทั้ง 2 ฝ่าย

เกิดการโต้แย้งเกี่ยวกับการดำเนินการของกรรมการชุมชนฝั่งไบเลย์ว่า เมื่อประชุมแล้วไม่นำข่าวสารมาแจ้งให้ชาวบ้านรู้ การดำเนินการด้านการเงินไม่โปร่งใสหรือไม่โปร่งใส ทำให้กรรมการตอบได้ว่าชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือกับกิจกรรมเช่นกัน ซึ่งประเด็นนี้โยงต่อไปถึงเรื่องการทำหออกระจายข่าว

ผู้ใหญ่บ้านเริ่มพูดให้ชาวบ้านพิจารณาว่า หลังจากที่มีการปรับปรุงที่อยู่อาศัยใหม่แล้ว ชาวบ้านจะอยู่ในความรับผิดชอบของเทศบาลฯ หรือ อบต.ฯ

ชาวบ้านเริ่มแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมมากขึ้น และมีการปรึกษากันอยู่รอบนอกศาลาด้วย

พี่บังอรอยากให้ชาวบ้านเป็นผู้กำหนดกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันเอง เพราะชาวบ้านที่นี่จะต้องมีการรวมกลุ่ม และกลุ่มจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบเรื่องการผ่อนส่งที่อยู่อาศัย ซึ่งหากชุมชนเป็นผู้กำหนดระเบียบเองและดูแลด้านการเงินด้วยจะดำเนินการได้สะดวกกว่า

22 ต.ค. 44 ประชุมคณะกรรมการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดริมทางรถไฟ ณ ห้องประชุมชั้น 4 ที่ทำการการรถไฟแห่งประเทศไทย (ชาวบ้านจากเครือข่ายสลัม 4 ภาคประมาณ 30-40 คน ตัวแทนจากการรถไฟประมาณ 20 คน เจ้าหน้าที่จากการเคหะกรุงเทพมหานคร)

ขั้นตอนการอนุมัติขอเช่าที่ดินของการรถไฟฯ กับขั้นตอนที่กำหนดขึ้นใหม่ของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดริมทางรถไฟไม่สอดคล้องกัน ทั้งๆ ที่คณะกรรมการแก้ไขฯ ชุดนี้มีผู้บริหารของการรถไฟฯ ร่วมอยู่ด้วย จากกรณีตัวอย่าง ชุมชนริมทางรถไฟจังหวัดขอนแก่น เจ้าหน้าที่การรถไฟฯ ในห้องที่ได้ลงไปตรวจสอบพื้นที่เรียบร้อยแล้ว และชาวบ้านต้องการกำหนดวันเซ็นสัญญาเช่าตามขั้นตอนที่คณะกรรมการแก้ไขฯ ได้กำหนดไว้ แต่ทางเจ้าหน้าที่การรถไฟฯ ได้แจ้งว่าจะต้องมีการดำเนินการตามขั้นตอนการขอเช่าที่ดินของการรถไฟฯ เองด้วย ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้ 1) สำรวจ-แสดงจุดที่ตั้ง 2) ตรวจสอบผลกระทบต่อโครงการในอนาคตและการบังคับทัศนียภาพในการเดินทาง 3) พิจารณาค่าเช่าตามเงื่อนไขของการรถไฟฯ และเปรียบเทียบกับหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐ 4) ดำเนินการเซ็นสัญญาเช่า

การรับเงินค่าเช่ารถตามเงื่อนไขของรัฐและความต้องการของชาวบ้านไม่สอดคล้องกัน รัฐไม่สามารถชำระเงินค่าเช่ารถก่อนย้ายได้ ส่วนชาวบ้านก็ต้องการเงินค่าเช่ารถก่อนการย้าย

การรวบรวมข้อมูลของการรถไฟฯ ยังไม่เป็นระเบียบ หลายฝ่ายไม่ทราบการดำเนินการของฝ่ายอื่นและทำให้เกิดปัญหาภายหลัง ดังกรณีการที่กทพ. ขอตัดถนนบนพื้นที่การรถไฟบริเวณตลิ่งชัน จนกระทั่งชาวบ้านในชุมชนทราบเรื่องและเข้าดำเนินการต่อรอง แต่ผู้บริหารหลายท่านก็ไม่ทราบเรื่อง และเจ้าหน้าที่การรถไฟฯ ในห้องที่ก็ไม่ทราบด้วยเช่นกัน จนกระทั่ง คุณ นิยม เตี้ยวิไล ต้องทักว่า “ต่อไปนี่

การรถไฟฯ จะทำโครงการอะไรขอให้พิจารณาความเป็นไปได้ของพื้นที่ก่อน อย่างกรณีที่มีการขอพื้นที่แล้วลงไปกระทบชาวบ้านที่อาศัยอยู่ ทำให้แก้ปัญหายุ่งยากมาก”

การทำสัญญาโดยที่ไม่ได้ให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมทำให้เกิดปัญหา การไล่อพยพชุมชนทับแก้ว กทม.ได้ทำสัญญากับผู้รับจ้างก่อสร้าง และได้กำหนดเองให้ผู้รับจ้างฯ จัดสร้างที่พักชั่วคราวให้ชาวบ้าน แต่ในที่สุดแล้วชาวบ้านไม่ต้องการให้จัดสร้างที่พักชั่วคราวให้ แต่ต้องการให้ถมดิน และจัดทำระบบสุขาภิบาลให้แทน ซึ่งทำให้ต้องพิจารณาสัญญาและงบประมาณกันใหม่

23 ต.ค. 44 สอนเพื่อนอมทำบัญชีออมทรัพย์

เพื่อนอมได้นำเอาบัญชีที่นักวิจัยได้แนะนำให้นำมาให้นักวิจัยช่วยดูความถูกต้อง ทำให้ทราบว่าเพื่อนอมเขียนหนังสือ และบวกลบเลขไม่ค่อยคล่อง แต่ฉบับที่รับจ่ายประจำวันได้ถูกต้อง ทำให้เริ่มมีกำลังใจและกระตือรือร้น และอาจารย์ก็ได้เข้ามาช่วยทำตัวเลขทางการเงินของกลุ่มออมทรัพย์หลังจนวนฯ เป็นครั้งแรกดังนี้

มีสมาชิกกลุ่มค้างชำระอยู่	5,830	บาท
เงินบัญชีในธนาคาร	8,995.93	บาท
เงินสดในมือ	1,290	บาท
รวม	16,115.93	บาท

ชาวบ้านหลายคนไม่กล้าทำงานชุมชนเพราะคิดว่าตัวเองไม่มีความสามารถ ไม่มีความรู้ อ่านเขียนไม่ได้

แนวคิดเรื่องที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน

ชาวบ้านบางคนไม่ต้องการอยู่บ้านแถว เช่น พี่ทองเกียรติ พี่กึ่ง บอกว่า ถ้าย้ายไปอยู่แล้วเป็นแถวๆ จะขอสิทธิ ซึ่งตนเองอาจจะไปเช่าที่ดินข้างนอกปลูกบ้านอยู่ หรือไปขออยู่กับวัดดีกว่า ซึ่งชาวบ้านให้เหตุผลว่าไม่ต้องการใช้ผ้าเดียวกัน หรืออยู่ติดกับพวกซีเมา นักวิจัยจึงแนะนำให้ชาวบ้านจับกลุ่มคนที่อยากอยู่ติดกันมาเสนอ

พี่น้องประวิง (NGO) ได้เข้ามาคุยกับพี่ชาวบ้านในชุมชน และได้เล่าถึงเงินกู้เพื่อที่อยู่อาศัยของ Habitat ซึ่งมีเงินกู้เพื่อที่อยู่อาศัยปลอดดอกเบี้ย โดยมีเงื่อนไขหลัก 3-4 ข้อ คือ ให้กู้ได้ครัวเรือนละไม่เกิน 50,000 บาท ชาวบ้านจะต้องช่วยลงแรงในการก่อสร้างอย่างน้อย ... วัน

ชาวบ้านเริ่มสงสัยว่า ถ้าผ่อนบ้านบนที่ดินของคนอื่น แล้วถ้าหมดสัญญาเช่าจะไม่ต้องโดนย้ายอีกหรือ แล้วจะเอาบ้านไปด้วยอย่างไร ซึ่งนักวิจัยได้ชี้แจงตัวเลขค่าผ่อนบ้านเทียบกับค่าเช่าบ้านรายเดือนให้ฟัง ซึ่งชาวบ้านก็ค่อนข้างยอมรับถ้าได้อยู่ระยะยาว

25 ต.ค. 44 ข้อสังเกตจากการพูดคุยกับชาวบ้าน

จากการพูดคุยกับชาวบ้าน และ ประสานเครือข่ายในวันนั้นพบว่า

- ค่าใช้จ่ายประจำวันของชาวบ้านหลายคน จ่ายไปกับเหล้า กับค่าขนม มาก
- เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยไม่ยอมไปหาหมอ ทั้ๆ ที่มีบัตรสุขภาพรักษาได้ฟรีที่สำนักงานกาชาด 4 อยู่ห่างชุมชนไปประมาณ 1.5 กม.
- กลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนถึงแม้จะจัดตั้งมาประมาณ 3 ปีแล้ว แต่ก็ยังไม่สามารถดำเนินการได้จริง
- โครงการฝึกอาชีพต่างๆ ล้มเหลว ไม่มีผู้ให้ความร่วมมือ

จะเห็นว่าโครงการต่างๆ ดังกล่าวไม่ประสบผลสำเร็จ นักวิจัยคาดว่าส่วนหนึ่งเกิดจากการขาดความต่อเนื่องในการดำเนินการของหน่วยงานที่เข้ามาส่งเสริมหรือช่วยเหลือ เนื่องจากตั้งแต่เข้ามาศึกษาชุมชนพบว่ากิจกรรมต่างๆ ดังกล่าวไม่มีผู้เข้ามาส่งเสริมหรือกระตุ้นต่อเลย

26 ต.ค. 44 แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน

ดูแสงกับพี่ ไพฑูรย์ มีคนรู้จักบอกว่าจะขายที่ดินให้ในราคาตารางวาละ 3,000 บาท แต่ว่าให้ผ่อนปีละ 5,000 บาท ซึ่งคิดว่าน่าสนใจเพราะหากอยู่ในโครงการที่ทางอำเภอจัดให้ เมื่อครบกำหนดสัญญาก็อาจจะต้องย้ายออกอีก และอยากรู้ว่าตนเองจะมีสิทธิขาดในที่ดินที่การรถไฟฯ จัดให้ได้หรือไม่

ชาวบ้านหลายคนมองว่า คนที่บอกว่าส่งค่าบ้านเดือนละ 450 บาท ไม่นาน เป็นพวกที่ใช้ไม่ได้ ไม่คิดจะสู้ชีวิต

7 พ.ย. 44 การประชุมแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยชุมชนใบเล้งหลังจวนฯ ครั้งที่ 2 ณ ห้องประชุมชั้น 3 ที่ว่าการอำเภอเมือง จ.นครราชสีมา (ผู้นำชุมชน 6 คน อำเภอฯ 5 คน การรถไฟฯ 3 คน กศน.ฯ 3 คน สำนักงานกาชาด 4 2 คน เทศบาลฯ 2 คน ประธาน อบต.หนองไผ่ล้อม ผู้ใหญ่บ้านบ้านบุง หมู่ 1 นักวิจัย)

เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการติดตามผลการดำเนินการครั้งก่อน ซึ่งมีผลการดำเนินงานดังนี้

เทศบาลฯ และอบต.ฯ ไม่ได้เข้าไปตรวจสอบแนวเขตพื้นที่ ซึ่งนายอำเภอฯ ได้มีคำสั่งให้รีบปฏิบัติก่อนที่จะทำหนังสือแจ้งแต่ละหน่วยงาน

เจ้าหน้าที่รถไฟทำจดหมายขออนุมัติพื้นที่ไปแล้ว แต่ยังไม่ทราบว่าจะอนุมัติหรือไม่ ซึ่งนายอำเภอ ได้กำชับให้ช่วยติดตาม และจะเรียนผู้ว่าฯ ให้ช่วยจดหมายขอความร่วมมือด้วย

กศน.กับ การรถไฟฯ ยังไม่สามารถยืนยันตัวเลขจำนวนครัวเรือนที่แน่นอนได้ เพราะยังมีการย้ายเข้า-ออก ซึ่งนายอำเภอ ได้กำชับให้ส่งตัวเลขภายในวันที่ 12 พ.ย. 44

มีชาวบ้านมาดำเนินการเรื่องทะเบียนบ้านเพียง 4-5 ราย

นายอำเภอขอยืนยันที่จะให้ชาวบ้านจับฉลากเลือกผังที่อยู่อาศัย

NGO ไม่ได้ดำเนินการเรื่องอาชีพของชาวบ้าน และติดธุระไม่ได้มาร่วมประชุม

การปรับพื้นที่ที่จะทำการก่อสร้าง ให้เจ้าหน้าที่จากทางอำเภอประสานงาน 3 เรื่องคือ 1) การขอคืนจากโครงการที่จะมีการชดเชยที่บ้านหนองปรือ และบ้านบุง 2) การประสานงานขอยืมเครื่องมือในการพัฒนาพื้นที่จากจังหวัด และ 3) การหาพื้นที่กองดินที่จะใช้ถมที่ว่ามีพื้นที่กองดินใกล้ๆ ชุมชนหรือไม่

เดือนหน้าจะจัดอำเภอเคลื่อนที่ลงไปยังชุมชนฯ ในการจัดทำเรื่องทะเบียนบ้าน และบริการด้านสาธารณสุข

กศน.เสนอประเด็นปัญหา การกีดกันเด็กในชุมชนฯ เข้าเรียนใน รร.ของรัฐ

นายอำเภอเสนอจะจัดอาชีพ ฝึกอบรมลี้ยงจำหน่ายสินค้าโครงการ 1 ผลิตภัณฑ์ 1 ตำบลให้ชาวบ้าน และคิดว่าการแก้ปัญหาหรือช่วยเหลือชาวบ้านในชุมชนนี้จะต้องได้รับความเอาใจใส่และดูแลเป็นกรณีพิเศษ

ป่าแขกเสนอประเด็นผู้ติดเชื้อ HIV และ ยาเสพติดในชุมชน

การประชุมชาวบ้านหลังการประชุมแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยชุมชนฯ ณ ศูนย์เด็กเล็กชุมชนไบเลย์ (ชาวบ้านประมาณ 40 คน ซึ่งส่วนใหญ่มีแต่ชาวบ้านฝั่งไบเลย์ ครู กศน. 2 คน นักวิจัย ผู้ใหญ่บ้าน บ้านบุง)

ลุงแสวงพูดถึง การที่นายอำเภอจะจัดระเบียบให้ชาวบ้านอยู่โดยไม่ได้ชี้แจงรายละเอียด แต่บอกว่าจะให้ไปสิ้นปีนี้แน่นอน และบอกกับชาวบ้านว่าโชคดีที่ได้อยู่ใกล้ๆ และได้พูดถึงโครงการพัฒนาต่างๆ ที่ทางอำเภอจะจัดให้เช่น การจัดรถเข็นขายของ

นักศึกษาชี้แจงเรื่องการเอาจริงเอาจังของนายอำเภอ และขณะนี้กำลังรอการอนุมัติให้ใช้ที่ดินจากการรถไฟเท่านั้น หากเรื่องดำเนินเสร็จเรียบร้อยเมื่อไหร่ก็จะเริ่มดำเนินการปรับปรุงพื้นที่ และได้เล่าถึงข้อสงสัยที่ชาวบ้านถามนักวิจัยได้แก่

- อัตราค่าเช่าที่ชาวบ้านจะต้องจ่าย ซึ่งนายอำเภอทราบว่าจะต้องพยายามทำให้ที่อยู่อาศัยของชาวบ้านมีราคาต่ำซึ่งคิดว่าต้นทุนต่อหลังจะพยายามไม่ให้เกิน 50,000 บาท ซึ่งหากผ่อนชำระเป็นเวลา 15 ปี ราคาน่าจะอยู่ราวๆ 600 บาทต่อเดือน

- ระยะเวลาที่จะให้เช่าที่ดินที่จะให้ชาวบ้านเช่าได้ ยังไม่ได้กำหนด ขึ้นอยู่กับข้อกำหนดของการรถไฟ แต่เวลานายอำเภอเข้าใจว่าสำหรับชาวบ้านที่ยากจนจำเป็นต้องมีสัญญาเช่านาน

- กำหนดเวลาที่จะย้ายชุมชนเข้าไปในพื้นที่ ตอนนี้อย่างไม่ได้กำหนด แต่ถ้าการรถไฟฯ อนุมัติให้ใช้ที่ดินเมื่อไรจะดำเนินการทันที โดยขณะนี้นายอำเภอได้ให้แต่ละฝ่ายร่างแผนปฏิบัติงานของทุกฝ่ายแล้ว ขอให้ชาวบ้านอย่าอนใจและเตรียมตัวด้วย

- การขอลูกบ้านเองของชาวบ้านโดยให้ทางการจัดเฉพาะที่ดินให้ เพื่อลดค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยที่ชาวบ้านจะต้องจ่าย ซึ่งนายอำเภอบอกว่าถ้าปลูกเองก็ต้องให้เป็นระเบียบ

นักวิจัยได้ขอรับรองชาวบ้านว่าอย่าทำบ้านเช่า และปลูกสร้างบ้านเพิ่มเติม เพราะจะสร้างปัญหาให้ชาวบ้านเอง

ชาวบ้านถามว่าบ้านที่จะจัดให้จะเป็นห้องแถวหรือไม่ นักวิจัยจึงตอบว่าชาวบ้านคิดว่าที่ดินที่มีคือประมาณ 3-3.5 ม. * 7-8 ม. ชาวบ้านคิดว่าควรจะสร้างบ้านอย่างไรดี และได้ชี้แจงว่าการที่จะสร้างบ้านให้ประหยัดและคุ้มค่าในพื้นที่เล็กๆ อาจจะต้องสร้างเป็นห้องแถว และได้ถามชาวบ้านที่นักวิจัยเคยเฝ้าบ้าน 15 บาทให้ชาวบ้านดูว่าใครคิดว่าการอยู่เป็นห้องแถวแบบนั้นอยู่ไม่ได้หรือไม่ ก็ไม่มีใครตอบกลับมา

ยังมีชาวบ้านถามซ้ำอีกว่า จะขอยุทธินี้เลยโดยไม่ขยับไปอยู่ไหนได้หรือไม่ เพราะว่ายากจนเงินจะจ่ายค่าบ้านก็คงจะไม่มี บ้านที่มีอยู่แล้วจะให้ทำยังไง แล้วไม่เอาไปไว้ไหน นักวิจัยจึงถามกลับไปว่า แล้วบ้านเองคิดว่าจะอยู่บนที่คนอื่นอย่างนี้ได้หรือไม่ และผู้ใหญ่บ้านบ้านบึงได้เสริมว่า ที่ทางอำเภอฯ ลงมาดูให้ถือว่าชาวบ้านโชคดีแล้ว และพูดถึงโอกาสและสวัสดิการที่จะได้รับหลังจากที่ย้ายที่อยู่แล้ว

8 พ.ย. 44 กศน. ได้เข้ามาสำรวจข้อมูลประชากรใหม่

มีชาวบ้านในชุมชนไม่ได้อาศัยอยู่ประจำในชุมชนบางคนไม่ได้อยู่เป็นปี แต่มีเพื่อนบ้านช่วยดูแลให้ และการมีบ้านเช่า ทำให้ กศน. ได้ตัวเลขที่ประชากรที่ไม่นิ่ง

แนวคิดของชาวบ้านเกี่ยวกับเรื่องที่อยู่อาศัย

ตอนแรกชาวบ้านจะต้องแย่งกันเอาสิทธิ แต่พอถึงเวลาจริงที่จะต้องชำระเงินคงทำไม่ไหวแน่ เพราะเคยมีประสบการณ์มาแล้วตอนที่ เจ้าหน้าที่สำนักงานกาชาด 4 เข้ามาช่วยเหลือเรื่องที่อยู่อาศัย

ไม่ที่ใช้ก่อสร้างบ้านหลังที่อยู่ปัจจุบันจะเอาไปไว้ไหน

9 พ.ย. 44 เจ้าหน้าที่จาก อบต.หนองไผ่ล้อม เข้ามาวัดแนวเขตพื้นที่

ร่วมกันทำความสะอาดชุมชน ต้อนรับ ครม.สัญจร

ผู้ใหญ่บ้านฯ และ ลุง สัจจะ ได้เข้ามาชักชวนชาวบ้านทำความสะอาดชุมชนประจำเดือน และลงมือทำความสะอาดชุมชนด้วยตัวเอง ทำให้ชาวบ้านแทบทุกหลังออกมาทำความสะอาดหน้าบ้านตัวเอง บางบ้านนอกจากจะทำความสะอาดแล้ว ยังถางหญ้าจนเกลี้ยง พรวนดิน ทำความสะอาดแอ่งน้ำ ยกเว้นบ้านที่ไม่มีคนอยู่ หรือออกไปทำงาน ส่วนที่เป็นพื้นที่ส่วนกลางมีกรรมการชุมชนฯ ของแต่ละฝั่ง ทำประมาณ 4-5 คน

15 พ.ย. 44 นัดหมายกับชาวบ้านที่จะไปดูงานที่จังหวัดอยุธยา

ในการนำตัวแทนชาวบ้านไปร่วมงานที่อยู่อาศัยคนจนเมือง เพื่อให้ชาวบ้านได้เรียนรู้เกี่ยวกับการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย นักวิจัยได้มีเกณฑ์ในการเชิญชาวบ้านไปร่วมงาน 4 ข้อ ดังนี้ 1) คนที่น่าจะกลับมาร่วมงานพัฒนาชุมชน 2) เป็นผู้ที่ไม่เคยไปดูงานมาก่อน 3) ครอบคลุมตลอดความยาวทั้ง 2 ชุมชน 4) เป็นคนที่ชาวบ้านเชื่อถือ และเสียสละ อย่างไรก็ตามก็ดีผู้ที่ไปร่วมงานจริงๆ ก็มีบางคนที่มีความสมบัติครบ 4 ข้อ

การวางแผนเพื่อการวางแผนที่อยู่อาศัย

จากการพูดคุยกับผู้ใหญ่บ้านบ้านบุง และพี่บังอร ทำให้ทราบว่ารายชื่อชาวบ้านไม่เหมาะสม บางคนมีชื่อ ไม่มีบ้าน บางบ้านเป็นบ้านว่าง แต่มีชื่อคน ซึ่งพี่บังอรเสนอว่าน่าจะมีการสำรวจใหม่ และนักวิจัยได้เสนอความคิดให้ทำป้ายให้ชาวบ้านจับกลุ่มมาลงชื่อ เพื่อที่จะได้ให้ชาวบ้านช่วยกันตรวจสอบว่าบ้านไหนรายชื่อไม่ถูกต้อง และสามารถใช้อ้างอิงในการวางแผนที่อยู่อาศัยด้วย

ขอพันธุ์ไม้เพื่อนำมาให้ชาวบ้านปลูก

จากการที่ชุมชนเริ่มมีความสะอาดมากขึ้น และมีบางบ้านเริ่มปลูกต้นไม้ และมีชาวบ้านบางบ้านมาวานให้นักวิจัยช่วยหาเมล็ดดอกไม้ หรือผัก มาให้ นักวิจัยกับพี่บังอรจึงได้ไปขอพันธุ์ไม้จากสำนักงานป่าไม้จังหวัดมาให้ชาวบ้าน แต่ได้มาน้อย แต่ชาวบ้านก็นำไปปลูก

17-18 พ.ย. 44 ร่วมงานที่อยู่อาศัยคนจนเมือง อ.เมือง จ. อยุธยา (ตัวแทนชาวบ้าน 10 คน นักวิจัย NGO แต่มีฐานะจึงขอตัวกลับก่อน)

ชาวบ้านมีความกระตือรือร้นมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับคนที่ไม่เคยไปดูงานที่ไหนมาก่อน เช่น มีการเตรียมตัวที่จะไปเล่าเรื่องการทำงานให้ชาวบ้านในชุมชนฟัง มีการถ่ายรูปและจดรายละเอียด พร้อมทั้งราคาที่อยู่อาศัยไปให้ชาวบ้านดู บางคนถึงกับคิดว่าจะกลับไปทำบ้านจำลองของตัวเองที่คิดจะสร้าง ให้ชาวบ้านดู แต่บางคนก็ไม่ค่อยสนใจกิจกรรมสักเท่าไร เอาแต่นั่งเล่นนั่งพักอยู่ด้านนอก

มีการพูดคุยถึงลักษณะที่อยู่อาศัยที่ต้องการของแต่ละคน

ชาวบ้านบางคนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับชาวบ้านจากที่อื่นๆ และมีการคิดต่อที่จะนำไปทำกับชุมชน

พี่หาญคิดว่า การผ่อนบ้าน 10-15 ปี นานเกินไป ทำให้หมดกำลังใจ สงมากแต่สั้น (5 ปี) น่าจะดีกว่า สงน้อยแต่นาน

มีการคิดถึงการจัดตั้งคณะทำงานภายในชุมชนขึ้นใหม่ เพราะประธานชุมชนไบเล่ย์ ย้ายออกไปแล้ว และคนทำงานที่มีอยู่ปัจจุบันไม่เพียงพอ ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ

มีการคิดที่จะกลับไปเรียไรเงินในการทำหอกระจายข่าว โดยชาวบ้านมีการแบ่งหน้าที่กัน ในการสืบราคา เรือไร และจัดทำบัญชี

ชาวบ้านมีการแบ่งหน้าที่ เพื่อขยายผลหลังจากการดูงานในด้านต่างๆ ได้แก่ การเล่าเรื่อง การมาดูงาน การทำบ้านจำลอง การจัดทำหอกระจายข่าว และการติดตามเอาทรัพย์สินของชุมชนกลับมาจากประธานชุมชน การจัดหาอาชีพเสริมให้กับคนที่ไม่มีงานทำในชุมชน การที่พยายามจะแก้ไข ปัญหาการประชุม

19 พ.ย. 44 ชาวบ้านจัดประชุมกันเองเพื่อแจ้งเรื่องการไปดูงานที่อยุธยา (ชาวบ้านเข้าร่วมประมาณ 70 คน)

ชาวบ้านที่เข้าประชุมไม่ค่อยเข้าใจสิ่งที่ตัวแทนชาวบ้านเล่า

พี่ทูลกับพี่หาญ ได้ทำแบบจำลองบ้าน และเอาให้ชาวบ้านดู ซึ่งส่วนใหญ่จะชอบแบบของพี่ทูล ซึ่งแจ้งเรื่องการจะเก็บเงินทำหอกระจายข่าวไปแล้วโดยกลุ่มไบเล่ย์ กำชับว่าต้องให้บ้านละ 30

บาท

มีปัญหาเรื่องเงินช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอดส์ ชาวบ้านบางคนบอกว่าบ้านเขาจืดชืดไปแต่เงินมาแล้วตัวเองไม่ได้รับ

20 พ.ย. 44 ประชุมคณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดริมทางรถไฟ 9.00 น. ณ ที่ทำการการรถไฟ นพวงศ์ (ผู้เข้าร่วมประชุม 70 คน)

เนื้อหาส่วนใหญ่ เป็นเรื่องความคับหน้าเรื่องการขอเช่าที่ดินริมทางรถไฟ ของชุมชนที่อยู่ในเครือข่ายฯ

มีความขัดแย้งกันเล็กน้อยเพราะชาวบ้านต้องการความรวดเร็ว ส่วนรถไฟต้องดำเนินการตามขั้นตอน

พื้นที่ห่างจากรางรถไฟไม่เกิน 20 ม. ให้เช่าทำเกษตรริมรางได้ มากกว่า 20 ม. ขึ้นไปถึงจะให้เช่าเพื่อที่อยู่อาศัย

เครือข่ายฯ ไม่สามารถที่จะประสานงานกับชุมชนริมทางรถไฟทั้งหมดได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับชุมชนที่ชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือ (เดิมเคยมีชุมชนเข้าร่วมเครือข่ายฯ 199 ชุมชน ปัจจุบันเหลือ 61 ชุมชน) และต้องให้ความสำคัญกับชุมชนที่อยู่ในเครือข่ายด้วยกันก่อน

มีปัญหาผู้นุกรุกบางรายไม่ให้ความร่วมมือ

22 พ.ย. 44 ติดตามงานหลังจากไปดูงานที่อยุธยา

ชาวบ้านจัดประชุมกันเองเมื่อวันที่ 19 พ.ย. 44 โดยเป็นการจัดประชุมร่วมกันทั้ง 2 กลุ่ม มีชาวบ้านเข้าร่วมประมาณ 70 คน ซึ่งถือว่ามากที่สุดเท่าที่เคยมีมา

ชาวบ้านมีการดำเนินการต่อเรื่อง การชี้แจงหลังจากไปดูงาน การทำแบบจำลองบ้าน การจัดทำหอกระจายข่าว แต่ไม่ได้ติดตามทำแต่เรื่องอาชีพเสริม

ปัจจุบัน ป่าสุข ลุงดา ป้าดำ พุดคุยกันแล้ว และยังสามารถทำงานร่วมกันได้ หลังจากที่เดิมไม่ยอมคุยกันเพราะมีปัญหาขัดแย้ง

ชาวบ้านไม่ค่อยรู้เรื่องเนื้อหาในการประชุมเท่าไร (คนพูดเล่าไม่รู้เรื่อง)

พี่หาญและพี่ทูล ทำบ้านจำลองขึ้นมาให้ชาวบ้านดู ปรากฏว่าชาวบ้านชอบแบบที่เรียบๆ และราคาถูก (35,000 บาท: คนทำหุ่นจำลองตีราคาเอง) คือมีแค่ฝา 4 ด้าน มีบริเวณโดยรอบ

การทำบ้านจำลองของชาวบ้าน

จากการที่มีชาวบ้านบางคนทำบ้านจำลองขึ้นมา นักวิจัยจึงได้ดึงชาวบ้านบางคนมาร่วมทำบ้านจำลองด้วย เพื่อศึกษาความต้องการเกี่ยวกับเรื่องที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน

ชาวบ้านบางคนชอบบ้านแบบดำนในโล่ง (ไม่ต้องกั้นห้อง)

ทุกบ้านทำห้องน้ำไว้หลังบ้าน

ส่วนใหญ่จะชอบให้มีพื้นที่หน้าบ้าน สำหรับนั่งเล่น หรือค้าขาย

คนที่คิดว่าตัวเองพอจะมีฐานะจะเลือกทำบ้านแบบ 2 ชั้น ถึงแม้ว่าจะมีสมาชิกในบ้านน้อย

หลังจากที่นำบ้านที่แต่ละคนทำมาเรียงต่อกัน ชาวบ้านหลายคนคิดว่าไม่น่าจะต่างคนต่างทำ เพราะไม่เป็นระเบียบ หลังคาเกยกัน

การทำแบบจำลองชาวบ้านไม่เข้าใจเรื่อง สเกล

ชาวบ้านบางคนไม่เห็นด้วยกับการทำเช่นนี้ เพราะที่ไม่เข้าใจ ถ้ารูปของจริงพร้อมกับมีรายละเอียด มาให้เลือกดีกว่า

แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องที่อยู่อาศัยของชาวบ้านและผู้ใหญ่บ้าน บ้านบุง

เนื่องจากที่ผ่านมามีชุมชนเริ่มมีปัญหาบางประเด็น ได้แก่ 1) การสำรวจชุมชนที่ผ่านมามีปัญหาบ้านบางหลังไม่มีคนอยู่แต่มีชื่อ ซึ่งที่บึงอรคิดว่าน่าจะมีการสำรวจชุมชนใหม่ และให้ชาวบ้านเป็นผู้ช่วยสำรวจด้วย 2) ชาวบ้านไม่ยอมมากอยู่ร่วมกับชาวบ้านอีกฝั่งหนึ่ง และบ้านที่ทำบางคนเริ่มมองว่าน่าจะเป็นบ้านแถว ทำให้นักวิจัยเสนอว่าน่าจะให้ชาวบ้านจับกลุ่มกันมาเองว่าใครจะอยู่ร่วมกับใครในที่อยู่ใหม่ และตีประกาศไว้ในที่สาธารณะ

27 พ.ย. 44 เจ้าหน้าที่สาธารณสุขเข้ามาสำรวจชุมชนขั้นต้นก่อนที่จะเข้ามาบริการสาธารณสุข

30 พ.ย. 44 ติดตามผลการทำงานหลังจากร่วมงาน ที่อยู่อาศัยคนจนเมือง จ.อยุธยา

ชาวบ้านทั้งสองกลุ่มปรึกษากันในการทำงานมากขึ้น

ครูสอนศาสนาคริสต์จะเข้ามาแจกผ้าห่ม แต่มีไม่พอ ทำให้ทั้ง 2 กลุ่มตกลงแบ่งกันกลุ่มละ 15 ผืน และ เลือกรื้อผู้ที่มีความลำบากจริงๆ ก่อน

มีการเรียไรเงินทำหออกระจายข่าวแล้ว หลังจนวนฯ ได้ 270 บาท ไปเลยได้ 360 บาท

2 ธ.ค. 44 ประชุมกลุ่มออมทรัพย์หลังจนวนฯ (ชาวบ้านกลุ่มหลังจนวนฯ 18 คน กลุ่มไปเลย 4 คน ผู้ใหญ่บ้านบ้านบุง สมาชิกสภาอบต. หนองไผ่ล้อม NGO 3 คน)

เลือกกรรมการกลุ่มออมทรัพย์กันใหม่โดยไม่ตั้งใจ แต่มีว่กลายเป็นกรรมการชุมชน แต่ใช้วิธีการแต่งตั้งเพราะชาวบ้านเกรงใจและไม่กล้าพูด ซึ่งคณะกรรมการประกอบด้วย ป้าแขก(ประธานชุมชน) พี่ไชยา-พี่บึงอร(รองประธาน) พี่ถนอม-พี่สมใจ (เหรัญญิก) พี่หญิง(ฝ่ายตรวจสอบ) ป้าแขก (ดูแลผู้ติดเชื้อ ยาเสพติด) พี่บึงอร (ประชาสัมพันธ์) พี่ไชยา-พี่วัน(ผู้ช่วยประชาสัมพันธ์)

สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์มากันแค่ 8 คน

ป้าแขกไม่ยอมมมติของกลุ่มที่ตกลงกันก่อนหน้าเรื่องมาตรการป้องกันการส่งเงินกู้เลย

กำหนด

มีความขัดแย้งกันระหว่าง NGO ที่เข้ามาทำงานในชุมชน

ยังดำเนินการเรียไรทำหออกระจายข่าวอยู่ แต่กรรมการชุมชนคิดว่าน่าจะขอแกมบังคับ

5 ธ.ค. 44 ทำความสะอาดชุมชนวันเฉลิมฯ(ผู้ใหญ่บ้านบ้านบุงสมาชิกสภาอบต. หนองไผ่ล้อม เป็นแกนนำ)

7 ๓.ค. 44 ทั้งสองกลุ่มเริ่มมีการจัดการที่ดีขึ้น

หลังจนวนติดตั้งหอกระจายข่าวแล้ว ใช้ทุนไป 660 บาท (มีการจดบันทึก รายชื่อและจำนวนเงินผู้บริจาค)

หลังจนวนติดป้ายรายชื่อสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์

ชาวบ้านมาสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพิ่มอีก 4 คน

ชาวบ้านมีการจัดยามชุมชนมาตั้งแต่วันที่ 3 ๓.ค. 44 มีสมาชิก 8 คน

สภาพทางเดินในชุมชนดีขึ้นมาก มีการเผาหญ้า เก็บขยะ บางจุดทำไม้ปู หรือเอาหินมาถม
จัดทำป้ายให้ชาวบ้านจับกลุ่มมาลงชื่อเพื่อวางผัง

ชาวบ้านหลายหลังมีการทำแปลงปลูกผักสวนครัว

กลุ่มผู้สอนศาสนาคริสต์เข้ามาแจกของ มีชาวบ้านบางคนคิดว่าไม่ยุติธรรม

เริ่มมีข่าวขายบ้านและคนนอกอยากจะได้บ้านที่จะสร้าง

พร อยากจะขายบ้าน และมีคนนอกอยากจะมาออมทรัพย์ด้วย แต่ไม่แน่ใจในวัตถุประสงค์

แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของฟิบังอร

อยากให้พวกที่ทำกลุ่มออมทรัพย์อยู่ด้วยกันจะได้เป็นตัวอย่างให้คนอื่น ๆ เห็น

อยากทำบ้านเป็นแถวๆ และขอไปดูแบบบ้านเทศบาลดีกว่า มาให้แบบจำลองกันเอง

8 ๓.ค. 44 การทำบ้านจำลองครั้งที่ 2

มีผู้ร่วมทำบ้านจำลอง 3 คน ได้ข้อสังเกตดังนี้

ชาวบ้านออกแบบได้ง่ายขึ้น โดยใช้เฟอร์นิเจอร์เป็นตัวกำหนดขนาดห้อง

พี่ชายสมาชิกในบ้าน 4 คน ออกแบบบ้านชั้นเดียว 3 ห้องนอน ห้องนอนใหญ่ พื้นที่ 6

ตร.ม. ส่วนห้องเล็ก ห้องละ 4 ตร.ม.

พี่ปู่สมาชิกในบ้าน 4 คน ทำบ้านชั้นเดียว เป็นห้องโถง แบ่งครัวกับห้องน้ำไว้ด้านหลัง มีพื้นที่หน้าบ้านประมาณ 3 ตร.ม.

กลุ่มหลังจนวนฯ ผู้ว่าออกสมุดออมทรัพย์ฯ ใหม่ ให้สมาชิก

ออกสมุดใหม่ พร้อมทั้งสรุปยอดเงินกลุ่มทั้งหมด มีอยู่ 17,600 บาท สมาชิก 17 คน

คัดสมาชิกที่ไม่ได้ออมมานานแล้วออกเพื่อเตือน

คนนอกชุมชนฯ ที่มาสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เมื่อเดือนที่แล้วถอนออกเพราะรู้ว่า
แม้จะเป็นสมาชิกออมทรัพย์แต่ก็ไม่ได้บ้าน

15 ฐ.ค. 44 ทำความสะอาดชุมชนประจำเดือนและต้อนรับโครงการ “อำเภอเคลื่อนที่” (ผู้ใหญ่บ้านบ้านบึงและสมาชิกสภาอบต. หนองไผ่ล้อม เป็นแกนนำ)

16 ฐ.ค. 44 เตรียมพื้นที่ต้อนรับโครงการ “อำเภอเคลื่อนที่” และสำรวจรายชื่อผู้มีสิทธิรับถุงยังชีพ

มีชาวบ้านของทั้งสองกลุ่ม มาช่วยกันเตรียมงาน อำเภอเคลื่อนที่ ประมาณ 10 กว่าคน และเป็นหน้าใหม่ๆ ที่อดีตไม่ค่อยได้ร่วมกิจกรรมชุมชน อีก 8 คน

มีการปักป้ายห้ามทิ้งขยะบริเวณริมทางรถไฟ ทำเต็นท์ จัดเก้าอี้ เตรียมลำโพงและเครื่องขยาย

ป่าแขกใส่รายชื่อผู้มีสิทธิรับบริจาคเงินเข้ามา 10 ครัวเรือน จากรายชื่อ 136 ครัวเรือน ที่กศน.สำรวจไว้

กลุ่มไบเล่ย์ติดตั้งหอกระจายข่าว

ได้เงินบริจาคจากชาวบ้าน 1,370 บาท ป่าสุข 600 บาท ป่าดำบอกจะเป็นคนออกค่าไฟ ส่วนตัวเครื่องขยายติดไว้ที่บ้านป่าดำ เพื่อให้ไม่เปลืองสายไฟ (ภายหลังนักวิจัยให้ลำโพงเพิ่มอีก 1 ตัว)

ข่าวการซื้อขายบ้าน

มีข่าวว่า พร พี่หาญ ยายลำปางอยากจะทำบ้าน แต่ไม่ได้ตรวจสอบความถูกต้องของข่าว

มีข่าวว่าเจ้าหน้าที่รถไฟจะเข้ามาเอาสิทธิด้วย

17 ฐ.ค. 44 งาน “อำเภอเคลื่อนที่” (ชาวบ้านประมาณ 200 คน ชาวบ้านบ้านบึง ประมาณ 30 คน เจ้าหน้าที่จากหน่วยงาน รวมประมาณ 50 คน (อำเภอ เกษตรอำเภอ กศน. อบต. สาธารณสุข เทศบาล การรถไฟ)

เป็นกิจกรรมที่มีชาวบ้านเข้าร่วมมากที่สุดเท่าที่เคยมีมา

นายกเหล่ากาชาดจังหวัดนครราชสีมากล่าวเปิดและแจกของให้ชาวบ้าน

นายอำเภอได้รับการกำชับจาก ที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยให้ช่วยดูแลชุมชนนี้

แกนนำชาวบ้านนำเจ้าหน้าที่เดินสำรวจชุมชนและพื้นที่รองรับการรื้อย้าย

มีปัญหาเรื่องของแจกที่เหลือ กรรมการ 2 กลุ่มตกลงแบ่งกัน และนักวิจัยได้ทำบอร์ดแสดงสิ่งของที่เหลือจากบริจาคให้ชาวบ้านทราบ และขอให้กรรมการชุมชนยึดเป็นหลักในการปฏิบัติ

นายอำเภอชี้แจงเรื่องความคืบหน้าและแนวคิดในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของ

ชุมชนฯ

ให้จนท. การรถไฟฯ ในพื้นที่ ยื่นเรื่องขออนุมัติเช่าพื้นที่ และจัดแบ่งแปลงที่อยู่อาศัยได้ 184 หน่วย ซึ่งกำลังอยู่ในขั้นรออนุมัติ และจะให้การเคหะฯ จัดสร้างที่อยู่อาศัย

ปัญหาเรื่องทะเบียนราษฎร ได้มอบหมายให้ปลัดแสงดูแลแล้ว

ทั้งเทศบาลและอบต.จะต้องร่วมกันแก้ปัญหาให้กับชาวบ้าน ห้ามเถียงกัน

ฝากนายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองนครราชสีมาและชาวบ้านเรื่องความสะอาด

ใครมีปัญหาเด็กไม่มีที่เรียนหนังสือ ให้มาบอกและจะช่วยดำเนินการให้

ให้ NGO เข้ามาดูแลเรื่องอาชีพ แต่ก็หนีหายไม่มาดำเนินการต่อ

จะมีการกำหนดระเบียบชุมชนในการอยู่อาศัยร่วมกัน ซึ่งจะแจ้งให้ทราบทีหลัง

ชาวบ้านต้องปรับปรุงตัวเอง ต้อง ชยัน อดทน

ห้ามไม่ให้มีการขายสิทธิ

จะนำชาวบ้านไปฝึกทึบสามล้อขายของ จากโครงการ 1 ผลิตภัณฑ์ 1 ตำบล

สิทธิตามที่กศน.ได้สำรวจไปแล้วคือ 136 ครัวเรือน

หลังจากที่เห็นการปลูกผักสวนครัวของชาวบ้าน ก็มีคำสั่งให้เกษตรอำเภอให้การ

สนับสนุนการทำเกษตรริมรางของชาวบ้าน

ผู้ช่วยสารวัตรบำรุงทางนครราชสีมาชี้แจงเรื่องความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนฯ

แจ้งเรื่องขอใช้และพัฒนาพื้นที่ไปแล้ว แต่ รมต. คิดว่าพื้นที่ไม่พอและให้ลองจัดทำผัง แต่มีโอกาสได้มากกว่า 50 %

ขอร้องให้ชาวบ้านช่วยในการสำรวจ และทำผัง

ขอให้ชุมชนเป็นฝ่ายยื่นเรื่องเสนอขอเช่าพื้นที่กับการรถไฟฯ และดำเนินการต่อรองเพราะจะได้ค่าเช่าที่ถูกลงกว่า อย่างเช่นที่ขอนแก่นยื่นเรื่องขอเช่าที่ดินในราคา 4 บาท/ตร.ม./ปี

อยากทำถนนเข้าชุมชนเลยบวางรถไฟหลังจากมีการรื้อย้าย แต่อยากทำเข้าจากทางด้านสำนักงานป่าไม้จังหวัดซึ่งไกลกว่า (ทราบภายหลังว่ามีนายทุนมาเช่าที่บริเวณนั้นไว้)

นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองนครราชสีมากล่าวต่อชาวบ้านในงาน

ก่อนหน้าที่นายกฯ จะกล่าว พี่บังอรได้ทักท้วงว่าชุมชนไม่ค่อยได้รับความช่วยเหลือจากเทศบาล และชาวบ้านในชุมชนนี้ไม่ต้องการจะอยู่ในการปกครองเทศบาลหลังจากที่มีการย้ายที่อยู่อาศัยแล้ว

สาเหตุที่ดำเนินการเรื่องต่างๆ ให้กับชาวบ้านไม่ได้เพราะติดขัดด้านกฎหมาย ที่ชุมชนนี้อยู่นอกเขตเทศบาล และเป็นชุมชนบุกรุก การจะทำโครงการต้องขออนุญาตจากเจ้าของที่ดิน และได้

ยกตัวอย่างกรณีบ้านพักทหารในเขต อบต.หนองไผ่ล้อม ซึ่งเจ้าของที่ดินอนุญาต เทศบาลก็ได้เข้าไปดำเนินการให้แล้ว

เคยเสนอช่วยเหลือด้านน้ำประปาแล้ว ถ้าชุมชนหาคนรับผิดชอบได้ แต่ก็ไม่มีกรเสนอชื่อผู้รับผิดชอบกับเทศบาล

เคยมีคำสั่งให้โรงเรียนเทศบาลทุกแห่งยอมรับเด็กในชุมชนเข้าศึกษาแล้ว เช่น วัดสมอฉาย

การรักษาโรคต่างๆ ก็เคยบอกให้ชาวบ้านสามารถเข้ารับการรักษาในศูนย์แพทย์เทศบาลได้

เรื่องดูแลความสะอาดเป็นหน้าที่ของเทศบาลอยู่แล้ว

เจ้าที่กาชาดกล่าวต่อชาวบ้านในงาน

ขอให้ชาวบ้านมีความซื่อสัตย์ในการสำรวจรายชื่อ อย่ารักษาสิทธิแทนและลงชื่อให้คนที่ไม่ได้อยู่

อย่าคิดขายสิทธิไม่ยากให้ชาวบ้านต้องออกมาเร็วร้อนอีก ซึ่งเห็นตัวอย่างมาแล้วตอนที่ย้ายไปโคกเพชรและจะมีการวางมาตรการป้องกันการขายสิทธิ

สรุปโครงการที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องคิดจะจัดทำหรือน่าจะมีการจัดทำ หลังจากมีการกิจกรรมในชุมชนวันนี้

1. สนับสนุนการเกษตรริมราง การทำปุ๋ยชีวภาพ
2. ช่างตัดผมชุมชน
3. ทำความสะอาดชุมชน
4. จัดทำวางระบายน้ำและถนนเลียบริมรางรถไฟ
5. การวางแผนพัฒนาอาชีพ ทำสบู่ ยาสระผม และจัดทำสามล้อขายของ
6. สำรวจรายชื่อผู้มีสิทธิใหม่
7. ผ้าป่าขยะ และธนาคารขยะ
8. สาธารณสุขเคลื่อนที่
9. การแก้ปัญหาเรื่องเอกสารทะเบียนราษฎร และเด็กเข้าโรงเรียน
10. การวางมาตรการป้องกันการซื้อขายสิทธิ และร่างกฎระเบียบชุมชน

19 ธ.ค. 44 การรถไฟฯ เริ่มทำร่องน้ำซีเมนต์ขนานรางรถไฟ

24 ธ.ค. 44 เด็กในชุมชน 2 คน ถูกจับข้อหาลักทรัพย์ และรับของโจร

25 ธ.ค.44 ประชุมชาวบ้านชุมชนหลังจวนฯ เรื่องที่อยู่อาศัยและกลุ่มออมทรัพย์ (ชาวบ้านจัดประชุมกันเองมีชาวบ้านเข้าร่วมประมาณ 30 คน ชาวบ้านนอกชุมชน 1 คน ผู้ใหญ่บ้านบ้านบึง)

มีคนภายนอกเข้ามาชี้แจงเรื่องกลุ่มออมทรัพย์กับชาวบ้าน ว่าให้ออมทุกคน อาจให้แต่ละคนออมใส่สมุดธนาคารเป็นของตัวเองไว้ แต่ให้กลุ่มเก็บสมุดบัญชี ใช้สมุดเป็นตัวกำหนดสิทธิว่าใครจะมีที่อยู่อาศัยได้บ้าง และถ้าฝากเพื่อแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยต้องอย่างน้อยเดือนละ 500 บาท และคนที่ไม่ไหวก็ไม่ควรอยู่จะหวงเอาไว้ทำไม

นักวิจัยกังวลว่า ไม่ควรเอาเรื่องสมุดบัญชีมากำหนดสิทธิ เพราะปัญหาที่ชาวบ้านที่นี้ไม่ทำกลุ่มออมทรัพย์ส่วนหนึ่งเกิดจากไม่ไว้กรรมกรชุมชน และการกำหนดจะให้สิทธิกับใครก็ขึ้นอยู่กับเจ้าของที่ดิน ไม่ใช่กลุ่มออมทรัพย์ หากชาวบ้านออมเงินเอาไว้เองและหากเจ้าของที่ดินให้สิทธิชาวบ้านก็ควรจะได้ และที่ดินในนี้จริงๆ ก็ไม่ใช่ขั้วมาก เมื่อแบ่งผักราวๆ แล้วก็เหลือที่นิดเดียว แม้ว่าบางคนไม่อยู่ก็ไม่เหลือมากพอจะแบ่งให้คนอื่น

ชาวบ้านหลายคนบอกว่าบางคนคงไม่มีเงินออม ให้ออมวันละ 5 บาท ยังทำไม่ได้ เพราะหลายคนไม่มีงานทำ และสงสัย หากฝากไม่ต่อเนื่องจะเป็นไรหรือไม่ และชาวบ้านที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ฯ มาก่อนบอกเห็นด้วยถ้าจะให้ทำบัญชีแยกเป็นคน และจะออมด้วยถ้าทำแบบนี้ แต่สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์พอใจว่าทำแบบเดิมก็ดีอยู่แล้ว

ภายหลังจึงยังไม่ได้มีการทำกลุ่มออมทรัพย์แบบทำสมุดฝากธนาคารตัว และสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เดิมก็ยังดำเนินกิจกรรมต่อไป

ผู้ใหญ่บ้านบอกว่า “ทำไม่วันละ 5 บาท ออมไม่ได้ ที่ไม่มีเงินเป็นเพราะไม่มีงานทำหรือเปล่า ตอนนี้นายอำเภอก็ให้สำรวจแล้วว่ามีชาวบ้านทำงานอะไร มีคนไม่มีงานทำเท่าไร”

ชาวบ้านบางคนที่ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมเลย เช่น ยายจวน พี่เล็ก คิดว่าถ้ามีการรื้อย้าย จะเอาเพียงแคที่ดินเท่านั้น บ้านไม่ต้องสร้างให้ เพราะไม่มีเงิน และไม่รู้จะเอาไม้ไปไว้ไหน

ตอนท้ายชาวบ้านภายนอกได้พูดว่า “คนที่ออม 5 บาทต่อวัน ไม่ได้ ก็ควรจะไปนอนโรงทาน” ทำให้ยายจวนโกรธมาก และเกิดมีปากเสียงกัน และทำให้การประชุมต้องลั่นสุดลง

เจ้าหน้าที่สาธารณสุขเข้ามาทำบัตรทองให้ชาวบ้านในชุมชน

26 ธ.ค.44 – 4 ม.ค.45 ชาวบ้านในชุมชนฯ ทั้ง 2 กลุ่ม รวม 13 คน ผู้ใหญ่บ้าน และนักวิจัยเข้าแจ้งความเรื่อง เด็กในชุมชน 2 คน และผู้ใหญ่ 2 คน ถูกข่มขืน

1 ม.ค. 45 พี่บั้งอรและผู้ใหญ่บ้านจัดงานปีใหม่ที่ศาลาร่วมใจแต่ชาวบ้านไม่ค่อยมาร่วม

4 ม.ค. 45 มูลนิธิศุภนิมิตร เข้ามาพบกรรมการชุมชน เรื่องจะจัดชาวบ้านไปดูงานเกี่ยวกับโรคเอดส์ ที่วัดพระพุทธรูปท่าน้ำพุ จ.สระบุรี และจะเข้ามาทำกิจกรรมเกี่ยวกับการศึกษา อาชีพ ยาเสพติด และโรคเอดส์กับชาวบ้านโดยตรงเป็นระยะเวลา 1 ปี

6 ม.ค. 45 งานศพพี่หลอ (ชาวบ้านประมาณ 50 คน ผู้ใหญ่บ้านบ้านบุง หัวหน้าพยาบาลสำนักงานกาชาด 4 ครู กศน. 2 คน)

เป็นชาวบ้านคนแรกในชุมชนที่เสียชีวิตแล้วมีการจัดงานศพโดยชาวบ้านในชุมชน มีชาวบ้านมาร่วมงานศพประมาณ 50 คน (แต่ส่วนใหญ่มีแต่ชาวบ้านฝั่งไบลีย์) โดยมีป้าสุขและผู้ใหญ่บ้านเป็นแกนนำ

ชาวบ้านช่วยฝั่งไบลีย์ช่วยกันบริจาคได้เงิน 1,100 บาท

ชาวบ้านผลัดกันเฝ้าศพที่ศูนย์เด็กเล็กจนเช้า และช่วยกันจัดการเรื่องงานศพ

มีประชุมหลังจากเสร็จงานศพ ได้ประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. หาแนวทางช่วยเหลือลูกๆ ของผู้ตาย
2. จะจัดตั้งกลุ่มฌาปนกิจชุมชน มีการลงมติเกี่ยวกับ วิธีเก็บเงิน หาผู้ทำบัญชี จำนวนเงินที่จะเก็บ
3. กิจกรรมงานวันเด็ก

สรุปรายชื่อกลุ่มที่จะใช้ในการวางแผน

ฝั่งหลังจวนฯ มีชาวบ้านมาลงชื่อ 24 หลัง ไบลีย์ 66 หลัง (ป้าสุขเดินไล่เก็บทีหลัง 20 หลังตอนนี้นักวิจัยจะเอาป้ายกลับ) ส่วนใหญ่คนที่อยู่บ้านใกล้กันจะอยู่กลุ่มเดียวกัน หรือคนที่ทำกิจกรรมด้วยกันจะอยู่กลุ่มเดียวกัน

ป้าสุขตำหนิเรื่องการทำงานคนที่มาทำกิจกรรมบางคนไม่ไปรงไต ไม่มีน้ำใจ

10 ม.ค. 45 ตัวแทนชาวบ้าน 5 คน ครู กศน. ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าหน้าที่ศุภนิมิต และนักวิจัย พาลูกพี่หลอ 4 คนมาส่งที่ศูนย์เมอร์ซี่ กรุงเทพฯ มีปัญหาเรื่องค่าไฟ ค่าโทรศัพท์ในการทำกิจกรรมชุมชน ยามชุมชนเหลือ 7-8 คน

11 ม.ค. 45 หัวหน้าพยาบาลสำนักงานกาชาด 4 ผู้ใหญ่บ้านบุง สมาชิกสภาอบต.หนองไผ่ล้อม ตัวแทนชาวบ้าน 4 คน พบ รองแม่ทัพฯ เพื่ออวยพรปีใหม่และขอความช่วยเหลือเรื่อง น้ำประปา และไฟฟ้า

กิจกรรมงานวันเด็ก (ชาวบ้านทั้งสองชุมชนเข้าร่วมประมาณ 40 คน และเด็กอีกประมาณ 40 คน ผู้ใหญ่บ้านบ้านบุง ครู กศน. เจ้าหน้าที่ศุภนิมิต หัวหน้าพยาบาลสำนักงานกาชาด 4)

เจ้าหน้าที่กาชาดและศบอ.เมือง นำสิ่งของมาบริจาค

เจ้าหน้าที่สถานพินิจให้ความรู้เด็ก และแนะนำเด็กอย่าทำผิดกฎหมาย

เจ้าหน้าที่ศุภนิมิตเป็นแกนนำชาวบ้านในการเล่นเกมส์และกิจกรรม

ชาวบ้านกลุ่มไบเล่ย์หลายคนช่วยกันแต่งตัว และสร้างบรรยากาศในการทำกิจกรรม บรรยากาศภายในงานสนุกสนานมาก

12 ม.ค. 45 งานวันเด็ก ในหมู่บ้านบ้านบุง

เจ้าหน้าที่ศุภนิมิตไปช่วยงานในหมู่บ้าน

มีชาวบ้านไปร่วมกิจกรรมด้วย

มีข่าวลือชาวบ้านชุมชนหลังวัดสุทธฯ บางคน รวบรวมรายชื่อจะมาอยู่ในชุมชน หลังการรื้อย้ายด้วย

14 ม.ค. 45 ผู้ใหญ่บ้านเดินเรื่อง เกษตรอำเภอร้องจัดทำเกษตรริมราง และทำจดหมายขอความช่วยเหลือเรื่องน้ำประปา และไฟฟ้า กับกองทัพ

15 ม.ค. 45 ลูกชายพี่หลอรื้อบ้านแล้วสร้างใหม่ มีชาวบ้านมาช่วยก่อสร้าง

16 ม.ค. 45 เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอลงมาให้ความรู้ชาวบ้านเรื่องการเพาะปลูก และแจกเมล็ดพืช

กองทัพส่งจดหมายตอบรับจะลงมาตรวจสอบพื้นที่เกี่ยวกับเรื่องน้ำประปา และไฟฟ้า

18 ม.ค. 45 กรรมการทั้งสองกลุ่มแบ่งงานกันกลุ่มนิงพาชาวบ้านไปวัดพระพุทธบาท อีกกลุ่มไปร่วมกิจกรรมเครือข่ายฯ

20 ม.ค. 45 ชาวบ้านทำแบบจำลองที่อยู่อาศัยครั้งที่ 3

ทำแบบจำลองง่ายขึ้น ไม่หลงสเกล

ส่วนใหญ่ทำบ้านชั้นเดียว ทำเป็นห้องโล่ง ใช้ตู้กันภายใน ห้องน้ำอยู่ด้านหลัง

ส่วนใหญ่มีพื้นที่หน้าบ้านและบางบ้านปลูกต้นไม้

เริ่มสงสัยว่าจะไม่มีพื้นที่จอดรถสามล้อกระบะ

บางคนรู้สึกว่ามีพื้นที่น้อย และมีการแสดงความคิดเห็นว่าใครไม่เอาก็น่าจะบอกตั้งแต่ที่แรก

บางคนรู้สึกว่าพอเอามาเรียงกันแล้วไม่เป็นระเบียบ น่าจะทำเป็นแถว

ส่วนใหญ่บอกว่าถ้าราคาประมาณ 35,000 ก็น่าจะพอไหว ผ่อนส่งก็พอๆ กับที่เช่าบ้านรายวัน

21 ม.ค. 45 ผู้ใหญ่บ้านตามงานเรื่องน้ำประปา กับไฟฟ้า แต่เจ้าหน้าที่บอกว่าไม่มีนโยบายช่วยเหลือผู้บุกรุก

25 ม.ค. 45 กรรมการกลุ่มไบเล่ย์ทะเลาะกัน เรื่อง ชาวบ้านที่เคยอยู่แต่ออกไปแล้วกลับมาที่บ้านใหม่ และเรื่องขอเอาทรัพย์สินของชุมชนมาเก็บไว้ที่ศูนย์เด็กเล็ก ผู้ใหญ่บ้านมาช่วยเกลี้ยกล่อม และให้ชาวบ้านมีการออกเสียงลงมติเกี่ยวกับประเด็นทรัพย์สินของชุมชน

30 ม.ค. 45 ชาวบ้านกลุ่มไบเล่ย์เริ่มทำโครงการฅาปนกิจชุมชนโดยมีผู้ใหญ่บ้านบ้านบุงเป็นแกนนำ มีการลงมติเรื่อง จำนวนเงินที่จะเก็บ เงินไขในการเก็บเงิน อายุสมาชิก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายละเอียดการออกแบบบ้านของชาวชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ

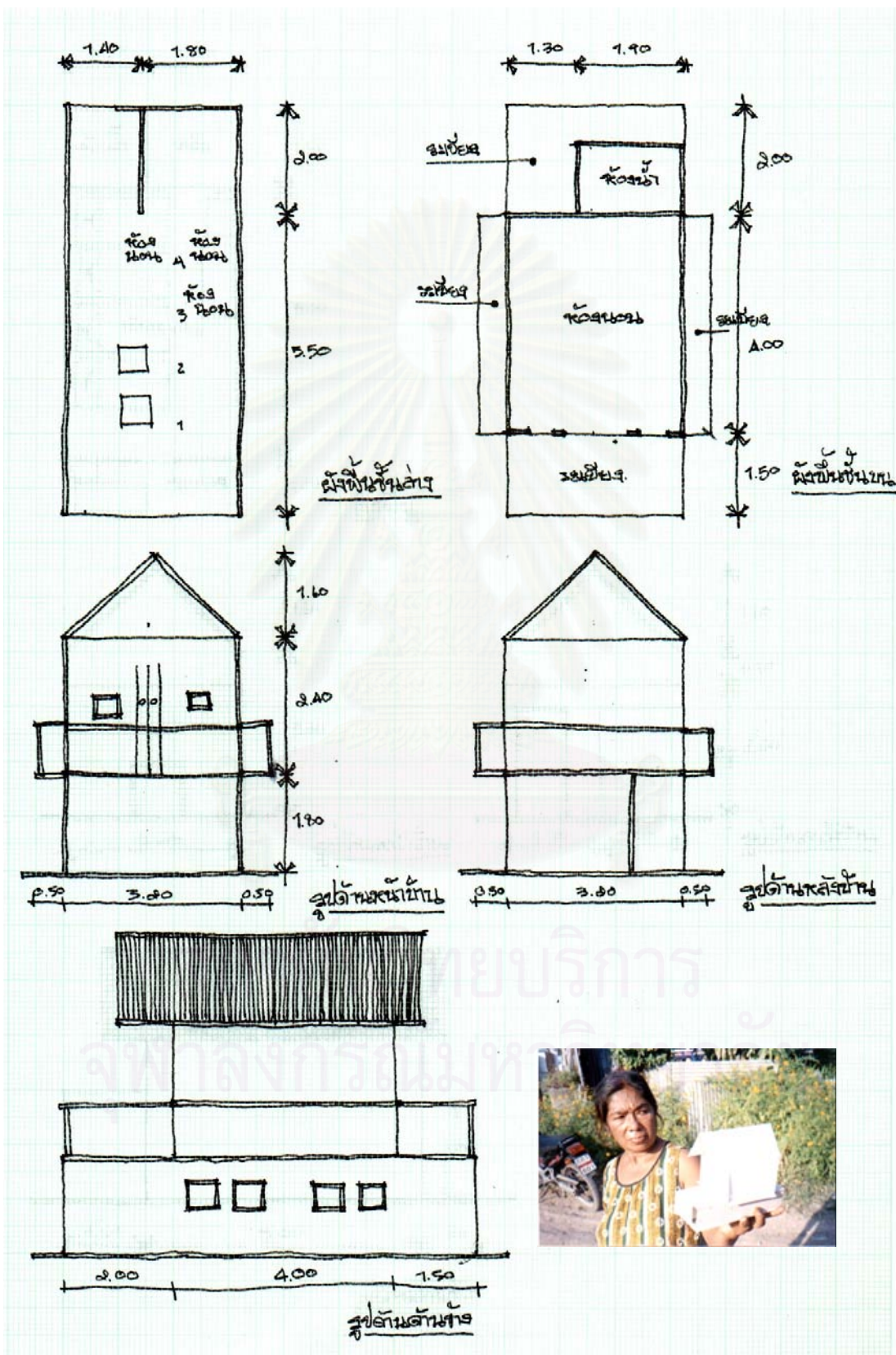
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การทำบ้านจำลองครั้งที่ 1

เจ้าของบ้าน

ป่าแขก

จำนวนสมาชิกในครอบครัว 8 คน

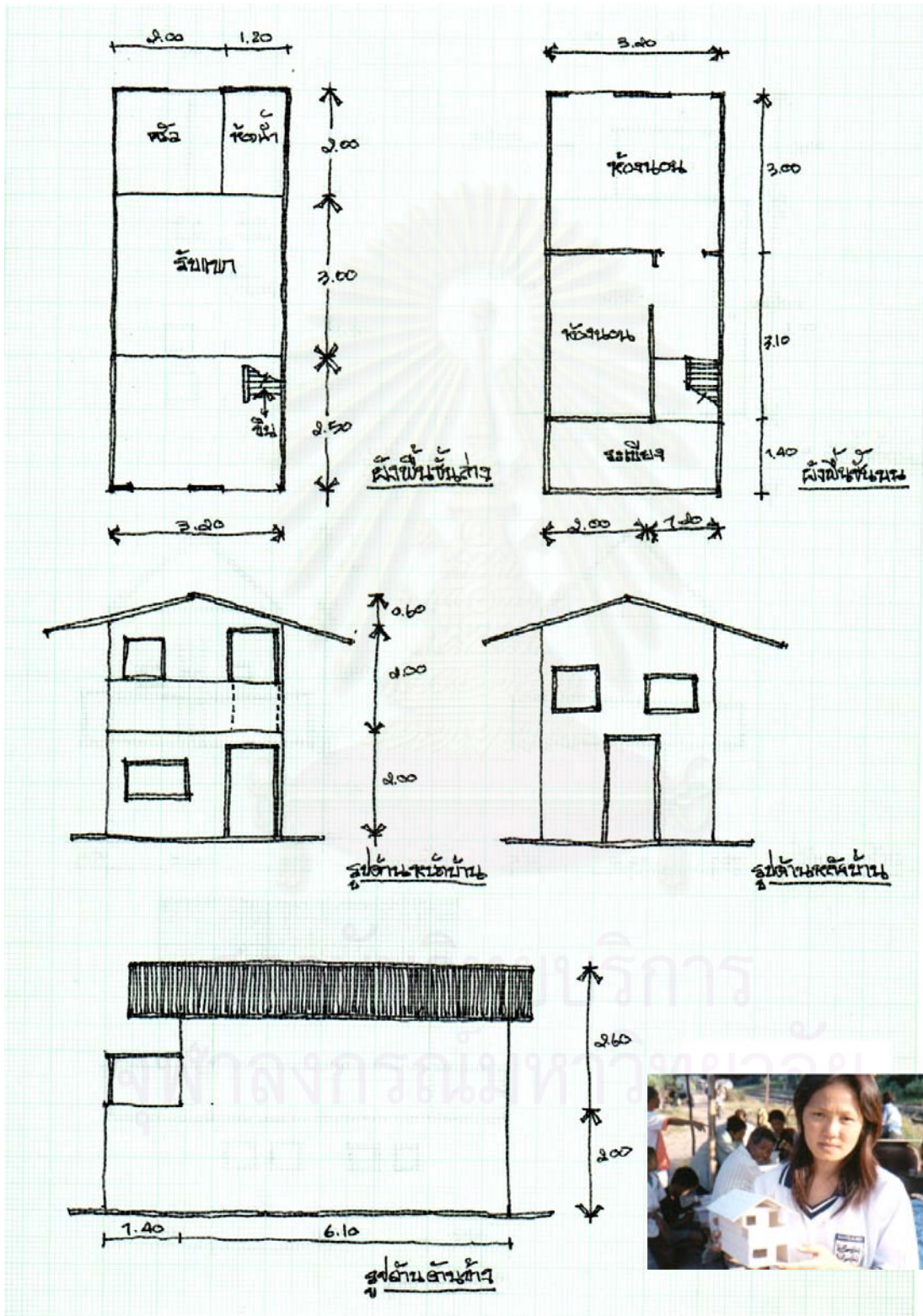

การทำบ้านจำลองครั้งที่ 1

เจ้าของบ้าน พี่สามกับพี่อ้อย

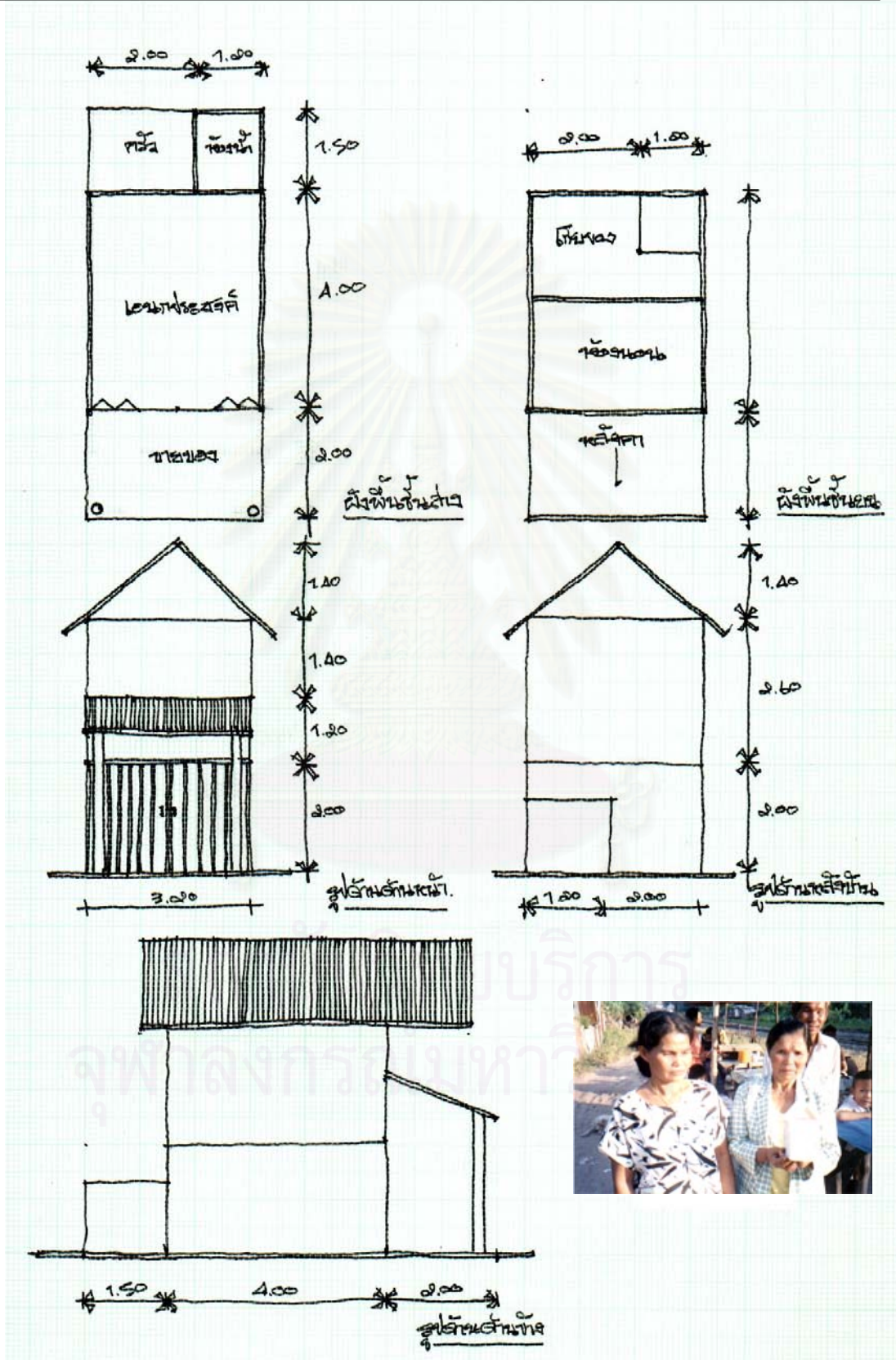
จำนวนสมาชิกในครอบครัว 5 คน

การทำบ้านจำลองครั้งที่ 1

เจ้าของบ้าน ป้าคำกับป้าเกา

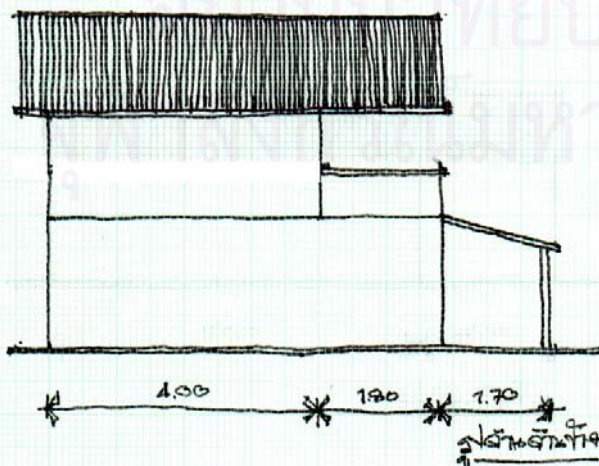
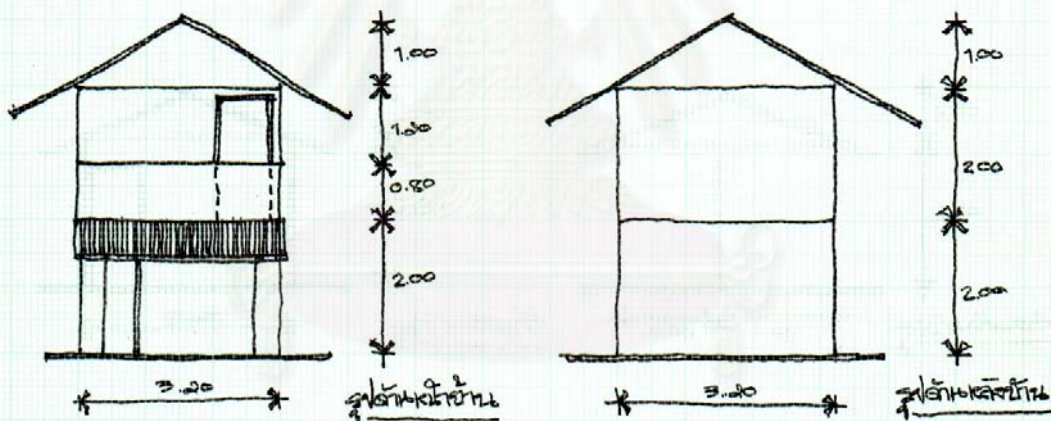
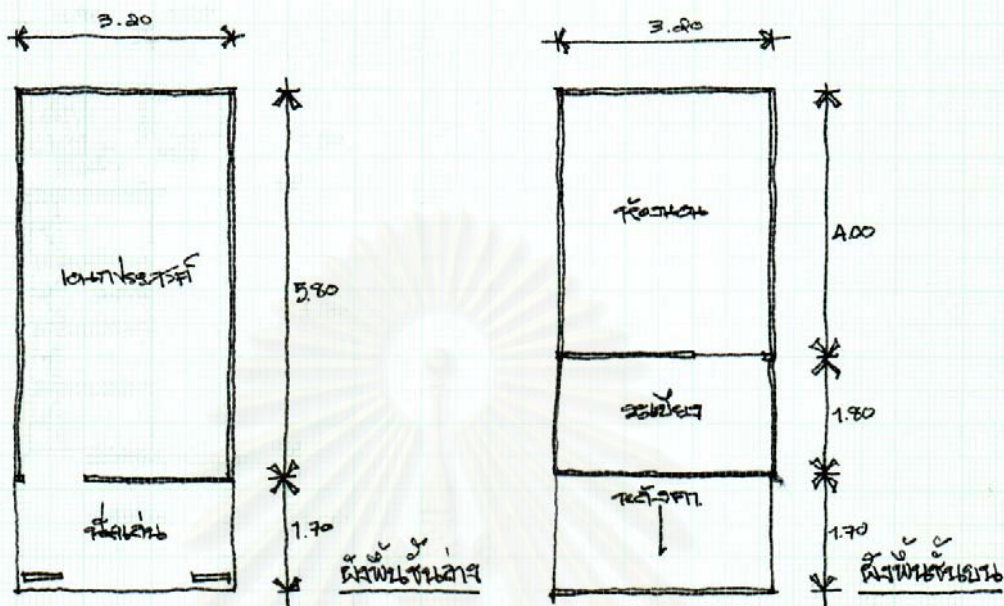
จำนวนสมาชิกในครอบครัว 2,2 คน

การทำบ้านจำลองครั้งที่ 1

เจ้าของบ้าน พี่ไฟกั๊บพร

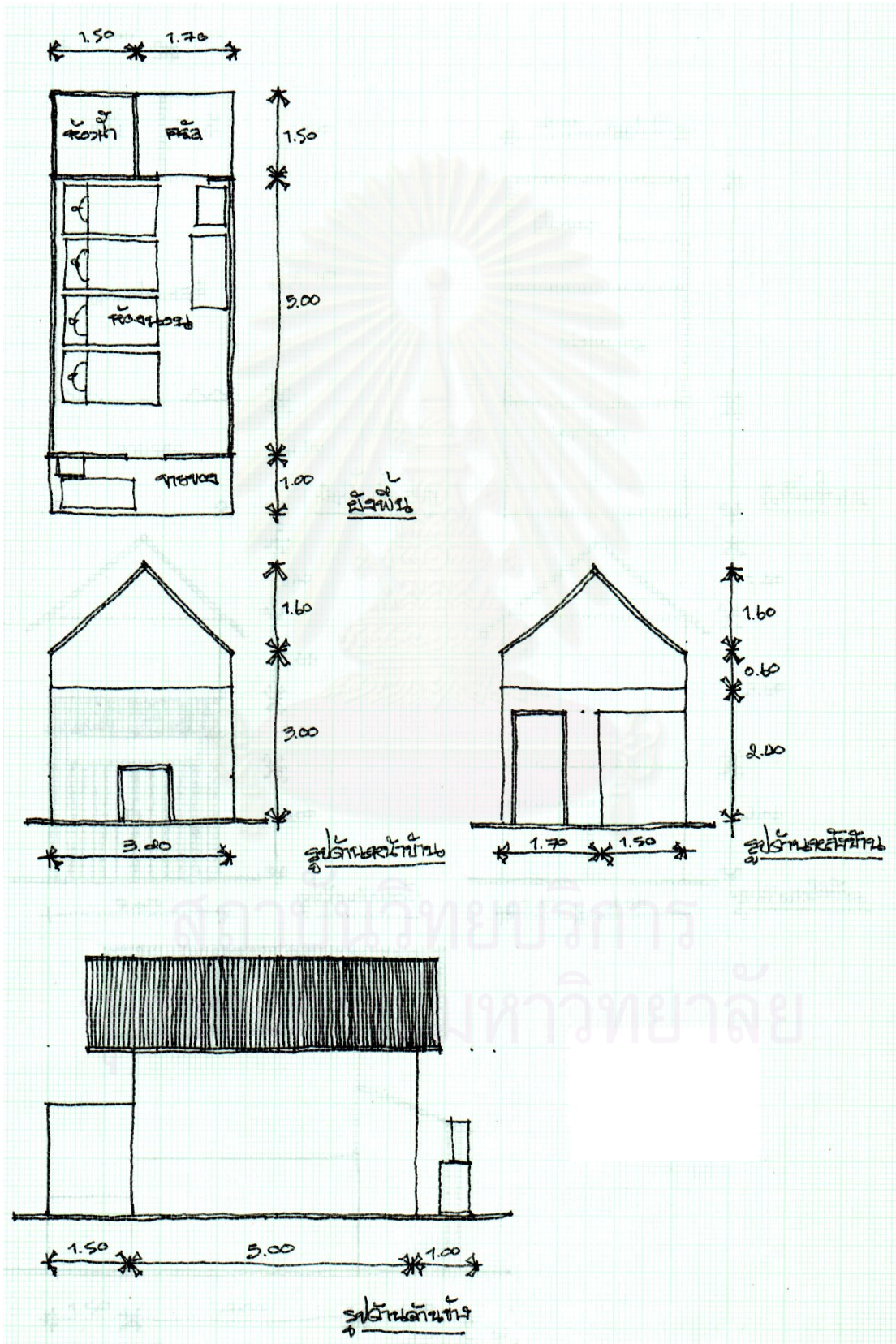
จำนวนสมาชิกในครอบครัว 6 คน

การทำบ้านจำลองครั้งที่ 1

เจ้าของบ้าน ป้าสุข

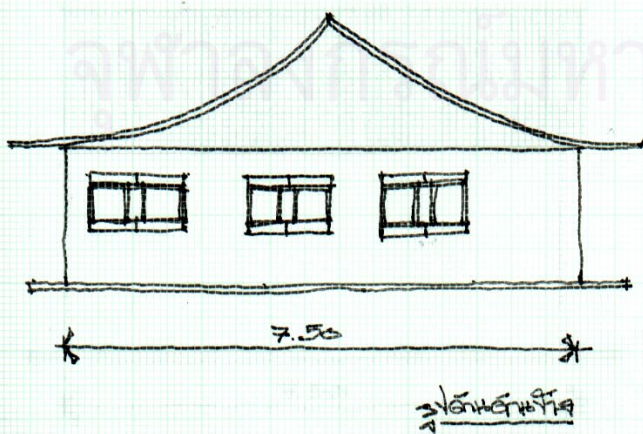
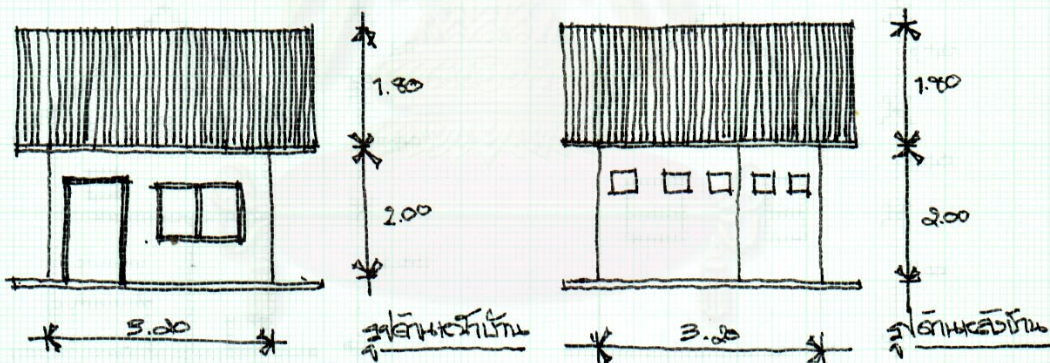
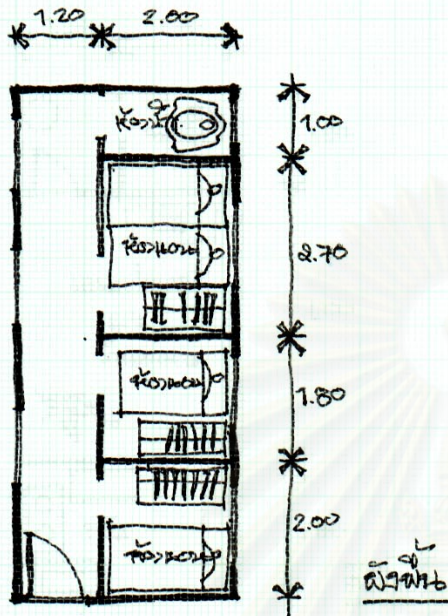
จำนวนสมาชิกในครอบครัว 4 คน

การทำบ้านจำลองครั้งที่ 2

เจ้าของบ้าน พี่ไชยา

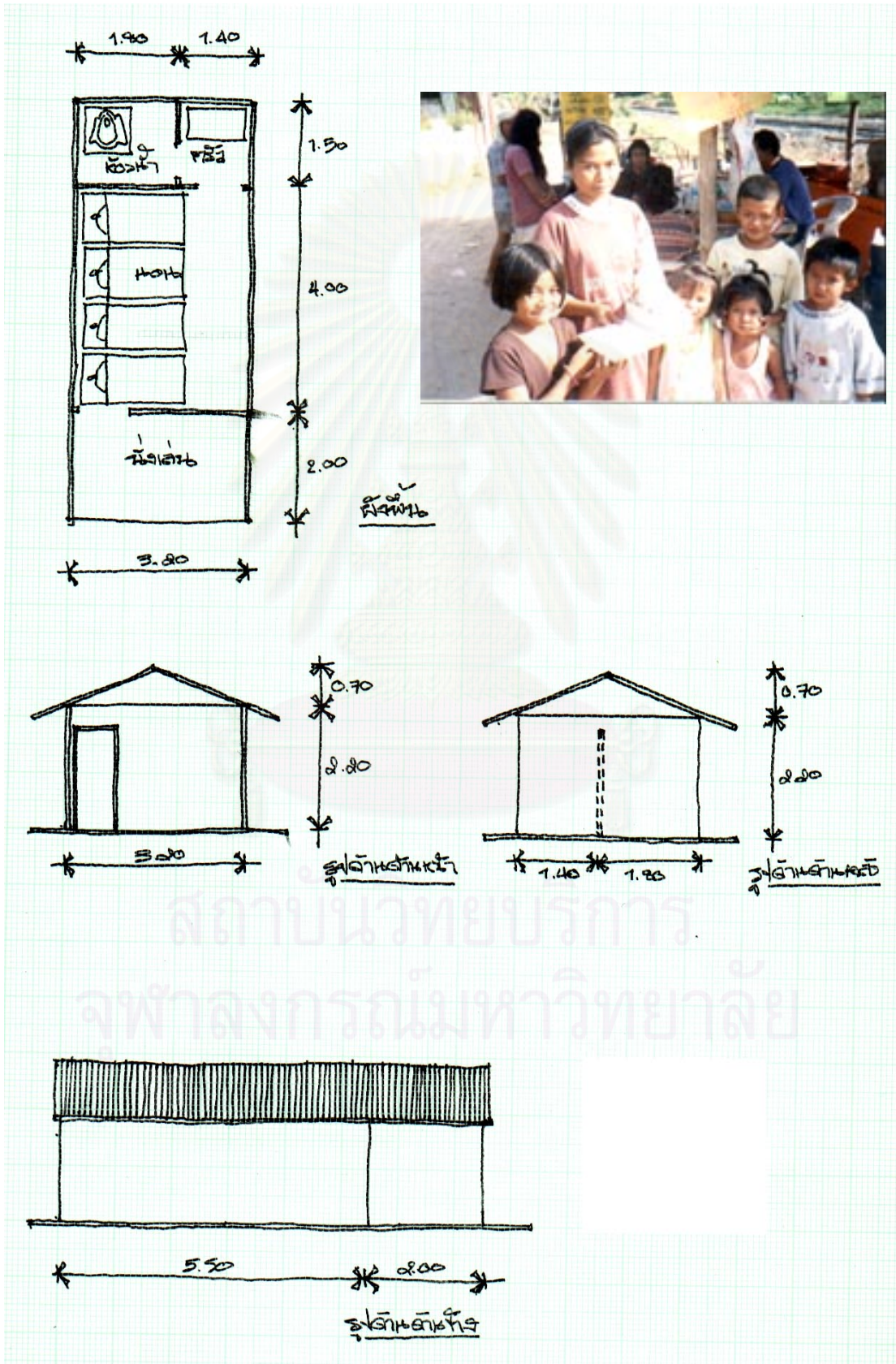
จำนวนสมาชิกในครอบครัว 4 คน

การทำบ้านจำลองครั้งที่ 2

เจ้าของบ้าน พี่นุก

จำนวนสมาชิกในครอบครัว 4 คน

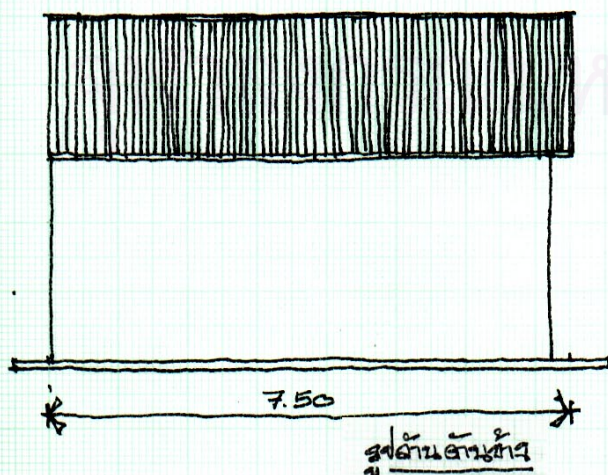
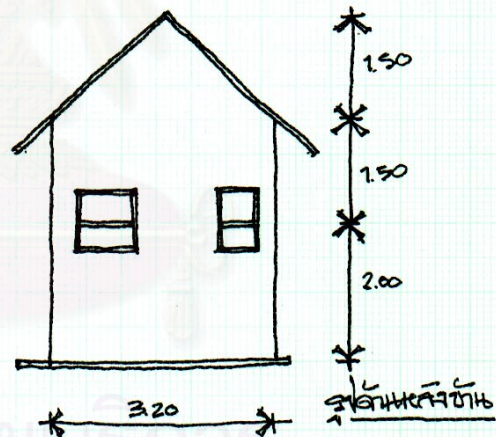
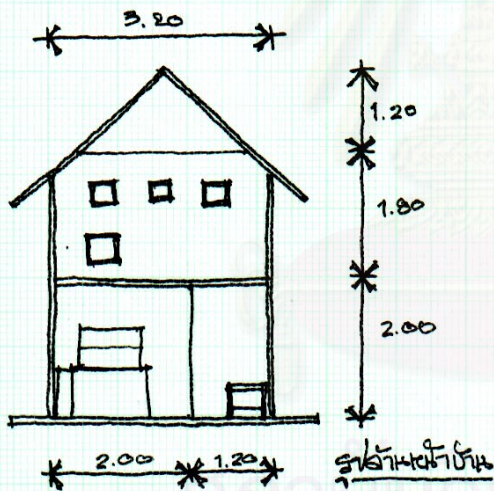
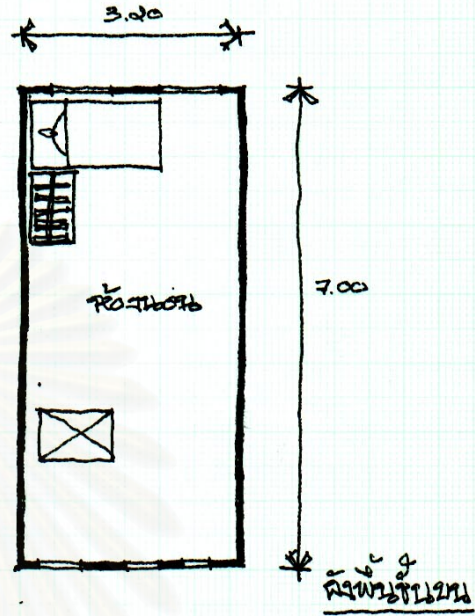
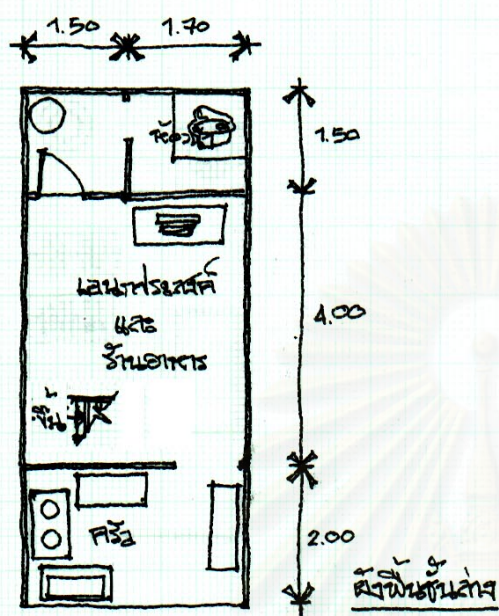

การทำบ้านจำลองครั้งที่ 2

เจ้าของบ้าน

พี่บั้งอร

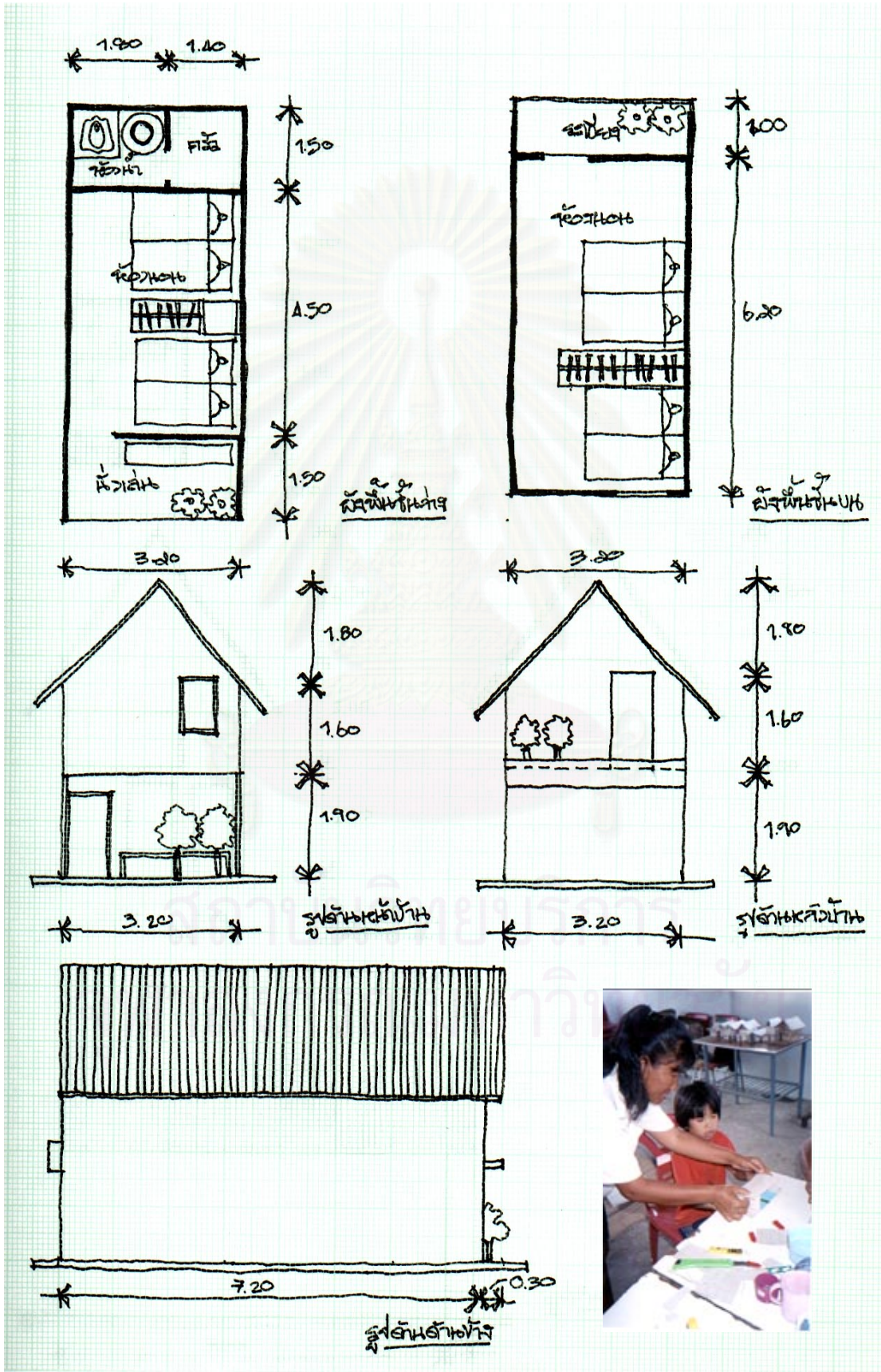
จำนวนสมาชิกในครอบครัว 1 คน

การทำบ้านจำลองครั้งที่ 3

เจ้าของบ้าน พี่นอม

จำนวนสมาชิกในครอบครัว 8 คน

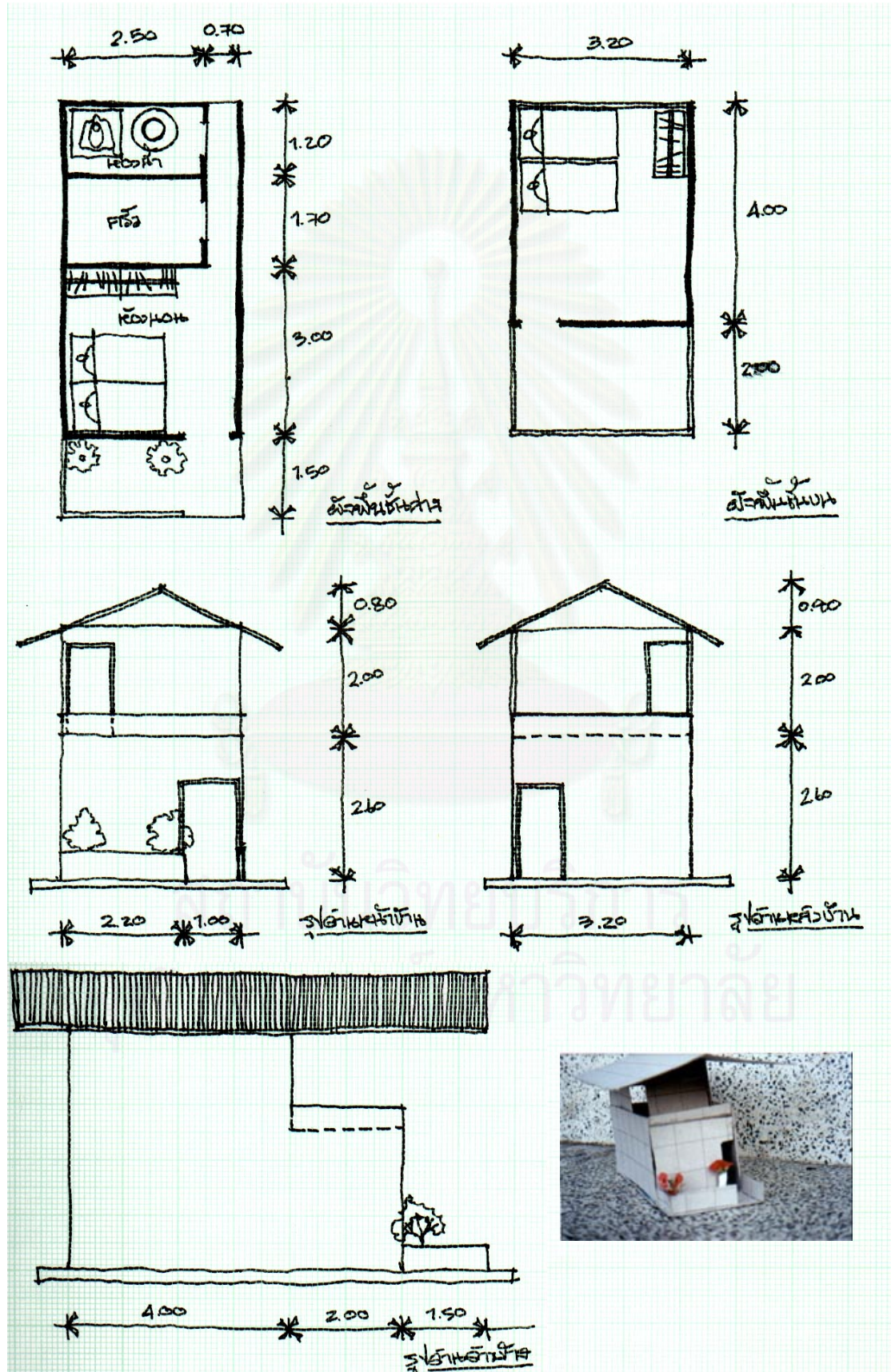

การทำบ้านจำลองครั้งที่ 3

เจ้าของบ้าน   ลุงแสวง

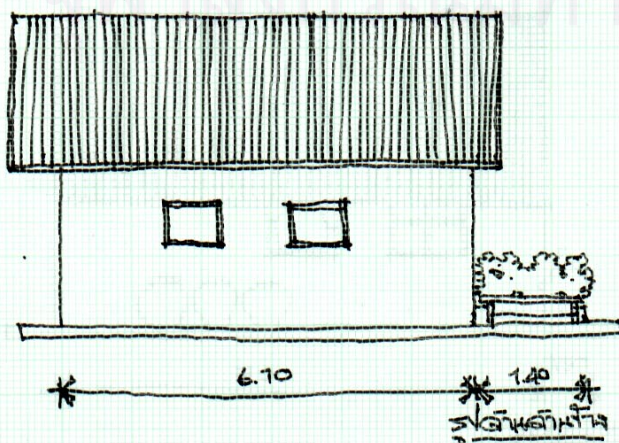
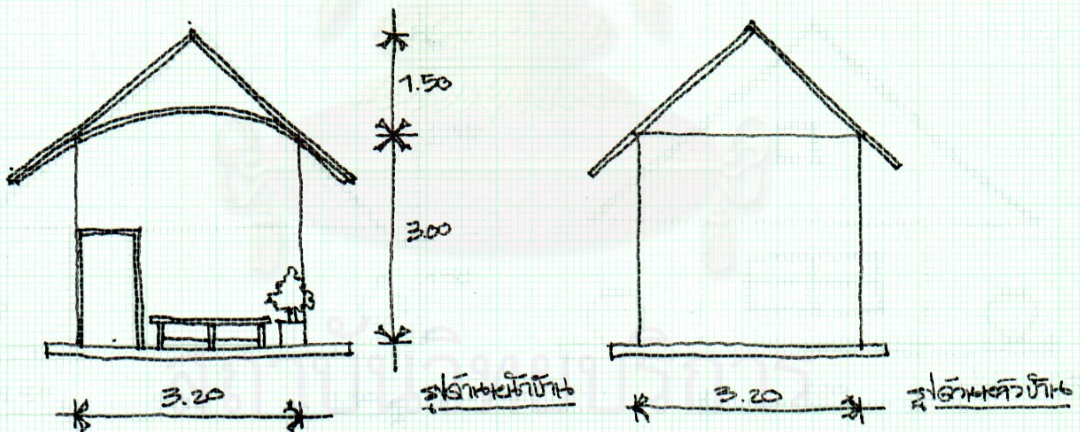
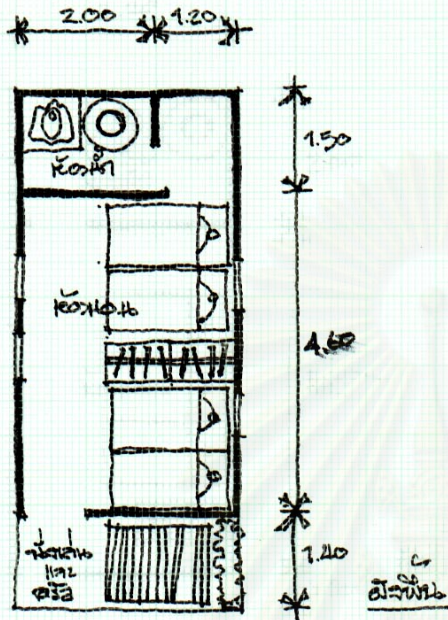
จำนวนสมาชิกในครอบครัว 4 คน

การทำบ้านจำลองครั้งที่ 3

เจ้าของบ้าน พี่สมศักดิ์

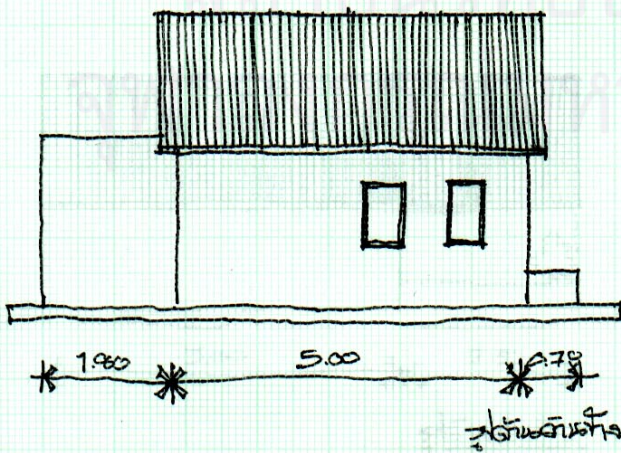
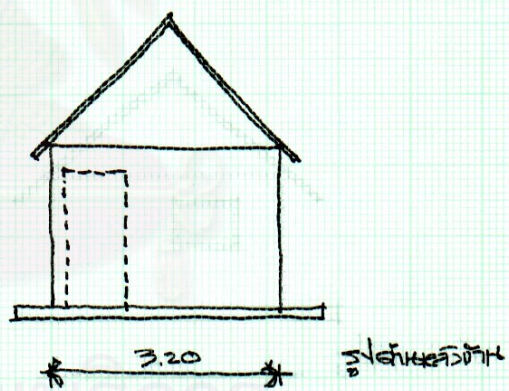
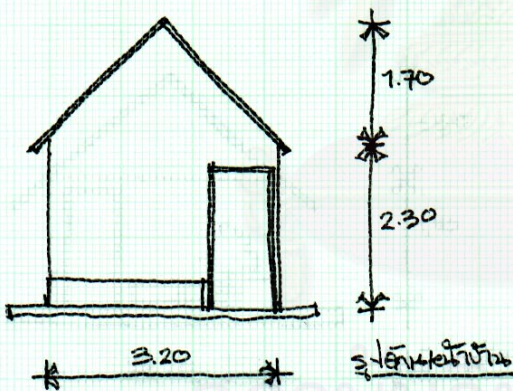
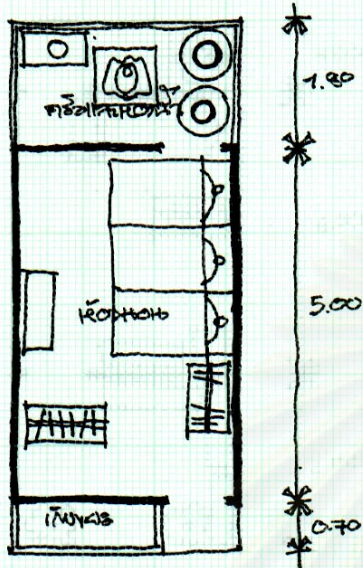
จำนวนสมาชิกในครอบครัว 4 คน

การทำบ้านจำลองครั้งที่ 3

เจ้าของบ้าน พี่ประมวลกับชายน้อย

จำนวนสมาชิกในครอบครัว 2-3 คน

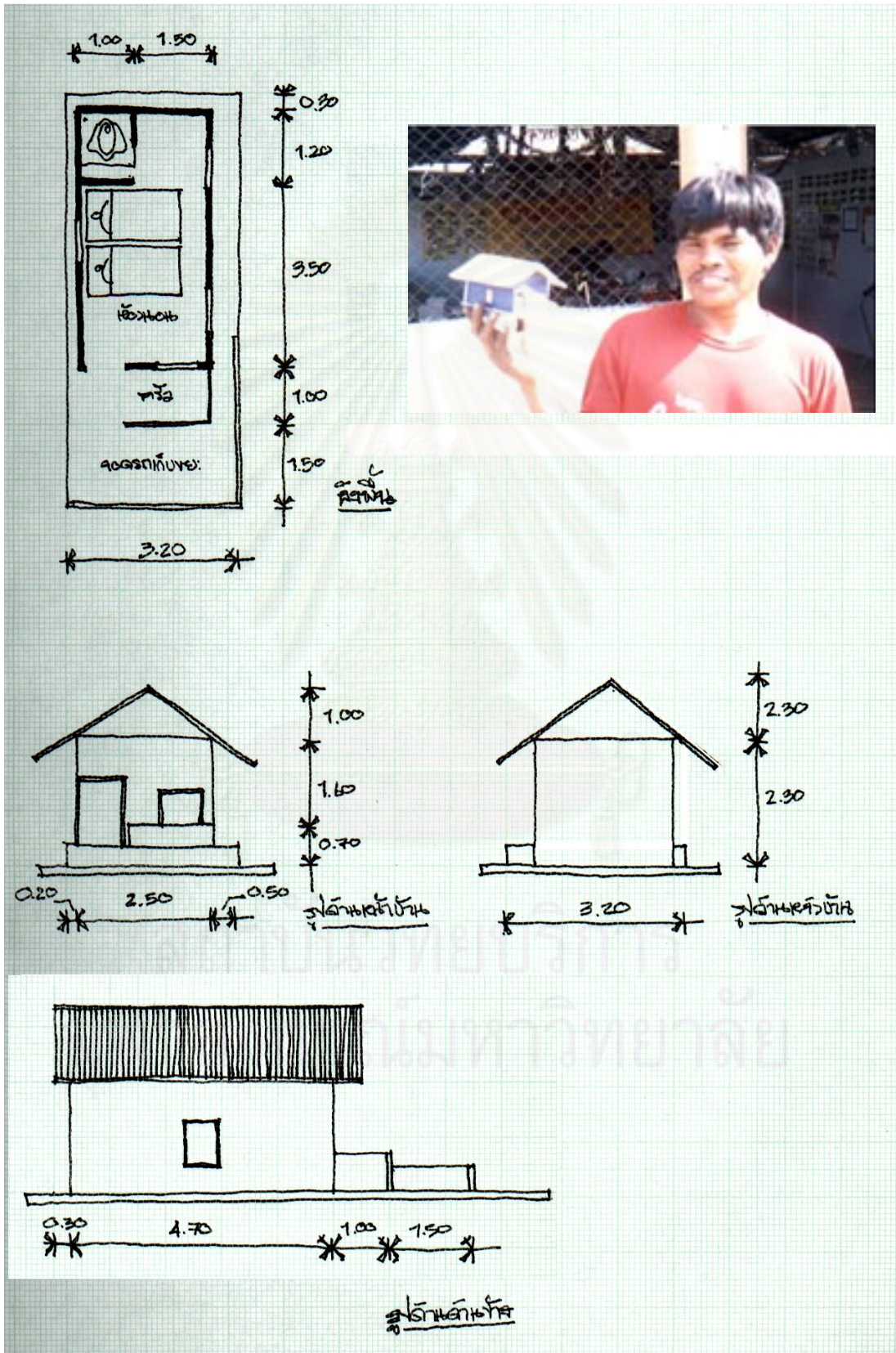

การทำบ้านจำลองครั้งที่ 3

เจ้าของบ้าน

พี่ตลอด

จำนวนสมาชิกในครอบครัว 2 คน

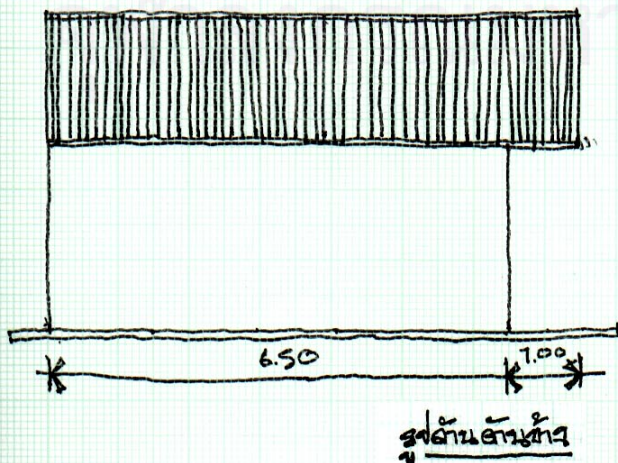
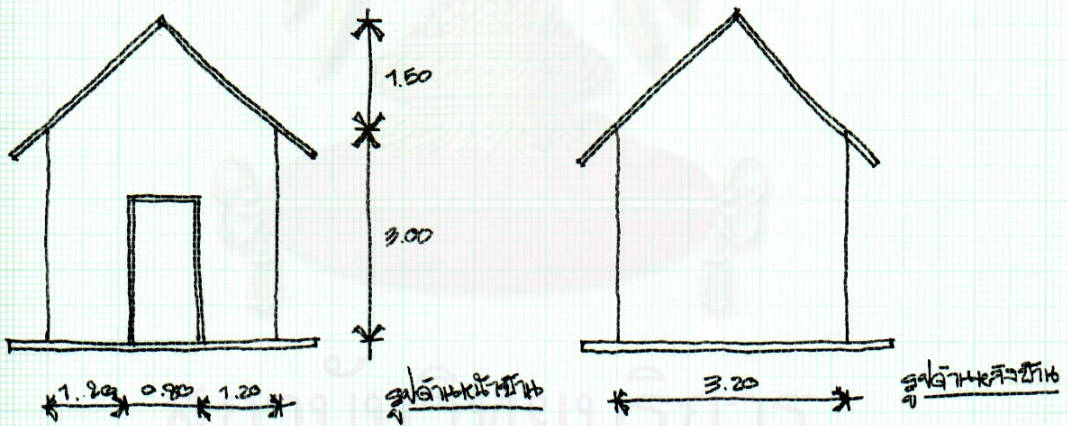
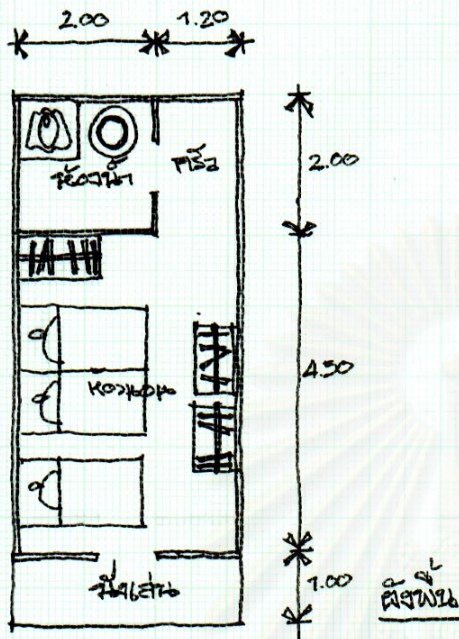

การทำบ้านจำลองครั้งที่ 3

เจ้าของบ้าน

พีนาง

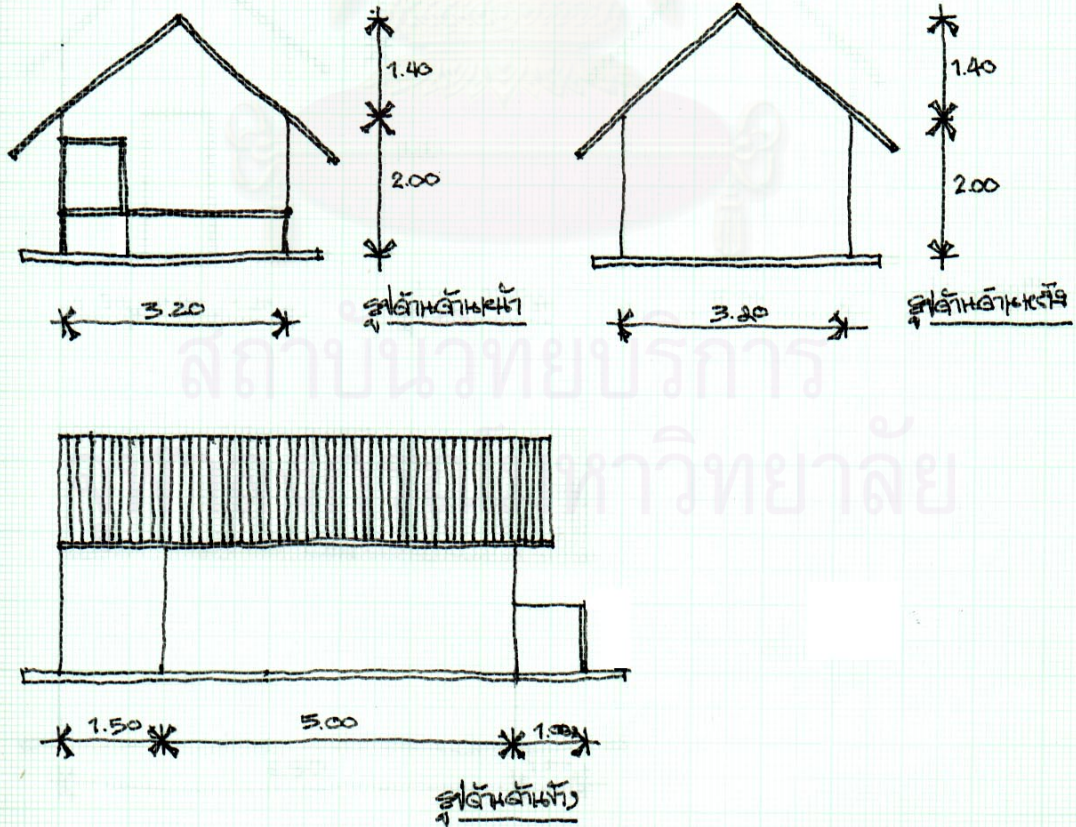
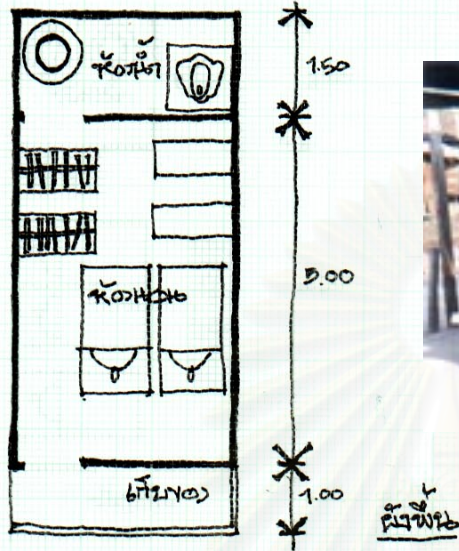
จำนวนสมาชิกในครอบครัว 3 คน

การทำบ้านจำลองครั้งที่ 3

เจ้าของบ้าน พี่เป็ดกับสามี

จำนวนสมาชิกในครอบครัว 2 คน

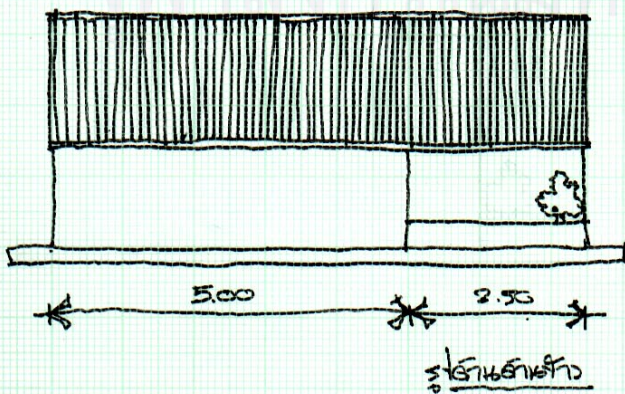
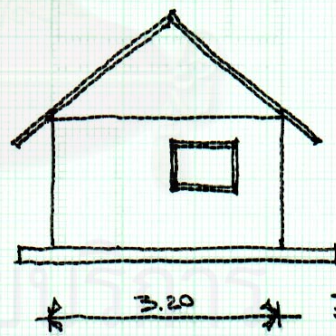
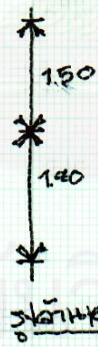
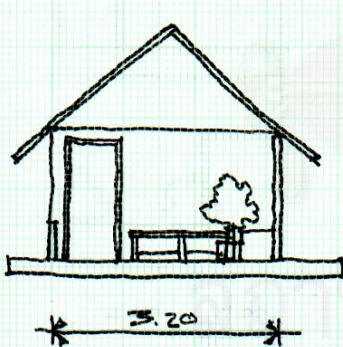
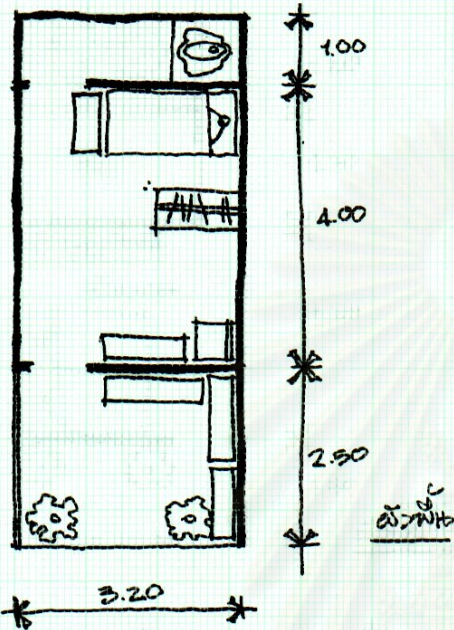

การทำบ้านจำลองครั้งที่ 3

เจ้าของบ้าน

พี่บ๊อง

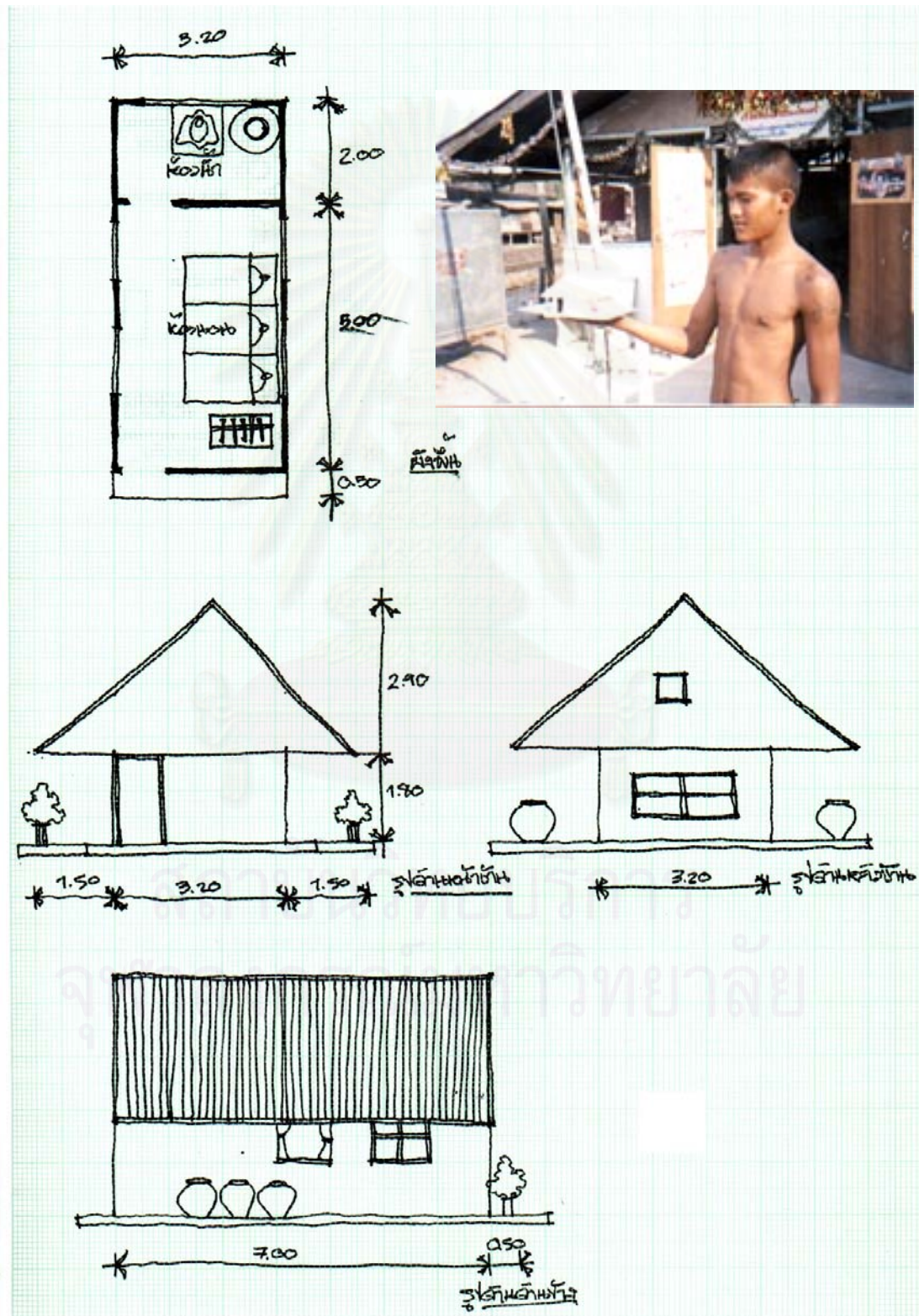
จำนวนสมาชิกในครอบครัว 1 คน

การทำบ้านจำลองครั้งที่ 3

เจ้าของบ้าน   เหน่ง

จำนวนสมาชิกในครอบครัว 3 คน

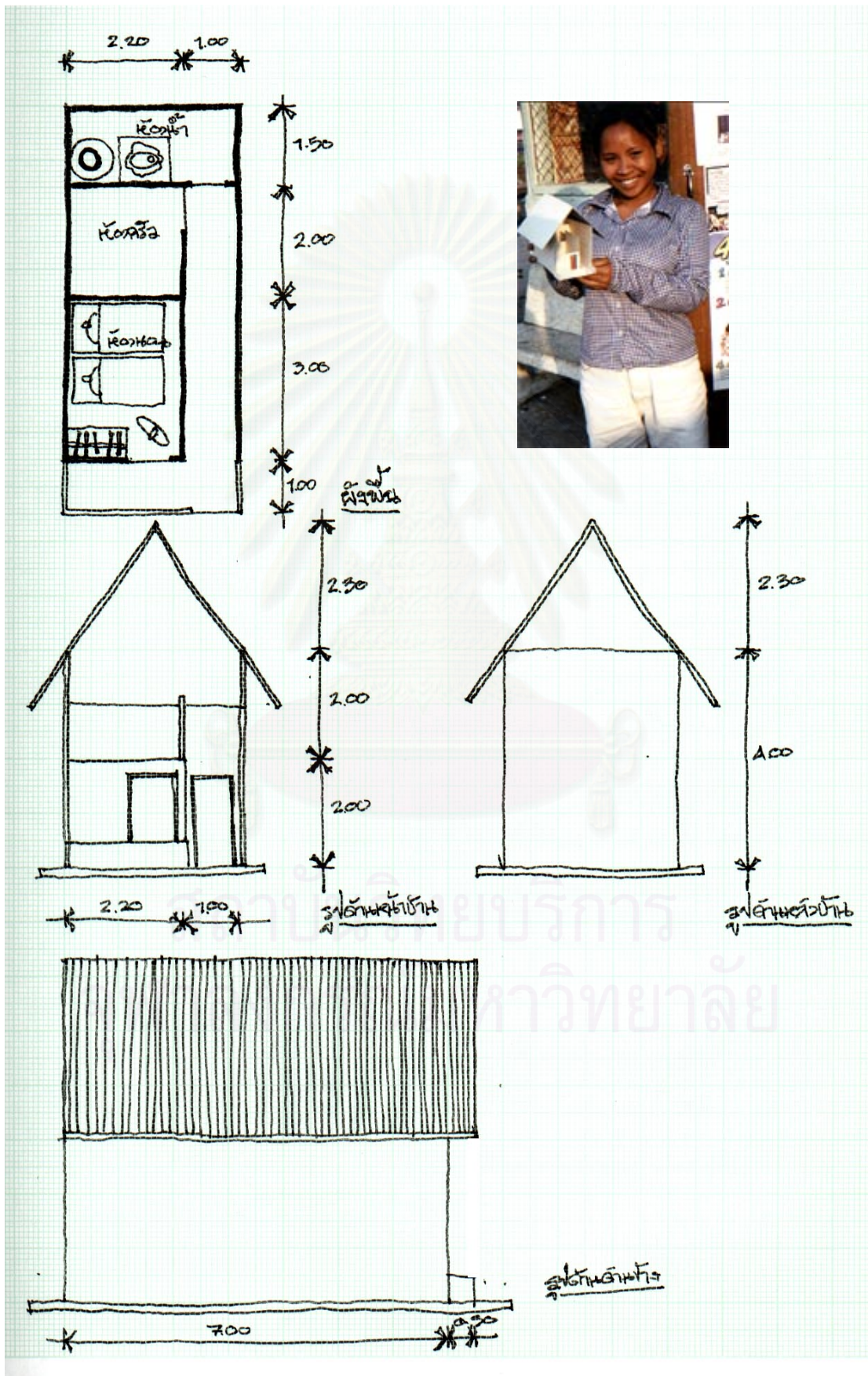

การทำบ้านจำลองครั้งที่ 3

เจ้าของบ้าน

ขนิษฐา

จำนวนสมาชิกในครอบครัว 2 คน

ข้อมูลประชากรชุมชนไบเลย์-หลังจวนฯ เมื่อสิ้นเดือนธันวาคม พ.ศ. 2544

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมาชิก	วันเกิด			อายุ	การศึกษา	อาชีพ	ภูมิลำเนา	ทะเบียน	สูติ	เข้าอยู่						
	41	44/1	44/2								ชื่อ	นามสกุล	วัน	เดือน	ปี	
A1	1	/		นาย ตู่ย์	จันทร์กระโทก	48	มศ.5	รับจ้าง	สกลนคร		2536					
A2	2	/		นาย หนูปาน	จันทร์ภักดี	49	ป.4	เก็บของเก่า	ลพบุรี		2510					
		/		นาง ห้วน	จันทร์ภักดี	42	ป.4	เก็บของเก่า	โคราช							
A3	ข้าA2	/		น.ส. ชนิษฐา	คลังแคล้ว	22		เล่นลิเก								
A4	2	/		นาย อนุรักษ์	อินทร์งาม	50	ป.4	ขี่สามล้อ			-					
A5		/		นาง ลอ	อินทร์งาม	42	ป.4	เก็บของเก่า								
	3	/		นาย จันทรา	ลันทอง	30	ม.3	เก็บของเก่า	โคราช(พิมาย)		2536					
		/		นาง จู	ชอบจิตร	40	ป.2	เก็บของเก่า	โคราช(พิมาย)							
A6	ตาย	/		นาย ธานีรินทร์	รักมณี	54	ไม่	ขี่สามล้อ	อุดรธานี		2534					
		/		นาง จันทร์เพ็ญ	เยี่ยมอุดม	43	มศ.3	รับจ้าง	ขอนแก่น							
A7	4	/		นาย ประจวบ	ซึ้งกลิ่น	45	10	1	2499	ป.4	ค้าของเก่า	โคราช(บัวใหญ่)	/	/	/	2541
		/		นาง ทองบอย	เทพมณี	45	5	10	2499	ป.4	ค้าของเก่า	ร้อยเอ็ด	/	/	/	
		/		ดช. โชคชัย	ซึ้งกลิ่น	8	10	4	2536	ป.1	นักเรียน	ร้อยเอ็ด	/	/		
		/		ดช. สมศักดิ์	ซึ้งกลิ่น	7	18	6	2537	ป.1	นักเรียน	ร้อยเอ็ด	/	/		
A8	1	/		นาง ลอ	สายวรรณ	69				ไม่	ขอทาน	บุรีรัมย์				2490
A9	2	/		นาย รอด	ศิริมา	61	-	-	2483	ป.4	เก็บของเก่า	เขียงราย	X	X	X	2543
		/		นาง พัว	เทียมสิน	61		9	2483	ป.4	เก็บของเก่า	ชัยนาท				
A10	2	/		นาย สมศักดิ์	ศรีภักดี	33	1	1	2511	ป.4	เก็บของเก่า	ศาลเด็ก	X	X	X	2534
		/		นาง สุวรรณ	เปี่ยมสิน	14	-	10	2530	ไม่	เก็บของเก่า	ชัยนาท	/			
A11	4	/		นาย หงส์	สุนันท์	46				ป.4	รับจ้าง	โคราช(เมือง)				2534
		/		นาง น้อย	แข็งขัน	35				ป.5	รับจ้าง	โคราช(เมือง)				
		/		นาย มุจรินทร์	สุนันท์	18				ป.4	รับจ้าง	โคราช(ปักธงชัย)				
		/		ด.ย. สุพรรณษา	สุนันท์	15				ป.4	รับจ้าง	โคราช(ปักธงชัย)				
A12	3	/		นาง ชาม	กำลังหาญ	60	-	-	-	ไม่	เก็บของเก่า	สุรินทร์	X	X	X	2530
		/		นาง เขย	ทองดี	30	-	-	-	ไม่	เก็บของเก่า	สุรินทร์	X	X	X	
		/		นาย สมภักดี	ทองดี	35	-	-	-	ไม่	เก็บของเก่า	สุรินทร์	X	X	X	
A13	2	/		นาง ไพวัน	สินสูงเนิน	36				ไม่	รับจ้าง	โคราช(ห้วยแถลง)				2533
		/		นาย สมบูรณ์	คำสุข	50				ป.2	รับจ้าง	โคราช(พิมาย)				
A14	2	/		นาย ปะ	ทองดี	55	-	-	2489	ไม่	เก็บของเก่า	สุรินทร์				2530
		/		นาง เนียง	ทองดี	74	-	-	2470	ไม่	เก็บของเก่า	สุรินทร์				
A15	3	/		นาย น้อย	ไมตรีมิตร	64				ป.4	รับจ้าง	ร้อยเอ็ด				2534
		/		นางอินทร์	วงธาวี	53				ไม่	รับจ้าง	โคราช(เมือง)				
		/		นาย มานพ	วงธาวี	19				ม.3	รับจ้าง	โคราช(เมือง)				
A16	3	/		นาย อุทิศ	วรรณวิจิตร	47				ป.4	ย้อมผ้า	สระแก้ว	/	/	/	2540
		/		นาง ชุมพร	บัวจำรัส	54				ไม่	แม่บ้าน	ชัยภูมิ	/	/	/	
		/		วชิรารัตน์	บุญละกัณห์	6				ป.1	นักเรียน	ชัยภูมิ	/	/		
A17	3	/		นาย ฉลอง	ภูเยี่ยม	43	-	6	2501	ป.4	แจ้ห่ม	ลพบุรี	/	/	/	2538
		/		นาย สมหมาย	ชัยวงศ์ษา	43	11	3	2501	ไม่ได้	แจ้ห่ม	ร้อยเอ็ด	/	/	/	

สมาชิกรหัส	ชื่อ	นามสกุล	อายุ	วันเกิด			อาชีพ	ภูมิลำเนา	ทะเบียน	สูติ	เข้าอยู่	
				วัน	เดือน	ปี						
41 44/1 44/2	นาย วีระพล	กลมกลวง	19	22	8	2525	-	รับจ้าง (ร้านอาหาร)	ร้อยเอ็ด	/	/	/
A18	นาย บุญรอด	เจริญสังข์	45	29	1	2499	ป.4	รับจ้าง	อุบลราชธานี	/	/	/
	นาง อนุสรณ์	เจริญสังข์	44	11	2	2500	ไม่	รับจ้าง	อุบลราชธานี	/	X	X
A19	นาย ชน	กระบวนกล้า	39				ไม่	เก็บของเก่า	สุรินทร์			2534
	นาง ใ้	ทำน้ำ	54				ไม่	เก็บของเก่า	สุโขทัย			
A20	นาง สมจิตรี	ไพราม	31				ป.5	รับจ้าง				
ไปๆมาๆ	ด.ช.สมชาย	ศิริยนต์	13				ป.6					
A21	นายเกรียงไกร	สินเทาว์	34				ป.4	รับจ้าง	โคราช(ปักธงชัย)			2540
	นาย บุญรอด	มะลิวัลย์	34				ป.4	รับจ้าง	โคราช(ปักธงชัย)			2540
A22	นาย บอง	นาคด้อย	36	11	11	2508	ไม่	เก็บของเก่า	โคราช(โนนสูง)	/	/	/
	นาง ละมุน	ไสวกกลาง	40	16	8	2504	ป.3	แม่บ้าน	โคราช(โนนสูง)	/	/	/
	ด.ช. กิตติพร	ชายมวงคง	15	27	7	2529	ป.6	นักเรียน	โคราช(โนนสูง)	/	/	/
	ด.ญ. อัมพร	ชายมวงคง	11	7	10	2533	ป.5	นักเรียน	โคราช(โนนสูง)	/	/	/
	ด.ช. สิทธิพร	ชายมวงคง	1	5	8	2543	-		โคราช(โนนสูง)	/	/	/
A23	นาย สุเทพ	เยี่ยมกระโทก	38				ม.3	รับจ้าง	โคราช(นครบุรี)			2538
ย้ายออกแล้ว	นาง วรนุช	บันสันเทียะ	26				ม.3	รับจ้าง	โคราช(นครบุรี)			
	ด.ช. อำพล	เยี่ยมกระโทก	7				ไม่		โคราช(นครบุรี)			
	ด.ญ. รัตนพร	เยี่ยมกระโทก	4				-		โคราช(นครบุรี)			
	ด.ญ. สโรชา	เยี่ยมกระโทก	1				-		โคราช(นครบุรี)			
A24	นาย แสง	เกตุดันเทียะ	56	-	-	2488	ป.2	ค้าของเก่า	โคราช(สูงเนิน)	/	/	/
	นาง กม	เกตุดันเทียะ	54	-	-	2490	ไม่	ค้าของเก่า	โคราช(สูงเนิน)	/	/	/
	ด.ญ.วิภาภรณ์	เกตุดันเทียะ	9	8	3	2535	ป.6	นักเรียน	โคราช(เมือง)	/	/	/
	ด.ช.สุพิชัย	เกตุดันเทียะ	6	8	1	2538	ป.6	นักเรียน	โคราช(เมือง)	/	/	/
A25	นาย สมบัติ	เกตุดันเทียะ	20	6	3	2524	ป.4	ค้าของเก่า	โคราช(เมือง)	/	/	/
	น.ส. สมเน็ก	โรจนปริษา	18	23	6	2526	ป.6	ค้าของเก่า	สระแก้ว	/	/	/
	ด.ช.ณรงค์	เกตุดันเทียะ	3	27	10	2541	-		โคราช(เมือง)	/	/	/
A26	นาง สุข	สรงาม	44	-	9	2500	ป.4	ค้าขาย	สุรินทร์	/	/	/
	นาย ไพฑูรย์	พันโคคา	40	17	7	2504	มศ.3	ค้าขาย	มหาสารคาม	/	/	/
	ด.ญ.วาสนา	พันโคคา	6	16	6	2538	อ.2	นักเรียน	กรุงเทพฯ	/	/	/
A27	นาย ทองดี	สุขหลง	21	10	2	2523	-	-	สุรินทร์	/	/	/
	นาง บุญช่วย	ลตภูเขียว	-	16	6	-	-	-	โคราช	/	/	/
ไม่อยู่แล้ว	นาง เก้	สุขหลง	22	5	4	2522	-	รับจ้าง	โคราช			
A28	นาย สมาน	กลินจัตุรัส	49				ป.4	รับจ้าง	จ.ชัยภูมิ			2535
A29	นาย ประสิทธิ์	สารโคกกรวด	51				ป.4	รับจ้าง	โคราช(เมือง)			2541
	นาง คำพอย	บุญเลิศ	44				ป.3	รับจ้าง	โคราช(หนองบุญนา)			2541
A30	นาย บุญชู	เอกวุฒิ	46	1	4	2498	-	ค้าของเก่า	นครราชสีมา	/	/	2530
	นาง สุภาพ	เจริญสุข	54	-	-	2490	-	ค้าของเก่า	อุบลราชธานี	/	X	
A31	นาย นรธา	วัฒนาชัยสถิต	26	21	12	2518	ม.3	ช่างยนต์	โคราช(เมือง)	/	/	/
	นาง ลินดา	วัฒนาชัยสถิต	19	-	-	-	ม.6	แม่บ้าน	โคราช(เมือง)	/	/	/

สมาชิกรหัส	ชื่อ	นามสกุล	วันเกิด			อาชีพ	ภูมิลำเนา	ทะเบียน	สูติ	เข้าอยู่
			อายุ	วัน	เดือน					
41 44/1 44/2	ด.ญ.วิชาวรณีย์	วัฒนาศัยสถิต	3	22	3	2542 -	โคราช(เมือง)	/	/	/
A32	นาง เยื่อน	วัฒนาศัยสถิต	29	15	2	2515 ป.6	ศรีสะเกษ	/	/	/ 2528
	นส. ประภาวดี	วัฒนาศัยสถิต	23	5	2	2521 ม.6	โคราช(เมือง)	/	/	/
แต่่งออก	นาง จริยา	เทพแถบ	-	-	-	- ม.6	โคราช(เมือง)	/	/	/
A33	นาย มณี	เนตรกิง	44			ป.7	โคราช(โชคชัย)			-
	นาง มะลิ	แวงสันเทียะ	45			ป.4	โคราช(โชคชัย)			
A34	นาย สุข	เกลื่อนกลางดอน	76			ไม่	โคราช(ด่านขุนทด)			2510
	ด.ญ. บุญมี	เกลื่อนกลางดอน	8			ป.1	โคราช(ด่านขุนทด)			
A35	นาย ล้าลอง	จันทร์เป่า	47	18	4	2497 ป.4	กรุงเทพฯ	/	/	2544
	นาง คำ	แซกรัมย์	51	6	11	2493 ป.4	บุรีรัมย์	/	/	/
A36	นาย พิธิภักดิ์	ชินวงศ์	35			ป.4	โคราช(เมือง)			2529
	นาง ดร	ชะโรทอน	39			ป.4	รับจ้าง			สุรินทร์
	ด.ช. วัฒน์	พลสว่าง	7			ป.1	นักเรียน			โคราช(เมือง)
A37	นายประสิทธิ์	พรหมทอง	51			ป.4	รับจ้าง			บุรีรัมย์ 2539
	นางชอุ่ม	จันทร์จำรัส	35			ป.4	ค้าของเก่า			บุรีรัมย์
A38	นาย ขวัญจิตร	เปรมในเมือง	37	27	5	2507 ป.4	รับจ้าง			กรุงเทพฯ 2534
	ด.ช. เหมันต์	สังข์เงิน	13	12	12	2531 ป.3	นักเรียน			โคราช(เมือง)
	ด.ญ. คิมหันต์	สังข์เงิน	10	13	5	2534 ป.3	นักเรียน			โคราช(เมือง) X X X
	นาย สมศักดิ์	คำนวนฤทธิ	42			2502 -	รับจ้าง			สระบุรี X X X
A39	นาง สำราญ	คิดเห็น	28			ป.3	เก็บของเก่า			โคราช(ปากช่อง) -
ย้ายไป B20	นาย จอย	เรืองนา	33			ไม่	เก็บของเก่า			โคราช(ชุมพวง)
	ด.ช. อุเทน	คิดเห็น	6			ป.1	นักเรียน			โคราช(เมือง)
A40	นาย สาย	โคทา	58			ป.4	รับจ้าง			-
ย้ายออก	นาง อัมพร	วุฒิยา	64			ป.4	รับจ้าง			-
	นาย สมหมาย	คำแล้ง	59			ป.4	รับจ้าง			-
A41	นาย พัน	เล็กมะดัน	47	8	2	2497 ป.4	ค้าของเก่า			โคราช / / / 2525
	นาง สำเนา	ลานอก	55	-	-	2489 ป.4	ค้าของเก่า			เพชรบูรณ์ / / /
A42	นาง ละมัย	วงศ์แก้ว	29			ป.4	เก็บของเก่า			อ.โนนไทย -
ย้ายออก	นาย มุข	วงศ์แก้ว	24			ป.6	เก็บของเก่า			สระแก้ว
	ด.ช. อภิชาติ	วงศ์แก้ว	1			-	-			-
A43	นาย ล้วน	พันจะโป๊ะ	45	19	7	2499 ป.4	รับจ้างทั่วไป			โคราช(ปักธงชัย) / / / 2539
A44	นาย พนม	คำคง	48	6	4	2496 ป.2	เก็บของเก่า			โคราช(เมือง) / / / 2539
	นาง คมคาย	สุนนทา	43	-	-	- ป.4	เก็บของเก่า			บุรีรัมย์ / / /
ไม่อยู่แล้ว	นาย สมพร	คำคง	44	27	7	2500 ป.4	รับจ้าง			
A45	นาย ประเสริฐ	ข้าราชการ	42			ป.1	ค้าของเก่า			โคราช(โชคชัย) 2542
A46	นาย วาด	เพชรสันเทียะ	53	-	-	2491 ป.4	ค้าของเก่า			โคราช(โนนไทย) / / / 2541
	นาง สมพร	ดีมะสัง	29	-	-	2515 ป.4	ค้าของเก่า			โคราช / / /
ไม่อยู่แล้ว	นส. วนิดา	เพชรสันเทียะ	18	6	1	2526 ป.6	รับจ้าง (สะดวกซื้อ)			โคราช / / /
A47	นาย อุดม	นางชม	40			ป.4	รับจ้างทั่วไป			ศรีสะเกษ -

สมาชิก	วันเกิด			อายุ	วัน	เดือน	ปี	การศึกษาอาชีพ	ภูมิลำเนา	ทะเบียน	สูติ	เข้าอยู่	
	41	44/1	44/2										ชื่อ
	บ้านว่าง	เข้าๆออกๆ	นาง สมพร ศรีอุทัย	24				ป.1 แม่บ้าน	โคราษฎ์(ปากช่อง)				
A48	3 /	นาย จรุง	เศรษฐมนตรี	56				ม.6 ค้าของเก่า	กาฬสินธุ์			2534	
	/	นาง ที	อุดมจิตร	61				ป.3 ค้าของเก่า	กาฬสินธุ์				
	ไม่อยู่แล้ว	ด.ช. ธวัชชัย	แช่ตั้ง	15					กาฬสินธุ์				
A49	4	นาง พิศมัย	อุดมจิตร	34				ป.3 รับจ้าง	กาฬสินธุ์			2534	
	บ้านพัง	นาย ทรงศักดิ์	แช่ตั้ง	16				ป.6 รับจ้าง	กาฬสินธุ์				
	ไม่มีคนอยู่	นาง แก้ว	สุวิมล	35				ป.2 รับจ้าง	สุพรรณบุรี				
		นาย เนียม		33				ป.2 รับจ้าง	กาฬสินธุ์				
A50	2 /	นาย สมหวัง	มาลาศรี	46				ป.4 รับจ้าง (ในตลาด)	บุรีรัมย์			2528	
	/	นาง เล็ก	งดกลาง	60				ป.1 เก็บของเก่า	โคราช(ปะทาย)				
A51	2 /	นาย ประหยัด	บุญประเสริฐ	37				ป.4 รับจ้างทั่วไป	ชัยภูมิ			2534	
	/	นาง พัด	สาจะโปีะ	45				ป.5 เก็บของเก่า	ชัยภูมิ				
A52	1	นาย เพ็ง	ตระการศิริวัฒน์	67	-	-	2477	ป.4 รับจ้าง (ขับรถ)	ปราจีนบุรี	/	/	2535	
	/	นาง สุภาพร	ช่างการ	48	1	7	2496	ป.4 ค้าขาย (หาบเร่)	โคราช(พิมาย)	/	/		
A53	4 /	นาย ทวีศักดิ์	มีจินดา	44	5	6	2500	ป.7 รับจ้าง (เลี้ยงม้า)	อุดรธานี	/	/	2543	
	/	นาง ลำไพ	มีจินดา	38	14	3	2506	ป.7 ค้าขาย (หาบเร่)	ชัยภูมิ	/	/		
	/	ด.ช. อุดรชัย	มีจินดา	7	25	4	2537	ป.2 กำลังศึกษา	โคราช(เมือง)	/	/		
	/	ด.ช. ชัยภูมิ	มีจินดา	3	3	2	2541	- -	โคราช(เมือง)	/	/		
A54	3 /	นาย ปรีชา	การจนราช	31	27	9	2513	ไม่	ถีบสามล้อ	โคราช(กุดจิก)	/	/	2530
	/ /	นาง บัวลอย	แก่สูงเนิน	65	-	6	2479	ป.4 แม่บ้าน	โคราช(กุดจิก)				
	/ /	นาง สุ	กาญจนราช	24	-	-	-	ไม่	รับจ้าง(เขตอุตสาหกรรม)	-			
	/	นาง อรดี	แก่สูงเนิน	23	22	7	2521	ป.4 รับจ้าง (แม่ครัว)	โคราช(กุดจิก)	/	/		
	/	ด.ญ. อรวรรณ	วิชาสวัสดิ์	7	2	7	2537	ป.1 นักเรียน	โคราช(กุดจิก)	/	/		
A55	3 /	นาย สมพร	อัษฎสุวรรณ	34	15	4	2510	ป.4 รับจ้าง (เลี้ยงม้า)	โคราช(เมือง)	/	/	เกิด	
	/	นาง จันจิรา	อัษฎสุวรรณ	40	17	7	2504	ป.4 รับจ้าง (แม่บ้าน)	กาญจนบุรี	/	/		
	/	นาง เจนจิรา	อัษฎสุวรรณ	14	28	2	2530	ม.3 นักเรียน	โคราช(เมือง)	/	/		
A56	7 /	นาย สมเมือง	คำสันเทียะ	44	2	4	2500	ป.4 รับจ้าง (ขับรถ)	โคราช(เมือง)	/	/	เกิด	
	/	นาง หลอด	คำสันเทียะ	74	-	-	2470	ป.4 แม่บ้าน	โคราช(เมือง)	/	/		
	/	นาย ขาดรี	อาศัยนา	32	2	9	2512	ป.6 รับจ้าง (ทั่วไป)	โคราช(เมือง)	/	/		
	/	ด.ช. ศตวรรษ	คำสันเทียะ	1	2	1	2543	- -	โคราช(เมือง)	/	/		
	/	นาง ชัย		26	-	-	-	ไม่	รับจ้าง(เขตอุตสาหกรรม)				
		นาย วิจิตร	คำสันเทียะ	49				ป.4 รับจ้าง	โคราช(เมือง)				
		นาง อังคนา	คำสันเทียะ	27				ป.4 รับจ้าง	โคราช(เมือง)				
		น.ส. พัชรินทร์	ศรีหงส์ทอง	29				ไม่	รับจ้าง	โคราช(เมือง)			
A57	ไม่มี	1	นาย พวง	ชวากลาง	76			ม.1 ค้าขาย				-	
A58	3 /	นาง ดาว	บุญมา	47	-	5	2497	ป.4 ค้าขาย,รับจ้าง	โคราช(ปะทาย)			2525	
	สร้างใหม่	/	นาย ประกอบ	คำสันเทียะ	39	1	1	2505	ป.4 ซี่สามล้อ,เสียบหมู	โคราช(บัวใหญ่)	/	/	
		ด.ญ. กัลยา	บุญมา	6				ป.1 นักเรียน	โคราช				
A59	3 /	นาย พวง	ชวากลาง	76				ป.1 ค้าขาย(ของชำ)	โคราช(เมือง)			2537	

สมาชิก	วันเกิด			อายุ	วัน	เดือน	ปี	การศึกษาอาชีพ	ภูมิลำเนา	ทะเบียน	สูติ	เข้าอยู่
	41	44/1	44/2									
		ชื่อ	นามสกุล									
	/	นาง ลำไย	ขจรกลาง	75				-	ค้าขาย(ของชำ)	โคราช(เมือง)		
	/	นาย สายยันต์	ขจรกลาง	40				ป.4	รับจ้าง(ติดรถ)	โคราช(เมือง)		
A60	2 /	นาย ละมัย	อ่อนน้อม	69				ป.4	รับจ้าง(ยาม)	พิจิตร		2537
	/	นาง ลำปาง	ทองบุราณ	49				-	ค้าขาย(แร่)	พิจิตร		
A61	2 /	นาย สมเจต	กุหลาบเพชร	58				ปวส.	รับจ้าง	อยุธยา		2534
	/	นาง ไพวรรณ	ดวงเจริญเขต	35				ป.6	รับจ้าง	มหาสารคาม		
A62	2 /	นาย คำ	เกิดทะเล	62	-	-	2482	ป.4	ถีบสามล้อ	โคราช	/ / /	2535
	/	นาย สายัญญ์	ชุ่มโคกกรวด	44				ป.4	รับจ้างทั่วไป	โคราช(เมือง)	/ / /	
A63	3 /	นาง สุภาพร	ชุ่มโคกกรวด	30				ป.6	แม่บ้าน	นครราชสีมา	/ / /	2535
	/	นาย ชม	ชามมะเริง	40				ป.4	รับจ้าง (เลี้ยงม้า)	โคราช(เมือง)	/ / /	
ย้ายไป A62		นาย สายยันต์	ชุ่มโคกกรวด					ป.6	รับจ้าง	โคราช(เมือง)		
A64	3 /	นาง บุญสม	คงกระพัน	71	-	-	2473	ไม่	ค้าขาย	อ่างทอง	/ / /	2535
	/	ด.ญ. มีนา	คงกระพัน	13	21	6	2531	ป.5		โคราช(เมือง)	/ / /	
ไม่อยู่แล้ว		นส. รัตมี	คงกระพัน	21	20	4	2523	ป.4	นักเรียน	โคราช(เมือง)		
A65	7 /	นาย ประหยัด	ชุ่มโคกกรวด	36	4	2	2508	ป.4	ค้าขาย	โคราช(เมือง)	/ / /	2535
	/	นาง อำนวยรักษ์	ชุ่มโคกกรวด	44	27	2	2500	ป.4	ค้าขาย	โคราช(เมือง)	/ / /	
	/	นาง ลำจวน	ไพจิตร	71	-	-	2473	ไม่	แม่บ้าน	อยุธยา	/ / /	
	/	น.ส. สุภาพร	ชุ่มโคกกรวด	16	23	3	2528	ม.4	นักเรียน	โคราช(เมือง)	/ / /	
	/	ด.ช. ประภาสิต	ชุ่มโคกกรวด	15	19	9	2529	ม.2	นักเรียน	โคราช(เมือง)	/ / /	
	/	ด.ญ. สุกัญญา	ชุ่มโคกกรวด	11	17	2	2533	ป.4	นักเรียน	โคราช(เมือง)	/ / /	
	/	ด.ญ. สุพรรณิณี	เอกตระกูล	8	18	7	2536	ป.2	นักเรียน	โคราช(เมือง)	X X	
A66	8	นาย มาโนช	กุหลาบเพชร	46				ป.4	รับจ้างทั่วไป	โคราช(เมือง)		2537
	/	นาง อภัย	บุญเจริญ	46				ป.4	รับจ้างทั่วไป	โคราช(เมือง)		
	/	นาย มณู	กุหลาบเพชร	21				ป.5	รับจ้าง	โคราช(เมือง)		
	/	ด.ช. สมพร	กุหลาบเพชร	15				ป.6	รับจ้างทั่วไป	โคราช(เมือง)		
	/	ด.ช. ปณต	กุหลาบเพชร	10				ป.3		โคราช(เมือง)		
	/	ด.ญ. หยาดเพชร	กุหลาบเพชร	9				ป.2	นักเรียน	โคราช(เมือง)		
	/	ด.ญ. หยาดนภา	กุหลาบเพชร	8				ป.2	นักเรียน	โคราช(เมือง)		
	/	ด.ช. สภพ	กุหลาบเพชร	6				-		โคราช(เมือง)		
A67	5 /	นาย สมบูรณ์	ชุ่มโคกกรวด	29	-	-	2515	ป.5	รับจ้าง (เลี้ยงม้า)	โคราช(เมือง)	/ / /	2539
	/	นาง วันดี	บุญมา	37	23	10	2507	ป.4	แม่บ้าน, เก็บบัว	โคราช(บัวใหญ่)	/ / /	
	/	นาย มานะ	ผิวบาง	16	-	-	2528	ป.6	-	โคราช(เมือง)	/ / /	
ไม่อยู่แล้ว		นาย วิตรพล	ผิวบาง	18								
ไม่อยู่แล้ว		ด.ญ. มณีนววรรณ	ผิวบาง	13								
A68	5 /	นาง บังอร	รุ่งคำ	37	-	12	2507	ไม่	ค้าขาย	ศรีสะเกษ	/ / /	2538
ไม่อยู่แล้ว		นาย ศักดิ์ชาย	โชคศรีนิต	41	10	3	2503	ไม่				
ไม่อยู่แล้ว		น.ส. อัมพา	ทองสุขนอก	17	2	11	2527	ม.3				
ไม่อยู่แล้ว		น.ส. อัมพร	ทองสุขนอก	17	2	11	2527	ม.3				
ไม่อยู่แล้ว		ด.ญ. วรณนิตา	หัสตินรัตน์	12	10	5	2532	ป.6				

สมาชิกรหัส	ชื่อ	นามสกุล	อายุ	วันเกิด			การศึกษา	อาชีพ	ภูมิลำเนา	ทะเบียน	สูติ	เข้าอยู่
				วัน	เดือน	ปี						
A69	3 /	นาย สอน	ศรีสวัสดิ์	67			ป.4	รับจ้าง(เลี้ยงม้า)	โคราช(เมือง)			2538
	/	นาง เจือ	ศรีสวัสดิ์	67			ป.4	แม่บ้าน	โคราช(เมือง)			
		นาย รัชชชัย	ศรีสวัสดิ์	22			ป.6		โคราช(เมือง)			
A70	ไม่มี	นาง สะคราญ	แพงสม	53			ป.6	ค้าของเก่า	-			
		นาย สุรินทร์	แพงสม	75			ไม่	ค้าของเก่า	-			
A71	4 /	นาย ขาดิชา	แช่ฮ้าง	38	7	1	2506	ป.4	รับจ้าง (ทั่วไป)	โคราช(เมือง)	/ / /	2537
	/	นาง จวน	บุญพิมาย	37	-	10	2507	ไม่	แม่บ้าน	โคราช(เมือง)	/ / /	
	/	ด.ช. จารุวรรณ	แช่ฮ้าง	9	28	6	2535	ป.3	-	โคราช(เมือง)	/ / /	
	/	ด.ญ. สุวีวรรณ	แช่ฮ้าง	4	7	8	2540	-	-	โคราช(เมือง)	/ / /	
A72	6 /	นาง พร	บุญพิมาย	72	-	-	2472	ไม่	แม่บ้าน	โคราช(พิมาย)	/ / /	2537
	/	นาง ลิน	บุญพิมาย	50	-	-	2494	ไม่	แม่บ้าน	โคราช(พิมาย)	/ / /	
	/	นาย แสง	บุญพิมาย	44	11	2	2500	ป.4	รับจ้าง (ก่อสร้าง)	โคราช(พิมาย)	/ / /	
	/	นาง จรินทร์	สุวิชาญกุล	36	3	10	2508	ไม่	รับจ้าง (ก่อสร้าง)	กรุงเทพฯ	/ / /	
	/	ด.ช. มงคล	บุญพิมาย	4	-	-	2540	-	-	โคราช(เมือง)	/ / /	
		นาย วงศ์จักร	บุญพิมาย	17	-	-	-	ป.6	รับจ้าง			
		น.ส. พิมพ์ใจ	บุญพิมาย	18	-	-	-	ป.6	รับจ้าง			
A73	5 /	นาย ประพัฒน์	อัญสุวรรณ	33	7	12	2511	ป.4	รับจ้าง (เลี้ยงม้า)	นครราชสีมา	/ / /	2537
	/	นาง จันทรวรรณ	อัญสุวรรณ	33	1	9	2511	ไม่	แม่บ้าน	นครราชสีมา	X X X	
	/	ด.ช. สุวิรัตน์	อัญสุวรรณ	9	2	8	2535	ป.2	นักเรียน	นครราชสีมา	X X X	
	/	ด.ช. ป้อง	อัญสุวรรณ	4	2	3	2540	-	-	นครราชสีมา	X X X	
	/	ด.ญ. ทับทิม	อัญสุวรรณ	3	20	2	2541	-	-	นครราชสีมา	X X X	
A74	4 /	นาง สมใจ	เจริญผล	66	1	3	2477	ป.4	เก็บของเก่า	พิษณุโลก	/ / /	2537
	/	นาย สวัสดิ์	ทับกษณณ์	24	20	2	2521	ป.6	รับจ้าง(ผู้รถ)	โคราช(เมือง)	/ / /	
	/	ด.ญ.วันนิพา	แสงฤทธิ์	14	16	2	2530	ม.1	นักเรียน	โคราช(เมือง)	/ / /	
	/	ด.ญ.เสาวลักษณ์	งาเกาะ	8	12	9	2536	ป.1	นักเรียน	โคราช(เมือง)	/ / /	
A75	1 /	นาย เข็ม	บุญเขต	31				ป.4	รับจ้าง	โคราช		2538
A76	3 /	นาง สาคร	คองน้ำ	49	1	11	2495	ม.4	รับจ้าง (แม่บ้าน)	โคราช(เมือง)	/ / /	2537
	/	นาย สุขสันต์	คองน้ำ	20	17	7	2524	ป.6	ขับมอเตอร์ไซด์	โคราช(เมือง)	/ / /	
	/	นาง ดวง	คองน้ำ	77		4	2467	ไม่	แม่บ้าน	โคราช(เมือง)	/ / /	
A77	7 /	นาง พัน	อัญสุวรรณ	64	10	7	2480	ไม่	แม่บ้าน	อุดรธานี	/ / /	2538
	/	นาง ยุพิน	อัญสุวรรณ	38	20	11	2506	ป.4	ค้าขาย (ไส้กรอก)	โคราช(เมือง)	/ / /	
	/	นาย อนุวัฒน์	อัญสุวรรณ	3	17	4	2541	ไม่	-	โคราช(เมือง)	/ / /	
ไม่อยู่แล้ว		นาย กิตติศักดิ์	ถวิลการ	41	20	8	2503	ม.3		โคราช(เมือง)		
ไม่อยู่แล้ว		นาย อนุรักษ์	ถวิลการ	18	29	4	2526	ปวช.		โคราช(เมือง)		
ไม่อยู่แล้ว		ด.ญ.จุฑารัตน์	ปราชญกุล	13	17	4	2531	ป.6		โคราช(เมือง)		
ไม่อยู่แล้ว		ด.ญ.จุฬาลักษณ์	ถวิลการ	3	25	11	2541	ป.6		โคราช(เมือง)		
A78	4 /	นาง บุญช่วย	อัญสุวรรณ	25	5	10	2519	ป.6	ค้าขาย	โคราช(เมือง)	/ / /	2538
	/	นาย จีระศักดิ์	อัญสุวรรณ	21	22	3	2523	ป.5	รับจ้าง (ขายกระเป๋าคอ)	โคราช(เมือง)	/ / /	
	/	ด.ช. อนุสรณ์	สุขอยู่	6	20	8	2538	อ.3		โคราช(เมือง)	/ / /	

สมาชิก	วันเกิด							วุฒิ	ภูมิลำเนา	ทะเบียน		เข้าอยู่				
	41	44/1	44/2	ชื่อ	นามสกุล	อายุ	วัน						เดือน	ปี	วาระศึกษาอาชีพ	
	/			ด.ญ.ชนิษฐา	สุขอยู่	1	20	7	2543	-		โคราช(เมือง)	/	/		
A79	1			นาย จีระศักดิ์	อัณยสุวรรณ	21	22	3	2523	ป.5	รับจ้าง (ขายกระเป๋าโคราช(เมือง)	โคราช(เมือง)	/	/	2538	
A80	4	/		นาย สมบัติ	คงเมือง	41	17	4	2503	ป.4	เลี้ยงม้า	เพชรบูรณ์	/	/	/	2541
		/		นาง สมใจ	ภักดี	38	1	4	2506	ป.4	ค้าขาย (ไส้กรอก)	โคราช(เมือง)	/	/	/	
		/		นาย สุวรรณ	อาจศึก	19	20	3	2525	ม.6	รับจ้าง (เดอะมอลล์)	โคราช(เมือง)	/	/	/	
ไม่อยู่แล้ว				นาย สุวัฒน์	อาจศึก	16	23	5	2528	ป.3						
A81	3	/		นาย สมศักดิ์	สริรัตน์	34				ป.6	รับจ้าง(เลี้ยงม้า)	โคราช(เมือง)				2537
		/		นาง สมจิต	ภักดี	31				ป.6	ค้าขาย(ไส้กรอก)	โคราช(เมือง)				
		/		ด.ญ. ดวงกมล	ภักดี	10				ป.4		โคราช(เมือง)				
A82	8	/		นาย สุนทร	บุญแพ	52	12	11	2492	ป.4	ค้าขาย (ของเล่น)	สิงห์บุรี	/	/	/	2531
		/		นาง ถนอม	กล้าหาญ	41	27	7	2503	ป.2	ค้าขาย (ของเล่น)	บุรีรัมย์	/	/		
		/		นาย อาทิตย์	บุญแพ	22	10	8	2522	ป.4	รับจ้าง (ล้างสีรถ)	โคราช	/	/	/	
		/		ด.ญ. สายพิน	บุญแพ	15	14	11	2529	ไม่		บุรีรัมย์	X	X	X	
		/		ด.ญ. สายใจ	บุญแพ	12	5	1	2532	ไม่		บุรีรัมย์	X	X	X	
		/		ด.ญ. กาญจนา	บุญแพ	7	13	4	2537	ป.2	นักเรียน	โคราช(เมือง)	/	/		
		/		ด.ญ. นุชนาฏ	บุญแพ	5	25	6	2539	-	-	โคราช(เมือง)	/	/		
		/		ด.ญ. สุพรรณิณี	กล้าหาญ	2	3	7	2542	-	-	โคราช(เมือง)	/	/		
A83	9	/		นาย แอ็ด	กล้าหาญ	48	1	1	2496	ป.2	พ่อบ้าน	บุรีรัมย์	/	/	/	2529
		/		นาง หล้า	ใจผ่อง	41	-	-	2503	-	แม่บ้าน	พิษณุโลก	/	/	/	
		/		นาย สกล	บุราคร	27	2	7	2517	-	จับเต่า	สุรินทร์	/	/	/	
		/		นาง อ้อย	กล้าหาญ	24	15	4	2520	ป.2	แม่บ้าน	บุรีรัมย์	/	/	/	
		/		นาย ประเสริฐ	กล้าหาญ	22	4	9	2522	-	จับเต่า	บุรีรัมย์	X	X	/	
		/		น.ส. รุ่ง	กล้าหาญ	19	9	8	2525	-	แม่บ้าน	บุรีรัมย์	X	X	/	
		/		ด.ช. จักรกริณี	กล้าหาญ	15	14	10	2529	-	จับเต่า	บุรีรัมย์	X	X	/	
		/		ด.ช. นิโน	กล้าหาญ	5	28	1	2539	รช	-	ยโสธร	X	/		
		/		ด.ช.บุษกร	กล้าหาญ	3	8	6	2541	รช	-	โคราช(เมือง)	X	/		
		/		นาย สมมาศ	เปลกระโทก	16	20	5	2528	ป.5	จับเต่า	โคราช(เมือง)	/	/	/	
		/		ด.ช. ชัยชนะ	คงมาสุก	1	4	1	2545	รช	-	โคราช(เมือง)	/	/		
ไม่อยู่แล้ว				ด.ช. โจอา	กล้าหาญ	8	8	1	2536							
A84	4	/		นาย สุเทพ	ตัดทอง	33	31		2511	ป.5	ค้าขาย	พิจิตร				2537
		/		นาง ยุพิน	ยิ้มละมัย	33	30	5	2511	ป.4	ค้าขาย	โคราช(เมือง)				
		/		ด.ช. ชิตดนัย	ตัดทอง	8	24	5	2537	ป.1	นักเรียน	โคราช(เมือง)				
		/		ด.ช. ชินณพงศ์	ตัดทอง	6	26	5	2539	-	-	โคราช(เมือง)				
A85	4	/		นาย ทองม้วน	ตัดทอง	71	-	7	2473	ป.6	ค้าขาย	พิจิตร	/	/	/	2537
	/	/		นาง บุญสม	ตัดทอง	64	-	3	2480	-	ค้าขาย	พิจิตร	/	/	/	
	/	/		นาย พิษณุ	ตัดทอง	23	-	7	2521	ม.3	ค้าขาย	อุดรธานี	/	/	/	
	/	/		นาง พิมพ์ภัทร	ตัดทอง	21	-	1	2523	-	ค้าขาย	เชียงใหม่	/	/	/	
	/	/		นาง ศิริบุรณี	ตัดทอง	30	18	12	2514	ป.6	รับจ้าง (ค้าขาย)	พิจิตร	/	/	/	
	/	/		ด.ช. จักรินทร์	ตัดทอง	7	11	11	2537	ป.1	นักเรียน	โคราช(เมือง)	/	/	/	

สมาชิก	วันเกิด							วุฒิ	ภูมิลำเนา	ทะเบียน	สูติ	เข้าอยู่	
	41	44/1	44/2	ชื่อ	นามสกุล	อายุ	วัน						เดือน
	/	ด.ญ.	รุ่งตะวัน	ทัดทอง	1	22	4	2544	-			โคราช(เมือง)	
A86	4	/	นาย ธวัชชัย	ผมงาม	34	7	7	2510	ป.4	ค้าขาย		โคราช	2537
	/		นาง ลินดา	ทัดทอง	31	13	4	2513	ป.4	ค้าขาย		พิจิตร	
	/		ด.ช. โชติโชค	ผมงาม	13	26	3	2531	ม.1	นักเรียน		โคราช(เมือง)	
	/		ด.ช. ธนาคาร	ผมงาม	12	1	12	2532	ป.3	นักเรียน		โคราช(เมือง)	
A87	ไม่มีคนอยู่		นาง ม่วย	จันทร์อ่อน	56				ป.4	ค้าขาย		โคราช	
A88	5	/	นาย ชัด	วิชาสวัสดิ์	26	27	9	2513	ป.4	ตีสามล้อ		โคราช(กุฉิก)	2537
ย้ายไป A	/	/	นาง บัวลอย	แก่สูงเนิน	65	-	6	2479	ป.4	แม่บ้าน		โคราช(กุฉิก)	
ย้ายออก	/	/	ด.ญ. อรวรรณ	วิชาสวัสดิ์	7	-	-	-	-			โคราช(เมือง)	
ย้ายไป A54	/		นาง อรดี	แก่สูงเนิน	23	22	7	2521	ป.4	รับจ้าง (แม่ครัว)		โคราช(กุฉิก)	
ย้ายออก	/		ด.ช. วิชัย	วิชาสวัสดิ์	7	2	7	2537	ป.1	นักเรียน		โคราช(กุฉิก)	
A89	5	/	นาง ซ้อย	แกมเกษม	58	-	1	2486	ป.4	หาของเก่า		นครราชสีมา	/ / / 2540
	/	/	นาง เย็น	แกมเกษม	54	-	-	2490	ป.4	แม่บ้าน		นครราชสีมา	/ / / ลูกช่วย
	/		นาย มานพ	เตียนจันทิก	31	16	10	2513	ป.6	รับจ้าง (แจกไบพิซซ)	นครราชสีมา		/ / /
	/		นาง ซอทิพย์	ขอค่านกลาง	27	1	10	2517	ป.6	รับจ้าง (แจกไบพิซซ)	นครราชสีมา		/ / /
	/		ด.ช. มนัส	แกมเกษม	11	19	7	2533	ป.6	นักเรียน		นครราชสีมา	/ / /
ไม่อยู่แล้ว	/		นาย กิตติ	แกมเกษม	16	19	4	2528	ป.6	รับจ้าง (เสิร์ฟ)		นครราชสีมา	/ / /
ไม่อยู่แล้ว	/		นาย ราเชน	แกมเกษม	23	3	12	2521	ม.6	รับจ้าง (เสิร์ฟ)		นครราชสีมา	/ / /
ไม่อยู่แล้ว	/		นาย วิชาญ	แกมเกษม	25	18	1	2519	ม.6	ทหาร		นครราชสีมา	/ / /
ไม่อยู่แล้ว			ด.ญ. กัญญาเรศ	แกมเกษม	3	-	1	2541				นครราชสีมา	/ / /
A90	4	/	นาย วิเชียร	ทัดทอง	41	22	12	2503	ป.4	ค้าขาย		พิจิตร	2537
	/		ด.ช. ยุทธนา	ทัดทอง	17	11	5	2528	ป.5	ค้าขาย		โคราช(เมือง)	
นอนกับ A91	/		ด.ญ. ภรณ์นิภา	ทัดทอง	16	24	7	2529	ป.6	ค้าขาย		โคราช(เมือง)	
นอนกับ A92	/		ด.ช. วาที	ทัดทอง	13	21	8	2531	ป.3	นักเรียน		โคราช(เมือง)	
A91	3	/	น.ส. วนิดา	ทัดทอง	26	3	10	2518	ป.5	ค้าขาย		นครราชสีมา	2537
ย้ายไป A85	/		นาง ศิริบุรณี	ทัดทอง	30	18	12	2514	ป.6	รับจ้าง (ค้าขาย)		พิจิตร	
ย้ายไป A86	/		ด.ช. จักรินทร์	ทัดทอง	7	11	11	2537	ป.1	นักเรียน		โคราช(เมือง)	
A92	8	/	นาย วันชัย	ทัดทอง	44	1	8	2500	ม.6	ค้าขาย		พิจิตร	/ / / 2537
	/		นาง ละเอียด	คล้ายบุรี	34	8	4	2510	-	ค้าขาย		นครสวรรค์	/ / /
	/		ด.ช. ชูติพงษ์	ทัดทอง	13	19	1	2531	ป.5	นักเรียน		นครราชสีมา	/ / /
	/		ด.ช. ประกิต	ทัดทอง	12	8	6	2532	ป.3	นักเรียน		นครราชสีมา	/ / /
	/		ด.ช. ประจักษ์	ทัดทอง	12	8	6	2532	ป.3	นักเรียน		นครราชสีมา	/ / /
	/		ด.ช. เมืองรัก	คล้ายบุรี	9	5	2	2535	ป.2	นักเรียน		เลย	X X X
	/		ด.ช. เอกพันธ์	ทัดทอง	6	10	9	2538	-	-		โคราช	/ / /
	/		ด.ญ. วิภาพรรณ	ทัดทอง	6	10	9	2538	-	-		โคราช	/ / /
A93	4	/	นาย กำพล	ปิ่นเพชร	46	14	4	2597	ป.4	ค้าขาย		อุดรธานี	2538
	/		นาง ฉันทนี	ทัดทอง	34	10	5	2510	ป.4	ค้าขาย		พิจิตร	
	/		ด.ญ. ขวัญตา	ทัดทอง	13	24	5	2531	ม.2	นักเรียน		อุดรธานี	
	/		ด.ช. ฤทธิ์	ทัดทอง	12	28	11	2532	ป.6	นักเรียน		อุดรธานี	

สมาชิก	ชื่อ	นามสกุล	อายุ	วันเกิด			การศึกษา	อาชีพ	ภูมิลำเนา	ทะเบียน	สูติ	เข้าอยู่			
				วัน	เดือน	ปี									
B1	4 /	นาย สุรศักดิ์	คลองแคล้ว	30	31	3	2514	ป.5	รับจ้าง	โคราช(เมือง)	/	/	/	2532	
	/	นาง สุภาพร	รักเศรษฐา	26	20	1	2518	ป.6	แม่บ้าน	โคราช(ปักธงชัย)	/	/	/		
	/	ด.ช. ถิ่นวา	คลองแคล้ว	4	14	12	2540	-	-	โคราช(เมือง)	/	/	/		
	/	ด.ช. มงคล	คลองแคล้ว	2	9	9	2542	-	-	โคราช(เมือง)	/	/	/		
B2	1 /	นาย นิพนธ์	เลิศสูงเนิน	1	25	2	2513	ป.6	รับจ้าง(ก่อสร้าง)	โคราช(โนนสูง)	/	/	/	2532	
B3	2 /	นาง พลัปลี	เลิศสูงเนิน	26	1	7	2518	ป.5	รับจ้าง(ค้าขาย)	โคราช(โนนสูง)	/	/	/	2532	
	/	ด.ช. สุวิทย์	สังข์	9	13	10	2536	ป.2	นักเรียน	โคราช(เมือง)	/	/	/		
B4	2 /	นาง พิน	ม่วงกลาง	50	-	-	2494	ป.4	แม่บ้าน	โคราช(โนนสูง)	/	/	/	2532	
	/	นาย สมชาย	เลิศสูงเนิน	20	2	6	2524	ป.6	รับจ้าง(ตู้)	โคราช(โนนสูง)	/	/	/		
B5	2 /	นาย สุเทพ	เลิศสูงเนิน	29	29	11	2515	ป.5	เก็บของเก่า	โคราช(โนนสูง)	/	/	/	2532	
	/	นาง น้อย	ใบประตู	27	-	-	2517	ป.3	เก็บของเก่า	โคราช(ปากช่อง)	/	/	/		
	/	ด.ช. ประวิทย์	ใบประตู	3	-	-	2541	-	-	โคราช(เมือง)	/	/	/		
B6	7 /	นาย สม	สุขเกษม	44	22	10	2500	ไม่	เก็บของเก่า	ปราจีนบุรี	/	/	/	2524	
	/	นาง นาง	สุขเกษม	41	18	12	2503	ไม่	เก็บของเก่า	ชัยภูมิ	/	/	/		
	/	ด.ช. ได้	สุขเกษม	13	9	8	2531	ป.3	นักเรียน	โนนสูง					
	/	ด.ญ. เวียง	สุขเกษม	11	20	2	2533	ป.2	นักเรียน	โคราช(พิมาย)					
	/	ด.ช. หมอก	สุขเกษม	9	5	4	2535	-	-	โคราช(เมือง)					
	/	ด.ช. เอกพันธ์	สุขเกษม	10	18	2	2534	-	-	ปราจีนบุรี					
	/	ด.ญ. ปัทมา	สุขเกษม	5	7	2	2539	-	-	โคราช(เมือง)					
B7	2 /	นาย ดา	ผ่องพูน	53	-	-	2491	ป.4	ย้อมผ้า	โคราช(พิมาย)	/	/	/	2543	
	/	นาง วงศ์เดือน	ประไพศรีสังข์	51	-	-	2493	ป.4	ค้าขาย (หาบเร่)	โคราช(พิมาย)	/	/	/		
B8	3 /	นาย นิพนธ์	คงกระโทก	26	29	12	2518	ป.6	เก็บของเก่า,รับจ้าง	สกลนคร	/	/	/	2541	
	ไม่อยู่	/	นาง ทองสร้อย	อ่างเจือง	21	9	11	2523	ม.3	แม่บ้าน	ชัยนาท	/	/	/	
	/	ด.ช. วัชรพงษ์	คงกระโทก	2	7	6	2542	รอศึกษา		นครราชสีมา				/	
B9	1 /	นาย สหิต	จันทร์	69	-	-	2475	ป.3	รับจ้าง (ขาย นสพ.)	นครราชสีมา					
B10	2 /	นาง อาเรีย	สุวรรณพงษ์	74	-	-	-	-	รับจ้าง	ขอนแก่น				2540	
	/	นาง รุ่งทิวา	สุวรรณพงษ์	31	-	-	-	-	รับจ้าง	ขอนแก่น					
B11	4 /	นาย กุ้ง	สีบพันธุ์	25	-	-	-	-	ไม่	เก็บของเก่า	โคราช			2544	
	/	น.ส. ไสภา	สีบพันธุ์	17	-	-	-	-	ป.5	เก็บของเก่า	โคราช				
	/	ด.ช. อนุรักษ์	สีบพันธุ์	1	-	-	-	-	-	โคราช					
	/	นาง เกวลี	หงส์อนันต์	26	-	-	-	-	ไม่	เก็บของเก่า	สุรินทร์				6 เดือน
B12	1 /	นาง วิมล	แซ่ลิม	50	11	3	2494	ป.4	ค้าขาย	นนทบุรี	/	/	/	5 ปี	
B13	2 /	นาย บัวไร	สีเหล็ก	47	-	-	2497	ป.4	ค้าของเก่า	โคราช(พิมาย)	/	/	/	2536	
	/	นาง บุญช่วย	ปิ่นทองน้อย	55	-	6	2489	ป.4	ค้าของเก่า	ลพบุรี	/	/	/		
B14	1 /	นาย เจริญ	เหลาค่า	64	-	11	2480	ม.3	เก็บของเก่า	ยโสธร				2540	
B15	2 /	นาย ไพ	ตะละกลาง	63	-	-	2481	ป.2	ขี่สามล้อ	ชัยภูมิ				-	
	/	นาง พู	ตะละกลาง	81	-	-	2463	ป.4	แม่บ้าน	ชัยภูมิ					

สมาชิก	วันเกิด			อายุ	วัน	เดือน	ปี	การศึกษาอาชีพ	ภูมิลำเนา	ทะเบียน	สูติ	เข้าอยู่	
	41	44/1	44/2										ชื่อ
B16	4	/	นาย วีระ	ทวิสุข	34	-	2	2510 ม.3	ซีสามล้อ	ลพบุรี		2539	
		/	นาง จินตนา	สุกใส	34	-	11	2510 ป.4	แม่บ้าน	สระบุรี			
		/	ด.ญ. นันทนา	ทวิสุข	4	26	3	2540 -	-	นครราชสีมา			
		/	ด.ช. ธนาวุฒิ	ทวิสุข	1	30	1	2544 -	-	นครราชสีมา			
B17	ตาย	6	นาย บุญवाद	พรหมวัน	40	9	8	2504 ป.4	ขอทาน	ขอนแก่น	/	2525	
	คุก	/	นาย สवास	พรหมวัน	17	27	3	2527 -	รับจ้าง(ลิเก)	นครราชสีมา	/	/	
	คุก	/	ด.ช. สวัสดิ์	พรหมวัน	15	29	8	2529 ป.4	-	ลพบุรี	X	X X	
	คุก	/	ด.ช. สุรพล	พรหมวัน	8	13	10	2536 -	-	นครราชสีมา	X	X	
	ไป กทม	/	ด.ญ. สายฝน	พรหมวัน	7	-	-	2537 -	-	นครราชสีมา	X	X	
	ไป กทม	/	ด.ช. สายชล	พรหมวัน	6	2	10	2538 -	-	นครราชสีมา	X	X	
B18	3	/	นาย ชัย	ทรัพย์มาก	33	27	3	2511 ป.6	เก็บของเก่า	โคราช(สูงเนิน)			
		/	นาง พร้าว	ดาสันเทียะ	47	1	1	2498 ป.4	เก็บของเก่า	โคราช(ด่านขุนทด)			
		/	ด.ช. สัมพันธ์	ปราบกระพุ่ม	12	21	1	2532 ป.4	-	โคราช(เมือง)			
B19	2	/	นาย หนู	วงศ์เสรี	63	-	-	2481 ป.4	เก็บของเก่า	หนองคาย	/	2539	
		/	นาง สวัสดิ์	วงศ์เสรี	62	-	-	2482 ป.2	เก็บของเก่า	โคราช(ปักธงชัย)	/		
B20	2		นาย สมควร	แสงจันทร์	40	9	3	2504 ป.4	รับจ้าง	อ.หนองบุญนา จ.นม.		2539	
	ไม่อยู่		พี่เมย์มาแทน	นาง สุทิน	มีเพนียด	54		ป.4	รับจ้าง	ร้อยเอ็ด			
B20		/	นาง สำราญ	คิดเห็น	28	20	1	2516 ป.3	เก็บของเก่า	โคราช(ปากช่อง)		-	
		/	นาย จอย	เรืองนา	33	1	12	2538	ไม่	เก็บของเก่า	โคราช(ชุมพวง)		
		/	ด.ช. อุเทน	คิดเห็น	6			ป.1	นักเรียน	โคราช(เมือง)			
B21	คุก	1	นาย ยิ่งศักดิ์	ไสวภาส	46			ป.4	รับจ้าง	ร้อยเอ็ด		2539	
B22	1	/	นาย อนุรักษ์	บำรุงนา	34	19	1	2510 ป.6	รับจ้าง	ชัยภูมิ		-	
		/	ด.ช. วันใหม่	บำรุงนา	13				มอเตอร์ไซด์รับจ้าง	ชัยภูมิ			
B23	2	/	นาย วันทา	จันทวงศ์	35	4	2	2509 ป.4	เล่นลิเก,ค้าของเก่า	กาฬสินธุ์	/	2528	
		/	นาย ประพัฒน์	ปรีชาภิณฑิ	33	12	9	2511 ป.5	เล่นลิเก,ค้าของเก่า	โคราช(ครบุรี)			
B24	บ้าน	1	สุวรรณ	ศิลป์นอก	38	20	1	2506 ป.4		ร้อยเอ็ด			
B25	2	/	นส.บั้งอร	เพชรดี	52	15	8	2494 ป.3	รับจ้าง	พิษณุโลก		2534	
		/	นาย วงศ์	ก้อยจะบก	38	7	3	2506 -	รับจ้าง	ร้อยเอ็ด			
B26	3	/	นาย อเนก	ชมพู่	45	21	4	2499 -	ค้าของเก่า	พิษณุโลก		2528	
		/	นาง ลำดวน	ชมพู่	36			-	ค้าของเก่า	-			
	ไม่อยู่แล้ว		ด.ญ. พัชรี	ชมพู่	13	5	10	2531 ป.6		พิษณุโลก			
B27	3	/	นาย อ้าพล	สุขสมบูรณ์	29	22	3	2515 ป.2	จับเต่า	ราชบุรี		2540	
		/	นส. จันทรา	เจียงพิมาย	18	3	11	2526 ป.4	รับจ้าง	โคราช			
		/	ด.ญ. วาสนา	สุขสมบูรณ์	3	27	1	2542	รอศึกษา	ราชบุรี			
B28	2	/	นาย ยุทธ	พลเอก	19			-	สัปเหร่อ	กรุงเทพฯ		-	
		/	นาง สุดใจ	ธรรมพิทักษ์	22	26	2	2522 -	รับจ้างทั่วไป	หนองคาย			
B29	3	/	นาง นาง	เลิศจะบก	26	-	-	2518 ป.2	แม่บ้าน	โคราช(เมือง)		2528	
		/	นาย พนม	พรตะคุ	22	-	-	2522 ป.6	เก็บของเก่า	โคราช(ปักธงชัย)			
		/	ด.ช. พิณีจ	เลิศจะบก	1	6	2	2544 -		โคราช(เมือง)	X	X X	

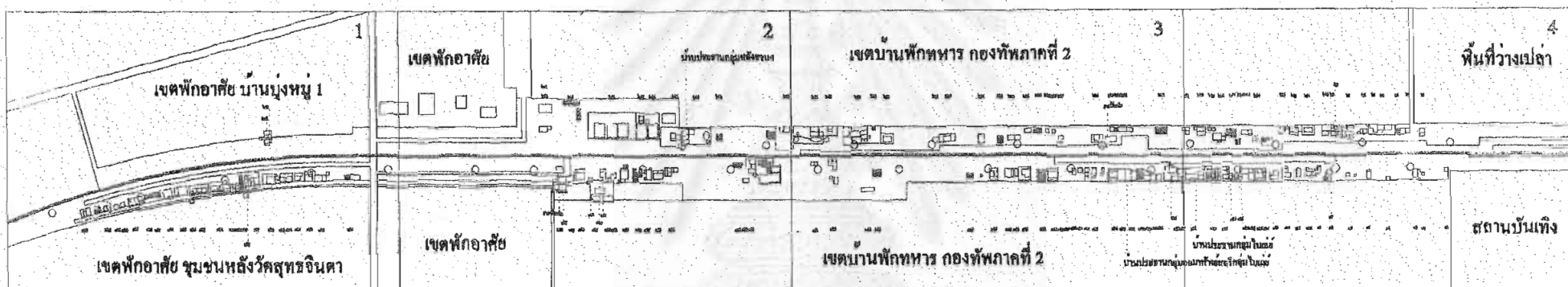
สมาชิกรหัส	ชื่อ	นามสกุล	อายุ	วันเกิด			อาชีพ	ภูมิลำเนา	ทะเบียน	สูติ	เข้าอยู่	
				วัน	เดือน	ปี						
B30	2	นส.ศุภลักษณ์	วงศ์สุวรรณ	20	15	7	2524	ปวช. เกือบของเก่า	บุรีรัมย์		2544	
ย้ายออก		นาย ชนะ	สงคราม	29	16	3	2513	ม.6 เกือบของเก่า	เพชรบุรี			
B31	3 /	นาง ประมวล	เสียงวงศ์	46	-	-	2498	-	รับจ้าง	นครสวรรค์	X X X	2538
	/	ดช. น้อย	เสียงวงศ์	12	12	5	2532	ป.1	เกือบของเก่า	นครราชสีมา	/ /	
ตาย		นาย สมประสงค์	เกื้ออรุณ	38	25	3	2506	-	ถีบสามล้อ	นครราชสีมา		
B32	8 /	นาย บุญจันทร์	สมศรี	36	20	6	2508	-	ค้าของเก่า	นครราชสีมา	/ / /	2539
	/	นาง ต้อย	ทิพย์คุณอก	43	19	4	2501	-	ค้าของเก่า	ชัยภูมิ	/ / /	
	/	ดช. เก่ง	เดื่อนกลาง	13	23	8	2531	ป.6	นักเรียน	ชัยภูมิ	/ /	
	/	ดช. กุ้ง	เดื่อนกลาง	11	10	7	2533	ป.5	นักเรียน	ชัยภูมิ	/ /	
	/	ดช. ประกอบ	เดื่อนกลาง	9	7	11	2535	ป.4	นักเรียน	ชัยภูมิ	/ /	
	/	ดช. บุญแจ้ง	สมศรี	8	-	-	2536	ป.3	นักเรียน	นครราชสีมา	/ X	
	/	ดญ. วาสนา	เดื่อนกลาง	7	10	7	2537	ป.1	นักเรียน	ชัยภูมิ	/ /	
	/	นส. เก๋	เดื่อนกลาง	15	8	10	2529	ม.ต้น	เล่นลิเก	กรุงเทพฯ	/ / /	
B33	3 /	นาง สำราญ	คิดเห็น	28	20	1	2516	ป.3	เกือบของเก่า	โคราช(ปากช่อง)		-
ซ้ำ	/	นาย จอย	เรืองนา	33	1	12	2538	ไม่	เกือบของเก่า	โคราช(ชุมพะวง)		
	/	ด.ช. อุเทน	คิดเห็น	6				ป.1	นักเรียน	โคราช(เมือง)		
B34	3 /	นาย ประกิต	พลายสันเทียะ	35	5	2	2509	ป.6	รับจ้าง	โคราช(ปักธงชัย)		2541
	/	นาง ลัด	คงทรัพย์	4	1	4	2540	ป.4	เกือบของเก่า	บุรีรัมย์		
	/	ดช. สุธรรม	พลายสันเทียะ	4	11	5	2540	-				
B35	6 /	นาย ทรงเกียรติ	ทะยากุล	49	27	2	2495	ป.4	รับจ้าง	กรุงเทพฯ	/ / /	2524
	/	นาง เอื้อมพร	เหล็กทะเล	38	-	-	2506	ป.4	แม่บ้าน	-	/ / /	
	/	นส. ศิริณา	ทะยากุล	16	-	-	2528	ไม่	-	โคราช(เมือง)	X X X	
	/	ดญ. รัตนา	ทะยากุล	8	29	5	2536	-		โคราช(เมือง)	/ / /	
	/	ดญ. ยลดา	ทะยากุล	5	22	1	2539	-		โคราช(เมือง)	/ / /	
B36	2 /	นาย บุญส่ง	พลสว่าง	37	18	12	2507	ไม่	รับจ้าง	โคราช(ขามทะเลสอ)	/ /	2533
	/	นาง บัวผัน	ไยโพธิ์	41	5	11	2503	ป.2	รับจ้าง	บุรีรัมย์	/	
B37	6 /	นาง ปราณี	จันทร์ภักดี	23	4	11	2521			โคราช(โคกเพชร)		
	/	นาย ดาว	สีบพันธุ์	26						โคราช		
	/	ด.ญ. เหวดี	จันทร์ภักดี	4	7	10	2540			โคราช		
	/	ด.ช. วลี	จันทร์ภักดี	2	28	9	2542			โคราช		
	/	ด.ญ. ปู่	สีบพันธุ์	14						โคราช		
		น.ส. ลำปาง	สีบพันธุ์							โคราช		
B38	0	นาย สมพร	สุขหนองโป่ง	7	5	2521	ป.6	รับจ้าง(เดอะมอลล์)	บุรีรัมย์	/ / /	2535	
		ทำงานมีบ้านข้างนาง ลัดดา								/ / /		
B39	3 /	นาย จุณ	สุขหนองโป่ง	58	15	1	2486	ป.4	รับซื้อของเก่า	ขอนแก่น	/ / /	2535
	/	นาง สำเนา	ทองเหลือง	52	3	1	2492	ป.4	รับซื้อของเก่า	อุทัยธานี	/ / /	
	/	นส. จันทร์เพ็ญ	สุขหนองโป่ง	27	27	5	2517	ป.1	-	บุรีรัมย์	/ / /	
B40	2 /	นาย ดี	แป้นกระโทก	65	5	1	2479	ป.4	รับจ้าง(ยาม)	โคราช(โชคชัย)		
	/	นาง พร	ไม้สูงเนิน	44	11	5	2500	ป.4	แม่บ้าน	โคราช(โชคชัย)		

สมาชิก	วันเกิด			อายุ	วัน	เดือน	ปี	วาระศึกษาชีพ	ภูมิลำเนา	ทะเบียนสูติเข้าอยู่					
	41	44/1	44/2							ชื่อ	นามสกุล	ทะเบียนสูติ	เข้าอยู่	ทะเบียน	
B41	5	/	นาย สุทนต์	เมืองแพน	29	29	4	2515	ม.3	รับจ้าง (ซึบรถ)	ลพบุรี	/	/	/	2535
	/	/	นาง วิไลวัลย์	ทานอก	30	26	1	2514	ป.6	แม่บ้าน	โคราข(โชคชัย)	/	/	/	
	/	/	ด.ช. ภาคภูมิ	เมืองแพน	5	6	12	2539	-	-	โคราข(เมือง)	X	X		
	/	/	ด.ญ. กัลยา	เมืองแพน	2	28	3	2542	-	-	โคราข(เมือง)	X	X		
	/	/	ด.ช. ทวีศักดิ์	เมืองแพน	1	21	10	2544	-	-	โคราข(เมือง)	X	/		
B42	1	/	นาง นี	ฉัตรพิมาย				2490	ป.4	รับจ้าง (ก่อสร้าง)	นครราชสีมา	/	/	/	
B43	0		นาย สอน	เพชรจะโป๊ะ	54	2	10	2492	ป.5						
			นาง สุพันธ์	นาดี	40	15	6	2504	-						
			ด.ช. วีรทัศน์	เพชรจะโป๊ะ	15	21	12	2529	ป.2						
B44	14	/	นาง บุญส่ง	แสงดงฤทธิ	48	15	1	2496	ป.4	แม่บ้าน	โคราข(เมือง)	/	/	/	2534
	/	/	นาย ไพริน	แสงดงฤทธิ	57	10	2	2487	ม.6	เก็บขยะ	นครสวรรค์	/	/	/	
	/	/	น.ส. จินตนา	แสงดงฤทธิ	35	29	1	2509	ม.2	รับจ้าง (ในตลาด)	โคราข(เมือง)	/	/	/	
	/	/	นาง ต้อย	-	40	-	-	-	-	ไม่รับจ้าง (ในตลาด)	โคราข	/	/	/	
	/	/	นาย บรรพต	แสงดงฤทธิ	27	15	2	2517	ป.6	รับจ้าง (ทั่วไป)	โคราข(เมือง)	/	/	/	
	/	/	ด.ช. อภิเดช	แสงดงฤทธิ	12	-	-	2532	ป.3	นักเรียน	โคราข(เมือง)	X	X		
	/	/	ด.ญ. เมตตา	แสงดงฤทธิ	2	24	7	2542	-	-	โคราข(เมือง)	X	X		
	/	/	ด.ญ. ปราวรณา	แสงดงฤทธิ	7	11	10	2537	-	-	โคราข(เมือง)	X	X		
	ไม่อยู่แล้ว	/	นาง โสฬส	แสงดงฤทธิ	29	8	7	2515	ม.1						
	ไม่อยู่แล้ว	/	น.ส. อิงอร	แสงดงฤทธิ	31	26	12	2513	ม.3						
ไม่อยู่แล้ว	/	นาย อุดม	แสงดงฤทธิ	26	12	12	2518	ม.3							
ไม่อยู่แล้ว	/	นาย บรรพเจ็ด	แสงดงฤทธิ	23	22	2	2521	ม.2							
ไม่อยู่แล้ว	/	ด.ช. อำนาจ	แสงดงฤทธิ	10			2534	ป.4							
ไม่อยู่แล้ว	/	ด.ช. ตริเทพ	แสงดงฤทธิ	5	2	6	2539	-							
ไม่อยู่แล้ว	/	ด.ช. ยอดธง	แสงดงฤทธิ				2538	-							
B45	4	/	นาง สาม	จันทร์ที	43	-	-	2501	ไม่	แม่บ้าน	โคราข(บัวใหญ่)	/	/	/	2538
	/	/	นาง สุวรรณมา	จันทร์ที	21	2	12	2523	ป.6	นักเรียน	โคราข(บัวใหญ่)	/	X	/	
	/	/	ด.ช. สมชาย	ใจเฉื่อย	13	19	4	2531	ป.3	รับจ้าง (เลี้ยงม้า)	โคราข(บัวใหญ่)	/			
	/	/	ด.ช. วัชร	แย้มสรวล	4	29	5	2540	-	-	โคราข(บัวใหญ่)	/		/	
	/	/	นาย อุเทน	อุ้นอก	18	-	-	-	ป.6	รับจ้าง (ซ่อมรถ)	โคราข(เมือง)	/	/	/	
	ไม่อยู่แล้ว		ด.ช. จตุพล	ใจเฉื่อย				2539	-						
ไม่อยู่แล้ว		นาย สมพงษ์	ไพฑูริย์	39	5	7	2505	-							
B46	5	/	นาย สมพร	คงผาสุก	32	3	12	2512	ป.6	รับจ้างทั่วไป	สิงห์บุรี				2532
	/	/	นาง มี	รอดน้อย	69				ป.4	เก็บของเก่า	สิงห์บุรี				
			นาง เฉลี่ยว	เจริญศักดิ์	49				ป.3		สิงห์บุรี				
			ด.ญ. วิสา	คงผาสุก	13				ป.4		โคราข				
			ด.ช. คมสัน	คงผาสุก	8				ป.2		โคราข				
B47	4	/	นาย ไชยา	อุคะหะ	32				ป.4	รับจ้าง(เสียบหมู)	จันทบุรี				2539
	/	/	นาง คำผาย	อุคะหะ	28				ป.4	เก็บของเก่า					
	/	/	ด.ญ. สุธิดา	อุคะหะ	7				-	-					

สมาชิก	วันเกิด			อายุ	วัน	เดือน	ปี	การศึกษา	อาชีพ	ภูมิลำเนา	ทะเบียน	สูติ	เข้าอยู่
	41	44/1	44/2										
	/	ด.ช.อนุชา	อุคะหะ	1				-	-				
B48	3	นาย ปรีญา	เทียนนอก	23				ป.4	รับจ้างทั่วไป	โคราช			
		นาง สุภาภรณ์	เตรียมโพธิ์	41				ป.4	เก็บของเก่า	โคราช			
		น.ส. ภักดิณี	เทียนนอก	21				ป.4	เก็บของเก่า	โคราช			
B49	บ้าน	1	นาย มณู	กุหลายเพชร	21			ป.5	รับจ้าง(แม่บ้าน)	โคราช(เมือง)			
B50	บ้าน	1	3	นาง น้อย	เรียงทองกลาง	47							
B51	/	นาง สมพิศ	วสันต์เฑาะ	40	30	7	2504	ป.4	รับจ้าง (แม่บ้าน)	โคราช(เมือง)	/	/	/
	/	นาย ประกอบ	วสันต์เฑาะ	44	26	4	2500	ป.6	รับจ้าง (ขับรถ)	โคราช(โนนไทย)	/	/	/
	/	ด.ญ. ธิดา	วสันต์เฑาะ	12	26	3	2532	ม.1	นักเรียน	โคราช(เมือง)	/	/	/
	/	น.ส. ประกอบ	จันทกุล	41	2	7	2503	ป.4	รับจ้าง (ล้างขวด)	โคราช(เมือง)	/	/	/
B52	/	นาย สนั่น	ภักดี	33	27	7	2511	ป.6	รับจ้าง (เลี้ยงม้า)	โคราช(เมือง)	/	/	/
	/	นาง สมพร	แก้วพะเนา	32	-	7	2512	ป.4	รับจ้าง (ล้างจาน)	สระบุรี	/	/	/
B53	/	นาย สวัสดิ์	ภักดี	40	-	5	2504						2537
	/	นาง เพลินใจ	หม่อมสุรินทร์	38	-	12	2506						

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ชุมชนโบเล่ย์-หลังจวนผู้ว่า ณ เดือน ธันวาคม พ.ศ.2544

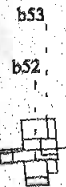

- บ้านว่าง
- บ้านที่ต่อเติมในขณะศึกษาชุมชน
- บ้านที่รื้อออกในขณะศึกษาชุมชน
- บ้านที่ผู้อยู่อาศัยไม่แน่นอน หรือมีอุปสรรคในการศึกษา
- บ้านเช่า

1

เขตพักอาศัย บ้านบุ่งหมู 1

a93 a92 a91 a90 a89 a88 a87 a86 a85 a84 a83 a82 a81 a80 a79 a77 a76 a75 a74 a73 a72 a71 a70

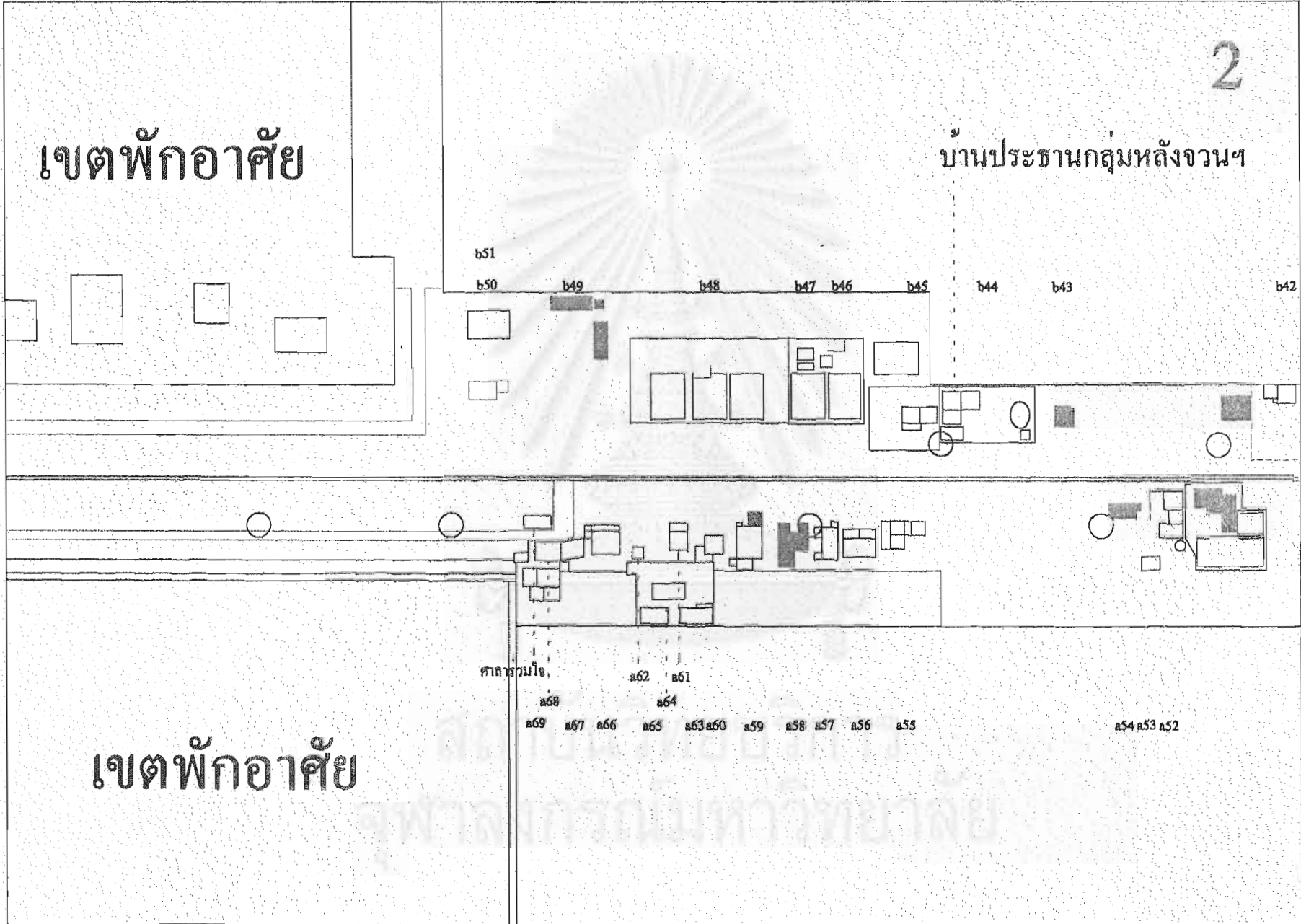
a78

เขตพักอาศัย ชุมชนหลังวัดสุทธจินดา

2

เขตพักอาศัย

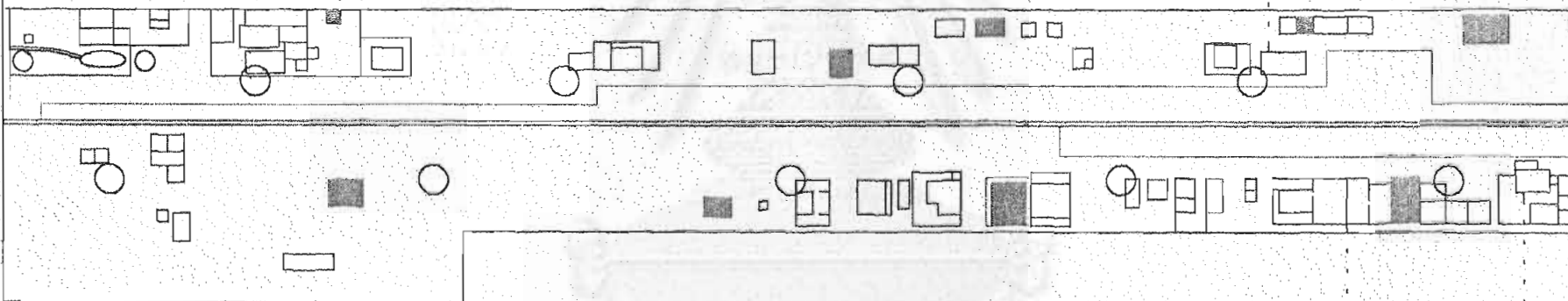
บ้านประชาชนกลุ่มหลังจวนฯ

เขตบ้านพักทหาร กองทัพภาคที่ 2

b41 b40 b39 b38 b37 b36 b35 b34 b33 b32 b31 b30 b29b28 b27 b26 b25 b24 b23 b22

ศูนย์เด็กเล็ก

a51 a50 a49 a48 a47 a46 a45 a44 a43 a42 a41 a40 a39 a38 a37 a36 a35 a34 a33 a32 a31 a30 a29 a28 a27 a26

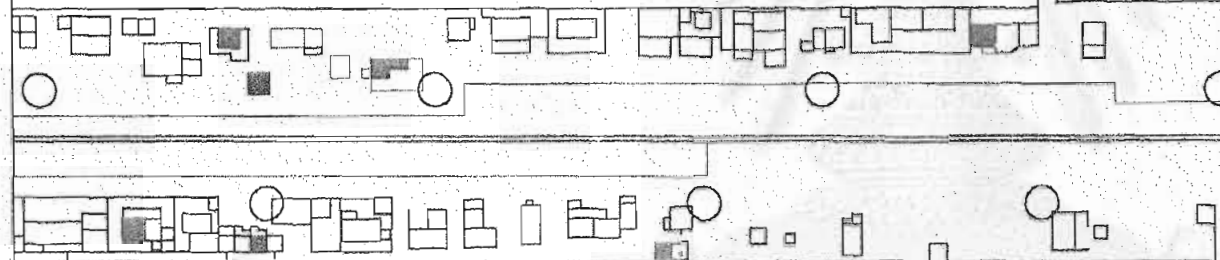
เขตบ้านพักทหาร กองทัพภาคที่ 2

บ้านประชาชนกลุ่ม

4

พื้นที่ว่างเปล่า

b21 b20 b19 b18 b17 b16b15 b14 b13 b12 b11 b10b9 b7 b6 b5 b4 b3 b2 b1

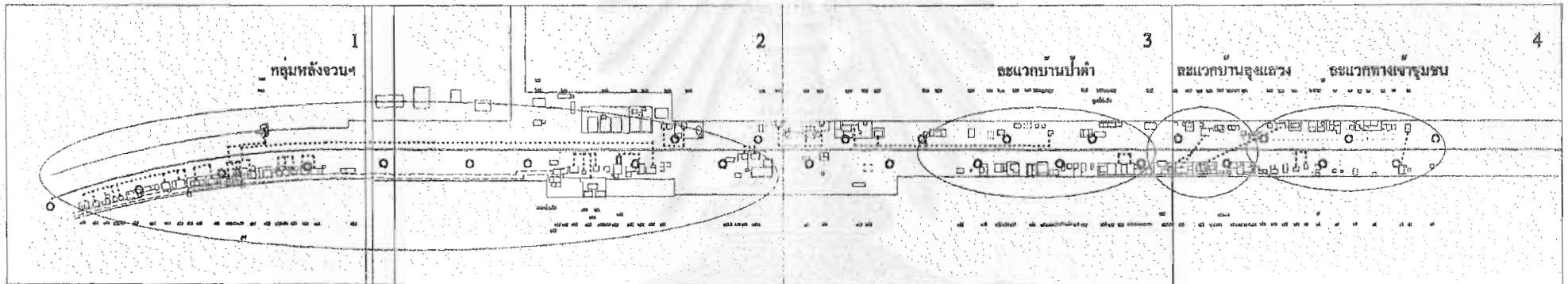

a21-a18 a7 a24 a23 a22 a17a16 a15a14 a13 a12 a11 a10 a9 a8 a6 a5 a4 a3 a2 a1

บ้านประธานกลุ่มไบเลย์
 ออมทรัพย์สตรีกลุ่มไบเลย์

สถานบันเทิง

แผนที่แสดงความสัมพันธ์ภายในชุมชนไบเลย์-หลังจวนผู้ว่า ณ เดือน ธันวาคม พ.ศ.2544

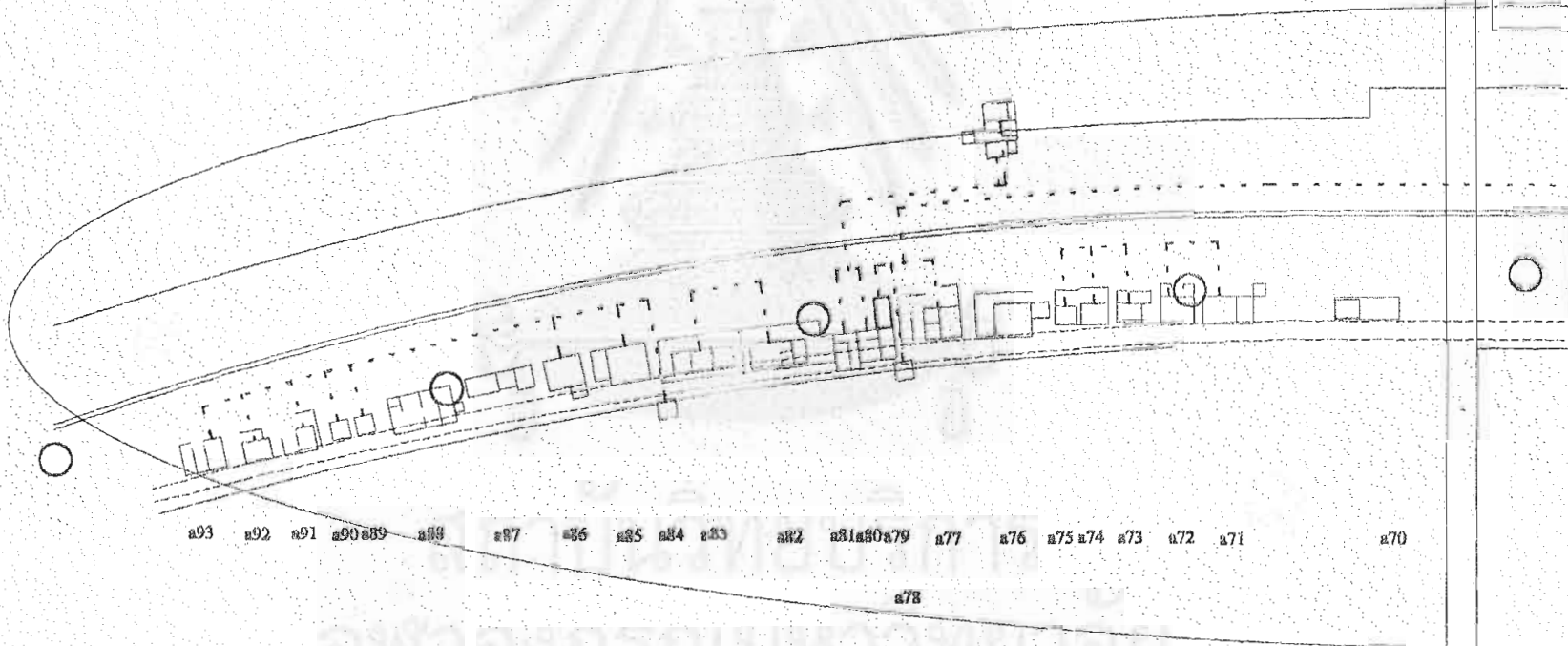
แสดงความเป็นเครือญาติภายในชุมชน

1

กลุ่มหลังจวนฯ

b53

b52

2

b51

b50

b49

b48

b47

b46

b45

b44

b43

b42

ศาลารวมใจ

a62

a61

a58

a64

a68

a67

a66

a65

a63

a60

a59

a57

a56

a55

a54

a52.3

a53

a52

a52.2

a69

๗ ตะแวกบ้านป่าดำ

b41 b40

b39 b38 b37

b36 b35

b34

b33

b32

b31

b30

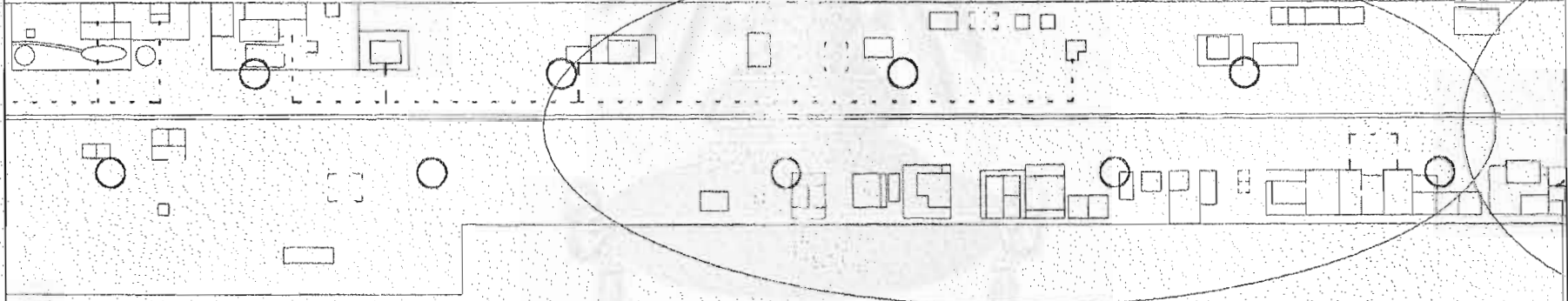
b29b28 b27

b26

b25b24b23

b22

ชุมชนเด็กเล็ก

a51 a50

a49 a48

a47

a46

a45 a44 a43

a42

a41a40a39a38a37a36a35

a34 a33 a32

a31a30a29a28

a26

a27a2

ตารางสรุปการเปลี่ยนแปลงด้านผู้นำและการรวมกลุ่ม

	การเปลี่ยนแปลงด้านผู้นำชุมชน	กิจกรรม และการมีส่วนร่วม ของชาวบ้าน	จำนวนชาวบ้านที่ ร่วมกิจกรรม
	เข้าศึกษาเมื่อปลายเดือน ยังไม่เห็นกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนฯ	<ul style="list-style-type: none"> - ทั้งสองกลุ่มมีกรรมกรเป็นของตัวเอง แยกบัญชีออกจากกัน ไม่ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน - กรรมกรทั้งสองกลุ่มเคยดำเนินกิจกรรมร่วมกันบ้าง เช่น ดูงาน 	
	<ul style="list-style-type: none"> - กรรมกรกลุ่มหลังจนวนฯ ได้แก่ ป้าแขก พี่บั้งอร ยายสม พี่สมใจ - กรรมกรกลุ่มไบลีย์ ได้แก่ ลุงแสวง ป้าดำ น้ำล้น น้าเอนก ป้าภา - ทั้งสองกลุ่มยังไม่ค่อยไว้ใจกันและกันและกลุ่มหลังจนวนฯ ไม่อยากดำเนินกิจกรรมร่วมกับกลุ่มไบลีย์ 	<ul style="list-style-type: none"> - กลุ่มหลังจนวนฯ จัดประชุม เรื่อง กลุ่มออมทรัพย์ ร้านค้าชุมชน พี่สอนน้อง 	6 คน
	<ul style="list-style-type: none"> - กรรมกรยังคงเป็นชุดเดิม - กลุ่มหลังจนวนฯ พยายามที่จะริเริ่มกิจกรรมต่างๆ และชักชวนให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม 	<ul style="list-style-type: none"> - กลุ่มหลังจนวนฯ ร่วมทำความสะอาดเนื่องในโอกาสวันแม่ฯ - มีกิจกรรมร่วมระหว่าง 2 ชุมชน ในวันแม่ โดยมี ครูจากศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด นครราชสีมา เป็นแกนนำในการจัด แต่ชาวบ้านกลุ่มหลังจนวนฯ มาร่วมน้อย - กลุ่มหลังจนวนฯ จัดประชุม เรื่องร้านค้าชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ ผลการประชุมกับแขวงบารังสะพานและทางฯ น้ำประปา (ชาวบ้านเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะเรื่องน้ำประปา) - การรถไฟฯ จัดประชุมเรื่องการไล่อื้อ มีชาวบ้านทั้งสองกลุ่มเข้าร่วม แต่มีเพียงกรรมกรชุมชนและ NGO แสดงความคิดเห็นกับเจ้าหน้าที่การรถไฟฯ - กลุ่มหลังจนวนฯ และกลุ่มไบลีย์แยกกันจัดประชุมผลการประชุมกับการรถไฟฯ ชาวบ้านได้แต่รับฟังสิ่งที่กรรมกรฯ ชี้แจง 	<p>7-8 คน</p> <p>ผู้ใหญ่ 20 คน เด็ก 15-20 คน</p> <p>12 คน</p> <p>28-30 คน</p> <p>12 และ 20 กว่าคน</p>

<ul style="list-style-type: none"> - กรรมการชุมชนยังเป็นชุดเดิม แต่เริ่มให้ความสนใจเรื่องการไล่อ้อมมากขึ้น เนื่องจากการเรียกประชุมของแขวง บำรุงสะพานและทางฯ 	<ul style="list-style-type: none"> - ร่วมสำรวจที่ดินกับกรรมการชุมชนทั้งสองกลุ่ม มีชาวบ้านบางคนมาพูดคุยเรื่องที่ดินกับนักวิจัย แต่ไม่กล้าเสนอกับกรรมการชุมชน - กลุ่มหลังจวนฯ ดำเนินกิจกรรมร้านค้าชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ และโครงการฟีสอนน้อง แต่ไม่ค่อยมีชาวบ้านสนใจ 	<p>8 คน</p> <p>ฟีสอนน้อง 10 กว่าคน ร้านค้า 6 คน</p>
<ul style="list-style-type: none"> - นายอำเภอเมือง เรียกประชุมผู้นำชุมชนฯ และ หน่วยงานต่างๆ เกี่ยวกับการรื้อย้ายชุมชน กรรมการชุมชนทั้งสองกลุ่มเริ่มมีการหารือกันเกี่ยวกับปัญหา 	<ul style="list-style-type: none"> - ประชุมชาวบ้านเรื่องการไล่อ้อมก่อนเข้า ร่วมประชุมกับนายอำเภอ(นักวิจัยแนะนำให้จัด) มีกรรมการชุมชนกลุ่มหลังจวนฯ เข้าร่วมด้วย ชาวบ้านเริ่มแสดงความคิดเห็น เช่น ขอไม่ย้าย - เจ้าหน้าที่รถไฟฯ เข้ามาวัดพื้นที่ห้องข้างในชุมชน มีชาวบ้านช่วยวัดและสอบถามเรื่องต่างๆ - การประชุมกับอำเภอ ตัวแทนชาวบ้านยังไม่กล้าเสนอความคิดเห็น และมักจะยอมรับผลการประชุม - กลุ่มหลังจวนฯ จัดประชุมเองเกี่ยวกับปัญหาเงินกลุ่มออมทรัพย์ และผลการประชุมกับนายอำเภอ - กลุ่มไบเลย์ จัดประชุมเรื่องผลการประชุมกับนายอำเภอ - กรรมการกลุ่มหลังจวนฯ 3-4 คน หาทางแก้ปัญหาและพัฒนาเรื่องกลุ่มออมทรัพย์ - ป่าสุวิจารย์เรื่องความบกพร่องในการดำเนินการด้านต่างๆ ของกรรมการกลุ่มไบเลย์ ในที่ประชุม - ชาวบ้านเริ่มแสดงความคิดเห็นมากขึ้น แต่ส่วนใหญ่อยู่รอบนอก 	<p>30 คน</p> <p>ชาวบ้านช่วยวัด 4 คน สังเกตการ 4 คน</p> <p>ตัวแทนชาวบ้าน 6 คน ผู้เกี่ยวข้อง 18 คน</p> <p>25 คน</p> <p>30-40 คน</p> <p>40-50 คน</p>
<ul style="list-style-type: none"> - นายอำเภอจัดประชุมและกระตุ้นฝ่ายต่างๆ ให้เอาจริงเอาจังกับการทำงาน 	<ul style="list-style-type: none"> - มีการจัดประชุมเพื่อชี้แจงผลการประชุมกับนายอำเภอฯ ให้ชาวบ้านทราบ ซึ่งมีครูจากศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนฯ และผู้ใหญ่บ้านบ้านบึงหมู 1 ร่วมด้วย - ชาวบ้านร่วมทำความสะอาดชุมชน ประจำเดือนและต้อนรับ ครม.สัญจร (ผู้ใหญ่บ้านเป็นแกนนำ) ซึ่งส่วนใหญ่จะทำ 	<p>ประมาณ 40 คน ส่วนใหญ่มีแต่กลุ่มไบเลย์</p>

	<ul style="list-style-type: none"> - มีการนำตัวแทนชาวบ้านร่วมดูงานเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาคืออยู่อาศัยและหลังจากนั้นได้มีบางคนกลายมาเป็นแกนนำในการทำกิจกรรมเกี่ยวกับชุมชน (ป่าชุมชน และ ลุงดา) 	<p>ความสะอาดหน้าบ้านตัวเอง ส่วนกลาง จะมีชาวบ้านทำประมาณ 4-5 คน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ชาวบ้านช่วยเจ้าหน้าที่ อบต.วัดที่ เพื่อหาแนวเขตการปกครอง - ทั้งสองกลุ่มจัดประชุมร่วมกันเกี่ยวกับการไปดูงาน - กลุ่มไบเลย์จัดตั้ง ยามชุมชน มีรายชื่อสมาชิก 16 คน - ชาวบ้านบางคนทำบ้านจำลอง นักวิจัยจึงได้ชักชวนตัวแทนชาวบ้านที่ไปร่วมงานที่อยู่อาศัยคนจนเมือง จ.อยุธยา มาร่วมทำอีก - เริ่มมีการชี้แจงและตรวจสอบเกี่ยวกับการแจกสิ่งของในชุมชน (ร่วมกันพิจารณาผู้ที่สมควรได้รับการช่วยเหลือ และจัดทำป้ายผู้มีสิทธิได้รับ) 	<p>ประมาณ 70 คน</p> <p>6-10 คน</p>
	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้ใหญ่บ้านบ้านบุง เข้ามาเป็นที่ปรึกษา และร่วมดำเนินกิจกรรมชุมชนในแทบทุกกิจกรรม - กรรมการกลุ่มหลังจวนฯ เริ่มแยกกันดำเนินกิจกรรมต่างๆ (แบ่งกันทำ แต่ไม่ได้มีการตรวจสอบ มีปัญหาไม่โปร่งใส) - กลุ่มไบเลย์มีแกนนำชาวบ้านเพิ่มคือ ป่าชุมชน และลุงดา 	<ul style="list-style-type: none"> - ทำความสะอาดชุมชนประจำเดือนและเตรียมการต้อนรับโครงการ “อำเภอเคลื่อนที่” (ฝึกและจัดแสดงลูกเด็ก ทำป้ายต้อนรับ) และช่วยเหลือหน่วยงานราชการจัดเตรียมพื้นที่ - ชาวบ้านเข้าฟัง และรับแจกสิ่งของจากโครงการอำเภอเคลื่อนที่ - พี่บั้งอรได้เสนอปัญหา ต่อนายอำเภอและหน่วยงาน - ชาวบ้านกลุ่มไบเลย์และหลังจวนฯ ช่วยกันบริจาคเงิน 1,370 บาท และ 560 บาทตามลำดับ เพื่อจัดทำหอกระจายข่าว ของแต่ละกลุ่ม - กรรมการชุมชนทั้ง 2 กลุ่ม และชาวบ้านบางคน ร่วมแก้ปัญหาเกี่ยวกับการข่มขืนเด็กในชุมชน - กลุ่มหลังจวนฯ มีการจัดประชุมเรื่องกลุ่มออมทรัพย์ ตอนต้นเดือนและปลายเดือนเมื่อตอนต้นเดือนได้คณะกรรมการกลุ่มฯ ใหม่ แต่ไม่ใช่ได้จากการเลือกตั้ง เพราะชาวบ้านเกรงใจกัน 	<p>ประมาณ 15 คน</p> <p>ประมาณ 200 คน</p> <p>13-20 คน</p> <p>22 คน และ 40 คน</p>

<ul style="list-style-type: none"> - ป้าสุข ทำกิจกรรม อย่างต่อเนื่อง และมีการดึงชาวบ้านหลายๆ คนเข้ามาร่วมกิจกรรม - กรรมการเก่าๆ บางคนเริ่มน้อยใจว่าทำไมชาวบ้านไม่เห็นความสำคัญ (ไม่ให้ใช้ชื่อเป็นผู้ถือบัญชี ไม่ให้เก็บของส่วนกลางไว้ในบ้านกรรมการ และเลือกกรรมการดูแลทรัพย์สินกลุ่มใหม่) - หน่วยงานอื่นๆ ลงมาดำเนินกิจกรรมกับชุมชนมากขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่มาจาก การสนับสนุนของนายอำเภอ และการประสานงานของผู้ใหญ่บ้าน - กรรมการคนเก่าและใหม่ของกลุ่มไบลีย์ มีปัญหากันเป็นบางครั้ง ซึ่งผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้เข้ามาช่วยไกลเกลี่ยให้ 	<ul style="list-style-type: none"> - ชาวบ้านกลุ่มไบลีย์ได้ร่วมกันจัดงานศพให้กับเพื่อนบ้านที่เสียชีวิต - ตัวแทนชาวบ้านทั้งสองกลุ่ม ช่วยกันแก้ไขปัญหาเด็กที่พ่อเสียชีวิต - ทั้งสองกลุ่มเริ่มจัดกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน มีการ - ชาวบ้านจับกลุ่มเพื่อวางผังที่อยู่อาศัย (ผู้วิจัยเสนอให้ทำ) - งานวันเด็ก - ทั้งสองกลุ่มร่วมกันจัดทำมาปนกิจชุมชน มีบัญชีร่วมกัน มีตัวแทนชาวบ้านทั้งสองกลุ่มเป็นกรรมการและผู้ถือบัญชี - ชาวบ้านกลุ่มไบลีย์เริ่มมีการออกความเห็น และลงมติในการจัดการเรื่องต่างๆ - ชาวบ้านหลายครัวเรือนช่วยกันดูแลความสะอาด และทำแปลงปลูกผักหน้าบ้าน - ชาวบ้านช่วยกันทำแบบจำลองบ้านครั้งที่ 3 (ด้วยการขอความร่วมมือจากนักวิจัย) 	<p>ประมาณ 50 คน</p> <p>มาส่งเด็กที่กทม. 3 คน</p> <p>มีสมาชิก 60 คน</p>
--	---	--

ตารางสรุปแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน

วันที่	ผู้แสดง ความเห็น	ความคิดเห็น
มิ.ย. 44	ป้าแขก	<ul style="list-style-type: none"> - ต้องการเช่าที่ดินอยู่บริเวณนี้และอาจมีการจัดระเบียบ สร้างบ้านให้เป็นแถว โดยเสียค่าเช่า ตร.วา ละ 2 บาท/ปี - มีการประสานงานกับเครือข่ายชุมชนเมืองโคราชพัฒนา
ก.ค. 44	ป้าดำ	<ul style="list-style-type: none"> - ออมทรัพย์เตรียมตัวไว้เผื่อมีการไล่อื้อ
	พี่บังอร	<ul style="list-style-type: none"> - ต้องมีการออมทรัพย์ ต้องทำให้กลุ่มเข้มแข็ง สามัคคี เพื่อจะได้แก้ปัญหาได้เมื่อมีการไล่อื้อ - ต้องขยายผลและสร้างประโยชน์จากเงินกองทุนที่เก็บกลุ่มมีอยู่ เช่น ปล่อยยืม จัดทำร้านค้าชุมชน
	กรรมการ กลุ่มหลัง จวนฯ	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่อยากดำเนินกิจกรรมร่วมกับกลุ่มไบเลย์ เนื่องจากคิดว่ากลุ่มไบเลย์กักงับพัฒนาเอาไว้ - หน่วยงานของรัฐไม่ให้ความช่วยเหลือและยังขัดขวางกิจกรรมพัฒนาของชาวบ้าน โดยเฉพาะเทศบาลฯ
	ป้าแขก	<ul style="list-style-type: none"> - เริ่มสนใจที่ดินบริเวณบ้านหนองกระโดนที่การรถไฟฯ เสนอให้ และคิดว่าในระยะยาวที่นั่นอาจจะเจริญก็ได้
ส.ค.44	พี่บังอร	<ul style="list-style-type: none"> - ต้องการแก้ไขปัญหาระงับเรื่องน้ำประปาและทะเบียนบ้านชั่วคราว - เรื่องน้ำประปามีการรวมกลุ่มปรึกษาเพื่อรวบรวมทุนจากชาวบ้านมาดำเนินการ แต่เนื่องจากไม่ชัดเจนว่าจะมีการไล่อื้อเร็วนี้หรือไม่ ทำให้ไม่ได้ดำเนินการต่อ - เรื่องทะเบียนบ้านชั่วคราว อ้าเออฯ ไม่ยอมออกให้ เนื่องจากเจ้าของที่ดิน (การรถไฟฯ) ไม่อนุญาต - ควรกระตุ้นชาวบ้านให้เห็นความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องปัญหาที่อยู่อาศัย และชักชวนให้ชาวบ้านมาร่วมงานเพิ่ม
	มติที่ประชุม กับแขวงฯ เมื่อวันที่ 17 ส.ค. 44	<ul style="list-style-type: none"> - ให้จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อหาแนวทางในการรื้อย้ายชุมชน (ชาวบ้านออกเสียงเลือกคณะกรรมการฯ และมีตัวแทนชาวบ้านอยู่ในคณะกรรมการฯ) - พี่บังอรเสนอขอให้พื้นที่ห้องข้างในชุมชนและที่สนามฟุตบอลด้านหลังชุมชนประสบสุข เพื่อให้ชาวบ้านได้อยู่ใกล้ที่ทำกินเดิมหรือใกล้เมืองมากที่สุด โดยยังปฏิบัติตามนโยบายของการรถไฟฯ
	ป้าแขก พี่ สาม	<ul style="list-style-type: none"> - ได้ไปดูที่ดินของการรถไฟฯ และคิดว่าที่ที่การรถไฟฯ ที่บ้านมะขามเฒ่าน่าจะอยู่ และมีรถเมลล์มาเกือบถึงที่ด้วย แต่ติดปัญหาที่ต้องเดินผ่านเข้าไปในที่ดินของประปาก่อนที่จะมาถึงที่ของการรถไฟฯ

<p>ก.ย. 44</p>	<p>กรรมการ ชุมชน ทั้ง 2 กลุ่ม</p>	<ul style="list-style-type: none"> - สํารวจหาพื้นที่รองรับการรื้อย้าย โดยเน้นที่ดินที่อยู่ใกล้เมืองหรือชุมชนเดิม และมีค่าใช้ จ่ายต่ำ ซึ่งได้ออกสำรวจ ที่ดินราชพัสดุ ที่ดินวัด ที่ดินเอกชน
	<p>พี่บงอร พี่ ถนอม</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เมื่อได้ไปดูชุมชนเกาะราชสามัคคี ทำให้ทั้งสองคนคิดว่าไม่ต้องทำอะไรให้ใหญ่มาก เช่น ถนน ทางเท้า เอาแค่ให้พออยู่ก็พอ
	<p>ชาวบ้าน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ถ้าต้องผ่อนบ้านเดือนละ 500 บาท ก็คงผ่อนได้แค่ 10-15 บ้าน เท่านั้น
	<p>กลุ่มออม ทรัพย์หลัง จวนฯ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เริ่มสนใจการที่มีที่ดินเป็นของตนเอง(ไม่ต้องเช่าที่ของใครต่อ) อาจให้กลุ่มที่ไม่มี ความสามารถตามไปที่หลัง หรือไปรวมกลุ่มกับคนที่มีความลักษณะเดียวกันในชุม ชนอื่น - เริ่มคิดว่าคนที่ไม่มีความสามารถจริงๆ เมื่อมีการรื้อย้ายจะทำยังไง - ทำยังไงคนที่ไม่มีออมทรัพย์ถึงจะมาออม
	<p>ลุงแสวง</p>	<ul style="list-style-type: none"> - อยากให้เช่าที่ดินราชพัสดุอยู่ เนื่องจากคิดว่าชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่คงซื้อที่ไม่ไหว
	<p>ชาวบ้าน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เมื่อได้เห็นตัวอย่างโครงการ “บ้านวันละ 15 บาท” ของ พอช. ส่วนใหญ่ยอมรับทั้ง ลักษณะที่อยู่อาศัย และค่าใช้จ่าย
	<p>ป้าดำ พี่กุ่ม</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ประึกษากันว่าจะรวมกลุ่มชาวบ้านประมาณ 10 หลังคาเรือน ซื้อที่ดินแถว หนองหญ้า งาม ไร่ละ ประมาณ 100,000 บาท (ซื้อสด) เพื่อรองรับการรื้อย้าย
	<p>พี่กุ่ม</p>	<ul style="list-style-type: none"> - อาจจะไปเช่าที่ดินแถวกันเดียวกัน หลังละ 300 บาท/เดือน - หากรื้อย้ายให้ไปอยู่แถวที่ท้องช้าง สร้างบ้านเป็นแถวๆ ใช้ฝาร่วมกับคนอื่นก็จะขอสละ สิทธิ์
	<p>จ่ากิตติ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ถ้ารื้อย้ายก็ต้องทำทั่วประเทศ ห้ามมาเจาะจงเฉพาะที่นี่ทีเดียว - ต่อให้ค่าผ่อนบ้านแค่วันละ 15 บาท ชาวบ้านส่วนใหญ่ในนี้ยังคงไม่ไหว
<p>ต.ค. 44</p>	<p>พี่บงอร</p>	<ul style="list-style-type: none"> - กลุ่มออมทรัพย์มีปัญหาด้านบัญชี และเงินหาย ต้องรีบปรับปรุงวิธีการทำบัญชี การ ให้ชาวบ้านเข้ามาร่วมตรวจสอบ และเพิ่มจำนวนสมาชิก
	<p>ชาวบ้าน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - สนใจหากมีการจัดที่ดินบริเวณที่ท้องช้างให้ชาวบ้านอยู่ แต่สงสัยว่าจะเพียงพอสำหรับ ทุกบ้านหรือไม่ รูปแบบของที่อยู่อาศัยจะเป็นอย่างไร ถ้าเป็นห้องแถวก็ไม่ค่อยอยากอยู่ และอาจจะทะเลาะกัน - อยากทราบว่ารัฐจะถมที่ดินให้ด้วยหรือไม่ และถ้าพัฒนาสาธารณูปโภคให้ด้วยก็ดี - บ้านที่จะให้อยู่จะให้เช่าหรือผ่อน แล้วถ้าเอาบ้านเราเองไปปลูกได้หรือไม่ - ทั้งสองกลุ่มไม่อยากจะอยู่ร่วมกับอีกกลุ่มหนึ่ง เพราะกลัวเรื่องคนตมกาว และอันตราย - ชาวบ้านหลายคนอยากอยู่อย่างเดิม แต่อาจจะช่วยดูแลความสะอาดและทำรั้วกัน ระหว่างชุมชนกับรางรถไฟ - ขออยู่ในที่ดินเดิมไปก่อนจนกว่าที่ใหม่จะสร้างเสร็จเรียบร้อย
	<p>ป้าแขก</p>	<ul style="list-style-type: none"> - คิดว่าถ้าที่ตรงนี้แออัดจะขออยู่ตรงนี้ส่วนหนึ่งและไปอยู่ที่อื่นของการรถไฟอีกส่วนหนึ่ง ได้หรือไม่

ตัวแทนชุมชน	- ในการเข้าร่วมประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนฯ ที่อำเภอ ตัวแทนชาวบ้านยอมรับข้อเสนอของที่ประชุมทุกอย่าง และไม่ได้เสนอข้อคิดเห็นอะไร
ชาวบ้าน	- เสนอโครงการที่อยากจะให้มีในชุมชนหลังจากการรื้อย้าย ได้แก่ ธนาคารขยะ สหกรณ์ร้านค้า ฝึกอาชีพ - อยากให้รัฐจ้างชาวบ้านเป็นแรงงานในการสร้างที่อยู่อาศัยที่จะใช้รองรับการรื้อย้าย - เริ่มสงสัยว่าเขาจะให้ย้ายเมื่อไหร่ - หลายคนไม่อยากจะใช้บ้านร่วมกับคนอื่น - หลายคนเริ่มอยากจะได้ที่ใหม่ๆ - หลายคนบอกว่าขอไม่ใหญ่ พออยู่ เอาแค่นี้พอ - อยากรู้ขนาดแปลงที่ดิน
ลุงดา	- จะให้เอาบ้านเก่าไปปลูกในที่ใหม่ ถ้าก่อสร้างบ้านให้แล้วให้ผ่อนไม่เอา
ยายละออ ยายซาม พี่ บุญรอด	- ไม่มีปัญญาไปอยู่ในที่ใหม่ถ้าต้องให้ผ่อนบ้าน เพราะทุกวันนี้รายได้ยังไม่พอกิน
พี่บังอร	- อยากให้ชาวบ้านเช่าที่ดินของการรถไฟในนามของกลุ่ม หรือชุมชน และไม่อยากให้รัฐเป็นคนกำหนดกฎระเบียบให้ ขอจัดตั้งกฎระเบียบในการอยู่อาศัยร่วมกันเอง
พี่บังอร ยาย สม	- ให้บ้านที่สวดยกว่าอยู่ด้านหน้า บ้านที่ไม่ค่อยสวดยอยู่ด้านหลัง - ยายสมคิดว่าควรจะให้สิทธิพิเศษกับคนที่ทำงานบ้านจะได้มีกำลังใจ
ลุงแสวง	- ต้องทำให้ชาวบ้านเลิกคิดว่าจะต้องอยู่อาศัยแบบนี้ไปตลอด - ที่อยู่ใหม่เน้นแค่ทำให้มีความถูกต้องในการอยู่อาศัย ไม่ใช่ผู้บุกรุก และมีสาธารณูปโภคก็พอแล้ว - เมื่ออยู่ในที่ใหม่แล้วอยากให้ชาวบ้านมีการฝึกอาชีพที่เป็นที่ต้องการ เพราะทุกวันนี้เก็บขยะอย่างเดียวลำบาก
พี่ถนอม	- คนที่อยู่บ้านเช่าไม่ควรจะได้สิทธิ เพราะอาจจะสร้างปัญหาตามมาภายหลัง เช่น ไม่ยอมผ่อนบ้านให้หมด เป็นภาระต่อกลุ่ม หรือเวลาย้ายออกไปแล้วก็อาจจะมีคนใหม่เข้ามาซึ่งอาจจะเป็นคนไม่ดี - ชุมชนใหม่อยากให้มีการเดินรักษาความปลอดภัยตอนกลางคืน และไม่ขอให้มีบ้านเช่า - กลัวที่จะต้องอยู่ร่วมกับกลุ่มไบเลย์ เพราะเคยอยู่บริเวณนั้นเมื่อ 3-4 ปีก่อน ตอนนั้นมีอิทธิพล และยาเสพติดมาก
พี่อุ๊ต ยายใจ	- ไม่อยากอยู่ร่วมกับกลุ่มไบเลย์ มีพวกคตมกว อื่นธพาล อาจจะมีอันตรายต่อเด็กๆ
การประชุม กลุ่มหลัง จวนฯ	- เริ่มมีชาวบ้านคิดว่าควรจะทำเป็นบ้านแถวติดๆ กัน จะได้ประหยัดค่าก่อสร้าง และอาจจะนำวัสดุที่มีอยู่ในบ้านเก่ามาใช้ก่อสร้างบางส่วน หรือเอามันในห้องภายในบ้าน - เริ่มเห็นปัญหาการไม่เข้าร่วมประชุมของชาวบ้าน และคิดที่จะทำหอกระจายข่าว

	<p>ที่ทรงเกียรติ ที่ทุ่ง</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ถ้าที่อยู่ใหม่เป็นบ้านแถวๆ จะขอสละสิทธิ์ และอาจจะออกไปเช่าที่อยู่หรือไปอยู่กับวัด - ไม่อยากใช้ฝ้ายบ้านร่วมกับคนอื่น โดยเฉพาะกับพวกขี้เมา
	<p>ลุงแสง พี่ ไพฑูรย์</p>	<ul style="list-style-type: none"> - มีทหารมาเสนอขายที่ดินราคาตารางวาละ 3,000 บาท โดยให้ผ่อนปีละ 5,000 บาท ซึ่งทั้งสองคนสนใจ เพราะไม่ค่อยอยากอยู่ที่ดินเช่าเพราะกลัวว่าพอหมดสัญญาก็ต้องย้ายออกอีก - มองว่าพวกที่บอกว่าผ่อนบ้านเดือนละ 450 บาท ยังไม่ไหวเป็นพวกที่ใช้ไม่ได้ ไม่สู้ชีวิต
<p>พ.ย. 44</p>	<p>ชาวบ้าน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เริ่มถามถึงค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย เช่น ค่าเช่าที่ดิน ราคาบ้านหรือค่าผ่อนบ้านที่ จะต้องจ่ายต่อเดือน เป็นต้น - เริ่มถามถึงว่าจะมีการรื้อย้ายเมื่อไหร่ และในที่ใหม่จะอยู่ได้นานแค่ไหน จะถูกไล่อีกหรือไม่ - จะขอเอาบ้านตัวเองไปปลูกในที่ใหม่ เพราะคงไม่มีเงินผ่อนบ้าน และถ้าให้อยู่ในบ้านใหม่ ไม้ที่ใช้สร้างบ้านเดิมจะเอาไปไว้ไหน - กลัวว่าจะได้บ้านเป็นบ้านแถวและไม่อยากใช้ฝ้ายบ้านร่วมกับคนอื่น แต่บางคนพอทราบที่ฝ้ายบ้านเป็นฝ้ายปูนหรือได้เห็นตัวอย่างโครงการ “บ้านวันละ 15 บาท” ก็ไม่มีปัญหา - มีบางคนขอย้อย่างเดิมไม่ย้ายไปไหน โดยให้เหตุผลว่ายากจน ไม่มีเงินจ่าย บ้านเดิมก็เพิ่งผ่อนหมด - ตอนแรกแต่ละคนคงแย่งกันเอาสิทธิ แต่ถึงเวลาจริงที่ต้องจ่ายเงินหลายคนคงไม่ไหว เพราะเคยมีตัวอย่างให้เห็นมาแล้วตอนที่กาขาดให้เงินมาช่วยสร้างบ้าน ตอนที่นายเด่นถูกไล่ออกจากชุมชนฯ และชาวบ้านหลายคนไม่มีบ้านอยู่
	<p>ผู้ใหญ่บ้าน บ้านทุ่ง พี่ บังอร</p>	<ul style="list-style-type: none"> - น่าจะมีการสำรวจรายชื่อใหม่ให้ตรงกับความเป็นจริงมากกว่านี้ และให้ชาวบ้านช่วยกันสำรวจ เพราะรายชื่อที่คนสำรวจไปบางบ้านเป็นบ้านว่างแต่มีคนใส่ชื่อไว้จะเอาสิทธิ หรือรักษาสิทธิแทนกัน บางบ้านก็อาจจะไม่อยู่ บางบ้านเป็นบ้านเช่า ซึ่งนักวิจัยเสนอให้ทำป้ายจับกลุ่มและนำมาติดไว้ในที่สาธารณะให้ทุกคนเห็น
	<p>ชาวบ้าน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เมื่อพื้นหน้าฝนแล้ว มีชาวบ้านบางบ้านอยากจะทำฝ้ายหรือปลูกผักหรือดอกไม้ เพื่อความสวยงาม นักวิจัยจึงได้ช่วยเหลือไป 2-3 บ้าน แต่บางบ้านก็สามารถดำเนินการได้เอง และอีกส่วนหนึ่งป่าเขาได้รวบรวมรายชื่อและเมล็ดพันธุ์ไม้ที่ต้องการเพื่อขอความช่วยเหลือจาก NGO (แต่เนื่องจากยังไม่ถึงงบประมาณทำให้ไม่มีการดำเนินการต่อ)

	<p>ตัวแทนชาวบ้านที่ไปร่วมงานที่อยู่ออาศัยคนจนเมือง</p>	<ul style="list-style-type: none"> - มีการพูดคุยถึงลักษณะที่อยู่ออาศัยที่ต้องการของแต่ละคน ซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นเอาแบบง่ายๆ ที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก - พี่หาคิดว่าตัวอย่างบ้านโครงการ “บ้านวันละ 15 บาท” ซึ่งผ่อนบ้าน 10-15 ปี นานเกินไป ทำให้หมดกำลังใจ ให้ส่งมากหน่อยแต่ส่งสั้นดีกว่า - มีการวางแผนและแบ่งหน้าที่เพื่อที่จะกลับไปดำเนินการด้านต่างๆ ได้แก่ การจัดทำหอกระจายข่าว การเล่าเรื่องการมาดูงาน การทำบ้านจำลอง การจัดหาอาชีพเสริมให้ชาวบ้านที่ไม่มีงานทำ - มีการคิดจะจัดตั้งกรรมการชุมชน ขึ้นใหม่เพราะประธานชุมชนกลุ่มไบลีย์ย้ายออกไปแล้ว และปัจจุบันยังไม่มีกรรมการที่เป็นกรรมการร่วมของทั้งสองกลุ่ม
	<p>การทำบ้านจำลอง</p>	<ul style="list-style-type: none"> - จากการที่พี่ไพฑูรย์ และพี่หาคำทำบ้านจำลองให้ชาวบ้านดูสำหรับกรรื้อย้าย ซึ่งส่วนใหญ่ชาวบ้านจะชอบบ้านหลังที่ราคาถูกกว่า นักวิจัยจึงได้ถามชาวบ้านว่าคิดว่าจะสามารถอาศัยอยู่ในบ้านดังกล่าวได้หรือไม่ และได้เสนอความคิดให้ชาวบ้านลองทำบ้านจำลองของตัวเองดู (5 หลัง) เพื่อที่จะดูความต้องการด้านที่อยู่ออาศัยของชาวบ้าน ซึ่งพอที่จะมองเห็นประเด็นต่างๆ ในการทำบ้านจำลองดังนี้ - บ้านส่วนใหญ่ด้านในเป็นห้องโถง ไม่มีกั้นห้อง - ส่วนใหญ่ชอบให้มีพื้นที่หน้าบ้าน สำหรับนั่งเล่นหรือค้าขาย - ทุกบ้านทำห้องน้ำไว้หลังบ้าน และมีพื้นที่ครัวอยู่ข้างกัน - ป่าคำซึ่งเป็นเจ้าของร้านค้า ทำบ้านเป็น 2 ชั้น เพื่อเก็บของ - บางคนรู้สึกว่ามีพื้นที่น้อย แต่ก็ไม่ได้ว่าอะไรและพยายามทำบ้านในพื้นที่ที่มีอยู่ ยกเว้นแต่ว่าส่วนใหญ่จะทำหลังคาเกินออกมา - หลังจากทีนำบ้านมาวางต่อกัน พื้นที่น้อย พี่บั้งอร ป่าคำ ป่าเกา พี่สาม คิดว่าบ้านที่ทำดูไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย น่าจะสร้างเหมือนกัน หลังคาเท่ากันจะได้เป็นระเบียบ - ส่วนใหญ่ไม่เข้าใจเรื่องสเกล ไม่รู้ว่าควรจะทำแบบแต่ละห้องใหญ่แค่ไหน
	<p>ชาวบ้านกลุ่มไบลีย์</p>	<ul style="list-style-type: none"> - มีชาวบ้านถูกทำร้ายร่างกายตอนกลางคืน ทำให้ชาวบ้านร่วมกันจัดตั้งยามชุมชน เพื่อดูแลความปลอดภัยตอนกลางคืน (มีรายชื่อครั้งแรก 8 คน)
<p>ธ.ค. 44</p>	<p>พี่บั้งอร</p>	<ul style="list-style-type: none"> - อยากให้พวกที่ทำกลุ่มออมทรัพย์อยู่ด้วยกันเมื่อมีการรื้อย้าย เพื่อจะได้เป็นตัวอย่างให้กลุ่มอื่นๆ ที่ไม่เตรียมตัวเพื่อแก้ไขปัญหา และไม่สามัคคีเห็น - อยากสร้างบ้านเป็นแถวๆ โดยอาจจะไปขอแบบบ้านของเทศบาล พร้อมกับถามราคาเอามาให้ชาวบ้านเลือก น่าจะดีกว่ามาทำแบบจำลองกันเอง

<p>การทำบ้านจำลองครั้งที่ 2</p>	<ul style="list-style-type: none"> - จากการทำบ้านจำลองครั้งแรกชาวบ้านไม่เข้าใจเรื่องสเกล ทำให้นักวิจัยตัดกระดาษเป็นรูปเฟอร์นิเจอร์ง่ายๆ เพื่อให้ชาวบ้านสามารถกำหนดขนาดของห้องได้ใกล้เคียงกับความต้องการมากขึ้น ซึ่งการทำแบบจำลองครั้งนี้มีชาวบ้านทำ 3 คน ซึ่งได้ผลดังนี้ - พี่ชายสมาชิกในบ้าน 4 คน ออกแบบบ้านชั้นเดียว 3 ห้องนอน ห้องนอนใหญ่ พื้นที่ 6 ตร.ม. ส่วนห้องเล็ก ห้องละ 4 ตร.ม. - พี่ปูกมีสมาชิกในบ้าน 4 คน ทำบ้านชั้นเดียว เป็นห้องโล่ง แบ่งครัวกับห้องน้ำไว้ด้านหลัง มีพื้นที่หน้าบ้านประมาณ 3 ตร.ม. - พี่บั้งอรสมาชิกในบ้าน 1 คน ทำบ้าน 2 ชั้น ชั้นล่างมีพื้นที่โล่งหน้าบ้านเพื่อขายอาหารและด้านในเป็นห้องนั่งเล่นและดูทีวี เพราะมีเพื่อนบ้านหรือลูกแวมาเยี่ยม ชั้นบนเป็นห้องนอน - ชาวบ้านสามารถออกแบบได้ง่ายขึ้น - พี่ชาย และพี่ปูกู้รู้สึกว่าที่เล็ก แต่ก็รับได้ขอให้ให้มีพออยู่
<p>ชาวบ้าน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เริ่มมีข่าวเกี่ยวกับการซื้อขายบ้าน และชาวบ้านบางที่อยู่รอบๆ ชุมชนถามนักวิจัยว่า ถ้าจะซื้อบ้านซื้อได้หรือไม่ แล้วจะได้สิทธิในที่ใหม่หรือเปล่า
<p>แกนนำชาวบ้าน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ต้องการให้นายอำเภอฯ และหน่วยงานที่เข้ามาในงาน อำเภอเคลื่อนที่ เดินสำรวจบริเวณชุมชน เพื่อดูสภาพการอยู่อาศัยปัจจุบันของชาวบ้านว่าดีขึ้นอย่างไร และไม่ได้เป็นตามที่มีการออกข่าว - ชาวบ้านเสนอขออยู่ในการดูแลของอบต.หนองไผ่ล้อม หลังจากที่มีการรื้อย้าย เพราะที่ผ่านมาไม่ได้รับการเอาใจใส่จากเทศบาลฯ
<p>พี่บั้งอร</p>	<ul style="list-style-type: none"> - อยากให้เสนอมาตรการขึ้นเด็ดขาดกับคนที่ไม่ยอมทรัพย์ เช่น อาจจะต้องบอกว่าคนที่ไม่ยอมทรัพย์อาจจะไม่มีสิทธิในที่อยู่อาศัยใหม่
<p>กลุ่มหลังจวนฯ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ป้าแขกได้นำคนภายนอกเข้าร่วมประชุมเรื่องที่อยู่อาศัยและกลุ่มยอมทรัพย์ ซึ่งมีการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่อยู่อาศัยดังนี้ - ชาวบ้านไม่ต้องการให้มีคนภายนอกเข้ามาร่วมอาศัยในชุมชน - บางคนคิดว่าให้ยอมทรัพย์วันละ 5 บาท ยังทำไม่ได้ และบางคนไม่ต้องการยอมทรัพย์กับกรรมการชุดนี้ นอกเสียจากให้แต่ละคนฝากเงินกับธนาคารเอง สามารถเบิกถอนได้เองตามสะดวก แต่อาจจะให้กรรมการชุมชนดูแลสมุดไว้
<p>พี่บั้งอร</p>	<ul style="list-style-type: none"> - น้อยใจที่นักวิจัยบอกว่าการยอมทรัพย์ไม่มีสิทธิกำหนดว่าชาวบ้านคนไหนมีสิทธิที่จะอยู่หลังมีการรื้อย้าย และคิดว่า พอชาวบ้านคิดว่ายอมก็ได้ อยู่ ไม่ยอมก็ได้ อยู่ ก็ทำให้ไม่มีคนมายอมทรัพย์เพิ่ม ซึ่งนักวิจัยได้ชี้แจงข้อดีอื่นๆ ของการยอมทรัพย์ไว้แล้ว เช่น ทำให้ทราบศักยภาพของตัวเองถ้าต้องผ่อนชำระ มีเงินทุนสำหรับกู้ยืมเพื่อผ่อนส่งที่อยู่อาศัย มีเงินออมมากก็จะช่วยลดภาระดอกเบี้ยได้มาก
<p>แกนนำชาวบ้าน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - จากการที่ในเดือนที่ผ่านมามีข่าวเกี่ยวกับการข่มขืนเด็กในชุมชน ทำให้แกนนำชุมชนทั้งสองกลุ่มที่ร่วมกันแก้ไขปัญหาดังกล่าว ไม่อยากให้คนที่ทำตัวมีปัญหา หรือเป็นอันธพาลมาอยู่ด้วยเมื่อมีการรื้อย้าย

ม.ค. 45	กรรมการ ชุมชนและ ชาวบ้าน	<ul style="list-style-type: none"> - เนื่องจากมีชาวบ้านเสียชีวิต และชาวบ้านได้มีการช่วยกันจัดงานศพในชุมชนเป็นครั้งแรก ทำให้คณะกรรมการชุมชนกลุ่มไบลีย์ และชาวบ้าน คิดที่จะจัดตั้งกองทุน ฅามปนกิจชุมชนเพื่อใช้สำหรับจัดงานศพให้กับครอบครัวในชุมชนที่มีผู้เสียชีวิต
	ชาวบ้าน	<ul style="list-style-type: none"> - สรุปการจับกลุ่มเพื่อวางผังชุมชน - มีชาวบ้านมาลงชื่อ โดยเป็นกลุ่มหลังจวน 24 หลัง(6 กลุ่ม) กลุ่มไบลีย์ 66 หลัง (9 กลุ่ม) - กลุ่มไบลีย์มีปัญหาเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ได้รับบริจาคจากหน่วยงานต่างๆ ถูกเก็บอยู่ไว้ในบ้านกรรมการชุมชนบางคน จึงร่วมกันออกเสียง เพื่อ นำทรัพย์สินดังกล่าวมาเก็บไว้ที่ศูนย์เด็กเล็ก และจัดตั้งคณะกรรมการดูแลทรัพย์สินดังกล่าว - มีการจัดตั้งกองทุนฅามปนกิจชุมชนร่วมกันระหว่าง 2 ชุมชน จัดตั้งกฎระเบียบและเงื่อนไขในการเก็บเงินร่วมกัน มีสมาชิก 59 คน เก็บเงินกองทุนเดือนแรกได้ 1,770 บาท และมีความคิดว่าหากเงินกองทุนนี้ขยายตัวขึ้น ก็อาจจะเอาไปพัฒนาเรื่องอาชีพ และขยายผลในด้านการจัดทำกองทุนเพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางสรุปแนวคิดและการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยชุมชนใบเล้ง-หลังจวนฯ ของการรถไฟฯ

	หน่วยงาน	ความคิดเห็นเกี่ยวกับชุมชนและการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย
	การรถไฟฯ	<ul style="list-style-type: none"> - หากอยู่ในรัศมี 20 ม. จากศูนย์กลางวางรถไฟ ถ้าการรถไฟเห็นว่าไม่เหมาะสมที่จะใช้เป็นที่อยู่อาศัยในระยะยาว การรถไฟฯ จะจัดหาที่รองรับให้เช่าภายในรัศมี 5 กม. จากที่อยู่อาศัยเดิม โดยมีคณะกรรมการร่วมจัดหาพื้นที่รองรับ - สำรวจ และพิมพ์เบอร์เลขหน้าบ้านเพื่อควบคุมจำนวนผู้นุกรุกเพิ่มเติม - ต้องการรู้จำนวนคนที่จะย้ายไปในพื้นที่ที่เคยเสนอให้ที่บ้านกระโดน ธรรมชาติ ชั้น ๓ ต.จอหอ
	นายตรวจ แขวงบำรุง สะพานและ อาคาร นครราชสีมา	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่ค่อยทราบนโยบาย แต่จะให้ที่นี้เป็นชุมชนนำร่องในการรื้อย้าย แต่ปัจจุบันยังติดปัญหาชาวบ้านไม่ยอมย้าย
	แขวงบำรุง สะพานและ อาคาร นครราชสีมา	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้ช่วยสารวัตรบำรุงสะพานและอาคารนครราชสีมา มารับหน้าที่แทนเรื่องการรื้อย้ายชุมชนแทน สารวัตรบำรุงสะพานและอาคารนครราชสีมา - ยอมรับมติในการประชุมร่วมกับชาวบ้านให้จัดตั้งคณะกรรมการศึกษาเพื่อการรื้อย้าย - เริ่มสนใจพื้นที่ที่ห้องข้างที่อยู่ในบริเวณชุมชน และเสนอพื้นที่บริเวณบ้านมะขามเฒ่าเพื่อให้ชาวบ้านพิจารณาเพิ่มเติม - จะเข้าไปตรวจสอบขนาดพื้นที่ภายในชุมชน
	การรถไฟฯ	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่ต้องการทำสัญญาเช่าที่ดินกับชาวบ้านโดยตรง แต่อยากให้การเคหะฯ เป็นผู้เช่ากับการรถไฟฯ และให้การเคหะฯ ดำเนินการเพื่อให้ชาวบ้านเช่าต่ออีกทอดหนึ่ง และการจะดำเนินการเช่าจะต้องทำตามขั้นตอนของการรถไฟฯ
	แขวงบำรุง สะพานและทาง	<ul style="list-style-type: none"> - กำลังรอกการอนุมัติจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน

	การรุดไฟฟ้	<ul style="list-style-type: none"> - ส่ง FAX ให้เจ้าหน้าที่การรุดไฟฟ้ ที่เป็นผู้รับผิดชอบในพื้นที่ให้เร่งรัดจัดหาพื้นที่รองรับ ในรัศมี 5 กม.
	แขวงบ้ำรุง สะพานและ อาคาร นครราชสีมา	<ul style="list-style-type: none"> - นโยบายที่กำหนดให้ผู้ที่อยู่ในระยะ 20 ม. ต้องย้ายออกทำให้ยากในการปฏิบัติ - มีตัวอย่างของการเช่าพื้นที่ไม่ตรงตามนโยบายที่กำหนดเอาไว้ ทำให้มีปัญหาเมื่อมีการเจรจาให้มีการรื้อย้าย - แบ่งที่ดินเป็นแปลงๆ และให้ชาวบ้านทำสัญญาเช่ากับการรุดไฟฟ้เป็นรายบุคคล - น่าจะมีหน่วยงานมาช่วยจัดสร้างบ้านแถว ก่อสร้างด้วยอิฐบล็อก ซึ่งอาจจะอยู่ในพื้นที่เดิมก็ได้ แล้วสร้างรั้วกันระหว่างบริเวณที่อยู่อาศัยกับรางรุดไฟฟ้ - การที่การรุดไฟฟ้ ขาดเงินทุนทำให้การแก้ไขปัญหาลำบากยิ่งขึ้น
	แขวงบ้ำรุง สะพานและ อาคาร นครราชสีมา	<ul style="list-style-type: none"> - เข้ามาวัดพื้นที่ที่ห้องข้างในชุมชนว่าอยู่ในตำแหน่งใด และพบว่ามีพื้นที่ว่างของกองทัพอากาศไม่ได้ใช้ประโยชน์อยู่ในชุมชนด้วย ซึ่งหากพื้นที่ที่การรุดไฟฟ้ไม่ให้ไม่เพียงพอหากสามารถขอใช้พื้นที่นี้ได้ก็น่าจะดี - อยากให้ชาวบ้านรีบยื่นเรื่องขอเช่า คนอื่นจะได้ลงมาพัฒนาพื้นที่ได้ - เสนอแบ่งแปลงที่ดินในชุมชนขนาดแปลงละ 3*8 และ 3*5 เมตร ได้ 153 แปลง
	การรุดไฟฟ้	<ul style="list-style-type: none"> - ต่อบัการรุดไฟฟ้ จะทำโครงการอะไรขอให้พิจารณาความเป็นไปได้ของพื้นที่ก่อน เพราะเวลาลงไปเจอพื้นที่มีชาวบ้านอยู่แล้ว ทำให้มีปัญหามาก
	แขวงบ้ำรุง สะพานและ อาคาร นครราชสีมา	<ul style="list-style-type: none"> - แจ้งเรื่องขอใช้พื้นที่ไปแล้ว แต่ส่วนกลางไม่แน่ใจว่าพื้นที่จะพอหรือไม่ ให้ทำผังมาดู - ขอรื้อองให้ชาวบ้านช่วยกันสำรวจ และทำผัง - ขอให้ชุมชนเป็นฝ่ายยื่นเรื่องขอเช่าพื้นที่กับการรุดไฟฟ้ และดำเนินการต่อเรื่องเรื่องราคาค่าเช่า เพราะจะถูกกว่า ซึ่งมีตัวอย่างมาแล้วของชุมชนที่ขอนแก่น - มีโครงการจะทำวางระบายน้ำกันรางรุดไฟฟ้ทุดภายในชุมชน - อยากให้มีการตัดถนนผ่านหน้าชุมชนฯ หลังจากมีการรื้อย้าย แต่ให้ตัดเข้ามาจากด้านที่ไกลกว่า
	แขวงบ้ำรุง สะพานและ อาคาร นครราชสีมา	<ul style="list-style-type: none"> - กำลังรออนุมัติการให้เช่าพื้นที่ แต่คิดว่าน่าจะล่าช้าเพราะส่วนกลางกำลังมีปัญหา - กำลังมีชุมชนอื่น(ชุมชนชุมทางรถไฟจระ) กำลังจะขอมาอยู่ในชุมชนหลังจากที่มีการรื้อย้ายด้วย แต่คิดว่าไม่น่าจะพอ

ตารางสรุปแนวคิดและการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยชุมชนฯ ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

เดือน	หน่วยงาน	แนวคิด
ก่อน ก.ค. 44	ประธานเครือข่ายฯ	ให้จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ และจัดตั้งธนาคารขยะเพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย
	เจ้าหน้าที่สำนักงาน กษาคทที่ 4	ให้ชาวบ้านเลิกธุรกิจบ้านเช่า พัฒนาตัวเองให้อยู่อย่างมีคุณภาพ ออมทรัพย์ เพื่อเตรียมพร้อมในการแก้ปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย และอยู่ที่นี้ชั่วคราว จนกว่า การรถไฟฯ ต้องการจะใช้พื้นที่ ควรช่วยเหลือด่วนเรื่องประปา และสาธารณสุข เนื่องจากคุณภาพชีวิตต่ำ มาก ส่วนไฟฟ้าอาจจะไม่จำเป็นเพราะจะทำให้ชาวบ้านฟุ่มเฟือย
ก.ค. 44	เจ้าหน้าที่สำนักงาน กษาคทที่ 4	ต้องการให้ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยแบบปฏิบัติการในชุมชน เพื่อช่วยแก้ปัญหา ที่อยู่อาศัยให้ชาวบ้าน จัดพื้นที่บางส่วนชุมชนเพื่อจัดระเบียบ โดยสร้างบ้านเป็นแถวๆ
	NGO	ไม่ได้เน้นเรื่องที่อยู่อาศัยโดยตรง แต่ต้องการสนับสนุนกิจกรรมของชาวบ้าน
ส.ค. 44	NGO	จะให้ชาวบ้านย้ายไปบ้านหนองกระโดนเลยคงไม่ได้ เพราะไกล ควรจัดให้มี คณะกรรมการศึกษาแนวทางการรื้อย้ายก่อน การประชุมแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยคราวนี้รู้เรื่องและชัดเจนขึ้นกว่าครั้งก่อน
ก.ย. 44	นายอำเภอเมือง นครราชสีมา	ให้ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน จ.นครราชสีมา สสำรวจชุมชนขั้นต้น เกี่ยวกับ จำนวนครัวเรือนและประชากร เพื่อรับทราบข้อมูลในการแก้ไขปัญหา
	ผู้ใหญ่บ้านบ้านนุ่ง	ต้องการให้ชาวบ้านได้อยู่ใกล้ที่เดิม ซึ่งถ้าหากจำเป็นต้องทำตามนโยบาย ก็ อยากรให้มีการจัดระเบียบอยู่ในบริเวณที่ท้องช้างในชุมชน
ต.ค. 44	นายอำเภอเมือง นครราชสีมา	ต้องการทราบความชัดเจนของนโยบายของการรถไฟฯ ว่า ยินยอมให้ชาว บ้านอยู่ที่นี้หรือไม่ และถ้าไม่ยอมจะดำเนินการอย่างไรต่อไป เนื่องจากทราบว่า ที่นี้มีปัญหามานานและต้องการเข้ามาดำเนินการแก้ไข ต้องการให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาช่วยดำเนินการแก้ไขปัญหาทุกๆ ด้าน ไม่เฉพาะเพียงแต่เรื่องที่อยู่อาศัย
	NGO	<ul style="list-style-type: none"> - หากชาวบ้านได้อยู่ในพื้นที่ท้องช้างก็ดี และมองว่าชาวบ้านไม่ควรต้องอยู่ อย่างเดิมโดยไม่มีเปลี่ยนแปลง - ประเด็นสำคัญในการแก้ไขปัญหาชุมชนนี้คือเรื่องที่อยู่อาศัย และธนาคาร ขยะ - การดำเนินการด้านการเงินยังมีปัญหา ต้องมีพี่เลี้ยง อาจแบ่งชาวบ้านเป็นคุ่ม หาตัวแทนมาทำงาน อำนาจจะได้ไม่ผูกติดกับคนบางกลุ่ม

<p>นายอำเภอเมืองนครราชสีมา</p>	<ul style="list-style-type: none"> - หาความชัดเจนว่าชุมชนอยู่ในเขตปกครองของหน่วยงานใด ระหว่าง เทศบาลนคร นครราชสีมา หรือ อบต.หนองไผ่ล้อม - ต้องการให้มีหน่วยงานเข้าไปพัฒนาอาชีพ และจะจัดหาสามล้อให้ชาวบ้าน ถีบขายสินค้าจากโครงการหนึ่งผลิตภัณฑ์ หนึ่งตำบล และไม่สนับสนุนการจัดตั้งธนาคารขยะ เนื่องจากกำลังจะไม่มีขยะให้ชาวบ้านเก็บเนื่องจากทุกโรงเรียนในอำเภอ กำลังจะทำโครงการ รีไซเคิล - ให้ชาวบ้านจับฉลากในการเลือกแปลงที่ดิน - ให้ปลัดอำเภอช่วยดำเนินการแก้ไขปัญหาทะเบียนราษฎรให้ชาวบ้าน
<p>ประธานเครือข่ายชุมชนโคราชพัฒนา</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ให้ชาวบ้านรู้จักจัดการเรื่องเงินก่อน หากจัดการเรื่องเงินได้ก็จัดการเรื่องอื่นได้ - สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ต้องกำหนดกฎระเบียบร่วมกัน - ทุกครัวเรือนไม่ควรได้ขนาดที่ดินเท่ากัน แต่ควรดูสัดส่วนสมาชิกในครัวเรือน และกำลังจ่าย อาจแบ่งที่ดินให้เล็กหน่อยและให้มากเกินกว่าจำนวนครัวเรือนทั้งหมด ให้ผู้มีอำนาจขั้นต้นในการกำหนดจำนวนแปลงที่ดินให้แต่ละครัวเรือน และชี้แจงขอความคิดเห็นจากชาวบ้าน - ไม่ควรจับฉลากเลือกแปลงที่ดิน แต่ให้ชาวบ้านจับกลุ่มกันมาว่าใครจะอยู่กับใคร แล้วค่อยให้แต่ละกลุ่มจับฉลากเลือกโฉนดอีกที
<p>อ.มหาวิทยาลัยวงศขวลิขิตกุล</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ควรวางแผนป้องกันการบุกรุกที่ดินที่เป็นที่อยู่ของชาวบ้านปัจจุบันหลังจากการรื้อย้ายด้วย เช่น ควรนำที่ดินมาใช้ประโยชน์ เช่น ทำแปลงปลูกผักซึ่งจะทำให้ผู้ที่มาบุกรุกใหม่ ไม่สามารถเข้ามาปลูกบ้านได้
<p>หัวหน้าพยาบาลสำนักงานกาชาดที่ 4</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ให้นำวิจัยออกแบบบ้านและประเมินราคาคร่าวๆ ต่อ หลัง เพื่อจะเอาไประดมทุน เพื่อมาช่วยเหลือชาวบ้าน
<p>นายอำเภอเมืองนครราชสีมา</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ส่วนใหญ่ยังมีแนวคิดเหมือนการประชุมครั้งแรก แต่คิดว่าหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องมีความเอาใจจริงเอาใจในการทำงานมากกว่านี้ - การจะแก้ไขปัญหาให้กับชุมชนนี้หลายอย่างต้องทำเป็นกรณีพิเศษ - ขอให้เจ้าหน้าที่รถไฟช่วยเร่งรัดติดตามเรื่องการขอพื้นที่มาพัฒนาด้วย - ให้ดำเนินการขอคืนจากกองทัพเพื่อเตรียมการในการถมที่ และขอยืมอุปกรณ์ในการพัฒนาที่ดินจากจังหวัด
<p>บันทึกการประชุมคณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดริมทางรถไฟ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - การดำเนินการขอเช่าที่ดินการรถไฟฯ ระหว่างชาวบ้านที่เป็นสมาชิกเครือข่าย สลัม 4 ภาค ชาวบ้านต้องการความรวดเร็ว แต่รุดต้องการดำเนินการตามระเบียบปฏิบัติของการรถไฟฯ - เครือข่ายฯ ไม่สามารถประสานงานกับชุมชนริมทางรถไฟทั้งหมดได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนที่ชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือ - พื้นที่ริมทางรถไฟในรัศมี 0-20 ม. สามารถเช่าทำเกษตรริมรางได้

<p>ผู้ใหญ่บ้านบ้าน บึงหมู 1</p>		<ul style="list-style-type: none"> - ชาวบ้านโชคดี ที่นายอำเภอสนใจที่จะแก้ปัญหาชุมชนนี้อย่างจริงจัง - ยอยากให้นักวิจัยออกแบบบ้านเสนอกับนายอำเภอ - ควรจะให้ชาวบ้านมีการสำรวจกันใหม่เพื่อเก็บตัวเลขประชากรที่อาศัยอยู่จริง และต้องเด็ดขาดเรื่องคนที่ไม่ได้อยู่จริงแต่มีชื่อ
<p>ผู้ใหญ่บ้านฯ</p>		<ul style="list-style-type: none"> - น่าจะมีการจัดประกวด “หน้าบ้านสวยงาม”
<p>นายอำเภอเมือง นครราชสีมา</p>		<ul style="list-style-type: none"> - ชาวบ้านต้องปรับปรุงตัว ชยัน อดทน - เทศบาลฯ และ อบต.ฯ ต้องร่วมกันแก้ไขปัญหา ห้ามเถียงกัน - ใครมีปัญหาเด็กไม่มีที่เรียนหนังสือให้มาบอก จะดำเนินการให้ - ให้เกษตรอำเภอสนับสนุนการปลูกผักของชาวบ้าน และอาจจะให้มีโครงการเกษตรริมรางเมื่อมีการรื้อย้าย - จะให้สิทธิกับชาวบ้าน 136 คน ตามที่ได้มีการสำรวจไปแล้ว - สำรวจแล้วแบ่งแปลงได้ 184 แปลง และจะให้การเคหะฯ จัดสร้างที่อยู่อาศัย แต่ถ้าการเคหะฯ ไม่ยอมดำเนินการให้ ก็จะมีระดมทุนเอง
<p>นายกเทศมนตรี</p>		<ul style="list-style-type: none"> - ถ้าชาวบ้านอยู่อย่างถูกต้องตามกฎหมาย ก็ยินดีให้ความช่วยเหลือทุกอย่าง - จะตัดถนนเลียยตรงรถไฟผ่านที่ให้
<p>เจ้าหน้าที่สำนัก งานกาชาดที่ 4</p>		<ul style="list-style-type: none"> - ขอให้ชาวบ้านซื้อสตัยในการสำรวจรายชื่อ อยากรักษาสิทธิแทนกัน - อาจจะจัดโครงการทอดผ้าป่าที่อยู่อาศัย เพื่อตั้งเป็นกองทุนสำหรับแก้ไข ปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนฯ
<p>ผู้ใหญ่บ้าน</p>		<ul style="list-style-type: none"> - สนับสนุนกิจกรรมชาวบ้านให้ชาวบ้านได้พัฒนาตนเอง - ประสานงานเกษตรอำเภอ ให้ช่วยดำเนินการเรื่อง การปลูกผัก - ต้องช่วยบรรเทาปัญหาเรื่องเร่งด่วนก่อน เช่น เรื่องน้ำประปา ไฟฟ้าส่วนกลาง เพื่อใช้ในกิจกรรมชุมชน และช่วยติดต่อประสานงาน

ตารางแสดงรายละเอียดการเปลี่ยนแปลงด้านที่ดินและการให้สิทธิ

เดือน	ประเด็น
ก่อน ก.ค. 44	<p>มีนโยบายจากการรถไฟฯ ซึ่งเป็นผลมาจากการเจรจากับเครือข่ายสลัม 4 ภาคว่า</p> <ol style="list-style-type: none"> 1). กรณีราษฎรที่อยู่อาศัยในเขตพื้นที่การรถไฟฯ ที่มีรัศมี 20 เมตร ถ้าการรถไฟเห็นว่าไม่เหมาะสมที่จะใช้เป็นที่อยู่อาศัยในระยะยาว ให้การรถไฟจัดหาพื้นที่รองรับในรัศมี 5 กม. จากที่อยู่อาศัยเดิม โดยมีคณะกรรมการจัดการพื้นที่รองรับ 2) กรณีราษฎรที่อยู่อาศัยในพื้นที่ริมรางรถไฟในรัศมี 40 เมตร จากศูนย์กลางรางรถไฟ ให้ราษฎรได้ทำสัญญาเช่าเพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัยเป็นระยะเวลาครั้งละ 3 ปี เมื่อครบอายุสัญญาให้ต่อสัญญาเช่าได้อีกครั้งละ 3 ปี จนกว่าการรถไฟฯ จะมีโครงการใช้พื้นที่เพื่อประโยชน์ในการเดินรถ ซึ่งผ่านความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีหรือมีแผนดำเนินงานที่ชัดเจนแล้วจึงจะไม่ต่อสัญญา และการรถไฟฯ จะจัดหาที่รองรับที่อยู่ห่างจากที่เดิมในรัศมีไม่เกิน 5 กม. <ul style="list-style-type: none"> - แขวงบำรุงสะพานและทางนครราชสีมา ได้เคยสำรวจจำนวนผู้บุกรุกในชุมชนฯ เมื่อปี 2542 มีจำนวนทั้งสิ้น 141 หลังคาเรือน - เมื่อวันที่ 8 มี.ค. 2544 ได้มีการประชุมร่วมระหว่างแขวงบำรุงสะพานและทางนครราชสีมา ชาวบ้าน นักพัฒนาอิสระ อบต.หนองไผ่ล้อม และ การเคหะแห่งชาติ ซึ่งในการประชุมดังกล่าวแขวงบำรุงสะพานและทางฯ ได้เสนอที่ดินบริเวณบ้านกระโดน ซึ่งอยู่ห่างจากชุมชนประมาณ 10 กม. ให้แก่ชาวบ้านสำหรับการรื้อย้าย และการเคหะฯ ได้แจ้งให้ทราบว่ามิงบประมาณปรับปรุงสาธารณูปโภคให้ แต่ชาวบ้านปฏิเสธด้วยเหตุผลที่ว่าไกลที่ทำกิน - นักพัฒนาอิสระและหน่วยงานที่เข้ามาดำเนินการช่วยเหลือได้กำชับไม่ให้มีการบุกรุกเพิ่มเติม
ก.ค. 44	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีการดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับเรื่องการจัดหาที่ดิน
ส.ค. 44	<ul style="list-style-type: none"> - แขวงบำรุงสะพานและทางนครราชสีมา ต้องการทราบจำนวนผู้ที่ต้องการจะย้ายไปยังบ้านหนองกระโดน เพื่อดำเนินการขออนุมัติใช้พื้นที่กับสวนกลาง แต่ได้รับการปฏิเสธอีกครั้ง จึงได้เสนอที่ดินบริเวณบ้านมะขามเฒ่า อยู่ห่างประมาณ 7-10 กม. ให้ชาวบ้านพิจารณาเพิ่มเติม - ชาวบ้านเสนอ ขอพื้นที่ 2 จุด คือ บริเวณสนามฟุตบอลหลังชุมชนประสพสุข อยู่ห่างจากชุมชนประมาณ 2-3 กม. และที่ท้องช้างภายในชุมชนซึ่งอยู่ห่างจากแนวศูนย์กลางราง 20-40 ม. - ยังไม่ค่อยมีใครได้ไปดูที่ดินที่การรถไฟฯ เสนอ และชาวบ้านบางคนที่รู้จักก็สนใจที่ดินที่การรถไฟฯ เสนอให้ เช่น ป้าแขก พี่สาม สนใจที่ดินบริเวณบ้านมะขามเฒ่า หรือที่หนวดกับป้าแขก สนใจที่ดินบริเวณสระธรรมขันธุ์ - มีการตั้งคณะกรรมการศึกษาทำเลที่เหมาะสมสำหรับการรื้อย้าย ซึ่งมีชาวบ้าน เจ้าหน้าที่การรถไฟฯ นักพัฒนาอิสระ เป็นกรรมการ และจะเชิญหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าร่วมเป็นกรรมการด้วย - ออกสำรวจหาที่ดินว่างใกล้เมืองและราคาที่ดินร่วมกับกรรมการชุมชน ซึ่งเป็นที่ของการรถไฟ 1 แปลง ที่ดินราชพัสดุ 1 แปลง ที่ดินวัด 1 แปลง และเป็นที่เอกชน 3 ทำเล 12 แปลง ซึ่งผู้ที่ได้ไปดูที่ดินด้วยก็แสดงความสนใจที่จะอยากมีที่ดินเป็นของตนเอง ซึ่งอาจจะรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อหาทางซื้อที่ดิน หรือบางคนก็พอจะมีเงินเก็บเป็นของตัวเอง

ก.ย. 44	<ul style="list-style-type: none"> - นายอำเภอเมือง นครราชสีมา ได้มอบหมายศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดนครราชสีมา สํารวจจำนวนครัวเรือน และประชากร ชุมชนฯ ซึ่งได้ผลว่า มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 136 ครัวเรือน และ 10 หลังคาเรือนในกลุ่มบี ไปสำรวจไม่พบเจ้าของบ้าน (136 หลังนี้หักบ้านที่ไม่พบเจ้าของบ้านแล้ว)
ต.ค. 44	<ul style="list-style-type: none"> - แขวงบำรุงสะพานและทางฯ สนใจพื้นที่ท้องช้างในชุมชน ซึ่งมีลักษณะเป็นแอ่งที่ดิน 2 ฝั่ง ขนาด 3,040 และ 2,750 ตร.ม. สำหรับการรื้อย้าย - นักวิจัยได้ลองจัดแบ่งแปลงพื้นที่คร่าวๆ โดยแบ่งที่ดินเป็นแปลง แปลงละ 3.5*7 ตร.ม. ได้ 126-151 แปลง ซึ่งถ้าใช้จำนวน 151 แปลง จะไม่มีพื้นที่ส่วนกลาง(ไม่รวมถนน) เลย - แขวงบำรุงสะพานและทางฯ สํารวจสภาพพื้นที่ท้องช้างภายในชุมชน โดยมีชาวบ้าน 4-8 คน คอยสังเกตการณ์ และให้ความช่วยเหลือ ซึ่งทำให้ทราบว่ามีการสร้างคอกม้าบุกรุกที่ดินของการรถไฟด้วย และมีที่ดินของหน่วยงานอื่นอยู่ในชุมชนด้วย ขนาดประมาณ 2,560 ตร.ม. - แขวงบำรุงสะพานและทางฯ ต้องการให้ชาวบ้านรีบมาดำเนินการขอเช่าที่ดินดังกล่าว โดยให้ทำสัญญาเป็นรายครัวเรือน - ชาวบ้านบางส่วนสนใจหากให้มีการย้ายไปอยู่ในพื้นที่ท้องช้าง แต่ติดประเด็นปัญหาว่าจะเพียงพอสำหรับทุกครัวเรือนหรือไม่ และใครจะเป็นผู้พัฒนาที่ดินและสร้างบ้าน และจะต้องเสียค่าเช่าที่ดิน และค่าก่อสร้างที่อยู่อาศัยเท่าไร ซึ่งส่วนใหญ่อยากจะทำบ้านตัวเองไปสร้างเพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายมากกว่า แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นส่วนใหญ่ก็ยังอยู่ลักษณะเดิมและขอจัดระเบียบชุมชน - ในที่ประชุมเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาชุมชนฯ ทุกฝ่ายยอมรับที่จะให้มีการรื้อย้ายชาวบ้านไปอยู่ในบริเวณพื้นที่ท้องช้าง และนายอำเภอเสนอให้สิทธิชาวบ้านทั้งหมด 136 หลังคาเรือน ตามที่ทักศน.ได้สำรวจเมื่อเดือน กันยายน แต่การรถไฟขอให้เฉพาะตามรายชื่อที่ได้มีการสำรวจเมื่อปี 2542 141 หลังคาเรือน นายอำเภอจึงได้มอบหมายให้ไปตรวจสอบมา - การกำหนดแปลงที่ดิน นายอำเภอฯ เห็นว่าควรใช้วิธีจับฉลาก - มีชาวลงหนังสือพิมพ์โคราชรายวันเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ.2544 ว่า จะให้การเคหะจัดสร้างที่อยู่อาศัยให้ 152 หน่วย ขนาดหน่วยละ 4*8 ตร.ม. - ชาวบ้านบางส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรรมการชุมชนคิดว่าชาวบ้านไม่ควรที่จะเอาแต่ด้านขออยู่อย่างเดิม บางคนเชื่อว่าอยู่ที่ใหม่ น่าจะดีกว่าเพราะจะมีการพัฒนาด้านอื่นๆ นอกจากเรื่องที่อยู่อาศัยด้วย - ประธานเครือข่ายฯ เห็นดีด้วยที่จะให้มีการจัดระเบียบในพื้นที่ท้องช้าง แต่อยากให้ชาวบ้านในชุมชนฯ รวมตัวกับชาวบ้านกลุ่มอื่นๆ ที่ถูกไล่ออกจากที่ดินของการรถไฟฯ แปลงอื่นที่ผืนใหญ่กว่า จะได้ช่วยเหลือชาวบ้านกลุ่มอื่นๆ ที่ถูกไล่ออกด้วย - ประธานเครือข่ายไม่เห็นด้วยกับวิธีจับฉลากและเสนอให้ชาวบ้านจับกลุ่มกันก่อนที่จะมีการจับฉลากเลือกแปลงที่ดิน และให้มีการกำหนดจำนวนที่ดินผืนสำหรับครอบครัวที่มีสมาชิกมาก - อาจารย์จากมหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตคิดค้นว่า น่าจะมีการวางแผนป้องกันการบุกรุกที่ดินซ้ำด้วย เช่น ทำแปลงปลูกผัก - พี่บ๊องอยากให้ชาวบ้านเช่าที่ดินในนามของกลุ่มหรือชุมชน ไม่อยากให้เช่าเป็นรายบุคคล เพราะชาวบ้านจะกำหนดกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันยาก - ผู้ใหญ่บ้านและพี่บ๊องคิดว่าข้อมูลที่ทักศน.สำรวจไปมีการผิดพลาด มีบ้านว่างอยู่ในรายชื่อด้วย หรือบางบ้านมีชื่อสมาชิกเกินกว่าความเป็นจริง น่าจะให้ชาวบ้านเป็นผู้สำรวจกันเอง

<p>พ.ย. 44</p>	<ul style="list-style-type: none"> - นักวิจัยทดลองแบ่งแปลงที่ดินคร่าวๆ แปลงละ 3.2*7.5 ตารางเมตร ได้ 138 หน่วย คิดเป็นพื้นที่ 3,312 ตร.ม. และมีพื้นที่ส่วนกลางประมาณ 1,000 ตร.ม.(ไม่รวมถนน) และมีพื้นที่ถนนและพุดบาทกว้างรวมกัน 5 เมตร ประมาณ 1,500 ตร.ม. ซึ่งชาวบ้านหลายคนก็คิดว่าน่าจะจะมีพื้นที่สีเขียว แต่บางคนก็คิดว่าพื้นที่สีเขียวไม่จำเป็น - ชาวบ้านบางคนสงสัยว่าถ้าทำสัญญาเช่าแล้วจะอยู่ได้นานแค่ไหน และหากสร้างเป็นบ้านปูนแล้วถ้ามีการรื้อย้ายบ้านจะทำอย่างไร - ชาวบ้านบางส่วนไม่ค่อยอยากจับฉลากและกลัวที่จะต้องอยู่ร่วมกับชาวบ้านอีกกลุ่มหนึ่ง - เริ่มมีเสียงสะท้อนจากชาวบ้านกรณีที่บ้านมีสมาชิกครอบครัวมาก ซึ่งหากที่ดินมีขนาดตามที่นักวิจัยประมาณการเอาไว้ก็อาจจะไม่เพียงพอ และบางบ้านอาจจะไม่มีศักยภาพที่จะผ่อนบ้าน - ในการประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน นายอำเภอได้เร่งรัดเจ้าหน้าที่การรถไฟฯ ให้ติดตามการขออนุญาตการใช้พื้นที่ในการรื้อย้าย - ในการประชุมฯ กศน. และการรถไฟฯ ยังหาข้อสรุปเรื่องการให้สิทธิชาวบ้านไม่ได้ เพราะยังมีชาวบ้านย้ายเข้าออก ซึ่งนายอำเภอกำชับให้ส่งภายในวันที่ 12 พ.ย. 44 - ชาวบ้านหลายคนคิดว่าในช่วงที่มีการกำหนดที่ดินให้จะต้องมีการแย่งสิทธิกัน แต่เมื่อออกไปแล้วจะต้องมีคนผ่อนไม่ไหวแน่ๆ - นักวิจัยได้ให้ชาวบ้านสร้างบ้านจำลองบนแปลงที่ดิน ขนาด 3.2*7.5 ตร.ม. ซึ่งบ้านไหนที่มีสมาชิกมากก็จะออกแบบบ้านให้มี 2 ชั้น แต่บางบ้านก็พยายามจัดให้อยู่ได้ในชั้นเดียว - ติดป้ายให้ชาวบ้านจับกลุ่มลงชื่อเพื่อดำเนินการวางผัง
<p>ธ.ค. 44</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เริ่มมีชาวกรรทไฟบ้าน และมีคนนอกชุมชนอยากจะได้สิทธิด้วย - การรถไฟฯ ไม่แน่ใจว่าพื้นที่ที่มีจะเพียงพอหรือไม่ และมอบหมายให้แขวงบำรุงสะพานฯ ลงจัดทำผังเพื่อดูว่าเพียงพอหรือไม่ - เจ้าหน้าที่การรถไฟฯ อยากให้ชาวบ้านยื่นขอเช่าพื้นที่กับการรถไฟฯ และจะได้ดำเนินการเจรจาต่อเรื่องเรื่องราคาเช่าด้วย - นายอำเภอยืนยันจะให้สิทธิตามที่คน.สำรวจได้ 136 หลัง - เจ้าหน้าที่กาชาดเตือนไม่ให้ชาวบ้านมีการขายสิทธิทั้งก่อนและหลังการรื้อย้าย - มีคนนอกชุมชนเข้ามาร่วมประชุมกับชาวบ้านและบอกว่าจะให้ใช้สมุดออกมทรัพย์ หรือบัญชีเงินฝากเป็นตัวกำหนดสิทธิ และพวกที่ไม่เอาหรืออยู่ไม่ได้ก็ควรจะให้สิทธิคนอื่น จะหวังสิทธิได้ทำไม แต่นักวิจัยได้เสนอว่า จะให้สิทธิแก่ใครควรขึ้นอยู่กับเจ้าของที่ดิน - ผลการเก็บข้อมูลของนักวิจัยพบว่า มีบ้านในชุมชน 146 หลังคาเรือน มีบ้านที่มีคนอยู่ 127 หลังคาเรือน มีบ้านเช่า 10 ครัวเรือน มีบ้านที่รื้อออกไปแล้วแต่ยังมีชื่ออยู่ในรายชื่อการสำรวจของคน. 3 ครัวเรือน และมีบ้านที่ไม่มีชื่ออยู่ในบัญชีสำรวจของคน. 3 ครัวเรือน และในเบื้องต้นมีผู้ที่ไม่ต้องการจะอยู่ในที่ดินที่อำเภอจัดให้หากต้องอยู่เป็นบ้านแถวหรือต้องมีการผ่อนบ้าน 8 ครัวเรือน
<p>ม.ค. 45</p>	<ul style="list-style-type: none"> - มีชาวบ้านจับกลุ่มมาลงชื่อเพื่อวางผังโดยแยกเป็นกลุ่มหลังจนวนฯ 24 หลัง และ กลุ่มไปเลย 46 หลัง และป่าชุมชนตรวจสอรายบ้านได้มาอีก 20 หลัง - ผู้ใหญ่บ้านและกรรมการชุมชนไปดูชุมชนที่เคยถูกรื้อย้ายไปที่โคกเพชร และได้พูดคุยกับชาวบ้านที่ปลูกบ้านเองตอนที่มีการรื้อย้าย ทำให้ทราบว่า มีค่าใช้จ่ายสูงและถ้าให้เลือกใหม่ได้อีกก็จะขอให้เค้า

สร้างให้แล้วผ่อนเอาดีกว่า ทำให้ผู้ใหญ่บ้านและกรรมการชุมชนบอกว่าน่าจะมีการพาชาวบ้านมาดูงานที่นี่

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสอบถาม

กระบวนการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยชุมชนริมทางรถไฟจังหวัดนครราชสีมา :
กรณีศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนไบเลย์-หลังจวนผู้ว่า

ชื่อ-สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์.....ตำแหน่ง.....เลขบ้านกาชาด.....
วันที่.....เริ่มเวลา.....เสร็จสิ้น.....รวมเวลา.....นาที

หมวดที่อยู่อาศัย

ขนาดบ้าน กว้าง.....ม. ยาว.....ม. พื้นที่ .....ตร.ม.

ขนาดที่ดิน กว้าง.....ม. ยาว.....ม. พื้นที่ .....ตร.ม.

ลักษณะบ้าน

☐ ชั้นเดียวติดดิน	☐ ชั้นเดียวยกพื้นเล็กน้อยประมาณ.....ม.
☐ ชั้นเดียวใต้ถุนโล่งสูงประมาณ.....ม.	☐ สองชั้น
☐ อื่นๆ ระบุ.....	

4. สภาพบ้านในปัจจุบัน (สังเกต)

☐ ถาวร	☐ ค่อนข้างแข็งแรง
☐ ชั่วคราว	☐ โกงพัง

5. วัสดุส่วนใหญ่ที่ใช้ในการสร้างบ้าน

☐ ไม้เต็มแผ่น	☐ สังกะสี
☐ เศษไม้หรือวัสดุเหลือใช้	☐ อื่นๆ ระบุ.....

6. ครอบครัวของท่านเข้าอยู่ในบ้านนี้ต่อจาก

บุคคลอื่นใช่หรือไม่

- ใช่ ใครโปรดระบุ.....
 ไม่ใช่

ระยะเวลาที่ใช้ในการสร้างบ้าน.....วัน จำนวนคนที่ใช้ในการสร้าง.....คน
ค่าใช้จ่ายในการสร้างบ้าน.....บาท ค่าใช้จ่ายในการซื้อที่ดิน ..... บาท รวม .....บาท

7. ค่าใช้จ่ายในการเข้าอยู่ต่อจากบุคคลก่อนหน้า.....บาท

8. เมื่อเข้าอยู่ในชุมชนนี้แล้วท่านเคยปรับปรุงที่อยู่อาศัยหรือไม่

- เคย ไม่เคย

ปรับปรุง.....ด้วยวิธี.....ค่าใช้จ่าย ..... บาท
ปรับปรุง.....ด้วยวิธี..... ค่าใช้จ่าย ..... บาท
โดย คนในครอบครัว ขอแรงเพื่อนบ้าน จ้างช่างในชุมชน จ้างช่างนอกชุมชน อื่นๆ ระบุ.....

หมวดสาธารณูปโภค

1. บ้านของท่านมีมิเตอร์น้ำประปาหรือไม่

☐ มี ↓	☐ ไม่มี ↓
ได้มาอย่างไร .... เสียค่าน้ำประมาณ ..... บาท / เดือน	ท่านใช้น้ำเพื่อกิจกรรมเหล่านี้ จากที่ไหน ดื่ม,กิน .....ราคา .....ปริมาณ.....บาท/วัน อาบน้ำ .....ราคา .....ปริมาณ.....บาท/วัน ชักล้าง .....ราคา .....ปริมาณ.....บาท/วัน อื่นๆ ระบุ..... เสียค่าน้ำประมาณ ..... บาท / เดือน

2. น้ำในครัวเรือนที่ใช้แล้วมีการกำจัดอย่างไร

- ทั้งรวมในบ่อเกรอะบ่อซึม   ทั้งลงใต้ถุนบ้าน   ทั้งรอบๆ บ้าน
 อื่นๆ ระบุ.....

3. ท่านอาบน้ำและขับถ่ายที่ไหน

- อาบน้ำ ห้องน้ำ ห้องน้ำ-ห้องส้วม ใช้ของเพื่อนบ้าน ใช้ของที่ทำงาน อื่นๆ ระบุ.....
 ขับถ่าย ห้องส้วม ห้องน้ำ-ห้องส้วม ใช้ของเพื่อนบ้าน ใช้ของที่ทำงาน อื่นๆ ระบุ.....

↓	↓	↓
ลักษณะส้วมที่ท่านใช้เป็นอย่างไร ☐ ส้วมซึมจำนวน.....ปล้อง ☐ ปล่องลงใต้ถุนบ้าน ☐ ส้วมที่มีบ่อเกรอะบ่อซึม ☐ อื่นๆ ระบุ.....		

4. บ้านของท่านมีมิเตอร์ไฟฟ้าหรือไม่

☐ มี ↓	☐ ไม่มี ↓
ได้มาอย่างไร .... ค่าไฟฟ้าประมาณ .....บาท / เดือน	บ้านของท่านมีอุปกรณ์หรือเครื่องใช้ไฟฟ้าหรือไม่ ☐ มี ☐ ไม่มี ใช้ไฟฟ้าจาก.....ค่าใช้จ่ายประมาณ..... บาท / เดือน อุปกรณ์ไฟฟ้าที่บ้านของท่านมีได้แก่ ☐ หลอดไฟ.....ดวง ☐ วิทยุ .....เครื่อง ☐ โทรทัศน์ .....เครื่อง ☐ ตู้เย็น .....เครื่อง ☐ พัดลม .....เครื่อง ☐ หม้อไฟฟ้า .....หม้อ ☐ อื่นๆ .....

5. ครอบครัวยุคของท่านกำจัดขยะอย่างไร

.....

ข้อมูลด้านสังคม

1. ท่านมีญาติอยู่ในชุมชนหรือไม่

( ) ไม่มี

( ) มี

1.	.....เกี่ยวข้องกับ.....	.....อยู่บ้านตำแหน่งที่.....
2.	.....เกี่ยวข้องกับ.....	.....อยู่บ้านตำแหน่งที่.....
3.	.....เกี่ยวข้องกับ.....	.....อยู่บ้านตำแหน่งที่.....

2. เวลาท่านไปทำธุระที่อื่น จะบอกฝากบ้านไว้กับใคร

( ) ฝากไว้กับ.....เกี่ยวข้องกับ.....อยู่บ้านตำแหน่งที่.....

( ) ปิดบ้านไว้เฉยๆ ( ) อื่นๆ ระบุ.....

3. เมื่อมีเวลาว่างท่านและครอบครัวมักจะทำอะไร

( ) พุดคุย กับ .....ที่.....

( ) เล่นกีฬา กับ .....ที่.....

( ) อื่นๆ ระบุ.....ที่.....

4. เมื่อมีปัญหาเดือดร้อนมักจะปรึกษาหรือขอความช่วยเหลือจากใครนอกจากคนในครอบครัว

( ) ปรึกษาคนในชุมชน คือ .....เกี่ยวข้องกับ.....

( ) ปรึกษาคนนอกชุมชน คือ .....เกี่ยวข้องกับ.....

( ) ไม่ปรึกษาใคร

5. กิจกรรมชุมชนที่ท่านทราบมีอะไรบ้าง

1..... 2..... 3.....

6. ท่านได้เข้าร่วมกิจกรรมชุมชนทุกครั้งหรือไม่

( ) เข้าร่วมทุกครั้ง เพราะ.....

( ) เข้าร่วมบางครั้ง เพราะ.....

( ) ไม่เคยเลย เพราะ.....

7. ท่านหรือคนในครอบครัวได้เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนหรือไม่

( ) เป็น เป็นสมาชิกกองทุน ..... เพราะ.....

( ) ไม่เป็น เพราะ.....

8. ท่านคิดว่าชุมชนของท่านมีปัญหาด้านใดบ้าง

.....

ท่านคิดว่าอะไรคือสาเหตุของปัญหานั้น.....

9. ปัจจุบันชุมชนของท่านมีปัญหาเหล่านี้มากน้อยเพียงใด

การลักขโมย ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) ไม่มี

ยาเสพติด ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) ไม่มี

การทะเลาะวิวาท ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) ไม่มี

การพนัน ( ) มากที่สุด ( ) มาก ( ) ปานกลาง ( ) น้อย ( ) ไม่มี

ด้านการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย

1. ครอบครัวของท่านเคยคิดที่จะย้ายออกไปจากชุมชนนี้หรือไม่
 ( ) เคยคิด เพราะ .....
 เคยคิดที่จะอยู่ที่ใด.....
 ( ) ไม่เคยคิด เพราะ.....
2. ท่านทราบหรือไม่ว่าขณะนี้การรถไฟฯ ได้มีการประชุมร่วมกันกับเครือข่ายสลัม 4 ภาค ที่เป็นตัวแทนชาวบ้านกลุ่มหนึ่งที่บุกรุกที่การรถไฟ (ไม่รวมชุมชนไบเล็ย-หลังจวน) เพื่อแก้ปัญหาเรื่องชุมชนบุกรุกที่การรถไฟฯ แล้ว
 ( ) ทราบ ( ) ไม่ทราบ
3. ท่านทราบหรือไม่ว่าข้อตกลงร่วมกันระหว่างการรถไฟฯ กับเครือข่ายสลัม 4 ภาค ได้สรุปว่า “ชุมชนที่อยู่ห่างจากศูนย์กลางรางรถไฟไม่เกิน 20 เมตร ไม่สามารถอยู่อาศัยบนที่แห่งนั้นได้เนื่องจากเหตุผลเรื่องความปลอดภัย”
 ( ) ทราบ ( ) ไม่ทราบ
4. ท่านทราบหรือไม่ว่าขณะนี้ทางการรถไฟฯ ได้มีการจัดตั้งกรรมการร่วมกับชุมชนเพื่อพิจารณาเรื่องการบุกรุกที่รถไฟแล้ว
 ( ) ทราบ ( ) ไม่ทราบ
5. หากไม่สามารถเจรจาขอยุติที่นี้กับทางรถไฟได้ท่านและครอบครัวจะทำอย่างไร
 .....
6. หากการรถไฟฯ ยินดีที่จะให้ท่านอยู่บริเวณบ่อปลาโดยมีลักษณะที่อยู่อาศัยตามภาพ โดยที่ต้องทำสัญญาเช่าครั้งละ 3 ปี ท่านยินดีที่จะอยู่หรือไม่
 ( ) ยินดี และสามารถจ่ายค่าเช่าเดือนละ .....บาทโดยไม่เดือดร้อน ( ) ไม่ยินดี
7. ที่ดินบริเวณบ่อปลาที่มีอยู่อาจจะเพียงพอหรือไม่ก็ได้ หากไม่เพียงพอสำหรับทุกครัวเรือนท่านคิดว่าควรจะทำอย่างไร
 .....
8. หากสามารถที่จะมีบ้านและที่ดินเป็นของตัวเองท่านมีความสามารถที่จะเสียค่าใช้จ่าย
 วันละ.....บาท (ขั้นต่ำ 20) เป็นค่าที่ดิน ..... บาท (ขั้นต่ำ 20) ค่าบ้าน ..... บาท (ขั้นต่ำ 20)
9. ให้เลือกความสำคัญของปัจจัยต่อการเลือกที่อยู่อาศัยของท่าน และให้จัดลำดับ 1 – 8 โดยให้ 1 มีความสำคัญมากที่สุด

ปัจจัย	มากที่สุด					ลำดับ	ปัจจัย	มากที่สุด					ลำดับ
	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	มาก			ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ใกล้เมืองหรือที่อยู่เดิม							ราคาที่ดินและบ้านต่ำ						
ได้อยู่ร่วมกับคนในชุมชน							ต้องเช่าซื้อ หรือเช่ายาว						
มีน้ำประปา ไฟฟ้า							ใกล้โรงเรียนลูก – รพ.						
ที่อยู่อาศัยแข็งแรง							ไม่ต้องเปลี่ยนอาชีพ						

10. ทำเลที่อยู่อาศัยที่ท่านสนใจอยู่บริเวณใด
 ( ) บ้านหนองโสน ( ) บ้านเกาะ ( ) โคกไผ่ ( ) หลังชุมชนทุ่งสว่างศาลาลอย ( ) อื่นๆ .....

หมวดกรรมการชุมชน

1. กรรมการชุมชนที่ท่านรู้จักมีใครบ้าง

- 1) .....
- 2) .....
- 3) .....
- 4) .....
- 5) .....

ท่านให้ความสำคัญกับกรรมการชุมชนท่านใดบ้าง .....

2. ท่านมีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานของกรรมการชุมชนอย่างไร

- ด้านการเงิน.....
  - ด้านการกระจายข่าวสาร .....
  - ด้านการเรียกและจัดประชุม .....
  - ด้านการเป็นตัวแทนให้กับชาวชุมชน .....
  - ด้านการช่วยเหลือชาวบ้าน .....
  - ด้านการเป็นผู้นำชาวบ้านในการทำกิจกรรมต่างๆ .....
- ข้อเสนอแนะอื่นๆ ต่อกรรมการชุมชน .....

3. ท่านคิดว่ามีใครในชุมชนอีกบ้างที่เหมาะสมจะเป็นกรรมการชุมชน

- 1) ..... เพราะ.....
- 2) ..... เพราะ.....
- 3) ..... เพราะ.....

4. หากกรรมการชุมชนคือคนที่มีฐานะค่อนข้างดี เป็นคนดี โอบอ้อมอารี ช่วยเหลือเพื่อนบ้าน กว้างขวาง และรู้ช่องทางการติดต่อกับภายนอก ท่านคิดว่ามีใครเหมาะสมที่จะเป็นกรรมการชุมชนบ้าง

- ( ) มี ได้แก่ 1..... 2..... 3.....
- ( ) ไม่มี

<p>ฝั่งพื้น</p>	<p>รูปด้าน</p>
-----------------	----------------

สถาบันวิจัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นาย ณัฐพล อัครวิเศษศิริกุล เกิดเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ.2519 เขต บางรัก กรุงเทพมหานคร จบการศึกษา สถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต จากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. 2542 และได้เข้าศึกษาต่อในภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีเดียวกัน

ผู้เขียนเคยร่วมโครงการความร่วมมือทางวิชาการระหว่างคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กับสถาบัน Ecole d' Architecture de Versailles ณ ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ระหว่างวันที่ 6 – 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2544 และโครงการฝึกอบรมปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน พระราม 3 ระหว่างวันที่ 9-21 ธันวาคม พ.ศ. 2544 ซึ่งเป็นโครงการที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือระหว่าง 4 หน่วยงาน ได้แก่ CENDEP สมาคมสถาปนิกสยาม Asian Coalition for Housing Right (ACHR) มหาวิทยาลัย Oxford Brookes

ผู้วิจัยได้รับทุน “มานพ พงศ์ทัต” จากภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ขณะที่กำลังศึกษาอยู่ที่ภาควิชา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย